

POBRESA, PRIVACIÓ I RENDES MÍNIMES A CATALUNYA

Ramon Ballester González

Dipòsit legal: Gi. 897-2014

<http://hdl.handle.net/10803/133596>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'explotació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

TESI DOCTORAL

Pobresa, privació i rendes mínimes a Catalunya

Annex 1: Estadístic
Annex 2: Metodològic

Ramon Ballester i González

2014

Programa de Doctorat en Turisme, Dret i Empresa

Universitat de Girona

Director: Dr. Albert Recio Andreu

Tutora: Dra. Anna Garriga Ripoll

Doctor per la Universitat de Girona

El Doctor Albert Recio Andreu, del Departament d'Economia Aplicada de la Universitat Autònoma de Barcelona, com a director de tesi, certifica que el doctorand Ramon Ballester i González ha realitzat la tesi anomenada "Pobresa, privació i rendes mínimes a Catalunya"

La Doctora Anna Garriga Ripoll, del Departament d'Economia de la Universitat de Girona, com a tutora de tesi, certifica que el doctorand Ramon Ballester i González ha realitzat la tesi anomenada "Pobresa, privació i rendes mínimes a Catalunya"

I perquè consti signem el present certificat

Dr. Albert Recio
Director

Dra. Anna Garriga
Tutora

Ramon Ballester
doctorand

Als membres de la meva família que no podran llegir aquesta tesi

*“Because he was human
Because he had goodness
Because he was moral
They called him insane”*
(“Cinderella Man”, lyrics by Neil Peart)

AGRAÏMENTS

Diu una dita popular que un home, per a poder ser feliç, ha de plantar un arbre, tenir un fill i escriure un llibre. Amb aquesta tesi tanco aquesta trilogia.

Vull començar el agraïments amb el director de la meva tesi, el Dr. Albert Recio, per la seva dedicació, ajut i orientació, per haver posat la línia de meta sempre un metre més enllà d'on jo pensava que era, exigint-me més i més esforç, més i més precisió, més i més detall, més i més bibliografia i qüestions a tractar. Moltes gràcies també pel seu tracte humà i pel seu suport.

Un agraïment especial per la tutora de la tesi, la Dra. Anna Garriga, per haver cregut en mi i per haver-me esperonat en tot moment, mostrant una sàvia combinació de fermesa i apreciació. També per haver-se llegit diversos cops el document i tota i cadascuna les seves parts: més de quatre-cents cinquanta pàgines! I per haver suggerit canvis, tant de contingut com de forma que han contribuït a millorar-la.

Gràcies també als avaluadors externs de la tesi, per haver fet uns suggeriments i unes crítiques a la tesi que m'han resultat molt útils.

Gràcies a un seguit de companys i companyes de feina que m'han estat fent la mateixa (famosa) pregunta: “i la tesi, què?”. En especial, a la secció d'històrics (Biel Jover, Jaume Portella, Rosa Ros, Toni López), a en Ricard Rigall, l'Albert Saló, en Joan Ramon Palau, en Joan Solé, en Miquel Carreras, l'Elena Benito, l'Anna Panosa, la Pilar Morera, en Jordi Balagué i en Xavier Bertran. A les persones del departament que m'han donat bones orientacions metodològiques. A les persones que m'han ajudat amb l'estadística i l'econometria, tant des del departament com des de la Unitat d'Assessorament Estadístic de la UdG. A les persones que no han cregut en mi, per haver-me donat força moral per a fer el que he fet.

Al personal d'administració i serveis de la Facultat i en especial a la secció informàtica pel seu ajut inestimable.

A les persones de fora de la UdG m'han ajudat i molt, des de Càritas i des de la Fundació Jaume Bofill, sense les quals la part empírica de la tesi hagués estat totalment impossible. Per haver-me facilitat l'accés a les bases de dades, als registres personals i, en especial, per l'assessorament rebut sobre com treballar la informació i com interpretar la documentació oficial. I també és clar pel tracte rebut en tot moment, que ha estat immillorable.

També vull agrair els comentaris rebuts en els diversos congressos on hi he anat presentant avenços de la meva tesi i que m'han estat útils per a millorar-la.

A en Josep Maria Medir, gràcies al qual vaig poder transformar els ingressos nets en ingressos bruts. A la Laura Blázquez pel seu treball amb la base de dades del PaD. A les persones amb qui vaig treballar durant la meva estada a la University of Bath, en

especial a en Theo Papadopoulos i l'Andreas Roumpakis. A la Mònica Guillén, la Pietat Busquets i la Rosa Garcia, que per desgràcia (meva i de la universitat) ja no són companyes de feina meves.

Òbviament, qualsevol error que es pugui trobar en la tesi només pot ser atribuït a la meva persona.

A tota la meva família, i en especial a la meva dona Jackeline i al meu fill Luis. Tenir la vostra foto als ordinadors on he treballat la tesi ha estat una font permanent d'inspiració i de força moral. A tots dos per aguantar els meus moments de desesperació i de ràbia quan quelcom no sortia del tot bé i per les hores i hores que no us he pogut dedicar i que sempre tindrè en el meu deure. A la Jackeline també pels seus savis consells sobre la part metodològica i econòmica de la tesi, així com sobre la presentació del document. I pel vostre amor, que és el més important de tot per mi! I am guilty of love (in the first degree).

Als meus amics i col·legues, que sempre han estat preguntant-me per com anava tot. Ara tindreu un bon totxo per llegir!

Als grups de rock dur, de heavy rock i de rock progressiu que m'han animat i relaxat quan estava treballant en la tesi. En especial, als Deep Purple, Led Zeppelin, Rush, Uriah Heep, Black Sabbath, AC/DC, Whitesnake, Rainbow, Black Country Communion, Chickenfoot, Yes, Genesis, King Crimson, Porcupine Tree, The Tangent, Spock's Beard, The Flower Kings, Dream Theater, Arena, Pallas, Ayreon, Satriani, Vai.

Food for thought!

Finalment, a la Chicken, la Cuquito i en Ramonet. Sense la vostra hipotètica presència res no hagués estat possible.

Si m'he deixat algú, que Déu em perdoni (perquè diria, a més, que no he posat a la llista d'agraïments a en Kim Jong-un).

RESUM

La crisi econòmica actual ha fet créixer els nivells de pobresa i privació severa en la nostra societat, posant a prova el vigent sistema de protecció social. En el sistema espanyol de protecció social, l'últim esglaió el conforma el conjunt de rendes mínimes d'inserció de les comunitats autònomes. La tesi analitza dos elements d'aquest sistema de rendes mínimes, centrant l'atenció en el cas català: a) fins a quin punt aquest permet lluitar contra la privació i b) el seu component d'activació. La tesi conclou que una major generositat en la dotació econòmica de la vigent Renda Mínima d'Inserció (RMI) catalana permetria reduir els nivells de privació en les llars que registren una pobresa severa. La tesi conclou també que els itineraris d'inserció laboral de la RMI haurien d'adaptar-se a tres perfils de beneficiari: cronicificat, social i laboral.

RESUMEN

La crisis económica actual ha hecho crecer los niveles de pobreza y privación severa en nuestra sociedad, poniendo a prueba el vigente sistema de protección social. En el sistema español de protección social, el último escalón lo conforma el conjunto de rentas mínimas de inserción de las comunidades autónomas. La tesis analiza dos elementos principales de las rentas mínimas, centrando su atención en el caso catalán: a) hasta qué punto permiten luchar contra la privación y b) el funcionamiento de su componente de activación. La tesis concluye que una mayor generosidad en la dotación económica de la vigente Renta Mínima de Inserción (RMI) catalana permitiría reducir los niveles de privación en los hogares que registran una pobreza severa. La tesis concluye también que los itinerarios de inserción laboral de la RMI deberían adaptarse a tres perfiles de beneficiario: crónico, social y laboral.

SUMMARY

The current economic crisis has increased severe poverty as well as severe deprivation levels in our society, putting under stress the existing social protection system. In the Spanish system of social protection, the very last resource consists of the regional minimum insertion schemes (MIS). The thesis examines two key elements of the MIS, focusing on the Catalan programme: a) the extent to which they can fight against deprivation and b) the role played by activation measures. The thesis concludes that greater generosity in the funding of the current Catalan Minimum Insertion Income scheme (RMI) would reduce in the levels of deprivation in households characterized by severe poverty. The thesis also concludes that the insertion pathways of the RMI should be adapted to three beneficiary profiles: chronic, social and unemployed.

CONTRIBUCIONS A CONGRESSOS I PUBLICACIONS DERIVADES D'AQUESTA TESI

Contribucions a congressos

BALLESTER Ramon: “La Inserción laboral de los perceptores de la renta mínima de inserción catalana: el caso de caritas Girona”, IX Jornadas de Economía Laboral. Santiago de Compostela (ESP) 2011

BALLESTER Ramon: “Implantación de una renta familiar garantizada en Cataluña y sus efectos sobre los niveles de privación de los sectores más desfavorecidos”, XII Jornadas de Economía Crítica, Zaragoza (ESP) 2010

BALLESTER Ramon: “Inmigración, pobreza y privación en Cataluña”, II Congreso de la Red Española de Política Social (REPS), Madrid (ESP) 2010

VELAZCO Jackeline, BALLESTER Ramon: “Economic crisis and household decisions: evidence from Spain”, XXXV Simposio de la Asociación Española de Economía. Madrid (ESP) 2010

Publicacions

BALLESTER Ramon (2012): “Los programas de garantía de rentas en España: la Renta Mínima de Inserción catalana y sus componentes de inserción laboral”, *Documento de trabajo* N° 333, Departamento de Economía, Pontificia Universidad Católica del Perú

ÍNDEX

AGRAÏMENTS.....	7
RESUM.....	9
RESUMEN.....	9
SUMMARY.....	10
CONTRIBUCIONS A CONGRESSOS I PUBLICACIONS DERIVADES D'AQUESTA TESI	11
Contribucions a congressos.....	11
Publicacions.....	11
ÍNDEX.....	13
ABREVIATURES MÉS UTILITZADES.....	19
ÍNDEX DE GRÀFICS I QUADRES.....	21
Gràfics.....	21
Quadres.....	25
Diagrames.....	27
CAPÍTOL 1: INTRODUCCIÓ.....	29
1.1 Interès i motivació de la investigació.....	29
1.2 Objectius de la investigació.....	32
1.3 Estat de la qüestió.....	33
1.4 Metodologia.....	35
1.5 Estructura.....	37
CAPÍTOL 2: POBRESA I PRIVACIÓ A CATALUNYA.....	39
2.1 Els conceptes de pobresa i privació.....	39
2.2 Pobresa i privació a Catalunya i a l'estat espanyol.....	44
2.2.1 <i>Desigualtats en la distribució de la renda a Catalunya i a Espanya: dades actuals.</i> 44	
2.2.2 <i>Nivells de pobresa i privació a Catalunya i a Espanya: dades actuals i evolució recent.</i>	49
2.3 Nivells i determinants de pobresa i privació a la Unió Europea, Estat espanyol i Catalunya	64
2.3.1 <i>Nivells i determinants de pobresa i privació a la Unió Europea</i>	64
2.3.2 <i>Nivells i determinants de pobresa i privació a Catalunya i a l'estat espanyol: estudis recents</i>	75
2.3.3 <i>Principals conclusions sobre els determinants de la pobresa i de la privació</i>	93
2.4 L'actual crisi econòmica.....	98
2.5 Efectes de la crisi sobre el benestar de les famílies.....	105

2.5.1	<i>Estudis a nivell europeu</i>	105
2.5.2	<i>Estudis a nivell espanyol i català</i>	120
2.5.3	<i>Estudis a nivell espanyol i català: estudis sobre col·lectius concrets</i>	136
2.5.4	<i>Conclusions</i>	140
2.6	<i>Conclusions</i>	143
CAPÍTOL 3: EL CONTEXT EUROPEU DE LA RENDA MÍNIMA D'INSERCIÓ CATALANA		
3.1	<i>L'Estratègia Europea d'Inclusió Social i l'Estratègia Europa 2020</i>	148
3.1.1	<i>L'Estratègia d'Inclusió Social i la seva relació amb l'Estratègia Europa 2020</i>	148
3.1.2	<i>Funcionament de l'Estratègia 2020: les orientacions i les iniciatives</i>	158
3.1.3	<i>Funcionament de l'Estratègia 2020: els Programes Nacionals de Reforma i el rol atorgat a les rendes mínimes d'inserció</i>	167
3.1.4	<i>Conclusions</i>	176
3.2	<i>Models d'estat del benestar i sistemes de protecció social</i>	179
3.2.1	<i>Instruments de provisió de benestar</i>	179
3.2.2	<i>Models d'estat del benestar</i>	182
3.2.3	<i>Estats del benestar i nivells de pobresa i privació</i>	188
3.2.4	<i>Conclusions</i>	193
3.3	<i>Polítiques actives de mercat de treball</i>	194
3.3.1	<i>Definició de polítiques actives de mercat de treball</i>	194
3.3.2	<i>Breu història de les polítiques actives de mercat de treball</i>	197
3.3.3	<i>Justificació de les polítiques actives d'ocupació</i>	199
3.3.4	<i>Avaluació de les polítiques actives d'ocupació: aspectes metodològics</i>	202
3.3.5	<i>Avaluació de les polítiques actives d'ocupació: resultats</i>	207
3.3.6	<i>Conclusions</i>	209
3.4	<i>Les RMI europees</i>	210
3.5	<i>Conclusions</i>	228
CAPÍTOL 4: LA RENDA MÍNIMA D'INSERCIÓ CATALANA		
4.1	<i>Les RMI espanyoles i el seu rol en el sistema de garantia de rendes</i>	232
4.1.1	<i>El sistema espanyol de garantia de rendes: elements integrants</i>	232
4.1.2	<i>El sistema espanyol de garantia de rendes: nivell de les prestacions</i>	237
4.1.3	<i>Les rendes mínimes d'inserció espanyoles: història i configuració actual</i>	239
4.1.4	<i>Les rendes mínimes d'inserció espanyoles: nombre de beneficiaris</i>	243
4.1.5	<i>Les rendes mínimes d'inserció espanyoles: import de les prestacions</i>	246
4.1.6	<i>Proposta de reforma del sistema</i>	255
4.1.7	<i>Conclusions</i>	256

4.2. La Renda Mínima d'Inserció catalana.....	257	
4.2.1 Creació i evolució de la RMI catalana fins a la reforma d'estiu del 2011.....	257	
4.2.2 Principals característiques de la RMI catalana fins a la reforma d'estiu del 2011.	260	
4.2.3. Nombre i característiques dels beneficiaris i import de la prestació	262	
4.2.4 Els components d'activació de la RMI catalana.....	271	
4.2.5. Estudis previs sobre el funcionament de la RMI catalana	275	
4.2.6 Conclusions	277	
4.3 La reforma del 2011	279	
4.3.1 Els continguts bàsics de la reforma	279	
4.3.2 El context legislatiu de la reforma	282	
4.3.3 Les crítiques a la reforma	284	
4.3.4 Conclusions	287	
4.4. La Iniciativa Legislativa Popular per la Renda Garantida de Ciutadania	290	
4.5 Conclusions.....	292	
CAPÍTOL 5: FACTORS D'ÈXIT I DE FRACÀS EN L'ITINERARI D'INSERCIÓ		
SOCIOLABORAL DE CÀRITAS GIRONA: UN ESTUDI DE CAS		295
5.1 Els itineraris d'inserció sociolaboral i les empreses d'inserció.....	295	
5.2 L'itinerari de Càritas Girona.....	298	
5.3 Característiques personals dels beneficiaris de l'itinerari d'inserció RMI de Càritas Girona	301	
5.4 Anàlisi dels determinants de l'èxit i fracàs de l'itinerari d'inserció.....	306	
5.5 Conclusions.....	314	
CAPÍTOL 6: ANÀLISI EMPÍRICA DELS EFECTES DE LA IMPLANTACIÓ D'UNA		
RENDA GARANTIDA FAMILIAR SOBRE ELS NIVELLS DE PRIVACIÓ A CATALUNYA		317
6.1 La Renda Garantida Familiar (RGF).....	318	
6.1.1 Justificació	318	
6.1.2 El model de Renda Garantida Familiar (RGF).....	321	
6.2 La Renda Garantida familiar com a model feble de renda bàsica.....	325	
6.2.1. Definició de renda bàsica	325	
6.2.2. Renda bàsica i mercat de treball.....	328	
6.2.3 Alternatives a la renda bàsica.....	330	
6.2.4 Estudis sobre la viabilitat de l'aplicació de la renda bàsica a Catalunya.....	332	
6.2.5 La Renda Garantida Familiar com a model feble de renda bàsica	333	
6.3 Metodologia de càlcul de la Renda Garantida Familiar (RGF).....	337	
6.3.1. Els ingressos a nivell familiar	337	
6.3.2. Nombre de llars amb dret a rebre la prestació i cost d'implementar la RGF.....	338	

6.4 Efectes de la implantació de la Renda Garantida Familiar sobre el nivell de privació a nivell de la llar.....	341
6.4.1 Càlcul dels nivells de privació de les llars.....	341
6.4.2. Resultats de l'anàlisi de correlació.....	348
6.5 Privació en llars pobres i en llars no pobres.....	352
6.5.1 Anàlisi del valor de l'indicador de privació.....	352
6.5.2 Anàlisi del nombre de llars sense privació.....	359
6.5.3 Anàlisi del nombre de variables de privació.....	364
6.6 Conclusions.....	366
CAPÍTOL 7: DETERMINANTS DE LA POBRESA I DE LA PRIVACIÓ SEVERA A CATALUNYA.....	369
7.1 Metodologia.....	369
7.2 Determinants de la pobresa.....	375
7.2.1 Anàlisi multivariant de la pobresa.....	375
7.2.2 Comparació amb altres estudis.....	377
7.2.3 Conclusions de l'anàlisi dels determinants de la pobresa.....	379
7.3 Determinants de la privació.....	381
7.3.1 Anàlisi multivariant.....	381
7.3.2 Comparació amb altres estudis.....	394
7.3.3 Conclusions sobre determinants de la privació.....	396
7.4 El rol de les variables educatives.....	397
7.5 Conclusions.....	401
CAPÍTOL 8: CONCLUSIONS.....	403
8.1 Principals conclusions.....	403
8.2 Limitacions de l'anàlisi i recerca futura.....	411
ANNEX ESTADÍSTIC TESI DOCTORAL.....	423
Capítol 2: Pobresa i privació a Catalunya.....	423
Capítol 4: La Renda Mínima d'Inserció Catalana.....	427
Capítol 5: Factors d'èxit i de fracàs en l'itinerari d'inserció sociolaboral de càritas girona... 428	
Capítol 6: Anàlisi empírica dels efectes de la implantació d'una Renda Garantida Familiar sobre els nivells de privació a catalunya.....	436
Capítol 7: Determinants de la pobresa i de la privació extrema a Catalunya.....	438
ANNEX METODOLÒGIC TESI DOCTORAL.....	471
Capítol 6: Anàlisi empírica dels efectes de la implantació d'una renda garantida familiar sobre els nivells de privació a Catalunya.....	471
1. Metodologia de neteja de les dades d'ingressos.....	471
2. Metodologia per a convertir ingressos nets en bruts.....	473

<i>3. Llista de les variables de privació agrupades usades i dels criteris usats per determinar la privació</i>	<i>475</i>
Capítol 7: Característiques de les famílies pobres i privades a Catalunya	477
<i>1. Metodologia d'elaboració de les variable de privació</i>	<i>477</i>

ABREVIATURES MÉS UTILITZADES

BIEN: Basic Income European Network

CiU: Convergència i Unió

CRE: Contabilidad Regional de España

CTESC: Consell de Treball Econòmic i Social de Catalunya

CV: *currículum vitae*

EAPN: European Anti Poverty Network

ECAS: Entitats Catalanes d'Acció Social

ECHP: European Community Household Panel

ECOSOL: Economia Solidària

ECV: Encuesta de Condiciones de Vida

EEO: Estratègia Europea d'Ocupació

EPA: Encuesta de Población Activa

EPF: Encuesta de Presupuestos Familiares

ERC: Esquerra Republicana de Catalunya

ESeC: European Socio-economic Classification

EUROMOD: Tax-benefit microsimulation model for the European Union

EU-SILC: European Unions Statistics on Income and Living Conditions

GP: Grup de pobresa

HCD: Human Capital Development

ICV-EUiA: Iniciativa per Catalunya Verds- Esquerra Unida i Alternativa

IL: Ingressos de la llar

ILL: Intensitat laboral de la llar

INE: Instituto Nacional de Estadística

IPC: Índex de Preus de Consum

IPREM: Indicador Públic de Rendes d'Efectes Múltiples

IRPF: Impost de la Renda sobre Persones Físiques

IRSC: Indicador Renda de Sufficiència de Catalunya

Pobresa, privació i rendes mínimes a Catalunya

LFS: Labour Force Survey

LISMI: Ley de Integración Social del Minusválido

NRP/PNR: National Reform Programme

PAMT: Polítiques actives de mercat de treball

PNC: Pensió No Contributiva

PNE: Programa Nacional de Estabilidad

OCDE/OECD: Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic

OMC: Open Method of Coordination

ONG: Organització No Governamental

PaD: Panel de Desigualtats socials a Catalunya

PIB: Producte Interior Brut

PIR: Programa d'Inserció i Reinserció social

PP: Prestació potencial

PR: Prestació rebuda

RGC: Renda Garantida de Ciutadania

RGF: Renda Garantida Familiar

R + D: Recerca i Desenvolupament

RMI: Renda Mínima d'Inserció

SaMip: Social Assistance and Minimum Income Protection Interim Dataset

SMI: Salari Mínim Interprofessional

SOC: Servei d'Ocupació de Catalunya

SWITCH: Simulating Welfare and Income Tax Change

UE: Unió Europea

ÍNDEX DE GRÀFICS I QUADRES

Gràfics

Gràfic 2.1: Evolució de la desigualtat de la distribució de la renda a Catalunya (2004-2011, índex de Gini –escala esquerra- i quocient S_{80}/S_{20} –escala dreta-) 46

Gràfic 2.2.a: Nivell de desigualtat en la distribució de la renda a la Unió Europea (any 2010, coeficient de Gini, per estats membres, UE, zona euro i Catalunya) 47

Gràfic 2.2.b: Nivell de desigualtat en la distribució de la renda a la Unió Europea (any 2010, quocient S_{80}/S_{20} , per estats membres, UE, zona euro i Catalunya) 48

Gràfic 2.3: Evolució de la taxa de risc de pobresa relativa moderada a Catalunya (2005-2011, usant el llindar català de pobresa i el llindar espanyol de pobresa, en % de la població) 50

Gràfic 2.4: Evolució de la taxa de risc de pobresa relativa moderada a l'estat espanyol (2005-2012, en % de la població) ... 51

Gràfic 2.5.a: Taxa de pobresa relativa moderada a l'estat espanyol (any 2011, total espanyol i per comunitats autònomes, en % de la població) 52

Gràfic 2.5.b: Taxa de pobresa relativa severa a l'estat espanyol (any 2011, total espanyol i per comunitats autònomes, en % de la població) 53

Gràfic 2.6: Taxa de pobresa relativa moderada a la Unió Europea (any 2011, UE, zona euro, estats membres i Catalunya, en % de la població) 54

Gràfic 2.7: Evolució de la privació material a Catalunya (2004-2011, en % de la població) 34

Gràfic 2.8.a: Nivell de privació a l'estat espanyol (2011, no poder pagar rebuts, per comunitats autònomes i total espanyol, en % de la població) 56

Gràfic 2.8.b: Nivell de privació a l'estat espanyol (2011, no poder anar de vacances, per comunitats autònomes i total espanyol, en % de la població) 57

Gràfic 2.8.c: Nivell de privació a l'estat espanyol (2011, no poder fer front a despeses imprevistes, per comunitats autònomes i total espanyol, en % de la població) 58

Gràfic 2.8.d: Nivell de privació a l'estat espanyol (2011, carència en almenys tres conceptes, per comunitats autònomes i total espanyol, en % de la població) 59

Gràfic 2.9.a: Nivell de privació a la Unió Europea (2010, no poder anar de vacances, per estats membres, UE, zona euro i Catalunya, en % de la població) 60

Gràfic 2.9.b: Nivell de privació a la Unió Europea (2010, no poder fer front a despeses imprevistes, per estats membres, UE, zona euro i Catalunya, en % de la població) 61

Gràfic 2.9.c: Nivell de privació a la Unió Europea (2010, retards en pagaments de rebuts, per estats membres, UE, zona euro i Catalunya, en % de la població) 62

Gràfic 2.9.d: Nivell de privació a la Unió Europea (2010, carència severa, per estats membres, UE, zona euro i Catalunya, en % de la població) 63

Gràfic 2.10: Relació existent entre nivells de renda i privació (coeficients mitans de privació per decil·les d'ingrés) 83

Gràfic 2.11: Relació entre nivell de privació i rendes a l'Estat espanyol 87

Gràfic 2.12: Evolució del PIB català (2006-2013, per trimestres, en % de variació interanual) 98

Gràfic 2.13: Evolució del PIB català (2006-2013, indústria, construcció i serveis, per trimestres, en % de variació interanual) 99

Gràfic 2.14: Evolució del PIB català (2006-2012, consum privat, consum públic, inversió i exportacions netes, per trimestres, en % de variació interanual) 100

Gràfic 2.15: Evolució del nombre d'ocupats a Catalunya, 2006-2013 (per trimestres, en milers) 101

Gràfic 2.16: Evolució del nombre d'aturats a Catalunya, 2006-2013 (per trimestres, en milers) 102

Gràfic 2.17: Evolució de la taxa d'atur a Catalunya, 2006-2013 (per trimestres, en % de la població activa) 103

Gràfic 2.18: Evolució del nombre de processos concursals –suspensió de pagaments- a Catalunya, (2006-2013, per trimestres) 104

Gràfic 2.19 Comparativa de l'evolució de la taxa de creixement del PIB i de la renda disponible de les llars (en %, 2007-2009) 111

Gràfic 2.20: Canvi percentual en l'ingrés disponible de la llar derivat de les mesures d'austeritat (per decil·les de renda, Estònia, Irlanda, Grècia, Estat espanyol, Portugal, Regne Unit) 114

Gràfic 2.21: Canvis en l'ingrés disponible de les llars derivats de les mesures d'austeritat, per tipus de mesura (en %, Estònia, Irlanda, Grècia, Estat espanyol, Portugal, Regne Unit) 115

Gràfic 2.22: Relació entre pobresa i intensitat laboral de la llar (% de llars amb nivell determinat d'intensitat laboral que són pobres, UE-12, UE-15 i UE-27) 117

Gràfic 2.23: Evolució de la proporció de llars segons la seva intensitat laboral (2008-2010, UE-12, UE-15, UE-27) 118

Gràfic 2.24: Evolució de la proporció de llars segons la seva intensitat laboral (2008-2010, Irlanda, Estat espanyol, Estònia i Lituània) 118

Gràfic 2.25: Evolució del nombre de prestacions assistencials (anys 1987-2010) 120

Gràfic 2.26: Evolució de la taxa d'atur espanyola, de la taxa d'atur espanyola de la persona de referència i del percentatge de llars amb tots els actius a l'atur (anys 1987-2010) 122

Gràfic 2.27: Evolució del percentatge de llars espanyoles sense ingressos (anys 1987-2010) 123

Gràfic 2.28: Evolució dels ingressos de les llars (2006-2010, per percentils, Alemanya, Dinamarca, Estat espanyol, Estat francès, Regne Unit, en diferència respecte la renda mitjana) 124

Gràfic 2.29: Evolució de les taxes de risc de pobresa moderada i severa (2007-2010, Alemanya, Dinamarca, Estat espanyol, Estat francès, Regne Unit) 125

Gràfic 2.30: Evolució de la proporció de llars espanyoles que han acudit a suport extern (2007-2009, per tipus de llar) 131

Gràfic 2.31: Evolució del nombre de persones ateses per Càritas (2000-2011) 136

Gràfic 3.1.a: Percentatge de la població total afectada per la pobresa monetària (any 2010, UE-27, zona euro i estats membres) 153

Gràfic 3.1.b: Percentatge de la població total afectada per la privació severa (any 2010, UE-27, zona euro i estats membres) 153

Gràfic 3.1.c: Percentatge de la població total afectada per la baixa intensitat laboral (any 2010, UE-27, zona euro i estats membres)154

Gràfic 3.1.d: Percentatge de la població total afectada per la simultaneïtat de pobresa monetària, privació material i baixa intensitat laboral (any 2010, UE-27, zona euro i estats membres) 154

Gràfic 3.2: Percentatge de persones afectades en almenys un dels tres criteris de pobresa i privació (any 2010, UE-27, zona euro, estats membres i Catalunya) 155

Gràfic 3.3: Nivell de protecció social a la UE-27 (nivell de despesa social en % del PIB, any 2010, UE-27, zona euro i estats membres) 180

Gràfic 3.4: Ingressos impositius de l'estat a la UE-27 (any 2010, en % del PIB, UE-27, zona euro i estats membres) 181

Gràfic 3.5: Despesa social en habitatge i exclusió social a la UE-27 (any 2009, en % de la despesa social, UE-27, zona euro i estats membres) 182

Gràfic 3.6a: Programes de RMI existents en la UE-27, import de la prestació per a una persona sola (quantitats màximes per l'any 2010 en euros) ... 225

Gràfic 3.6b: Programes de RMI existents en la UE-27, import de la prestació per a una persona sola (en % respecte PIB per càpita) 226

Gràfic 4.1: Import dels programes de garantia de rendes (any 2011, per persona sola, en euros) 237

Gràfic 4.2.a: Nombre de titulars de les RMI de les comunitats autònomes espanyoles (any 2011, en % dels membres del padró) 244

Gràfic 4.2.b: Nombre de beneficiaris de les RMI de les comunitats autònomes espanyoles (any 2011, en % dels membres del padró) 245

Gràfic 4.3: Evolució del nombre de titulars i de perceptors de les RMI espanyoles (2002-2011) 246

Gràfic 4.4: Import de la prestació bàsica de les RMI (any 2011, import anual de la prestació bàsica –en euros-) 247

Gràfic 4.5: Import de la prestació de les RMI per a una parella (any 2011, import anual de la prestació –en euros-) 248

Gràfic 4.6: Import de la prestació de les RMI per a una parella amb dos fills (any 2011, import anual de la prestació –en euros-) 249

Gràfic 4.7: Cobertura relativa de les RMI espanyoles (2008, per CCAA, en % de llars sense ingressos i % llars pateixen pobresa severa) 253

Gràfic 4.8: Evolució del nombre d'expedients vigents de la RMI catalana (a nivell català, a 31 desembre de cada any, 1999-2012) 263

Gràfic 4.9a: Evolució del nombre de persones destinatàries la RMI catalana (a nivell català, per anys, període 1999-2012) 265

Gràfic 4.9b: Evolució del nombre de persones destinatàries la RMI catalana (a nivell gironí, per anys, període 1999-2012) 265

Gràfic 4.10: Evolució de la prestació bàsica de la RMI catalana (2002-2012, en euros anuals bruts, nominal i real) 267

Gràfic 4.11: Evolució comparativa de la prestació bàsica de la RMI catalana i del salari mínim interprofessional espanyol (2002-2012, prestació bàsica de la RMI en % del SMI) 268

Gràfic 4.12: Evolució de la despesa en les prestacions econòmiques de la RMI catalana (2001-2012, en milers d'euros) 269

Gràfic 4.13: Evolució de la despesa relativa en les prestacions econòmiques de la RMI catalana (2001-2012, despesa en prestacions econòmiques de la RMI en % del pressupost consolidat executat de la Generalitat) 271

Gràfic 6.1: Relació existent entre nivell de privació (mitjana de les vuit variants) i el nivell de renda de la llar (en termes bruts per adult equivalent) 353

Gràfic 6.2: Relació existent entre nivell de privació sectorial d'economia i el nivell de renda de la llar (decil 1=100) 354

Gràfic 6.3: Relació existent entre nivell de privació sectorial d'habitatge i el nivell de renda de la llar (decil 1=100) 355

Gràfic 6.4: Relació existent entre nivell de percepció i el nivell de renda de la llar decil 1=100) 355

Gràfic 7.1a: Relació existent entre el nivell educatiu del sustentador principal i la seva categoria professional (dades expressades en % de categoria professional per a cada nivell d'estudis) 398

Gràfic 7.1b: Relació existent entre el nivell educatiu del sustentador principal i la seva categoria professional (dades expressades en % de categoria professional per a cada nivell d'estudis, sense empresaris autònoms ni altres) 399

Quadres

- Quadre 2.1: Determinants de la pobresa i de la privació 93
- Quadre 2.2: Canvis en la intensitat de l'exclusió social de les llars espanyoles (2007 i 2009, per tipus d'intensitat d'exclusió) 127
- Quadre 2.3: Dimensió i intensitat dels canvis en els itineraris d'inserció de les llars espanyoles (2007 i 2009) 129
- Quadre 2.4: Estratègies laborals de supervivència empreses per les llars espanyoles 132
- Quadre 2.5: Ajustaments de despesa realitzades per les llars espanyoles 133
- Quadre 2.6: Optimització de l'espai de la llar realitzat per les llars espanyoles 134
- Quadre 2.7: Estratègies financeres i patrimonials de les llars espanyoles 135
- Quadre 3.1: Vulnerabilitat econòmica en funció de model de benestar 189
- Quadre 3.2: Ràtios de risc de la categoria vulnerable respecte la no vulnerable pels indicadors de desavantatge derivats del model de classe latent (per models d'estat del benestar) 190
- Quadre 3.3: Tipologia de polítiques actives de mercat de treball segons Bonoli 196
- Quadre 3.4: Programes de RMI existents en la UE-27 a Juliol del 2012 212
- Quadre 3.5: Programes de RMI existents en la UE-27 (en funció de quin rol juguen dins el sistema de garantia de rendes, any 2010) 223
- Quadre 3.6: Programes de RMI existents en la UE-27 (en funció de quin nivell de govern és responsable del programa i de qui el finança, any 2010) 224
- Quadre 4.1: Any de creació de les RMI de les comunitats autònomes espanyoles 240
- Quadre 4.2: Criteris d'entrada i durada de les RMI de les comunitats autònomes espanyoles (any 2011) 242
- Quadre 4.3: Nombre de titulars i de perceptors de les RMI de les comunitats autònomes espanyoles (any 2011, en termes absoluts) 244
- Quadre 4.4: Classificació de la generositat de les RMI espanyoles (any 2011, persona sola, parella, parella sense fills) 250
- Quadre 4.5: Evolució del nombre de sol·licituds de la RMI catalana (a nivell català, per mesos, període 2007-2012) 264
- Quadre 4.6: Import executat de la prestació econòmica de la RMI catalana (2009-2011, per mesos, en euros) 270
- Quadre 5.1: Llista de variables utilitzades en les regressions lògit, amb les seves respectives categories i categories de referència 302
- Quadre 5.2: Lògit multivariant èxit itinerari inserció laboral 310
- Quadre 5.3: Lògit multivariant fracàs itinerari inserció laboral 311

Quadre 5.4: Resum lògits èxit i fracàs	312
Quadre 6.1: Prestació potencial per a diversos tipus de composició familiar (euros bruts anuals, dades any 2005)	323
Quadre 6.2: Principals característiques dels estudis sobre nivells de pobresa i privació per als casos català i espanyol	342
Quadre 6.3: Llista de les variables de privació agrupades usades i dels criteris usats per determinar la privació	345
Quadre 6.4: Varietats de l'índex de privació	347
Quadre 6.5: Coeficients de correlació entre els indicadors de privació i els ingressos nets i bruts de les famílies (en termes d'adult equivalent)	349
Quadre 6.6: Coeficients de correlació entre els indicadors sectorials de privació i els ingressos bruts de les famílies (en termes d'adult equivalent)	350
Quadre 6.7: Coeficients de correlació entre els indicadors sectorials de privació i els ingressos bruts de les famílies (en termes d'adult equivalent)	351
Quadre 6.8: nivells comparatius de privació entre llars pobres i no pobres	357
Quadre 6.9: nivells comparatius de privació entre llars receptors de la prestació i llars incrementals	358
Quadre 6.10: nivells comparatius de privació, per categoria de variable, entre llars receptors de la prestació i llars incrementals	359
Quadre 6.11: percentatge de famílies sense variables on es pateix de privació, per tipus de prestació de la renda garantida i per tipus de variable de privació	360
Quadre 6.12: Percentatge de famílies sense cap variable de privació, per tipus de prestació de la renda garantida	362
Quadre 6.13: Percentatge de famílies sense cap variable de privació, per tipus de prestació de la renda garantida i per tipus de variable de privació, en llars receptors de la prestació i llars incrementals	363
Quadre 6.14: Percentatge de famílies sense cap variable de privació, per tipus de prestació de la renda garantida, llars receptors de la prestació i llars incrementals	364
Quadre 6.15: Nombre de variables privades, per tipus de prestació de la renda garantida, llars receptors de la prestació i llars incrementals	365
Quadre 7.1 Nombre de casos considerats com a pobres o privats	371
Quadre 7.2: Llista de variables exògenes i categories de referència usades en les regressions lògit	372
Quadre 7.3: Regressió lògit amb variable de resposta pobresa	376
Quadre 7.4a: Regressió lògit amb variable de resposta privació, T1V1	382
Quadre 7.4b: Regressió lògit amb variable de resposta privació, T1V2	384
Quadre 7.5a: Regressió lògit amb variable de resposta privació, T2V1	386
Quadre 7.5b: Regressió lògit amb variable de resposta privació, T2V2	388
Quadre 7.5c: Regressió lògit amb variable de resposta privació, T2V4	390
Quadre 7.5d: Regressió lògit amb variable de resposta privació, T2V4b	392
Quadre 7.6: Comparació de resultats entre models T1 i models T2	393

Quadre 7.7: Mitjana i desviació estàndard del valor de la RGF (en euros) a nivell IPREM en funció del nivell d'estudis del sustentador principal ... 397

Diagrames

Diagrama 3.1: Funcionament de l'Estratègia 2020 158

Diagrama 3.2: Tipologia de models d'estat del benestar de Korpi i Palme 183

Diagrama 3.3: Tipologia de models d'estat del benestar de Bukodi i Róbert 187

Diagrama 3.4: Corba de Beveridge ... 205

Diagrama 3.5: Corba de Layard-Nickell 206

Diagrama 4.1: El sistema de garantia de rendes a Espanya 236

Diagrama 5.1: Lògit d'èxit 308

Diagrama 5.2: Lògit de fracàs 309

CAPÍTOL 1: INTRODUCCIÓ

1.1 Interès i motivació de la investigació

L'actual crisi econòmica a Europa i, en particular, a les economies espanyola i catalana amenaça la cohesió social, al registrar-se increments remarcables en els nivells de pobresa monetària i de privació material (Laparra i Pérez-Eransas, 2012).

Aquesta amenaça es fa clarament visible a través de dos fenòmens que han esdevingut quotidians. Per una part, el fenomen dels desnonaments de la primera residència degut a l'impagament de la hipoteca o lloguer. Això ha conduït a una mobilització popular que s'ha plasmat en una Iniciativa Legislativa Popular que pretenia canviar radicalment la vigent Llei Hipotecària i permetre la dació en pagament. Aquesta iniciativa ha estat anul·lada per la majoria absoluta del Partit Popular en el Congrés espanyol.

Un segon fet és el creixent nombre de persones que regiren els contenidors d'escombraries a la recerca de menjar o d'objectes que puguin ser venuts en mercats de segona mà. Tant entitats socials com alguns ajuntaments catalans estan intentant pal·liar la desesperada situació d'aquestes persones, millorant els sistemes existents de provisió gratuïta o semi-gratuïta de menjar destinat a les persones més necessitades.

Segurament es podrien relatar molts altres fenòmens indicadors de pobresa i privació, però aquestes dues realitats, desnonaments i pobresa extrema, són dos dels principals elements que han contribuït a posar sobre la taula els efectes de la crisi econòmica sobre les persones, sobre la ciutadania.

Mentre que en els primers moments de la crisi l'atenció se centrava únicament en l'evolució de les principals variables macroeconòmiques, de la prima de risc o de les borses, ara els problemes a què fa front una part rellevant de la societat catalana també han passat als titulars dels mitjans de comunicació i a l'agenda política.

Un element destacable de les crisis econòmiques és que aquestes tenen uns efectes perdurables, estructurals, sobre una part important de la població. En aquest sentit, es poden destacar dos col·lectius diferents, corresponents als dos extrems de l'edat laboral

activa: les persones que es queden sense feina a una edat avançada, que de fet acaben expulsades del mercat de treball; i els grans problemes d'inserció laboral dels joves, atès que la taxa d'atur juvenil espanyola és del 57%. Tenir un jovent amb problemes d'inserció laboral tan elevats fa que es corri el risc de tenir unes generacions de joves perdudes (Laparra i Pérez-Erasmus, 2012).

Quan es consideren els efectes d'una crisi econòmica sobre el benestar de les llars cal tenir en compte que els estats, en el context europeu, disposen d'un conjunt de mecanismes que permeten minorar els efectes derivats de la caiguda d'ingressos provocada per la no participació en el mercat laboral. Alguns dels instruments de què disposen els estats són les prestacions i subsidis per atur, les pensions contributives i assistencials, les pensions per invalidesa i orfandat, i els programes d'assistència social, on s'hi situen les rendes mínimes d'inserció de les comunitats autònomes espanyoles.

Una característica essencial del sistema espanyol de garantia de rendes, i de la política social en el seu conjunt, és el de la insuficiència de recursos, si més no si es comparen les xifres de l'estat espanyol amb les de la resta dels estats de la Unió Europea 15. Això suposa un greu obstacle en la lluita contra la privació i la pobresa. A més, el sistema espanyol de garantia de rendes es caracteritza per la seva fragmentació (Arriba i Guinea -2008-, Laparra i Ayala -2009-, Rodríguez -2009-), element que contribueix encara més a dificultar la lluita contra la pobresa en un moment de crisi com l'actual (Laparra i Pérez-Erasmus, 2012).

Una altra qüestió que està plantejant la vigent crisi econòmica és la de mantenir de la condicionalitat en les prestacions socials. La literatura existent sobre polítiques actives d'ocupació ha defensat tradicionalment la necessitat de vincular la recepció d'una prestació pública, com per exemple la prestació per atur o la renda mínima, a la participació obligatòria en uns itineraris d'inserció laboral. Així s'incrementaria la probabilitat de trobar feina, augmentaria el nivell de productivitat de l'economia o, encara més important, les persones beneficiàries tindrien un major incentiu o motivació a treballar (Geldof -1999-, Heikkilä -1999-, Lødemel i Trickey (eds) -2000, Lönnroth -2000-, Council of the European Union -2010-).

Aquest enfocament compulsori i focalitzat cap a la inserció laboral pot ser criticat des de dues perspectives complementàries que es troben en la literatura econòmica i

sociològica. D'una banda, la percepció d'una prestació essencial com pot ser una renda bàsica no ha d'estar vinculada a la realització de cap mena de contraprestació per part de la beneficiària (Noguera, 2004). D'altra banda, la necessitat d'adoptar una perspectiva basada en la noció de capacitats de Sen invertint en els recursos de la persona en un sentit més ampli: humà, social, cultural i material, anant més enllà de la perspectiva purament laboral (Nicaise, 2011). En aquest sentit, la prioritat hauria de ser l'educació i la formació de la persona. A aquestes dues consideracions s'hi pot afegir valorar el sentit i la conveniència de mantenir una obligatorietat en la participació en cursos i seminaris quan la taxa d'atur està en valors superiors al 25% i no es disposen de recursos suficients per a oferir unes opcions de formació vàlides i adequades per a totes les persones perceptores d'una prestació.

És en aquest context que aquesta tesi planteja una modificació substancial d'un dels elements integrants del sistema de garantia de rendes, com és la renda mínima d'inserció catalana (RMI). El nou programa rebria el nom de Renda Garantida Familiar (RGF.) La proposta pretén, per una banda, incrementar el nivell de generositat de l'actual RMI, de manera que pogués garantir un nivell de renda a les llars i les persones per damunt del nivell de pobresa monetària alta, contribuint a reduir els nivells de privació material d'aquests sectors més desvalguts de la nostra societat. D'altra banda, la Renda Garantida Familiar reduiria el nivell d'exigència laboral, al limitar-lo exclusivament a la inscripció en els serveis públics d'ocupació i no incloure la participació obligatòria en cursos de formació o orientació.

En tot cas, una investigació d'aquest tipus no pot obviar que el problema de la pobresa i l'exclusió no es pot plantejar només com un problema lligat a les característiques de les persones, com per exemple la seva manca de qualificacions, el dur a terme estratègies errònies o el tenir uns incentius perversos. També cal tenir en compte els efectes tant del sistema econòmic com de les polítiques socials sobre el benestar de les llars, així com els efectes psicològics i personals de la crisi sobre les persones. En aquest sentit, es pot afirmar que la Renda Garantida Familiar que es presenta en aquesta tesi és un instrument vàlid en la lluita contra la pobresa i la privació, però que no pot funcionar pas sinó va acompanyada d'altres polítiques (educatives, sanitàries, d'habitatge, de gènere, macroeconòmiques) que vagin en el mateix sentit, a fi de garantir condicions de vida dignes a les persones integrants de la nostra societat (Laparra i Pérez-Erasmus, 2012).

1.2 Objectius de la investigació

Partint d'una anàlisi de la història i el funcionament de la Renda Mínima d'Inserció Catalana (RMI), en especial del seu vessant d'integració laboral, i tenint en compte tant els nivells de pobresa i de privació existents al nostre país com les propostes existents sobre models de renda bàsica ciutadana, la tesi pretén analitzar dos fenòmens interconnectats. En primer lloc, la viabilitat i efectes sobre els nivells de privació de la implantació d'un model dèbil de renda bàsica a Catalunya, la Renda Garantida Familiar (RGF). Aquesta nova prestació seria una refundació i expansió de la vigent Renda Mínima d'Inserció, amb l'objectiu d'eliminar algunes de les mancances detectades en el seu funcionament i garantir un millor nivell d'ingressos i de vida als estrats més pobres de la societat catalana.

En segon lloc, la tesi analitza el funcionament dels itineraris d'inserció laboral de la Renda Mínima d'Inserció catalana, de cara a presentar una proposta de millora en el funcionament d'aquests, i com es poden inserir en la nova Renda Garantida Familiar. En aquest cas, l'estudi se centra en els itineraris d'inserció socio-laboral de Càritas Girona adreçats als perceptors de la Renda Mínima d'Inserció.

Es parteix de la constatació que el sistema espanyol de garantia de rendes pateix d'un doble problema de fragmentació i insuficiència quant a la cobertura i la dotació econòmica. Dins aquest sistema, a Catalunya la Renda Mínima d'Inserció n'és l'últim element i registra igualment aquesta insuficiència de recursos. També es té en compte el fet que els nivells de pobresa i de privació existents actualment al nostre país són importants.

La tesi s'inicia amb la hipòtesi que l'increment de la quantia de la prestació econòmica de la Renda Mínima d'Inserció, que s'aconseguiria mitjançant la implantació de la Renda Garantida Familiar, permetria reduir els nivells de privació material de les llars més pobres, millorant la seva qualitat de vida.

D'altra banda, l'actual Renda Mínima d'Inserció és una prestació condicionada al seguiment d'un pla de reinserció. La tesi planteja la hipòtesi d'una adaptació de l'itinerari d'inserció laboral a les necessitats de les persones beneficiàries de la Renda Mínima d'Inserció, en el sentit que la participació en els itineraris no ha de ser

obligatòria per als seus beneficiaris. I també que, per a les persones que hi vulguin participar, han d'existir diversos itineraris en funció de l'allunyament de la persona del mercat laboral i de les problemàtiques personals i socials que arrossega. Aquest segon element milloraria el funcionament de la Renda Mínima d'Inserció, tant per la qualitat del servei ofert com per l'eficiència del sistema.

1.3 Estat de la qüestió

Els temes d'estudi d'aquesta tesi s'insereixen en un corrent de diversos temes tractats prèviament per la literatura. Primer s'analitza el funcionament de l'itinerari d'inserció laboral de la Renda Mínima d'Inserció catalana. Aquest és un camp poc explorat per la literatura, i l'aportació de la tesi consisteix en explotar dades primàries sobre els usuaris d'aquest itinerari, usant un nombre ampli de variables socio-demogràfiques sobre les persones participants en l'itinerari.

Després s'analitzen els efectes sobre els nivells de privació a Catalunya derivats de la implantació d'una nova prestació, la Renda Garantida Familiar (RGF), que seria hereva de la vigent Renda Mínima d'Inserció (RMI). Hi ha estudis sobre el funcionament de les rendes mínimes d'inserció, sobre els determinants de la pobresa monetària i de la privació material, així com de l'eficiència dels sistemes de protecció social en combatre la privació i la pobresa. L'aportació original de la tesi és conjuminar aquests diferents camps de recerca en un de sol.

Per a poder dur a terme aquestes anàlisis, s'ha considerat els treballs sobre el sistema de garantia de rendes espanyol i sobre els programes de rendes mínimes existents a nivell de comunitats autònomes. D'entre aquests convé destacar els de Sanzo (2005 i 2009); Arriba i Guinea (2008); Rodríguez Cabrero (2009); Laparra i Ayala (2009); Pérez Eransus, Arriba i Parrilla (2009); Casado (2010); Ballart, Blasco, i Riba (2011); CTESC (2011), així com la legislació de la Renda Mínima d'Inserció catalana. Les principals conclusions d'aquesta literatura són que les diferents rendes mínimes d'inserció existents a l'Estat espanyol són l'últim element d'una xarxa de garantia d'ingressos que es caracteritza per la seva dispersió i per estar jerarquitzada segons la relació passada i present de l'individu amb el mercat de treball formal. Aquest sistema no té uns criteris redistributius clars. Les rendes mínimes d'inserció són unes prestacions de caràcter assistencial, adreçades a persones actives, i amb uns forts elements de control i

d'obligacions per a la titular i la seva família, d'unes contraprestacions a complir a canvi de tenir dret a rebre la prestació. Finalment, s'hi dóna una gran dispersió entre les comunitats autònomes de models quant a: requisits d'entrada, durada i valor de la prestació, o la seva taxa de cobertura. En tot cas, per la majoria de les prestacions econòmiques, els seus valors són baixos, en el sentit que es troben lluny de la línia de la pobresa. I tampoc no registren unes taxes de cobertura suficients, en el sentit que deixen una part important de la població necessitada fora del sistema.

Un segon corrent de recerca que es considera és la literatura sobre polítiques actives d'ocupació. En aquest àmbit s'hi descriuen els tipus de mesures aplicades, els objectius a aconseguir i l'eficiència de les diferents mesures usades. Alguns dels treballs més destacats són els de OCDE (1994); Theodore i Peck (2000); Carcillo i Grubb (2003); Auer (2005); Bonoli (2010); Card, Kluve i Weber (2010); Kluve (2010). Les principals conclusions d'aquests estudis són que les principals característiques d'aquest tipus d'estratègies obliguen els beneficiaris de les prestacions a participar en la recerca activa de feina i a millorar les seves possibilitats d'ocupació, a canvi de seguir rebent la prestació econòmica. Des del punt de vista de la justificació de la seva aplicació a les perceptores de la renda mínima d'inserció, hi ha dos arguments a destacar: es persegueix la reducció de la pobresa o l'evitar l'exclusió social de les persones, i hi ha un element de lluita contra la "dependència" a través dels canvis d'actitud de la persona en situació d'exclusió social. Quan la política activa s'implementa dins un programa de Renda Mínima d'Inserció, s'orienta cap al desenvolupament del capital humà, en el sentit que l'objectiu bàsic és elevar els nivells d'educació i de capacitat de les beneficiàries, per tal de millorar les seves possibilitats de trobar feina i de (re)inserir-se en la societat. Les eines més emprades dins d'aquesta estratègia són l'educació bàsica, la formació lligada al lloc de treball i l'orientació laboral. El disseny d'activació de la Renda Mínima d'Inserció conté també elements de reforç d'incentius, com poden ser sancions per incompliment o complements de la prestació per trobar feina i d'ocupabilitat, com la creació de llocs de treball en sector protegit.

Un tercer corrent de la literatura econòmica usada en la tesi analitza els determinants de la privació material i de la pobresa monetària. Aquests estudis s'han fet tant a nivell europeu, com espanyol i català. Dins aquest corrent cal incloure-hi també els treballs que analitzen els efectes de la vigent crisi econòmica sobre el benestar de les famílies. Algunes de les principals referències són Ayllón, Mercader i Ramos (2007); Boarini,

Mira d'Ercole (2006); Dewilde (2008); Fusco, Guio, i Marlier (2008); Pérez Mayo (2008); Renes (2008); European Anti Poverty Network (2009 i 2011); Nolan i Whelan (2010); Laparra i Pérez-Erasmus (2010, 2012); Ayala, Jurado i Pérez Mayo (2011); Frazer i Marlier (2011). Respecte els determinants de la pobresa i la privació, els resultats més destacables de les anàlisis prèvies són que existeixen factors que incideixen de forma sistemàtica en els nivells de privació i pobresa de les llars. Entre ells convé destacar el nivell educatiu del sustentador principal, l'edat d'aquest, la seva relació amb el mercat de treball, llur origen geogràfic, així com la composició de la llar.

La conclusió més rellevant dels estudis dels efectes de la crisi sobre el benestar de les llars és que, als efectes negatius de la present crisi econòmica, cal afegir-hi els derivats de les mesures d'ajustament endegades pels governs. Els estudis a nivell espanyol arriben a diverses conclusions addicionals que cal assenyalar. La primera és que, en el mercat de treball, i a més de l'increment de la taxa d'atur, hi destaca el fet que l'increment en la desocupació està afectant especialment els sustentadors principals, fet que comporta una reducció molt important dels ingressos a nivell de les llars. En segon lloc, els nivells de privació i de pobresa han augmentat amb l'esclat de la crisi, així com els nivells de desigualtat. Els col·lectius més afectats per la crisi han estat els joves, les dones, les persones amb nivells de formació baixos i els immigrants. Els treballs mostren també que les llars espanyoles han adoptat dues estratègies per a fer front als efectes negatius de la crisi, cercar noves fonts d'ingressos i reestructurant la despesa.

La literatura sobre els itineraris d'inserció laboral és sensiblement més reduïda. Cal destacar els treballs de Veciana (2007); Ferrer et al. (2010); Generalitat de Catalunya (2010). Els estudis remarquen que, per al bon funcionament de l'itinerari d'inserció cal que els recursos que ofereix s'adaptin a les necessitats individuals dels beneficiaris, i que incideixin en els aspectes que llasten la seva inserció social i laboral. A més, els treballs ressalten el paper dinamitzador de les empreses d'inserció laboral.

1.4 Metodologia

El treball empíric de la tesi s'ha dut a terme usant fonts d'informació diferents. Per al càlcul dels efectes sobre els nivells de privació a Catalunya derivats de la implantació d'un programa de Renda Garantida Familiar, s'ha usat la quarta i cinquena onada del

Panel de Desigualtats socials a Catalunya (PaD), corresponents als anys 2004 i 2005. Aquesta base de dades conté la informació necessària per a dur a terme aquesta tasca, donat que inclou variables sobre els ingressos de la llar, la seva composició, fet que permet calcular l'import de la Renda Garantida Familiar que correspondria a cada llar. D'altra banda, en el PaD també hi ha variables que permeten determinar quines són les característiques de les llars que incrementen la probabilitat de patir de pobresa o de privació, com per exemple: l'edat, el sexe, el lloc de naixement o el nivell d'estudis del sustentador principal.

Per a l'anàlisi del funcionament dels itineraris d'inserció sociolaboral que porta a terme Càritas Girona, i que es pren com a exemple d'itinerari d'inserció laboral de la Renda Mínima d'Inserció, s'ha treballat principalment amb el "Registre de l'entrevista de l'itinerari d'inserció sociolaboral" i amb el "Registre de l'itinerari d'inserció laboral". Aquests són dos documents que contenen informació rellevant sobre la participant en l'itinerari, com les seves característiques personals, nivell d'estudis, situació i experiència laboral, professions que desitja desenvolupar, factors d'exclusió, així com les seves fortaleses i debilitats. A més, s'ha treballat igualment amb els resums o fitxes individuals, amb els *currículum vitae* (CV) de les participants, i amb les memòries anuals del programa, que permeten complementar la informació sobre les participants. Per tant, en aquesta part de la tesi, s'han usat fonts primàries d'informació.

El model economètric que s'ha usat en ambdós casos, la Renda Garantida Familiar i itinerari d'inserció, és el model lògit binomial. Un model lògit binomial és un model d'elecció binària, i està dissenyat per modelar l'elecció entre dues alternatives discretes. En aquest cas, patir o no una situació de privació material a nivell de la llar. El resultat que s'obté d'una regressió lògit és un valor numèric que expressa la probabilitat de pertànyer al grup de referència. Més concretament permet calcular, per exemple, la probabilitat (o risc) de patir privació en termes relatius d'una llar amb sustentador principal amb estudis superiors respecte una categoria de referència, on el sustentador principal té estudis primaris.

1.5 Estructura

Aquesta tesi doctoral s'estructura en vuit capítols essent aquesta introducció el primer capítol. En el segon, s'analitzen els fenòmens de la pobresa i la privació, tant des d'un punt de vista teòric com empíric, prestant una atenció especial als casos de Catalunya i l'Estat espanyol.

En el tercer capítol de la tesi es realitza una revisió de les rendes mínimes d'inserció a nivell europeu. S'estudia tant l'Estratègia d'Inclusió social de la Unió Europea com el funcionament dels estats del benestar a Europa. I també el rol activador de les rendes mínimes d'inserció.

Tot seguit es passa al quart capítol on s'analitza amb detall el funcionament del sistema espanyol de garantia de rendes, quin és el paper que hi juguen el conjunt de rendes mínimes d'inserció de les comunitats autònomes espanyoles i quines són les seves principals característiques. En aquest capítol s'hi estudia també en profunditat la renda mínima d'inserció catalana, tenint en compte els seus trets característics més destacables, en especial el seu vessant activador, la reforma en profunditat de l'any 2011, així com les crítiques a la reforma.

El cinquè capítol de la tesi se centra a estudiar un aspecte concret de les rendes mínimes d'inserció, que és el del funcionament dels itineraris d'inserció laboral, i quins són els factors individuals que faciliten o dificulten l'èxit de la participació del receptor de la Renda Mínima d'Inserció en l'itinerari. L'anàlisi es basa en el cas de l'itinerari de Càritas Girona per al període 2007-2009.

El capítol sisè es dedica a l'estudi dels efectes sobre els nivells de privació de les llars més pobres derivats de la implantació d'un model dèbil de renda bàsica, la Renda Garantida Familiar (RGF). Es defineix quines són les condicions que haurien de complir les llars per a poder rebre la prestació, quin import rebrien, quin percentatge de la població la rebrien i quin cost econòmic tindria. Un cop fet això, es passa a analitzar l'impacte sobre els nivells de privació de les llars que rebrien la prestació.

El setè capítol de la tesi s'estudia quin tipus de famílies rebrien la Renda Garantida Familiar, tenint en compte les principals variables socio-econòmiques i socio-demogràfiques incloses en el PaD.

I l'últim capítol és el destinat a recollir les conclusions més rellevants d'aquesta tesi.

CAPÍTOL 2: POBRESA I PRIVACIÓ A CATALUNYA

En aquest capítol es porta a terme una anàlisi de la incidència, evolució i principals determinants de la pobresa i de la privació a Catalunya. S'hi descriurà també l'evolució de les principals variables macroeconòmiques a partir de l'inici de l'actual crisi, així com els efectes de la crisi sobre les llars, centrant l'interès en quins han estat els col·lectius més perjudicats per la crisi.

Aquest capítol serveix per a emmarcar en el seu context real la proposta de la Renda Garantida Familiar (RGF) que es fa en aquesta tesi. Primer, mostrant quina és la incidència de la pobresa i de la privació a Catalunya, que són dos problemes que la RGF pretén pal·liar. Després, apuntant a com la realitat sobre la qual es construeix la proposta de la RGF (la Catalunya de meitats de la dècada passada que gaudia d'una etapa prolongada de creixement) ha pogut variar arrel de l'esclat de la crisi, així com aquesta pot influir en la proposta de RGF pròpiament dita.

El capítol s'estructura de la següent manera: en el seu primer apartat es defineix què s'entén per pobresa i per privació. Després s'estudien els nivells de pobresa i de privació existents a Catalunya, posant-los en relació amb els espanyols i europeus. El tercer apartat es dedica a fer una revisió de la literatura sobre els nivells i determinants de la pobresa i privació, tant a nivell català com espanyol i europeu. El quart es dedica a analitzar la incidència de la crisi econòmica sobre el benestar de les famílies. L'últim apartat és el destinat a presentar les principals conclusions del capítol.

2.1 Els conceptes de pobresa i privació

En aquest apartat es defineixen, a partir de la principal literatura existent sobre el tema, dos dels objectes bàsics d'estudi d'aquesta tesi, com són els fenòmens de la pobresa i de la privació.

La pobresa, definida com l'existència d'un nivell d'ingressos insuficients, i la privació material, entesa com la incapacitat d'accedir a un conjunt de béns i serveis bàsics, són dos conceptes interrelacionats que analitzen aspectes diferents de les condicions de vida

de les llars i de les persones (Fusco, Guio, i Marlier -2010-). Per tant, són anàlisis complementàries d'un mateix fenomen, De fet, ambdós conceptes estan lligats a la definició de pobresa adoptada l'any 1985 pel Consell de Ministres de la Unió Europea (1985), segons la qual una persona és pobre si els recursos de què disposa (materials, culturals, socials) són tan limitats que l'exclouen de poder portar a terme un nivell de vida acceptable dins del seu estat membre.

La pobresa des del punt de vista dels ingressos centra la seva atenció en la manca de recursos financers (*inputs*) de l'individu o família per a poder atendre les seves necessitats. Townsend (1979:31) defineix de la següent manera el concepte de pobresa:

*“Els individus, les famílies i els grups de la població es pot dir que es troben en la pobresa si **no compten amb els recursos necessaris per obtenir el tipus de dieta, participar en les activitats i tenir les condicions de vida i serveis que són habituals... en les societats a les quals pertanyen. Són, de fet, exclosos dels patrons ordinaris de vida, costums i activitats**”* (negreta afegida per mi)

Donat que la pobresa d'ingressos se centra en els recursos de la persona, és un enfocament indirecte de la pobresa, on s'hi analitza com els recursos de què disposa la persona li donen opcions per a satisfer llurs necessitats. Contràriament, els enfocaments directes de la pobresa es basen en l'observació directa de la satisfacció de les necessitats (*outputs*), en com la persona ha pogut de fet satisfer les seves necessitats (Fusco, Guio, i Marlier (2010). Aquestes necessitats a cobrir es basen en valoracions compartides sobre quins ítems són més importants de disposar per tal de poder gaudir d'un nivell decent de vida, amb independència de les preferències de la persona (Boarini, Mira d'Ercole, 2006).

Centrant l'atenció en la pobresa d'ingressos, les dades que s'utilitzen es refereixen normalment a la situació en un moment del temps (*cross-section*), i ens proveeixen d'una informació molt important, el nivell d'ingressos en un moment determinat. Aquestes mesures poden estar definides tant en termes absoluts com relatius. Els llindars absoluts s'estableixen en funció d'un judici normatiu sobre el que es considera com a necessitats bàsiques a cobrir. Contràriament, els llindars relatius posen en comparació els ingressos de la persona o llar amb les del conjunt de la societat on viuen.

Cal tenir en compte que una mesura de pobresa monetària és només parcial, donat que omet elements importants que influeixen en la capacitat que té l'individu d'aconseguir recursos, com ara la seva capacitat d'endeutar-se, de disposar dels estalvis acumulats, de tenir un habitatge en propietat, de beneficiar-se de l'ajut de familiars o amics, així com de disposar de serveis públics com l'educació o la sanitat. Cal considerar a més la diferència de preferències entre els individus i en el seu estat de salut. Addicionalment, l'ingrés present tampoc no té en compte l'habilitat de la persona per a gestionar els seus recursos. Finalment, l'ingrés d'aquest any és un indicador imperfecte de l'ingrés a llarg termini o permanent, que és el que determina la capacitat de consumir (Boarini, Mira d'Ercole -2006-; Nolan i Whelan, -2010-; Oulette et al. -2004-).

D'altra banda, les mesures basades només en els ingressos ens permeten identificar qui és pobre, però no què suposa ser-ho i com s'està fent front a aquesta situació. Contràriament, un enfocament multidimensional, com és el dels indicadors de privació material, ajuden a capturar la multidimensionalitat de la pobresa i de l'exclusió social. Aquesta última pot implicar no tan sols pobresa com a baix nivell d'ingressos, sinó també tenir un baix nivell educatiu, una mala salut o un habitatge en pobres condicions (Nolan i Whelan, 2010). A més, cal tenir en compte que existeixen problemes de fiabilitat en les dades amb què es construeixen els indicadors de pobresa d'ingressos. Per exemple, les persones poden tenir incentius a amagar part dels seus ingressos (Oulette et al., 2004).

Per l'estudi de la privació material es poden usar dos tipus diferents de mesures, en funció de quina sigui la font d'informació usada. Es pot preguntar a la persona sobre si es pot permetre o no satisfer una necessitat bàsica. Es pot plantejar una qüestió com "pot vostè permetre's anar de vacances fora de casa almenys durant una setmana un cop l'any?". Segon, es pot mesurar directament les condicions objectives de la llar. Per exemple, es pot preguntar sobre si la llar té goteres) (Boarini, Mira d'Ercole, 2006).

Segons Boarini i Mira d'Ercole (2006), la literatura existent sobre privació material ha proveït de diverses categories de variables que permeten mesurar-la. Els autors creen una nova tipologia que resumiria les aportacions prèviament existents. La primera categoria de variables és aquella que analitza les dimensions objectives de privació material. Es refereixen a la capacitat de llars i d'individus de satisfer quatre tipus de necessitats. La primera d'elles són les necessitats bàsiques. Són aquells ítems, com

menjar, roba, capacitat de mantenir la llar a temperatura adequada, l'assoliment dels quals són essencials per a la supervivència física. El segon tipus cobreix l'oci i les activitats social bàsiques. Són aquells ítems que permeten portar una vida social digna, com gaudir d'una setmana de vacances fora de casa o convidar familiars o amics a casa. En tercer lloc hi tenim els béns durables. Són aquells ítems essencials per a dur a terme correctament la vida diària o que la faciliten, com el telèfon o la rentadora. Finalment, la quarta té a veure amb les condicions de la llar. Es refereixen tant a les condicions de la llar pròpiament dita, com disponibilitat de lavabo, o a l'ambient de l'entorn, com l'existència soroll.

La segona categoria de variables inclou la dimensió subjectiva, incloent les apreciacions subjectives de les persones sobre les seves condicions de vida. Primer, les condicions de vida pròpies de la persona i la família, en termes de les dificultats econòmiques o de la capacitat de cobrir les necessitats. Es constata com fins a quin punt la persona es veu o no capaç de cobrir les seves necessitats bàsiques, en salut o habitatge. En segon lloc s'hi considera l'entorn social. Es contempen les característiques del barri on es viu, com l'extensió de la delinqüència o la disponibilitat de serveis bàsics, així com l'existència de xarxes socials, com la capacitat de rebre ajut extern en cas de necessitar-ho.

De la privació material, segon Dewilde (2008) estudiar diverses dimensions: el nombre d'àmbits en què es pateix privació (amplada); la severitat de privació que es pateix (altura); l'acumulació de problemes en diversos aspectes de la vida (profunditat); la durada del fenomen (temps). L'anàlisi de la Renda Garantida Familiar que es porta a terme en aquesta tesi permet tractar la totalitat de les dimensions definides per Dewilde, exceptuant la temporal.

Un fet a destacar és que, tot i que la correlació existent entre els indicadors de pobresa monetària i de privació material tenen el signe negatiu esperat, indicant que menors nivells d'ingressos impliquen majors nivells de privació, el valor dels coeficients, com es veurà posteriorment quan s'analitzin els treballs empírics, acostumen a ser baixos, mostrant una relació relativament feble entre ingressos i privació. Les raons d'aquest fenomen són diverses, i inclouen factors com la possible acumulació d'actius, la capacitat d'accedir a estalvis o a crèdit, o una millor capacitat de gestió de les persones de major edat, degut a la seva experiència (Nolan i Whelan, 2010). Addicionalment, una llar que es vegi de sobte en una situació de forta caiguda d'ingressos, necessitarà

probablement força temps per a que aquesta situació negativa es traslladi a majors nivells de privació material, via reducció en la qualitat de l'habitatge o de disponibilitat de béns durables. El cas contrari serà el d'una família que ha viscut durant molt de temps en la pobresa monetària i que ha patit privació material. A aquesta llar, un cop aconsegueixi superar la primera situació, li costarà temps fer el mateix amb la segona, que implicaria millorar la qualitat de l'habitatge o incrementar la disponibilitat de béns durables. (Dewilde, 2008).

En tot cas, Nolan i Whelan (2010) fan una consideració que és clau per la proposta de Renda Garantida Familiar. És la constatació que tant ingressos com privació estan afectats per factors relacionats amb l'acumulació a llarg termini de recursos, on s'hi inclouen elements com l'experiència laboral, el nivell educatiu o la classe social¹. A més, el mantenir de forma permanent un nivell baix d'ingressos pot acabar reduint les expectatives de la llar, fet que reduiria artificialment els nivells de privació. Cal tenir en compte igualment, com assenyalen Boarini i Mira d'Ercole (2006), que la privació material és típicament el resultat de la pobresa monetària quan aquesta és permanent o es dona diversos cops al llarg del temps. Finalment, com defensa Room, quan es parla d'exclusió social, i en una cita que aproxima molt bé les característiques personals una part dels receptors de la Renda Mínima d'Inserció catalana (Room, 1999:171):

“... estem parlant de persones que estan patint aquest grau de desavantatge multidimensional, d'una durada tal, i sent reforçat per una degradació material i cultural dels barris on viuen, que els seus vincles relacionals amb la societat en general es trenquen fins a un grau que pot ser considerat com a irreversible”.

¹ Room (1999) assenyalava que és important, tant a nivell analític, com polític, desxifrar les relacions existents entre els diferents elements constituents de la privació, així com de les relacions existents entre ells: per exemple, entre pobresa monetària i problemes en l'habitatge; o entre nivell educatiu i habilitats en el mercat laboral. D'altra banda, aquest autor apunta també que és important la dimensió temporal dinàmica, en el sentit que cal, a més de calcular quants pobres hi ha i quines són les seves característiques, identificar quins són els factors que determinen l'entrada i la sortida de la pobresa.

2.2 Pobresa i privació a Catalunya i a l'estat espanyol

En aquest segon apartat es descriuen en primer lloc, i en base a fonts secundàries oficials, els nivells de pobresa i privació existents a Catalunya i a l'estat Espanyol, comparant aquestes dues realitats amb l'europea. En segon lloc, es fa una revisió de la literatura existent en aquest camp aplicada als casos de Catalunya i l'Estat espanyol per a determinar quins són els nivells de pobresa i privació existents, quina és la importància del fenomen de la pobresa recurrent, i quines són les característiques individuals i familiars que incrementen la probabilitat de caure en algun (o en alguns) d'aquests fenòmens negatius pel benestar de les persones.

2.2.1 Desigualtats en la distribució de la renda a Catalunya i a Espanya: dades actuals

Catalunya és una de les comunitats autònomes espanyoles amb major nivell de renda per càpita. L'any 2011 era la quarta comunitat, amb un PIB per habitant de 27.430€, un 17,9% superior a la mitjana estatal, segons dades de la Comptabilitat Regional d'Espanya (CRE) de l'Institut Nacional d'Estadística (INE). Només el País Basc, Madrid i Navarra superaven aquesta xifra.

Les dades de la renda disponible bruta les dades del 2009, segons la CRE, mostraven com Catalunya era de nou la quarta comunitat autònoma, amb una renda per càpita de 17.661 euros, un 14,0% superior a la mitjana espanyola. Novament, el País Basc, Navarra i Madrid eren les tres comunitats que superaven a Catalunya en renda.

A nivell europeu, Catalunya se situa per sobre de la mitjana comunitària. Amb dades corresponents al 2009 (extretes del web d'Eurostat), el PIB per càpita català era superior en un 13,0% a la mitjana europea.

Però això no implica pas que tots els habitants d'aquest país gaudeixin de nivells de vida similars. De fet, per a un nombre significatiu de llars i persones catalanes els seus ingressos i patrimoni els impedeixen portar un nivell de vida que es pugui considerar digne, tant en termes relatius com absoluts.

Per a il·lustrar aquest fet s'analitza la distribució de la renda a Catalunya, amb dades de l'Idescat en el seu lloc web. S'usen dos indicadors per a mostrar l'evidència.

Primer l'índex de Gini, que mostra com està distribuïda la renda en un territori i quin és el nivell de desigualtat existent. Per a calcular aquest indicador, es troba, a través d'una enquesta, la renda *en termes d'adult equivalent* de la població del territori, usant l'escala modificada de l'OCDE. Aquesta escala atorga un valor de 1 *adult equivalent* al primer adult resident a la llar; de 0,5 *adults equivalents* a cadascun de la resta d'adults membres de la llar; i 0,3 *adults equivalents* a cadascun dels nens. Per a trobar aquesta renda individual en termes d'adult equivalent, o unitat de consum, el que es fa és dividir els ingressos de la llar pel nombre d'adults equivalents. Un cop fet això s'ordena la població en funció de la seva renda, de la persona més pobre a la més rica, creant categories amb el mateix nombre de persones. Finalment, es calcula l'índex, usant la següent fórmula:

$$IG_i = \left(\frac{\sum_{i=1}^{n-1} P_i - Y_i}{\sum_{i=1}^{n-1} P_i} \right) * 100$$

on:

IG_i és el valor del coeficient per al territori i

P_i és el percentatge de població acumulada per a cada categoria

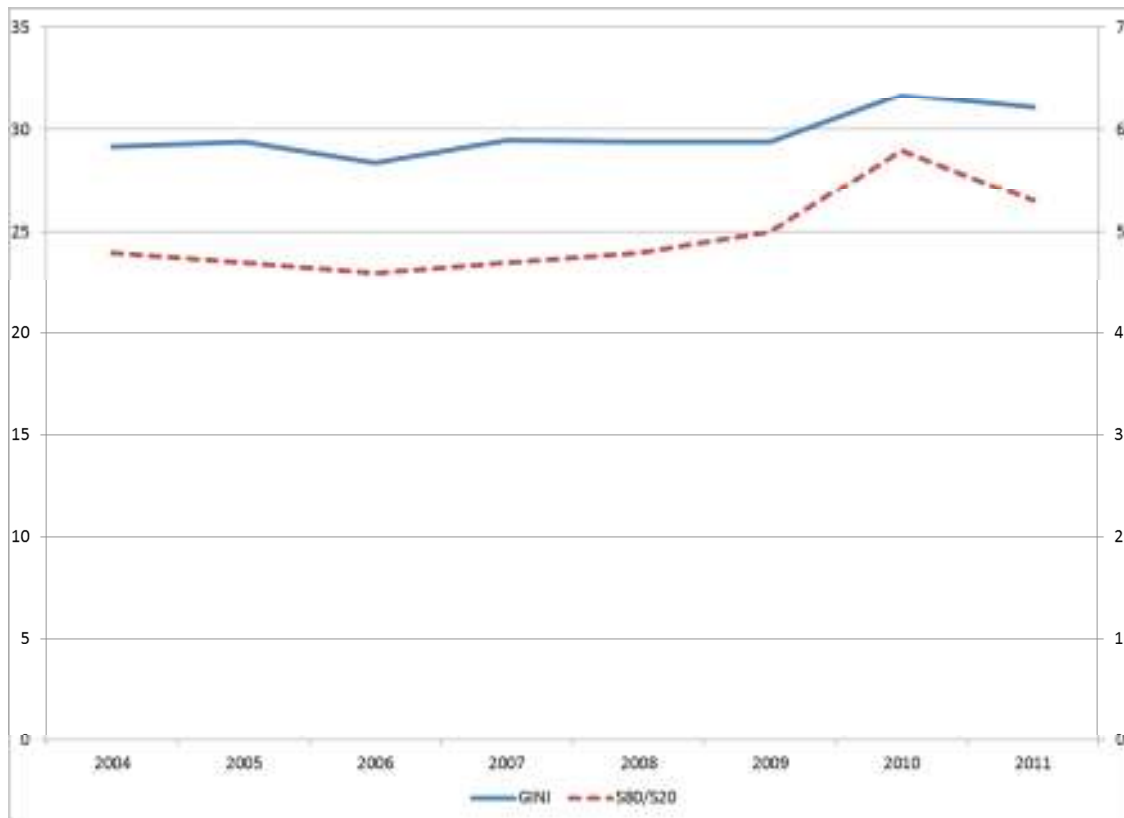
Y_i és el percentatge de renda acumulada per a cada categoria

El valor de l'índex de Gini es mou entre 0 i 100, on 0 indica la perfecta igualtat en la distribució de la renda i 100 la màxima desigualtat.

El segon indicador de desigualtat que s'ha usat és el quocient S_{80}/S_{20} , que calcula la diferència en termes relatius entre la renda del 20% més ric de la població (que apareix en el numerador, S_{80}) i la renda del 20% més pobre de la població (que apareix en el denominador, S_{20}). El valor que dóna el quocient mostra el nombre de vegades que cobra de més una persona que pertany a l'estrat superior en la distribució de la renda respecte una persona que es troba en l'estrat inferior.

Les xifres per a Catalunya d'aquests dos indicadors per als últims viut anys queden recollides al gràfic 2.1. Com es pot veure, la desigualtat de la distribució de la renda va augmentar molt fortament durant els anys 2009 i 2010, els anys de l'esclat de l'actual crisi econòmica. Des del 2005, any en què es basen les estimacions dels efectes de la Renda Garantida Familiar que es proposa en aquesta tesi, fins al 2011, l'últim any amb dades disponibles, la desigualtat ha anat en augment, independentment de l'indicador que s'usi. L'índex de Gini ha passat d'un valor de 29,1 a un de 31,1, un increment del 6,9%. La ràtio S_{80}/S_{20} ha passat d'un valor de 4,8 a un de 5,3, un augment del 10,4%.

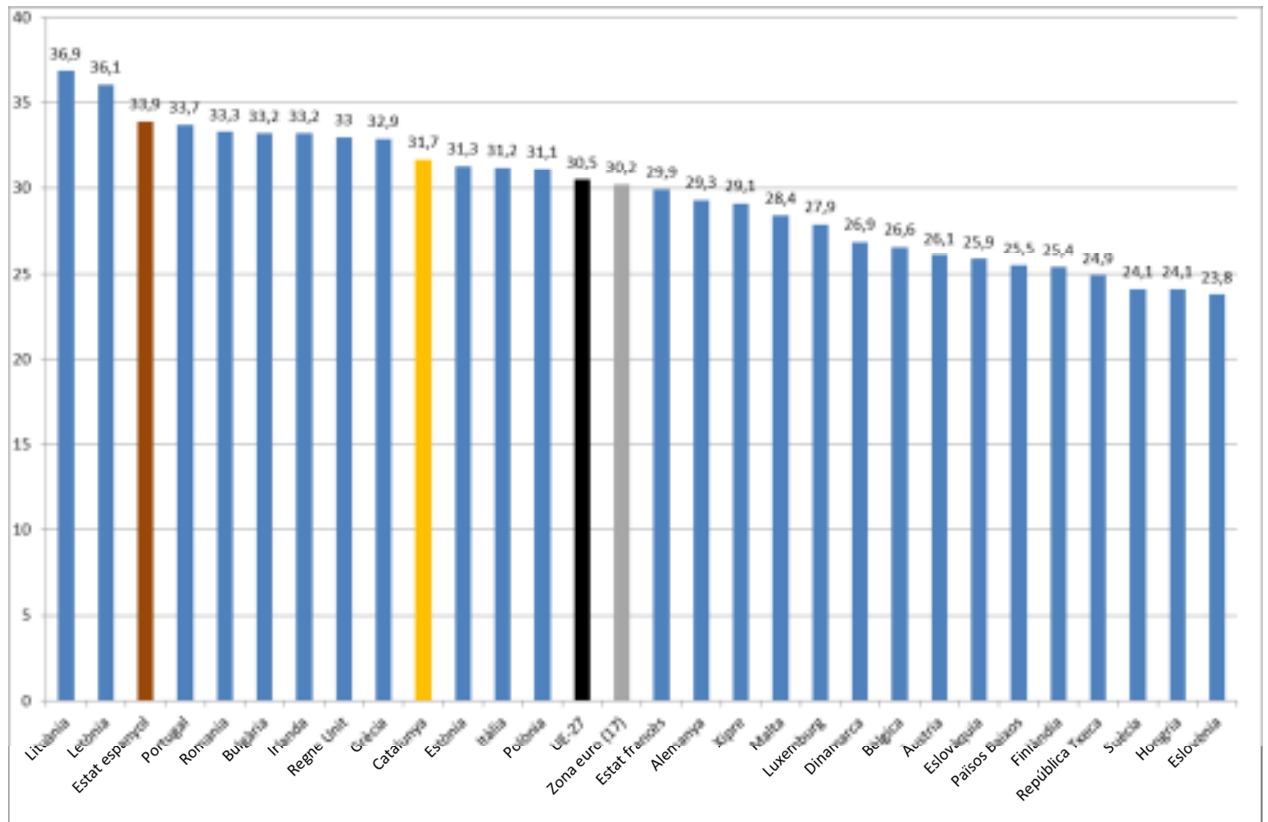
Gràfic 2.1: Evolució de la desigualtat de la distribució de la renda a Catalunya (2004-2011, índex de Gini –escala esquerra- i quocient S_{80}/S_{20} –escala dreta-)

Font: Idescat, *Demografia i qualitat de vida*

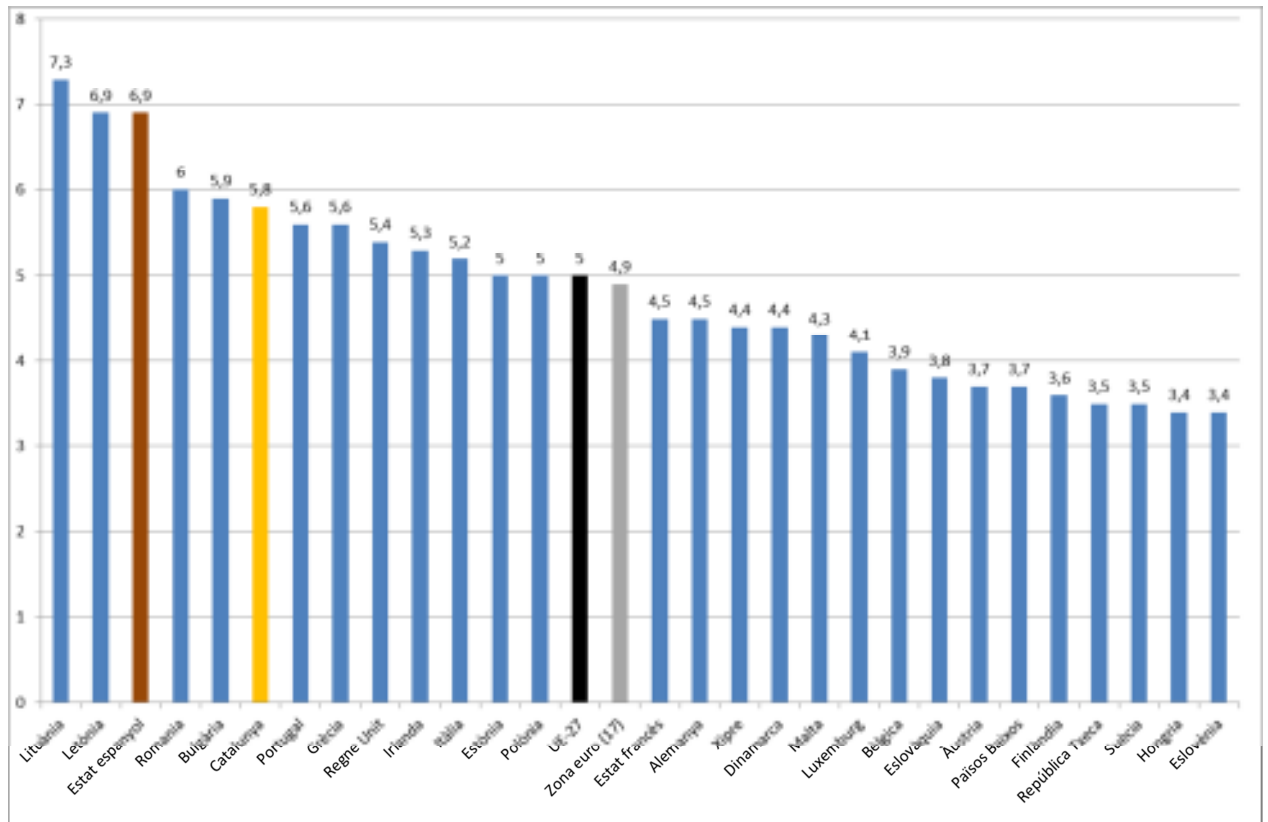
A continuació, als gràfics 2.2.a i 2.2.b s'analitza la distribució de la renda comparant valors catalans amb els espanyols i d'altres països de la Unió Europea.

Gràfic 2.2.a: Nivell de desigualtat en la distribució de la renda a la Unió Europea (any 2010, coeficient de Gini, per estats membres, UE, zona euro i Catalunya)

Font: Eurostat, *Indicators of social inclusion strand*

Gràfic 2.2.b: Nivell de desigualtat en la distribució de la renda a la Unió Europea (any 2010, quocient S80/S20, per estats membres, UE, zona euro i Catalunya)

Font: Eurostat, *Indicators of social inclusion strand*

S'observa que la desigualtat de la distribució de la renda a Catalunya se situa en els nivells mitjans-alts quan la comparem amb les xifres a nivell europeu i és inferior a la de l'Estat espanyol.

En el referent al coeficient de Gini, dels 27 estats membres de la UE, Catalunya només tindria nou estats amb nivells superiors d'aquest indicador, inclòs l'espanyol. L'índex de Gini català és, a més, un punt i mig superior al de la zona euro i més d'un punt superior al de la Unió Europea.

Si se centra l'atenció en el quocient S_{80}/S_{20} , que té un valor de 5,8 per al cas català, es constata com aquest se situa a un nivell superior al d'estats membres de la Unió Europea amb un nivell de població similar. Més concretament, dels vuit estats membres amb poblacions entre 5 i 12 milions de persones (Bulgària, Dinamarca, Hongria, Grècia, Portugal, Eslovàquia, Finlàndia, Suècia), només el primer cas registra un valor superior. I dels 27 estats membres de la UE, Catalunya només tindria cinc estats, inclòs

l'espanyol, amb nivells superiors d'aquest indicador. El quocient S80/S20 català és, d'altra banda, gairebé un punt superior tant al de la zona euro com al de la UE-27.

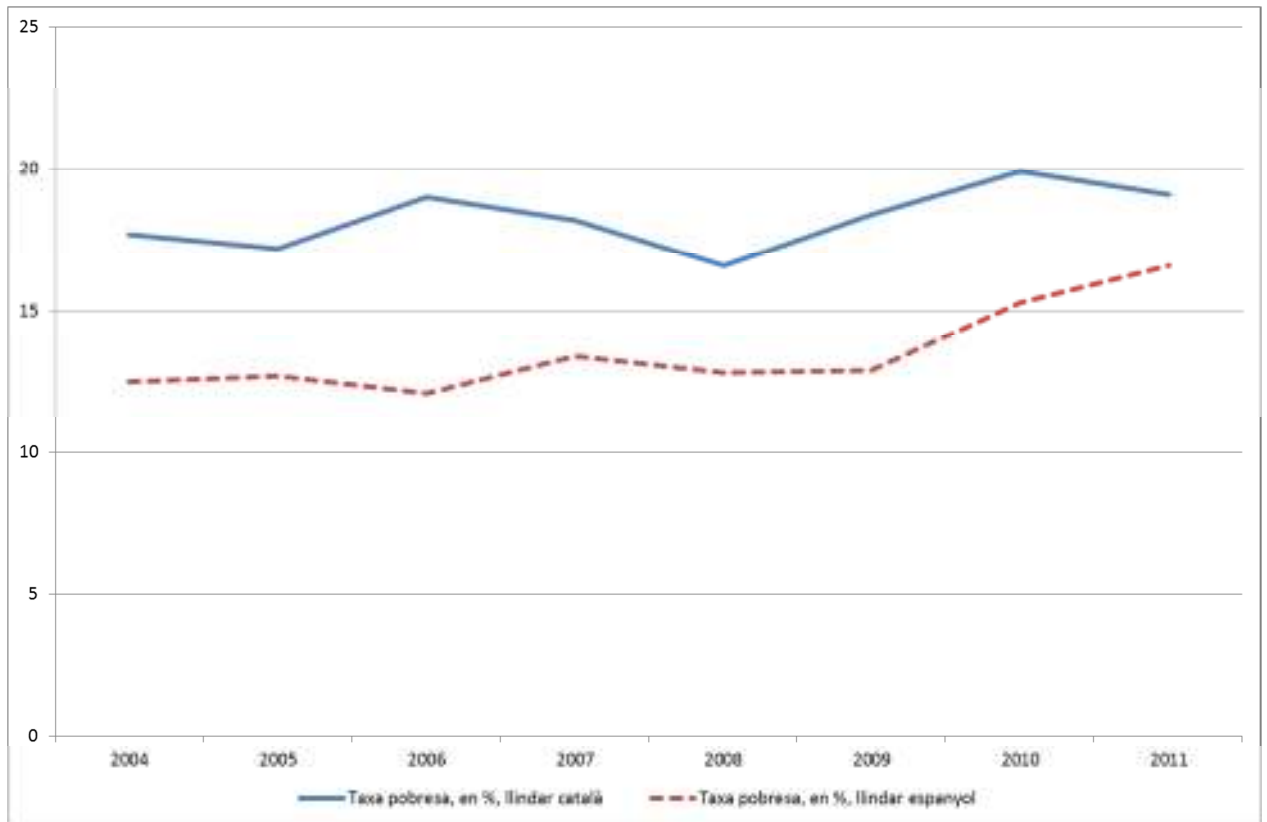
Per tant, tenint en compte aquests indicadors de desigualtat, es pot concloure que la desigualtat en la distribució de la renda a Catalunya no pot pas ser qualificada com a baixa.

2.2.2 Nivells de pobresa i privació a Catalunya i a Espanya: dades actuals i evolució recent

Després de constatar els nivells en la desigualtat de la distribució de la renda, en aquest apartat se centra l'atenció en la pobresa en termes relatius. En aquest cas ens trobem que la pobresa moderada (definida com el percentatge de persones amb uns ingressos menors al 60% de la renda mediana equivalent) ha augmentat considerablement entre els anys 2008 i 2011, passant d'un 12,8% a un 16,6% si s'usa el llindar espanyol, i del 16,6% a un 19,1% si s'usa el llindar català. La variació respecte el 2005 ha estat d'un increment de gairebé quatre punts percentuals quan s'usa el llindar espanyol i de dos quan s'usa el català.

Al gràfic 2.3 es presenta l'evolució de la pobresa relativa a Catalunya durant el període 2005- 2011.

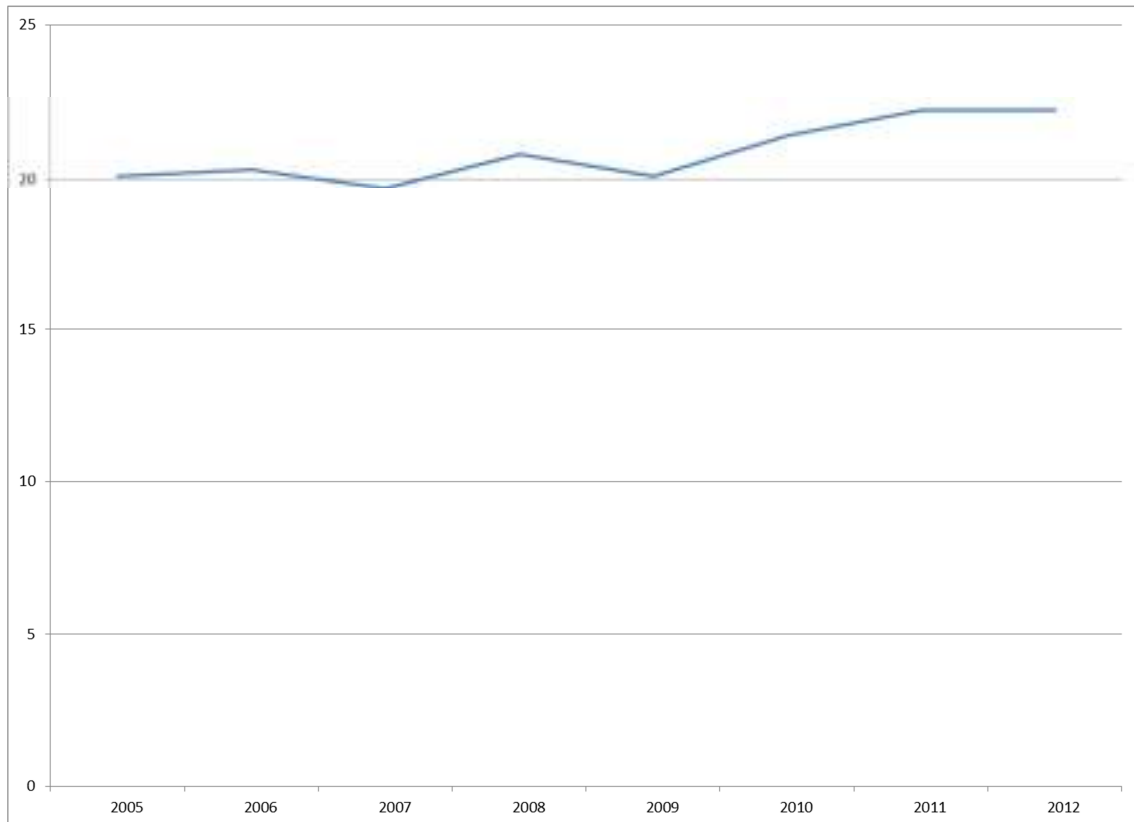
Gràfic 2.3: Evolució de la taxa de risc de pobresa relativa moderada a Catalunya (2005-2011, usant el llindar català de pobresa i el llindar espanyol de pobresa, en % de la població)

Font: Idescat, *Demografia i qualitat de vida*; INE, *Encuesta de Condiciones de Vida*. Nota: llindar de pobresa 60% mediana renda adult equivalent

Prenent les dades a nivell espanyol, que es detallen en el gràfic 2.4, s'observa com l'evolució en els darrers anys és força similar a la catalana.

Gràfic 2.4: Evolució de la taxa de risc de pobresa relativa moderada a l'estat espanyol (2005-2012, en % de la població)

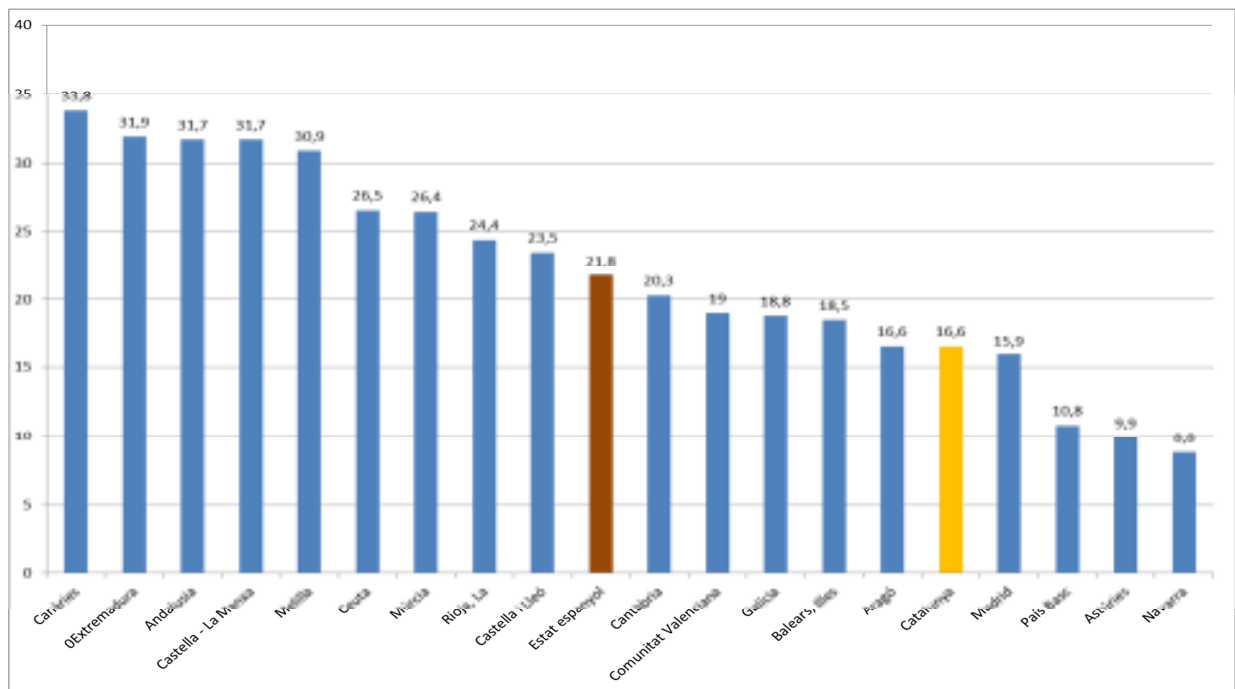

Font: INE, *Encuesta de Condiciones de Vida*. Nota: llindar de pobresa 60% mediana renda adult equivalent

Per a cloure aquesta anàlisi preliminar de la pobresa, es compara la incidència de la pobresa a Catalunya amb la de la resta de les autonomies de l'estat i als estats membres de la Unió Europea. Com es mostra en el gràfic 2.5a, Catalunya és la cinquena comunitat autònoma amb un nivell menor de pobresa relativa. Només Navarra, el País Basc, Astúries, Aragó i Madrid, mostren millors xifres.

Si centrem la nostra atenció en la pobresa severa (30% de la renda mediana per adult equivalent), Catalunya continua essent la cinquena comunitat amb menor nivell de pobresa relativa (gràfic 2.5b). Cal destacar que la pobresa severa ha crescut molt fortament des de l'inici de la crisi: a nivell espanyol, des d'un valor del 4,2% de la població l'any 2007 a un del 7,1% el 2011; a Catalunya, des del 2,3% al 5,1% per als mateixos anys (Zugasti, Laparra i García, 2013).

Gràfic 2.5a: Taxa de pobresa relativa moderada a l'estat espanyol (any 2011, total espanyol i per comunitats autònomes, en % de la població) ²³

Font: INE, *Encuesta de Condiciones de Vida*. Nota: llindar de pobresa 60% mediana renda adult equivalent

² Zugasti, Laparra i García (2013) han realitzat aquesta anàlisi per la totalitat de les comunitats autònomes i pel període 2007-2011. L'ús del llindar territorial, a nivell de comunitat autònoma, permet, segons els autors, recollir les disparitats territorials, els diferents nivells de rendes, de preus, les polítiques socials i les seves evolucions. Usant ambdós indicadors, Catalunya es troba entre les comunitats amb menors nivells de pobresa relativa, en la cinquena posició. Convé destacar que Catalunya és, de les comunitats autònomes amb major nivell de renda (on s'hi inclouen també Madrid, Navarra i el País Basc), la que menys diferència registra en quant als valors de la pobresa relativa usant el llindar estatal i el de comunitat autònoma. Mentre que al País Basc la pobresa relativa creix l'any 2011 en 10,8 punts percentuals quan s'usa el llindar autònom respecte l'estatal, a Navarra ho fa en 7.1 punts percentuals, a Madrid ho fa en 6,4 punts i a Catalunya en només 2,5 punts. Aquestes dades mostrarien, des del punt de vista de la distribució de la renda, una major homogeneïtat interna en el cas català.

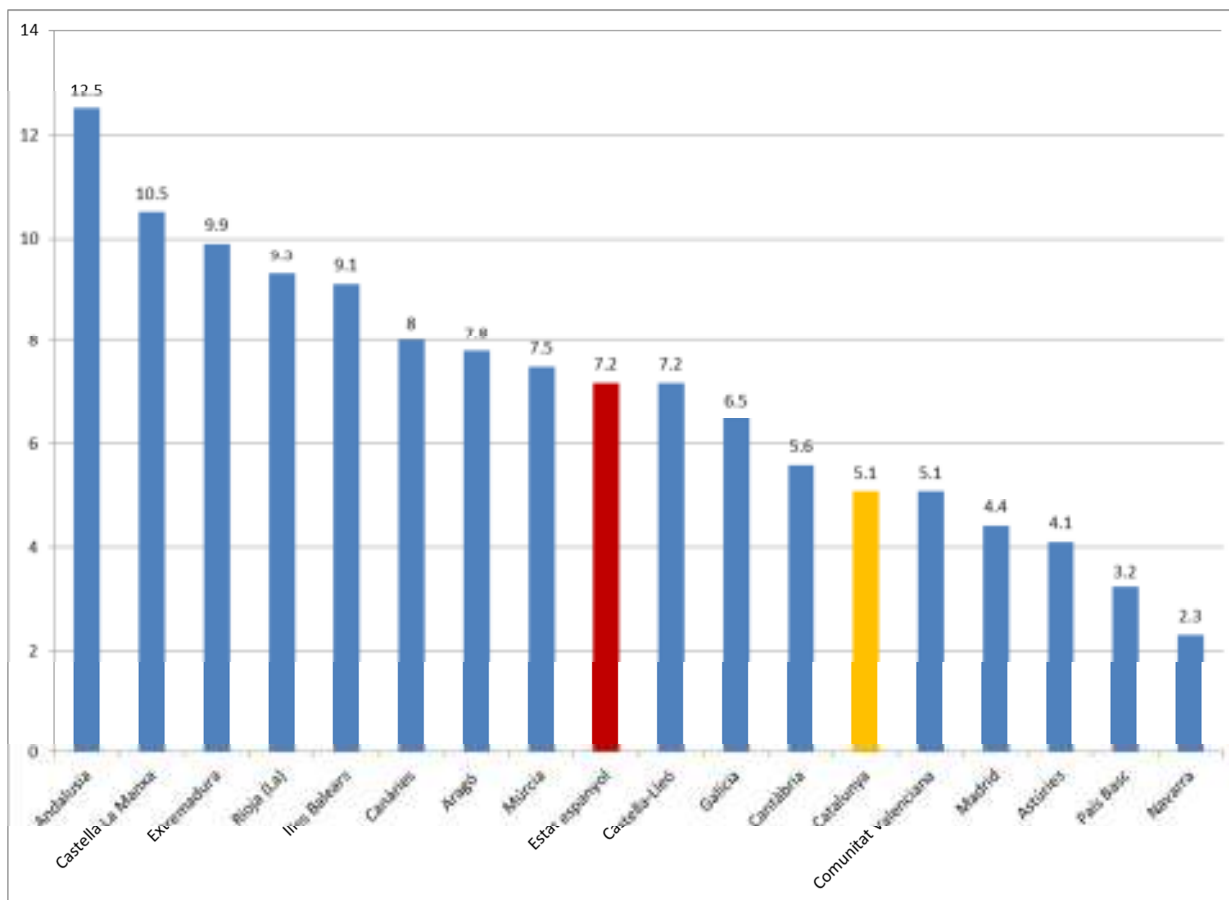
Les dades d'aquest estudi es troben recollides en l'annex estadístic de la tesi.

³ Un dels problemes que presenta l'anàlisi de la pobresa en termes relatius és que els canvis en el llindar de pobresa no tenen perquè reflectir correctament els canvis en les necessitats de la llars. En etapes de crisi econòmica com l'actual, amb caigudes del PIB i de la renda disponible, el llindar de la pobresa cau. Això no implica pas, però, que les necessitats baixin. El contrari s'esdevé quan l'economia creix, en el sentit que l'augment del llindar pot amagar millores en el nivell absolut de vida de les llars més pobres. Aquesta forma de càlcul suavitza l'augment de la pobresa en moments de crisi i la caiguda en moments de creixement. Per exemple, la taxa de pobresa de les persones ha vingut caient a l'estat espanyol en els últims anys degut al fet que els seus ingressos reals no queien mentre ho feien els de la resta de la població (Ayala, 2012c; Zugasti, Laparra i García -2013-).

Zugasti, Laparra i García (2013) han portat a terme un segon tipus d'anàlisi referit a l'evolució de la pobresa a l'estat espanyol, al fixar la línia de la pobresa en el valor mitjà dels llindars (estatal i de comunitat autònoma) de cada any un cop homogeneïtzada la seva capacitat de compra. El creixement dels nivells de pobresa són més intensos que si es s'usa l'indicador convencional de pobresa relativa. Pel cas espanyol, la pobresa augmenta del 20,3% l'any 2007 al 24,2% si s'usa el llindar estatal i del 19,3% al 23,1% si s'usa el de cada comunitat autònoma. En el cas català, quan s'empra el llindar estatal les xifres evolucionen del 13,9% del 2007 al 2011; quan s'usa el llindar català, del 17,9% al 23,4%.

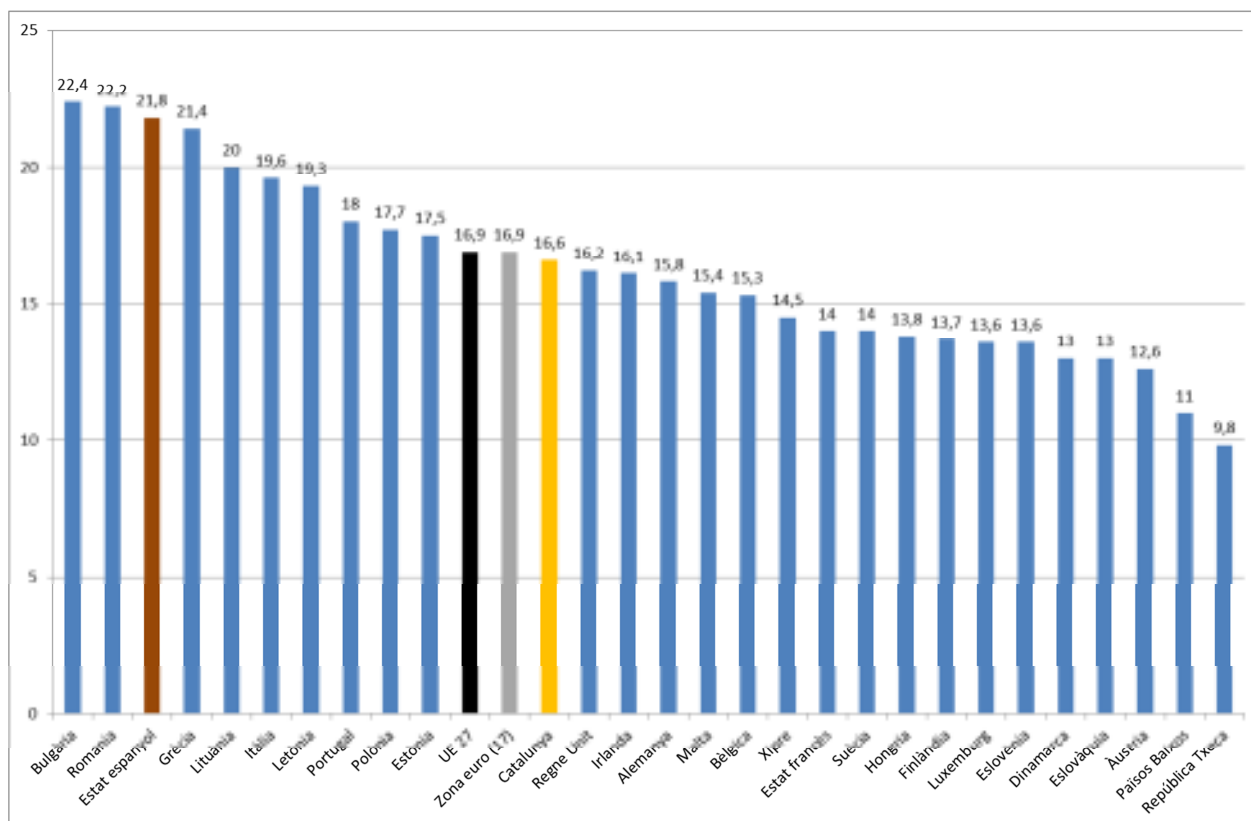
Les dades d'aquest estudi es troben recollides en l'annex estadístic de la tesi.

Gràfic 2.5b: Taxa de pobresa relativa severa a l'estat espanyol (any 2011, total espanyol i per comunitats autònomes, en % de la població)

Font: Zugasti, Laparra i García (2013)

Gràfic 2.6: Taxa de pobresa relativa moderada a la Unió Europea (any 2011, UE, zona euro, estats membres i Catalunya, en % de la població)

Font: Eurostat. Nota: llindar de pobresa 60% mediana renda adult equivalent.

Com mostra el gràfic 2.6, la taxa de pobresa a Catalunya es troba en la zona intermèdia a nivell europeu, amb xifres similars a la de la mitjana de la UE-27 i de la zona euro, amb disset estats membres amb valors inferiors i deu amb valors superiors al català.

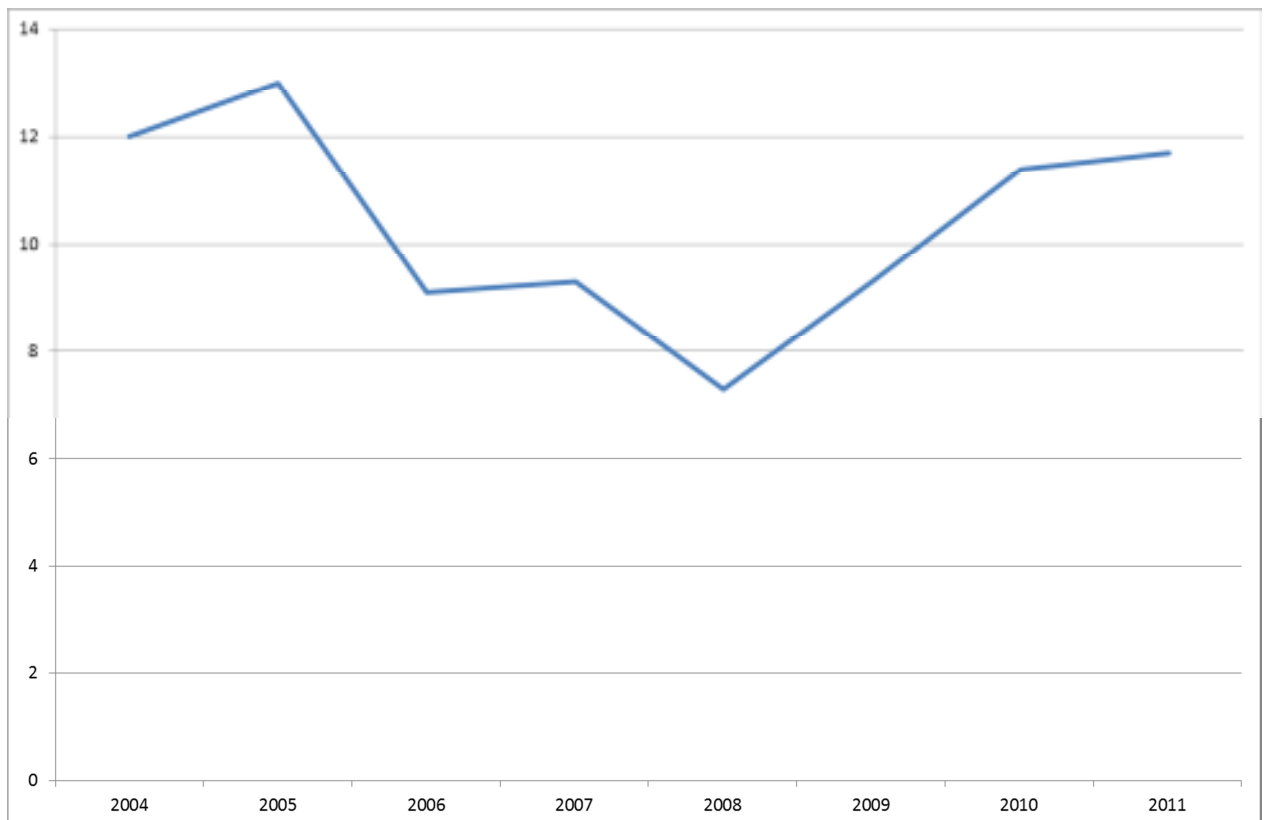
Per a realitzar l'estudi sobre els nivells de privació a Catalunya i la seva comparació amb els de l'estat espanyol, s'usen dades provinents de la Enquesta de Condicions de Vida (ECV) del INE, on s'hi troben diverses preguntes relacionades amb la carència material. Els quatre indicadors de privació mostrats en la ECV són els següents:

1. Vacances: La persona/llar no pot permetre's anar de vacances almenys una setmana a l'any.
2. Despeses imprevistes: La persona/llar no té capacitat de fer front a despeses imprevistes.
3. Retard en pagaments: la persona/llar ha tingut retard en pagaments relacionats amb l'habitatge (hipoteca, lloguer, rebuts subministraments) en els últims 12 mesos.
4. Carència: la persona/llar pateix una situació de carència en almenys 3 conceptes d'una llista de 7 (anar de vacances almenys una setmana l'any, permetre's menjar

carn o peix almenys cada dos dies, mantenir l'habitatge a una temperatura adequada, poder fer front a despeses imprevistes, no tenir retards en pagaments relacionats amb l'habitatge, poder tenir automòbil, poder tenir ordinador personal).

Els nivells de carència material a Catalunya, que s'havien anat reduint des de meitats de la dècada passada, s'han disparat arrel de l'esclat de la crisi econòmica, fet que es pot constatar observant les dades del gràfic 2.7, on s'hi recullen les carències en tres conceptes bàsics de la llista de set anteriorment descrita. Per a aquest indicador, però, els nivells de privació actuals són inferiors als de l'any 2005.

Gràfic 2.7: Evolució de la privació material a Catalunya (2004-2011, en % de la població)

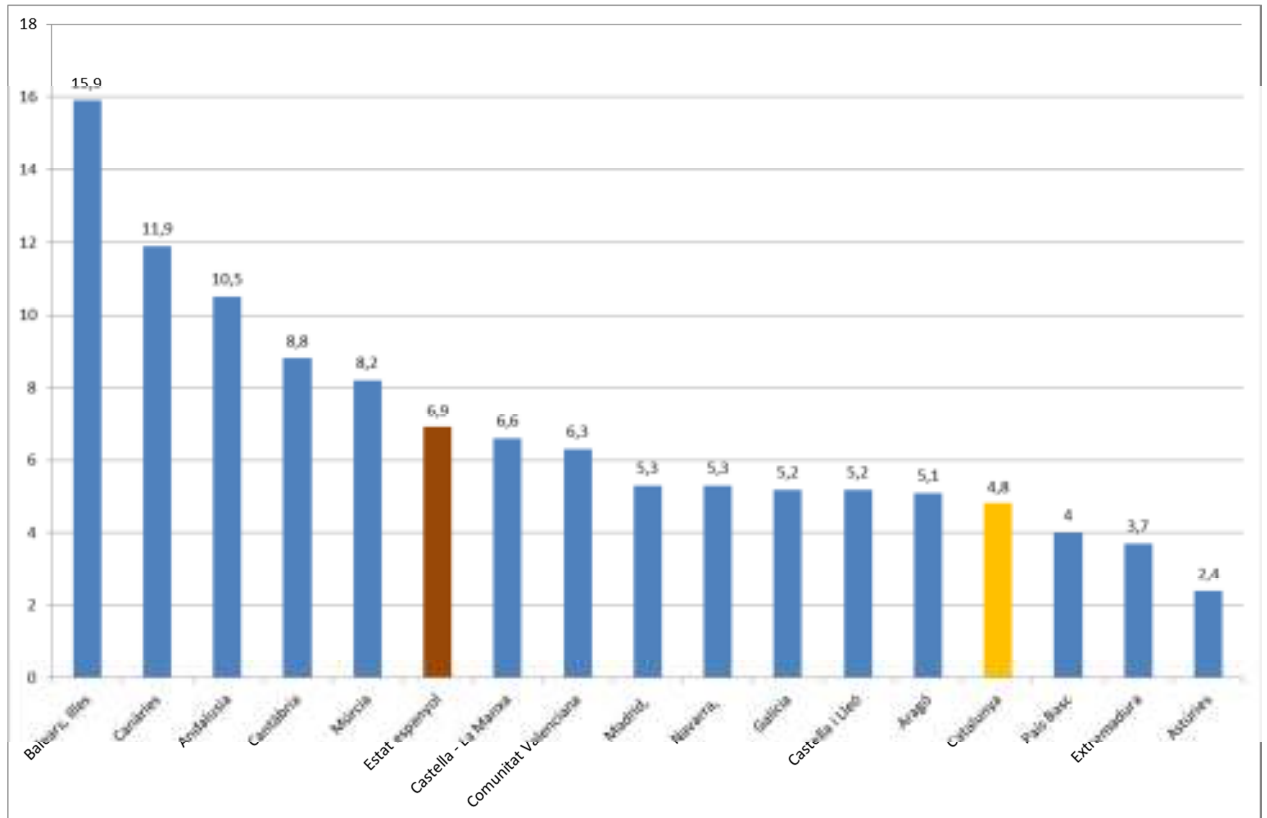

Font: INE, *Encuesta de Condiciones de Vida*

Catalunya, comparada amb altres comunitats autònomes de l'estat espanyol, mostra tenir uns nivells de privació menors als del conjunt de l'estat. Més en concret, Catalunya és la quarta comunitat amb menors problemes de pagament de rebuts; la quarta comunitat (empatada amb Castella-La Manxa) amb menys problemes de permetre's unes vacances; la vuitena en fer front a pagaments imprevistos; i la desena en el conjunt de carències materials. La única comunitat que té sistemàticament uns

resultats millors que Catalunya és el País Basc⁴. Les xifres pel conjunt de l'estat i per cadascuna de les comunitats es mostren en els gràfics 2.8.a, 2.8.b, 2.8.c i 2.8d.

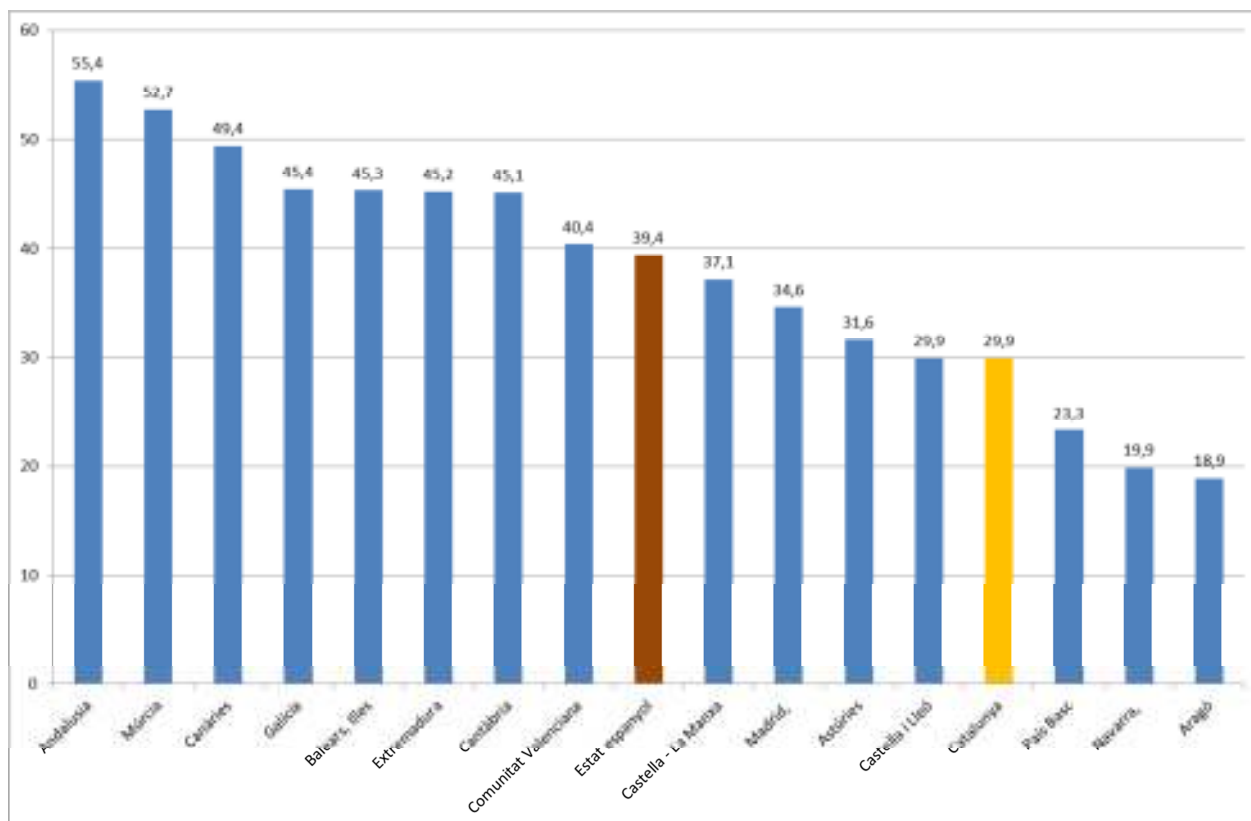
Gràfic 2.8.a: Nivell de privació a l'estat espanyol (2011, no poder pagar rebuts, per comunitats autònomes i total espanyol, en % de la població)

Font: INE. *Encuesta de Condiciones de Vida*

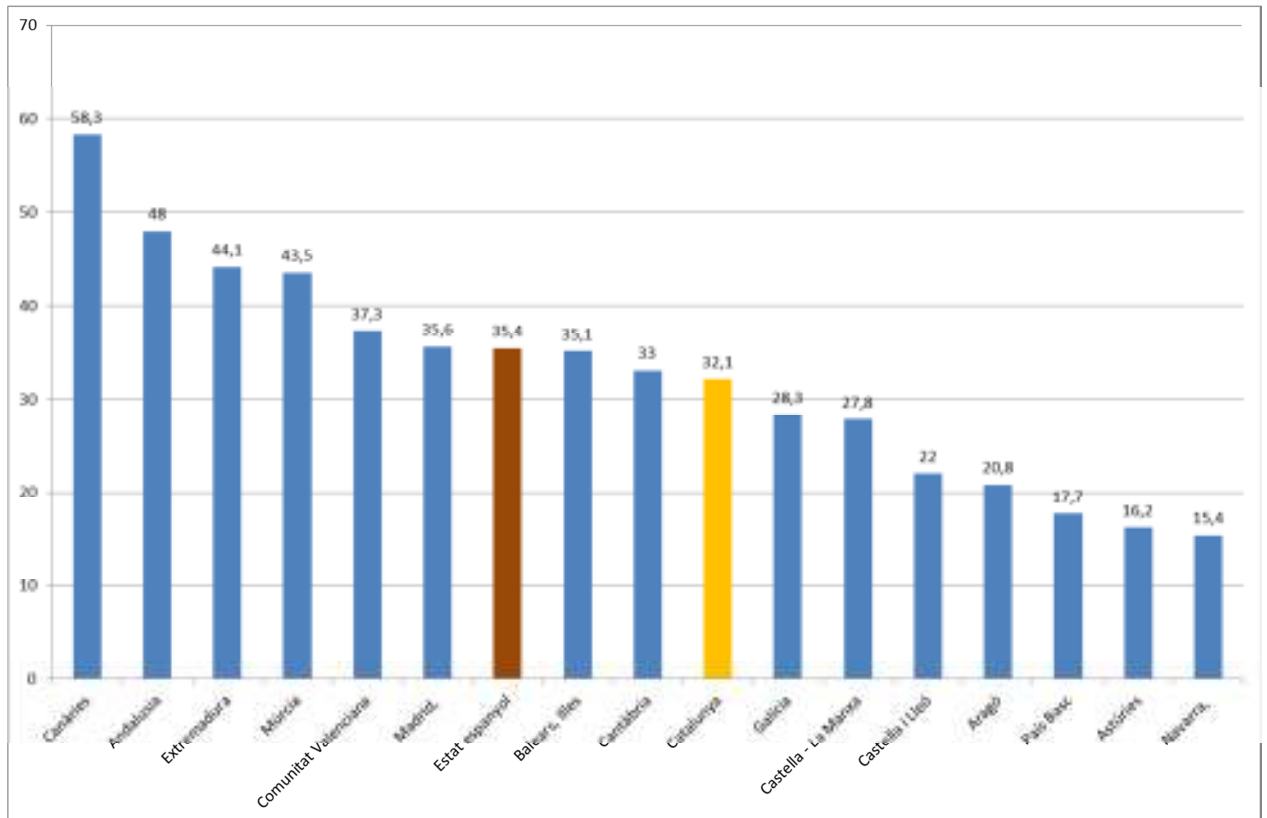
⁴ Convé destacar però la caiguda molt forta registrada a Catalunya l'any 2011 de les llars que no poden pagar rebuts, fet que distorsiona parcialment les conclusions a favor de Catalunya.

Gràfic 2.8.b: Nivell de privació a l'estat espanyol (2011, no poder anar de vacances, per comunitats autònomes i total espanyol, en % de la població)

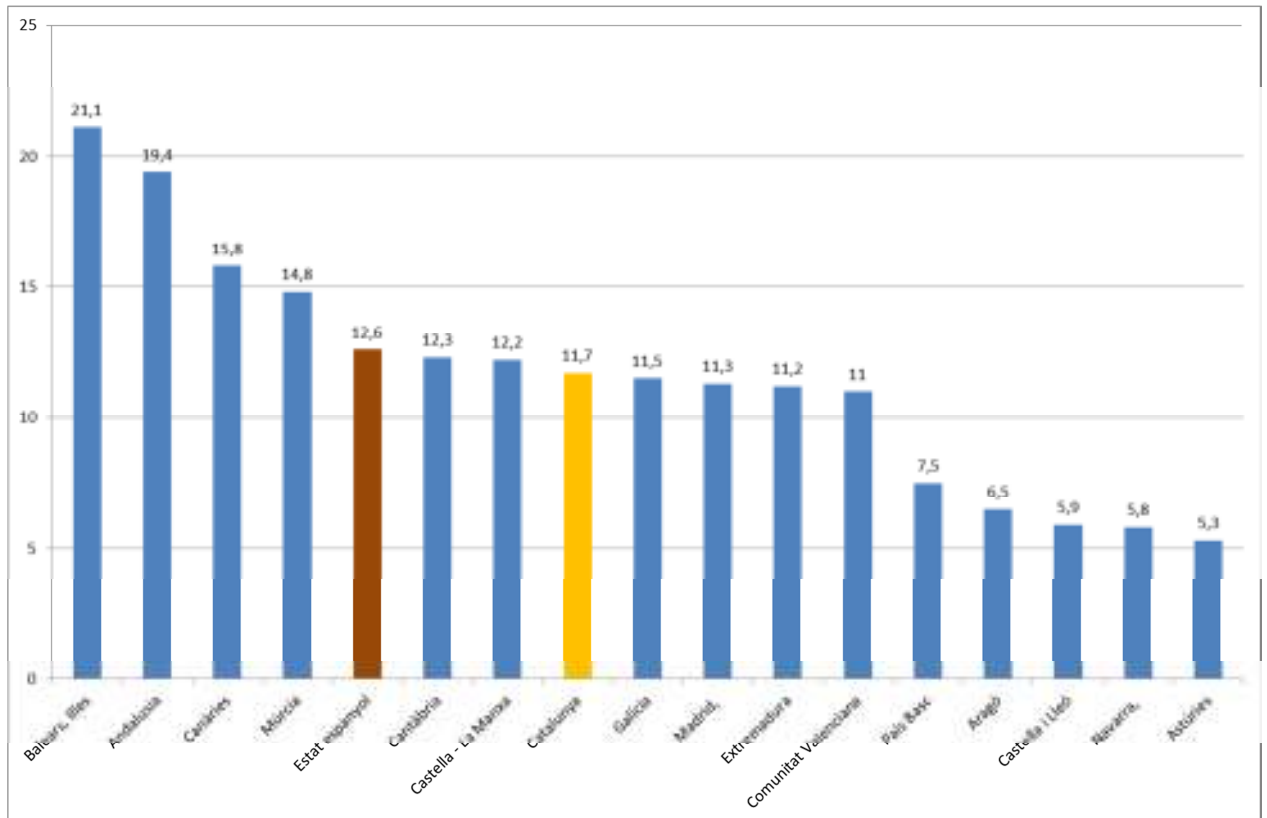
Font: INE. *Encuesta de Condiciones de Vida*

Gràfic 2.8.c: Nivell de privació a l'estat espanyol (2011, no poder fer front a despeses imprevistes, per comunitats autònomes i total espanyol, en % de la població)

Font: INE. *Encuesta de Condiciones de Vida*

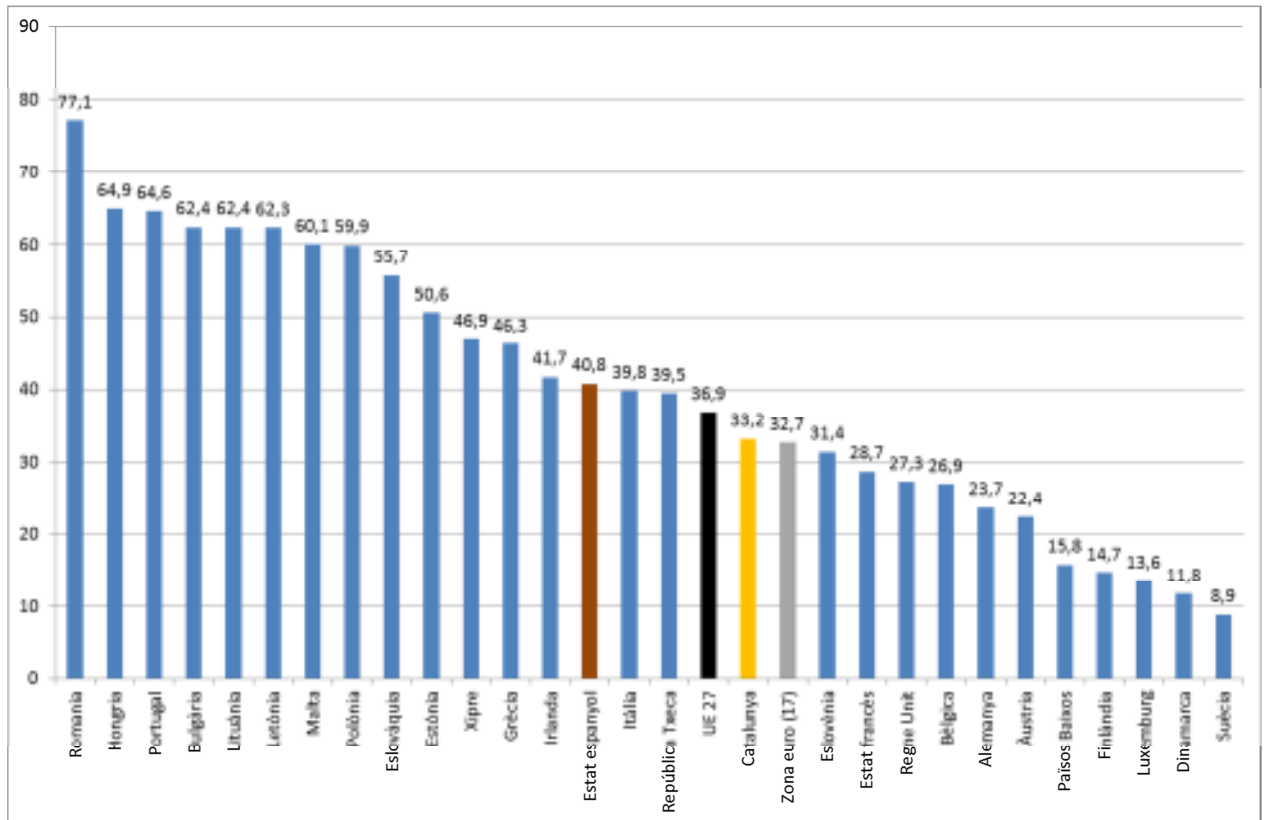
Gràfic 2.8.d: Nivell de privació a l'estat espanyol (2011, carència en almenys tres conceptes, per comunitats autònomes i total espanyol, en % de la població)

Font: INE. *Encuesta de Condiciones de Vida*

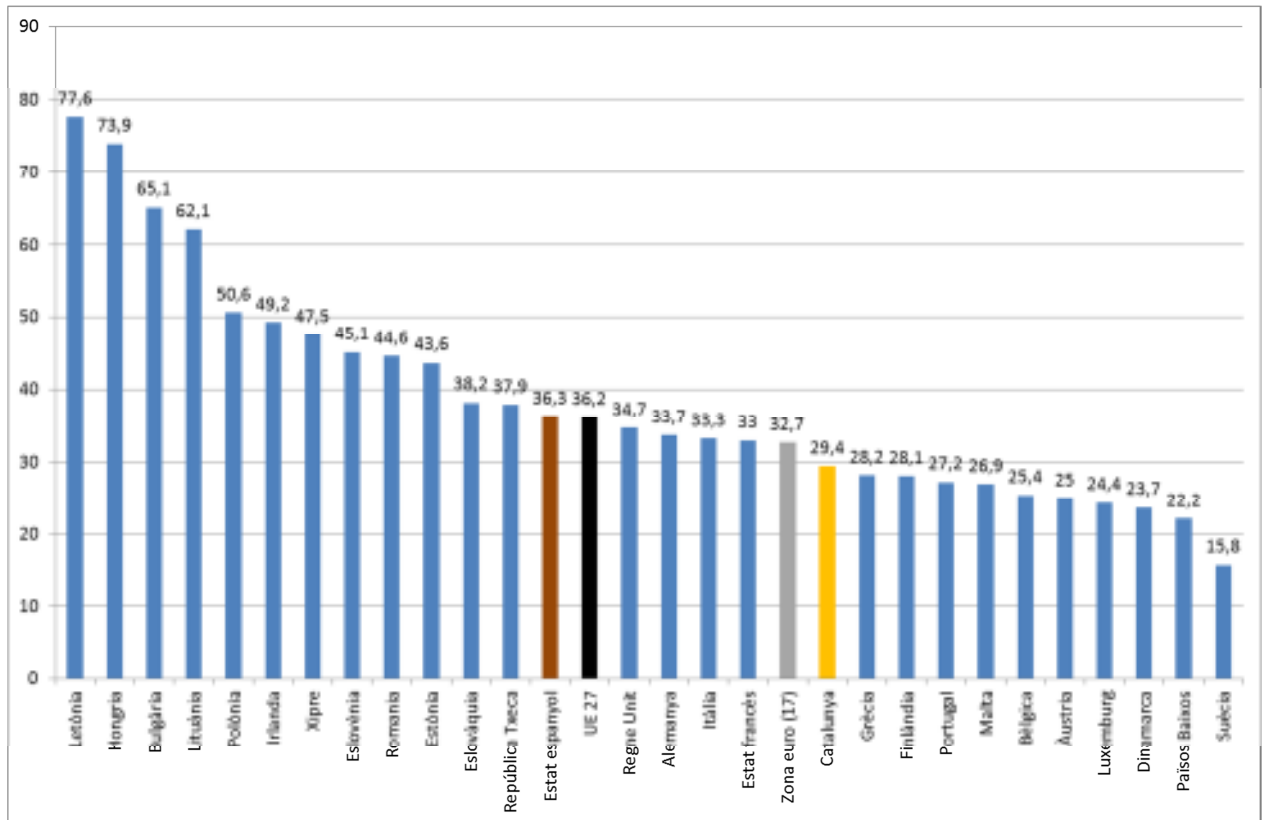
Finalment s'han comparat les dades catalanes de privació amb les europees. Per a això, s'han usat dades provinents, a més de la mencionada ECV, de la EU-SILC (Estadístiques sobre Ingressos i Condicions de Vida a la Unió Europea), en la qual es basa la ECV. Els indicadors de privació usats són els mateixos que en el cas de l'ECV, amb la diferència que la carència severa és definida dins la EU-SILC com la carència en almenys quatre conceptes d'una llista de nou on, a més dels llistats en l'ECV s'hi troben la possessió d'un televisor en color i una rentadora. La informació es troba en els gràfics 2.9.a, 2.9.b, 2.9.c i 2.9.d.

Gràfic 2.9.a: Nivell de privació a la Unió Europea (2010, no poder anar de vacances, per estats membres, UE, zona euro i Catalunya, en % de població)

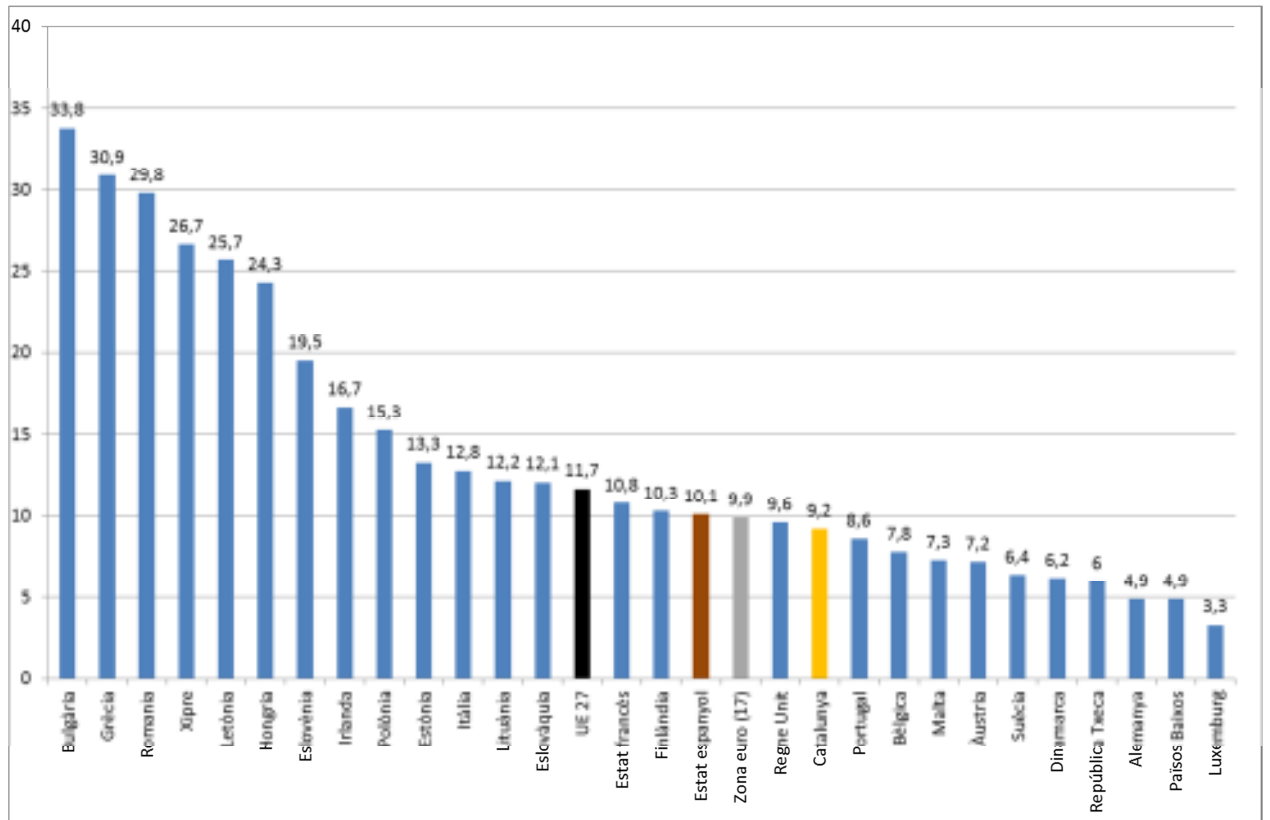
Font: Eurostat, *EU-SILC*; INE, *EPA*

Gràfic 2.9.b: Nivell de privació a la Unió Europea (2010, no poder fer front a despeses imprevistes, per estats membres, UE, zona euro i Catalunya, en % de la població)

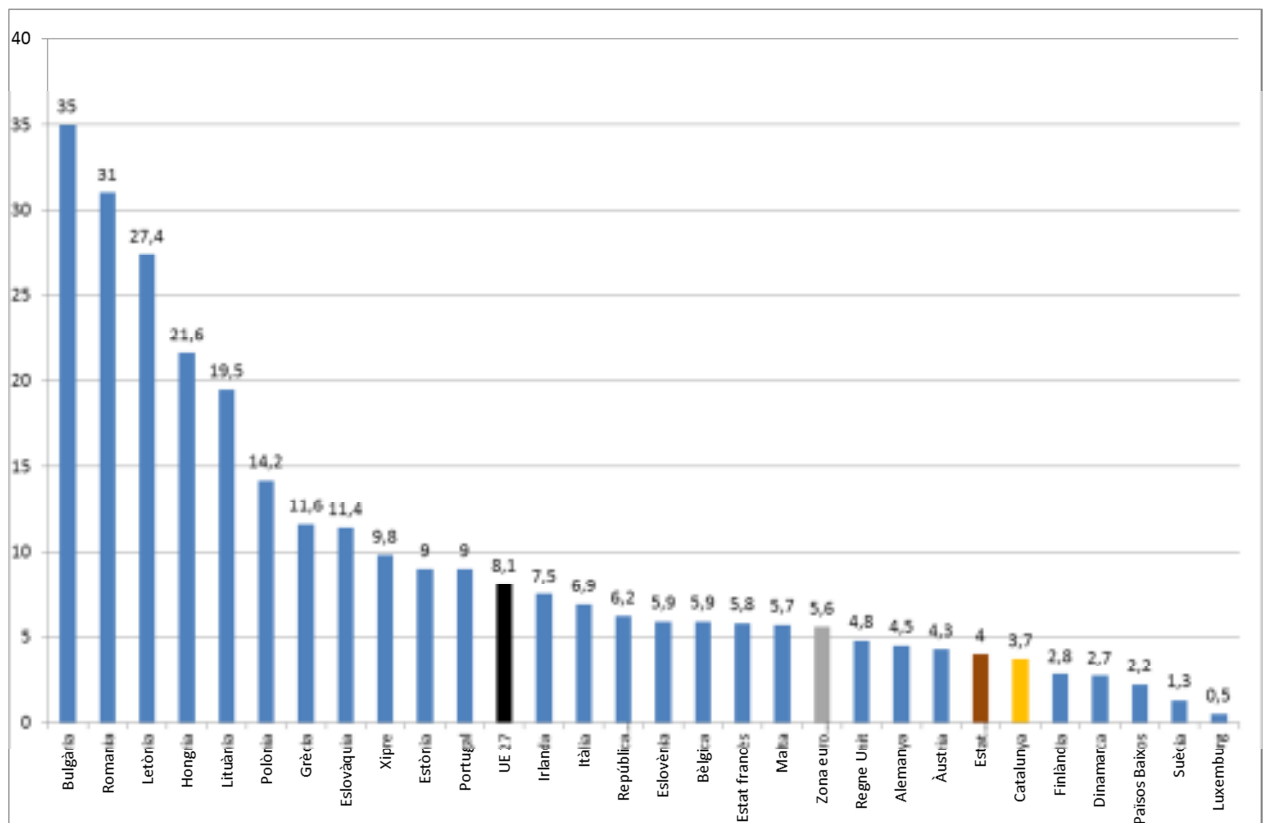
Font: Eurostat, *EU-SILC*; INE, *EPA*

Gràfic 2.9.c: Nivell de privació a la Unió Europea (2010, retards en pagaments de rebuts, per estats membres, UE, zona euro i Catalunya, en % de la població)

Font: Eurostat, *EU-SILC*; INE, *EPA*

Gràfic 2.9.d: Nivell de privació a la Unió Europea (2010, carència severa, per estats membres, UE, zona euro i Catalunya, en % de la població)

Font: Eurostat, *EU-SILC*; INE, *EPA*

Quan es comparen les xifres catalanes de privació amb les europees, es constata com Catalunya registra uns valors lleugerament inferiors als de la zona euro, amb l' excepció de la possibilitat de sortir de vacances i clarament millors que els del conjunt de la Unió Europea. Més en concret, si Catalunya fos un estat més de la Unió Europea, se situaria com el dotzè estat amb menys problemes per anar-se de vacances, l'onzè amb menys problemes per a fer front a despeses imprevistes i en retards en el pagament de rebuts, i el sisè estat amb un nivell més baix de carència severa.

2.3 Nivells i determinants de pobresa i privació a la Unió Europea, Estat espanyol i Catalunya

En aquest apartat es porta a terme una breu recensió de la literatura més recent sobre la incidència i els determinants de la privació i de la pobresa, tant a Europa com a l'estat espanyol i Catalunya. En primer lloc, es descriuen els principals treballs a nivell europeu, per a passar després a analitzar els catalans i espanyols. Finalment, se sintetitzen les principals conclusions en quant als determinants de la pobresa i la privació.

2.3.1 Nivells i determinants de pobresa i privació a la Unió Europea

Boarini i Mira d'Ercole (2006) analitzen el fenomen de la privació a nivell de països de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), discutint els resultats de treballs prèviament publicats. Una de les conclusions principals del treball és que, en primer lloc, els individus tendeixen a mostrar diversos tipus de privació alhora.

També conclouen que els estudis de caràcter multivariant mostren que determinades característiques de les persones i de les llars tendeixen a augmentar la probabilitat de patir una situació de privació (o de pobresa). Aquests trets són tenir uns ingressos inferiors als de la línia de pobresa relativa, en especial si la situació es manté al llarg del temps; ser jove⁵; estar a l'atur o tenir uns lligams febles amb el mercat laboral (treball a temps parcial); tenir un nivell educatiu baix; viure sol o ser una llar monoparental; patir una discapacitat o estar malalt; ser un immigrant; rebre ajuts socials; viure en un habitatge de lloguer.

En el treball de Boarini i Mira d'Ercole s'hi assenyala també que les persones que pateixen una situació de privació ho fan durant un període llarg de temps. A més, les situacions de privació es concentren en una minoria de la població i tendeixen a tenir una durada superior en aquells països on la prevalença de la privació és major. La última conclusió del treball és que els indicadors de privació només estan feblement

⁵ Respecte les persones de major edat, els resultats són divergents entre diferents països.

correlacionats amb els nivells d'ingressos de la llar, tendint a ser més grans els nivells de privació per als nivells d'ingressos més baixos.

Layte et al. (2001) analitzen la influència dels models d'estat del benestar (i de les característiques individuals i de la llar) sobre els nivells de privació existents als països de la Unió Europea. Els autors usen el Panel de llars de la Comunitat Europea (*European Community Household Panel*, ECHP) per l'any 1994 i per a onze estats membres de la Unió Europea, centrant l'atenció en variables de privació classificades en dues dimensions: d'estil de vida bàsic, i d'estil de vida secundari⁶.

El resultat més rellevant de la seva anàlisi és que hi ha un seguit de característiques del sustentador principal i de la llar que incrementen la probabilitat de patir privació. Aquestes són: no ser una parella sense fills; ser jove (tenir entre 17 i 44 anys d'edat); ser dona; tenir un nivell baix de qualificacions; registrar un alt nivell de precarietat laboral (haver registrat episodis d'atur abans i/o en el moment de l'enquesta); i, respecte la classe social, pertànyer o bé a la classe obrera manual o bé ser un petit propietari agrari.

Whelan, Layte i Maître (2004) analitzen la disparitat existent entre nivells de pobresa i de privació a Europa, usant cinc onades de la ECHP (de 1994 a 1998). Segons els autors, estendre l'anàlisi als cinc anys previs ha de permetre copsar millor com els ingressos passats de la llar influeixen en els nivells de present de privació (respecte una situació on només es tinguessin en compte els de l'any passat). Els autors creen una tipologia de persones tenint en compte la seva relació amb la pobresa. Segons aquesta classificació, hi ha quatre categories de persones: no pobres persistents (no han estat mai pobres durant els cinc anys analitzats); pobres transitoris (ho han estat durant només un cop durant el període estudiat); pobres recurrents (ho han estat més d'un cop, però mai durant més de dos anys); pobres persistents (han patit el fenomen durant almenys tres anys consecutius). Per a definir la situació de privació, els autors usen 13 ítems de privació⁷.

⁶ La llista de les variables són: tenir automòbil, tenir televisió a color, tenir video; tenir microones, tenir rentaplats, tenir telèfon, poder mantenir l'habitatge a temperatura adequada, poder anar-se de vacances una setmana l'any, canviar mobles espatllats, comprar roba nova, menjar carn o peix cada dos dies, poder convidar familiars o amics almenys un cop al mes; no patir retards en el pagament de la hipoteca o de rebuts de la llar.

⁷ La llista de les variables són les mateixes que la de l'estudi de Layte et al. (2001): tenir automòbil, tenir televisió a color, tenir video; tenir microones, tenir rentaplats, tenir telèfon, poder mantenir l'habitatge a temperatura adequada, poder anar-se de vacances una setmana l'any, canviar mobles espatllats, comprar

Els principals resultats de l'article de Whelan, Layte i Maître (2004) són quatre. El primer d'ells és que, quan s'analitzen els determinants de la simultaneïtat de sofrir una situació de pobresa i de privació persistent, la precarietat en l'ocupació del sustentador principal apareix com a factor explicatiu clau. En concret, troben que quant més temps s'ha estat en l'atur, més alta és la probabilitat de patir aquest problema. Aquesta relació es dona també pel cas de la pobresa persistent i pel cas de la privació persistent per separat, però amb una menor intensitat.

La classe social és el segon determinant a tenir en compte. En aquest cas, els treballadors manuals i els autònoms presenten nivells elevats de privació i de pobresa persistents de forma simultània (pobresa consistent), així com de pobresa persistent. El mateix s'esdevé en el cas dels petits propietaris agrícoles en els països del Sud d'Europa (Estat espanyol, Grècia i Portugal).

El nivell educatiu del sustentador principal mostra la relació esperada: majors nivells educatius comporten menors nivells de pobresa i privació simultània, de privació i de pobresa per separat. Finalment, l'estructura familiar importa: les llars amb tres o més fills presenten probabilitats elevades de ser pobres i privades persistents alhora; les persones separades/divorciades tenen majors probabilitats de ser pobres i privats simultanis, o de ser privats.

Un quart treball és el de Fusco, Guio i Marlier (2010). Els autors porten a terme un estudi sobre els determinants de la pobresa i de la privació a Europa, usant el EU-SILC (Estadístiques de la Unió Europea sobre Ingressos i Condicions de Vida) per a 24 estats membres de la UE (tots excepte Bulgària, Malta i Romania) i Noruega, i per a l'any 2007.

Una primera conclusió de la seva anàlisi és que, a tots els països, el nivell de privació material decreix a mesura que augmenta el nivell de renda equivalent (tot i que la relació no és sempre lineal). Aquest fet és vàlid tant per les taxes de privació (percentatge de persones que no poden assolir almenys tres ítems d'una llista de nou) com de la intensitat de la privació (nombre mitjà d'ítems no satisfets).

roba nova, menjar carn o peix cada dos dies, poder convidar familiars o amics almenys un cop al mes; no patir retards en el pagament de la hipoteca o de rebuts de la llar.

L'estudi de les característiques de les persones pobres i de les persones privades es duu a terme en el treball de Fusco, Guio i Marlier (2010) a través de l'ús d'un model lògic multinomial. Els autors creen quatre grups d'interès: ser pobre (patir d'insuficiència d'ingressos) i privat (patir privació); ser només pobre; estar només privat; no patir ni pobresa ni privació (que és la categoria de referència). L'anàlisi es fa restringint la mostra a només aquelles llars on el sustentador principal no està jubilat i on hi ha almenys una persona menor de 60 anys. Els autors justifiquen aquesta tria per a poder valorar millor els efectes derivats de la vinculació de les persones amb el mercat laboral.

Una de les variables explicatives més rellevants és la intensitat laboral de la llar (ILL). Aquest indicador s'obté dividint els hores treballades per les persones entre 18 i 60 anys per les hores que potencialment haurien pogut treballar. Les llars "quasi a l'atur" ($ILL < 0,25$) tenen una probabilitat molt més alta de patir alhora privació i pobresa (ser pobres consistents) que les llars "quasi en plena ocupació" ($ILL \geq 0,75$); les ràtios de risc varien entre valors de 9 (Polònia) a 81 (Eslovàquia)⁸. Si se centra l'atenció en "només ser pobre", les "llars quasi a l'atur" tenen un risc entre 2,5 (Polònia) i 34 cops (Portugal) superior de ser pobres que les llars "quasi en plena ocupació". Finalment, l'estudi de les llars "només privades" mostra que el rol d'aquesta variable és menor.

La relació amb el mercat de treball del sustentador principal és un segon element determinant del fenomen que s'analitza. La probabilitat de patir pobresa consistent és major en les llars amb la sustentadora principal en atur (la ràtio de risc en comparació a la del sustentador principal ocupat oscil·la entre els 3,5 de l'estat francès i el 16 d'Eslovàquia). Treballar a temps parcial dóna unes ràtios de risc amb un valor mínim de 2,5 a Polònia i un de màxim de 13 a Grècia.

Quan s'estudia la pobresa, Irlanda mostra el valor major (12,5) per les llars amb la sustentadora principal aturada, mentre que els Països Baixos tenen el valor menor (3,5). Quan la sustentadora principal és una autònoma, els ràtios van des del valor de 2,5 a Itàlia al de 9,5 a Estònia. Finalment, quan s'estudia la privació, poques ràtios resulten ser estadísticament significatives. Només són destacables els alts resultats per a les llars amb una sustentadora principal treballant a temps parcial a Grècia (3,5) i en atur a Alemanya (5,5) i el Regne Unit (7,5).

⁸ Les dades concretes sobre els països analitzats es troben a Fusco, Guio i Marlier (2011)

El tipus de llar és un tercer determinant rellevant trobat en l'estudi de Fusco, Guio i Marlier (2010). Quan s'analitza les llars que són pobres consistents, es constata com les persones vivint soles tenen una ràtio de risc superior a les parelles sense fills. El valor mínim és de 2 a l'Estat francès i el màxim de 24,5 a Noruega. Igualment, les llars monoparentals estan en una situació de desavantatge. Les seves ràtios de risc varien entre 2,5 (Alemanya) i 44 (Noruega). Les llars de major grandària (parella i tres o més fills) també mostren majors ràtios de risc (entre 3 a Estònia i 43,5 a Noruega). Les diferències són menys marcades per als casos de la pobresa i de la privació per separat. En tot cas, l'estudi destaca els casos de la República Txeca, amb valors alts per a la pobresa en llars monoparentals (7); Eslovàquia, a les llars més grans (8) o on hi viu només una persona (10); Luxemburg (6), Xipre (7) i Noruega (8) per a les monoparentals. Per a les llars només privades, els casos més destacables són els de Dinamarca, els Països Baixos, Finlàndia, Suècia i Noruega, amb valors oscil·lant entre 4,5 i 9. Els problemes són també rellevants per a les llars de major grandària a Noruega (4) i Suècia (3,5).

L'educació és un altre factor explicatiu clau en molts dels països, tant per l'acumulació de la pobresa i de la privació com per als dos fenòmens per separat. El cas problemàtic és el del sustentador principal amb baix nivell educatiu. El valor més alt de la ràtio de risc per a la combinació dels dos problemes es dona a Portugal (12,5) i el més baix a Estònia i Letònia (2). Per a l'existència de pobresa els valors oscil·len entre el màxim de 14 a Portugal i el mínim de 1,5 a Bèlgica, Dinamarca i l'Estat francès. Finalment, els valors per la privació van des del mínim de 1,5 a Eslovàquia al màxim de 4,5 a l'Estat espanyol i Portugal.

Els problemes de salut (definitos des del punt de vista de la persona entrevistada) també influeixen tant en la presència combinada de privació i de pobresa de les llars com en la de privació per separat, però no en el cas de la pobresa. Els autors troben que la presència simultània de pobresa i privació es dona en major quantitat en les llars on almenys una persona diu patir problemes de salut. Per a aquests casos, la ràtio de risc es mou entre 1,5 (Portugal) i 4 (Luxemburg). Per a la privació, s'esdevé el mateix, amb les ràtios de risc variant entre un valor mínim de 1,5 a Eslovàquia i un màxim de 4 a Irlanda i Noruega.

La modalitat de tinença de la llar és l'últim factor rellevant que explica les disparitats en els nivells de pobresa i privació en el treball de Fusco, Guio i Marlier (2010). En aquests cas són les persones que viuen en un primer habitatge de lloguer les més perjudicades, en comparació a les que viuen en un pis de propietat pagat. En dos de cada tres països aquesta característica resulta ser significativa pel cas de la simultaneïtat de pobresa i privació, amb valors que oscil·len entre 2,5 (Eslovàquia) i 70,5 (Noruega). També és molt important aquesta característica quan s'estudia la pobresa, amb ràtios de risc que varien entre 2 (Eslovàquia) i 23,5 (Regne Unit).

Finalment, i respecte el gènere del sustentador principal, els resultats trobats a Fusco, Guio i Marlier (2010) són significatius per a pocs casos (vuit), per als quals el risc relatiu de combinar pobresa i privació són majors per a les llars encapçalades per una dona, amb valors relativament baixos (mínim de 1,5 a l'Estat espanyol i màxim de 3,5 a Estònia). Per al risc de pobresa hi ha nou casos significatius, amb valors que van del 1,5 de Noruega i el Regne Unit al 3 d'Estònia, mentre que només hi ha quatre casos significatius per a la privació.

L'article de Figari (2012) estudia la relació existent entre ingrés, privació i característiques de la llar al llarg del temps. L'autor es basa en l'ECHP, pel període 1994-2001, per a 11 estats membres previs a les dues últimes ampliacions. L'autor usa variables relacionades amb l'habitatge principal, amb l'estrès financer i amb la disponibilitat de béns durables⁹.

⁹ Els indicadors o variables són: la llar no pot anar-se de vacances; no pot reemplaçar mobles malmesos; no pot comprar carn/peix cada dos dies/ no pot comprar roba nova/no pot convidar amics; no pot mantenir el pis a una temperatura adequada); manca d'espai; impagament d'hipoteques o rebuts de la llar; no disposar de cotxe; de TV color; de vídeo; de microones; de rentaplats; de telèfon.

L'autor construeix un índex de privació $D_{it} = \sum w_{jt} I_{ijt}$, on:

D_{it} és el nivell de privació de l'individu i en cada moment del temps t , tenint en compte la variable dicotòmica:

$I_{ijt} = 0$ si la persona pot disposar del bé;

$= 1$ si la persona no pot disposar del bé;

i on w_{jt} és el pes donat a cada variable de privació, en funció de la inversa de la prevalença del fenomen.

Les principals conclusions de l'estudi de Figari (2012) són les següents. En primer lloc, la dispersió en els nivells de privació existents és molt elevada quan comparem els valors existents als diferents països. El valor de l'índex de privació es mou, pel període 1995-2000, entre un valor mínim de 4,6 a Dinamarca i un màxim de 24,8 a Grècia. L'estat espanyol és el tercer estat amb un major nivell de privació.

Respecte els determinants de la privació, el factor laboral és important. Que la sustentadora principal sigui a l'atur augmenta significativament els risc de ser privat, més que no pas que sigui inactiva. El nombre de persones que treballen disminueix el nivell de privació.

El nivell d'ingressos és una segona variable que influeix en el nivell de privació. A majors ingressos, menor privació, amb els valors dels ingressos dels dos anys anteriors mostrant també valors significatius per a bona part dels estats.

L'estat de salut dels membres de la llar també és rellevant (però menys que les variables laborals), donat que un bon estat de salut redueix el valor de l'índex sintètic de privació. D'altra banda, l'efecte de viure en un habitatge de lloguer és negatiu als països perifèrics (Sud d'Europa i Irlanda). L'efecte negatiu, ara pel conjunt dels països estudiats, també es dona en els casos de la propietat amb hipoteca i de la cessió, mostrant que el pis de propietat pagat és una categoria avantatjosa. Des del punt de vista de la composició de la llar, les monoparentals i les regides per dones registren una situació de desavantatge, de majors nivells de privació.

L'estudi de Figari (2012) també troba que el tipus d'ingrés principal també importa. Rebre subsidis de l'estat (inclosos els de l'habitatge) incrementa els nivells de privació en bona part dels estats, inclòs l'espanyol.

Un sisè treball és el de De Graff-Zijl i Nolan (2011), on els autors investiguen un aspecte molt concret de l'anàlisi dels determinants de pobresa i privació: la relació existent als països de la Unió Europea (més Islàndia i Noruega) entre la manca d'ocupació a les llars i la pobresa i privació. L'estudi es basa en la EU-SILC i en l'Enquesta de Població Activa (*Labour Force Survey*, LFS) de la UE, amb dades de l'any 2006.

Pel cas de la pobresa, la ràtio de risc de ser pobre si es viu en una llar on no hi treballa ningú respecte una llar on almenys una persona ho fa és de 2,7 pel valor més baix (Grècia) i de 17,2 pel més alt (Irlanda). El valor pel cas espanyol és de 5,2. En la regressió logística també s'hi ha introduït altres variables potencialment explicatives de la pobresa, com són per exemple l'edat, el lloc d'origen o el nivell educatiu de la sustentadora principal.

Si s'introdueix la distinció entre llars amb un adult (treballant) i llars amb més d'un adult (on almenys un treballa) es constata com l'impacte de no tenir feina és molt més alt en el segon cas. Les ràtios de risc de pobresa per a les llars amb un adult varien entre el 1,8 d'Islàndia i el 15,2 d'Irlanda; el de les llars amb més d'un adult, entre el 2,9 d'Islàndia i el 22,1 del Regne Unit. Els valors pel cas espanyol són de 4,0 i 5,6.

Quan s'estudia la privació, l'article de De Graff-Zijl i Nolan (2011) constata com són els països rics, amb majors nivells de renda, aquells on l'impacte de no tenir feina és major sobre els nivells de privació. La ràtio de risc de patir privació si es viu en una llar on no hi treballa ningú respecte una llar on almenys una persona ho fa és de 2,2 pel valor més baix (Xipre) i de 13,8 pel més alt (Dinamarca). El valor pel cas espanyol és de 3,1. Si s'introdueix la distinció entre llars amb un adult (treballant) i llars amb més d'un adult (on almenys un treballa) es constata com les primeres, l'impacte de no tenir feina és molt més alta en el segon cas. Les ràtios de risc de privació per a les llars amb un adult varien entre el 2,9 d'Islàndia i el 22,1 del Regne Unit; el de les llars amb més d'un adult, entre el 2,6 de Grècia i el 16,4 de Dinamarca. Els valors pel cas espanyol són de 5,6 i 3,3.

L'anàlisi de De Graff-Zijl i Nolan (2011) també inclou uns models lògic multinomials en què s'hi analitza els determinants que fan que una llar sense treball sigui pobre i privada; pobre (però no privada); o privada (però no pobre). Les variables explicatives són l'edat i el nivell d'estudis de la persona de referència, així com el tipus de llar i el país membre.

Els resultats de les regressions mostren que les persones amb nivells baixos d'educació (inferiors a secundària) tenen una major probabilitat de patir la combinació de pobres i privació, així com dels dos fenòmens per separat. Contràriament, les persones amb nivells d'estudis universitaris mostren unes probabilitats menors de patir aquests problemes. Respecte l'estructura de la llar, les compostes per una parella amb fills mostren unes probabilitats majors de patir la combinació de pobresa i de privació, i de patir algun dels dos fenòmens respecte qualsevol altra tipus de llar, incloses les monoparentals. Finalment, l'edat presenta una relació negativa respecte la privació i pobresa, en el sentit que les persones de major edat tenen menors nivells de privació i pobresa, de privació i de pobresa.

A continuació es presenten un conjunt d'estudis que evidencien la influència de factors institucionals en els nivells de privació i pobresa de les poblacions europees. Aquí tan sols es presentaran les conclusions d'aquests treballs pel que respecta les principals característiques de la llar, mentre que en el capítol 3 de la tesi es mostraran els resultats referents als aspectes institucionals de les anàlisis.

El primer d'aquests treballs és el de Muffels i Fourage (2004) on s'hi analitza com els diferents models d'estat del benestar aconseguixen fer front al fenomen de l'exclusió social, entesa com a patiment de privació material. Els autors usen el Panel de llars de la Comunitat Europea (ECHP) pel període 1994-96 i per a dotze estats membres, i una llista de 21 ítems de privació, dividits en condicions de salut, estrès financer, condicions de la llar i possessió de béns durables. El pes donat a cada ítem és la proporció de persones que tenen l'ítem. Els autors usen un model tobit de regressió.

Segons els resultats obtinguts per Muffels i Fourage (2004), l'edat de la sustentadora principal és un primer element explicatiu dels nivells de privació, on les persones més joves pateixen majors nivells de privació. Respecte l'estructura de la llar, les llars monoparentals i les persones solteres són les que registren uns majors nivells de

privació. L'existència de fills també incrementa la probabilitat de patir aquest fenomen negatiu.

Des del punt de vista de l'estatus socio-econòmic, les persones amb baixos nivells educatius, o que han patit una situació d'atur en els últims cinc anys, veuen com s'incrementa la seva probabilitat de patir una situació de privació¹⁰. El contrari passa si s'està jubilat, si porta a terme tasques de la llar, o si es té un nivell d'estudis superiors. Els ingressos passats tenen una relació negativa amb la privació: majors nivells d'ingrés en el passat impliquen menor privació en el present.

Dewilde (2008) analitza fins a quin punt les diferències existents entre estats europeus respecte els nivells de pobresa són derivats de les diferències en característiques de les persones i llars, o bé dels nivells de riquesa del país i de factors institucionals, en concret del model d'estat del benestar existent. L'autora usa tant indicadors monetaris com de privació material, relacionats amb l'habitatge principal i amb l'estrès financer¹¹. L'autora usa l'anàlisi de classe latent i dades de la vuitena onada (any 2001) de l'ECHP per a 10 estats membres i per la població menor de 65 anys.

La primera conclusió del treball és que l'edat importa com a determinant de la privació i que els molt joves (persones de 10 a 19 anys) tenen una probabilitat major de patir privació que la categoria de referència (entre 30 i 49 anys). Respecte l'estructura de la llar, tots els casos que no són la categoria de referència (parella sense fills) corren el risc de patir majors nivells de privació.

Respecte l'educació, Dewilde (2008) troba que les llars amb un sustentador principal amb un nivell baix d'estudis corren un major risc de privació respecte els universitaris. El mateix passa amb les variables relacionades amb el mercat de treball (situació respecte l'activitat, tipus d'ocupació i trajectòria laboral del sustentador principal). Les persones amb treballs menys qualificats, que són a l'atur o són inactius tenen unes probabilitats majors de patir privació. El mateix passa amb els sustentadors principals

¹⁰ De fet, es dona una relació clarament creixent entre la durada de la situació d'atur i els nivells de privació.

¹¹ Els indicadors o variables són: ingrés mensual equivalent inferior al 60% de la mediana; la llar no pot anar-se de vacances; no pot reemplaçar mobles malmesos; no pot comprar carn/peix cada dos dies/ no pot comprar roba nova/no pot convidar amics; no disposa de bany/dutxa; no disposa de wàter; no pot mantenir el pis a una temperatura adequada; dos o més problemes relacionats amb la qualitat de la llar (com humitats); manca d'espai; dificultats per a satisfer les necessitats; impagament d'hipoteques o de compres; no poder pagar la hipoteca

que es passen més anys a l'atur, i que tenen majors probabilitats de patir una situació de privació.

El tercer treball que estudia la relació entre factors institucionals i pobresa i privació és el de Whelan i Maître (2010). S'hi analitza la influència de la classe social i del model d'estat del benestar sobre la pobresa i la privació a la Unió Europea, emprant una anàlisi de classe latent. La base de dades és la EU-SILC per l'any 2006, per a 26 països (24 de la UE més Islàndia i Noruega), fent servir indicadors de privació de consum i d'estrès financer¹².

En el seu treball, la pertinença a una classe social ve determinada pel tipus d'ocupació que el sustentador principal té o ha tingut més habitualment, basada en la classificació europea de classes socials (ESeC). Els autors distingeixen també entre quatre categories de pobresa, en funció de l'ingrés per adult equivalent: per sota del 70% de la mediana; entre el 60% i el 70%; entre el 50% i el 60% i per sota del 50%. Finalment, es té en compte sis models diferents d'estat del benestar: socialdemòcrata, corporatista, liberal, Europa del Sud, corporatista post-socialista, liberal post-socialista (en una pròxima secció es definiran amb major precisió aquests tipus d'estat del benestar, ara només ens centrem en els efectes de la classe social sobre la privació).

L'anàlisi de la classe social conclou que, respecte la categoria de referència (classe 1, alt salariat, que comprèn grans empresaris, directors d'empresa, professionals amb titulació superior) tenen nivells de privació inferiors a la resta de les classes per a qualsevol model d'estat del benestar. La classe social més feble és la dels agricultors (classe 5). Les ràtios de riscos oscil·len entre un valor de 7,5 pel cas del règim socialdemòcrata i el 14,4 del Sud d'Europa.

Un segon grup el formarien la petita burgesia (petits empresaris, autònoms en ocupacions no professionals, classe 4), els treballadors de coll blanc amb poques responsabilitats –per exemple, venedors- més els treballadors manuals qualificats –per exemple, conductors de màquines de tren o lampistes- (classes 7 i 8), i els treballadors manuals –per exemple, porters o treballadors de la neteja- (classe 9). Per a aquestes

¹² No ser capaç d'anar de vacances una setmana un cop l'any, de fer front a despeses imprevistes, de menjar carn o peix cada dos dies, de tenir un cotxe, de tenir un ordinador, de mantenir la llar a una temperatura adequada, tenir endarreriments en el pagament de la hipoteca/ lloguer/factures de la llar, tenir moltes dificultats per a cobrir les necessitats.

classes, les ràtios de risc es mouen entre valors de 3,5 i 8,8 per la classe 4; de 3,4 i 8,1 per les classes 7 i 8; de 3,8 i 9,6 per la classe 9.

Finalment, la classe 2 (baix salariat, que inclou feines de supervisió i de tècnics de grau més elevat, com infermers, professores, pilots d'avió, directors de petites empreses), i l'agrupació de les classes 3 i 6 (treballadors de "coll blanc" i "blau" amb responsabilitats, com administratius o treballadors manuals qualificats) mostren uns nivells de privació superiors però relativament pròxims als de la classe 1. En el primer cas, les ràtios de risc varien entre 1,3 i 1,6; en el segon, entre 1,7 i 3,2.

L'últim treball que es descriu en aquest apartat és el de Nelson (2012), on s'hi estudia el lligam existent entre les prestacions assistencials i la privació a nivell dels països de la Unió Europea. L'autor utilitza un conjunt de variables relacionades amb característiques de la llar i de la sustentadora principal. L'anàlisi empírica es basa en diferents onades de la EU-SILC i de la SaMip (Base de dades sobre prestacions assistencials i d'ingressos mínims), considerant només les persones de menys de 65 anys.

Els principals resultats obtinguts són que les persones joves (menors de 30 anys d'edat) tenen majors probabilitats de patir privació que les persones de més edat (entre 50 i 64 anys); que les dones tenen majors opcions de patir una situació de privació que els homes; que les persones que viuen soles i les llars monoparentals sofreixen més privació que les parelles; que les persones amb un menor nivell educatiu registren majors probabilitats de patir privació que les que tenen majors nivells d'educació; que els aturats tenen majors probabilitats de patir privació que no pas les persones que treballen o les inactives; que els immigrants no comunitaris pateixen de majors nivells de privació que les persones nascudes a la UE.

2.3.2 Nivells i determinants de pobresa i privació a Catalunya i a l'estat espanyol: estudis recents

En aquest apartat es porta a terme una revisió bibliogràfica dels estudis més recents sobre la incidència de la pobresa i privació a Catalunya i al conjunt de l'estat espanyol. Aquests diferents estudis mostraran que el binomi pobresa i privació és un fenomen recurrent a l'Estat espanyol i a Catalunya, i que els sectors més desfavorits de la societat presenten unes característiques comunes. La revisió se centra bàsicament en la literatura

que realitza anàlisis per al conjunt de la població, per al conjunt de variables que afecten el benestar de la llar, i que fan servir mètodes multivariants, encara que també inclouen treballs centrats només en variables laborals. Primer es presenten estudis aplicats exclusivament a Catalunya, per passar posteriorment als duts a terme a nivell espanyol.

2.3.2.1 Estudis sobre Catalunya

El primer treball a citar és el de Ayllón, Mercader i Ramos (2007). Els autors usen la primera onada de la base de dades del Panel de Desigualtats a Catalunya (PaD), amb dades d'ingressos corresponents a l'any 2000, i regressions logit multinomials. Els autors, a més de calcular els nivells de pobresa i privació existents en aquest país, analitzen les característiques dels individus pobres, privats o pobres consistents (pobres i privats alhora).

Algunes de les principals conclusions del treball respecte als nivells de pobresa i privació són les següents. Si se centra l'atenció en la pobresa, la taxa de pobresa moderada (ingressos per adult equivalent menor al 60% de la mediana) és del 18,6%. Si s'analitza el nivell de privació, es constata com un 58,3% de la població presenta algun tipus de privació en alguna de les 22 variables de privació considerades, que es divideixen en tres subcategories, consum, habitatge i secundària¹³. A més, un 6,2% dels individus que presenten alguna mancança la tenen en les tres categories o dimensions. Finalment, un 8,8% de la població és pobre consistent (és pobre i registra de forma simultània un nivell alt de privació).

Pel que fa als determinants de la pobresa els resultats de l'estudi d' Ayllón, Mercader i Ramos (2007) assenyalen que el primer element que augmenta la probabilitat de ser

¹³ La llista de variables usades és la següent: per la dimensió bàsica consum: la llar no es pot permetre econòmicament comprar peix o carn setmanalment; comprar medicaments que recepta el metge suposa un esforç molt important; no es pot permetre comprar roba d'abric un cop l'any; no es pot permetre comprar roba nova cada temporada; no es pot permetre comprar sabates un cop l'any; retard en el pagament del lloguer; retard en el pagament de la hipoteca; per la dimensió bàsica habitatge: existència de deficiència greu en la llar i problemes per a solucionar-la; no hi ha aigua corrent/wàter/bany; problemes d'humitats; problemes de ventilació/esquerdes/al·luminosi/seguretat en habitatge; males instal·lacions aigua/llum; fred per mal aïllament; per la dimensió secundària: moltes dificultats per arribar a final de mes; despeses d'habitatge esforç molt gran; no es pot permetre tenir llar confortable; no es pot permetre canviar mobles quan es deterioren; no es pot permetre tenir llar confortable; no es pot permetre reemplaçar electrodomèstics quan s'espatllen; no hi ha cap membre de la llar que disposi sempre de cotxe; no es pot permetre de fer regals a amics/familiars un cop l'any; no es pot permetre fer vacances un cop l'any.

pobre és el nivell educatiu de la persona de referència. Per a aquesta variable, no saber llegir ni escriure mostra un risc relatiu –*odds ratio*– de pobresa de 47,5 respecte tenir estudis primaris complets, que és la categoria de referència. És a dir, ser analfabet és un factor extremadament negatiu. I nivells educatius com l'universitari o el secundari disminueixen la probabilitat de ser pobre (les ràtios relatives de pobresa són respectivament de 0,2 i 0,3).

També influeixen en la probabilitat de ser pobre l'edat (ser menor de 25 anys fa tenir un risc relatiu de pobresa de 7,4 respecte tenir-ne més d'aquesta edat); el lloc d'origen (l'immigrant no europeu té un risc de pobresa de 11,4 respecte ser europeu); el nombre de persones que conviuen al llar (un nombre alt de persones augmenta la probabilitat de ser pobre); i la relació amb el treball remunerat (jubilats i altres inactius mostren ratis de pobresa superiors a 3,7 comparats amb una persona que treballa a temps complet).

L'anàlisi dels determinants de la privació dona uns resultats relativament diferents. Ara tan sols resulten ser rellevants el nivell educatiu de la persona de referència (no saber llegir ni escriure mostra un risc relatiu –*odds ratio*– (de pobresa) de 182,3 respecte la categoria de referència tenir estudis primaris complets¹⁴); el lloc d'origen (l'immigrant no europeu té un risc relatiu de 4,2); i el tipus de tinença de l'habitatge (viure de lloguer o estar pagant la hipoteca implica tenir un risc relatiu de pobresa de 7,1 i 3,0 respectivament respecte la categoria viure en habitatge de propietat sense hipoteca).

Finalment, els pobres consistents es caracteritzen per l'edat de la persona de referència (els menors de 25 anys tenen un risc relatiu de 8,4); el seu nivell educatiu (no saber llegir ni escriure té un risc relatiu de 299,5 i no tenir estudis un risc relatiu de 4,0 respecte els estudis primaris acabats); el lloc d'origen (l'immigrant no europeu té un risc relatiu de pobresa de 23,9 respecte un europeu); la grandària de la llar (un alt nombre de persones incrementa el risc de pobresa); i l'estat subjectiu de salut (un estat de salut deficient incrementa la probabilitat de patir pobresa consistent).

Un treball d'Ayllón i Ramos (2008) estudia fins a quin punt la pobresa a Catalunya presenta un caràcter transitori. És a dir, pertany al grup de treballs en què s'analitza el nivell i els determinants de la cronicitat en la pobresa. Els autors utilitzen novament la base dades del PaD, amb dades d'ingressos corresponents als anys 2003 i 2004.

¹⁴ Les persones amb estudis universitaris o secundaris segueixen mostrant riscos menors de ser pobres que les persones amb estudis primaris.

Els resultats més destacables de l'estudi són: en el referent als nivells de desigualtat, el coeficient de Gini per a l'any 2004 és de 28,7, i la ràtio S80/20 per a aquest any és de 4,38. La taxa de pobresa moderada (percentatge de persones amb ingressos per adult equivalent menors al 60% de la mediana) l'any 2004 va ser del 18,5%.

Respecte les entrades i sortides de la pobresa, es destaca que la taxa d'entrada a la pobresa va ser del 8,7% i la de sortida del 29,8%. A més, un 49% de les llars que aconseguen sortir de la pobresa el 2004 es trobaven en valors propers al llindar de pobresa el 2003 (tenien rendes entre el 50 i el 60% de la mediana); i un 47% de les llars que van entrar en la pobresa el 2004 tenien rendes properes al llindar de la pobresa el 2003 (tenien rendes entre el 60 i el 70% de la mediana). A més, la probabilitat d'entrar o sortir de la pobresa en un període està lligada a la renda existent en l'anterior. Finalment, un 23% de les llars van ser pobres en algun dels anys analitzats.

Segons aquests resultats els pobres persistents són persones vinculades en primer lloc a la vellesa i a la inactivitat, que depenen del sistema de garantia d'ingressos, així com persones d'origen extracomunitari.

L'estudi mostra així mateix com la pobresa persistent està lligada igualment a l'exercici de l'activitat productiva. Els aturats són un col·lectiu de risc, i l'existència d'un sol ocupat en la llar i la temporalitat contractual són també factors que augmenten la probabilitat de ser pobre persistent.

De manera explícita el treball d'Ayllón i Ramos conclou la necessitat de millorar les polítiques de garantia de rendes i de rendes mínimes per a aquells sectors que no disposen d'un ingrés suficient i que, per raó d'edat o malaltia, no poden canviar fàcilment de situació. Apunten també la necessitat d'unes polítiques laborals i familiars que permeten la incorporació de diversos membres de la família al mercat laboral, així com un canvi de mentalitat empresarial respecte la temporalitat.

Un tercer treball analitzat és el VI Informe Foessa (2008), coordinat per Renes. Aquest informe inclou, en el seu segon capítol, l'estudi coordinat per Ayala on s'hi analitzen els nivells de pobresa i desigualtat econòmica a nivell de comunitats autònomes espanyoles, així com a nivell europeu.

Les principals dades que es poden extreure d'aquest capítol, centrant la nostra atenció en el cas català, són que en primer lloc, i respecte la desigualtat econòmica, Catalunya registra uns nivells de desigualtat interna relativament baixos respecte el conjunt de l'estat. Per a l'any 2000, i usant l'Enquesta Contínua de Pressupostos Familiars (ECPF), l'índex de Gini català era de 0,265, mentre que l'espanyol era de 0,282. Per a l'any 2006, l'Enquesta de Pressupostos Familiars (EPF) situava a Catalunya com la desena comunitat autònoma més igualitària sobre un total de 18 (s'hi inclouen Ceuta i Melilla). L'Enquesta de Condicions de Vida (ECV) situava Catalunya en el tretzè lloc¹⁵.

El capítol coordinat per Ayala recull a més dues variants d'un indicador de benestar social, que té en compte tant la renda mitjana com la desigualtat en el repartiment de l'ingrés. És a dir, és un indicador que conté tant criteris d'eficiència com d'equitat. Amb dades de l'any 2000, Catalunya se situava al capdavant de les quatre comunitats amb majors nivells de benestar, al costat de Madrid, el País Basc i Navarra (Fundació FOESSA 2008).

Un quart treball és el de Pérez Mayo (2008), que porta a terme un estudi on s'analitzen els fenòmens de la pobresa i de la privació a nivell de les comunitats autònomes espanyoles. Ara se'n destacaran els resultats a nivell català, mentre que en el proper subapartat resumirem els resultats a nivell espanyol i els comparatius.

L'autor utilitza el *European Community Household Panel* (ECHP, Panell de Llars de la Unió Europea) per a l'any 2000. Definint com a pobres els individus i llars amb una renda equivalent inferior al 60% de la mediana espanyola, la taxa de pobresa per al conjunt estatal és del 16,3%, i per a Catalunya de 8,2% quan l'anàlisi es fa a nivell de la llar. Quan els càlculs es fan a nivell individual les xifres són del 16,3% i del 7,2% respectivament. Catalunya se situa com la segona comunitat autònoma amb menors nivells de pobresa per a ambdós casos.

¹⁵ Convé destacar que aquest treball també analitza les taxes de pobresa tenint en compte la renda mediana de la comunitat autònoma. Quan es realitza aquest exercici, Catalunya, que tenia una taxa de pobresa del 12,1% i era la 16ª comunitat autònoma més pobra, salta a xifres del 18,7% de taxa de pobresa i al desè lloc de la classificació.

Pel que fa a la privació, l'autor utilitza 22 variables de privació, agrupades en tres categories (necessitats bàsiques, habitatge i necessitats secundàries)¹⁶. Si centrem la nostra atenció ara exclusivament en la distribució de privació a nivell de la llar, Catalunya es col·loca en la quarta plaça de comunitat amb menor privació global, la tercera en privació bàsica, la segona en privació d'habitatge, i la sisena en privació secundària. Només Navarra mostra xifres sistemàticament millors a les catalanes. Pel que fa a la privació global, un 9,7% de les llars catalanes la patien; les xifres per les privacions bàsica, d'habitatge i secundària són, respectivament, 11,1%, 7,8% i 11,3%.

Per concloure amb les anàlisis a nivell català, cal destacar l'estudi editat per la Fundació Jaume Bofill en què es recull un estudi en profunditat de diversos aspectes que influeixen en la desigualtat i pobresa a Catalunya, com són el gènere, l'educació, la sanitat o el mercat de treball (2005)). Les anàlisis es basen en la primera onada del PaD, amb dades del bienni 2001-2002. Es passa ara a descriure amb un major detall els resultats principals dels estudis en dos d'aquests camps, el mercat de treball i l'educació, donada la importància que tenen en la determinació dels patrons de pobresa i privació.

El capítol de A. Recio i C. Recio (2005) estudia el mercat de treball. En ell els autors analitzen l'existència de desigualtats sistemàtiques en el mercat de treball català. La principal conclusió a què arriben és que les diferències existents són importants i que poden ser classificades en dos grans grups: el que recull elements relacionats amb les persones i el que fa el mateix amb característiques de les empreses.

En el primer cas destaquen les diferències existents en l'àmbit del gènere, on les dones presenten pitjors registres, i del nivell educatiu, amb un pitjor resultat per a les persones amb menor nivell educatiu. En el segon, hi destaquen el tipus de contracte, de manera que un temporal implica pitjors condicions laborals que un funcionari o indefinit i el nivell jeràrquic, és a dir directius i tècnics tenen millors condicions que els treballadors no qualificats.

El capítol de Bonal, Rambla i Ajenjo (2005) s'ocupa d'analitzar l'accés a l'ensenyament primari i secundari a Catalunya, que és considerat com un element clau en el procés de

¹⁶ Dins la categoria de privació de necessitats bàsiques hi trobem variables com el no poder permetre's la comprar de roba nova, el no poder convidar amics o familiars a una copa almenys un cop al mes, o el tenir retards en pagaments corrents; en la privació d'habitatge hi trobem variables com no disposar d'aigua calenta, no disposar de calefacció, o tenir humitats al pis; finalment, respecte la privació secundària, hi ha variables com no permetre's vacances fora de casa almenys un cop l'any, no permetre's renovar parcialment el mobiliari o no tenir rentaplats.

formació de la persona. Centrant l'atenció en la propensió a escollir escola privada i/o secundària postobligatòria, els autors constaten que hi ha dos elements clau en el procés d'elecció per part de les famílies: la localització del domicili familiar i la relació amb el mercat laboral dels progenitors. Més en concret, les famílies que viuen en localitats petites i les que no estan treballant tots els pares i tenen tres o més fills són les que tenen menors probabilitats d'optar per l'escola privada i o la post-obligatòria.

2.3.2.2 Estudis a nivell espanyol

A nivell estatal, cal destacar en primer lloc l'estudi desenvolupat per Alonso sobre multidimensionalitat de la pobresa que es recull en el llibre d'Ayala et al. (1998) sobre les condicions i característiques de la població pobre a l'estat espanyol. L'autor assigna un de cinc nivells de gravetat de carència, de poc greu a gravíssim, a cadascun dels 51 indicadors de carència o malestar utilitzats (per exemple, ser pobre extrem és un problema gravíssim mentre que no tenir telèfon és un problema poc greu). Els indicadors s'agrupen a l'entorn de set àrees temàtiques: social, habitatge, salut, economia, cultural/educativa, atur/subocupació, desesperança. Les llars es classifiquen llavors en funció de la puntuació que acumulen, del seu nivell de malestar: molt lleu quan obtenen menys de 5 punts; lleu quan es tenen entre 6 i 10 punts; mitjà entre 11 i 20 punts; greu quan acumulen entre 21 a 30 punts i molt greu quan superen aquesta última xifra.

Alonso troba que els nivells de malestar són majors en les persones amb nivells d'estudi baixos, en atur, amb treballs esporàdics o en l'economia submergida, que són de raça gitana, que tenen problemes de salut, les llars amb set o més persones i els immigrants.

Un segon treball és el de Martínez i Ruiz-Huerta (2000) en el qual s'analitza la relació existent entre ingressos i privació, usant dades del ECHP. Els autors utilitzen diverses variables de privació, que classifiquen en quatre grups: manteniment (ser capaç de fer front a despeses diàries ordinàries); béns duradors (ser capaç de tenir-los); condicions de la llar (ser capaç de mantenir un habitatge en condicions dignes); estil de vida (ser capaç de comprar béns o dur a terme activitats dutes a terme per la meitat o menys de la

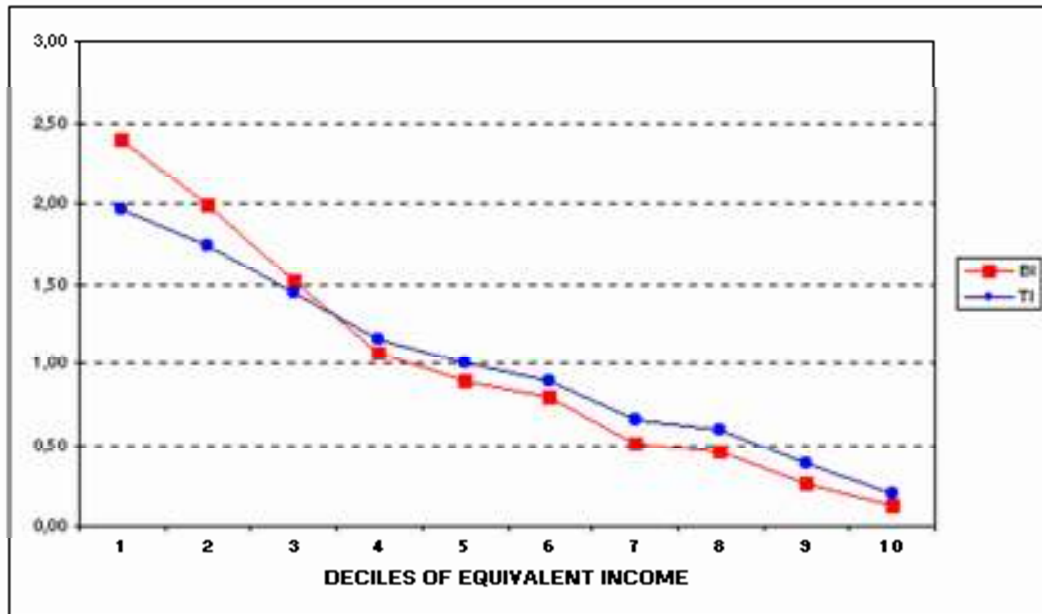
població)¹⁷. Per a cada dimensió parcial, els autors calculen un índex agregat, que és el sumatori normalitzat i ponderat dels indicadors usats a cada grup. La ponderació de cada ítem ve donada pel percentatge de persones que no pateixen mancança en aquest concepte. Així mateix, els autors calculen un índex agregat de privació, que és la suma ponderada dels valors dels indicadors parcials o de grup.

Els resultats principals pel que fa als nivells de pobresa i privació són els següents: respecte la població afectada per la privació, entre un 74% i un 88% de la població no pateix cap tipus de mancança en les classes mantenció, béns duradors i condicions de la llar, caient la xifra fins al 17% en el cas del grup estil de vida.

Respecte les correlacions existents Martínez i Ruiz-Huerta (2000) troben que, entre els diferents tipus de privació, és positiva però no molt alta (entre 0,4 i 0,5). L'anàlisi respecte la correlació existent entre els diferents tipus de privació i la renda de la llar mostra que la relació és negativa però no molt alta (entre -0,15 i -0,52). El gràfic 2.10. mostra la relació entre ingrés i privació, i com pren formes diferents per a les categories bàsica i total de privació:

¹⁷ En el vessant de manteniment hi trobem variables de privació com l'endarreriment en el pagament de factures, de convidar familiars o amics a menjar a casa almenys un cop al mes, o la incapacitat de comprar roba; dins el vessant béns durables, hi trobem variables com disposar de TV color o video; dins el vessant habitatge, hi ha variables com disposar de lavabo, o tenir aigua calenta; finalment, en la categoria estil de vida hi trobem variables com poder anar de vacances fora de casa almenys un cop l'any, o ser capaç d'estalviar.

Gràfic 2.10: Relació existent entre nivells de renda i privació (coeficients mitans de privació per decil·les d'ingrés)

Font: Martínez i Ruiz-Huerta (2000). Nota: TI: índex total (inclou tots els béns i serveis); BI: índex bàsic (inclou només aquells per als quals hi ha mancances per a més del 50% de la població)

En el treball de Martínez i Ruiz-Huerta (2000) la incidència de la privació en funció de determinades característiques demogràfiques de la llar (edat del sustentador principal, tipus de llar, nombre de fills vivint a la llar); de la relació amb el mercat laboral i les fonts d'ingressos (principal font d'ingrés de la llar, relació amb el mercat de treball del sustentador principal); i del tipus de contracte d'habitatge que té la llar. Conclouen que les famílies problemàtiques, les que pateixen simultàniament pobresa i privació, serien aquelles amb un sustentador principal dona i major de 65 anys; llars monoparentals o bé llars amb tres o més infants; sustentador principal receptor de prestacions socials o de formes no especificades d'ingressos; sustentador principal en atur; llars amb problemes de pagament de hipoteca o lloguer.

Un extens treball que analitza els fenòmens de la pobresa i la privació a l'estat espanyol és el ja citat Sisè Informe Foessa (2008, Foessa) sobre exclusió i desenvolupament social a Espanya, coordinat en el seu apartat de pobresa i exclusió per Ayala. Es basa en les dades de l'Enquesta de Condicions de Vida del 2006. En aquest informe es descriuen en primer lloc les principals dades sobre la pobresa a l'Espanya actual. La principal conclusió és que, referent a l'evolució de la taxa de pobresa, és que ha seguit una evolució irregular. Es va reduir durant el període 1973-1990, encara que en la primera meitat dels vuitanta aquesta tendència es va frenar. Des de llavors, s'ha produït un

estancament en les taxes de la pobresa, fet que s'ha esdevingut tot i que l'economia espanyola ha gaudit d'un intens creixement econòmic i creació d'ocupació per a bona part del període. En segon lloc, la taxa de pobresa espanyola, comparada amb la d'altres estats membres de la UE, continua sent alta (un 19,7% de pobresa moderada, un 7,3% de pobresa severa i un 2,6% de pobresa extrema l'any 2006)¹⁸.

En el VI Informe Foessa (2008, Foessa) es descriuen també les característiques personals i familiars que augmenten el risc de pobresa moderada: l'edat del sustentador principal (ser major de 65 anys d'edat); llur sexe (ser dona); la composició i grandària de la llar (persones soles amb més de 65 anys, llars amb més de sis membres, llars monoparentals, parelles amb més de dos fills); el nivell d'educació del sustentador principal (primària, secundària de primer cicle); la relació amb l'activitat productiva del sustentador principal (qualsevol opció que no sigui treball a temps complet); el nivell d'activitat de la llar (tots aturats o inactius)¹⁹.

L'estudi destaca així mateix l'existència de vells i nous factors de risc lligats a la pobresa. En aquest sentit, són remarcables l'augment de la pobresa infantil (lligada a llars monoparentals, a les de grans dimensions i a la precarietat laboral), que a més pateix de majors nivells de cronificació; la creixent pobresa a la tercera edat (derivada de la insuficiència de les pensions no contributives); els problemes de discriminació de gènere en el mercat laboral; els problemes que pateixen els immigrants no europeus. L'informe apunta també a la limitada contribució a la reducció de la pobresa del conjunt de les prestacions socials, donada la seva insuficient quantia i articulació.

Finalment, l'estudi analitza la relació existent entre pobresa i privació a Espanya. Per això els autors fan servir l'onada de 2006 de l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV) i seleccionen 14 indicadors de privació, que recullen elements de privació de consum, de dificultats financeres i de problemes d'habitatge. Els resultats més rellevants de l'anàlisi són, en primer lloc, que un 49,2% de llars no presenten cap problema de privació; un 18,6% tenen un únic problema; un 13,7% en tenen dos, un 18,5% tres o més. En segon lloc, que, respecte els cinc indicadors d'habitatge, un 74% de les llars no tenen cap problema; un 21% en tenen un; un 4% dos; un 1% tres o més.

¹⁸ El llindar de la pobresa moderada és el 60% de la renda mediana per adult equivalent; el de la severa, el 40%; el de l'extrema, el 30%.

¹⁹ Ser menor de 30 anys augmenta la probabilitat de caure en una situació de pobresa extrema.

L'informe, en analitzar els determinants de la privació, estableix que no existeix una relació forta entre pobresa i privació. Per exemple, mentre que un 38% de les llars pobres tenien 3 o més mancances, un 25,5% no mostrava privació alguna. I estableix que els elements determinants són: l'edat (sustentador principal és un jove); el sexe (el sustentador principal és una dona); la grandària de la llar (famílies amb nens); la relació amb l'activitat de la llar (totes les persones en atur); el lloc d'origen del sustentador principal (immigrants no comunitaris).

Un tercer treball, que ja ha estat citat en el subapartat anterior, és el de Pérez Mayo (2008). En aquest article s'estudia, usant una anàlisi multivariant, quins són els factors que influeixen en la pobresa i en la privació. Respecte la pobresa, les variables significatives són la relació amb el mercat de treball de la persona de referència (on estar aturat és un factor crucial com a problema, amb una ràtio de risc de pobresa de 8,7, mentre que estar jubilat o altre inactiu presenten així mateix valors alts, de 3,1 i 4,1 respectivament). El nivell educatiu de la persona de referència registra una relació inversa i molt marcada entre pobresa i nivell educatiu, amb les persones sense estudis amb un ràtio de 1,4 i les que tenen estudis secundaris amb 0,6 i universitaris amb 0,2). També hi té una clara influència la composició de la llar (on la presència de nens o discapacitats augmenta la probabilitat de ser pobre, ràtio de risc de 2,4 i 1,3 respectivament).

Respecte la privació, la situació laboral de la persona de referència torna a ser un factor clau, encara que amb menors magnituds que en el cas de la pobresa (les ràtios de risc de pobresa passen a ser ara de 2,2 i 1,4 respectivament). El nivell educatiu de la persona de referència continua sent un element de gran importància (sense estudis registra una ràtio de 2,2). La composició de la llar segueix sent rellevant (on la presència de nens o discapacitats augmenta la probabilitat de ser pobre, ràtio de risc de 1,3 i 2,2 respectivament).

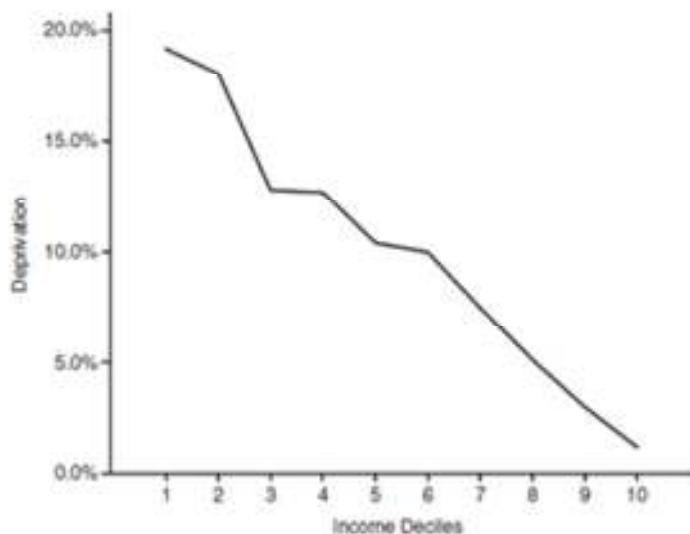
Un altre estudi és el de Ayala, Jurado i Pérez Mayo (2011) on s'analitza la relació existent entre nivells de pobresa i privació en el cas espanyol, usant l'Enquesta de Condicions de Vida del 2005. Elaboren un model de variable latent per mesurar la incidència de la privació. Amb aquest tipus de models es mesura una variable no observable (en aquest cas la privació) sobre la base de informació recollida en un

conjunt de variables observables (en aquest cas els indicadors de qualitat de vida)²⁰. Les principals conclusions de l'estudi són que: pel que fa als nivells de pobresa i de privació hi ha una àmplia dispersió entre comunitats autònomes. Mentre que la taxa de pobresa per al conjunt de l'estat és del 19,4%, per a Extremadura era del 34,6% (el més alt) i per al País Basc i Navarra del 9,7% (els més baixos). El valor per a Catalunya era del 12,5%. Les dades sobre la intensitat de la pobresa són les següents: la mitjana espanyola és de 0,059, el valor per Extremadura de 0,108; per al País Basc de 0,029; per a Catalunya de 0,036. Les dades sobre la privació mostren que la mitjana espanyola és del 20,3%, el valor per a les Illes Canàries del 37,8%, per a Navarra del 5,9% i per a Catalunya del 17,3%.

L'estudi de Ayala, Jurado i Pérez Mayo (2011) mostra també que la correlació existent entre ingressos i privació és feble, tant a nivell estatal com de comunitat autònoma. D'altra banda, la relació existent entre la renda (agrupada per decil·les) i el nivell de privació presenta la següent forma, reflectida en el gràfic 2.11:

²⁰ Les variables usades per a copsar el nivell de privació inclouen ítems com poder menjar carn o peix cada dos dies, poder anar-se de vacances almenys un cop l'any, problemes per a pagar factures, per a pagar lloguer, disponibilitat de lavabo a la llar, de dutxa, manca d'espai a l'habitatge, existència de goteres, tenir cotxe, tenir TV color.

Gràfic 2.11: Relació entre nivell de privació i rendes a l'Estat espanyol

Font: Ayala, Jurado i Pérez-Mayo (2011)

Els autors analitzen igualment en el seu treball els factors que influeixen en la determinació de la pobresa i de la privació, mesurats a través d'un model lògit. Els resultats es donen tant a nivell agregat, del conjunt de l'estat, com a nivell de cada comunitat autònoma. Per a la pobresa, les variables rellevants són el nivell educatiu del sustentador principal (sense estudis o tenir estudis primaris com a elements que incrementen la probabilitat de ser pobre); la relació amb el mercat de treball (el treball a temps parcial per part del sustentador principal com a factor que incrementa la probabilitat de ser pobre, el nombre de persones treballant que el redueix). Les característiques demogràfiques de la llar segueixen un patró diferent. Mentre que són significatives a nivell estatal, mostren patrons diferents entre comunitats autònomes. Per exemple, la família monoparental surt com a element que augmenta la probabilitat de ser pobre a nivell estatal però no a nivell català.

Pel que fa als nivells de privació, les variables explicatives són les mateixes, encara que existeixen algunes diferències en algunes comunitats autònomes. Per exemple, per al cas català el treball a temps parcial deixa de ser significatiu.

Un cinquè estudi és l'anteriorment citat de Fusco, Guio i Marlier (2011), en què s'estudia els determinants de la pobresa i de la privació per a 25 països europeus, i que inclou una anàlisi detallada del cas espanyol. Les dades, provinents del EU-SILC de

L'any 2007, mostren que, en el cas espanyol, els determinants de la pobresa consistent són, en primer lloc, la intensitat laboral de la llar. Les llars “quasi a l’atur” tenen una ràtio de risc 19,5 vegades superiors a les llars “quasi en plena ocupació”. Pel cas de la pobresa, la xifra de la ràtio de risc és de 11,1, mentre que no hi ha significativitat per aquesta categoria quan s’analitza la privació.

Un segon tipus de variable relacionada amb el mercat laboral és la de la relació del sustentador principal amb l’activitat productiva. En aquest cas, les llars on el sustentador principal és una persona aturada o treballant a temps parcial mostren un risc superior de patir simultaneïtat de pobresa i privació o de patir només pobresa que les llars comandades per una persona que treballa a temps complet. Les ràtios de risc són de 3,9 i 2,3 per a la simultaneïtat de pobresa i privació i de 4,0 i 2,4 per a la pobresa.

La composició de la llar és un altre tipus de variable rellevant quan s’intenta explicar els fenòmens de la privació i de la pobresa a l’estat espanyol. En aquest cas, tant les llars monoparentals com les de major grandària presenten problemes. Pel primer cas, i respecte la categoria de referència de parella sense fills, la probabilitat de patir privació i pobresa alhora és 6,6 cops major; de patir pobresa, 2,1 cops més gran; de patir privació, 2,6 major. Pel cas de les llars construïdes per una parella i tres o més fills, les xifres són de 8,8 per a la pobresa consistent, i de 4,2 per a la pobresa, mentre que no hi ha cap relació significativa amb la privació.

Respecte el gènere i el nivell educatiu, viure en una llar comandada per dona i per una persona amb un nivell educatiu baix augmenta les opcions de patir una situació de desavantatge. En el cas de la dona, la ràtio de risc de patir pobresa i privació alhora és 1,6 cops major que la d’un home. En el cas del nivell educatiu baix, és de 4,7 per a la simultaneïtat de pobresa i privació, de 2,4 per a la pobresa, i de 4,4 per a la privació.

Finalment, el viure en un habitatge de propietat pagat millora la situació de la llar respecte qualsevol altra opció (propietat amb hipoteca, lloguer, lloguer reduït). La categoria propietat amb hipoteca presenta una ràtio de risc de 2,0 per a la pobresa (respecte la propietat pagada). La situació és més compromesa per les llars que viuen en un pis de lloguer. Si és a preu de mercat, la ràtio de risc de patir consistent és de 7.9; de patir pobresa, 2,4; de sofrir una situació de privació, de 4.8. Les xifres són lleugerament menors per al cas del lloguer reduït (5,1, 1,6 i 2,6 respectivament).

El treball anteriorment citat de Figari (2012) analitza també els determinants de la privació per l'estat espanyol. La relació amb el mercat de treball de la llar és un factor clau. Tant la situació del sustentador principal, ser a l'atur, com del conjunt dels membres, tenir pocs membres treballant, incrementen el nivell de privació.

L'estat de salut del sustentador principal també influeix en el nivell de privació, en el sentit esperat: un millor estat de salut redueix el nivell de privació. El mateix succeeix amb el nivell d'ingressos de la llar, on majors ingressos (en especial els de l'any anterior) fan disminuir el nivell de privació. Contràriament, viure en un pis llogat o cedit incrementa el valor de l'índex de privació, així com rebre ajuts per l'habitatge.

Passem ara a descriure els treballs que han analitzat el fenomen de la pobresa i la privació dinàmica pel cas espanyol. Poggi (2007), realitza una anàlisi de les causes de les dinàmiques de l'exclusió social a Espanya per al període 1994-2001, basat en el ECHP. L'autora construeix una tipologia de 25 indicadors de privació, que agrupa en 8 categories (bàsica, ingrés, qualitat de vida, habitatge, relacions socials, salut, medi ambient, treball)²¹.

Les principals conclusions obtingudes respecte el nivell de privació, són que un 39% dels individus ha patit privació en algun dels anys; el percentatge de persones amb almenys dues categories privades va ser del 15,7%, menys d'un 4% ho estava en tres categories, i la xifra cau fins a l'1% quan es miren més de 3 categories; els majors nivells de privació es donen en les categories ingrés, ambient i salut. Si es fixa l'atenció en la cronicitat de l'exclusió, es constata com un 22,3% de la població va patir exclusió en un sol període, un 8,2% en dos; un 4,4% en tres, un 4% en quatre o més. D'altra banda, un 8% de les persones va tenir l'experiència de dos o més episodis de privació. Es constata també que l'exclusió social d'un any està fortament associada a la de l'any següent. Finalment, els factors que determinen una major probabilitat de patir exclusió, mesurats per mitjà d'un model lògic dinàmic, són l'educació (tenir menors nivells), l'edat (joves i gent gran), i la comunitat autònoma on es resideix (Illes Canàries i el Sud).

²¹ Dins la categoria bàsica hi trobem ítems com no poder menjar carn o peix cada dos dies, o no ser capaç de pagar les factures; dins la categoria ingrés hi ha tenir un ingrés adequat; dins la categoria qualitat de vida, hi trobem tenir un cotxe, tenir una televisió a color; dins la categoria habitatge, s'hi troben no tenir aigua calenta, no tenir goteres; dins la categoria relacions socials, la freqüència de parlar amb els veïns, la freqüència de trobar-se amb gent; dins la categoria salut, el nivell de salut de la persona; dins la categoria medi ambient, l'existència de sorolls per part de veïns o l'exterior de la casa, vandalisme o crim en el barri; en la categoria treball, ser a l'atur.

Un segon treball que analitza la pobresa dinàmica a l'estat espanyol és el VI Informe Foessa (2008, Foessa)²². El capítol de llibre comença amb una recensió d'alguns estudis previs realitzats, dels quals se'n destaca el fet que la probabilitat de sortir de la pobresa està negativament relacionada amb el temps de permanència en ella. Altres elements importants que expliquen la dinàmica de la pobresa són el nivell educatiu del sustentador principal i la grandària de la llar.

L'anàlisi duta a terme en aquest informe es basa en l'European Union Household Panel de 1994 a 2000, i se centra en sis estats de la Unió Europea, inclòs l'Estat espanyol. En l'anàlisi es distingeix entre pobresa crònica (s'és pobre en els set anys estudiats), pobresa transitòria recurrent (s'és pobre en almenys dos episodis, però no en tots els anys) i pobresa transitòria no recurrent (s'és pobre en un sol episodi que no abasta els set anys). A més, es defineix la noció de pobresa permanent, que implica que la llar, per al conjunt del període, es troba amb una renda inferior a la línia de la pobresa per al conjunt del període. Pel cas espanyol són, la taxa de pobresa mitjana anual va ser del 18,8%.

Referent a la cronicitat de la pobresa, mentre que un 43,9% dels llars mai no van ser pobres, un 6,1% de les famílies que van ser pobres en algun any són pobres cròniques, això equival a un 2,7% del total de les llars espanyoles. Les xifres per a la resta de les definicions de pobresa són: permanent (25,4% i 11,1%); recurrent (23,8% i 10,5%); no recurrent (44,7% i 19,6 %)

Un tercer article d'aquest bloc és de Martín et al. (2008) en què s'hi estudia la importància i els factors determinants de les entrades i sortides de la pobresa a la Unió Europea. Els autors usen el ECHP per al període 1994-2001 per als membres de la UE15. Constaten que l'any 2000 la taxa de pobresa espanyola (llindar de pobresa al 60% de la mediana europea), estava per sobre de la mitjana comunitària. Mentre que la taxa espanyola era del 18,8% l'europea era del 15,8%. L'estat espanyol se situava en un

²² Una versió més extensa del treball es troba en Cantó, Gradín i Rio (2008). En ell es descriuen amb més detall els dos enfocaments anteriorment descrits de com analitzar la cronicitat de la pobresa. Basant-se en un paper de Foster (2007), els autors distingeixen entre dues tipologies de treballs, amb els seus pros i contres. Els primers usen un enfocament que es diu *components approach* (metodologia dels components), i que utilitza la mitjana de les rendes del període per definir les famílies pobres. Contràriament el segon enfocament *spell approach* (metodologia dels episodis de pobresa) se centra en els episodis de pobresa registrats al llarg del període. Finalment, l'article analitza els determinants de la pobresa crònica. Les característiques comunes a ambdós enfocaments són: dos adults amb més de 45 anys; parella amb 3 o més fills; sustentador principal amb educació primària; divorciat, aturat o inactiu.

segon nivell de pobresa relativa, per sota de Grècia i Portugal, i al costat del Regne Unit i Itàlia.

Respecte la persistència en la pobresa (definida com ser pobre dos anys consecutius) és del 60,6% com a mitjana per als 15 estats i el conjunt del període analitzat, l'entrada a la pobresa se situa a un nivell del 9,0%. Un 53,0% dels espanyols no van ser pobres en cap dels anys, un 12,8% en un; un 10,6% en dos, un 5,2% en tres; un 15,8% entre quatre i set; un 2,7% cada any. L'Estat espanyol és dels casos amb un major nombre de persones que han registrat algun moment de pobresa, encara que presenta un nombre relativament baix de pobres persistents.

Els autors realitzen una estimació multivariant de les probabilitats de transició entre pobresa i no pobresa. Per a això, utilitzen un model de durada de temps discret. Un dels resultats més destacables d'aquesta anàlisi, pel que fa al cas espanyol, és que si la persona roman dos o més anys en la pobresa, la probabilitat d'abandonar aquest estat disminueix. A més, la variable educació influeix positivament en les probabilitats de sortir de la pobresa, mentre que l'edat, el nombre de membres de la família, la distància a la línia de pobresa i el viure en comunitats autònomes del centre i sud d'Espanya tenen l'efecte contrari. Els autors conclouen que cal posar una major atenció a la política educativa, a la de jubilació i a les territorials quan es vol combatre el problema de la pobresa i en especial de la seva durada.

L'article de García-Luque, Lafuente i Faura (2009) s'aproxima el fenomen de la pobresa dinàmica a Espanya, realitzant una anàlisi a nivell de comunitat autònoma sobre la base de l'Enquesta de Condicions de Vida per al trienni 2004-2006 i usant l'enfocament d'episodis de pobresa. Els resultats més destacables pel que fa a la incidència de la pobresa i la seva durada són que, en primer lloc, la pobresa anual mitjana és del 19,9% per al conjunt de l'estat. El valor més alt és el d'Extremadura, amb un 36,7%, sent el més baix el del País Basc amb un 10,2%. Catalunya, amb un 12,4%, se situa com a quarta comunitat menys pobre.

De fet, el treball classifica les comunitats autònomes en tres grups, en funció de la seva taxa de pobresa anual mitjana. El primer grup està constituït per les comunitats amb una taxa clarament menor que la mitjana estatal; aquí trobem casos com el País Basc, Navarra, Madrid, Catalunya o les Balears. El segon grup és l'intermedi, amb valors propers a la mitjana; hi ha tan sols tres casos, Comunitat Valeriana, la Rioja i Galícia.

Finalment, el tercer grup és el de les comunitats amb taxes de pobresa molt majors que la mitjana; aquí trobem a casos com els de Castella i Lleó, Múrcia, Andalusia, Ceuta i Melilla i Extremadura.

Les xifres de pobresa crònica (pobre en els tres anys analitzats) són del 7,4% per a Espanya; 20,6% per a Ceuta i Melilla; 1,6% per al País Basc, i de 3,5% per al cas català.

D'altra banda, les autores creen un índex de representació, que es defineix com el quocient entre la participació de la comunitat autònoma en el total de pobres espanyols i la participació de la comunitat autònoma en el total de població espanyola. Les xifres tornen a ser molt dispars quan es comparen les xifres de les diferents comunitats autònomes. Mentre que Ceuta i Melilla registra la xifra més alta (279,9%), el País Basc té la més baixa (21,5%) i la catalana és 47,4%.

Respecte els fluxos d'entrada i de sortida de la pobresa, a nivell estatal la taxa de sortida de la pobresa se situa al voltant del 40%, mentre que la d'entrada es mou al voltant del 11,5%. Les xifres per a Catalunya registren unes variacions molt més pronunciades. Per exemple, la taxa de sortida de la pobresa oscil·la entre un 41,9% el 2004, un 35,8% el 2005 i un 57,6% el 2006. Quan es comparen les xifres catalanes amb les de la resta de comunitats autònomes, s'observa com Catalunya té majors nivells de sortida i menors d'entrada a la pobresa.

Un últim treball a destacar, que centra la seva atenció en un aspecte que podríem considerar com més "sectorial", és el d'Arranz i García Serrano (2009). En aquest article els autors analitzen la relació existent entre la participació en el mercat de treball i la pobresa. Per a això, utilitzen l'Enquesta de Condicions de Vida del 2005 i un model logit per a l'anàlisi multivariant. En el seu treball defineixen tres estats de pobresa (no pobresa, pobresa moderada –ingressos per sota del 60% de la renda mediana- i pobresa greu –ingressos per sota del 40% de la renda mediana-).

Els resultats més destacats de l'estudi són dos: en primer lloc, estar ocupat redueix substancialment la probabilitat de ser pobre moderat o greu; en segon lloc, el temps que transcorre en cada situació importa. Altrament dit, com més temps s'està parat o inactiu major és la probabilitat de ser pobre. D'altra banda, el treball a temps complet i amb contracte fix és una altra característica positiva, mentre que l'ésser treballador manual,

no qualificat, treballar en una petita empresa i / o en sectors com la construcció, l'hostaleria o l'agricultura són factors que augmenten la probabilitat de ser pobre.

2.3.3 Principals conclusions sobre els determinants de la pobresa i de la privació

Passem ara a sintetitzar les principals conclusions extretes de la literatura sobre els determinants de la pobresa i de la privació, centrant la nostra atenció en els treballs que han usat un enfocament multivariant i no dinàmic, que és l'adoptat en aquesta tesi. El quadre 2.1 resumeix les principals aportacions dels esmentats treballs. La informació, mentre no es digui el contrari, es refereix al sustentador principal i a factors que incrementen la probabilitat de patir el fenomen negatiu que s'analitza en el treball.

Quadre 2.1: Determinants de la pobresa i de la privació

Autor/s	Determinants de la pobresa	Determinants de la privació	Determinants de la pobresa consistent
Boarini i Mira d'Ercole (2006)	<ul style="list-style-type: none"> • Font d'ingressos: ajuts socials • Edat: ser jove • Relació mercat laboral: atur o temps parcial • Educació: nivell baix • Estructura llar: persona sola, monoparental • Salut: discapacitat, malaltia • Lloc naixement: immigrant • Tinença habitatge: lloguer 	<ul style="list-style-type: none"> • Nivell ingressos: ingressos inferiors a la línia de pobresa relativa • Font d'ingressos: ajuts socials • Edat: ser jove • Relació mercat laboral: atur o temps parcial • Educació: nivell baix • Estructura llar: persona sola, monoparental • Salut: discapacitat, malaltia • Lloc naixement: immigrant • Tinença habitatge: lloguer 	
Layte et al. (2001)		<ul style="list-style-type: none"> • Edat: ser jove • Sexe: dona • Relació mercat laboral: episodis d'atur • Educació: nivell baix • Estructura llar: no ser parella sense fills 	

		<ul style="list-style-type: none"> • Classe social: obrer manual, petit propietari agrari 	
Whelan, Layte i Maître (2004)	<ul style="list-style-type: none"> • Relació mercat laboral: episodis d'atur • Educació: nivell alt (<i>menor probabilitat</i>) • Classe social: obrer manual, autònoms 	<ul style="list-style-type: none"> • Relació mercat laboral: episodis d'atur • Educació: nivell alt (<i>menor probabilitat</i>) • Estat civil: separats/divorciats 	<ul style="list-style-type: none"> • Relació mercat laboral: episodis d'atur • Classe social: obrer manual, autònoms • Educació: nivell alt (<i>menor probabilitat</i>) • Estructura llar: 3 o més fills, • Estat civil: separats/divorciats
Fusco, Guio i Marlier (2010)	<ul style="list-style-type: none"> • Relació mercat laboral: atur, autònom, intensitat laboral llar baixa • Educació: nivell baix • Estructura llar: persona sola, monoparental, major grandària • Tinença habitatge: lloguer 	<ul style="list-style-type: none"> • Educació: nivell baix • Estructura llar: persona sola, monoparental, major grandària • Salut: mal estat 	<ul style="list-style-type: none"> • Relació mercat laboral: atur, temps parcial, intensitat laboral llar baixa • Educació: nivell baix • Estructura llar: persona sola, monoparental, major grandària • Salut: mal estat • Tinença habitatge: lloguer
Figari (2012)		<ul style="list-style-type: none"> • Nivell ingressos: menors • Font d'ingressos: subsidis • Relació mercat laboral: atur, nombre membres treballant (<i>menor probabilitat</i>) • Salut: bon estat (<i>menor probabilitat</i>) • Tinença habitatge: lloguer, propietat hipoteca, cessió 	
Graff-Zijl i Nolan (2011)	<ul style="list-style-type: none"> • Edat: ser jove • Educació: nivell baix (inferior secundària) • Estructura llar: parella fills 	<ul style="list-style-type: none"> • Edat: ser jove • Educació: nivell baix (inferior secundària) • Estructura llar: parella fills 	<ul style="list-style-type: none"> • Edat: ser jove • Educació: nivell baix (inferior secundària) • Estructura llar: parella fills
Muffels i Fourage (2004)		<ul style="list-style-type: none"> • Nivell ingressos: ingressos passats alts (<i>menor probabilitat</i>) • Relació mercat laboral: episodis 	

		<ul style="list-style-type: none"> d'atur • Edat: ser jove • Educació: nivell baix • Estructura llar: persona sola, monoparental, fills 	
Dewilde (2008)		<ul style="list-style-type: none"> • Edat: ser jove • Relació mercat laboral: treballs menys qualificats, atur, més temps atur, inactiu • Educació: nivell baix • Estructura llar: parella sense fills (<i>menor probabilitat</i>) 	
Nelson (2012)		<ul style="list-style-type: none"> • Edat: ser jove • Sexe: dona • Relació mercat laboral: atur • Educació: nivell baix • Estructura llar: persona sola, monoparental • Lloc naixement: immigrant no UE 	
Ayllón, Mercader i Ramos (2007)	<ul style="list-style-type: none"> • Edat: ser jove • Relació mercat treball: jubilat, altre inactiu • Educació: nivell baix • Estructura llar: major grandària • Lloc naixement: immigrant no UE 	<ul style="list-style-type: none"> • Educació: nivell baix • Lloc naixement: immigrant no UE • Tinença habitatge: lloguer, propietat hipoteca 	<ul style="list-style-type: none"> • Edat: ser jove • Educació: nivell baix • Estructura llar: major grandària • Salut: deficient • Lloc naixement: immigrant no UE
Alonso (1998)		<ul style="list-style-type: none"> • Estructura llar: set o més persones • Relació mercat laboral: atur, economia submergida • Educació: nivell baix • Lloc naixement: immigrant • Raça: gitana 	
Martínez i Ruiz-Huerta (2000)			<ul style="list-style-type: none"> • Font d'ingressos: prestacions socials • Edat: ser gran • Sexe: dona • Relació mercat

			<ul style="list-style-type: none"> treball: atur Estructura llar: monoparental, 3 o més nens
VI Informe Foessa (2008)	<ul style="list-style-type: none"> Edat: ser gran Sexe: dona Relació mercat treball: temps complet (<i>menor probabilitat</i>), tots membres atur o inactius Educació: nivell baix Estructura llar: persones soles i grans, monoparentals, major grandària 	<ul style="list-style-type: none"> Edat: ser gran Sexe: dona Estructura llar: nens Relació mercat treball: tots membres atur Lloc naixement: immigrant no UE 	
Pérez Mayo (2008)	<ul style="list-style-type: none"> Relació mercat treball: atur, jubilat, inactiu Educació: nivell baix Estructura llar: nens, discapacitats 	<ul style="list-style-type: none"> Relació mercat treball: atur, jubilat, inactiu Educació: nivell baix Estructura llar: nens, discapacitats 	
Ayala, Jurado, Pérez-Mayo (2011)	<ul style="list-style-type: none"> Relació mercat treball: temps parcial, nombre membres treballant (<i>menor probabilitat</i>) Educació: nivell baix Estructura llar: monoparentals 	<ul style="list-style-type: none"> Relació mercat treball: temps parcial, nombre membres treballant (<i>menor probabilitat</i>) Educació: nivell baix Estructura llar: monoparentals 	
Fusco, Guio i Marlier (2011), cas espanyol			<ul style="list-style-type: none"> Sexe: dona Relació mercat treball: atur, temps parcial, baixa intensitat laboral llar Educació: nivell baix Estructura llar: monoparentals, major grandària Tinença habitatge: hipoteca pagat (<i>menor probabilitat</i>)
Figari (2012), cas espanyol		<ul style="list-style-type: none"> Nivell ingressos: menors Relació mercat laboral: atur, nombre membres treballant (<i>menor probabilitat</i>) Salut: bon estat 	

		(menor probabilitat)	
		• Tinença habitatge: lloguer, cessió	

Font: elaboració pròpia en base als treballs citats

Segons el que es desprèn de la recensió de la literatura que s'acaba de realitzar, els factors que influeixen en els nivells de privació i de pobresa tenen a veure amb una àmplia gamma de característiques de les persones i de les llars, que es podrien agrupar en tres blocs:

1. **Elements relacionats amb característiques socio-demogràfiques de les persones.**

El gènere, l'edat i el lloc d'origen del sustentador principal són rellevants. Per a aquestes variables, ser dona, no trobar-se en un estrat mitjà d'edat o haver nascut fora de la Unió Europea s'acaben mostrant com a factors que incrementen la probabilitat de patir pobresa, privació o pobresa consistent. Dins aquest grup de variables s'hi pot incloure l'estructura de la llar, on les llars formades per persones soles, les que tenen un elevat nombre de persones (sobretot nens) i les monoparentals són les que presenten un major nivell de problemàtica.

2. **El nivell educatiu i la relació amb el mercat de treball.** En aquests casos, les conclusions a extreure són que, en primer lloc, uns menors nivells educatius del sustentador principal comporten uns majors nivells de pobresa i de privació. Respecte el mercat de treball, la intensitat laboral (de la llar i del sustentador principal) i el treball a temps complet són els elements clau a tenir en compte que, en aquest cas, tendeixen a reduir la possibilitat de patir aquests fenòmens negatius.

3. **Altres variables.** La salut del sustentador principal, on un mal nivell incrementa els problemes de pobresa i de privació. El règim de tinença de la llar, on qualsevol opció diferent de l'habitatge de propietat pagat augmenta els nivells de pobresa i de privació. La tipologia de l'ingrés principal de la llar, on les llars que depenen dels ajuts públics es troben en una situació pitjor.

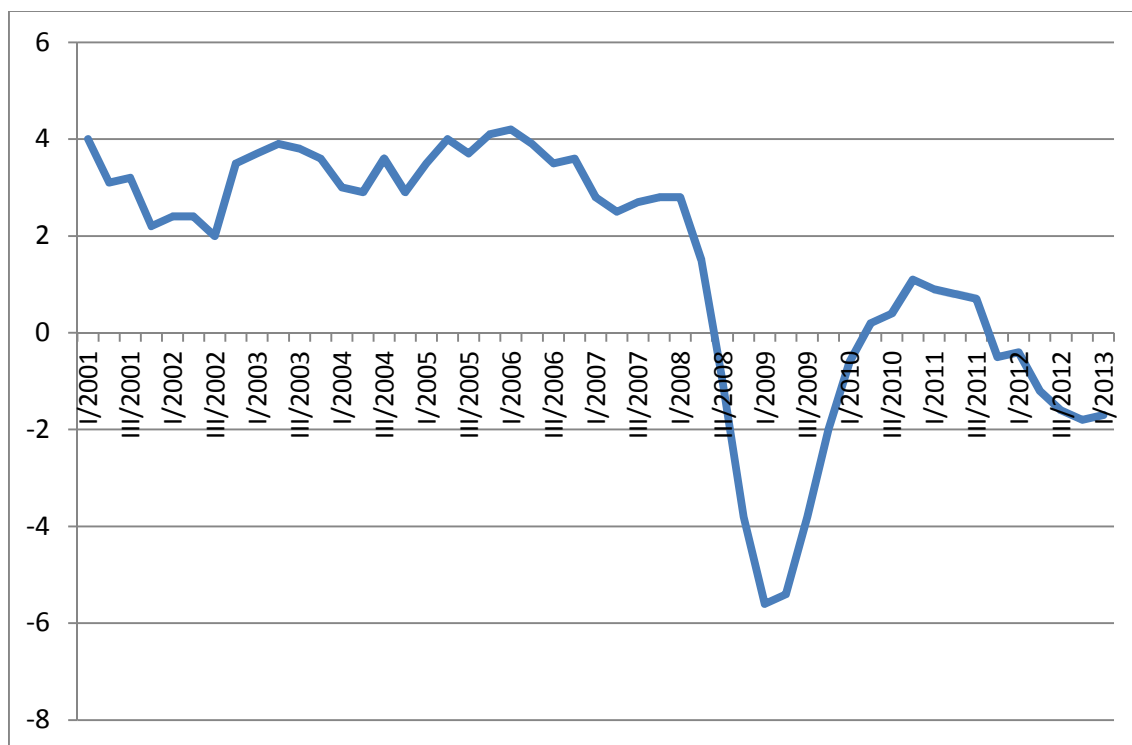
En aquests tres blocs es poden resumir el conjunt de variables explicatives que influeixen sobre els nivells de privació i pobresa i que han estat detectats per la literatura actual més rellevant.

2.4 L'actual crisi econòmica

En aquest apartat, descriurem breument els principals efectes de l'actual crisi econòmica, a través d'alguns dels indicadors més habituals relacionats amb les grans variables macroeconòmiques, amb el mercat de treball, amb els nivells de solvència de les empreses, amb l'evolució d'algun sector econòmic clau i amb els problemes de supervivència de les famílies.

Primer se centra l'atenció en l'evolució del producte interior brut català i dels seus components, tant a nivell d'oferta com de demanda. Els tres gràfics següents (2.12 a 2.14) ens permeten fer aquesta anàlisi.

Gràfic 2.12: Evolució del PIB català (2006-2013, per trimestres, en % de variació interanual)

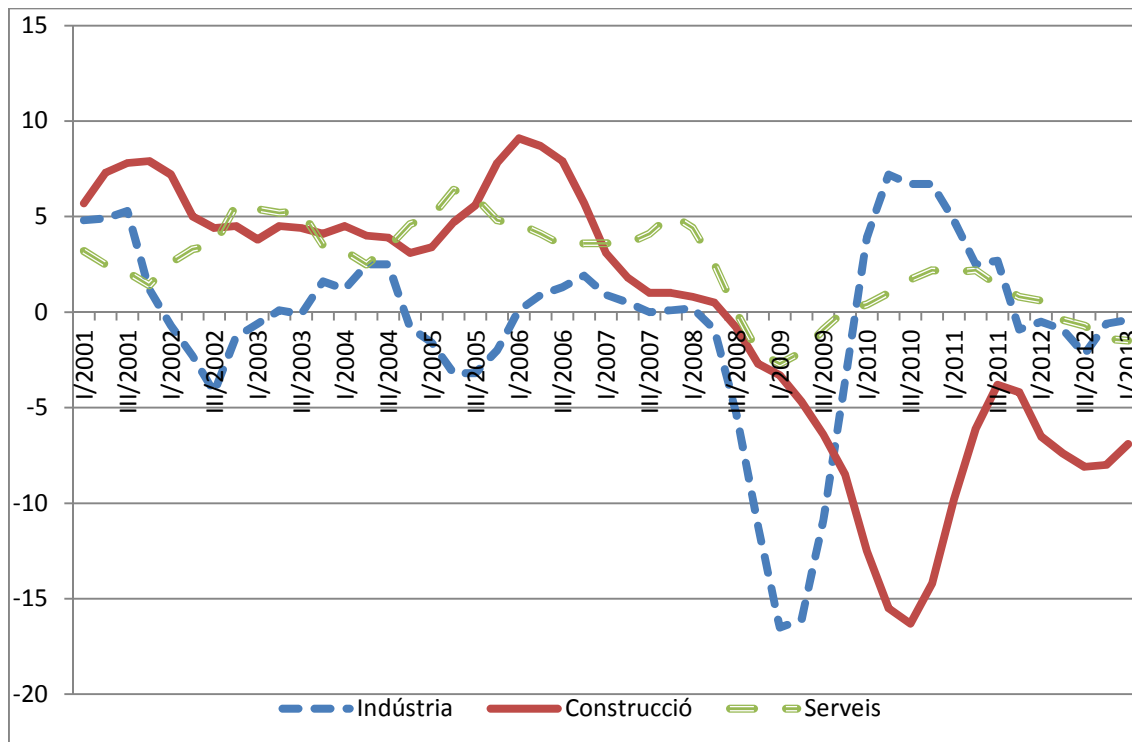

Font: Idescat

L'evolució del PIB català des de l'inici de la crisi ha estat extremadament negatiu, amb set trimestres consecutius de taxes negatives de creixement interanual durant el període comprès entre el tercer trimestre del 2008 i el primer del 2010. Després d'una tímida recuperació, on es va assolir un màxim del 1,3% en el quart trimestre del 2010, la taxa de creixement ha tornat a ser negativa en els cinc últims trimestres, des del darrer del 2011 al darrer del 2012. Cal tenir en compte a més l'economia catalana porta també cinc

trimestres seguits amb una taxa de creixement econòmic negatiu respecte el trimestre anterior i, per tant, en una situació de recessió econòmica.

Gràfic 2.13: Evolució del PIB català (2006-2013, indústria, construcció i serveis, per trimestres, en % de variació interanual)

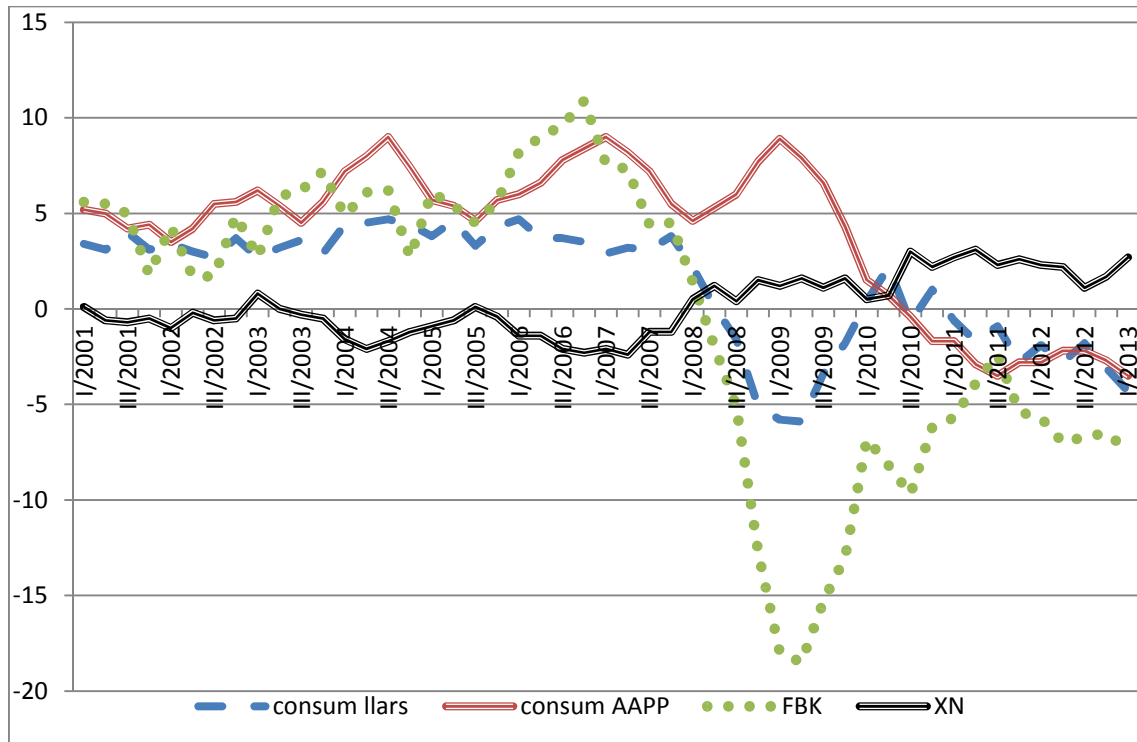

Font: Idescat

L'evolució sectorial del PIB que queda reflectida en el gràfic 2.13 i mostra que el sector de la construcció és el que n'ha patit les pitjors conseqüències.

Des del vessant de la demanda, les principals causes de la caiguda del PIB català se centren en la inversió productiva, en un primer moment privada però des de l'inici de les polítiques públiques restrictives també públiques; el consum privat, que no s'ha recuperat encara de la seva caiguda inicial. I, des de l'inici de les retallades en la despesa pública, el consum públic. Només la demanda externa ha vingut realitzant una aportació positiva a les xifres del PIB català des de l'inici de la crisi. Aquesta informació es mostra en el gràfic 2.14.

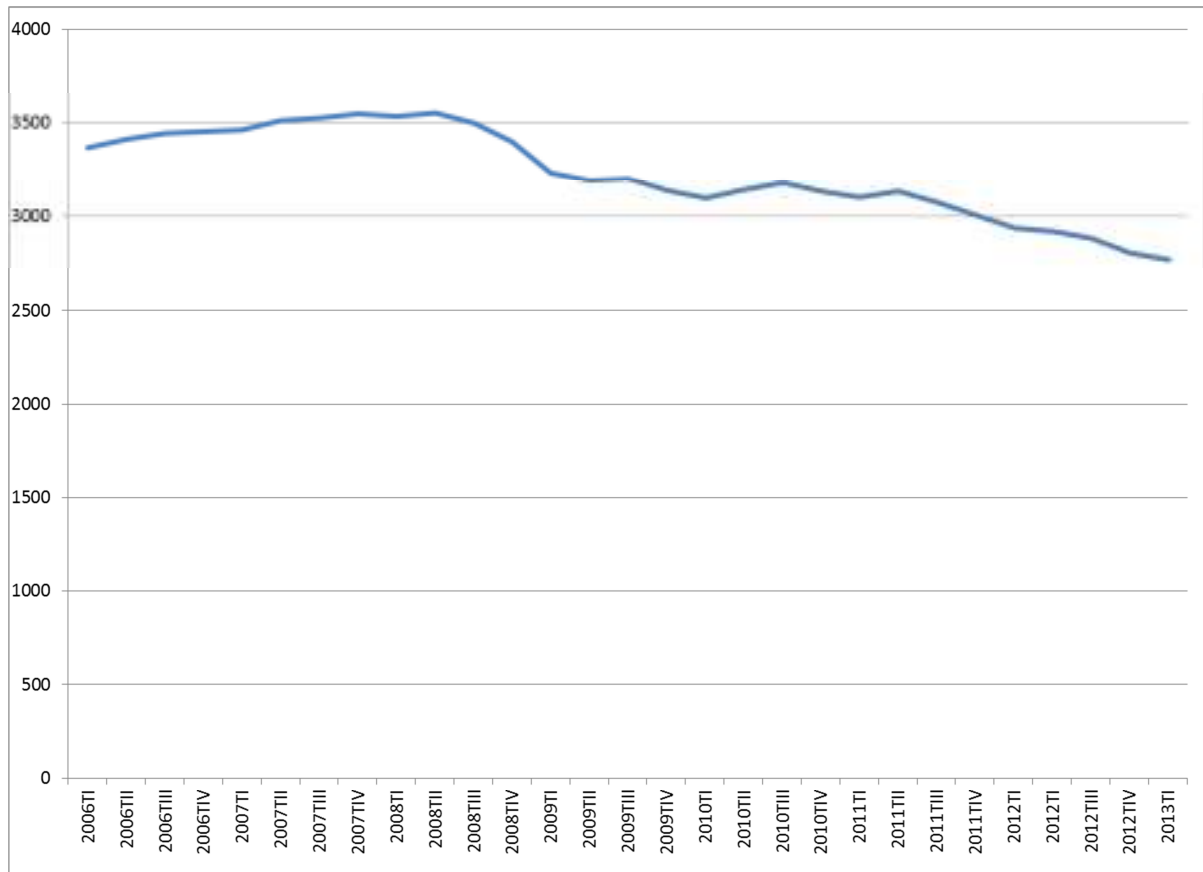
Gràfic 2.14: Evolució del PIB català (2006-2012, consum privat, consum públic, inversió i exportacions netes, per trimestres, en % de variació interanual)

Font: Idescat

L'evolució de les xifres relacionades amb el mercat de treball han estat igualment molt negatives, i es reflecteixen en els gràfics 2.15 a 2.17. El nombre d'ocupats, que es mostra en el gràfic 2.15, ha vingut caient de forma contínua des de l'inici de la crisi, al primer trimestre del 2008. En termes absoluts, el nombre de persones ocupades ha caigut en 760.000 persones entre el primer trimestre del 2008 i el primer del 2013, un descens que en termes percentuals és del 21,5%, més d'una cinquena part.

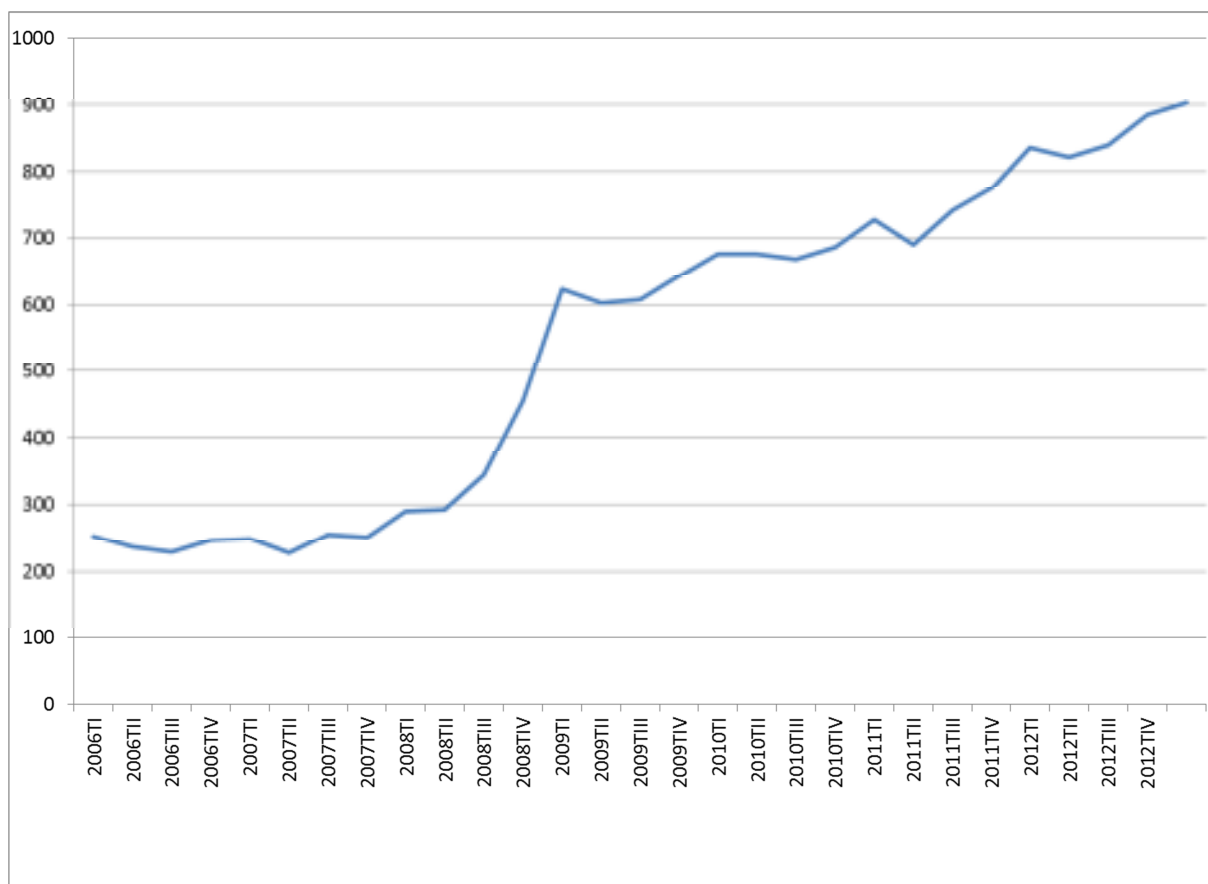
Gràfic 2.15: Evolució del nombre d'ocupats a Catalunya, 2006-2013 (per trimestres, en milers)

Font: INE (Encuesta de Población Activa)

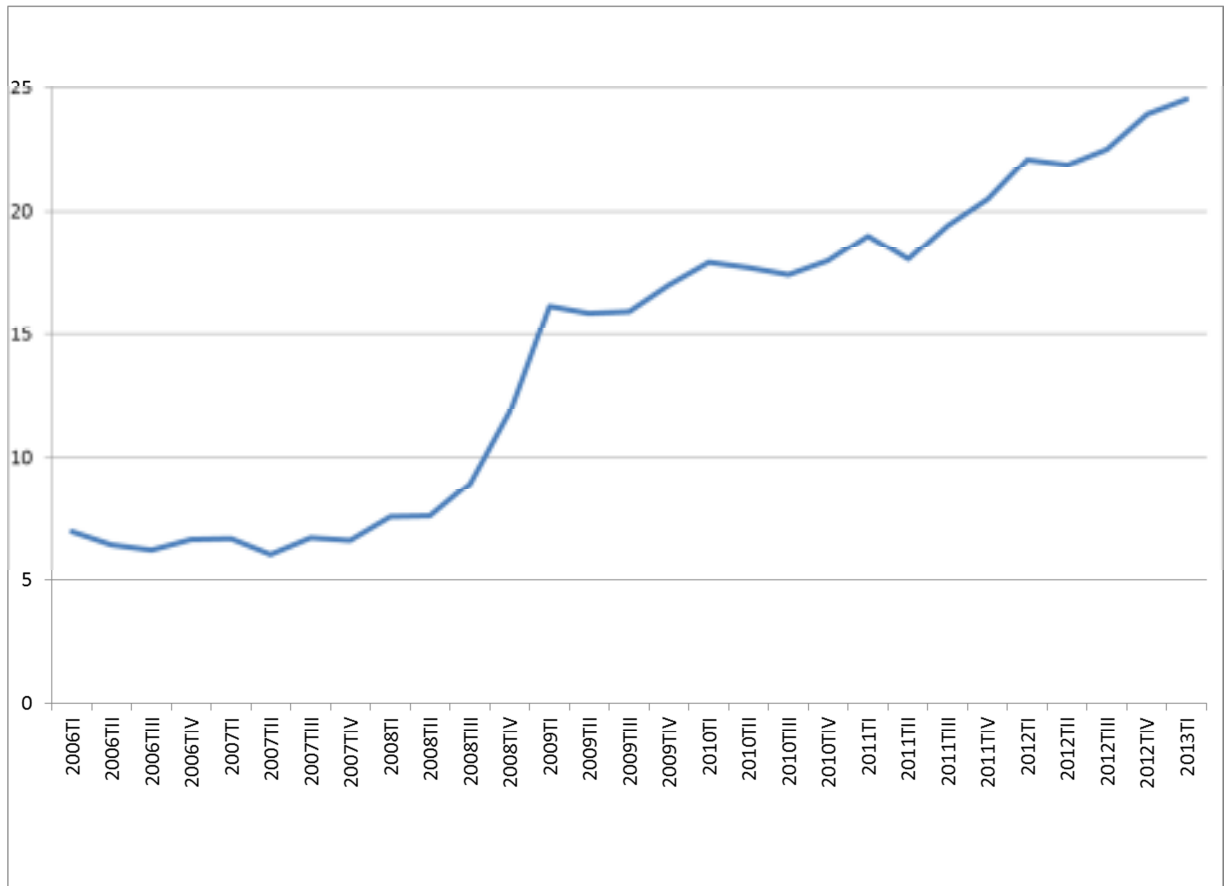
D'altra banda, la xifra d'aturats ha augmentat considerablement, des dels 291.000 existents al primer trimestre del 2008 als 902.000 del primer trimestre del 2012, dades que es mostren en el gràfic 2.16. Això suposa un creixement de més de 600.000 persones, en termes percentuals un creixement del 210,3%. Paral·lelament, el gràfic 2.17 mostra l'evolució de la taxa d'atur catalana, que ha augmentat des del 7,6% al primer trimestre del 2008, fins al 24,5% del primer trimestre del 2013.

Gràfic 2.16: Evolució del nombre d'aturats a Catalunya, 2006-2013 (per trimestres, en milers)

Font: INE (Encuesta de Población Activa)

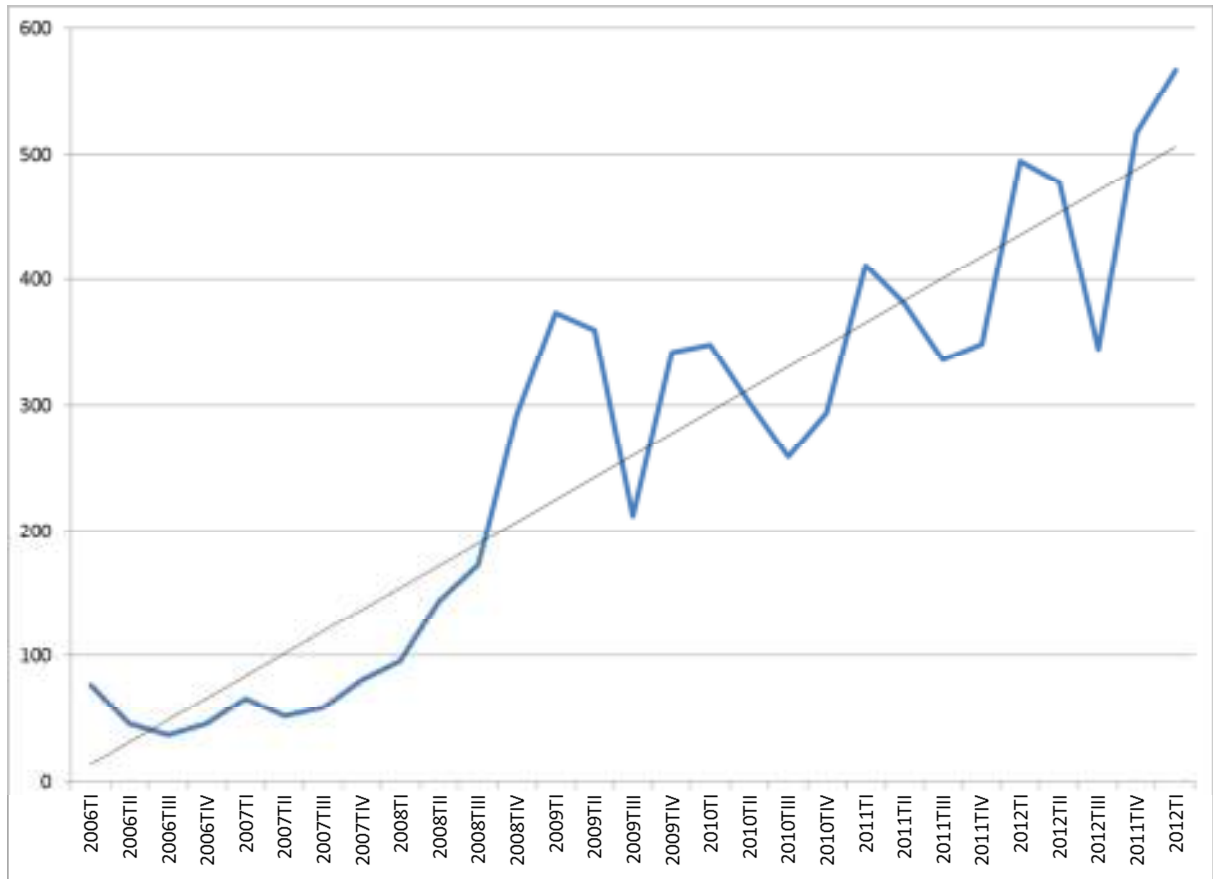
Gràfic 2.17: Evolució de la taxa d'atur a Catalunya, 2006-2013 (per trimestres, en % de la població activa)

Font: INE (Encuesta de Población Activa)

Un últim indicador econòmic que ens permet captar la gravetat de l'actual crisi és de les suspensions de pagaments, actualment anomenades concursos de creditors. Aquesta variable ens permet aproximar la salut econòmica i financera de les empreses. En el gràfic 2.18 es mostra l'evolució d'aquesta variable Catalunya i per al període 2006-2012. Es pot constatar l'augment que es produeix a partir de mitjans del 2007, i que les xifres del darrer trimestre de l'any 2012 i del primer del 2013 són els valors màxims.

Gràfic 2.18: Evolució del nombre de processos concursals –suspensió de pagaments- a Catalunya, (2006-2013, per trimestres)

Font: INE, Estadística del Procediment Concursal

Per tant, el problema econòmic de Catalunya es reflexa a través d'un ampli conjunt d'indicadors. El nostre país registra simultàniament una taxa de creixement negativa, un augment de la desocupació i un increment del nombre d'empreses en suspensió de pagaments.

2.5 Efectes de la crisi sobre el benestar de les famílies

En aquest apartat s'analitzen diversos treballs recents que estudien com l'actual crisi econòmica afecta la població en general i els sectors més desfavorits de la societat en particular. Més en concret, s'hi analitza quins són els mecanismes de transmissió de la crisi, quines han estat les respostes dels governs i les seves polítiques anticrisi, així com les llars han intentat esquivar o minimitzar els efectes adversos de la crisi.

Identificar els col·lectius més perjudicats per la crisi ha de permetre avaluar quins possibles canvis en la composició, tant quantitativa com qualitativa, dels receptors de la renda garantida familiar dissenyada en aquesta tesi s'han pogut donar en els últims anys. Cal tenir en compte que l'avaluació empírica que s'ha fet d'aquesta proposta de model dèbil de renda bàsica s'ha dut a terme per a un moment de creixement econòmic, a meitats de la dècada passada. La crisi actual molt probablement haurà canviat alguns dels paràmetres que la defineixen, tant des del punt de vista dels col·lectius que se'n beneficien com de la quantia de recursos econòmics que s'hi haurien d'invertir per a implementar-la.

Aquest apartat de la tesi comença amb un anàlisi de la literatura dels impactes de la crisi a nivell europeu, per a passar immediatament després a fer el mateix per als casos espanyol i català. Posteriorment es passa a estudiar els efectes de la crisi sobre alguns col·lectius concrets, per a tancar aquest apartat amb unes breus conclusions.

2.5.1 Estudis a nivell europeu

Es comença valorant els efectes de la crisi a nivell europeu. Un primer document que analitza aquest fenomen és el l'Informe sobre l'impacte social de la crisi econòmica elaborat pel Comitè de Protecció Social de la Unió Europea (Social Protection Committee -2012-). En aquest informe s'hi analitza l'impacte social de la crisi i també les polítiques portades a terme pels estats membres per a combatre-la.

En el que es refereix als efectes de la crisi, les principals conclusions de l'estudi són les següents. El primer efecte és que durant l'any 2010 es va produir un increment d'uns 2 milions de persones que es troben en una situació de pobresa o d'exclusió social, arribant a un 23,4% de la població de la Unió Europea. Aquí s'està utilitzant la definició de risc de pobresa o d'exclusió social inclosa en l'objectiu definit a Europa 2020.

Segons aquesta definició, una persona és pobra o està exclosa socialment si compleix algun d'aquests tres criteris:

1. té uns ingressos inferiors al llindar de la pobresa, definit com el 60% de la mediana per adult equivalent;
2. pateix una situació de privació severa, és a dir no pot permetre's almenys 4 de 9 indicadors bàsics de privació²³;
3. si es té menys de 60 anys, viu en una llar on els adults en edat de treballar (entre 18 i 59 anys) treballen menys del 20% de les hores potencials. Dels tres indicadors, on s'hi observa una evolució més negativa és en el de la intensitat de treball.

Respecte l'indicador dels ingressos contingut en l'objectiu d'Europa 2020, l'informe del Comitè de Protecció Social fa tres consideracions que cal tenir en compte: en primer lloc, que les dades corresponents a ingressos són de l'any 2009, amb la qual cosa s'està molt probablement infravalorant l'efecte negatiu de la crisi sobre els ingressos de les llars. En segon lloc, que la crisi ha fet baixar l'ingrés medià per adult equivalent. En tercer lloc, que quan es té en compte diversos llindars de pobresa (com el 40% o el 50% de la renda mediana equivalent) s'observa com un nombre significatiu de persones han caigut cap als nivells més baixos de la distribució de la renda. Mentre que el percentatge de persones que viuen sota el llindar del 60% s'ha mantingut estable en un 16,4% entre les onades del 2008 i el 2010 –que reflecteixen ingressos dels respectius anys anteriors-, quan s'usa el llindar del 40% es veu com la xifra augmenta d'un 5,2% a un 5,6%.

Respecte la relació entre ocupació i pobresa, l'informe troba que una part significativa de les persones que treballen (un 8,5%) són pobres. És a dir, treballar no garanteix necessàriament escapar de la pobresa. L'informe també destaca la disminució que s'està donant en la qualitat de l'ocupació, en el sentit que s'està estenent el treball precari.

Referent a les transferències públiques s'assenyala que, per l'any 2011, mentre que disminuïa per la major part d'estats membres el nombre de beneficiaris de les prestacions per atur, creixia els beneficiaris de les prestacions assistencials.

²³ Pagar lloguer/hipoteca o factures de consums domèstics; mantenir la llar a una temperatura adequada; fer front a despeses imprevistes; menjar carn, peix o una proteïna equivalent cada dos dies; una setmana de vacances fora de casa; tenir un cotxe; tenir una rentadora; tenir una televisió de color; tenir un telèfon.

Finalment, l'informe assenyala que el nivell d'endeutament de les llars és excessiu i que augmenta els casos d'impagaments d'hipoteques.

Respecte les mesures adoptades pels estats membres de la Unió Europea una primera conclusió és que les polítiques actives i d'inclusió social segueixen jugant un rol primordial en la lluita contra la pobresa i l'exclusió social. Dins d'aquest paquet de mesures s'hi inclouen accions a curt termini com els subsidis a l'ocupació i la creació de llocs de treball protegits; les reformes dels serveis públics d'ocupació; i els canvis en els sistemes educatius i de formació.

La segona constatació és que les mesures de suport a les rendes són majoritàriament a curt termini, i inclouen ajuts a jubilats, a aturats de llarga durada o a discapacitats. A més, en alguns països s'han relaxat els criteris per a obtenir les prestacions per atur i s'ha incidit en els ajuts a la família com a forma de trencar amb el cercle viciós de la pobresa. Finalment, i en un àmbit que afecta més directament el nostre objectiu d'estudi, l'informe troba que les mesures de consolidació fiscal han afectat també les despeses de protecció social i els serveis socials.

Una segona font d'informació sobre els efectes socials de la crisi és la proveïda per la European Anti Poverty Network (EAPN -2009-, EAPN -2011-), que en dos documents (escrits al desembre del 2009 i al febrer del 2011) analitza els efectes sobre la població europea de la crisi econòmica. Segons aquests dos documents, Europa estava patint la crisi econòmica més important des dels 1930s, motivada per la desregulació financera i la desigualtat creixent, que ha afavorit un creixement excessiu del crèdit²⁴. La situació a inicis del 2011 no havia pas millorat respecte la de finals del 2009, donat que als efectes negatius de la crisi econòmica pròpiament dita s'hi havia d'afegir els derivats de les mesures d'austeritat preses pels governs europeus amb l'objectiu de reduir el dèficit i el deute públic.

Centrant primer l'atenció en el tipus de polítiques econòmiques portades a terme pels governs, l'informe del 2009 (EAPN, 2009) assenyala que els paquets de recuperació econòmica que s'estaven aplicant en aquells moments (abans del canvi cap a les polítiques restrictives de control del dèficit), incidien més en el rescat del sistema

²⁴ Aquesta argumentació es troba més desenvolupada a Duffy (2012).

financer i en l'estímul de l'activitat de certs sectors productius que no pas en la situació de les persones que anteriorment ja patien de situacions d'exclusió social. Igualment, en l'informe es considerava que els programes de recuperació no tenien en compte adequadament els efectes a llarg termini d'elements com les retallades salarials o els increments de flexibilitat laboral. Finalment, es considerava que el pitjor encara havia d'arribar, i que les retallades pressupostàries podien posar en perill els sistemes de protecció social.

El nou informe (EAPN, 2011) dibuixa un panorama encara més negatiu. Cap dels estats membres de la Unió Europea portava a terme una política anti-cíclica expansiva, tot i que Suècia, Estònia i Dinamarca encara segueixen expandint la inversió pública. Els casos més extrems de polítiques contractives es corresponen amb aquells estats amb una posició financera més difícil i que pateixen nivells elevats de dèficit públic.

La Xarxa Europea critica durament les retallades en protecció social i serveis. Aquests canvis se centren en reduir el nombre de persones que poden beneficiar-se de les prestacions i dels serveis i/o retallar el nivell de les prestacions. En els programes econòmics dels governs el manteniment de la protecció social no apareix com una prioritat, tot i el rol d'estabilitzador automàtic que hi juguen. Aquestes retallades es donen a tots nivells: en els subsidis o ajuts a les famílies i als discapacitats, en les prestacions per atur, en la creació directa de llocs de treball.

En el camp de les polítiques laborals s'intensifica l'enfoc de "que treballar surti a compte" (*make work pay*), que implica un enduriment de les condicions per a rebre prestacions per atur o rendes mínimes. A més, s'incrementa la flexibilitat laboral, per exemple en la jornada laboral o en els salaris, i es retallen o congelen els salaris dels treballadors públics. En el camp dels serveis públics, per una banda s'està reduint la seva qualitat (per exemple, augmenten les llistes d'espera o es redueix el nombre de treballadors públics), mentre que d'altra banda s'introdueix o incrementa mecanismes de copagament per part de l'usuari.

L'anàlisi de l'evolució de la pobresa i la privació derivada de l'actual crisi econòmica continguda en el darrer informe de la Xarxa Europea Contra la Pobresa (EAPN 2011) conclou que les principals tendències són que els grups prèviament més vulnerables (pobres, joves, persones amb baixes qualificacions, immigrants) són els més perjudicats per la crisi. D'altra banda, l'informe constata un increment en el diferencial d'ingressos

entre rics i pobres. A més, hi ha un conjunt de dificultats que experimenten les llars i que són excepcionalment greus, com l'increment de l'atur, l'alt nivell d'endeutament, exclusió en l'habitatge, els impactes psicològics negatius o l'erosió de les condicions laborals.

La Xarxa d'experts independents en inclusió social de la Unió Europea també ha analitzat el fenomen de la relació existent entre la crisi econòmica actual i els nivells d'exclusió social a Europa. En el seu informe sobre l'esdeveniment l'any 2011 (Frazer i Marlier, 2012), la Xarxa d'experts descriu l'evolució de variables socioeconòmiques relacionades amb la pobresa i l'exclusió social. En aquest àmbit, les dades disponibles permeten als experts concloure que l'impacte de la crisi econòmica i de les mesures d'austeritat han portat a un increment en els nivells de pobresa en la major part dels estats membres de la UE. En l'àmbit laboral, hi destaquen els problemes relacionats amb l'atur juvenil i el de llarga durada. En l'àmbit de les prestacions socials, se'n destaca l'augment de la seva demanda, així com del recurs a les organitzacions no governamentals. Els grups més vulnerables a la crisi són els nens, les immigrants i els seus descendents, les persones pertanyents a minories ètniques i els discapacitats. En alguns estats, també se citen els vells, les dones, i els sense sostre.

Finalment, es passa ara a descriure amb detall quatre estudis sobre els efectes sobre el benestar de les llars de la crisi econòmica que no necessàriament se circumscriuen al conjunt de la Unió Europea.

El primer d'ells és el de Jenkins et al. (2011). El seu treball, que analitza els països més rics del planeta (21 membres de l'OCDE)²⁵, pretén estudiar l'evolució dels ingressos nets de les llars en l'immediat escenari post-crisi (2007-2009). Dins els ingressos, s'hi compten els derivats del treball, del capital, les prestacions i els subsidis públics, i els impostos directes.

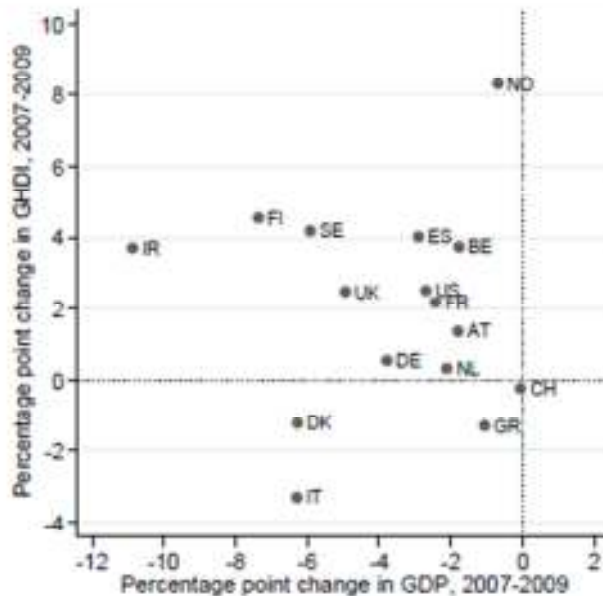
El treball arriba a un seguit de conclusions referents a l'evolució dels nivells d'ingressos, de la desigualtat i de la pobresa, que cal matisar tenint en compte que les dades disponibles només permeten fer una anàlisi dels efectes dels dos primers anys de la crisi. El primer que cal tenir en compte segons Jenkins et al. (2011) és que la crisi ha tingut efectes diferents sobre els països desenvolupats. Per exemple, mentre que

²⁵ També s'hi realitza un estudi detallat de sis estats: Alemanya, Irlanda, Itàlia, Suècia, Regne Unit i Estats Units.

Austràlia no registrava variacions en el seu PIB real, el PIB irlandès va caure 13 punts percentuals. L'informe assenyala, a més, que tot i que el PIB va caure en la major part dels països, la renda disponible de les llars va registrar una tendència contrària (en 12 dels 16 estats per als quals existeixen dades, la renda familiar disponible bruta va augmentar). Segons els autors, els efectes negatius de la crisi (caiguda d'ingressos per capital o salaris) va ser més que compensada pel suport exercit pels estats, que estaven duent a terme en aquells anys uns programes expansius. L'Estat espanyol, Irlanda i els Estats Units són els casos en què l'increment de les prestacions va ser major. En el cas espanyol concret, mentre que la renda disponible bruta de les llars va créixer un 4,0%, la xifra hagués estat del 0,0% sense canvis en les prestacions i del -1,9% sense canvis en les prestacions i impostos directes.

Aquest fenomen es pot veure a través del gràfic 2.19. En l'eix horitzontal hi tenim la taxa de creixement del PIB real pel període 2007-2009, mentre que en el vertical hi tenim la taxa de creixement real de l'ingrés disponible de la llar. Es pot veure com els països que es troben en la part superior esquerra del gràfic (on s'hi troben, a més de l'Estat espanyol, Noruega, Irlanda, Finlàndia, Suècia, Bèlgica, el Regne Unit, els Estats Units, l'Estat francès, Àustria, Alemanya i els Països Baixos) registren taxes negatives de creixement econòmic i positives de renda disponible. En el quadrant inferior esquerra s'hi troben els casos en què tant el PIB com la renda disponible han disminuït, essent la caiguda del PIB superior a la de la renda disponible. Aquí s'hi troben la resta dels casos (Suïssa, Dinamarca, Grècia i Itàlia). No hi ha, per tant, cap estat que estigui inclòs en els altres dos quadrants, que recollirien els casos en què la taxa de creixement del PIB seria major que la de la renda disponible.

Gràfic 2.19 Comparativa de l'evolució de la taxa de creixement del PIB i de la renda disponible de les llars (en %, 2007-2009)

Font: Jenkins et al. (2011)

En segon lloc, hi ha diferències marcades en funció del nivell de renda de la llar en funció de quina és la principal font d'ingrés de la llar. Mentre que en el cas de les llars amb majors nivells d'ingressos (cinquè quintil) la font principal d'ingressos són els salaris, en el cas de les llars amb menors ingressos (primer quintil) per la majoria dels casos la font més important d'ingressos són les transferències públiques. Aquest fet però no s'esdevé en el cas espanyol i dels països del Sud d'Europa, on els salaris també són la font principal d'ingrés, tot i que la importància de les transferències és major que en el cas de les llars més riques.

En tercer lloc, quan s'analitza l'evolució dels ingressos salarials, que són la principal font d'ingressos de les llars en termes agregats, s'observa que va caure en només cinc casos. L'Estat espanyol va registrar-ne el major descens en termes percentuals. S'observa també que hi ha una gran dispersió en l'evolució dels nivells d'ocupació, amb sis països amb creixement i quatre on la taxa d'ocupació va caure en més de 3 punts percentuals (entre d'ells l'Estat espanyol). En aquest aspecte es constata també que la relació existent entre taxes de creixement i ocupació és feble, i que les majors caigudes es concentren en els casos on s'hi ha donat un fenomen de bombolla immobiliària. S'observa a més com en determinats casos (Irlanda i l'Estat espanyol) es dona un

augment molt fort en el percentatge de llars on no hi ha cap actiu treballant. Si es fixa l'atenció en els ingressos salarials mitjans, s'observa com en la majoria dels casos aquests van créixer lleugerament, probablement degut al fet que la pèrdua d'ocupació es va concentrar en els treballadors menys qualificats i amb menors salaris (aquest efecte era especialment rellevant en el cas espanyol), mentre no s'observava cap variació significativa en la dispersió de salaris. Aquest és un element que hauria de fer créixer els nivells de desigualtat entre persones que treballen i aturades.

En quart lloc, en l'anàlisi dels ingressos de capital els autors constaten que hi ha un problema de disponibilitat de dades. En tot cas, es comprova que és un tipus d'ingrés que tendeix a concentrar-se en els estrats més rics de la població i que els tipus d'interès i els dividendes han caigut en molts estats. Aquest fet hauria de reduir el nivell de desigualtat existent abans de la crisi.

En cinquè lloc, es verifica que no hi ha dades comparables sobre receptors de prestacions socials monetàries per a anys posteriors al 2007, amb la qual cosa no es pot analitzar l'evolució d'aquest tipus d'ingrés de les llars.

En sisè lloc, els països, com a conseqüència de les polítiques expansives que van endegar com a resposta a la crisi i de la caiguda d'ingressos, van incórrer en un volum creixent de dèficit i de deute públic. En tot cas, Jenkins et al. (2011) anuncien que les polítiques de reducció del dèficit que els governs estan portant a terme o estan anunciant canviaran la situació vigent entre 2007 i 2009. Tot dependrà de com es retalli el dèficit, de quin sigui el ritme que s'adopti i de com evolucioni l'activitat econòmica. Per exemple, mesures com la retallada de salaris de treballadors de la funció pública i d'acomiadaments en aquest sector faran caure els ingressos de les llars afectades. Els increments dels impostos indirectes tindran un efecte similar, al reduir la capacitat de compra de les famílies. Més concretament, si les retallades de prestacions poden tenir un efecte igualitari si se centren en els sectors amb majors rendes; les retallades salarials poden tenir un efecte similar si són menors per les rendes més baixes.

Com a conclusió principal de l'evolució de les desigualtats i la pobresa, els autors conclouen que a curt termini (2007-2009) no s'esperen grans canvis en les taxes de pobresa. En tot cas, aquestes taxes anirien lleugerament a l'alça per les caigudes d'ingressos en la part més baixa de la distribució de la renda que no serien prou compensades per les transferències públiques. Tampoc no s'esperen grans canvis en els

nivells de desigualtat. La desigualtat tindria una certa tendència a caure per l'evolució dels ingressos de capital i a augmentar pels canvis en el mercat laboral. Per a valorar els efectes a mig termini (després del 2009) caldrà conèixer amb detall l'abast i contingut dels processos de consolidació fiscal.

Un segon treball és el de Callan et al.(2011), en què s'hi analitza els efectes distributius directes de les mesures d'austeritat aplicades fins a meitats del 2011 en sis estats europeus (Estònia, Irlanda, Grècia, l'Estat espanyol, Portugal i el Regne Unit). La tria d'aquests estats ve donada pel fet que són aquells que han registrat un major increment del dèficit i/o caiguda del PIB o de l'ocupació. El treball es planteja trobar com les reformes en els impostos directes, prestacions monetàries i sous dels treballadors públics s'han distribuït entre els diferents nivells d'ingressos, així com han influït en els nivells de pobresa²⁶.

Pel cas espanyol, les mesures introduïdes en la simulació han estat: uns tipus marginals addicionals de l'impost de la renda en el cas de les rendes més altes; la congelació i/o retallades de prestacions socials en metàl·lic; l'increment del tipus normal de l'IVA; les retallades en els salaris del sector públic.

El treball de Callan et al. compara la situació sorgida a conqüència de les mesures d'austeritat amb un escenari alternatiu que implicaria el manteniment de les mesures anteriors a l'aplicació dels paquets d'austeritat, indexades de la forma habitual. S'usa el model de simulació d'impostos i prestacions EUROMOD, excepte pel cas irlandès, on s'empra el model SWITCH.

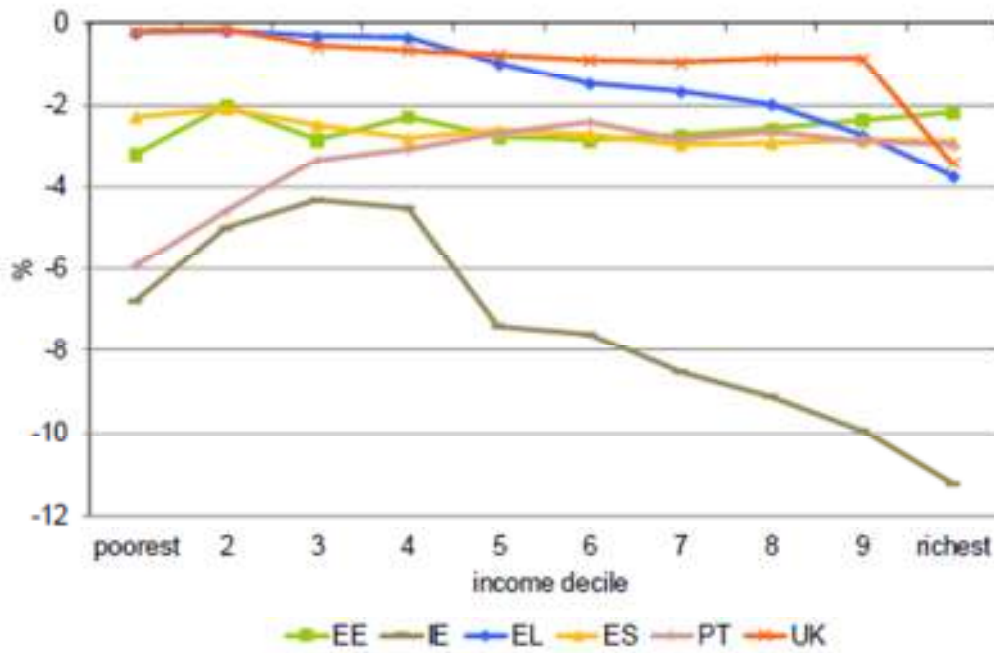
L'estudi conclou en primer lloc que la importància relativa de les mesures introduïdes varia de forma rellevant de país a país. Els retalls dels sous públics són substancials a Irlanda, Grècia i a l'Estat espanyol (entre el 1% i el 2% de l'ingrés familiar); els increments de les contribucions socials són importants a Irlanda; els augments dels impostos directes han estat rellevants a Irlanda, Portugal i l'Estat espanyol (1% de l'ingrés disponible).

En segon lloc, obtenen com a tendència general que les llars amb majors ingressos són els que es veuen més afectades en termes proporcionals per les retallades dels salaris

²⁶ Els autors del treball admeten algunes limitacions de l'estudi: aquest suposa que la crisi no afecta la distribució de l'ingrés que hi havia abans de la crisi; no té en compte el frau fiscal; no inclou els retalls en les prestacions en espècie i en els serveis públics.

públics, pels increments dels impostos directes i per la retallada en transferències en metàl·lic. Hi ha, però, casos clarament diferenciats: mentre que Portugal mostra una distribució regressiva (els pobres s'han vist més afectats que els rics), Grècia és el cas marcadament contrari. El cas espanyol mostra que la distribució de les retallades ha estat força uniforme. Aquests fenòmens es poden veure en el gràfic 2.20.

Gràfic 2.20: Canvi percentual en l'ingrés disponible de la llar derivat de les mesures d'austeritat (per decil·les de renda, Estònia, Irlanda, Grècia, Estat espanyol, Portugal, Regne Unit)

Font: Callan et al. (2011)

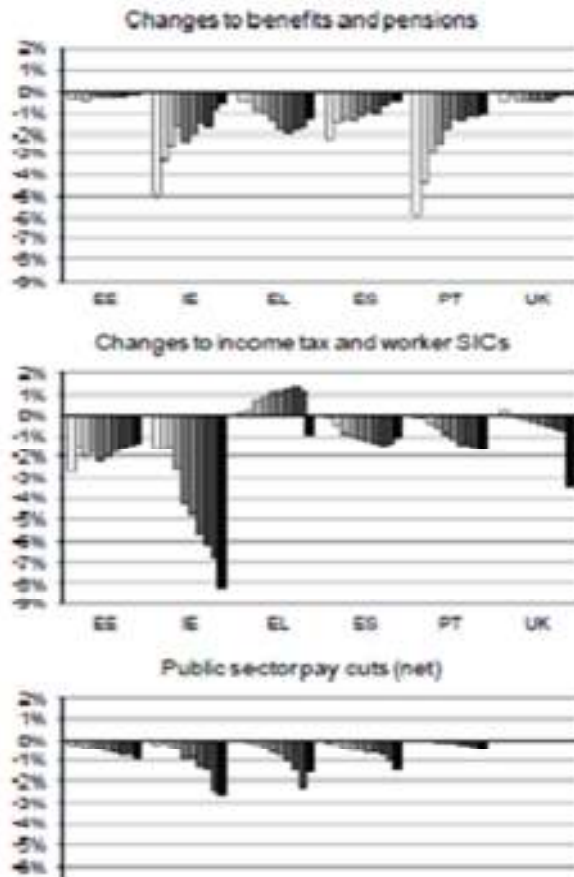
En tercer lloc, la introducció dels efectes dels increments en els impostos indirectes (IVA) incrementa la regressivitat, de forma més marcada a Grècia, i menor al Regne Unit i a l'Estat espanyol. Això es deu a la major propensió al consum de les llars més pobres i del fet que, per a un mateix producte, el tipus impositiu és el mateix.

En quart lloc, les persones de major edat no s'han vist tan afectades per les retallades, mentre que les llars amb nens han estat molt afectades (Grècia n'és l'excepció).

En cinquè lloc, els canvis en les prestacions socials i pensions tendeixen a perjudicar més als estrats més pobres de la població (especialment a Portugal, Irlanda i l'Estat espanyol). Contràriament, els canvis en els impostos directes i en els salaris del sector públic afecten més negativament les persones amb majors rendes, com mostra el gràfic

2.21. L'Estat espanyol és una excepció, donat que mostra una forma de u invertida en el cas dels impostos directes i de les contribucions socials.

Gràfic 2.21: Canvis en l'ingrés disponible de les llars derivats de les mesures d'austeritat, per tipus de mesura (en %, Estònia, Irlanda, Grècia, Estat espanyol, Portugal, Regne Unit)

Font: Callan et al. (2011)

Finalment, si s'usa un nivell fixat de renda en un any determinat, els efectes de les mesures d'austeritat sobre els nivells de pobresa són negatius, en el sentit que la taxa augmenta.

El tercer treball centra la seva atenció en el que ha succeït en el mercat de treball europeu. Ward i Ozdemir (2011) analitzen els efectes de la vigent crisi econòmica sobre l'ocupació a la Unió Europea. Més concretament, s'estudia quins tipus de lloc de treball s'han creat i/o destruït abans i durant la crisi. També s'analitza fins a quin punt aquesta creació o destrucció de llocs de treball ha afectat les llars sense ocupació, i quins han estat els efectes de la crisi sobre els ingressos de les llars.

Segons les dades treballades per Ward i Ozdemir, provinents del *Labor Force Survey* de la UE entre el 2003 i el 2007 l'ocupació va créixer a la UE en més d'un 1%. La major part dels llocs de treball creats (un 60%) van ser ocupats per dones, tot i que la major part d'elles (un 56%) ho van fer a temps parcial, i en llars on ja hi havia algú treballant. Altrament dit, l'ocupació s'incrementa en llars on n'hi havia i no en llars sense ningú treballant. Aquest és un fet que es produeix amb major intensitat en estats del Sud d'Europa, com són Grècia, l'Estat espanyol i Itàlia. Aquesta tendència no es compleix però en el països de la UE12 (12 últims països membres de la UE), on la creació de llocs de treball ha beneficiat més les llars on prèviament no hi treballava ningú.

L'evolució entre 2008 i 2010, els primers anys de la crisi, va ser la contrària, en el sentit que es varen perdre un 2% dels llocs de treball a la UE15 (els membres més antics) i un 3% a la UE12. D'altra banda, la concentració de la pèrdua de llocs de treball es va produir en els homes, en els joves, en els contractes a temps complet i en els sustentadors principals. La creació de llocs de treball es va produir en el cas dels contractes a temps parcial.

Si se centra l'atenció en la qualificació de la mà d'obra, es veu com la pèrdua de llocs de treball es concentra en els sectors al voltant de la mitjana de la distribució salarial. Aquests són els treballadors qualificats i semi-qualificats, que treballaven en els sectors de la construcció i de les manufactures. D'altra banda, s'ha donat un procés de creació d'ocupació en els dos extrems de la distribució: els treballadors més qualificats (directius i professionals) i els menys qualificats (sector serveis i comerç). Aquest fet, en un principi, faria pensar que no s'ha donat un augment en les desigualtats salarials.

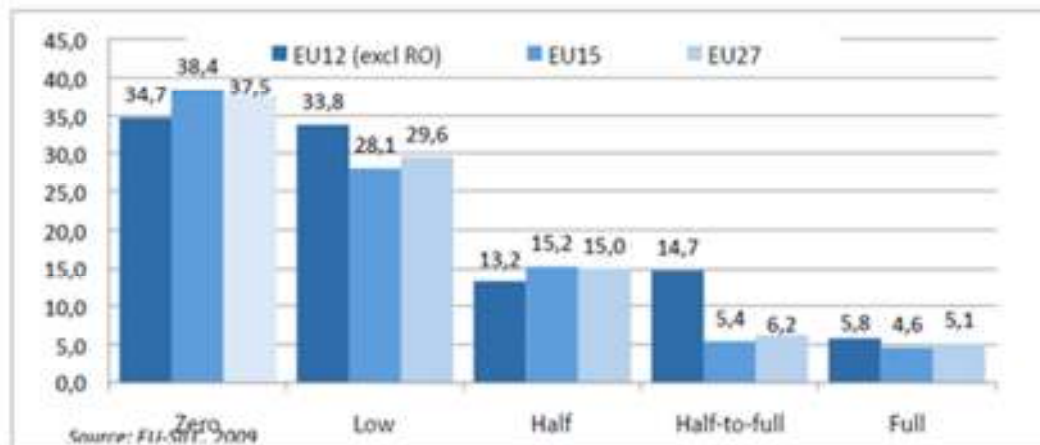
En el cas dels llocs de treball perduts pels treballadors qualificats i semi-qualificats cal tenir en compte un important element addicional: tenen una major propensió a ser els sustentadors principals que la resta de la població ocupada. Per tant, l'efecte distribucional és major. És a dir, la pèrdua de la feina té un major efecte sobre els ingressos totals de la llar.

Ward i Ozdemir (2011) passen a estudiar les característiques de les llars, i se centren en la intensitat laboral. Constaten que existeix una relació clara entre intensitat laboral de la llar i el seu risc de pobresa: menor intensitat implica major pobresa. La definició d'intensitat laboral és la provinent del LFS, segons la qual hi ha cinc categories de llar en funció de la seva intensitat laboral:

1. Zero: no hi ha ningú treballant.
2. Baixa (*low*): menor a 0,5. Per exemple, llar amb dues persones on una està treballant a temps parcial.
3. Mitjana (*half*): intensitat de 0,5. Per exemple, una de les dues persones treballa a temps complet).
4. Alta (*high*): major a 0,5 i menor a 1. Per exemple, una de les dues persones treballa a temps complet i l'altra a temps parcial).
5. Plena (*full*): valor igual a 1. Per exemple, les dues persones treballen a temps complet).

Aquesta relació existent entre pobresa i intensitat laboral es pot veure en el gràfic 2.22.

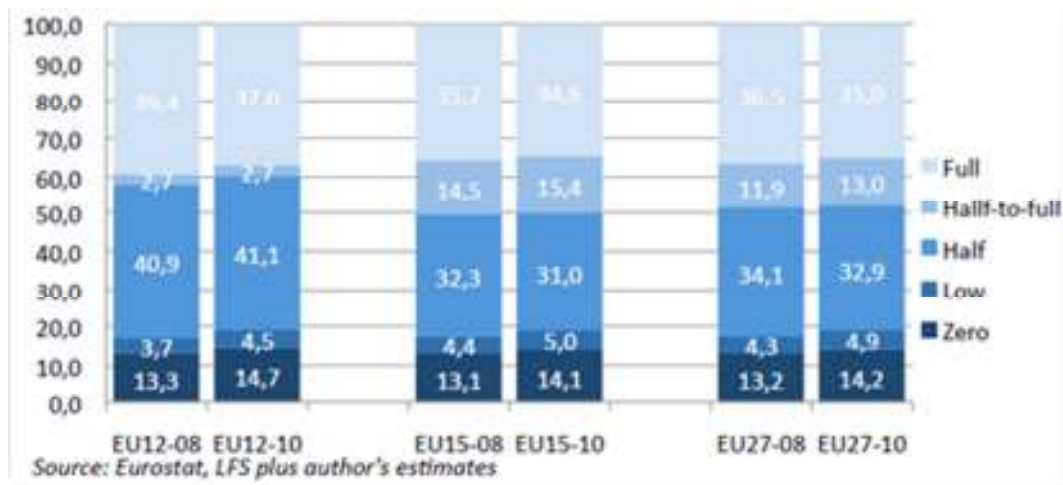
Gràfic 2.22: Relació entre pobresa i intensitat laboral de la llar (% de llars amb nivell determinat d'intensitat laboral que són pobres, UE-12, UE-15 i UE-27)

Font: Ward i Ozdemir (2011)

La destrucció de llocs de treball derivada de la crisi ha provocat en la UE-15 un augment remarcable de les llars amb baixa o nul·la intensitat de treball, mentre que la caiguda en el cas de les llars amb alta intensitat ha estat menor. Això implica un increment de les desigualtats d'ingressos a nivell salarial. Per la UE-12, la destrucció de llocs de treball ha estat distribuïda d'una forma més igualitària. El gràfic 2.23 reflecteix aquests fenòmens. A més, les persones amb baixes qualificacions que romanen ocupades tenen una probabilitat més alta que les més qualificades de viure en una llar amb menor intensitat laboral. Això pot ser degut a un trànsit d'un contracte a temps complet a un a temps parcial o a una pèrdua de feina de la parella o d'altres adults de la llar.

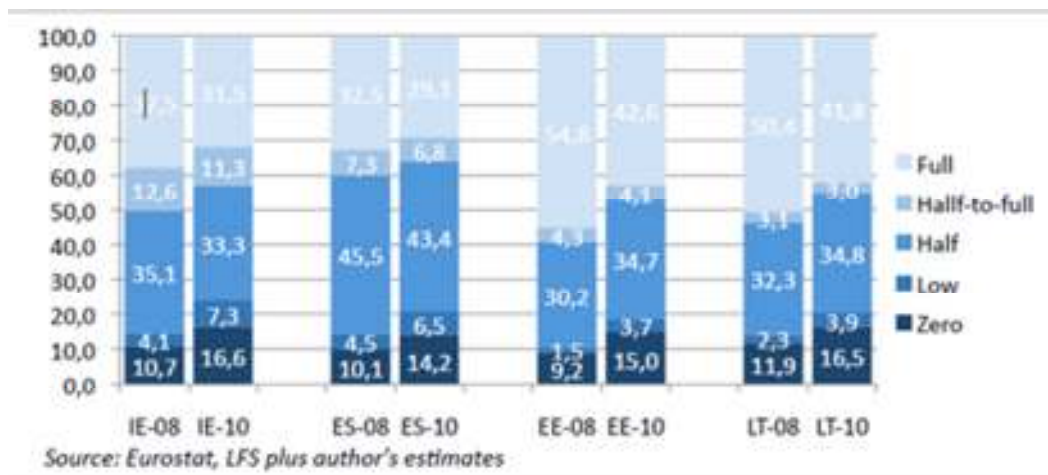
Gràfic 2.23: Evolució de la proporció de llars segons la seva intensitat laboral (2008-2010, UE-12, UE-15, UE-27)

Font: Ward i Ozdemir (2011)

El cas espanyol en concret es detalla en el gràfic 2.24. S'hi aprecia un increment notable de les persones que viuen en llars amb intensitat laboral baixa o nul·la, que passen del 14,6% al 20,7% del total; mentre que les que viuen en llars amb intensitat laboral alta o plena cauen menys, del 39,8% al 35,9%. Per tant, s'hi dona el doble fenomen de caiguda d'ingressos i d'increment de les desigualtats.

Gràfic 2.24: Evolució de la proporció de llars segons la seva intensitat laboral (2008-2010, Irlanda, Estat espanyol, Estònia i Lituània)

Font: Ward i Ozdemir (2011)

Un altre fet destacable per Ward i Ozdemir (2011) és que l'increment del nombre relatiu de persones que viuen en llars sense cap persona treballant va ser més gran en molts països que la caiguda en ocupació pròpiament dita. L'increment en la reducció de la intensitat laboral de les llars és un fenomen que provoca un augment en la proporció de

llars pobres a la Unió. Aquest fenomen és especialment intens als països bàltics, a Irlanda i a l'Estat espanyol. En l'últim cas, la taxa de pobresa, tenint en compte només l'evolució de la intensitat en el treball, passaria del 19,5% que existia el 2008 a un estimat 21,3% el 2010, un salt de gairebé dos punts percentuals, quan el salt en el cas de la UE-27 és de només mig punt.

El quart i últim treball és el coordinat per Laparra i Pérez-Erasmus (2012), en el qual s'analitzen els efectes de la crisi econòmica sobre les famílies en quatre estats de la Unió Europea (Dinamarca, Regne Unit, Alemanya, l'Estat francès i l'Estat espanyol), representatius de quatre models d'estat del benestar (nòrdic, liberal, continental i mediterrani). En la seva introducció, el llibre destaca alguns aspectes interessants dels efectes de la crisi. El primer és que els efectes negatius depenen no només de la intensitat de la crisi i dels efectes sobre el mercat de treball, sinó també de com estan estructurats els sistemes de protecció social, i en especial de la protecció contra l'atur. El segon aspecte a destacar són els paquets anticrisi, que poden tenir efectes diferents sobre la població en funció de com s'apliquin. Si s'orienten cap a la reducció del dèficit via un increment dels impostos, els efectes podran ser diferents si es modifiquen els impostos sobre el consum (serà regressiu) o sobre la renda (dependrà de quins trams de renda resultin ser més afectats. D'altra banda, la reducció de la despesa tindrà efectes diferents en funció de quina partida sigui la més afectada. Si la retallada es concentra en la despesa social (prestacions, educació, salut) llavors els efectes podran ser majors²⁷. La tercera qüestió a destacar és el rol estabilitzador jugat per les famílies, que és l'àmbit on també les persones viuen amb més intensitat els efectes negatius de la crisi.

El capítol d'Ayala (2012) conclou que, en base a dades de la EU-SILC, s'ha donat un agreujament de les situacions de pobresa i desigualtat, i que la força de les xarxes de protecció social tenen una influència molt important, atès que en aquells països on aquestes són més fortes han atenuat més els augments de la pobresa.

²⁷ En el capítol que recull les principals conclusions del llibre, Laparra (2012) afirma que la crisi financera i la crisi de la cohesió social causada per la crisi econòmica estan rebent dos tractes totalment diferents: mentre que el vessant financer ha passat a ser un element central del debat públic (reducció del dèficit, assimilació de la bombolla immobiliària), el vessant de la cohesió social ha quedat menystingut, considerat com un efecte no desitjat d'altres polítiques més importants. Amb aquest enfocament s'estarien menystenint tant la cohesió social com el capital social.

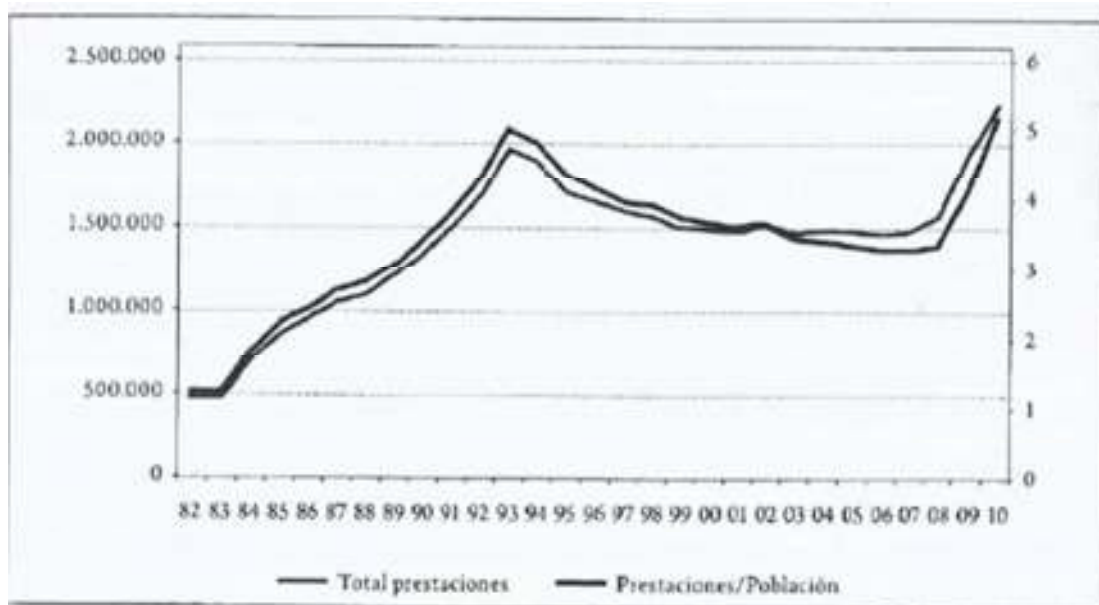
2.5.2 Estudis a nivell espanyol i català

A nivell espanyol l'estudi amb major profunditat i detall és el coordinat per Laparra i Pérez-Eransas (2010), on s'hi analitza el primer impacte de la crisi econòmica sobre la cohesió social a l'estat espanyol.

En el primer capítol del llibre Ayala, Cantó i Martínez (2010) estudien l'impacte de la crisi sobre la pobresa i la desigualtat. Les fonts usades en aquest capítol són registres oficials i enquestes a llars espanyoles. Els resultats mostren que s'està produint un augment en la pobresa i en la desigualtat.

Aquesta realitat es constata en primer lloc mitjançant l'anàlisi del registre de receptors de prestacions assistencials (dades del Ministeri de Treball i Afers Socials i de l'Institut Nacional d'Estadística). Mostra un increment dels beneficiaris d'aquest tipus de prestacions des de l'inici de la crisi, essent el creixement relatiu dels beneficiaris superior al de qualsevol crisi precedent. Aquesta evolució es pot observar al gràfic 2.25.

Gràfic 2.25: Evolució del nombre de prestacions assistencials (anys 1987-2010)

Prestacions incluídas: veu Gràfic 1.4.

Fuente: elaboración propia a partir de los registros del Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales e INE.

Font: Ayala, Cantó i Martínez (2010)

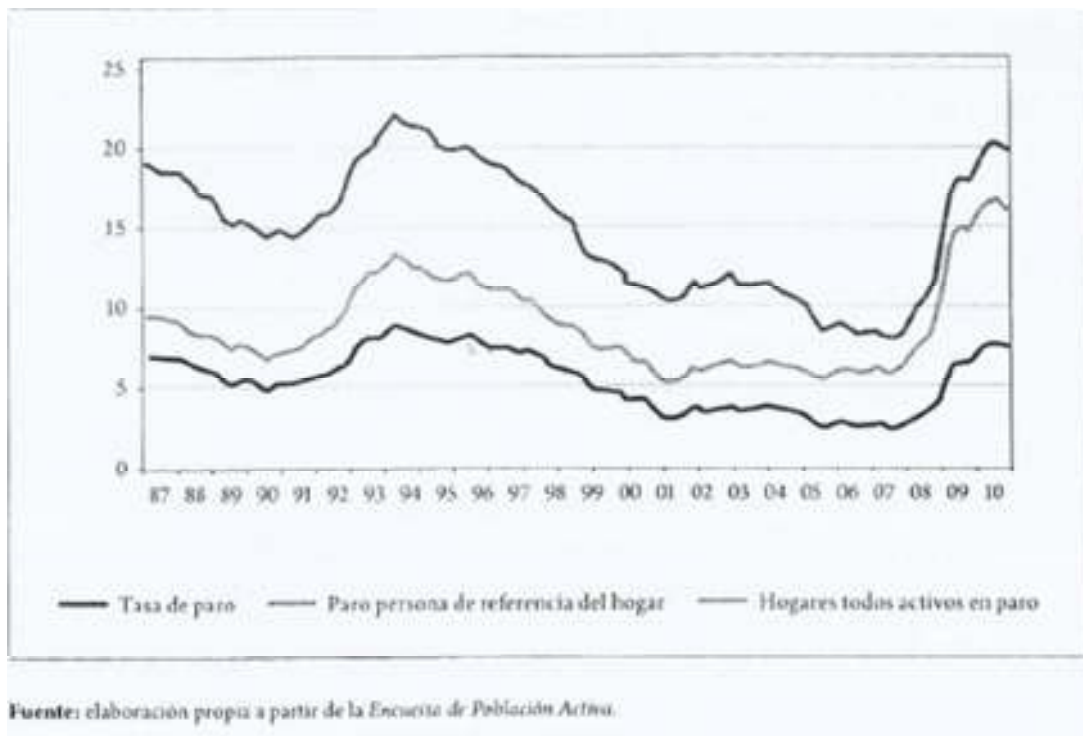
D'altra banda, aquest increment no ha estat suficient per a cobrir les necessitats existents, tant de les persones que ja patien problemes abans de la crisi com de les

persones que, ara amb la crisi, ja han esgotat les prestacions contributives. El sistema de garantia de rendes, doncs, seria insuficient segons els autors.

L'anàlisi de l'Encuesta de Población Activa, segons Ayala, Cantó i Martínez (2010) mostra un altre element distintiu dels efectes socials de la present crisi: la pèrdua de la feina per part del sustentador principal. Amb l'actual crisi s'observa com la taxa d'atur dels sustentadors principals ha crescut molt més ràpidament que la del conjunt de la població, fet que en les crisis anteriors (primera meitat dels vuitanta, meitats dels noranta) no succeí. S'ha arribat a uns valors màxims en el quocient taxa d'atur del sustentador principal entre taxa d'atur general. Aquest augment tan marcat de l'atur entre els sustentadors principals té com a conseqüència negativa que les llars perden la seva principal font d'ingressos, i que la llar com a unitat de convivència perd el seu rol de mantenidor o compensador de rendes. En les crisis anteriors qui perdia la feina eren persones que suposaven la segona o tercera font d'ingrés, mentre que el sustentador principal mantenia el seu lloc de treball i, per tant, la caiguda de la renda a nivell de la llar era menor. Aquest augment de l'atur entre els sustentadors principals explica també que un indicador de necessitat que apareix a l'EPA, com és el nombre de llars sense cap ingrés per treball o per prestacions per atur o seguretat social, hagi crescut molt marcadament durant aquesta crisi.

Aquesta realitat es pot observar a través del gràfics 2.26 i 2.27. El primer d'ells reflecteix l'evolució de les taxes d'atur general i del sustentador principal i del percentatge de llars amb tots els actius en atur des del 1987 fins al 2010. El segon, l'evolució del percentatge de llars sense ingressos durant el mateix període de temps

Gràfic 2.26: Evolució de la taxa d'atur espanyola, de la taxa d'atur espanyola de la persona de referència i del percentatge de llars amb tots els actius a l'atur (anys 1987-2010)

Font: Ayala, Cantó i Martínez (2010)

Gràfic 2.27: Evolució del percentatge de llars espanyoles sense ingressos (anys 1987-2010)

Font: Ayala, Cantó i Martínez (2010)

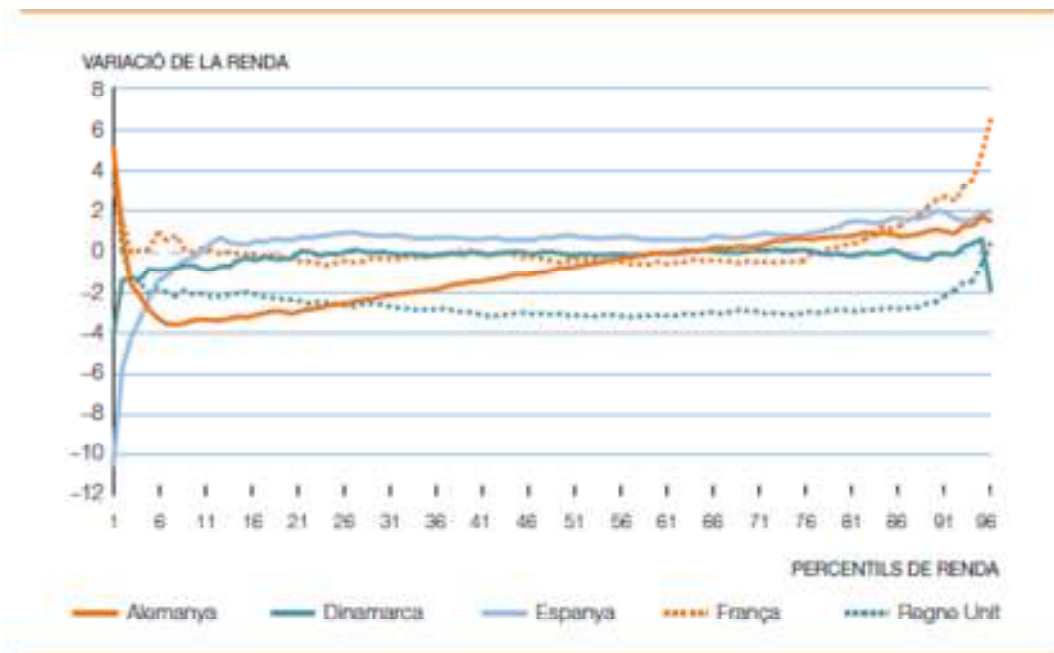
L'últim element a destacar, segons l'anàlisi d'Ayala, Cantó i Martínez (2010) respecte la no percepció de cap tipus de renda en una llar, és que és un fenomen que afecta principalment a les persones amb nivells baixos d'estudis, als joves, als immigrants i als ex-treballadors de la construcció. En l'anàlisi lògic multivariant que realitzen els autors pel període 2n trimestre del 2007- 3r trimestre del 2010 troben que no tenir menys de 25 disminueix la probabilitat de pertànyer a una llar sense ingressos (la ràtio de risc varia entre 0,1 i 0,5 segons franja d'edat i trimestre); que ser dona l'augmenta (la ràtio de risc oscil·la entre 1,3 i 1,7 segons el trimestre); tenir un nivell d'estudis superiors als primaris redueix la probabilitat de pertànyer a una llar sense ingressos (la ràtio de risc varia entre 0,2 i 0,5 segons nivell d'estudis i trimestre); els ex-treballadors de la construcció tenen entre 5 i 21 vegades més probabilitats de pertànyer a una llar sense ingressos que si ho van fer en un altre sector.

Finalment, les dades directes de pobresa que es recullen tant a la Enquesta de Pressupostos Familiars (EPF) com a la Enquesta de Condicions de Vida (ECV) revelen que les llars amb menors ingressos estan patint més severament els efectes de la crisi que les més riques, tant a nivell dels ingressos com de les carències materials.

Una altra font d'informació complementària per a analitzar l'evolució de la distribució de la renda i la pobresa a l'estat espanyol és el capítol d'Ayala en el llibre de Laparra i

Pérez-Erasmus (Ayala, 2012) on es compara el cas espanyol amb l'alemany, el danès, el del Regne Unit i el francès. El cas espanyol és aquell en què la crisi ha perjudicat més les llars més pobres. Mentre que, pel període 2006-2010, les llars situades entre el 10% i el 75% de la distribució de la renda varen registrar taxes de creixement de la renda molt similars, les llars més riques van concentrar la major part dels increments en els ingressos, mentre que les més pobres veien com els seus ingressos s'ensorraven. Aquesta realitat es constata en el gràfic 2.28. Aquest fet ha comportat un increment molt considerable de la pobresa severa (rendes per sota del 40% de la mediana) a l'estat espanyol, molt superior a la mitjana de la Unió Europea, fet constatable en el gràfic 2.29.

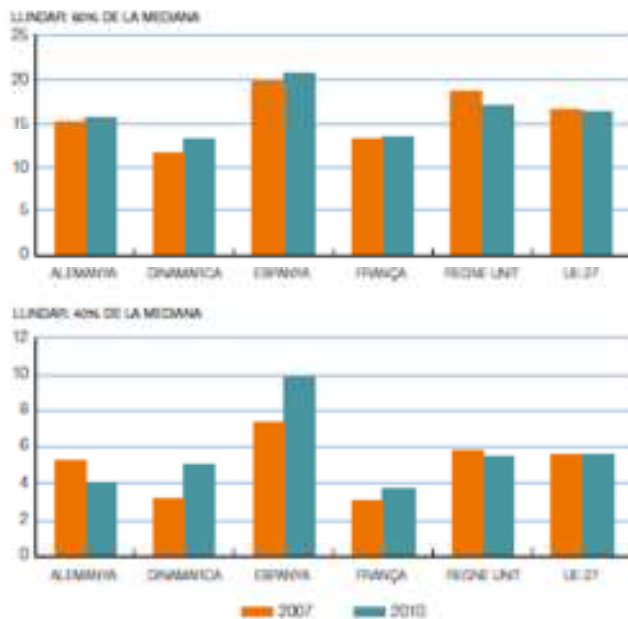
Gràfic 2.28: Evolució dels ingressos de les llars (2006-2010, per percentils, Alemanya, Dinamarca, Estat espanyol, Estat francès, Regne Unit, en diferència respecte la renda mitjana)

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de l'EU-SILC.

Font: Ayala (2012)

Gràfic 2.29: Evolució de les taxes de risc de pobresa moderada i severa (2007-2010, Alemanya, Dinamarca, Estat espanyol, Estat francès, Regne Unit)

Font: elaboració pròpia a partir de les dades d'Eurostat.

Font: Ayala (2012)

Quan tracta les causes del fort increment de la pobresa severa a l'estat espanyol, l'autor esmenta la insuficiència i fragmentació del sistema de garantia de rendes espanyol.

Tornant al llibre de Laparra i Pérez-Eransas (2010), en el seu segon capítol Laparra i García (2010), analitzen l'impacte de la crisi en els nivells de privació (en un sentit ampli) de les llars espanyoles. L'estudi es fa en base a les enquestes Foessa 2007-2008 i 2009-2010, que recollirien respectivament el moment abans i el primer impacte de la crisi.

Des del punt de vista metodològic, Laparra i García (2010) es basen en un enfocament que analitza el fenomen de l'exclusió social des d'una perspectiva multidimensional. Cadascun dels tres eixos de l'exclusió social té unes dimensions en què s'hi inclouen uns determinats elements o aspectes constitutius de l'exclusió. El primer eix és el que s'ha vingut tractant fins ara en aquesta tesi, el de l'exclusió econòmica. Aquest eix té dues dimensions. La primera és la participació en la producció, on s'hi estudia l'exclusió en la relació salarial normalitzada; la segona, la participació en el consum, on s'hi estudien la pobresa econòmica i la privació.

El segon eix és el polític, que té dues dimensions: la ciutadania política, on s'hi estudien l'accés efectiu als drets polítics i la passivitat política i, la ciutadania social, on s'hi estudia l'accés limitat als serveis de protecció social.

Finalment tenim l'eix social, que té també dues dimensions. La primera són les relacions socials, on s'hi estudia l'aïllament social i, la segona, les relacions socials "perverses", on s'hi estudia la conflictivitat social.

L'exclusió social és computada per Laparra i García (2010) a partir d'un conjunt de 32 indicadors en els àmbits anteriorment esmentats. Per a cada àmbit i llar, es dona un valor de 1 si la família pateix exclusió i 0 si no la pateix, ponderat per l'invers de la freqüència que es presenta a la societat. S'estableixen 4 posicions d'exclusió, ordenades de menor a major nivell d'exclusió:

1. Integració: la llar no pateix cap àmbit d'exclusió.
2. Integració precària: la llar pateix entre 0 i 2 àmbits d'exclusió.
3. Exclusió moderada. la llar pateix entre 2 i 4 àmbits d'exclusió.
4. Exclusió severa. la llar pateix més de 4 àmbits d'exclusió.

Els autors utilitzen els següents indicadors per a analitzar l'exclusió en l'eix econòmic. En la dimensió participació en la producció hi trobem: llars on el sustentador principal és a l'atur des de fa un any o més; llars on el sustentador principal té un lloc de treball d'exclusió (per exemple, recollidor de cartrons, venda ambulat marginal o treballador agrícola temporal); llars on el sustentador principal té un lloc de treball d'exclusió (ocupació irregular, sense cobertura de la Seguretat Social); llars sense ocupats, ni pensionistes o aturats contributius; llars amb persones en atur i sense rebre formació ocupacional; llars amb tots els actius en atur.

D'altra banda, la dimensió consum inclou: llars vivint en una situació de pobresa extrema (amb ingressos inferiors al 30% de la mitjana per adult equivalent); llars on no es pot tenir algun bé considerat com a bàsic per més del 95% de la població (com aigua corrent, evacuació d'aigües residuals o rentadora).

Els autors treballen primer només les llars, que apareixen en les dues enquestes (2007 i 2009), que anomenen “mostra conjunta”. I en segon lloc, usen tots els casos de les dues enquestes per separat; és la “mostra completa”.

El primer resultat que obtenen Laparra i García (2010) és que, entre el 2007 i el 2009, augmenta el nivell d'exclusió. Si s'agafa la mostra conjunta 2007-2009, la suma d'exclusos moderats i exclusos severos passen del 16,3% al 18,6% del total de la població. Quan es treballa amb la mostra completa, les xifres passen a ser respectivament del 17,2% i del 18,3%. Les xifres de llars integrades, contràriament, cauen de forma molt marcada. Usant la mostra conjunta, mentre que en l'any 2007 un 48,9% de la població espanyola vivia en una llar integrada, la xifra queia fins al 34,2% el 2009. Les dades per la mostra completa són, respectivament, del 47,5% i del 37,2%.

En relació al tipus d'exclusió que estan patint les llars, els autors troben que els factors més importants són el laboral i el d'habitatge, i que l'evolució més ràpida s'ha donat en l'àmbit laboral. Aquest fet es pot constatar en el quadre 2.2.

Quadre 2.2: Canvis en la intensitat de l'exclusió social de les llars espanyoles (2007 i 2009, per tipus d'intensitat d'exclusió)

	Mostra conjunta 2007-2009		Mostres completes 2007 i 2009	
	2007	2009	2007	2009
Exclusió ocupació	15,3	32,4	14,0	32,1
Exclusió consum	7,2	9,6	9,0	8,6
Exclusió política	11,2	14,3	13,4	12,2
Exclusió educació	6,3	12,5	5,7	11,2
Exclusió habitatge	20,9	19,7	19,4	20,3
Exclusió salut	12,2	13,5	10,9	11,5
Conflicte social	10,4	7,5	12,7	6,8
Aïllament social	4,5	7,1	7,6	8,0
Pobresa relativa	19,3	22,7	19,4	20,4

Font: Laparra i García (2010)

Laparra i García (2010) analitzen també en el seu treball els col·lectius més perjudicats per la crisi. Ho fan a través de l'ús d'una regressió logística multivariant. El primer d'aquests col·lectius són les dones, sobretot en les llars monoparentals i en les que hi ha persones dependents. El segon col·lectiu són les llars encapçalades per joves (menors de 30 anys d'edat) i persones de mitjana edat (entre 30 i 44 anys); contràriament, les persones majors de 65 anys estan aguantant millor els efectes negatius de la crisi. El nivell educatiu també és una variable rellevant, on les persones amb nivell educatiu inferior a l'obligatori són les que estan patint els efectes més severos de la crisi. Des del punt de vista del lloc d'origen i de l'ètnia de la persona, els immigrants i gitanos tenen els pitjors resultats. Una cinquena variable usada en l'anàlisi és el barri on es viu; en aquest cas, els barris més deteriorats és on més augmenten els processos d'exclusió.

Finalment, Laparra i García (2010) analitzen quins són els itineraris d'exclusió o d'integració seguits per les llars espanyoles entre 2007 i 2009. Altrament dit, si han passat d'una situació d'integració a una d'exclusió, d'una d'exclusió a una d'integració o si bé s'han mantingut en la mateixa categoria.

El primer resultat que destaquen els autors és que hi ha un nombre molt elevat de llars que canvien de posició al llarg dels dos anys, donat que un 58% dels casos canvia de posició. Més en concret, un 36% empitjora la seva posició i un 22% la millora.

El segon és que existeixen quatre grans itineraris:

1. Integració estable: la llar roman dins cadascuna de les categories d'inclusió (integració, integració precària) o es mou entre elles. Suposa el 70,9% de la mostra.
2. Caiguda en l'exclusió: la llar passa d'una situació integració a una d'exclusió. Suposa el 12,8% de la mostra.
3. Procés d'integració: la llar passa d'una situació d'exclusió a una d'integració. Suposa el 10,6% de la mostra.
4. Exclusió contínua: la llar roman dins cadascuna de les categories l'exclusió (moderada, severa) o es mou entre elles. Suposa el 5,8% de la mostra.

El tercer és que els canvis d'una posició a una altra tendeixen a ser causats per variacions molt importants en els nivells d'exclusió. És a dir, les llars espanyoles estan experimentant uns canvis radicals en les seves condicions de vida. És especialment

destacable, segons els autors, el fet que dins els casos d'exclusió contínua, hi hagi un alt nivell d'heterogeneïtat, donat que només un 40,4% es manté relativament estable, amb canvis en l'índex de privació inferiors a un punt. Les dades corresponents es troben en el quadre 2.3.

Quadre 2.3: Dimensió i intensitat dels canvis en els itineraris d'inserció de les llars espanyoles (2007 i 2009)

		Diferència índex exclusió social 2007-2009		Distribució segons la intensitat dels canvis en l'índex d'exclusió social 2007-2009 (% horitzontal)				
	%	Mitjana	Desviació Típica	Millora més de 2 punts	Millora entre 1 i 2 punts	Canvis inferiors a 1 punt	Empitjora entre 1 i 2 punts	Empitjora més de 2 punts
Integració estable	70,9	0,106	0,720	0,0	7,8	80,9	11,3	0,0
Caiguda exclusió	12,8	3,601	3,414	0,0	0,0	7,1	18,5	74,4
Procés integració	10,6	3,115	2,427	75,0	17,0	8,0	0,0	0,0
Exclusió contínua	5,8	0,245	4,833	18,1	5,3	40,4	7,4	28,7
Total	100,0	0,215	2,527	7,9	7,7	61,6	10,8	11,0

Font: Laparra i García (2010)

Finalment, l'estudi de cadascun dels itineraris mostra que, en el cas de les caigudes en l'exclusió, la caiguda en l'atur i l'increment dels llocs de treball d'exclusió és el doble factor que desencadena la resta de problemes. Les llars més afectades han estat les monoparentals, les persones soles, les llars amb nombre elevat d'integrants, les encapçalades per dones, per persones amb baixos nivells de formació, o per inactius no pensionistes.

D'altra banda, els sectors exclosos que no aconsegueixen redreçar la seva situació veuen com empitjora i, de fet, és pitjor que la dels nous exclosos. Aquí hi tenim llars encapçalades per joves, llars amb un nombre elevat d'integrants i llars monoparentals. Altres característiques rellevants són el grup ètnic, el barri i el nivell d'estudis.

El tercer i últim capítol a destacar del llibre de Laparra i Pérez-Eransus (2010) estudia les estratègies de supervivència de les famílies davant els efectes negatius de la crisi econòmica.

Segons Lucía Martínez (2010), les llars poden adoptar un conjunt de mesures per a millorar la seva situació davant la crisi. Aquestes mesures poden ser agrupades a l'entorn de dues estratègies: externes i internes. En el primer cas, les llars cerquen noves o intensificades fonts de recursos fora de la llar. En el segon, canvien pautes de consum²⁸.

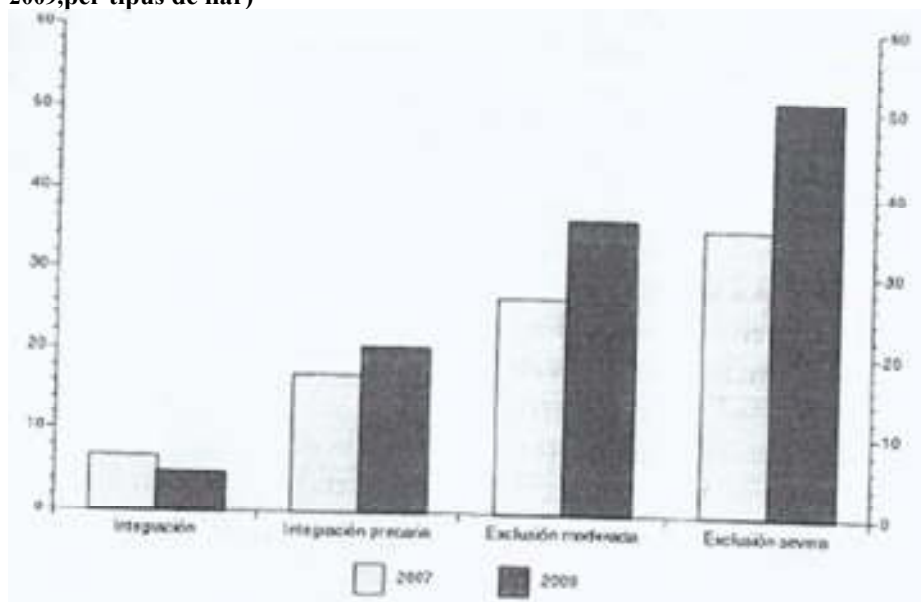
Dins les estratègies externes s'hi troben, segons l'autora, tres fonts principals d'ingressos: la primera és l'accés a recursos, serveis socials i prestacions socials. S'inclou en aquest apartat l'accés a les Organitzacions No Governamentals (ONGs). La segona, els suports familiars i socials externs. La tercera, la cerca de noves alternatives en el mercat laboral

Respecte la primera font, el treball de Martínez (2010) destaca l'increment en l'accés als serveis oferts per les ONGs (Càritas és l'exemple usat per l'autora), fet al qual s'hi tornarà en un pròxim subapartat de la tesi. D'altra banda, constata també l'increment a l'accés de les prestacions públiques que s'ha produït i que es tracta amb major detall en un capítol anteriorment citat del llibre Laparra i Pérez-Eransus (2010).

La segona font, l'accés al suport familiar i a les xarxes socials, també ha registrat un increment marcat en el seu ús. Segons les dades de l'enquesta Foessa, l'accés a les xarxes familiars i social ha crescut entre el 2007 i el 2009 per a totes les categories de llars, exceptuant el cas de les llars integrades, com es pot observar en el gràfic 2.30.

²⁸ La comunicació de Martínez (2011) complementa aquesta anàlisi amb els relats vivencials de 30 persones en situació d'exclusió social realitzats a Pamplona, en el marc del Centre d'Investigació per la Igualtat i la Inserció Social a Navarra.

Gràfic 2.30: Evolució de la proporció de llars espanyoles que han acudit a suport extern (2007-2009, per tipus de llar)

Font: Martínez (2010)

La tercera font de recursos externs, la recerca de noves oportunitats en el mercat laboral, es pot portar a terme de quatre formes diferents segons l'autora. Aquestes opcions no són excloents entre si. La primera d'elles és la combinació de diverses feines, inestables, precàries i temporals. Aquesta és l'opció més usada per les llars excloses, tant moderades com severes.

La segona opció passa per acceptar nous treballs submergits o precaris, per acceptar treballs de pitjor qualitat. És una opció novament extensament usada per les llars excloses.

La tercera via és la formació. En aquest cas, les diferències entre el comportament de les llars integrades i el de les excloses és més similar, les diferències no són tan marcades. Segons l'autora, són decisions que no tenen tant a veure amb la realitat actual de crisi, sinó amb una estratègia de millora de la qualitat de vida i d'increment dels ingressos.

Finalment, la darrera alternativa passa pel canvi de ciutat per a obtenir o millorar la feina. És una l'alternativa més costosa en termes personals, i es concentra en les llars amb exclusió severa. Els resultats detallats d'aquest anàlisi es troben en el quadre 2.4.

Quadre 2.4: Estratègies laborals de supervivència empreses per les llars espanyoles

		Complementa ingressos	Treball pitjor, més precari	Formació	Canvi ciutat cerca ocupació
Situació 2009	Integració	3,5	3,8	3,3	0,8
	Integració precària	8,5	7,8	3,2	2,4
	Exclusió moderada	22,1	14,8	5,3	1,9
	Exclusió severa	15,2	12,7	5,1	5,5
Itinerari 2007-2009	Integració estable	6,2	5,9	3,4	1,5
	Caiguda exclusió	18,8	11,6	5,9	1,0
	Procés integració	7,6	7,0	2,2	2,8
	Exclusió contínua	22,9	20,0	2,5	6,3
	D'integrats a precaris	11,7	8,0	3,2	1,9

Font: Martínez (2010)

Les estratègies de supervivència internes, que impliquen un canvi en les pautes de comportament intern de la llar en quant al consum, es concreten en tres opcions: l'ajustament i la reducció de despeses comunes, l'optimització de la llar i altres alternatives de caràcter financer i patrimonial.

Respecte la modificació de les pautes del consum, l'autora troba una relació clara entre el nivell d'integració de la llar i els canvis en les seves pautes de consum. Les llars integrades retallen menys que les llars excloses. Fent una anàlisi del comportament per tipus de llar, les llars integrades han optat per reduir molt marcadament (1/3 d'elles ho han fet) les despeses d'oci, seguit a poca distància de les de vestit i calçat i en comunicacions (televisió, telèfon i internet). Només una part molt reduïda d'aquestes llars (un 13,3%) han retallat despeses d'alimentació.

Les llars excloses severes mostren un comportament oposat. Les distàncies entre les retallades en alimentació i oci són menors (62,8% i 69,4% respectivament), mentre que

mostren retallades relativament baixes en oci o comunicacions respecte les realitzades per les llars integrades. Segons l'autora aquest fet aparentment contradictori té a veure amb el fet que el nivell inicial de despesa era menor en les llars excloses que en les integrades. El quadre 2.5 mostra la importància relativa d'aquestes mesures.

Quadre 2.5: Ajustaments de despesa realitzades per les llars espanyoles

		Reducció alimentació	Reducció vestit i calçat	Reducció despeses fixes llar	Reducció telèfon, televisió, internet	Reducció oci
Situació 2009	Integració	13,3	28,4	22,0	26,0	33,3
	Integració precària	36,1	52,9	45,0	49,3	51,9
	Exclusió moderada	44,8	60,1	56,6	56,4	56,9
	Exclusió severa	62,8	66,0	57,7	55,0	69,4
Itinerari 2007-2009	Integració estable	25,2	41,6	34,5	38,7	43,4
	Caiguda exclusió	43,0	54,6	54,6	53,6	53,8
	Procés integració	33,0	44,9	36,4	42,6	46,6
	Exclusió contínua	66,3	78,7	62,1	62,1	76,8
	Total	30,6	45,7	38,8	42,3	47,0

Font: Martínez (2010)

A més, Martínez (2010) analitza també els canvis de patrons de consum que impliquen l'abandonament del consum d'algun bé o servei essencial, com educació, transport públic, compra de medicines i/o seguiment d'un tractament mèdic, o el portar una dieta adequada. Per a aquests tipus de consums, la conclusió és la mateixa: els grups més afectats han estat les llars excloses moderades i severes.

L'optimització dels espais de la llar és la segona estratègia de supervivència adoptada per les famílies a nivell intern. En aquest cas, les famílies han optat per canviar la residència habitual per una de menor cost, han retornat a casa dels pares o han compartit

el pis. Les llars excloses han estat les que han optat més per aquestes opcions, tal i com queda reflectit en el quadre 2.6.

Quadre 2.6: Optimització de l'espai de la llar realitzat per les llars espanyoles

		Canvi habitatge	Tornar a casa pares	Compartir pis persones sense parentiu	Llogar habitació a altres
Situació 2009	Integració	1,3	0,2	0	0
	Integració precària	0,8	2,0	2,3	2,4
	Exclusió moderada	5,8	2,5	2,5	8,5
	Exclusió severa	11,5	5,8	4,7	6,8
Itinerari 2007-2009	Integració estable	0,8	1,1	2,4	1,3
	Caiguda exclusió	4,3	3,4	1,4	7,7
	Procés integració	4,0	2,3	1,1	2,3
	Exclusió contínua	12,8	4,3	4,2	7,4
	Total	2,0	1,7	2,6	2,5

Font: Martínez (2010)

Finalment, l'última estratègia interna possible és la relacionada amb les finances i el patrimoni de les llars. Consisteix en reduir els ajuts que es donen a altres familiars, recórrer a l'estalvi acumulat, o vendre patrimoni. En aquest cas, l'estratègia més adoptada ha estat el recurs a l'estalvi, on hi destaca la presència relativament important de les llars integrades (són les que tenen més capacitat d'estalvi); contràriament, la venda de patrimoni és la menys usada, en part perquè una part de les llars no en tenen i en part perquè és l'opció més extrema, l'última que es pren. D'altra banda, les llars excloses recorren també més a aquesta alternatives que les incloses. El quadre 2.7 recull tota aquesta informació.

Quadre 2.7: Estratègies financeres i patrimonials de les llars espanyoles

		Reduir ajuts a altres persones	Recórrer a estalvis	Vendre propietats
Situació 2009	Integració	1,8	6,8	0,0
	Integració precària	5,8	16,5	1,2
	Exclusió moderada	6,3	12,7	1,4
	Exclusió severa	11,7	26,3	16,4
Itinerari 2007-2009	Integració estable	3,5	11,6	0,6
	Caiguda exclusió	4,8	9,7	1,4
	Procés integració	8,0	17,0	1,7
	Exclusió contínua	14,9	34,0	14,9
	Total	4,8	13,2	1,6

Font: Martínez (2010)

Martínez (2010) analitza també els tipus de llars han dut a terme uns majors processos d'ajustament. Troba que són les llars encapçalades per dones, joves (de 30 a 44 anys), llars monoparentals, llars amb 5 o més membres, llars que viuen en barris amb pitjors condicions, immigrants i gitanos.

Un altre treball on s'analitzen els efectes de la crisi sobre el benestar de les llars espanyoles i sobre quines són les estratègies de supervivència que han adoptat aquestes és el de Velazco i Ballester (2010). La comunicació parteix d'una metodologia basada en l'estudi del comportament dels integrants de les llars en tant que consumidors i treballadors. S'hi té en compte també les decisions d'estalvi i d'endeutament que prenen les llars.

Les estratègies de les llars han estat molt diverses, passant per l'accés a les prestacions per desocupació, a Organitzacions No Governamentals, el retorn al país d'origen en el cas dels residents estrangers, o la participació en l'economia submergida.

Les prestacions per desocupació, segons dades del Ministeri de Treball, havien crescut de 1.420.000 persones el 2008 a 3.064.000 durant els tres primers trimestres del 2010. A més, el creixement dels diferents subsidis d'atur havia estat molt més important que el

de les prestacions contributives, arribant a superar-les en el segon dels períodes esmentats.

D'altra banda, basant-se en dades de l'Enquesta de Pressupostos Familiars, es detecta que, pel període 2007-2009 ja s'estava donant un ajustament en el consum, on els productes més afectats eren els de luxe (com hotels i restaurants), i on la reducció en el consum era més pronunciat en les llars dependents del treball (assalariat o autònom).

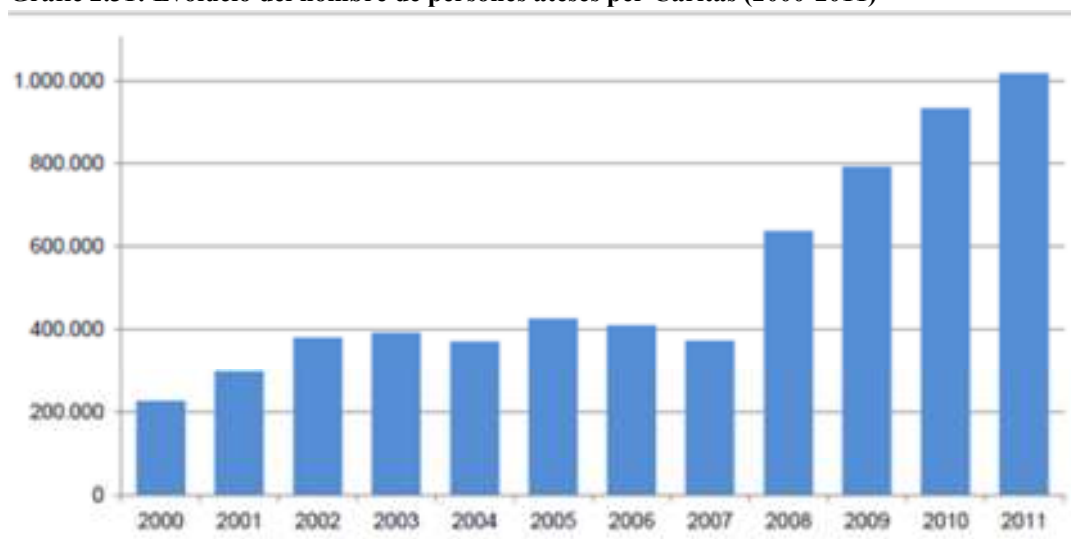
Les llars portaven també a terme una política d'estalvi més prudent, augmentant la seva taxa d'estalvi, que passa del 11% a inicis del 2008 a un 16% a meitats del 2010 (segons dades del Instituto Nacional de Estadística).

2.5.3 Estudis a nivell espanyol i català: estudis sobre col·lectius concrets

En aquest últim subapartat d'aquest capítol s'hi analitza l'impacte de la crisi sobre alguns col·lectius concrets, usant com a font d'informació els estudis realitzats per diverses Organitzacions No Governamentals (ONGs) que tracten problemàtiques de pobresa i d'exclusió social.

El primer estudi és el de Càritas Espanyola (2012), que analitza les demandes ateses a través de la xarxa d'acollida i atenció primària d'aquesta entitat a nivell estatal. La primera conclusió de l'informe és que s'ha donat un augment molt pronunciat de les sol·licituds d'ajut i també de l'atenció d'aquestes. L'evolució del nombre de persones ateses es pot veure a través del gràfic 2.31.

Gràfic 2.31: Evolució del nombre de persones ateses per Càritas (2000-2011)

Font: Càritas (2012)

Mentre que l'any 2007, l'últim abans de la crisi, el nombre de persones ateses era d'unes 400.000, l'any 2011 la xifra va superar el milió de persones. La taxa de creixement simple pel conjunt d'aquest període va ser d'un 174,2%, mentre que la xifra del 2011 suposava més d'un 2% de la població espanyola. La ralentització en el creixement de les persones ateses durant l'últim any es deu, segons l'informe a dues causes. La primera és la incapacitat de l'organització per atendre més demandes; la segona, a un èmfasi creixent en la necessitat de prioritzar la qualitat del servei per damunt de la quantitat, centrant-se en els casos més greus.

La segona és que els ajuts més demandats són els d'alimentació, habitatge i ocupació. Els total d'ajuts econòmics concedits han passat de 108.500 l'any 2007 a 693.000 el 2011.

Les llars, segons el que apunta l'informe de Càritas (2012), estarien fent front a tres greus situacions relacionades amb la crisi: l'atur prolongat; la falta de liquiditat i la insuficiència dels serveis socials públics, on hi conflueixen una insuficiència de recursos i un enduriment en les condicions d'accés.

Concentrant l'atenció en els ajuts a l'habitatge, els dos últims informes de Càritas, a més dels problemes de pagament de lloguers o d'hipoteques, es constaten altres qüestions que afecten molt negativament les llars espanyoles. En primer lloc, l'impagament dels rebuts de subministraments de la llar, que s'ha agreujat pels increments de preus dels serveis i dels impostos. En segon lloc, l'enduriment en les condicions d'accés a l'habitatge (sol·licitud d'aval, fiances, contractes de treball). Finalment, els problemes de sobreocupació dels pisos o l'existència d'infrahabitatge.

Respecte els ajuts a l'ocupació, l'informe de Càritas destaca els problemes a què fan front en el mercat de treball els sol·licitants d'ajut: disminució de les ofertes de treball; augment del temps de recerca de feina; increment de la precarietat laboral; increment de les necessitats de formació per a poder obtenir una feina; empitjorament de la situació de la població ja exclosa abans de la crisi atès que ara els hi resulta més difícil que abans trobar feina), hi ha problemes creixents per a fer front a deutes amb la Seguretat Social o amb altres administracions públiques i augmenten les necessitats de poder conciliar la vida familiar i laboral.

L'estudi de Càritas analitza també el perfil dels participants, de les persones que demanen ajut, i en destaquen les característiques. La primera característica són unes noves formes de pobresa, en el sentit que moltes famílies acudeixen per primer cop a Càritas. Són persones de nacionalitat espanyola o extracomunitaris irregulars sobrevinguts; persones que estan en risc de perdre la seva llar; parelles amb fills; joves adults (persones entre 30 i 44 anys); persones sense ingressos o que cobren rendes mínimes.

La segona és que els perfils més destacats de sol·licitants d'ajuts són: els immigrants, que són un 56% dels perceptors d'ajut i un 9% de la població total, els aturats, que són un 68% dels perceptors i un 25% de la població activa, persones amb estudis primaris, un 62,5% dels perceptors i un 31,5% de la població total) i persones que viuen soles, un 16,5% dels perceptors i un 7% de la població total.

L'informe de Càritas tracta igualment del rol de les llars com a estabilitzador de la situació econòmica dels seus integrants en un entorn de crisi com l'actual. El suport de la família es dona de forma econòmica o en espècie, amb un destí preferent cap a l'habitatge (hipoteca o lloguer, subministraments) o a l'alimentació. En segon lloc, les famílies comparteixen habitatge com a forma de retallar despeses. Aquesta estratègia pot prendre la forma d'acolliment temporal en la llar dels pares o del reagrupament de diverses famílies en un sol habitatge (opció usada per immigrants). En tercer lloc, les famílies s'ajuden en l'atenció cap a nens i persones majors. El que està succeint també és que la forta i llarga intensitat de la crisi estan començant a debilitar la capacitat protectora dels lligams familiars.

La influència de la crisi sobre la infància s'analitza en un estudi d'àmbit espanyol de la Unicef elaborat per González-Bueno, Bello i Arias (2012). Aquest informe sistematitza dades de fonts secundàries, com l'Enquesta de Condicions de Vida, que assenyala un salt del 23,7% al 26,2% en la taxa de pobresa infantil entre el 2009 i el 2010. Aquest últim valor seria el més alt registrat dels del moment en què es va començar a computar, l'any 2004. El creixement de la pobresa infantil ha estat major que pel conjunt de la població.

L'informe assenyala que aquestes llars a més d'haver crescut en nombre són més pobres que abans, donat que la renda mitjana per adult equivalent ha caigut, fent que en l'indiar de la pobresa per a una llar amb dos adults i dos nens hagi passat de 16.684 euros l'any

2009 a 15.820 l'any 2011. D'altra banda, el fenomen de la pobresa alta (renda inferior al 40% de la mediana) va pujar en més de 4 punts percentuals entre el 2008 i el 2011.

L'estudi de González-Bueno, Bello i Arias (2012) remarca que l'augment de la taxa d'atur, la baixada dels salaris, i l'increment dels impostos i/o la reducció d'ajuts són factors que expliquen aquests fenòmens relacionats amb la pobresa. Respecte la desocupació, el nombre de llars amb nens i amb tots els membres en edat de treballar en atur va créixer en un 120% entre 2007 i 2010. Respecte les prestacions per desocupació, l'informe assenyala que les prestacions o subsidis existents només tenen en compte parcialment la presència de nens a la llar a l'hora de calcular l'import econòmic de la prestació o subsidi; que les llars joves tenen menor protecció, a l'haver cotitzat menys temps; i que moltes llars ja han esgotat la possibilitat de cobrar les prestacions contributives. En relació als salaris, la crisi està pressionant a la baixa el seu import, deteriorant-ne la seva capacitat de compra. D'altra banda, l'estudi llista la retirada d'ajuts decidida per l'estat a partir de meitats del 2010 (eliminació dels ajuts universals a famílies amb fills, reducció de la prestació de la Seguretat Social per fills menors de tres anys).

La Creu Roja de Catalunya, a través del seu Observatori de Vulnerabilitat, estudia l'impacte de la crisi econòmica a Catalunya sobre determinats col·lectius especialment vulnerables, com nens o persones grans (Observatori de Vulnerabilitat, 2011a, 2011b, 2012). Els resultats dels estudis es basen en enquestes telefòniques realitzades a persones que han rebut algun ajut d'aquesta institució dins del seu Programa de Lluita contra la Pobresa i l'Exclusió Social.

El primer fet a destacar és que un nombre molt alt de persones (un 40%) declaren haver acudit per primer cop a demanar ajut a l'ONG durant el 2011, i que mai abans no hi havia acudit (ni a cap altra institució similar) (Observatori de Vulnerabilitat, 2011a, 2011b). Si es comparen les dades de l'enquesta del novembre del 2011 amb les de l'abril del mateix any, s'observa com 49,7% dels enquestats afirma que la seva situació ha empitjorat. De les persones que han vist com la seva situació empitjorava, un 47.9% diu que la raó és la pèrdua d'alguna prestació que es rebia (en un 30% dels casos, la prestació perduda és la Renda Mínima d'Inserció).

El segon fet a remarcar és que l'ajut intrafamiliar cau; mentre que l'abril del 2011 un 22% de les famílies afirmaven rebre algun ajut d'un altre familiar que no vivia a casa, la xifra va caure el novembre fins a un 17%.

Pel que fa a les persones grans (Observatori de Vulnerabilitat, 2012), es constata un fenomen aparentment contradictori amb el que es detecta en l'anterior informe. Les persones grans han incrementat els seus nivells de solidaritat amb la resta dels membres de la família. Més concretament, una de cada tres persones grans han hagut d'ajudar per primer cop a algú (familiars o amics). Contràriament, un 13,3% de les persones grans han deixat de rebre suport en els darrers dos anys, ja sigui dels fills, dels serveis socials o de professionals privats, xifra que creix fins al 31% en el cas de les llars de persones grans més pobres (el Grup de Pobresa –GP-).

L'estudi mostra també que la capacitat d'estalvi dels vells ha caigut: un 70% dels entrevistats afirma que ha disminuït la seva capacitat d'estalviar diners, xifra que és del 90% en el cas del GP. El consum d'alguns productes essencials també ha caigut: un 30% dels entrevistats (74% en el cas del GP) afirma que ha aplicat alguna mesura d'estalvi arrel de la crisi, normalment disminuir el consum de subministraments i comprar aliments més barats.

Respecte la percepció de la severitat de la crisi, un 48% afirma que l'afecta bastant o molt (un 88% en el cas del GP), i un 71% creu que l'actual crisi és més greu que les anteriors²⁹.

2.5.4 Conclusions

Les anàlisis fetes en aquest apartat dels estudis portats a nivell europeu han mostrat que als efectes negatius de la present crisi econòmica, cal afegir-hi els derivats de les mesures d'ajustament endegades pels governs intentant reduir el dèficit públic. Contràriament, en els primers moments de la crisi, els estats europeus van dur a terme unes polítiques expansives, intentant reactivar l'economia, aconseguint que la caiguda del PIB no es transmetés totalment a la renda disponible de les llars.

²⁹ D'altra banda, l'estudi mostra com les persones grans pertanyents al Grup de la Pobresa pateixen nivells molt elevats de privació. Per exemple el 54% d'ells no poden seguir una dieta adequada, més d'un 51% no poden anar a l'oftalmòleg i més d'un 58% al dentista.

Les mesures restrictives que s'han vingut aplicant a Europa han implicat canvis importants en les prestacions i serveis oferts per l'estat del benestar. Han implicat, en primer lloc, una reducció en el nombre de persones que poden beneficiar-se de les prestacions i dels serveis, just en un període en què la demanda creix. Aquest fet ha implicat que una part de la demanda d'ajut s'ha canalitzat cap a les organitzacions no governamentals. La segona opció que s'ha usat ha passat per un retall en el nivell de les prestacions. En els actuals programes econòmics dels governs europeus el manteniment de la protecció social no apareix com una prioritat clara.

En tot cas, cal tenir en compte que els efectes dels paquet anticrisi poden variar en funció de com s'apliquen. Per exemple, si s'orienten cap a la reducció del dèficit via un increment dels impostos, els efectes podran ser diferents si s'incrementen els impostos sobre el consum o si s'augmenten els impostos sobre la renda. D'altra banda, la reducció de la despesa tindrà efectes diferents en funció de quina partida sigui la més afectada, on caldrà tenir en compte especialment l'afectació sobre la despesa social.

Respecte els efectes de la crisi pròpiament dita, cal destacar el fet que, quan s'analitza l'esdeveniment al mercat de treball, un efecte clar ha estat el de l'augment del nombre de llars amb una baixa o nul·la intensitat de treball.

Finalment, els estudis a nivell europeu mostren unes tendències principals respecte l'evolució de la pobresa i la privació. La primera és que són els grups prèviament més vulnerables, com les persones pobres, els joves, les persones amb baixes qualificacions, o els immigrants, els que acaben sent més perjudicats per la crisi. D'altra banda, s'observa un increment en la desigualtat en la distribució de la renda. També es constata que hi ha un conjunt de problemes que van més enllà de llur nivell d'ingressos que experimenten les llars i que tenen conseqüències greus sobre el seu nivell de benestar. Aquí hi trobem fenòmens com l'increment de l'atur, l'alt nivell d'endeutament o l'exclusió en l'habitatge.

Els estudis a nivell espanyol arriben a diverses conclusions que cal assenyalar. La primera és que, en el mercat de treball, més de l'increment de la taxa d'atur, hi destaca el fet que l'atur està afectant especialment els sustentadors principals, fet que comporta una reducció molt important dels ingressos a nivell de les llars.

Respecte els nivells de privació i de pobresa, aquests han augmentat amb l'esclat de la crisi, així com els nivells de desigualtat. Els col·lectius més afectats per la crisi han estat els joves, les dones, les persones amb nivells de formació baixos i els immigrants.

Els treballs analitzats mostren també com les llars espanyoles han adoptat dues estratègies per a fer front als efectes negatius de la crisi. Per una banda, la cerca de noves fonts de recursos, ja sigui a nivell de prestacions socials (i d'ajuts d'ONGs), com del suport familiar o de la cerca de noves fonts d'ingressos provinents del mercat laboral. En segon lloc, les famílies poden optar per l'adequació del nivell de consum, de la despesa. Aquí hi trobem la reducció dels nivells de consum, els canvis en la configuració de la llar o les operacions patrimonials.

2.6 Conclusions

La revisió de la literatura prèvia i l'anàlisi feta en aquest capítol permet emmarcar la importància dels fenòmens de la pobresa i la privació a Catalunya, quina ha estat la seva evolució recent (arrel de la crisi econòmica actual) i quins en són els seus principals determinants, per arribar a un seguit de conclusions útils per al propòsit d'analitzar el funcionament d'un model de renda bàsica dèbil que es proposa en aquesta tesi i de la renda mínima d'inserció catalana, el funcionament de la qual també s'estudia.

La primera constatació és que Catalunya, ja abans de l'actual crisi econòmica, patia de problemes de pobresa i privació destacables. En aquest sentit, cal tenir en compte que, tot i que Catalunya presenta uns nivells de privació i de pobresa baixos en relació al conjunt de l'Estat espanyol i de la resta de les comunitats autònomes, l'Estat espanyol és un dels membres de la Unió Europea dels 15 amb un major nivell d'intensitat en aquests dos problemes. Cal considerar a més que els nivells de pobresa no van disminuir durant el fort període de creixement econòmic que arrenca a meitats dels 1990s i que acaba l'any 2007. Aquest fet mostraria la incapacitat del sistema fiscal espanyol i de les polítiques de sosteniment de rendes de redistribuir adequadament la renda, fins i tot en moments de prosperitat. Per tant, cal un canvi immediat i a fons en les actuacions dels poders públics, amb l'objectiu de reduir aquest fenomen negatiu de la nostra economia.

L'anàlisi de la literatura més rellevant permet constatar que existeixen factors que incideixen de forma sistemàtica en els nivells de privació i pobresa de les llars. Entre ells hi sobresurten el nivell educatiu del sustentador principal, l'edat d'aquest, la seva relació amb el mercat de treball, llur origen geogràfic, i la composició de la llar. Aquestes variables resulten ser rellevants en estudis que usen metodologies diferents i que tenen un abast geogràfic també diferenciat (nivell europeu, espanyol i català). En el capítol 7 de la tesi, i usant una dels models econòmics més estesos en l'estudi dels determinants de la pobresa i de la privació, i emprant variables econòmiques i socials rellevants, tant a nivell del sustentador principal com del conjunt de la llar, s'analitzarà quins són els factors que incrementen la probabilitat de ser pobre o de patir privació en el nostre país.

Convé destacar que l'actual crisi econòmica, la més severa des de la del 1929, està tenint una influència molt clara en els nivells de pobresa, de privació i en les

desigualtats. El primer que cal considerar en aquest sentit és com la crisi ha influït en els ingressos. En el cas espanyol, la remuneració d'assalariats ha caigut, degut essencialment al fort descens en l'ocupació. Aquesta evolució negativa de l'ocupació ha implicat, en el cas espanyol, un fort increment de les llars amb una intensitat laboral baixa o nul·la. Contràriament, la reducció en les llars amb intensitat laboral alta o plena ha estat menor. Això implica un increment dels nivells de pobresa i de desigualtat.

Uns altres dos efectes destacables de l'evolució negativa del mercat de treball són l'increment considerable de la taxa d'atur dels sustentadors principals, superior al de la mitjana de la població, i l'augment de les llars on no hi ha cap actiu ocupat. En el segon cas, aquest és un fenomen lligat als joves, a les persones amb un baix nivell educatiu, els immigrants i els ex-treballadors de la construcció.

La literatura econòmica analitzada destaca també la importància que té la intervenció estatal en un entorn de crisi com l'actual. Més concretament, el com els governs intenten fer front a la crisi, en quines mesures es prenen. En el cas espanyol, les mesures han passat per la reducció de salaris en el sector públic, l'increment de la imposició directa i indirecta o el retall en les prestacions i serveis públics. La literatura revisada en aquest capítol mostra com la retallada de salaris públics ha tingut una major influència sobre les persones amb majors salaris, que l'increment de la imposició directa ha afectat més les persones amb rendes mitjanes-altes, i que els retalls en les prestacions han perjudicat en especial les persones amb menors ingressos. Els increments d'impostos indirectes augmenten la regressivitat de les mesures.

En aquest sentit, hi dos subperíodes clarament marcats dins la crisi econòmica actual que s'inicia el 2008. Una primera etapa de polítiques de reactivació, fins a l'any 2009. A partir d'aquí es dona un canvi de tendència cap a unes polítiques econòmiques restrictives. Aquestes s'han basat en l'enduriment de les condicions d'accés a les prestacions i serveis, en una retallada de la quantia i durada de les prestacions, i en una reducció de la qualitat dels serveis.

Cal assenyalar que la crisi ha incidit més en els col·lectius que, ja abans d'aquesta, patien situacions de pobresa i/o exclusió, com són els joves, les dones, les persones amb baixa qualificació i els immigrants. S'ha donat un increment en les llars excloses i una disminució en les incloses. La caiguda en l'exclusió està íntimament lligada al mercat de treball, en el sentit que tant la caiguda en la desocupació com en l'acceptació de

treballs en precari són factors que incideixen en l'exclusió. També cal destacar en aquest sentit que les persones que ja abans de la crisi estaven en una situació d'exclusió es troben ara en una situació pitjor que la dels nous exclosos.

Els estudis previs indiquen que les estratègies de supervivència de les famílies han estat diverses. S'ha optat per cercar recursos fora de la llar, optant a prestacions públiques, a ajuts d'Organitzacions No Governamentals (ONGs), o a estratègies dins el mercat de treball, que en alguns casos implica acceptar feines precàries. Les estratègies internes passen per la recomposició del consum, la reassignació dels espais de l'habitatge, i en canvis en les finances de la llar. Cal destacar aquí que les llars en situació d'exclusió, en comparació amb les integrades, són les que han optat més per aplicar aquestes mesures.

Respecte les estratègies internes, cal destacar també el fet que les persones majors estan adoptant un rol cada cop més important com a mantenidors de rendes i de suport dins la família.

En el cas de l'accés als serveis de les ONGs, cal destacar el fet que s'ha incrementat molt el volum de nous receptors dels seus serveis, apareixent un nou perfil de demandants, com el de persones amb un major nivell de formació.

CAPÍTOL 3: EL CONTEXT EUROPEU DE LA RENDA MÍNIMA D'INSERCIÓ CATALANA

Del capítol anterior de la tesi es desprèn que el nostre país pateix d'uns problemes importants de pobresa i de privació, i que aquests fenòmens han crescut arrel de la present crisi econòmica. També s'ha pogut constatar com la crisi ha afectat més severament col·lectius que anteriorment ja patien situacions de pobresa i de privació, com els joves, les dones, les persones amb baixa qualificació i els immigrants, tot i que també està afectant nous col·lectius de persones amb una trajectòria d'inserció laboral.

Una segona qüestió que s'ha tractat en el capítol previ de la tesi ha estat que les mesures empreses pels governs per a fer front a la crisi també estan influint en el nivell de benestar de les persones. La influència de les mesures depèn dels instruments usats, tant via retall de despeses com increment d'ingressos, i de la intensitat amb què s'estiguin emprant i els col·lectius en què se centrin.

Finalment, s'han estudiat les estratègies que estan usant les famílies per a fer front a la crisi econòmica. S'ha pogut comprovar que una de les estratègies passa per l'accés a alguna de les prestacions socials atorgades per l'estat. I la renda mínima d'inserció catalana n'és una d'elles.

En aquest capítol de la tesi s'analitza com la renda mínima d'inserció catalana s'insereix dins el sistema de rendes garantides europeu, i com aquest sistema s'emmarca dins l'estratègia europea d'inclusió social. També s'hi estudia fins a quin punt els programes de garanties de rendes estan lligats a diferents models d'estat del benestar, així com quin rol juguen les polítiques actives de mercat de treball dins les rendes mínimes d'inserció.

Per a això, en primer lloc s'estudia com la política de garantia de rendes a nivell de la Unió Europea se situa dins el conjunt de polítiques econòmiques i socials de la UE, fent un èmfasi especial en l'estudi de l'Estratègia 2020 i dels plans d'inserció social a nivell europeu, espanyol i català.

En segon lloc, s'analitzen els diferents models d'estat del benestar existents a la Unió Europea (UE), i més concretament com s'hi encabeixen les prestacions assistencials.

En tercer lloc, s'estudia el concepte de polítiques actives de mercat de treball. Es té en compte tant el seu origen històric, els elements que la componen, l'evolució recent de la seva importància i el seu lligam amb les polítiques d'ocupació i assistencials.

Finalment, i tenint en compte els elements introduïts en l'anterior capítol, es porta a terme l'estudi de les principals característiques de les rendes mínimes d'inserció a nivell de la Unió Europea, usant tant fonts primàries com estudis prèviament publicats sobre aquesta qüestió.

3.1 L'Estratègia Europea d'Inclusió Social i l'Estratègia Europa 2020

3.1.1 L'Estratègia d'Inclusió Social i la seva relació amb l'Estratègia Europa 2020

L'Estratègia Europea d'Inclusió Social va ser creada l'any 2006, com a conseqüència de la fusió de les estratègies d'inclusió social (iniciada el 2000), de pensions i de salut. Formava part de l'Estratègia de Lisboa, llançada el 2000 com una resposta davant els fenòmens de la globalització i l'envelliment de la població. L'Estratègia de Lisboa, reformulada el 2005, tenia com a grans objectius la promoció del creixement econòmic i la creació d'ocupació, i contemplava també com a qüestions importants la cohesió social i un respecte al medi ambient³⁰. Aquesta Estratègia de Lisboa ha estat substituïda per l'Estratègia Europa 2020.

El lligam existent entre l'economia del coneixement i la cohesió social que es troba a l'Estratègia de Lisboa pot ser definit de la següent manera (Nicaise ,2011): l'economia

³⁰ Una anàlisi (Frazer i Marlier, 2008) sobre les relacions existents entre les polítiques de creixement i d'ocupació, que es concreten en els Programes Nacionals de Reforma, que contenen les mesures macroeconòmiques, microeconòmiques i d'ocupació i les d'inclusió social donen resultats relativament pobres. En teoria, s'hauria de produir un efecte de retroalimentació entre ambdues polítiques. D'una banda, les polítiques socials haurien de contribuir a un major creixement econòmic (*feeding in*), per altra banda, les polítiques de creixement i ocupació haurien d'afavorir la cohesió social (*feeding out*).

Respecte a aquest segon element, cal destacar alguns elements assenyalats en el text: en primer lloc, les polítiques de promoció de la flexibilitat laboral (que ha de promoure el creixement) normalment han preponderat sobre les de seguretat (que afavoreixen la cohesió); en segon lloc, la consolidació fiscal (control del dèficit públic) normalment no ha considerat els seus efectes negatius sobre la cohesió. Finalment, no hi ha una preocupació majoritària sobre les desigualtats regionals, sobre els efectes de la liberalització dels serveis, sobre la política d'habitatge o sobre l'accés al crèdit quan s'analitza les polítiques de creixement i ocupació.

basada en el coneixement fa la Unió Europea més competitiva, fet que genera més creixement econòmic. Aquest major creixement es converteix en més ocupació i, per tant, en menys pobresa.

Per a Nicaise aquests nexes causals no estan del tot clars. Per una banda, és cert que més inversions en coneixement comporten major creixement. El problema és com el major creixement es transforma en més ocupació, i, sobretot, en com es distribueixen els llocs de treball. L'argument bàsic és que el patró dominant és el d'un creixement tecnològic que crea demanda de llocs de treball qualificats però que en destrueix de no qualificats, fet que incrementa les desigualtats salarials en el mercat de treball. La solució a aquest problema passa, segons l'autor, per millorar la formació de les persones menys qualificades, per tal que l'oferta de treball segueixi millor les necessitats de la demanda. En altres paraules, cal una mescla correcta de polítiques. D'altra banda, tot i que el vessant ocupacional i social de la Unió Europea ha inclòs alguns objectius en aquest sentit com reduir el fracàs escolar o incrementar la formació d'adults. Cap d'aquests objectius s'ha arribat a complir mai³¹.

³¹ Convé destacar aquí una altra aportació sobre com les polítiques socials es relacionen amb la resta de les polítiques de la Unió Europea, i en especial les econòmiques. Barbier (2011) porta a terme una anàlisi del canvi de discurs a la Unió Europea en el camp de la política social. L'autor hi detecta tres etapes. La primera s'inicia a meitats de la dècada dels 1990s i té com a element principal la creació de l'Estratègia Europea d'Ocupació. Les idees bàsiques d'aquesta etapa ja havien estat apuntades en el Llibre Blanc sobre Creixement i Competitivitat de Delors. La segona s'inicia a meitats de la dècada dels 2000s i implica una revisió de l'EEO, que quedava llavors fusionada amb les Orientacions Generals de Política Econòmica. En aquesta etapa també es fusionen les OMC d'inclusió social amb les de pensions i salut. El tercer i últim període s'inicia amb el llançament de l'Estratègia 2020.

En la primera etapa la Comissió Europea hi va jugar un rol molt determinant. Les tres idees claus d'aquesta primera etapa eren la necessitat d'aconseguir la plena ocupació; la qualitat de l'ocupació, lligada a la productivitat; el binomi cohesió social i inclusió en el mercat de treball.

En la segona etapa es produeix un doble canvi: els estats guanyen pes davant la Comissió i el vessant econòmic ho fa davant el social. El document base és el segon informe Kok, on es privilegia una orientació neoliberal. La política social se subordina al creixement econòmic. El discurs es basa en nocions com reformes estructurals, costos (no només laborals) per a les empreses, llibertats econòmiques i mercat interior. És en aquesta etapa quan els conceptes de flexiguretats i inclusió activa esdevenen part del discurs dominant.

En la tercera i vigent etapa, se segueixen mantenint els conceptes de flexiguretats, així com altres relacionats amb la formació i l'educació (aprenentatge al llarg de la vida, mà d'obra qualificada). L'autor fa notar que, mentre que els objectius relacionats amb l'ocupació (per no dir a nivell fiscal) són decidits de forma centralitzada, els objectius de caràcter social es fixen de forma descentralitzada, fet que els hi resta credibilitat. D'altra banda, per l'autor és remarcable que la relació existent entre les orientacions econòmiques i les socials són unidireccionals. Això vol dir que, mentre que les socials contenen referències a (estan limitades per) les econòmiques, això no ocorre en el sentit contrari.

L'Estratègia 2020 pròpiament dita es planteja com una estratègia a mig termini de desenvolupament de l'economia i la societat europea, donat el seu període previst de vigència de 10 anys (2010-2020).

L'Estratègia 2020 gira a l'entorn de tres grans prioritats (European Commission -2010-, European Anti Poverty Network -2011b-):

1. Creixement intel·ligent: es tracta de desenvolupar una economia basada en el coneixement i la innovació.
2. Creixement sostenible: es tracta de promoure una economia més verda, eficient i competitiva.
3. Creixement inclusiu: es tracta d'impulsar una economia amb alts nivells d'ocupació que proporcioni cohesió social i territorial.

El raonament de la Comissió és el següent. Per a la prioritat del creixement intel·ligent, l'objectiu és enfortir el coneixement i la innovació com a motors del creixement. Aquest fet implica millorar la qualitat de l'educació, millorar els resultats de la recerca, fer un ús ple de les tecnologies de la informació i la comunicació, i assegurar que les noves idees poden ser transformades en nous productes.

Pel creixement sostenible, la idea motriu és que cal construir una economia que sigui eficient en l'ús dels recursos, sostenible i competitiva. Això implica que Europa ha de ser líder en la carrera per a desenvolupar nous productes i tecnologies, incloses les verdes.

Finalment, el creixement inclusiu implica que s'ha de capacitar les persones, mitjançant alts nivells d'ocupació, invertint en habilitats, lluitant contra la pobresa, modernitzant els mercats de treball, la formació i la protecció social, per tal d'ajudar les persones a anticipar i a fer front als canvis i a construir una societat cohesionada.

Els problemes que es detecten en aquest últim àmbit són diversos: en primer lloc, les taxes d'ocupació, i en especial les de les persones grans, dones i joves, són baixes. En segon lloc, existeix un nombre elevat (80 milions) de persones amb baix nivell formatiu. Aquest fet s'agreuja pel fet que s'està produint un desplaçament de la demanda de treball cap al treball qualificat. Finalment, 80 milions de persones són pobres.

Aquestes tres prioritats es concreten en un nombre limitat de grans objectius a aconseguir. Les instàncies directores de la Unió Europea, segons els seus propis documents, han volgut triar deliberadament un nombre petit d'objectius, que siguin representatius, mesurables, capaços de reflectir les diferents situacions dels estats membres i dels que es disposi de dades fiables per a fer comparacions. Això ha portat a definir cinc objectius (European Commission, 2010):

1. Una taxa d'ocupació del 75% per a les persones entre 20 i 64 anys d'edat, fent un èmfasi especial en l'ocupació dels joves, dels treballadors de major edat i dels treballadors amb baixes qualificacions, així com una millor integració dels immigrants legals. La taxa d'ocupació en el moment d'aprovar l'Estratègia 2020 era d'un 69%.
2. Un nivell d'inversió en R+D (pública i privada) a la UE equivalent al 3% del PIB comunitari.
3. Uns objectius energètics plasmats en la regla 20/20/20. Implica reduir les emissions de gasos hivernacle en un 20% respecte els nivells de 1990; incrementar el percentatge d'energies renovables en el consum d'energia final fins al 20% i avançar a cap a un increment del 20% en l'eficiència de l'ús de l'energia.
4. Millorar els nivells educatius. En particular, aconseguir reduir fins a un nivell menor al 10% la taxa d'abandonament escolar, i augmentar fins a un mínim d'un 40% les persones entre 30-34 anys d'edat amb titulació universitària o equivalent. La taxa d'abandonament escolar en el moment d'aprovar l'Estratègia 2020 era d'un 15%, mentre que el percentatge de persones entre 30-34 anys amb títol universitari del 31%.
5. Promoure la inclusió social. Implica que almenys 20 milions de persones han de deixar la seva situació de pobresa i exclusió social. Es basa en tres indicadors que es descriuen tot seguit³²:

La Comissió Europea (European Commission, 2010), en la seva anàlisi, destaca que els objectius estan interrelacionats entre si. Per exemple, millors nivells educatius impliquen més ocupabilitat i un progrés en les taxes d'ocupació comporten menys pobresa. D'altra banda, els objectius s'adapten a la realitat de cada estat membre i a les

³² En la proposta original de la Comissió, només hi havia l'indicador de pobresa en termes relatius.

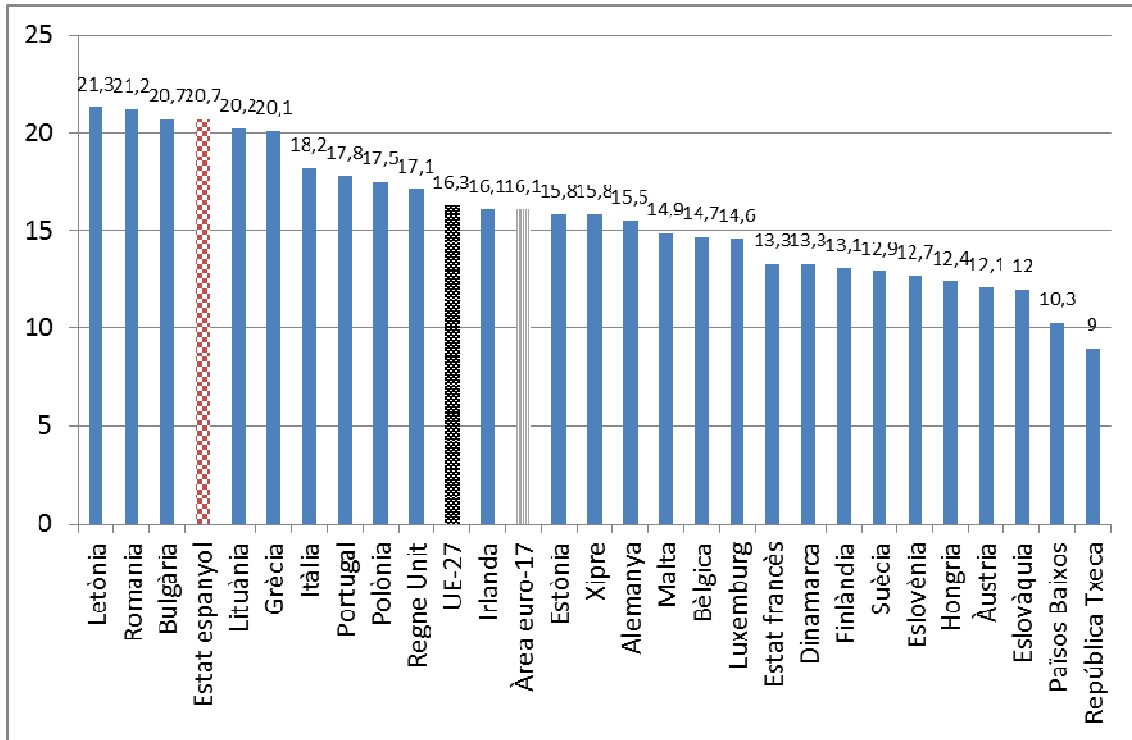
prioritats i ambicions de cada govern. Això sí, els objectius marcats per cada govern han d'ajudar a assolir l'objectiu a nivell europeu.

Els tres indicadors usats per a determinar la situació de pobresa i exclusió social de la persona són:

1. **Pobresa:** persones en situació de pobresa després de les transferències socials. Són aquelles amb un ingrés disponible equivalent inferior al 60% de l'ingrés medià estatal. A l'any 2008 un 17% de la població europea hi estava inclosa.
2. **Privació:** persones que pateixen una privació material severa. Són persones que tenen mancances (que no poden permetre's) en almenys quatre dels nou indicadors següents: i) pagar el lloguer o les factures de la llum, gas o aigua; ii) mantenir el pis a una temperatura adequada; iii) fer front a despeses imprevistes; iv) menjar carn, peix o un equivalent de proteïna cada dos dies; v) anar-se vacances fora de casa almenys una setmana l'any; vi) disposar d'un automòbil; vii) disposar d'una televisió en color; viii) disposar d'una rentadora; ix) disposar d'un telèfon. Al 2008, un 8% de la població europea estava inclosa dins aquesta categoria.
3. **Exclusió laboral:** persones que viuen en una llar amb baixa intensitat laboral. Són persones entre 0 i 59 anys d'edat que viuen en llars on els adults varen treballar menys del 20% del seu temps potencial durant l'any passat. Al 2008, un 7% de la població europea estava inclosa dins aquesta categoria.

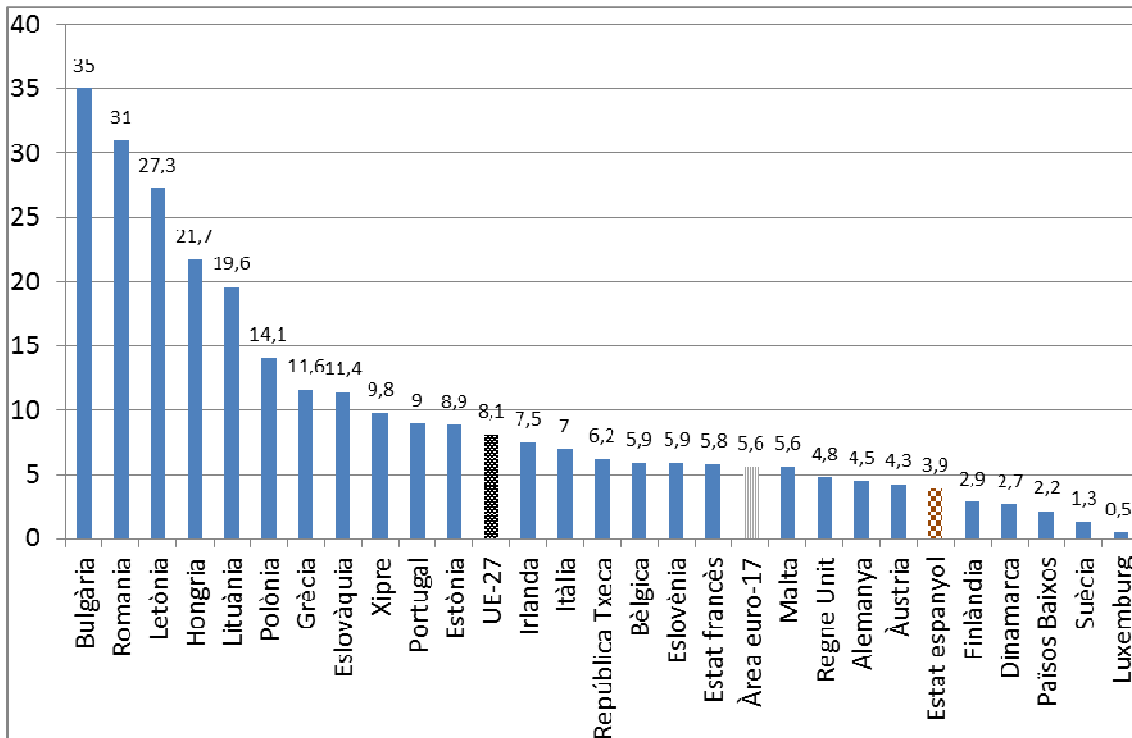
Les xifres existents a nivell de la Unió Europea en relació amb aquests tres indicadors són les següents, que queden reflectides en els gràfics 3.1.a, 3.1.b, 3.1.c ,3.1.d i 3.2.

Gràfic 3.1.a: Percentatge de la població total afectada per la pobresa monetària (any 2010, UE-27, zona euro i estats membres)

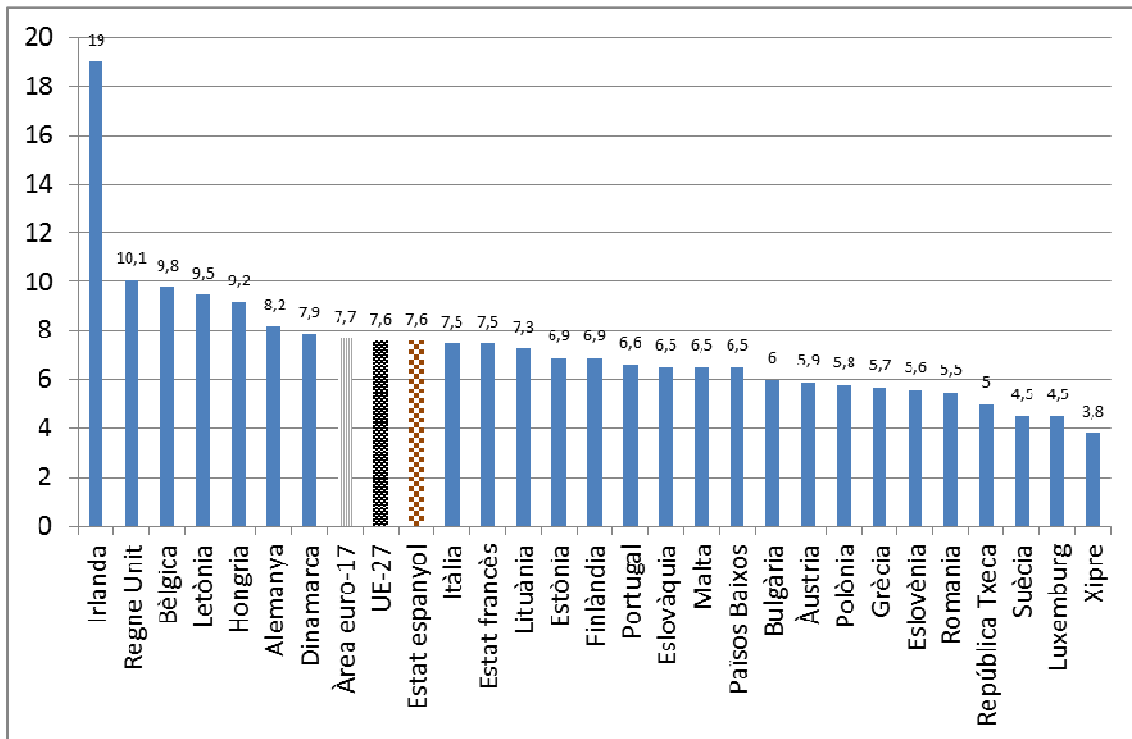
Font: Eurostat, *Intersections of Europe 2020 Poverty Target Indicators*

Gràfic 3.1.b: Percentatge de la població total afectada per la privació servera (any 2010, UE-27, zona euro i estats membres)

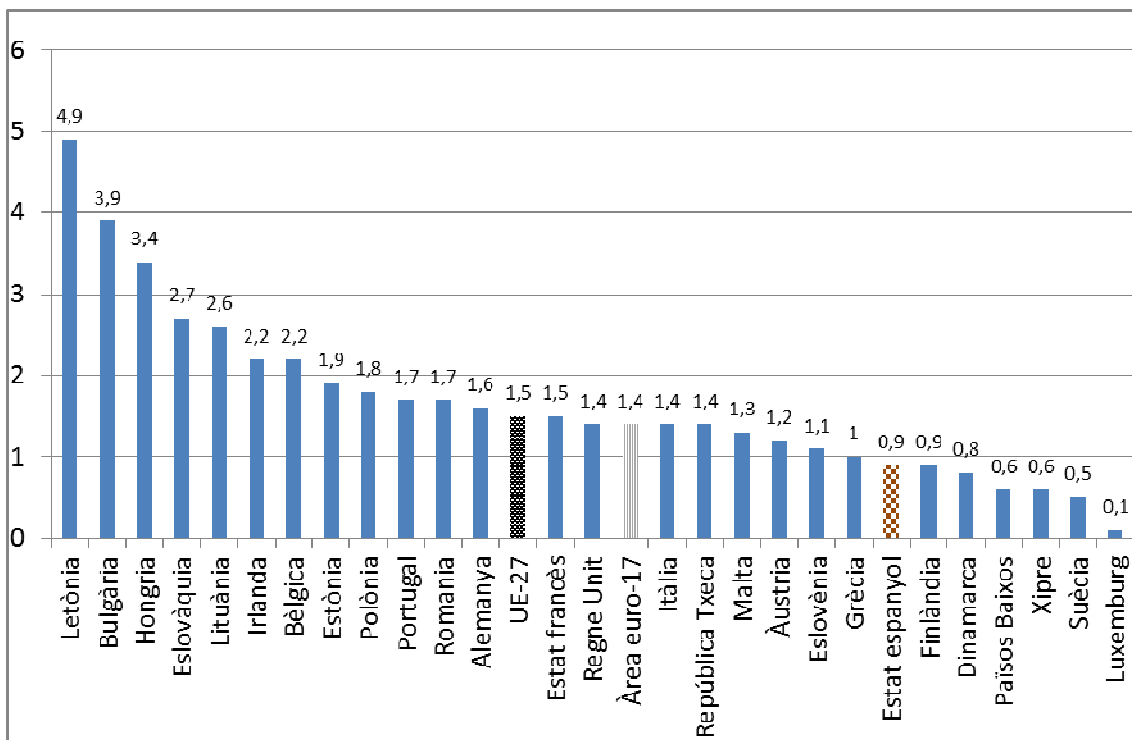
Font: Eurostat, *Intersections of Europe 2020 Poverty Target Indicators*

Gràfic 3.1.c: Percentatge de la població total afectada per la baixa intensitat laboral (any 2010, UE-27, zona euro i estats membres)

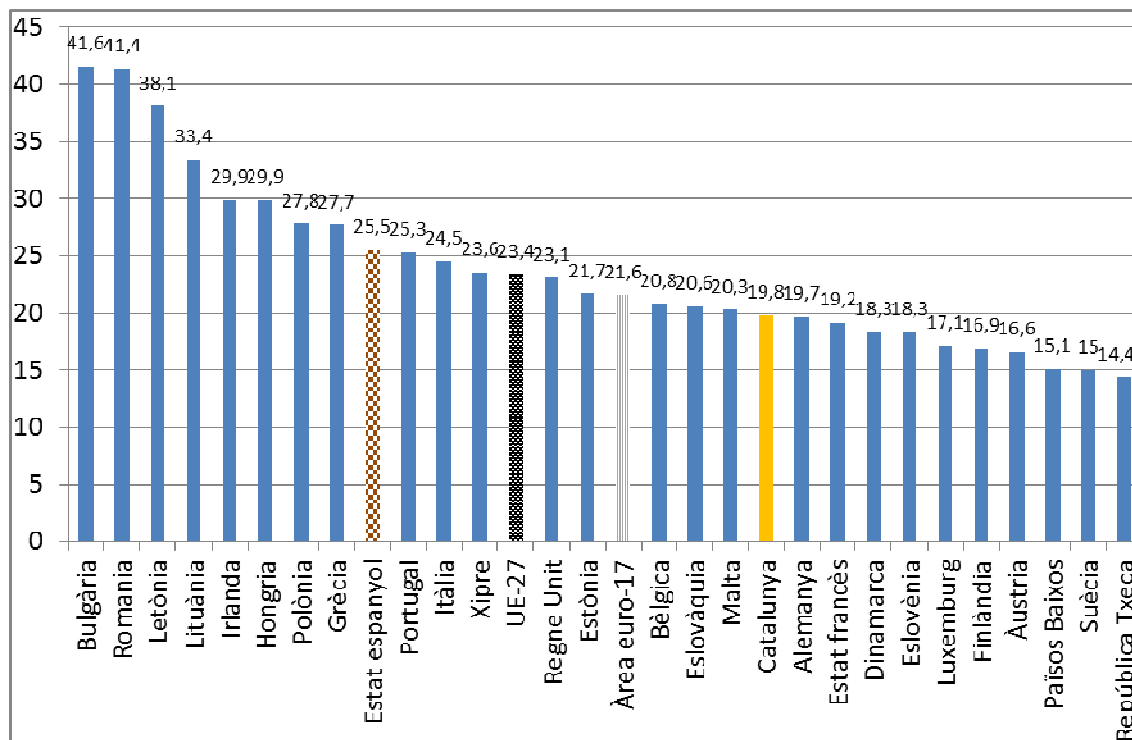
Font: Eurostat, *Intersections of Europe 2020 Poverty Target Indicators*

Gràfic 3.1.d: Percentatge de la població total afectada per la simultaneïtat de pobresa monetària, privació material i baixa intensitat laboral (any 2010, UE-27, zona euro i estats membres)

Font: Eurostat, *Intersections of Europe 2020 Poverty Target Indicators*

Gràfic 3.2: Percentatge de persones afectades en almenys un dels tres criteris de pobresa i privació (any 2010, UE-27, zona euro, estats membres i Catalunya)

Font: Eurostat, *Intersections of Europe 2020 Poverty Target Indicators*

Els cinc gràfics mostren que l'economia espanyola presenta un dels nivells més alts de pobresa en termes relatius. Un 20,7% de la població espanyola era pobre l'any 2010, 4,6 punts percentuals més que a nivell de l'àrea euro i 4,1 punts més que a nivell del conjunt de la Unió Europea. De fet, només dos dels altres vint-i-sis estats membres de la UE, Letònia i Romania, superen el registre espanyol, mentre que Bulgària l'igualava. Contràriament, les xifres més baixes de pobresa es donen en quatre països socialistes (República Txeca, Hongria, Eslovènia i Eslovàquia) i en països de l'Europa continental i septentrional (Àustria, Dinamarca i els Països Baixos).

L'indicador de privació dibuixa un panorama marcadament diferent. Aquí es treballa amb un indicador en termes absoluts i la diferència de nivell de vida entre estats membres és molt més marcada. Els països que registren unes pitjors dades, un major nivell de privació, són els més pobres de la Unió. Són països socialistes, encapçalats per Bulgària, Romania i Letònia. L'estat espanyol es troba en canvi a la part baixa d'aquest rànquing negatiu, amb només cinc estats amb xifres millors (Dinamarca, Luxemburg, Països Baixos, Finlàndia i Suècia). La xifra espanyola és menys de la meitat de la de la UE-27.

En l'indicador d'intensitat de treball, l'Estat espanyol se situa en la part mitjana-baixa, amb uns nivells inferiors a la mitjana. El principal problema es troba clarament a Irlanda.

Finalment, l'estudi de la simultaneïtat del problema, es a dir llars patint alhora les tres situacions negatives, deixen novament l'Estat espanyol en la zona mitjana-baixa, amb únicament Dinamarca, Xipre, Luxemburg. Països Baixos i Suècia) amb valors menors que l'espanyol, i Finlàndia amb el mateix. Usant aquest indicador es constata que els problemes es concentren en estats exsocialistes com Bulgària, Letònia i Hongria, tots amb taxes superiors al 3% de la població.

En el seu estudi dels pros i contres de l'establiment d'aquests tres indicadors per a mesura pobresa i privació a nivell de la UE, Nolan i Whelan (2011) ressalten el fet que és el primer cop que indicadors com aquests han estat combinats per a construir-ne un de sintètic per a identificar les persones amb risc de pobresa i exclusió. En la seva anàlisi indicador per indicador, remarquen que el llindar usat de pobresa relativa del 60% de la mediana d'ingrés equivalent és el més usat dins del ventall d'indicadors de pobresa relativa que es troben als indicadors de Laeken. Respecte l'indicador de privació material severa, destaquen que són el mateix conjunt d'indicadors de pobresa ja recollits anteriorment, però que mentre que abans la definició de privat era aquella persona que tenia mancances en almenys tres dels nou indicadors, ara la xifra s'ha pujat fins a quatre, amb la qual cosa es redueix el nombre de persones privades. Finalment, l'indicador d'intensitat en el treball està basat en un de prèviament existent, on es tenia en compte el nombre de mesos que s'havien treballat en els darrers 12 mesos per part de persones entre 18 i 59 anys d'edat. Per a aquest indicador, s'ha fixat un límit mínim del 20% per a no ser considerat com a privat.

Els autors es mostren crítics tant amb la forma amb què s'han combinat aquests indicadors, com en com han estat concretats alguns d'ells, per exemple, el de privació material o el d'intensitat laboral. Més en concret, Nolan i Whelan (2011) porten a terme una anàlisi de quins són els grups socials més representats en cadascun dels indicadors usats. La classificació de classe social emprada és de la Classificació Europea Sòcio-econòmica, que distingeix entre dos tipus d'empresaris i directius (superior i inferior); dos tipus de treballadors tant de coll blanc com blau (alt grau i baix grau); petita burgesia; camperols; treballadors no qualificats i semi-qualificats.

Conclouen que no està gens clar perquè cal incloure l'indicador d'intensitat de treball. La primera raó, des d'un punt de vista conceptual, és perquè inclou persones que no treballen però que no pateixen ni problemes de pobresa ni de privació. De fet, el no tenir feina és més aviat un factor que porta a la pobresa o a la privació més que un indicador de pobresa o privació en sí mateix. Una segona raó és que quan s'introdueix aquest indicador apareix un alt nombre de persones pertanyents a les classes professionals i dirigents (*managerial*). I aquestes classes tenen uns nivells baixos d'estrès econòmic, no tenen alts nivells de percepció de tenir problemes per a arribar a final de mes.

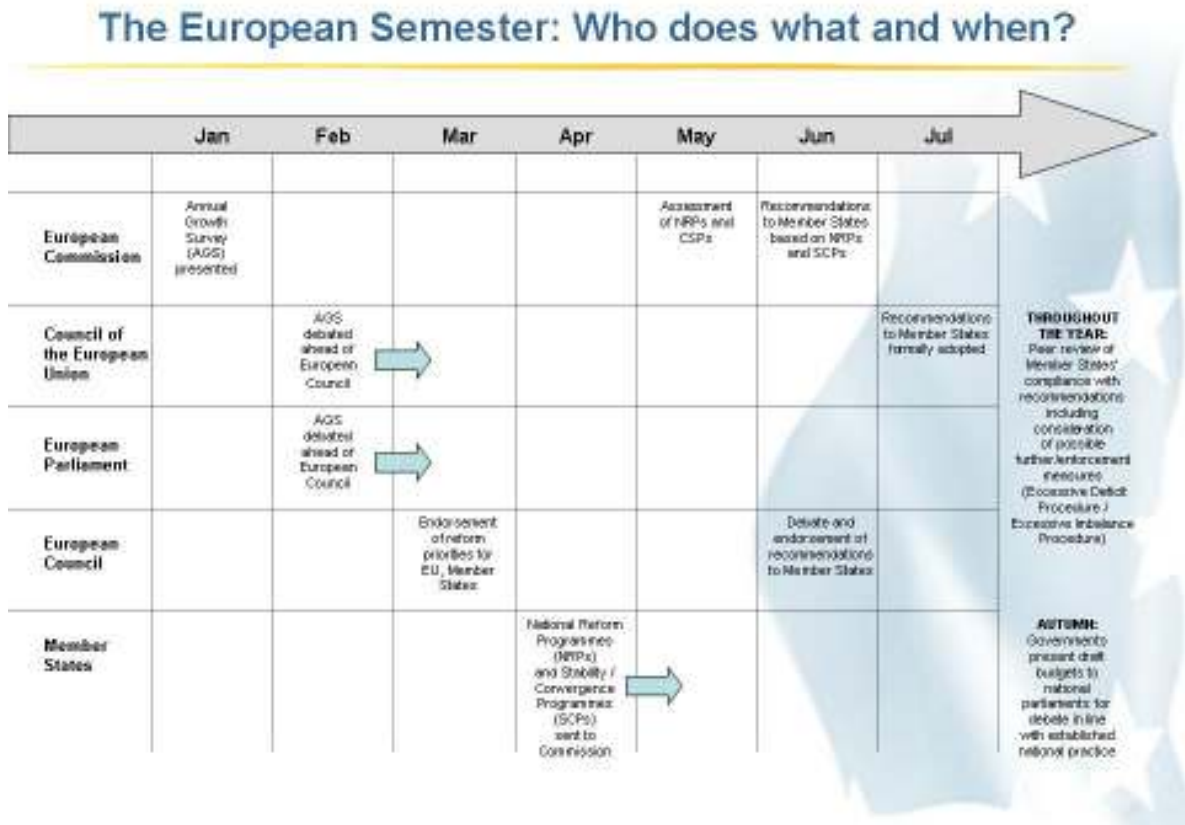
En canvi, els autors aporten evidència que té sentit la introducció de l'indicador de privació, donat que reforça la concentració dels problemes en la classe obrera, que té uns majors nivells de percepció subjectiva d'estrès econòmic. A més d'això, la inclusió d'aquest segon criteri augmenta la diferència entre estats membres, destacant els problemes existents en els països més pobres.

D'altra banda, Bradshaw i Mayhew (2010) desenvolupen un indicador de pobresa extrema, en què hi combinen el preu d'un cistell de la compra (indicador de pobresa en termes absoluts) amb un conjunt d'indicadors de privació basats en el EU-SILC (Estadístiques de la Unió Europea sobre Ingressos i Condicions de Vida) del 2008, que inclou indicadors de privació econòmica, de compra de béns durables i de problemes en l'habitatge. Els autors comparen llavors els resultats que obtenen d'aquest indicador sintètic amb els dels tres indicadors de l'Estratègia 2020 (pobresa relativa, privació i intensitat laboral). El que troben és que per la gran majoria dels estats membres (tots exceptuant Bulgària i Romania) les taxes de pobresa i privació són majors amb l'indicador de l'Estratègia 2020 que no pas amb el creat pels autors.

3.1.2 Funcionament de l'Estratègia 2020: les orientacions i les iniciatives

Des del punt de vista del funcionament institucional i de la seva cronologia, el funcionament de l'Estratègia 2020 es resumeix en el diagrama 3.1.

Diagrama 3.1: Funcionament de l'Estratègia 2020

Font: European Commission

De cara a analitzar el funcionament de l'Estratègia Europa 2020 convé destacar que existeixen dos grans instruments de coordinació dins aquesta estratègia, que s'analitzaran amb detall:

1. El Programa Nacional de Reformes (*National Reform Programme –NRP-*), que recull les polítiques aplicades a nivell d'estat en relació amb l'assoliment dels objectius de l'Estratègia 2020.
2. Les orientacions o directrius europees (*Recommendations*), que donen indicacions als estats membres de com conduir les seves polítiques. N'hi ha sis que estan

relacionades amb la política econòmica i quatre amb la política d'ocupació. En aquest segon grup s'hi inclou la desena, centrada en la inclusió social.

Les 10 orientacions generals són (EAPN, 2011b):

1. Assegurant la qualitat i sostenibilitat de les finances públiques.
2. Fent front als desequilibris macroeconòmics.
3. Reduint els desequilibris a l'àrea euro.
4. Optimitzant el suport a la R+D i la innovació, enfortint el triangle del coneixement i alliberant el potencial de l'economia digital.
5. Millorant l'eficiència en l'ús dels recursos i reduint els gasos hivernacle.
6. Millorant l'ambient en què es mouen empresaris i consumidors, i modernitzant la base industrial.
7. Augmentant la participació laboral i reduint l'atur estructural.
8. Desenvolupant una mà d'obra formada que respongui a les necessitats del mercat de treball, promovent la qualitat de l'ocupació i l'aprenentatge al llarg de la vida.
9. Millorant el resultat dels sistemes educatiu i de formació a tots els nivells i augmentant la participació en l'ensenyament terciari.
10. Promovent la inclusió social i combatent la pobresa, donant suport de forma clara a la seguretat en els ingressos per als grups vulnerables, l'economia social, la inclusió social, la igualtat de gènere, fent referència a l'objectiu quantitatiu de pobresa.

La desena orientació, la més directament lligada als fenòmens de la pobresa i la privació, es concreta de la següent manera (Council of the European Union, 2010: 22-23)³³:

“L'extensió de les oportunitats d'ocupació és un aspecte essencial de les estratègies integrades dels Estats membres per prevenir i reduir la pobresa i promoure la participació plena en la societat i l'economia. S'ha de fer un ús apropiat en aquest sentit del Fons Social Europeu i d'altres fons de la UE. Els esforços s'han de centrar en assegurar la igualtat d'oportunitats, en particular mitjançant l'accés de tothom a serveis d'alta qualitat, assequibles i sostenibles, en particular en l'àmbit social. Els serveis públics (incloent-hi els serveis en

³³ Aquestes orientacions han estat prorrogades pels anys 2011 i 2012 (Council of the EU, 2011, 2012)

*línia, en línia amb la directriu 4) juguen un paper important en aquest sentit. Els Estats membres han de posar en pràctica de forma eficaç mesures contra la discriminació. **Capacitar les persones i promoure la participació en el mercat de treball de les persones més allunyades del mercat laboral, mentre que s'evita la pobresa en el treball, ha d'ajudar a lluitar contra l'exclusió social. Per a això seria necessari millorar els sistemes de protecció social, la formació permanent i les polítiques actives integrals per tal de crear oportunitats en les diferents etapes de la vida de les persones i protegir-les dels riscos d'exclusió, amb especial atenció a les dones. Els sistemes de protecció social, incloses les pensions i l'accés a serveis de salut, han de ser modernitzats i desplegats totalment per garantir un ingrés i uns serveis adequats - proporcionant així la cohesió social – mentre es garanteix la sostenibilitat dels sistemes, i fomentar la participació en la societat i en el mercat laboral.***

Els sistemes de prestacions socials s'han de centrar en garantir la seguretat d'ingressos durant les transicions laborals i la reducció de la pobresa, en particular entre els grups amb major risc d'exclusió social, com ara les famílies monoparentals, les minories com els gitanos, les persones amb discapacitat, els nens i els joves, les dones i homes grans, immigrants legals i els sense sostre. Els Estats membres també han de promoure activament l'economia social i la innovació social en suport dels més vulnerables. Totes les mesures han de promoure la igualtat de gènere.

L'objectiu principal de la UE, tenint en compte que els Estats membres han de fixar els seus objectius a nivell nacional considerant les seves condicions relatives de partida i les seves circumstàncies pròpies, tindrà com a objectiu promoure la inclusió social, en particular mitjançant la reducció de la pobresa, amb l'objectiu de fer sortir almenys 20 milions de persones dels riscos de la pobresa i l'exclusió”.

De les negretes introduïdes expressament en aquest text, sorgeixen les dues idees principals que es poden extreure d'aquesta orientació, i que marquen les línies mestres de la política d'inclusió social de la Unió Europea:

1. El treball és la principal eina per a lluitar contra la pobresa i facilitar la integració social, en especial de les persones més allunyades del mercat de treball. Cal tenir en compte però l'existència del fenomen de la pobresa en el treball. Des del punt de vista de les mesures a aplicar, implica promoure l'aprenentatge al llarg de la vida, i la implantació d'unes polítiques actives d'inclusió per a crear oportunitats per a tothom i en tot moment.
2. Els països membres de la Unió Europea han de tenir uns sistemes de protecció social que garanteixin uns ingressos adequats, així com facilitar l'accés al treball i a

uns serveis públics de qualitat, accessibles i sostenibles. Això vol dir a més que els sistemes de prestacions socials han de centrar-se en garantir una seguretat d'ingressos durant les transicions laborals i reduir la pobresa, en especial per als grups amb major risc d'exclusió social.

Aquesta segona idea se sintetitza en la noció d'inclusió activa, ja definida en la recomanació sobre inclusió activa de la Comissió Europea (European Commission, 2008). Segons Nicaise (2011), aquest document (i per extensió l'Estratègia 2020) conté un element positiu, des del moment en què crida a que els estats membres estableixin uns programes d'ingressos mínims a uns nivells suficients per a les persones que no poden treballar. Igualment, estableix que cal garantir un accés efectiu a uns serveis de qualitat a les persones que ho necessiten.

Analitzant la recomanació sobre inclusió activa, es constata que el dret a uns recursos socials i a uns ingressos suficients per portar una vida digna és contemplat com un dret bàsic individual, lligat a la voluntat manifesta de participar en el mercat de treball i/o en cursos de formació professional. Per a les persones en una situació més marginal, es preveuen mesures d'integració social. Els recursos necessaris per a viure dignament estan marcats pel cost de la vida, pels estàndards de vida i per la grandària de la llar. Queda clar que la percepció de les prestacions no són gratuïtes per al beneficiari si aquest té capacitat de treballar, en el sentit que la persona ha d'oferir a la societat, a canvi de la prestació, la seva determinació a integrar-se laboralment i, per tant, socialment.

A més, en la recomanació es detallen un conjunt de serveis adreçats a les persones beneficiàries de les polítiques d'inclusió. Es citen els serveis d'assistència social, els d'ocupació i de formació, l'habitatge social, les escoles bressol, i els serveis de salut i d'atenció a la gent gran.

Els programes de renda mínima d'inserció que s'analitzen en aquesta tesi, tal i com estan dissenyats actualment a l'estat espanyol, encaixen en aquests objectius concrets. Les RMI persegueixen d'una banda la garantia d'uns recursos mínims, la inserció laboral i social dels beneficiaris, impliquen obligacions per a les persones beneficiàries, i hi participen agents diferents de les administracions públiques (les empreses d'inserció social).

Tornant al que defensa en el seu treball Nicaise (2011), el que caldria és canviar la perspectiva existent d'una participació obligatòria en els programes i enfocada bàsicament al mercat laboral, amb l'objectiu d'evitar problemes d'acomodament o dependència, per una perspectiva basada en la noció de capacitats de Sen. El que caldria per tant seria invertir en els recursos de la persona en un sentit més ampli: humà, social, cultural i material, anant més enllà de la perspectiva purament laboral. En aquest sentit, la prioritat haurien de ser l'educació i la formació.

D'altra banda, la Xarxa Europea contra la Pobresa (EAPN, 2011b) fa una anàlisi del contingut d'aquesta desena directriu, i hi fa una valoració ambivalent. La inclusió d'aquesta directriu és un element positiu, un avenç en la lluita contra la pobresa i l'exclusió social. Aquesta valoració positiva queda matisada pel fet que la directriu queda inclosa dins del paquet de les orientacions laborals, i pel fet que el vessant més social queda difuminat en el conjunt de les directrius. Aquests dos fets fan que la Xarxa temi que el vessant social quedi finalment jugant un rol marginal dins el conjunt de les polítiques europees. En certa forma, aquest punt de vista coincideix amb els treballs de Barbier (2011) i de Frazer i Marlier (2008).

Les reflexions fetes per Nicaise (2011) sobre els continguts dels documents de la UE són especialment pertinents per a l'objectiu d'estudi de la tesi: el funcionament de la renda mínima d'inserció catalana, la proposta d'una nova prestació que la millori, i l'estudi del funcionament dels itineraris d'inserció sociolaboral lligats a la RMI.

Segons els documents esmentats, els mecanismes de garantia de rendes han d'assegurar uns ingressos suficients a les persones que en tinguin necessitat. Per tant, la proposta que es presenta en aquesta tesi de Renda Garantida Familiar, que millora la RMI catalana, lligaria amb aquesta condició bàsica que hauria de complir un programa de garantia de rendes.

De la mateixa manera, les mesures d'integració social i laboral són un element clau del sistema de garantia de rendes, a través de la capacitació de les persones que estan més allunyades del mercat laboral. I en un dels capítols de la tesi s'analitza quins són els factors individuals i familiars que fan que les persones que participen en un itinerari d'inserció laboral se'n surtin o no.

Finalment, la noció d'empoderament de Sen és especialment escaient per a l'estudi del funcionament dels itineraris d'inserció, i en especial per a les persones amb majors problemes d'inserció social i laboral. És una noció que permet defensar l'existència de diferents itineraris dins la RMI, en funció de les característiques personals i de les necessitats del beneficiari.

Aquestes idees es recullen igualment en un altre document de l'Estratègia 2020, l'Informe sobre Ocupació, que s'analitza en un altre apartat.

La directriu 7, que incideix en la participació laboral, diu específicament que (Council of the European Union, 2010: 21):

“L'activació és la clau per augmentar la participació en el mercat de treball. Els Estats membres haurien d'integrar el principi de flexigüretat aprovat pel Consell Europeu en les seves polítiques de mercat laboral i aplicar-les, fent un ús adequat del Fons Social Europeu i d'altres fons de suport de la UE, amb l'objectiu d'augmentar la participació en el mercat laboral i combatre la desigualtat, la segmentació, la inactivitat i la desigualtat de gènere, mentre es redueix la desocupació estructural. Les mesures que s'usin per millorar la flexibilitat i la seguretat han de ser equilibrades i reforçar-se mútuament. Els Estats membres han d'introduir una combinació de disposicions contractuals flexibles i fiables, mesures actives de mercat de treball, un aprenentatge permanent eficaç, polítiques per a promoure la mobilitat laboral, i sistemes adequats de seguretat social per assegurar la transició del mercat de treball, que, acompanyats per drets i responsabilitats clares per als desocupats, facin que els aturats busquin feina de forma activa. Juntament amb els interlocutors socials, també s'ha de prestar una atenció adequada a la flexigüretat interna en el lloc de treball.

Els Estats membres han d'intensificar el diàleg social i lluitar contra la segmentació del mercat laboral amb mesures per abordar l'ocupació precària, la subocupació i el treball no declarat. La mobilitat professional ha de ser recompensada. La qualitat dels llocs de treball i les condicions d'ocupació han de ser tractats. Els Estats membres han de combatre la pobresa en el treball, i promoure la salut i la seguretat ocupacional. S'ha de garantir una seguretat social adequada també per a aquells amb contractes de durada determinada i als treballadors per compte propi. Els serveis d'ocupació tenen un paper important en l'activació i en el lligam correcte entre oferta i demanda de treball, i per tant ha de ser reforçats amb serveis personalitzats i amb mesures actives i preventives. Serveis i mesures han d'estar oberts a tots, inclosos els joves, les persones amenaçades per l'atur, i les persones més allunyades del mercat laboral.

Les polítiques per fer que treballar sigui rendible continuen sent importants. Per tal d'augmentar la competitivitat i elevar els nivells de participació, en particular per als treballadors poc qualificats, i d'acord amb la directriu de la política econòmica 2, els Estats membres hauran d'afavorir un marc adequat per a la negociació salarial i el desenvolupament d'uns costos laborals compatibles amb l'estabilitat de preus i les tendències de la productivitat. Els Estats membres han de revisar els sistemes fiscals i de prestacions, i la capacitat dels serveis públics per tal de brindar el suport necessari per a augmentar la participació i estimular la demanda de mà d'obra. S'ha de promoure l'envelliment actiu, la igualtat de gènere, incloent la igualtat de remuneració, i la integració en el mercat laboral dels joves, les persones amb discapacitat, els immigrants legals i altres grups vulnerables. Les polítiques de conciliació laboral i familiar, amb la prestació de serveis de cura assequibles i amb la innovació en la manera com s'organitza el treball, s'ha d'orientar a elevar les taxes d'ocupació, especialment entre els joves, treballadors majors i les dones. Els Estats membres també han d'eliminar les barreres d'entrada al mercat laboral per als nouvinguts, promoure l'autoocupació, l'esperit empresarial i la creació d'ocupació en tots els àmbits, inclosa l'ocupació verda i promoure la innovació social.

L'objectiu principal de la UE, sobre la base que els Estats membres fixar els seus objectius nacionals, tenint en compte la posició relativa de partida i circumstàncies nacionals, és d'aconseguir elevar la taxa d'ocupació per a les dones i els homes de 20-64 anys al 75% el 2020 , mitjançant una major participació dels joves, treballadors majors i els treballadors poc qualificats i d'una millor integració dels immigrants legals”.

Les principals nocions que es troben en aquesta orientació són:

1. Les polítiques relacionades amb el mercat de treball dels estats s'han de basar en tres nocions: l'activació, la flexigüretat i que treballar surti a compte. Aquests són conceptes que fa anys que han esdevingut hegemònics dins el discurs europeu sobre mercat laboral. Activació és un concepte que es definirà posteriorment amb detall. Flexigüretat vol dir que el sistema de protecció social ha de garantir un equilibri adequat entre la flexibilitat del mercat de treball i la garantia de seguretat d'ingressos per a la persona en situació d'atur. Finalment, fer que treballar surti a compte vol dir que el sistema de protecció social i el sistema fiscal no han d'oferir incentius a romandre fora del mercat laboral, cobrant prestacions de l'estat.
2. Aquests tres conceptes estan lligats entre sí. Per exemple, l'activació és un element clau en garantir la següretat dels treballadors i de la flexibilitat laboral; la

introducció d'elements d'activació en les prestacions per atur pot ajudar a fer que el treball sigui rendible.

3. Els objectius a cobrir per les polítiques laborals són molt amplis: incrementar la participació laboral, reduir les desigualtats i l'atur estructural, lluitar contra la segmentació, introduir una perspectiva de gènere.

L'orientació 8, que tracta de la formació de la mà d'obra, diu específicament que (Council of the European Union, 2010: 21-22):

“Els Estats membres han de promoure la productivitat i l'ocupabilitat, a través d'un subministrament adequat de coneixements i habilitats per satisfer la demanda actual i futura en el mercat laboral. Una educació inicial de qualitat i una formació professional atractiva i amb incentius eficaços, com a complement per a l'aprenentatge permanent per a aquelles persones que treballen i per als que no tenen feina, el que garanteix a tots els adults l'oportunitat de tornar a formar-se o per anar un pas més endavant en la seva qualificació i superar els estereotips de gènere, així com per les oportunitats per l'aprenentatge de segona oportunitat i amb polítiques específiques per la migració i d'integració. Els Estats membres han de desenvolupar sistemes per al reconeixement de competències adquirides, i han d'eliminar els obstacles a la mobilitat professional i geogràfica dels treballadors, promoure l'adquisició de competències transversals per donar suport a la creativitat, la innovació i l'esperit empresarial. En particular, els esforços s'haurien de centrar en el suport a persones amb qualificacions baixes i obsoletes, incrementant l'ocupabilitat dels treballadors de major edat, en millorar la formació, habilitats i experiència dels treballadors altament qualificats, entre ells els investigadors i les dones en els àmbits científics, matemàtics i tecnològics.

*En cooperació amb els interlocutors socials i les empreses, els Estats membres han de millorar l'accés a la formació, enfortir l'educació i l'orientació professional. Aquestes millores s'han de combinar amb el subministrament d'informació sistemàtica sobre nous llocs de treball i oportunitats, la promoció de l'esperit empresarial i amb la millora de l'anticipació de les necessitats de qualificació. La inversió en desenvolupament de recursos humans, l'actualització de les capacitats i la participació en programes de formació permanent ha de ser promoguda a través les contribucions financeres conjuntes de governs, individus i empresaris. Per donar suport als joves i en particular aquells que no treballen, estudien o s'estan formant, els estats membres, en col·laboració amb els interlocutors socials, **haurien d'adoptar programes que ajudin a les persones a trobar la seva primera feina, experiència laboral, o***

noves oportunitats d'educació i de capacitat, inclòs l'aprenentatge, i han d'intervenir ràpidament quan els joves es queden en situació d'atur".

Les principals tres idees que es poden extreure d'aquesta orientació són:

1. Un dels elements claus per un bon funcionament del mercat de treball passa per l'existència d'una mà d'obra amb un nivell de coneixements i amb unes habilitats que puguin satisfer les necessitats de les empreses. Això implica que cal garantir un ensenyament inicial i una formació professional atractives i de qualitat. A més. cal donar incentius a les persones per a educar-se i formar-se al llarg de tot el seu cicle vital, donar-los informació sobre nous llocs de treball, així com informació i incentius sobre noves oportunitats de formació.
2. Un segon element per a tenir un bon mercat de treball passa per garantir la mobilitat dels treballadors, el reconeixement de qualificacions i la promoció de l'adquisició de competències transversals i de la creativitat i l'esperit empresarial.
3. Les persones beneficiades han de ser tant les que estan treballant com les que no, tot i que els esforços s'han de centrar en els col·lectius més desfavorits, com les persones amb qualificacions més baixes o els joves.

Un altre element a destacar de l'Estratègia 2020 són les iniciatives emblemàtiques, que han de permetre, segons la Comissió (European Commission, 2010) catalitzar els avenços en les tres prioritats. De les set iniciatives emblemàtiques cal citar les dues que estan més directament relacionades amb la temàtica de la inclusió social.

La primera d'elles és l'Agenda per a Noves Habilitats i Llocs de Treball. L'objectiu és crear les condicions per a modernitzar el mercat laboral amb l'objectiu d'incrementar els nivells d'ocupació i assegurar la sostenibilitat dels models socials europeus. Del que es tracta és de facilitar l'adquisició de noves habilitats per a permetre que la força laboral s'adapti a les necessitats presents i futures de les empreses, potenciar les carreres laborals, reduir l'atur i incrementar la productivitat.

La segona d'elles és la més important per l'objecte de la nostra anàlisi: la Plataforma Europea contra la Pobresa (European Commission -2010b-, EAPN -2010-). L'objectiu és assegurar la cohesió econòmica, social i territorial. Del que es tracta és de transformar l'actual Mètode Obert de Protecció Social i Exclusió Social en un nou instrument que incrementi la implicació dels agents públics i privats per reduir l'exclusió social.

Igualment, es vol dissenyar i portar a terme programes d'innovació social en favor dels més vulnerables. Finalment, portar a terme una avaluació de l'adequació i sostenibilitat dels sistemes de protecció social i de pensions.

Les idees motrius expressades en aquest document coincideixen amb les dues orientacions anteriorment citades. Per a combatre la pobresa i l'exclusió social cal l'accés a un lloc de treball, a un ingrés digne i a uns serveis socials, unes polítiques educatives i de formació adequades, la integració dels immigrants i la lluita contra la discriminació, un accés adequat a les tecnologies de la informació i la comunicació, als serveis energètics i als serveis financers.

D'altra banda, des del punt de vista de la Comissió, la Plataforma ha de suposar una nova forma de col·laboració entre les autoritats europees, estatals, regionals i locals. A més, la participació de les ONGs i de les persones excloses han de ser un objectiu clau de la Plataforma.

3.1.3 Funcionament de l'Estratègia 2020: els Programes Nacionals de Reforma i el rol atorgat a les rendes mínimes d'inserció

3.1.3.1 Els Programes Nacionals de Reforma

El Programa Nacional de Reforma (PNR) és la principal eina per a constatar el progrés existent en la consecució dels objectius de l'Estratègia 2020 a nivell de cada estat membre. En aquest document es mostra, a més, les polítiques que els estats estan aplicant per tal d'assolir els objectius marcats (EAPN, 2010).

Cal destacar que el PNR s'elabora de forma conjunta amb el Programa Nacional d'Estabilitat (PNE), que és l'aplicació a nivell d'estat membre del Pacte d'Estabilitat i Creixement. Ambdós documents són avaluats per la Comissió, que pot emetre recomanacions si així ho creu convenient. El PNR ha de contenir un detall de les mesures de caràcter macroeconòmic que es preveuen aplicar per fer front als desequilibris pressupostaris i financers, i a incrementar la competitivitat de l'economia. Aquest apartat cobreix les orientacions 1 a 3. El PNR ha de tractar igualment els aspectes de la coordinació temàtica, que es recullen en les orientacions 4 a 10. Aquí s'hi recullen les orientacions més pròximes a la problemàtica de la inclusió social.

Passem ara a analitzar el cas espanyol. El principal objectiu del PNR 2012 (Kingdom of Spain, 2012), el primer aprovat pel govern popular de Rajoy, és aconseguir la disciplina fiscal i la flexibilitat i competitivitat de l'economia espanyola. L'èmfasi se situa en aconseguir reduir el dèficit com a via per aconseguir recuperar la confiança dels mercats i reduir la càrrega dels interessos del deute. Lligat amb l'esforç de la reducció del dèficit, s'esmenta la necessitat de millorar l'eficiència de les administracions públiques, així com la correcció dels problemes existents en el sistema financer. La millora en la competitivitat s'ha d'assolir, segons el PNR 2012, a través l'eliminació de barreres administratives i a la unitat de mercat, o el suport a l'activitat empresarial.

El contingut de mercat de treball del PNR 2012 es basa en la noció que el mercat laboral espanyol pateix d'un problema d'excessiva rigidesa en la contractació i de dualitat, que pretén atacar la reforma laboral del 2012. La reforma ha reduït costos i incrementat la facilitat d'acomiadament, promovent alhora la flexibilitat interna a les empreses. Respecte les polítiques actives, es preveu un major rol dels agents privats (s'autoritza a les ETT a realitzar funcions d'agència de col·locació) i que en l'instrument dels incentius econòmics l'atenció se centri en els col·lectius més problemàtics (joves, majors de 45 anys). El vessant educatiu contempla canvis en l'ensenyament secundari i en la formació professional (major relació amb el món empresarial)

El PNR 2012, contràriament al del 2011³⁴, no inclou cap referència explícita a les polítiques d'inclusió social. Només s'hi troben referències, en algunes de les mesures proposades pel govern espanyol (com els canvis en la formació professional o en els incentius a la contractació), a com aquestes haurien de millorar la situació de col·lectius més problemàtics, com els joves a els aturats de major edat.

³⁴ El document del 2011 es recullen idees rellevants per a l'objecte de la tesi. Primer, la inclusió de les persones amb major risc d'exclusió social dins dels col·lectius on cal incidir especialment en la reducció de la pobresa. També l'esment dels itineraris personalitzats per als col·lectius desfavorits quan es parla de les polítiques actives dins la promoció i millora de les oportunitats de tenir feina. Finalment, se cita el suport a les empreses d'inserció laboral, que juguen un paper important en els itineraris d'inserció laboral, com podrem veure posteriorment.

3.1.3.2 La perspectiva de les entitats socials sobre els PNR i la lluita contra la pobresa

Les entitats socials de tercer sector han treballat les seves propostes sobre quina ha de ser l'estratègia d'inclusió social activa per l'Estat espanyol i, per tant, què hauria de contenir el PNR espanyol en aquest àmbit (es va fer pel PNR 2010). Posteriorment, en l'any 2012, les entitats van dur a terme un nou diagnòstic de la realitat social espanyola, i una nova bateria de propostes. Ambdues anàlisis són molt coincidents, raó per la qual es resumeixen de forma conjunta.

Les principals aportacions d'aquestes dues anàlisis (EAPN -2010-, EAPN/Madrid, Madrid -2012-) giren a l'entorn de les següents idees clau relacionades amb la inserció social. En un primer bloc s'analitzen les consideracions sobre els causants de la pobresa i la privació, i en un segon s'hi presenten les propostes.

La primera idea sobre els causants de la pobresa i la desigualtat és que, com apunta Renes (2012), aquests fenòmens no són pas nous, sinó que ja existien i no es reduïen durant l'etapa de creixement de 1995-2007. Aquest és un fet també destacat pel cas català en el Document de bases del Pacte per a la lluita contra la pobresa a Catalunya (Generalitat de Catalunya, 2012). Per tant, aquests problemes no es resoldran de forma automàtica quan es reprengui el creixement econòmic. El que ha fet la crisi, en tot cas, ha estat estendre i intensificar el problema. D'altra banda, les mesures pressupostàries restrictives agreugen encara més la situació, mentre carreguen la solució del problema a l'individu i a la societat i modifiquen el pacte establert en la construcció de l'estat del benestar, el compromís d'assumir i resoldre col·lectivament els riscos individuals.

Una segona idea bàsica és que hi ha fenòmens que expliquen l'existència i persistència d'aquests fenòmens a l'Estat espanyol. Primer, l'existència d'una estructura productiva feble i poc competitiva, que dificulta la creació de llocs de treball, amb abundància de mà d'obra poc qualificada (Ayala -2012b-, Pérez-Erasmus -2012-, Sanzo -2012-).

Segon, la no consolidació d'una xarxa de protecció social suficient que permeti reduir de forma efectiva les desigualtats i la pobresa. L'efectivitat d'aquesta xarxa, basada en la participació en el mercat laboral, s'ha vist encara més limitada per les retallades pressupostàries introduïdes en els darrers anys (Ayala -2012b-, Pérez-Erasmus, 2012)³⁵.

³⁵ Sanzo (2012) apunta a la contradicció de les polítiques pressupostàries i socials del govern de Zapatero, en el sentit que, a partir del 2005, va introduir un conjunt de mesures per a impulsar l'estat del benestar espanyol, a través de la Renda Bàsica d'Emancipació (uns ajuts al pagament del lloguer destinats a joves

Això deixa a les famílies com a valedors finals de l'estabilitat monetària i material dels seus integrants (Pérez-Eransas, 2012).

Tercer, hi ha un problema estructural d'alt nivell de desigualtat de la renda, que ja es dona amb la distribució primària de la renda. En aquest sentit, l'Estat espanyol presenta uns nivells de desigualtat salarial molt alts, i també entre rendes de capital i del treball (Ayala, 2012b).

Passant ara a les mesures per a solucionar els problemes de la pobresa i la desigualtat, es comença amb les propostes de la secció espanyola de la Xarxa europea contra la pobresa referents al PNR 2010 (EAPN, 2010), que es poden resumir en les següents quatre idees. La primera és que consolidar i incrementar els drets socials és una necessitat vital. Aquests han d'anar més enllà del que surt en els textos legals, com Carta de Drets Fonamentals del Tractat de Lisboa, Constitució Espanyola o els Estatuts de les comunitats autònomes i cal que passin a ser efectius.

En aquest sentit, del que es tracta és de garantir uns drets ja reconeguts però no portats a la pràctica, com el de l'educació de qualitat o el del treball i l'ingrés decent. El nivell d'ingrés decent se situaria als 600 euros mensuals. A més, cal desenvolupar una legislació a nivell estatal: una llei de no discriminació i una llei sobre inclusió social, que inclogui una cartera de serveis mínims que hagin de proveir les comunitats autònomes. Finalment, cal aplicar legislacions no plenament desenvolupades per manca de recursos, com la llei de dependència, o la de serveis socials a nivell de comunitats autònomes.

La segona és que és necessari reduir les desigualtats en els ingressos, en l'accés als serveis, a nivell interterritorial, de gènere, i posar una atenció especial en aquells col·lectius més desfavorits (com immigrants, minories, discapacitats, sense sostre).

Aquest objectiu implica primer reduir la desigualtat en ingressos, a través d'un sistema impositiu més progressiu; incrementar el salari mínim i de les prestacions, per a situar-

entre 22 i 30 anys), la posada en marxa de l'atenció a la dependència, la deducció de 400 euros en l'Impost sobre la renda, o l'anomenat xec nadó (un ajut de 2.500 euros per naixement o adopció). D'altra banda, les primeres mesures de xoc contra la crisi (Plan E, *Plan Español para el Estímulo de la Economía y la Empresa*) van tenir un tall keynesià. Això, donada la caiguda d'ingressos derivada de la crisi, va provocar un increment del dèficit i del deute extern, en un entorn d'una Unió Europea no disposada a posar en marxa un mecanisme de solidaritat com els eurobons.

El que passa, segons l'autor, és que l'Estat espanyol és un estat amb un nivell de despesa social inferior i amb un nivell de frau fiscal superior a la mitjana comunitària, fet que reflectiria una insolidaritat de les capes altes de la societat espanyola.

los per damunt de la línia de la pobresa; millorar l'eficiència de les prestacions socials. Segon, vol dir reduir la desigualtat en l'accés als serveis, centrant els esforços en els sectors més desfavorits. Finalment, implica retallar les desigualtats regionals, a través de la garantia d'un serveis mínims i d'una major inversió en les zones més desfavorides. També reduir les desigualtats que pateixen els sectors més desfavorits, a través d'una política anti-discriminació i centrant els esforços de les polítiques en aquests grups.

La tercera idea és que cal desenvolupar una xarxa efectiva d'ingressos mínims. Aquesta xarxa hauria d'abastar a tothom, garantir un ingrés que permeti viure en dignitat, tenir accés a una feina si es té capacitat de treballar i tenir uns serveis de suport suficients. Per als col·lectius més marginals, l'ingrés mínim hauria de garantir: un suport individualitzat, una garantia d'habitatge i un accés de qualitat als serveis de la salut.

Aquestes idees s'haurien de concretar en dues línies d'actuació:

1. Enfortir un sistema estatal d'ingrés mínim, que hauria d'estar el suficientment ben dotat i ser universal (cobrir a totes les persones que ho necessitin); adaptar-se a les necessitats del beneficiaris; tenir un sistema d'accés fàcil i ràpid; garantir un flux adequat d'entrada i sortida cap al mercat de treball de beneficiaris; ser complementats per mesures de suport social.
2. Reordenar l'actual sistema d'ingressos mínims, que conté elements com les pensions no contributives, el subsidi d'atur, el programa Prepara (antic Prodi), i les rendes mínimes d'inserció.

La quarta i última idea és que és necessari reduir les taxes d'atur dels grups més vulnerables. Aquest objectiu implica, per exemple, desenvolupar polítiques d'activació específiques per a joves, discapacitats, llars monoparentals i grups en situació d'exclusió social, crear ocupació protegida per a aquests grups exclosos així com promoure el treball autònom en aquests sectors de la societat.

En aquest document hi trobem unes referències rellevants referides als programes d'ingressos mínims. Més en concret, la xarxa d'ingressos mínims ha d'arribar a tothom que ho necessiti, garantint un nivell d'ingrés que permeti viure de forma decent. D'altra banda, l'ajut hauria d'anar més enllà del vessant purament monetari, i cobrir aspecte

com l'assistència individualitzada i els serveis de salut i d'habitatge. Finalment, caldria reordenar el sistema espanyol de garantia d'ingressos mínims.

A més dels programes d'ingressos mínims, el document conté elements de reflexió importants per a l'objecte de la tesi: la necessitat de reducció de les taxes d'atur dels col·lectius en risc d'exclusió social i la millora de les prestacions de garantia de rendes.

En el segon document (EAPN/Madrid, 2012), es recullen propostes a l'entorn de set eixos prioritaris d'acció: formació, ocupació, manteniment d'ingressos, habitatge, educació, salut i impacte de la crisi.

En l'apartat de manteniment de rendes, s'hi inclouen algunes referències explícites a les Rendes Mínimes d'Inserció. La primera, assolir un pacte a nivell estatal que reguli les condicions bàsiques sobre les polítiques de rendes mínimes a l'estat espanyol. Això hauria d'implicar el reconeixement de la renda mínima com a dret subjectiu (no vinculades ni al pressupost ni a la comunitat autònoma de residència), l'establiment d'una quantia mínima, la vinculació amb els serveis d'ocupació, i les formes i requisits d'accés.

La segona proposta sobre les RMI passa per incrementar la quantia de la prestació econòmica, lligant-la a un indicador econòmic determinat, com el salari mínim, i a l'evolució de l'índex de preus al consum.

La tercera és fer més àgil el sistema de concessió de la prestació, de manera que aquesta fos concedida o denegada en un període màxim d'un mes després de la sol·licitud.

La quarta passa per flexibilitzar les condicions de concessió de la RMI, amb l'objectiu de fer-la compatible amb feines amb baixos salaris.

La cinquena és evitar la cronificació, establint estratègies d'inclusió activa, augmentant el salari mínim, i reduint càrregues fiscals.

La sisena i última és fer efectius els processos d'acompanyament, a més de desvincular les rendes mínimes d'activitats obligatòries que no siguin útils per a la inclusió activa de la beneficiària. Tot aquest procés implicaria un cost, donat que caldria incrementar la quantitat i qualitat de les persones encarregades de fer el seguiment.

3.1.3.3 Els plans d'inserció social catalans

Les comunitats autònomes espanyoles tenen els seus propis programes d'inclusió social. El Pla d'Acció per a la Inclusió i la Cohesió Social a Catalunya 2010-2013 (Generalitat de Catalunya, 2010), és la continuació de l'anterior Pla³⁶.

El Pla d'Acció 2010-2013 inclou una anàlisi de quins són els principals problemes existents a Catalunya a nivell d'exclusió social (amb dades normalment fins al 2009). En l'àmbit econòmic, els grups amb més problemes són la gent gran, les dones i les persones amb menor nivell formatiu. En l'àmbit laboral, ja es detecta el fort increment de l'atur, i en especial de les llars amb tots els actius a l'atur. En l'àmbit formatiu, es destaca el fenomen del fracàs escolar.

Les línies d'actuació del nou Pla d'Acció es basen en la constatació que el concepte d'exclusió social va més enllà que el de pobresa, que l'exclusió està cada cop més afectant col·lectius centrals de la societat que abans estaven protegits i que les trajectòries vitals de les persones són més inestables i vulnerables que abans.

En base a això, els eixos estratègics d'actuació són els següents, en l'àmbit:

1. Econòmic: es proposa garantir els ingressos econòmics i l'accés als serveis públics a les persones en risc o en situació d'exclusió social.
2. Laboral: l'objectiu és garantir, en condicions d'igualtat, la inclusió activa en el mercat de treball.
3. Formatiu: es vol garantir l'accés a una formació inclusiva en condicions d'igualtat.
4. Social i sanitari: es proposa garantir la inclusió social d'aquelles persones en risc o en situació d'exclusió com a conseqüència de problemes de salut que van més enllà dels socials.
5. Residencial: garantir el dret de tothom a un habitatge digne.
6. Relacional: enfortir les famílies i les xarxes socials i comunitàries de proximitat.
7. Territorial: es vol garantir que les mesures tinguin en compte les especificitats territorials.
8. Polític-ciudadà: es persegueix que tothom pugui exercir la seva ciutadania.

³⁶ En l'annex legislatiu de la tesi s'estudia el Pla 2006-2009.

Anem ara a analitzar amb major detall el contingut dels dos primers eixos, els més relacionats amb l'objectiu de la tesi.

El primer eix estratègic, que pretén garantir una renda i un accés als serveis públics a tothom, s'articula a través dels següents objectius estratègics. El primer és garantir la cobertura de les necessitats bàsiques individuals i familiars, amb criteris d'equitat, proximitat i especificitat. Aquesta idea es concreta a través de les següents objectius: ajustar les prestacions a criteris econòmics i/o socials; definir criteris d'accés a les prestacions tenint en compte les persones més vulnerables; garantir que la informació sobre prestacions i serveis arribi a tota la ciutadania; crear un sistema d'acompanyament i seguiment personalitzat dels beneficiaris de les prestacions.

El segon eix passa per garantir el coneixement de la problemàtica social. Implica dissenyar i implementar un sistema de recollida, explotació i transmissió d'informació social, establir nous indicadors d'exclusió social, crear un sistema de seguiment i avaluació, conèixer a nivell territorial indicadors específics que facilitin informació sobre el cost de la vida i crear espais de transferència de coneixement qualitatiu.

El tercer eix és potenciar l'autonomia i capacitació de la persona al llarg del seu cicle de vida. Els objectius marcats són: revisar la naturalesa de les contraprestacions i serveis i adequar-los a les característiques i necessitats de les persones i promoure un model d'acompanyament que garanteixi l'empoderament de les persones.

El quart és garantir l'eficàcia i l'eficiència de les actuacions. Implica la millora de la coordinació en les actuacions.

En l'eix estratègic laboral, que pretén garantir la inclusió activa de totes les persones, hi destaquen, lligats a la inclusió laboral i social, els objectius estratègics següents. Primer, promoure una política descentralitzada d'inclusió activa en el mercat laboral. Aquesta política ha de comptar amb la participació dels agents implicats en l'acció social. S'articula al voltant dels següents objectius: potenciació de processos de treball i de participació, enfortiment de les actuacions d'inclusió social activa que es fan a nivell local i de la coordinació de tots els agents implicats.

Segon, adaptar les polítiques laborals als canvis de l'estructura social i del mercat laboral. Implica: facilitar la formació de les persones al llarg de tot el seu cicle vital, millorar la qualificació professional de les persones, garantir la requalificació professional de la mà d'obra quan canvien les necessitats de les empreses, potenciar i professionalitzar el sector de l'atenció a les persones i fomentar els ajuts a nivell local per a la creació d'empreses i incentivar la cultura empresarial i l'autoocupació.

Finalment, incorporar de forma integral les persones en risc d'exclusió social al mercat de treball. Implica: sensibilitzar tant empreses com el conjunt de la societat sobre la necessitat de contractar persones en risc d'exclusió social, incorporar les persones en risc d'exclusió social a totes les empreses, promoure programes específics de qualificació professional i de formació i capacitació per a persones en risc o situació d'exclusió social, facilitar a les empreses d'inclusió social, així com als centres especials de treball, la contractació amb tot tipus d'agents (públics o privats) i facilitar l'orientació i acompanyament específic en els processos d'inserció laboral a totes les persones en risc d'exclusió.

Per tant, el nou Pla d'Acció conté uns elements que cal destacar per l'interès de la tesi que s'està presentant. En el document s'introdueixen idees com la noció d'inclusió activa, hi ha una menció especial a les persones en risc d'exclusió social, a la participació dels agents socials, als itineraris d'inserció i a les empreses d'inserció social.

Un últim document que emmarca la política d'inclusió social catalana és el Pacte de lluita la pobresa a Catalunya (Generalitat de Catalunya, 2012) que dissenya diversos eixos d'actuació per a combatre aquest fenomen: cobertura de les necessitats bàsiques d'alimentació, salut, habitatge, formació, ocupació, econòmic, relacional, i pobresa infantil.

Per l'objecte d'interès d'aquesta tesi, cal remarcar que hi sobresurten algunes propostes. En l'eix econòmic hi destaca la necessitat d'orientar els ajuts i prestacions existents a les noves realitats i els seus perfils, fet que pot justificar el manteniment d'una RMI adaptada als nous perfils de beneficiaris afectats per la crisi. El document proposa igualment estudiar la viabilitat de la implementació de la renda garantida de ciutadania contemplada en l'article 24.3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

3.1.4 Conclusions

Les polítiques d'inclusió social de la Unió Europea, dins les quals s'articulen les rendes mínimes d'inserció, formen part de l'Estratègia 2020, que s'articula en el seu tercer eix estratègic al voltant del concepte de creixement inclusiu. Aquesta noció implica que és necessari impulsar una economia amb uns alts nivells d'ocupació que siguin capaços d'afavorir la cohesió territorial i social.

La forma de vehicular aquest creixement inclusiu és capacitant les persones. Això s'assoleix a través d'uns alts nivells d'ocupació, de la inversió en les habilitats de les persones, lluitant contra la pobresa, així com modernitzant els mercats de treball, la formació i la protecció social. Per tant, la lluita contra la pobresa, els mecanismes de protecció social i la formació de les persones són elements inclosos en l'estratègia de desenvolupament econòmic de la UE.

Un dels instruments bàsics de l'Estratègia 2020 són les orientacions generals, la número 10 de les quals està destinada a la inclusió social. Segons aquesta orientació, el treball és la principal eina per a lluitar contra la pobresa i facilitar la integració social, en especial de les persones més allunyades del mercat de treball. També cal tenir en compte que els països membres de la Unió Europea han de tenir uns sistemes de protecció social que garanteixin uns ingressos adequats, així com facilitar l'accés al treball i a uns serveis públics de qualitat, accessibles i sostenibles. D'altra banda, aquesta estratègia pivota a l'entorn de la noció d'inclusió activa, segons la qual les persones tenen dret a uns recursos socials i a uns ingressos suficients per portar una vida digna. Aquests drets estan lligats, però, a la voluntat de la persona de participar activament en el mercat laboral.

Una conclusió interessant per a l'objecte d'estudi de la tesi que es deriva del contingut de l'Estratègia 2020 és que els mecanismes de garantia de rendes existents als estats membres de la UE han d'assegurar uns ingressos suficients a les persones. La proposta que es presenta en aquesta tesi de Renda Garantida Familiar va en el sentit de millorar l'actual Renda Mínima d'Inserció catalana i contribuir d'aquesta manera al compliment de l'Estratègia 2020.

En segon lloc, de l'Estratègia 2020 es desprèn que les mesures d'integració social i laboral són un element clau del sistema de garantia de rendes. Aquestes mesures han d'aconseguir la capacitat de les persones que estan més allunyades del mercat laboral. L'anàlisi que es duu a terme en aquesta tesi a nivell de Càritas Girona persegueix contrastar quin és el funcionament d'un d'aquests programes. Més concretament, s'hi estudia quins són els factors individuals i familiars que fan que les persones que participen en un itinerari d'inserció laboral lligat a la RMI catalana aconseguixin o no inserir-se laboralment.

Una qüestió paral·lela marcadament interessant respecte la implementació de l'estratègia d'inclusió activa és la de quins serveis i quina integració laboral i social cal perseguir per a les persones participants en una renda mínima d'inserció. Seguint a Nicaise es pot defensar que cal canviar la perspectiva existent d'una participació obligatòria en els programes enfocada a la reinserció en el mercat laboral, per una nova estratègia on s'invertís en els recursos de la persona en un sentit ampli, anant més enllà de la perspectiva purament laboral, i on la prioritat passaria a ser la millora dels nivells d'educació i de formació de la persona. Aquest enfocament hauria de ser més aplicable en la mesura en què la persona es trobi més allunyada del mercat de treball.

En aquest apartat de la tesi també s'ha analitzat l'aplicació de l'Estratègia 2020 a l'Estat espanyol. La primera qüestió a destacar al respecte és que s'ha produït un canvi important en els dos últims anys en els elements bàsics del Programa Nacional de Reformes, on s'està primant actualment la consolidació pressupostària i deixant de banda la inclusió social.

El segon element destacable de l'aplicació de l'Estratègia 2020 a l'Estat espanyol té a veure amb l'origen dels fenòmens de la pobresa i la privació i de com combatre'ls. Aquí la literatura analitzada mostra com els problemes de privació i pobresa a l'estat espanyol tenen orígens diversos: una estructura productiva feble, poc capaç de crear ocupació, una alta desigualtat en la distribució primària de la renda i una xarxa de protecció social feble i desarticulada.

El tercer element està relacionat amb la resolució dels problemes plantejats. Els treballs descrits en aquest apartat assenyalen la necessitat de reduir les desigualtats en els ingressos, en l'accés als serveis, a nivell interterritorial, de gènere i en parar una atenció especial en aquells col·lectius més desfavorits, fet que implica, entre d'altres elements,

incrementar el nivell de prestacions social. D'altra banda, també es tracta en la literatura la necessitat d'estendre una xarxa efectiva d'ingressos mínims, que incloguin uns serveis de suport apropiats a la situació de cada individu. Aquesta xarxa d'ingressos mínims hauria de tenir com a element clau una renda mínima d'inserció que fos un dret subjectiu, en el sentit de no estar subjecte a disponibilitat pressupostària, de lligar-la a algun tipus d'indicador de suficiència (com el salari mínim), que s'actualitzés amb l'evolució dels preus al consum, i que permetés la inclusió activa de les persones beneficiàries. La proposta de Renda Garantida Familiar es converteix doncs en una potencial eina que pot permetre incidir en aquests aspectes, al garantir un mínim de renda al conjunt de la població i contemplar els instruments d'inserció laboral i social.

Finalment, cal tenir en compte la idea que és imprescindible reduir les taxes d'atur dels grups més vulnerables, fet que incidiria en la idea que la RGF és un instrument necessari però no suficient per a fer front als problemes de la pobresa i de la privació, donat el caràcter multidimensional de la privació.

3.2 Models d'estat del benestar i sistemes de protecció social

En aquest apartat s'analitza el rol dels governs en el procés de reducció dels nivells de pobresa i de desigualtat socials. L'estudi es fa a través de la descripció de les principals eines de què disposen els governs per a realitzar aquesta tasca, de les diferents configuracions de la provisió de benestar que han adoptat els estats europeus, i de llur efectivitat en el combat de la pobresa i la privació.

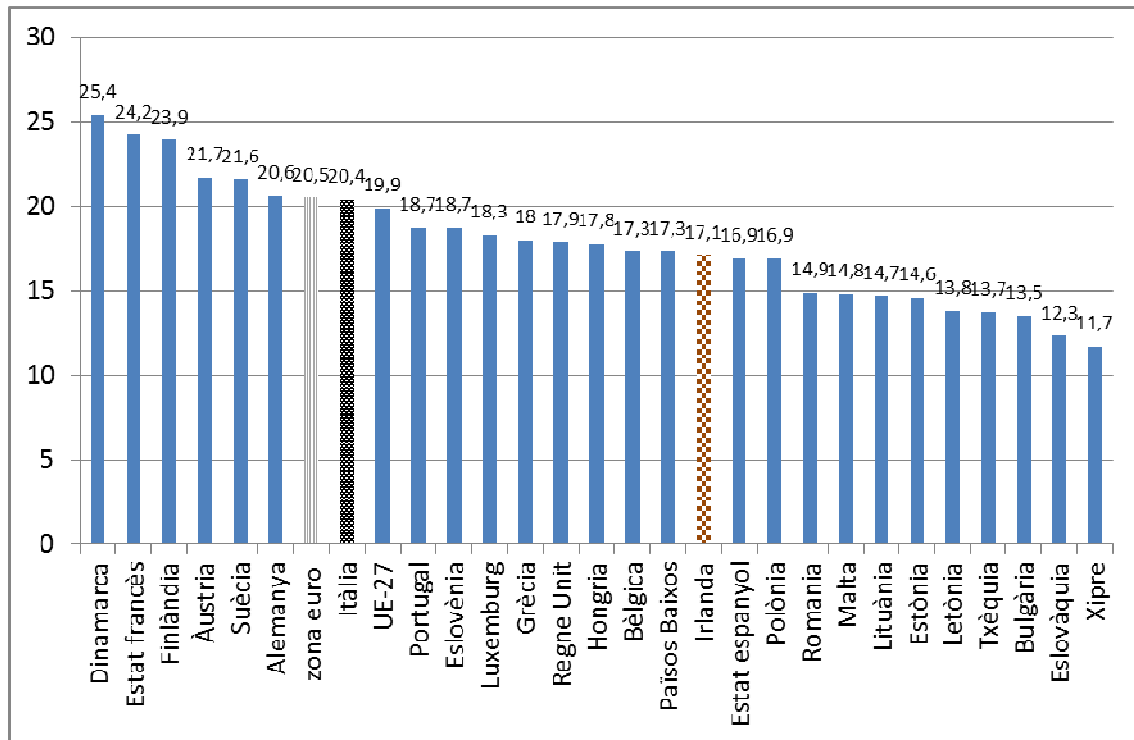
3.2.1 Instruments de provisió de benestar

Les eines que tenen els governs per a protegir la seva població de l'exclusió i dels riscos socials poden ser agrupats, segons Palme et al. (2009), en diverses categories d'ajuts o intervencions relacionades amb programes de cobertura de riscos i d'ajuts condicionats. La primera té a veure amb les prestacions relacionades amb malalties i accidents de treball, o sigui, els ajuts que cobreixen la manca d'ingressos del ciutadà com a conseqüència de malaltia, incapacitat o accident de treball. La segona són les prestacions relacionades amb una situació de desocupació involuntària dels actius. Aquí s'hi inclouen tant les prestacions contributives com les assistencials. La tercera són les pensions, que impliquen una garantia d'ingressos per a les persones jubilades. Finalment hi ha les prestacions per assistència social, on s'hi inclouen els esquemes de rendes mínimes. Els ajuts per assistència social s'activen quan altres formes de suport a la ciutadana o d'ingrés provinent del mercat són insuficients per a atendre les necessitats bàsiques de la llar. Són uns tipus d'ajuts sotmesos a prova (*means-tested*), finançats amb el sistema general d'impostos, i que han de cobrir només les necessitats bàsiques de les persones³⁷.

Es pot constatar la importància relativa del conjunt de les despeses socials a través de la informació proporcionada pel gràfic 3.3

³⁷ Cal tenir en compte que, des del punt de vista de la ciència política, les prestacions assistencials tenen un major risc de patir retallades que no pas les contributives, donat que tenen menys suport social (la classe mitjana, que és la principal contribuent en la recaptació d'impostos, no la veu d'utilitat per a ella).

Gràfic 3.3: Nivell de protecció social a la UE-27 (nivell de despesa social en % del PIB, any 2010, UE-27, zona euro i estats membres)

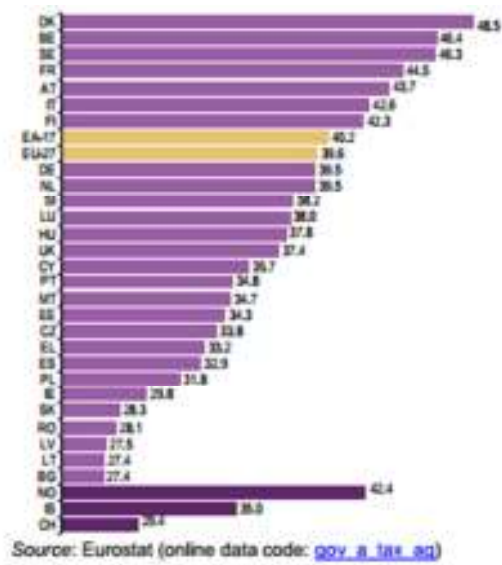

Font: Freysson (2012)

La despesa social espanyola en termes relatius, d'un 16,9% del PIB, es troba per sota de la mitjana europea, en tres punts percentuals respecte la UE-27 i en més de tres punts i mig respecte la zona euro. De fet, la societat espanyola és la que gasta menys en protecció social dels membres de la UE-15.

Aquest fet es pot explicar en gran part per la menor capacitat de recaptació fiscal de l'economia espanyola, com es mostra en el gràfic 3.4. Els ingressos impositius de l'estat espanyol són del 32,9% del PIB, uns set punts percentuals menors que els de la mitjana de la UE-27 i de la zona euro. Dels estats membres de la UE-15 només Irlanda presenta unes xifres inferiors a les espanyoles.

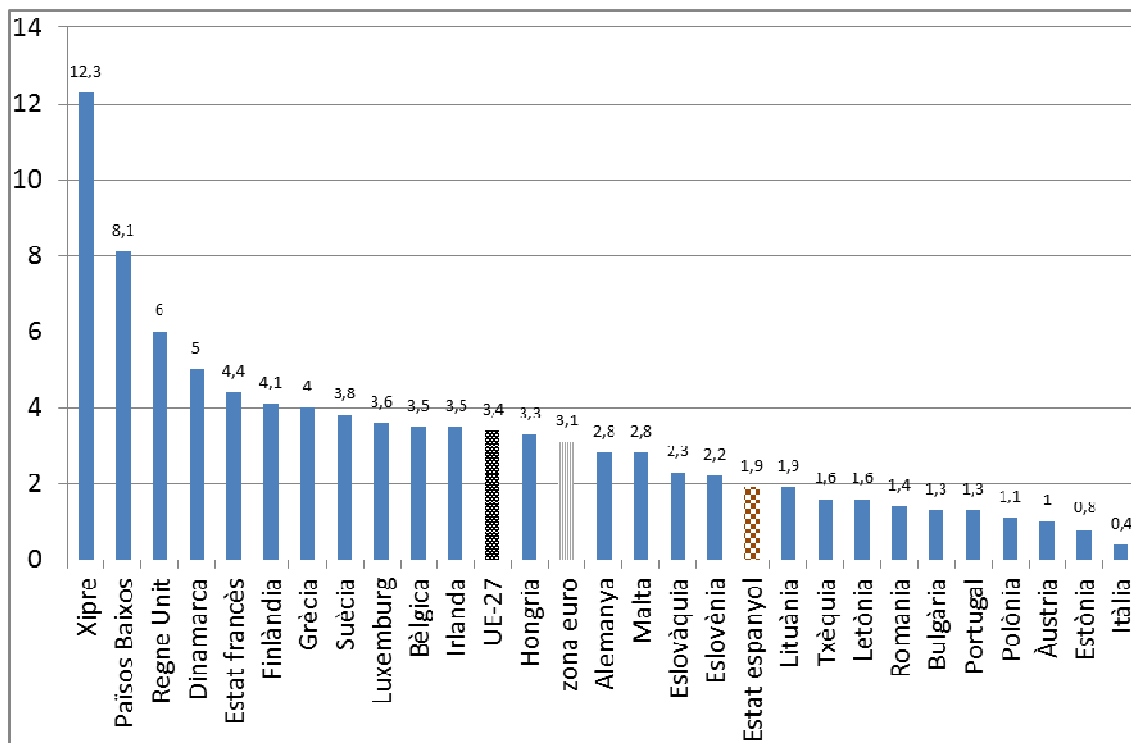
Gràfic 3.4: Ingressos impositius de l'estat a la UE-27 (any 2010, en % del PIB, UE-27, zona euro i estats membres)

Font: Wahrig (2012)

Si s'analitza el tipus de despesa social portada a terme per l'economia espanyola es veu que el vessant de la protecció social queda clarament infradotat en termes relatius. Aquesta informació s'obté del gràfic 3.5, on es detalla, el percentatge de despesa social que destinat a ajuts a l'habitatge i a lluita contra l'exclusió social respecte el total de despesa social. Per a aquests tipus de prestacions, l'esforç relatiu van ser del 1,9% en l'economia espanyola, 3,4% en la UE-27 i del 3,1% en la zona euro

Gràfic 3.5: Despesa social en habitatge i exclusió social a la UE-27 (any 2009, en % de la despesa social, UE-27, zona euro i estats membres)

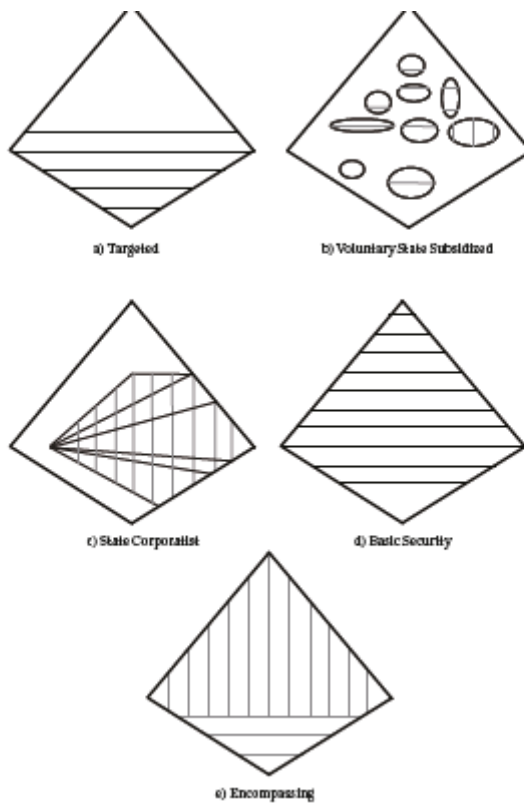
Font: Mossuti i Asero (2012)

3.2.2 Models d'estat del benestar

En aquest apartat es pretén descriure breument les diferents tipologies usades en la literatura acadèmica per a intentar agrupar estats en funció de la seva forma d'organitzar i proveir la protecció social.

La primera tipologia és l'elaborada per Korpi i Palme (1998), que creen cinc models diferents de provisió de benestar, creats en funció dels requisits per a accedir a les prestacions, del nivell d'aquestes, i de com es financen. La seva tipologia es resumeix en el diagrama 3.2.

Diagrama 3.2: Tipologia de models d'estat del benestar de Korpi i Palme

Font: Korpi i Palme (1998)

La figura en forma de diamant representa l'estructura social derivada de la distribució de la renda. En la part superior hi ha les persones amb rendes més altes i en la inferior les persones amb rendes menors. La classe mitjana ocupa una posició intermèdia més propera a la classe baixa que a l'alta. Les línies horitzontals representen prestacions uniformes (*flat-rate benefits*), independents de qualsevol contribució feta anteriorment, mentre que les verticals mostren les prestacions relacionades amb els ingressos o cotitzacions anteriors.

El primer model és el dirigit (*Targeted*). En aquest disseny, les prestacions són modestes, destinades a cobrir necessitats bàsiques de la vida. Les necessitats per damunt d'aquest mínim han de ser cobertes pels ingressos provinents del mercat o per fons ocupacionals. Aquí s'hi encabirien les rendes mínimes d'inserció.

El model voluntari subsidiat (*Voluntary State Subsidized*) és l'usat en els estats nòrdics (Dinamarca, Finlàndia i Suècia) en l'àmbit de la prestació per atur. En aquest cas, les mutualitats asseguren els seus membres dels riscos associats a la desocupació. L'estat duu a terme una funció de regulació i control.

El model corporatista (*State Corporatist*) es basa en una combinació de contribucions i de pertinença a determinades professions, donant lloc a desigualtats, sobretot amb els sectors que es queden fora del mercat laboral. Alemanya, Àustria, Bèlgica, i l'Estat francès pertanyen a aquest model.

Els estats de l'Europa del Sud són una variant del model corporatiu. Hi comparteixen l'estructura fragmentada d'aquest model, així com el rol de la família com a proveïdor de benestar. Contràriament, en els estats del Sud d'Europa existeix una gran heterogeneïtat en la qualitat dels diferents programes existents (bona cobertura en pensions però més deficient en atur o malaltia).

El model de seguretat bàsica (*Basic Security*) atorga unes prestacions modestes, normalment de caràcter uniforme (quan les prestacions estan lligades a les contribucions, acostuma a existir un nivell màxim de prestació que és baix). Aquí hi trobem els casos de Dinamarca, Irlanda, els Països Baixos, i el Regne Unit.

El cinquè model és l'universal (*Encompassing*), que combina els drets basats en la ciutadania amb els drets basats en les contribucions per la població activa. Per tant, comparteix elements amb els models bàsic i corporatiu. Totes les persones tenen dret a rebre unes prestacions bàsiques uniformes, mentre que les treballadores tenen dret a rebre unes prestacions lligades a les cotitzacions fetes. Finlàndia, Suècia i Noruega pertanyen a aquest model.

Finalment, els estats de l'Europa Central i de l'Est s'han mogut en diferents direccions des de l'inici de la transició del model socialista cap al capitalista, tot i que diversos estats han optat per un model corporatista.

En tot cas, segons Palme et al. (2009) no es pot parlar de l'existència d'un sol model social europeu, sinó de la coexistència de diversos models.

Una segona tipologia d'estats del benestar és la creada per Esping-Andersen (1990), segons la qual existeixen tres règims diferents d'estat del benestar. En la seva anàlisi Esping-Andersen usa dos conceptes claus: desmercantilització (*decommodification*) i estratificació.

Desmercantilització com a concepte prové de la idea que, en una economia de mercat, les persones i la seva mà d'obra es mercantilitzen, passant a dependre del mercat per a

mantenir el seu benestar. La desmercantilització es refereix llavors a les activitats i els esforços que redueixen la dependència dels individus en el mercat per a garantir el seu benestar. Llavors, quan més extenses i generoses sigui prestacions com la de desocupació, de malaltia o les pensions, més desmercantilització hi haurà en una societat. D'altra banda, l'estratificació social és un concepte que implica la classificació de les persones en grups homogenis en base de les seves condicions socioeconòmiques.

El model liberal se centra en les prestacions sotmeses a prova, de caràcter modest. Està caracteritzat per un baix nivell de desmercantilització i perquè part de les prestacions s'han de buscar al mercat.

Al model conservador les prestacions socials depenen principalment de contribucions fetes anteriorment a l'estat, fet que provoca que aquest model presenti un nivell moderat de desmercantilització i un alt nivell d'estratificació.

El règim social-demòcrata es caracteritza per un manteniment dels ingressos basat en la inclusió universal, fet que deriva en un alt nivell de desmercantilització i en un compromís per un alt grau d'igualtat (baixa estratificació).

Aquesta tipologia va ser ampliada després per autors com Ferrara (1996), que detecten un model del Sud d'Europa, que es caracteritza per tenir un sistema de manteniment dels ingressos basat en la situació laboral del beneficiari (com el continental), presentant una alta fragmentació, amb una baixa cobertura dels ciutadans ubicats en el mercat irregular. La família hi té una presència molt important com a proveïdor de benestar.

L'anàlisi de Bonoli (1997) complementa i amplia les d'Esping-Andersen i de Ferrara, centrant l'atenció en el nivell de despesa social i en els seus mecanismes de finançament. Segons aquesta anàlisi, el model britànic o liberal, compost per Irlanda i el Regne Unit, es caracteritza per tenir un baix percentatge de la despesa social finançat a través de contribucions i per un baix nivell de despesa social en termes relatius, com a percentatge del PIB. El model continental o corporatista, on s'hi troben Alemanya, Bèlgica, l'Estat francès, Luxemburg i els Països Baixos, té un alt percentatge de despesa social finançat a través de contribucions i una alta despesa social com a percentatge del PIB. El nòrdic o socialdemòcrata, on hi pertanyen Dinamarca, Finlàndia, Noruega, i Suècia, mostra un baix percentatge de despesa social finançat a través de contribucions i un alt nivell de despesa social (en percentatge del PIB). Finalment, el model meridional,

compost per l'Estat espanyol, Grècia, Irlanda, Portugal i Suïssa es caracteritza per un alt percentatge de despesa social finançat a través de contribucions i una baixa despesa social com a percentatge del PIB.

Una tercera tipologia de models d'estat del benestar és la creada per Bukodi i Róbert (2007). Els autors es basen en fins a quin punt les regulacions laborals són flexibles i quines són les característiques de les polítiques de suport a l'ocupació, combinant-ho amb l'anàlisi d'Esping-Andersen. Amb això creen sis categories per als països de la UE-25.

El primer d'ells és el liberal, on el rol de l'estat és secundari respecte el mercat. Les prestacions socials són normalment subjectes a una prova de mitjans. Aquests països mostren alts nivells de flexibilitat, juntament amb unes mesures limitades per sostenir activament l'ocupació. Hi trobem Irlanda i el Regne Unit.

En el règim corporativista s'hi dona un predomini de les contribucions, fet que implica un accent en la redistribució horitzontal. Els drets de la persona depenen sobretot del seu nivell d'ocupació de llarga durada. Aquest grup inclou Alemanya, Àustria, Bèlgica, França i Luxemburg.

El model socialdemòcrata està caracteritzat pel seu èmfasi en l'universalisme. En aquest model es dona de forma simultània un alt nivell de flexibilitat en el mercat laboral i un alt nivell de seguretat d'ingrés mitjançant uns generosos programes de garantia de rendes. Dinamarca, Finlàndia, Islàndia, Noruega i Suècia pertanyen a aquest model.

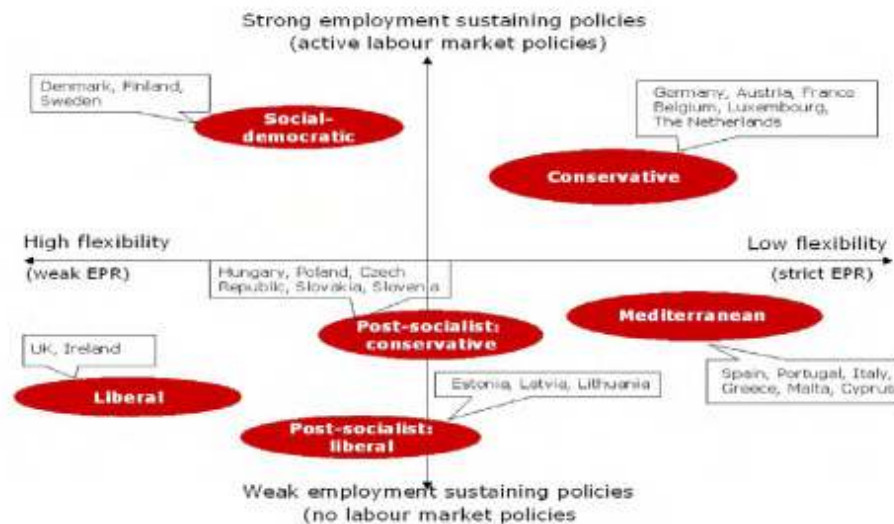
El règim del sud d'Europa es distingeix pel paper crucial de la família com a proveïdor de sistemes de suport. Les polítiques del mercat de treball estan poc desenvolupats i són selectives. El sistema de prestacions és desigual i minimalista en la naturalesa i no té una garantia d'ingressos mínims. Aquest grup comprèn l'Estat espanyol, Grècia, Itàlia, Portugal i Xipre.

Els països exsocialistes han mostrat una evolució diferent entre ells, de manera que se'n poden distingir dues categories, que comparteixen elements amb models definits per Esping-Andersen. El règim conservador o corporativista post-socialista comprèn països d'Europa Central, amb la majoria del mercat de treball poc orientat cap a les polítiques actives i amb un grau moderat de protecció de l'ocupació. A aquest grup hi pertanyen Eslovènia, Eslovàquia, Hongria, Polònia i la República Txeca.

Finalment, el grup liberal post-socialista comprèn els països bàltics, que es caracteritzen per un mercat laboral més flexible i per l'absència de polítiques destinades a mantenir l'ocupació.

El diagrama 3.3 resumeix la tipologia creada per Bukodi i Róbert.

Diagrama 3.3: Tipologia de models d'estat del benestar de Bukodi i Róbert

Font: Bukodi i Robert (2007)

Un tret comú d'aquestes tipologies és que no tenen en compte correctament la qüestió del gènere. Les anàlisis que s'han descrit centren la seva atenció en la intervenció estatal i en el rol del mercat laboral, deixant de banda la qüestió del treball no remunerat a casa i el fet que aquesta ha estat una tasca majoritàriament duta a terme per part de les famílies i més en concret les dones. Per tant, caldria centrar l'atenció a la relació que es dona entre benestar, treball remunerat i treball no remunerat (Lewis, 1997). I, quan s'analitza les condicions en què la dona s'insereix en el mercat laboral, considerar igualment com homes i dones comparteixen les tasques de la llar.

De fet, una anàlisi correcta de la relació entre l'estat del benestar i gènere hauria de tenir en compte un treball analític que s'hauria de dur a dos nivells, seguint la tipologia de Pascall i Lewis (2004). En el primer nivell s'hi considerarien els nivells d'intervenció política, que són quatre: individual, llar, societat civil i social o col·lectiu. En el segon nivell hi tenim les diferents esferes d'intervenció: treball remunerat, ingressos, treball domèstic, temps, i participació.

La graella que sorgeix de la intersecció dels dos nivells mostra la complexitat de la qüestió de la igualtat de gènere. Per exemple, quan se centra l'atenció en l'esfera del treball domèstic, el nivell d'intervenció individual contindria una mesura com els serveis privats d'atenció de les persones; el nivell de la llar inclouria una mesura com els permisos de paternitat; el nivell de la societat civil, els serveis prestats per les organitzacions no governamentals; el nivell col·lectiu, els serveis públics d'atenció a les persones. En l'esfera de l'ingrés, a nivell individual hi tindriem la igualtat d'oportunitats de guanyar diners; a nivell de la llar, la possibilitat de compartir els fons de pensió en cas de divorci; a nivell col·lectiu, diverses prestacions, com poden ser els ajuts a la dependència o prestacions de renda mínima.

La reflexió que sorgeix dels articles de Lewis i Pascall és que aconseguir millorar la situació econòmica i social de les dones, que són un dels col·lectius més febles de la nostra societat, és un fet que es pot aconseguir mitjançant instruments com les prestacions socials, de les quals la renda mínima d'inserció en són un exemple. Però també que mesures com aquestes són només parcials, i que cal adoptar una perspectiva més àmplia per a intentar resoldre el problema en qüestió.

3.2.3 Estats del benestar i nivells de pobresa i privació

Un primer treball recent sobre la relació existent entre models d'estat del benestar i nivells de pobresa i de privació a Europa és el de Whelan i Maître (2010). Com ja s'ha assenyalat en el capítol anterior de la tesi, els autors usen una anàlisi de classe latent, la base de dades per a 26 països (24 de la UE més Islàndia i Noruega) de la EU-SILC per l'any 2006, i indicadors de privació de consum i d'estrès financer. Per l'estudi dels efectes dels models d'estat del benestar, usen la tipologia de Bukodi i Róbert. Una de les principals conclusions és que existeix una diferència molt gran en la importància de la classe vulnerable en cada model. S'entén com a vulnerables les persones que no necessàriament estan patint actualment privació, sinó que es troben en una situació d'inseguretat i d'exposició al risc, que tenen més probabilitat de patir una situació de baixos ingressos, de privació en el consum o d'estrès financer. Mentre que en el règim social-demòcrata només un 12,6% de la població pertany a aquesta categoria, la xifra

arriba a un màxim del 40,1% en el model liberal post-socialista (en el meridional un 28,2% de la població és vulnerable).

També observen que el grups dels vulnerables mostren majors nivells de pobresa relativa, entesa com uns ingressos per sota del 60% de la mitjana per adult equivalent, de privació material i d'estrès financer que el grup dels no vulnerables, com es mostra en el quadre 3.1.

Quadre 3.1: Vulnerabilitat econòmica en funció de model de benestar

Table 2 Economic vulnerability by welfare regime

Class type	Social democratic		Corporatist		Liberal		Southern European		Post-socialist conservative		Post-socialist liberal	
	NV	V	NV	V	NV	V	NV	V	NV	V	NV	V
Class size	0.874	0.126	0.850	0.150	0.797	0.203	0.718	0.282	0.654	0.346	0.599	0.401
G ²	22.961		50.112		44.576		165.419		185.898		27.407	
Df.	4		4		4		4		4		4	
Reduction in independence model G ²	99.89		99.80		99.55		99.57		99.60		99.79	
Index of dissimilarity	0.0034		0.0064		0.0104		0.0166		0.0176		0.0135	
< 70%	0.129	0.551	0.138	0.608	0.183	0.636	0.158	0.540	0.115	0.445	0.117	0.495
< 60%	0.071	0.341	0.075	0.430	0.119	0.483	0.102	0.414	0.070	0.324	0.074	0.373
< 50%	0.037	0.168	0.035	0.243	0.065	0.312	0.059	0.278	0.039	0.220	0.041	0.256
Deprivation	0.006	0.644	0.014	0.738	0.014	0.609	0.024	0.634	0.144	0.900	0.167	0.946
Economic stress	0.035	0.578	0.037	0.634	0.058	0.642	0.157	0.846	0.134	0.878	0.058	0.666
N	103,930		90,298		40,643		132,111		119,471		33,665	

Note: V = vulnerable; NV = non-vulnerable.

Font: Whelan i Maître (2010)

El quadre permet constatar com la probabilitat de ser pobre, privat material o de patir estrès financer varia en funció del model d'estat del benestar i de si es pertany o no a la categoria de vulnerable. Primer hem de tenir en compte la probabilitat de ser membre de la classe vulnerable, que es recull en la primera línia de la taula. Pel cas socialdemòcrata és de 12,6% (és el valor mínim), mentre que els valors màxims es troben en els dos models ex-socialistes, el conservador i el liberal, amb xifres del 34,6% i del 40,1%, respectivament.

A més, i per a cadascuna de les problemàtiques estudiades, el quadre 3.1 mostra la probabilitat de patir un determinat fenomen en funció de si s'ha estat classificat com a vulnerable o no. Per exemple, per al cas de la privació material i el model socialdemòcrata, s'observa com la probabilitat de patir aquest fenomen és del 0,6% si es pertany a la categoria de no vulnerable i del 64,4% si es forma part dels vulnerables.

D'aquesta taula es poden calcular les ràtios de risc de pertànyer a la categoria de vulnerable. Les xifres es recullen en el quadre 3.2.

Quadre 3.2: Ràtios de risc de la categoria vulnerable respecte la no vulnerable pels indicadors de desavantatge derivats del model de classe latent (per models d'estat del benestar)

	Ràtio de risc de pobresa monetària (60% de la mediana)	Ràtio de risc d'estrès econòmic	Ràtio de risc de privació de consum
Socialdemòcrata	6,8	37,7	299,1
Corporatiu	9,3	45,1	210,2
Liberal	6,9	29,1	109,5
Post-socialista Socialdemòcrata	6,2	29,5	72,4
Post-socialista Corporatiu	6,4	47,5	46,9
Post-socialista Liberal	7,4	32,2	32,4

Font: Whelan i Maître (2010)

El quadre reflecteix que el risc de patir qualsevol situació problemàtica (pobresa monetària, privació material o estrès financer) és major si es pertany al grup dels vulnerables. Per a la insuficiència d'ingressos, els valors oscil·len entre el mínim de 6,2 al Sud d'Europa i el màxim del 9,3 al model corporatiu. En el cas de l'estrès financer, els valors varien entre un 29,1 en el model liberal i un 47,5 en el post-socialista corporatista. Finalment, els resultats més remarcables es donen quan s'analitza la privació material. En aquest cas, les xifres oscil·len el 32,4 pel model post-socialista liberal i un 299,3 del nòrdic. Els autors conclouen que la polarització es major en els règims més generosos i comprensius.

Com a conclusió general de la seva anàlisi, Whelan i Maître troben que mentre que el risc absolut de ser econòmicament vulnerable i de patir privació si una persona pertany al grup de vulnerables és major en els models menys generosos i comprensius, el grau de polarització és menor que en els règims més generosos i comprensius.

Un segon estudi és el de Muffels i Fourage (2004), ja descrit amb detall en el capítol anterior, on s'hi analitza com els diferents models d'estat del benestar aconseguen fer front al fenomen de l'exclusió social, entesa com a patiment de privació material. Els autors usen la tipologia d'Esping-Andersen ampliada per Ferrera i Bonoli. En el model corporatiu s'hi troben Alemanya, Bèlgica, l'Estat francès, Itàlia i Luxemburg. En el social-demòcrata, Dinamarca i els Països Baixos. El liberal comprèn Irlanda i el Regne Unit. Finalment, el model del Sud d'Europa inclou l'Estat espanyol, Grècia i Portugal.

Una conclusió de l'anàlisi dels nivells de pobresa i de privació per l'any 1996 és que hi ha diferències clares entre els diferents models d'estat del benestar. La mitjana de l'índex de privació per al model meridional és de 15,4; pel liberal, de 10,0; pel corporatista, de 8,3 i pel social-demòcrata, de 5,5. El percentatge de població pobre oscil·la entre el màxim del 14,0% en el model del Sud d'Europa i el mínim del 7,7% en el social-demòcrata; les xifres restants són de l'11,6% tant pel model liberal com pel corporatiu. Pel cas de la privació, aquests resultats són confirmats per una anàlisi multivariant tobit, que mostra com el model social-demòcrata té menors nivells de privació que el continental, mentre que contràriament els models liberal i meridional registren uns nivells superiors al continental.

Els autors observen que també es donen diferències significatives respecte les desigualtats o dispersions en la privació i la pobresa. Respecte la privació, la desigualtat en la privació és major en el model social-demòcrata (el coeficient de variació és 1,568) i menor en el meridional (0,889). Les diferències són molt menys marcades en el cas de la dispersió en la pobresa. En aquest cas, el valor màxim és el 0,725 del model liberal i el menor el corporatista (0,632).

Un tercer treball és el de Dewilde (2008), també citat en el capítol anterior, on s'hi analitza fins a quin punt les diferències existents entre estats europeus respecte els nivells de pobresa són derivats de les diferències en característiques de les persones i les llars o bé dels nivells de riquesa i de factors institucionals, concretament de la generositat de l'estat del benestar.

La generositat de l'estat del benestar es mesura en aquest treball a través de tres tipus diferents de variables: substitució de rendes, regulació del mercat laboral i ajuts a les famílies. Les variables usades (amb dades de finals dels 1990s o per l'any 2001) en l'anàlisi són la taxa de reemplaçament de la prestació d'atur i el nivell de la prestació d'assistència social per la categoria substitució de rendes; l'índex de protecció laboral i el percentatge de contractes temporals per la categoria de la regulació laboral; i els ajuts per fills i la importància relativa de la despesa en guarderies públiques pel cas dels ajuts a les famílies.

En l'anàlisi també es té en compte el nivell de renda del país. Per aquesta variable, se suposa que existeix una relació positiva entre nivell de renda per càpita i generositat de

l'estat del benestar. A més, s'assumeix que aquestes dues variables guarden una relació negativa amb la privació material.

L'article conclou que la renda del territori té un impacte significatiu i negatiu sobre la probabilitat de ser pobre o de patir privació. Quan es controla pel nivell de renda per càpita del país, la pobresa i la privació tenen també el mateix tipus de relació amb la generositat de la prestació per atur, de manera que una major generositat de la prestació implica menors probabilitats de ser pobre o privat. Succeeix, però, el contrari quan s'analiza les prestacions d'assistència social, on una major generositat de la prestació comporta majors nivells de pobresa i privació, un cop controlat pel nivell de renda del país. Dewilde argumenta aquí que una possible explicació és que, tot i ser superiors les prestacions en els països rics que en els pobres, en els primers no són el suficientment generoses com per a treure la població de la situació de pobresa o privació.

L'anàlisi dels resultats per les normatives laborals mostren que, controlant pel nivell de renda per càpita, una major protecció el mercat laboral porta a menors nivells de risc de pobresa. Contràriament, el percentatge de persones amb contracte laboral tenen un efecte negatiu sobre la probabilitat de ser pobre o de ser privat. Finalment, les variables relacionades amb la protecció de la família mostren que la provisió de guarderies públiques té un efecte negatiu sobre la probabilitat de patir privació.

Un darrer article a considerar és el de Nelson (2012), on s'hi estudia el rol que juguen els nivells de les prestacions assistencials a l'hora de combatre la privació a Europa. L'estudi mostra que existeix una relació negativa entre assistència social i privació material, tot i que aquesta relació és menys intensa a mesura que les prestacions són més generoses. L'autor conclou que sembla haver-hi un límit en la prestació a partir del qual les llars ja poden adquirir els béns i serveis mínims necessaris.

Quan s'estén l'anàlisi i s'hi introdueixen algunes eines relacionades amb les polítiques europees de mercat de treball i contra l'exclusió social, l'autor troba que mesures com les polítiques actives de mercat de treball, els serveis públics o les despeses en educació no tenen un efecte significatiu en els nivells de privació. Això, segons l'autor, fa veure que caldria repensar la implementació d'alguns dels elements bàsics de les estratègies que es tracten en aquest capítol de la tesi. En tots els casos analitzats, les despeses en assistència social segueixen mostrant una relació negativa significativa amb la privació.

3.2.4 Conclusions

D'aquest apartat es poden treure dues conclusions principals. La primera és que el sistema espanyol de protecció social, des del punt de vista de la seva dotació, és feble en termes comparatius europeus, sent l'estat que gasta menys en protecció social dels membres de la UE-15. Aquest fet pot ser explicat en part per la menor capacitat de recaptació fiscal. Si s'analitza el tipus de despesa social portada a terme per l'economia espanyola es veu com el vessant de la protecció social té una dotació molt baixa dins del sistema espanyol. Aquesta és una realitat que cal tenir en compte quan es proposa un increment en la dotació econòmica de la renda mínima d'inserció. El cost d'una mesura com aquesta cal valorar-la en un escenari d'un nivell de despesa existent molt baix en aquest àmbit, i amb una important bossa de frau fiscal que impedeix incrementar els ingressos públics.

La segona conclusió està relacionada amb el model concret de protecció social adoptat, altrament dit amb el model d'estat del benestar triat i la seva relació amb els nivells de pobresa i privació. En aquest sentit, la literatura analitzada ha mostrat com existeixen diferències significatives en l'èxit dels diferents models a l'hora de combatre la pobresa i la privació. I els resultats tenen un doble sentit: els models més generosos i comprensius, com el socialdemòcrata, són els que mostren els menors nivells de pobresa i de privació, però alhora registren uns majors nivells de dispersió en la privació.

La literatura analitzada en aquest apartat ha mostrat igualment algunes realitats a tenir en compte quan s'analitza l'èxit de la política social en la reducció de pobresa i privació. Indica que la renda del territori està relacionada amb els nivells de privació i de pobresa (relativa); que les prestacions per atur i les prestacions d'assistència social mostren una relació negativa amb els nivells de pobresa i de privació; i que la major protecció laboral i abundància de guarderies públiques originen menors nivells de pobresa o privació. Contràriament, elements claus dins l'Estratègia 2020 com les polítiques actives de mercat de treball o els serveis públics no tindrien cap efecte sobre els nivells de privació. Aquests serien uns elements rellevants a tenir en compte per defensar la conveniència d'una renda mínima garantida com la que es presenta en aquesta tesi.

3.3 Polítiques actives de mercat de treball

En aquest apartat s'analitza un dels elements clau de les rendes mínimes d'inserció, com és l'activació dels seus receptors. Per a això, es defineix en primer lloc el concepte de polítiques actives de mercat de treball, per a passar posteriorment a estudiar els seus orígens i història, la seva justificació i la seva avaluació, tant a nivell teòric com empíric.

3.3.1 Definició de polítiques actives de mercat de treball

Segons l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE), les polítiques actives del mercat de treball (PAMT) ajuden a que els sol·licitants d'ocupació tinguin més possibilitats de trobar una feina. Les principals característiques d'aquest tipus d'estratègies són que han de tenir un disseny que obliguin els beneficiaris de les prestacions per atur a participar en la recerca activa de feina i a millorar les seves possibilitats d'ocupació, a canvi de rebre uns serveis d'ocupació eficaços i el pagament de la prestació.

La nova tipologia de les polítiques actives d'ocupació, usada tant per la Unió Europea com per l'OCDE conté sis grans tipus diferents de polítiques actives:

1. Els serveis de mercat de treball: inclou dos tipus principals de mesures, els serveis de col·locació i l'administració de les prestacions. Alguns exemples són el registre inicial de l'aturat, la informació professional per l'ocupació, el seguiment de la recerca de feina que fa l'aturat, les entrevistes en profunditat, o la complementació i seguiment dels plans d'acció individuals.
2. Formació: es divideix en quatre tipus: institucional, en el lloc de treball, programes d'aprenentatge integrats i específics. Està dissenyat per augmentar les habilitats dels beneficiaris.
3. Foment de l'ocupació: conté dues mesures, els incentius a la contractació, i incentius al manteniment de l'ocupació.
4. Integració de les persones amb discapacitat: conté mesures relacionades amb el foment de l'ocupació i amb les mesures especials de rehabilitació.

5. Creació directa d'ocupació. Es tracta de llocs de treball creats directament a l'administració pública o per organitzacions no governamentals.
6. Suport a la creació d'empreses.

Cal tenir en compte que existeixen un altre tipus de polítiques de mercat de treball, les anomenades passives. Aquestes estan destinades a garantir un nivell d'ingressos a les persones sense feina. També hi ha un conjunt de mesures que permeten activar les persones que no estan incloses en la llista anterior, com per exemple les regles d'el·ligibilitat de les prestacions d'atur o el règim de sancions lligats a aquests programes.

Auer (2005) va dur a terme una anàlisi global de l'aplicació de les PAMT trobant que els serveis públics d'ocupació, els ajuts a la formació i els ajuts a l'ocupació eren els més àmpliament utilitzats en els països desenvolupats, mentre que la creació directa d'ocupació era utilitzada més intensivament a Àsia i Àfrica. Finalment, els ajuts al llançament d'empreses eren una prioritat als països asiàtics.

D'altra banda, els instruments abandonats són la creació directa d'ocupació i els ajuts al llançament d'empreses en els països de l'OCDE i en els països en transició. I els serveis públics d'ocupació i subsidis d'ocupació a Àfrica, Àsia, i Amèrica Llatina. Això demostra, des del punt de vista de l'autor, que els països estarien tractant d'utilitzar les eines més eficients per al seu entorn particular.

Seguint aquest raonament, es pot constatar com les PAMT es poden utilitzar en diferents combinacions quan s'adopten estratègies diferents connectades a la reinserció del destinatari. Theodore i Peck (2000), analitzen les millors pràctiques en les prestacions assistencials als Estats Units, descriuen els dos enfocaments existents. El primer és el model de desenvolupament del capital humà (*Human Capital Development*). L'objectiu principal del HCD és elevar els nivells d'educació i habilitats dels beneficiaris per tal de millorar les seves possibilitats de trobar feina que proporcionin estabilitat, salaris que permetin mantenir la família i que incloguin possibilitats de progrés professional. Els instruments més comunament utilitzats en aquest tipus d'enfocament són l'educació bàsica, la formació lligada a un lloc de treball i l'orientació laboral. En aquesta perspectiva, el paper dels serveis de suport al treball (com ara guarderies, serveis de salut i de transport) és també important.

La segona opció és l'enfocament dirigit cap a l'ocupació (*Labour Force Attachment*), amb l'objectiu d'aconseguir transicions ràpides en el treball. Les principals mesures són l'orientació laboral, la creació d'autoestima i la recerca de feina.

Bonoli (2010) dissenya una nova tipologia, que permet definir quatre tipus ideals de polítiques actives, en funció dels objectius marcats i dels instruments emprats. En la realitat, els països poden combinar algunes d'aquestes estratègies. El quadre 3.3 resumeix les principals característiques de cada tipus de PAMT.

Quadre 3.3: Tipologia de polítiques actives de mercat de treball segons Bonoli

Tipus	Objectiu	Instruments
Reforç d'incentius (<i>incentive reinforcement</i>)	Enfortir els incentius positius i negatius a cercar feina per les persones receptores de prestacions	<ul style="list-style-type: none"> • Rebaixos fiscals • Límits temporals a la prestació • Retallada de prestació • Enduriment de la condicionalitat • Sancions
Suport a l'ocupació (<i>employment assistance</i>)	Eliminar obstacles a l'ocupació i facilitar l'entrada al mercat laboral	<ul style="list-style-type: none"> • Serveis d'ocupació • Subsidis a l'ocupació • Orientació
Ocupació (<i>occupation</i>)	Mantenir ocupades les persones en atur, limitant la pèrdua de capital humà durant el període d'atur	<ul style="list-style-type: none"> • Creació d'ocupació en el sector públic • Formació no lligada a l'ocupació
Inversió en capital humà (<i>human capital investment</i>)	Millorar les opcions de trobar feina mitjançant l'increment de les capacitats de les persones en atur	<ul style="list-style-type: none"> • Educació bàsica • Formació professional

Font: Bonoli (2010)

La primera estratègia, el reforç d'incentius (*incentive reinforcement*), se centra en reforçar els incentius dels beneficiaris de prestacions per atur a buscar feina. Una opció passa per retallar les prestacions, tant en l'import monetari com en durada. A més, les prestacions es poden condicionar al compliment d'uns requisits de participar en programes d'activació (treball, formació). Finalment, l'ús de sancions també pot permetre augmentar els incentius a cercar feina per part dels aturats. Aquest és un tipus d'enfocament molt usat en els països anglo-saxons.

El segon tipus, suport a l'ocupació (*employment assistance*), comprèn mesures destinades a eliminar obstacles a la participació en el mercat laboral. S'hi inclouen mesures com els serveis de col·locació, l'orientació, els subsidis a l'ocupació o els

serveis de guarderia (pel cas de les llars monoparentals). És una estratègia comunament usada en els països anglo-saxons, nòrdics i continentals.

El tercer cas és el de l'ocupació (*occupation*), on l'objectiu passa per impedir que les persones en atur perdin la capacitat de treballar i les seves capacitats. Les mesures passen per la creació directa de llocs de treball en el sector públic (i en organitzacions no governamentals) i en la formació. Els països continentals, en la dècada dels 1980s i inicis dels 1990s van optar per aquest model.

Finalment, la inversió en capital humà (*human capital investment*) és la quarta opció de la tipologia de Bonoli. En aquest cas, l'estratègia passa per millora les opcions laborals dels aturats a través de la millora i actualització dels seus coneixements i capacitats, mitjançant l'educació bàsica i la formació professional. Els països nòrdics són un exemple clar d'estats que han optat per aquest model.

3.3.2 Breu història de les polítiques actives de mercat de treball

Els orígens de les polítiques actives del mercat de treball es remunten a la Gran Depressió de la dècada de 1930, quan el govern de Roosevelt es va involucrar en un intens programa d'obres públiques, mentre que el règim nazi va implementar esquemes similars a Alemanya (Auer, 2005). El 1950, Suècia va iniciar les polítiques actives de mercat de treball en la seva forma més moderna, liderats pels dirigents sindicals Rehn i Meidner. El seu enfocament estava destinat a augmentar la mobilitat laboral, per tal d'evitar colls d'ampolla en el mercat laboral, reduir la inflació i mantenir un alt potencial de creixement per a l'economia. A la dècada de 1960, tant als Estats Units d'Amèrica com a la Unió Europea es va ampliar l'abast de PAMT per incloure als grups exclosos (Lönnroth, 2000). Cal tenir en compte que, fins la crisi del petroli del 1973, els països desenvolupats havien de fer front a un problema d'escassetat de mà d'obra i l'estratègia passava per millorar la seva qualificació per a nodrir unes indústries en permanent expansió (Bonoli, 2010)

A partir de la crisi del 1973 la situació va canviar dràsticament. Les PAMT fan front a un atur persistentment alt i es reorienten cap a l'ocupació dels aturats. Finalment, des de mitjats dels 1990s, les PAMT s'han dedicat a facilitar la reentrada en el mercat laboral

de les persones aturades i de les inactives, centrant-se en mesures basades en el reforç d'incentius i el suport a l'ocupació (Bonoli, 2010).

L'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic i la Unió Europea han donat un major impuls a aquest tipus de polítiques durant les últimes dues dècades. L'OCDE ha insistit en la promoció de PAMT des de la publicació del seu Jobs Study, on s'hi especificava que (1994: part 2d):

“Es necessita un canvi progressiu dels recursos dedicats a l'ajuda financera passiva cap a mesures actives. Les polítiques actives de mercat de treball milloren l'accés al mercat de treball i l'ocupació, desenvolupen habilitats relacionades amb el treball, i promouen mercats de treball més eficients. Les polítiques actives poden enfortir els vincles entre el creixement de la demanda agregada, la creació d'ocupació i l'oferta de mà d'obra qualificada. I un nivell més alt de despesa pública en mesures actives pot conduir a la moderació salarial mitjançant l'enfortiment de la capacitat dels outsiders, en particular dels aturats de llarga durada i dels primers demandants d'ocupació, competint més eficaçment pels llocs de treball. La intensificació dels serveis d'inserció laboral i dels programes d'orientació, destinats a fomentar la recerca de feina eficaç dels desocupats, han demostrat ser especialment rendibles”.

D'altra banda, la UE ha fet de les PAMT un element central de la seva estratègia d'ocupació, fet que queda reflectit en les primeres orientacions sobre ocupació (Council of the European Union, 1998: 1):

“Substituir mesures passives a mesures actives. Els sistemes de prestacions i de formació, quan sigui necessari, s'han de revisar i ser adaptats per assegurar que donin suport activament a la inserció professional i que incitin realment els aturats a buscar i acceptar una feina o una formació. Cada Estat membre: s'esforçarà per incrementar substancialment el nombre de persones que es beneficien de mesures actives per millorar la seva ocupabilitat. Per tal d'augmentar el nombre de desocupats als quals s'ofereix formació o qualsevol altra mesura semblant, s'haurà de, en particular, fixar un objectiu, a la llum de la seva situació de partida, d'aproximació progressiva a la mitjana dels tres estats membres més pròspers, amb una xifra mínima del 20 %.”

Convé remarcar que els països estan utilitzant cada vegada més les polítiques actives de mercat de treball no només en els casos dels actius (aturats i ocupats), sinó també per les

persones inactives. La idea és que l'enduriment de les condicions d'elegibilitat i els requisits associats a les prestacions per atur pot tenir un impacte limitat si les persones es mouen a un altre tipus de prestacions no lligades a l'ocupació, com poden ser els casos de prestacions destinades a famílies monoparentals, per malaltia o el cas de les rendes mínimes (Carcillo i Grubb -2006-, OECD -2003-).

Finalment, cal destacar que els recursos destinats a les polítiques actives presenten un caràcter pro-cíclic, en el sentit que tendeixen a augmentar durant les etapes de crisi econòmica i a caure durant les de creixement. El que passa és que la despesa per aturat ha caigut durant l'actual període de crisi, fet que implica menys diners per a ajudar unes persones en situació d'atur quan existeix una major competència per uns llocs de treball escassos (Immervoll i Scarpetta, 2012).

3.3.3 Justificació de les polítiques actives d'ocupació

Les Polítiques Actives de Mercat de Treball (PAMT) s'han justificat per diversos motius que es poden dividir en dos grups: els relacionats amb un incorrecte funcionament del mercat laboral i els relacionats amb qüestions d'equitat.

Un primer argument és el de l'eficiència. Es parteix del supòsit que hi ha una ineficiència en el funcionament dels mercats laborals i que les PAMT poden ajudar a resoldre-la. En aquesta línia, tant Maching i Manning (1999) com Calmfors (1994), tots dos citats per Kluve i Schmidt (2002), argumenten que les PAMT tenen uns efectes positius (depriments) sobre els salaris. Calmfors addueix que les PAMT mantenen la grandària efectiva de la població activa, proporcionant així una major competència sobre els treballadors ocupats i reduint la pressió a l'alça dels salaris. Per la seva banda, Machin i Manning tenen en compte l'existència d'un alt percentatge d'aturats de llarga durada entre els desocupats a Europa. Aquest estoc d'aturats de llarg termini, amb problemes per a tornar al mercat laboral, exerceixen una pressió a l'alça dels salaris que pot disminuir amb una bona aplicació de polítiques actives.

Un segon argument és el de l'efecte positiu de les polítiques actives sobre la productivitat del treball, on s'hi destaca una doble relació. Primera, la inversió en formació condueix a un augment en la productivitat de la força de treball (Kluve i

Schmidt, 2002). Segona, l'augment de la productivitat de l'individu augmenta la seva ocupabilitat (Lönnroth, 2000)

Una altra justificació de les PAMT prové de la millora que suposen en el procés de correspondència (*matching*) entre l'oferta i la demanda de treball. Més concretament, pot venir de facilitar la reassignació de la mà d'obra entre sectors, de l'ajuda proporcionada en el procés de selecció dels treballadors (Auer, 2005; Kluve i Schmidt, 2002)

Les polítiques actives faciliten també l'adaptació de les treballadores a les transicions laborals successives. Es dóna actualment una profunda necessitat de respondre a les condicions canviants en el món de la producció, derivades de fenòmens com l'augment de la importància dels serveis, el deteriorament del sistema fordista de producció o l'increment de la importància del coneixement com a factor de producció. Estem vivint per tant en un món de risc i inestabilitat, i les persones s'han d'adaptar a les situacions canviants per a poder gestionar amb èxit les transicions entre diversos llocs de treball. La millor manera de fer-ho és a través d'un constant procés d'activació de la persona, principalment a través de l'ús de les PAMT.

En aquest nou entorn, el rol de l'estat de benestar passa a ser el d'ajudar les persones a gestionar els riscos, no a evitar-los. D'aquesta forma, la desocupació es converteix en un problema de l'individu, i el paper de l'Estat és proporcionar a les persones les eines necessàries per millorar de forma contínua el seu capital personal. En altres paraules, el problema ja no és com augmentar el nivell d'ocupació, sinó l'ocupabilitat de les persones (Serrano, 2003).

Un altre argument té a veure amb la lluita contra la "dependència" a través dels canvis d'actitud de la persona en situació d'atur. Les polítiques actives combatrien la situació de desànim dels sol·licitants d'ocupació, així com augmentarien la seva motivació i ganes de treballar (Lönnroth, 2000). Es basa en una idea molt arrelada en la ideologia conservadora, que afirma que les prestacions socials són excessivament generoses i que, per tant, dissuadeixen a les aturades de buscar activament una feina. En una situació com aquesta, el trànsit de la prestació per atur o la d'assistència social a una feina remunerada suposaria un increment molt petit dels ingressos per la persona, fet que la dissuadiria de cercar activament feina. Segons aquesta perspectiva, les polítiques passives, més que ser una solució al problema de la desocupació, l'estarien causant. Les

polítiques actives, per contra, canviarien les expectatives dels individus, al fer menys atractives les prestacions passives (Geldof -1999-, Heikkilä -1999-, Lødemel i Trickey (eds) -2000.).

En aquest sentit, dins les PAMT els estats estan, de forma creixent, introduint mesures destinades a reduir el *trade-off* existent entre garantia d'ingrés i incentius a la cerca de feina, a l'autosuficiència. Són les polítiques de fer que treballar surti a compte (*make work pay*), que poden prendre diverses formes, segons Immervoll i Scarpetta (2012), com la retirada progressiva de la prestació a la persona que obté una feina (*gradual benefit phase-out*) o els descomptes impositius a les persones que treballen (*in work benefits*). La literatura mostra com els incentius financers a treballar afecten l'oferta de treball més a través de la participació en el mercat laboral que no pas en el nombre d'hores treballades, com les persones amb baixos ingressos i les mares solteres són els col·lectius que més reaccionen als incentius i que l'oferta de treball de les dones és més elàstica que la dels homes. Paral·lelament, els mecanismes de control de la prestació, com la participació en entrevistes amb membres del servei d'ocupació o la participació obligatòria en cursos de formació incrementen el cost d'oportunitat de mantenir la prestació per aquelles persones que no cerquen realment una feina.

Aquesta explicació assumeix dues hipòtesis des del punt de vista del funcionament del mercat laboral: hi ha suficients vacants i les vacants estan disponibles per a totes les persones aturades (Recio i Banyuls -2004-). A més, segons Heikkilä (1999) se suposa que les persones només es mouen seguint un pur càlcul econòmic, obviant que les persones poden acceptar una feina per altres raons, com poden ser la creació de xarxes socials o el ser un primer pas cap a una millor situació laboral. Geldof (1999) afegeix que aquesta perspectiva té normalment al darrere una imatge negativa dels pobres.

Un últim argument sobre l'eficiència de les PAMT és que aquestes constitueixen una xarxa de seguretat en uns mercats laborals flexibles, permetent uns ajustos laborals socialment acceptables per la major velocitat que es dona en la reassignació dels treballadors acomiadats (Auer, 2005).

Un primer argument redistributiu o igualitarista té a veure amb la reducció de la pobresa a l'evitar l'exclusió social de les persones. Aquí es parteix de la consideració que una via important a la pobresa a Europa és una persistent falta de treball, sobretot entre els

treballadors menys qualificats. Per tant, la intervenció en el mercat de treball és necessària per raons redistributives (Geldof, 1999; Lødemel i Trickey, 2000; Serrano, 2004). En aquest context, l'augment dels ingressos derivats de l'augment de l'ocupabilitat (i de la productivitat) ha de portar a una caiguda en les taxes de pobresa. Com a efecte secundari, es promou la cohesió social (Auer, 2005; Lönnroth, 2000). En una versió més extrema d'aquest argument, fins i tot uns petits (o decreixents) ingressos provinents del treball poden ser considerats com a preferibles a l'erosió de les habilitats de treball derivades de l'atur (OECD, 2003).

Un altre argument està relacionat amb la redistribució del treball. Les PAMT han de donar als aturats de llarga durada la possibilitat de tornar a entrar al mercat de treball (Lönnroth, 2000).

Una última justificació de les PAMT basat en l'equitat és que aquestes polítiques contribueixen al manteniment de la viabilitat de l'Estat de Benestar. Es parteix de la constatació que l'envelliment de la població és un repte per la viabilitat del benestar donat l'augment de la proporció de persones que depenen de les prestacions socials (principalment pensions). Les PAMT, en augmentar les taxes d'ocupació, poden ajudar a fer front a aquest problema, en augmentar els ingressos públics i disminuir la despesa pública (Carcillo i Grubb, 2003)

3.3.4 Avaluació de les polítiques actives d'ocupació: aspectes metodològics

Hi ha un interès creixent en l'avaluació dels resultats de les polítiques actives del mercat de treball. En temps de pressupostos governamentals restrictius i amb dubtes significatius en el funcionament adequat d'aquest tipus de polítiques, una anàlisi d'aquest tipus es converteix en imperatiu. El procés ideal d'avaluació, segons Hujer i Caliendo (2001), que citen a Fay (1996) seria elaborat en tres passos. Primer es calcularia l'impacte del programa sobre l'individu; segon, s'examinaria si els guanys són prou grans com per a crear una prestació o intervenció social i tercer, s'hauria de dur a terme un estudi de cost d'oportunitat.

Lönnroth proporciona un punt de vista complementari més ampli en assenyalar que programes actius del mercat de treball poden ser avaluats en quatre nivells diferents

(Lönnroth, 2000). Primer, s'hi pot avaluar llur eficàcia, trobant si el programa està aconseguint els seus objectius principals, com la promoció de les perspectives d'ocupació dels beneficiaris o la reducció de les taxes de pobresa. Segon, es pot dur a terme una anàlisi de cost-eficiència, relacionant els resultats del programa i el seu cost monetari. La tercera anàlisi se centraria en la rellevància política del programa, analitzant fins a quin punt la mesura estudiada és consistent amb altres mesures existents o amb altres polítiques relacionades. Finalment, s'adoptaria una anàlisi que permetés copsar un valor social més ampli en el programa. Aquí l'atenció se centraria en l'existència (o no) d'objectius que van més enllà de l'objectiu primari del programa. Per exemple, si l'objectiu principal és millorar l'ocupabilitat del beneficiari, el valor social més ampli seria la lluita contra la pobresa o la reducció de la criminalitat.

Centrant l'atenció en el primer aspecte, l'efectivitat del programa, la literatura ha establert que hi ha dos tipus principals d'anàlisi: microeconòmica i macroeconòmica. La primera se centra en els efectes derivats de la participació en un programa de política activa. Per exemple, s'estudiaria els efectes del programa sobre l'ocupació o el salari dels participants. La segona està dedicada a trobar els efectes del programa sobre algunes variables macroeconòmiques importants com, per exemple, l'ocupació, la inflació, o la taxa de creixement.

3.3.4.1 Anàlisi microeconòmica

L'anàlisi microeconòmica té la intenció de mostrar si la participació en un programa determinat canvia la situació dels participants pel que fa a la mesura de resultat seleccionada. Per exemple, els ingressos, les oportunitats d'ocupació, la durada dels períodes d'atur o les hores per setmana treballades en la nova feina (Auer, 2005).

El principal problema amb l'anàlisi micro és que no es poden observar simultàniament ambdós estats, la participació i la no participació en el programa. Per tant, la recerca d'un grup de control apropiat és imprescindible (Hujer i Caliendo, 2001). I si es treballa amb un grup de control es té el problema, com indiquen Muñoz de Bustillo et al. (2009), citant a Ravallion (2008), que segueix existint un problema de manca d'informació: només es disposa d'informació sobre la situació dels individus que es beneficien del programa un cop aquest s'ha aplicat i de la dels que no han participat en el programa,

que no han estat tractats. En canvi, no es poden observar ni la situació de la persona que ha participat si no ho hagués fet ni la de la persona que no hi ha participat si ho hagués fet.

Les tècniques d'avaluació en aquest camp concret es poden dividir en tres grups: experimentals, quasi-experimentals i no experimentals (Auer, 2005; Muñoz de Bustillo et al., 2009). En un experiment, l'analista tria el grup de tractament i el de control abans de la posada en marxa del programa. Se seleccionen a l'atzar les persones del grup de tractament entre les persones que compleixen els criteris de selecció del programa; la no seleccionada s'assigna al grup de control. La diferència entre els resultats dels dos grups és llavors atribuït a l'aplicació de l'esquema analitzat. Aquest és un tipus de tècnica poc usada en ciències socials, donat el problema ètic que planteja (com per exemple la privació d'una prestació social per a veure quin efecte crea tal mesura).

La tècnica quasi-experimental selecciona els grups després de la intervenció, utilitzant dades dels participants i de les persones (per exemple, aturats) amb característiques similars, així com entrevistes. Els estudis empírics han utilitzat diferents mecanismes per crear el grup de control. Per exemple, amb la gent que ha abandonat el programa, utilitzant les persones que tenien dret a la titularitat però no la varen sol·licitar. L'estudi en general pren la forma d'una anàlisi estadística. En aquest sentit, la participació en el programa és una de les variables que ajuden a explicar el resultat (ocupació o salari). Altres variables utilitzades en l'especificació poden ser el sector productiu o el nivell d'estudis de la participant. Aquestes són les avaluacions més comuns en els països de l'OCDE. El problema més important d'aquest tipus d'estudis provenen del biaix introduït quan es crea el grup de control (els components del grup de tractament són diferents als del grup de control) (Gaëlle, 1999).

D'entre els mètodes quasi-experimentals més usats s'hi troben (Muñoz de Bustillo et al., 2009) l'anàlisi de tall transversal a través de mínims quadrats ordinaris, de model lògit o probit; diferències en diferències; Propensity Score Matching; regressions en discontinuïtat; variables instrumentals i anàlisi de duració.

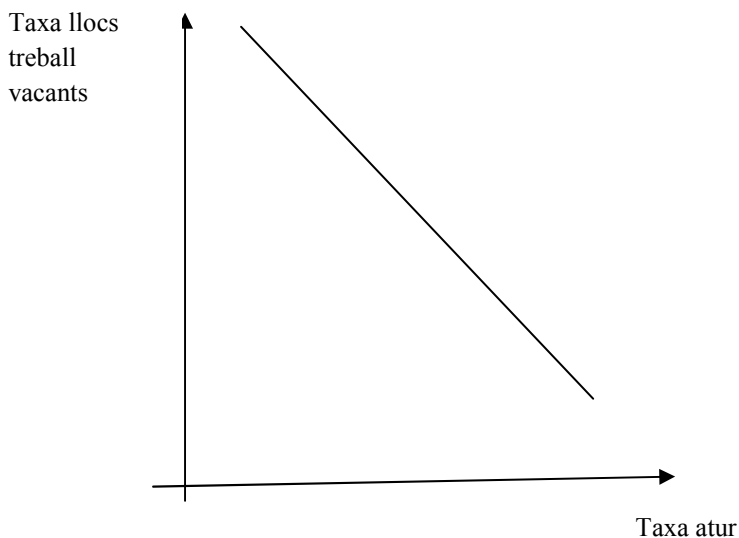
Els estudis no experimentals només es basen en les dades estadístiques dels participants.

3.3.4.2 Anàlisi macroeconòmica

Hi ha diversos efectes macroeconòmics, tant directes com indirectes, provinents de l'aplicació d'un programa d'activació. S'hi poden citar, per exemple, efectes directes en l'ocupació i en els nivells d'atur, o l'augment de la grandària de l'oferta del mercat laboral. Els efectes indirectes poden ser més nombrosos, i poden incloure els efectes sobre el nivell dels salaris o sobre la despesa pública (Koning, 2001).

La primera metodologia macroeconòmica es va basar en la corba de Beveridge, també coneguda com el model de u/v (atur –*unemployment*–, vacants –*vacancies*–), que es representa en el diagrama 3.4. Aquest model es basa en l'observació empírica que, quan la taxa d'atur és alta, la taxa de llocs de treball vacants és baixa, i viceversa (Koning, 2001). La relació pot ser interpretada com una mesura de com funciona en el mercat de treball el procés de *matching* (emparellament). El procés de *matching* determina l'eficiència amb què els treballadors troben nous llocs de treball. Les millores en aquest procés desplaçarien la corba cap al seu origen.

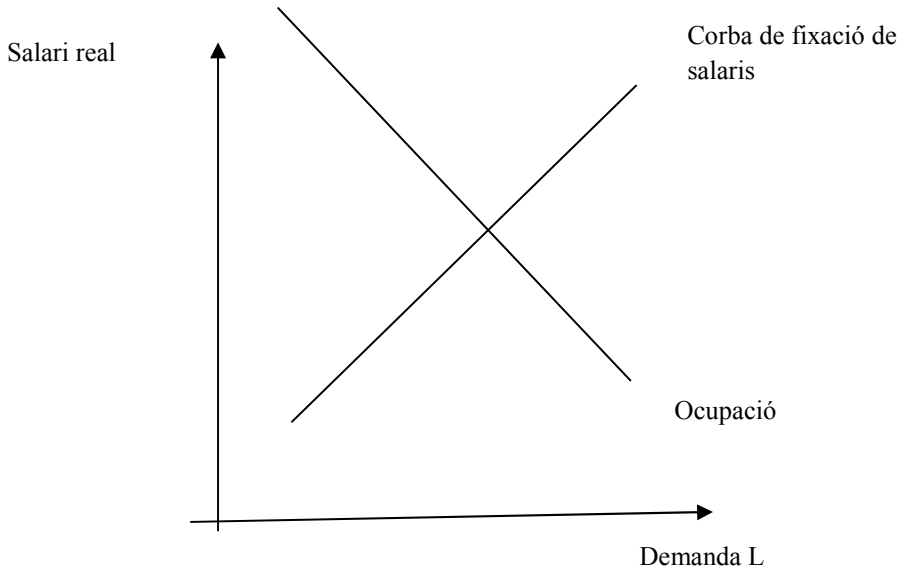
Diagrama 3.4: Corba de Beveridge

La corba de Layard-Nickell, que es mostra en el diagrama 3.5, és una altra eina que s'utilitza per analitzar els efectes macroeconòmics de les PAMT. Es pot aplicar per descriure com s'assoleix l'equilibri en el mercat de treball. La corba de fixació de salaris té un pendent ascendent. Reflecteix com augments en els nivells d'ocupació condueixen a majors salaris reals. La corba de pendent negativa és la demanda de mà d'obra. La

intersecció entre ambdues funcions és el punt d'equilibri, que mostra tant el nivell d'ocupació i el nivell dels salaris reals en aquesta situació (OECD, 1993).

Diagrama 3.5: Corba de Layard-Nickell

La literatura ha utilitzat aquests models per a valorar els efectes de les polítiques actives del mercat de treball sobre els nivells d'ocupació i dels salaris (Estevão -2003-, OCDE, -1993-). S'hi ha detectat cinc efectes diferents. Uns són els efectes sobre el procés de *matching*. En aquest sentit, mesures com la formació o l'assessorament laboral estan orientades a millorar l'eficiència del procés d'emparellament en el mercat laboral. Aquest fenomen es pot veure en la corba de Beveridge com un desplaçament cap a dins de la corba *u/v*. En el cas del model de Layard-Nickell, aquest canvi cap a l'interior pot afectar l'equilibri en el mercat de treball de dues maneres. Primer, mitjançant la reducció del nombre de vacants, que tendirà a reduir la pressió salarial i després a canviar la fixació de salaris, desplaçant la corba de salaris cap avall. I segon, suposant que les vacants són costoses de mantenir per als empresaris, una disminució del nombre de vacants implicaria un desplaçament cap a fora de la corba de demanda de treball. Per tant, el nivell d'ocupació s'eleva i l'efecte dels salaris no és conclouent.

Un altre efecte és sobre la productivitat del treball, que es deriva tant de la formació com de l'ocupació subsidiada. Aquest efecte pot ser vist, en el model de Layard-Nickell, com un canvi cap a fora en la funció de demanda de treball, el que significa un augment de l'ocupació i dels salaris reals.

Quant el manteniment de l'oferta de treball, les polítiques actives redueixen el risc de patir atur de llarga durada, fet que significa un augment de la competència pels llocs de treball disponibles, el que hauria de reduir la pressió salarial. Aquest efecte pot ser vist, en el model de Layard-Nickell, com un desplaçament cap a baix de la corba de fixació de salaris, el que significa un augment de l'ocupació i una disminució dels salaris reals.

En quart lloc hi tenim els efectes secundaris o col·laterals (*side effects*). Per exemple, en el cas de l'ocupació subsidiada pot aparèixer un problema d'efecte de substitució quan les empreses substitueixen una categoria de treballadors ja empleats per un altre (el subsidiat). Aquest efecte pot ser vist, en el model de Layard-Nickell, com un desplaçament cap avall de la corba de la demanda laboral, el que significa una caiguda en l'ocupació i els salaris reals.

I també hi ha efectes sobre el salari de reserva. Mitjançant la reducció dels riscos d'atur de llarga durada i, per tant, la disminució de la desutilitat de la desocupació, les polítiques actives tendeixen a augmentar el salari de reserva dels aturats. Aquest efecte pot ser vist com un desplaçament cap amunt de la corba de fixació de salaris, el que significa un augment dels salaris reals i la disminució dels nivells d'ocupació.

3.3.5 Avaluació de les polítiques actives d'ocupació: resultats

Després d'haver revisat els elements teòrics de l'avaluació de les PAMT aquest apartat descriu els resultats més destacats de la literatura empírica. Respecte els resultats de les avaluacions, donat l'enfocament microeconòmic de la part empírica de la tesi, se centra l'atenció en els darrers metaanàlisis de caràcter microeconòmic. S'usen dos treballs recentment publicats, un que analitza la Unió Europea i un altre el conjunt dels països de l'OCDE³⁸.

³⁸ Muñoz de Bustillo et al. (2009) porten a terme una revisió de la literatura sobre avaluació de l'aplicació de les polítiques actives de mercat de treball a l'estat espanyol, centrant l'atenció en els joves amb baixos nivells de formació acadèmica. La primera conclusió que s'extreu és que hi ha una manca de cultura de l'avaluació de polítiques a nivell de l'estat espanyol. Aquest és un fenomen que cal corregir, donat que els costos de no saber quines són les accions més eficients és molt elevat. La segona conclusió és que el moment de les intervencions importa, i que aquestes han de ser dutes a terme el més aviat possible, fet que porta a plantejar-se la necessitat d'actuar en l'etapa escolar. A més, l'estudi destaca la conveniència de focalitzar les intervencions en funció de les necessitats del col·lectiu objectiu.

El primer article és el de Card, Kluve i Weber (2010). Els autors porten a terme una meta-anàlisi d'avaluacions recents de polítiques actives de mercat de treball, usant 97 estudis fets entre els anys 1995 al 2007, que incloïen anàlisis sobre 199 tipus de programes diferents. Creen una tipologia de PAMT amb cinc categories: formació (en l'aula o en el lloc de treball), ajuts a la cerca de feina i sancions, subsidis a l'ocupació privada, creació directa d'ocupació pública i una combinació d'alguns d'ells. Com a variables de control, els autors usen el tipus de variable objectiu (per exemple, el temps que es passa la participant al programa abans d'obtenir feina o els ingressos després de participar en el programa), si el programa estava adreçat o no a algun estrat d'edat determinat o a algun sexe determinat, la durada del programa i si el treball de recerca ha estat publicat o no.

Els primer resultat és que els programes d'orientació laboral (i les sancions per incompliment) són els que tenen millors resultats a curt termini (un any després de la finalització del programa). Segon, l'estudi troba que els programes de formació tenen millors resultats a mig termini (dos anys després de la finalització del programa) que no pas a curt, i, en el cas dels efectes a mig termini, aquests són millors que els d'orientació laboral. Finalment, la creació directa de llocs de treball és la pitjor opció, mentre que els subsidis a l'ocupació privada només tenen efectes positius en el mig termini.

Kluve (2010) realitza un estudi similar aplicat al cas de la Unió Europea. S'hi tenen en compte 137 tipus de programes avaluats en 19 estats europeus implementats entre inicis dels 1980s a inicis dels 2000s. Kluve crea una tipologia de PAMT amb sis categories: formació, ajuts a la cerca de feina i sancions, subsidis a l'ocupació privada, creació directa d'ocupació pública, programes adreçats a joves i programes adreçats a discapacitats. Les variables de control usades són el context institucional (les reglamentacions que afecten els empresaris a l'hora de contractar treballadors i els treballadors a l'hora d'acceptar una feina), les condicions macroeconòmiques (com la taxa de creixement del PIB o la d'atur); el tipus de disseny de l'estudi (per exemple, experimental). Els principals resultats d'aquest estudi en el referent a l'efectivitat dels diversos tipus de programes és que tant els subsidis a l'ocupació privada com els ajuts a la cerca de feina i sancions són els que donen millors resultats sobre l'ocupació després d'haver participat en el programa, just al contrari de la creació d'ocupació pública.

Respecte les anàlisis de caràcter macroeconòmic, cal destacar la feta per l'OCDE i reflectida en el capítol 4 de l'edició de 2005 de Perspectives d'Ocupació (OCDE, 2005), dedicada a examinar l'impacte dels PAMT sobre els resultats de l'ocupació, basant-se en els resultats de les avaluacions anteriors. Aquest treball conclou que les PAMT poden ser eficaces per incrementar l'ocupació a nivell agregat. Els Estats Units, Austràlia, Nova Zelanda, Regne Unit, Dinamarca i Irlanda són exemple d'aquesta estratègia reeixida. També conclou que l'èxit inicial en la reducció de la desocupació pot crear un cercle virtuós: la disminució del nombre de beneficiaris de prestacions per desocupació i els programes d'activació significa que el suport es pot intensificar per als que encara estan desocupats.

Per últim, mentre que l'efecte motivador dels programes públics d'ocupació existeix, i té dos efectes sobre la desocupació: d'una banda, es tendeix a reduir el període de desocupació, en reduir els incentius per romandre aturats; d'altra banda, redueix les entrades a l'atur.

3.3.6 Conclusions

L'estudi fet en aquest apartat de les polítiques actives del mercat de treball (PAMT), permet veure que, des del punt de vista teòric, estan dissenyades a ajudar a que els sol·licitants d'ocupació tinguin més possibilitats de trobar una feina, a través de l'ús d'un conjunt d'instruments, com orientació laboral, formació, incentius positius i negatius. Les principals característiques d'aquest tipus d'estratègies són que obliguen els beneficiaris de les prestacions d'atur a participar en la recerca activa de feina i a millorar les seves possibilitats d'ocupació, a canvi de seguir rebent la prestació econòmica. En els últims anys hi ha un canvi creixent d'aplicació d'aquestes polítiques més enllà del perfil de la perceptora de la prestació o subsidi d'atur, incloent-hi perceptores de subsidis d'incapacitat o de rendes mínimes.

Des del punt de vista de la justificació de la seva aplicació a les perceptores de la renda mínima d'inserció, hi ha dos arguments a destacar: en primer lloc, es persegueix la reducció de la pobresa o l'evitar l'exclusió social de les persones. En segon lloc, hi ha un element de lluita contra la "dependència" a través dels canvis d'actitud de la persona en situació d'exclusió social.

Quan s'aplica a beneficiàries de la renda mínima d'inserció, les polítiques actives tenen un enfocament basat en el desenvolupament del capital humà, en el sentit que l'objectiu bàsic és elevar els nivells d'educació i de capacitat de les beneficiàries per tal de millorar les seves possibilitats de trobar feina i de (re)inserir-se en la societat. Cal tenir en compte aquí que aquesta estratègia inclou instruments més comunament utilitzats en aquest tipus d'enfocament, com són l'educació bàsica, la formació lligada a un lloc de treball i l'orientació laboral, que, com es podrà constatar posteriorment en aquesta tesi, són elements centrals del vessant d'activació de la RMI catalana. Cal tenir en compte, però, que el disseny d'activació de la RMI també conté elements de reforç d'incentius, com sancions per incompliment o complements de la prestació per trobar feina i d'ocupabilitat, com creació de llocs de treball en sector protegit, segons la tipologia de Bonoli.

3.4 Les RMI europees

Els models de protecció social espanyol i català descrits en el capítol anterior comparteixen diversos elements amb els existents en altres estats de la Unió Europea. En particular, la major part dels estats membres de la Unió Europea tenen els seus propis programes de rendes mínimes d'inserció. Segons la Comissió Europea (European Commission, 2006), aquests programes reuneixen les característiques següents:

1. Estan destinats a satisfer les necessitats fonamentals de vida.
2. La prestació econòmica es dóna quan no hi ha una altra font de suport financer.
3. La prestació és de caràcter no contributiu.
4. En la seva major part no són programes limitats en el temps, tot i que se suposa que el beneficiari no rebrà per sempre la prestació.
5. Requereixen que les persones beneficiàries han d'estar disponible per al treball.
6. Són programes sotmesos a prova de necessitat (*means-tested*) i subjectes a un cert grau de discrecionalitat de les autoritats.
7. L'elegibilitat de la sol·licitant depèn de l'edat i de la residència en el territori durant un període mínim especificat.

8. L'import de la prestació econòmica depèn generalment de la situació de la llar i es poden combinar amb altres prestacions socials (habitatge, calefacció, subsidis per fills).

De fet, una renda mínima garantida, com apunta Busilacchi (2008:2), hauria de ser:

"la transferència d'una suma de diners que constitueixi la mínima dotació de recursos necessària per al/la sol·licitant i la seva família que permeti satisfer les seves necessitats fonamentals i portar una vida decent".

L'autor afegeix així mateix que una renda mínima garantida ha d'estar adreçada al pobre com a tal. Per tant, hauria de ser de caràcter universalístic (arribar a totes les persones amb ingrés menor a un sostre fixat) i selectiu (tan sols arribar a aquest tipus de ciutadà). Cal considerar a més que aquests programes tenen un efecte de reducció de les disparitats en els ingressos en els estrats més pobres de la població (Immervoll, 2010).

Aquests tipus de programes tenen una particular relació amb el mercat de treball, donat que alguns dels seus aspectes poden modificar la participació de les persones en el mercat laboral (Palme et al., 2009; Immervoll, 2010). Per exemple, s'argumenta que aquest tipus de prestacions poden crear desincentius a la cerca de feina, donat que trobar-ne una implica la pèrdua de l'ajut. Aquest fet portaria a la creació d'una trampa de la pobresa, on les persones serien incapaces de sortir de la seva situació de dependre de l'estat.

Aquest problema es pot resoldre permetent la persona que troba feina de seguir cobrant una part de la prestació. Una altra forma d'evitar el problema de la no entrada en el mercat laboral dels beneficiaris de l'assistència social passa per la introducció d'un seguit d'activitats obligatòries relacionades amb la cerca de feina o de la participació en cursos de formació. L'incompliment d'aquestes mesures pot comportar la retallada o fins i tot la retirada de la prestació. Aquest seguit de mesures poden permetre, a més, de reduir el nivell de despesa pública.

Immervoll (2010) assenyala que cal ser molt curosos a l'hora d'introduir algun tipus de requeriment lligat al manteniment de la prestació, donat que es pot arribar a fer fora de la renda mínima a persones que arrossegueu problemes seriosos o múltiples i que són incapaces d'obtenir ingressos en el mercat de treball. D'aquesta manera s'estaria

augmentant els nivells de pobresa. En tot cas, les intervencions han d'estar adaptades a les necessitats de la persona beneficiària, fet que implica la necessitat de disposar d'una àmplia informació i de disposar d'uns serveis socials el suficientment ben dotats³⁹.

Un element destacable dels programes d'assistència social és la seva capacitat de reduir els problemes de la privació i de la pobresa monetària. Aquesta capacitat depèn de tres elements: el nivell de la prestació, els preus i els salaris (Palme et al., 2009). El nivell de les prestacions ha caigut respecte el dels salaris, erosionant en termes relatius la capacitat adquisitiva dels receptors de les prestacions assistencials (Nelson, 2007).

Les principals característiques dels esquemes existents a la UE es descriuen en la taula 3.4, on es recull informació sobre els requisits de nacionalitat, residència, edat i condicionalitat laboral. Igualment, el quadre conté informació sobre la durada, l'import i el tractament fiscal de la prestació econòmica.

Quadre 3.4: Programes de RMI existents en la UE-27 a Juliol del 2012

País	Programa
Bèlgica	<p>Ingrés d'integració (<i>Revenue d'Integration/Leefloon</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: nacionals de la UE, país amb acord reciprocitat, refugiats polítics. Residència permanent</p> <p>Edat mínima: 18 anys, amb excepcions per certs menors d'edat</p> <p>Condicionalitat laboral: Predisposició a treballar (menys exigent que per a aturats)</p> <p>Durada: Indefinida, mentre es compleixin els requisits (revisió anual)</p> <p>Import mensual prestació (persona sola): 786 €, indexat en funció IPC</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Bulgària	<p>Prestació mensual d'assistència social (<i>Месечни социални помощи</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residència de llarga durada</p>

³⁹ Gurgand i Margolis (2008) i Bargain i Doorley (2011) analitzen els efectes sobre la participació laboral del programa francès de renda mínima d'inserció. Els primers conclouen que els guanys obtinguts pels receptors de la RMI francesa quan obtenen un treball són positius però petits, amb la meitat dels receptors obtenint uns guanys com a màxim del 21% d'increment del seu ingrés disponible. Part d'aquest fenomen s'explica pel fet que són persones que no poden esperar obtenir un treball a temps complet, sinó parcial. Les llars unipersonals són les que obtenen majors guanys, mentre que són més baixos en els casos de parelles amb fills. Bargain i Doorley (2011) conclouen que l'existència de la RMI disminueix la participació dels homes que compleixen 25 anys i amb baixos nivells educatius, que tenen menors perspectives d'ingrés. Aquest efecte no es dona pels homes amb nivells educatius mitjans o alts.

	<p>Edat mínima: no hi ha requisits</p> <p>Condicionalitat laboral: estar registrat en oficina ocupació; no haver rebutjat ofertes feina; participar programes activació</p> <p>Durada: indefinida</p> <p>Import mensual prestació (parella amb dos fills, de 10 i 5 anys): 104 €, sense regla fixada d'indexació, sotmès a disponibilitat pressupostària</p> <p>Pagament impostos: no</p>
República Txeca	<p>Sistema d'ajut per necessitat material (prestació social) (<i>Systém pomoci v hmotné nouzi</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents permanents, ciutadans ue, treballadors immigrants, refugiats</p> <p>Edat mínima: no hi ha requisits</p> <p>Condicionalitat laboral: disposició a treballar, estar registrat en oficina atur; acceptar oferta de feina; participar programes activació</p> <p>Durada: Indefinida, mentre es compleixin els requisits</p> <p>Import mensual prestació: estudi cas per cas, amb ús d'indicadors de nivells mínims de vida</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Dinamarca	<p>Subsidi social (<i>Kontanthjælp</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents legals</p> <p>Edat mínima: 18 anys</p> <p>Condicionalitat laboral: es dona a nivell de llar, ambdós membres de la parella han d'haver esgotat possibilitats de trobar feina; participació en mesures actives; no es pot rebutjar repetidament ofertes de feina</p> <p>Durada: Indefinida</p> <p>Import mensual prestació (persona sola major de 25 anys): 1.390</p> <p>Pagament impostos: sí</p>
Alemanya	<p>Ajut a la subsistència (<i>Hilfe zum Lebensunterhalt</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: nacionalitat alemanya, països amb conveni, refugiats; residents</p> <p>Edat mínima: no hi ha requisits</p> <p>Condicionalitat laboral: participar en programes d'activació (persones que tenen capacitat de trobar feina)</p> <p>Durada: Indefinida, mentre es compleixin requisits</p> <p>Import mensual prestació (persona sola): 374€; indexació en funció d'evolució de preus productes bàsics</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Estònia	<p>Subsidi de subsistència (<i>Toimetulekutoetus</i>).</p>

	<p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents legals</p> <p>Edat mínima: no hi ha requisits</p> <p>Condicionalitat laboral: acceptar oferta de feina; participar programes activació</p> <p>Durada: Indefinida, revisió mensual</p> <p>Import mensual prestació (una persona sola): nivell de subsistència (77 €), sense indexació automàtica</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Grècia	No hi ha sistema de rendes mínimes
Estat espanyol (cas català)	<p>Rendes mínimes d'inserció de les comunitats autònomes (s'agafa el cas català com a exemple)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents legals dos anys abans petició</p> <p>Edat mínima: 25 anys, amb excepcions</p> <p>Condicionalitat laboral: acceptar oferta de feina; participar programes activació; facilitar feina administració</p> <p>Durada: màxim 5 anys, renovable anualment</p> <p>Import mensual prestació (una persona sola): 424 €, no existeix criteri d'indexació</p> <p>Pagament impostos: sí</p>
Estat francès	<p>Ingrés de solidaritat activa (<i>Revenu de solidarité active</i>).</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents legals</p> <p>Edat mínima: 25 anys, amb excepcions (fills a càrrec)</p> <p>Condicionalitat laboral: buscar feina; participar programes activació</p> <p>Durada: 3 mesos</p> <p>Import mensual prestació (una persona sola): 475€, indexat per IPC (exclusió tabac)</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Irlanda	<p>Prestació Suplementària de Benestar (<i>Supplementary Welfare Allowance</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents legals</p> <p>Edat mínima: no hi ha requisits</p> <p>Condicionalitat laboral: registrat en oficina ocupació</p> <p>Durada: sense límits</p> <p>Import mensual prestació (una persona sola): 806€, normalment actualitzat un cop l'any</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Itàlia	Programes a nivell local
Xipre	Serveis de benestar social (<i>Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας</i>)

	<p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents legals</p> <p>Edat mínima: no hi ha requisits</p> <p>Condicionalitat laboral: acceptar oferta de feina; participar en programa activació</p> <p>Durada: sense límits</p> <p>Import mensual prestació (una persona sola): 452€, actualitzat amb l'IPC</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Letònia	<p>Subsidi d'ingrés mínim garantit (<i>Pabalsts garantētā minimālā ienākuma līmeņa nodrošināšana</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents permanents</p> <p>Edat mínima: no hi ha requisits</p> <p>Condicionalitat laboral: estar registrats en oficina ocupació; acceptar oferta de feina; participar en programa activació; cooperar amb treballadors socials</p> <p>Durada: 3 o 6 mesos, renovable</p> <p>Import mensual prestació (una persona sola): 57 €, ampliable pel municipi fins al salari mínim; actualitzat en funció de disponibilitat pressupostària</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Lituània	<p>Subsidi social (<i>Socialinė pašalpa</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents permanents</p> <p>Edat mínima: no hi ha requisits</p> <p>Condicionalitat laboral: registrat en oficina pública ocupació; acceptar oferta de feina; participar en programa activació</p> <p>Durada: 3 mesos, renovable si es mantenen les condicions</p> <p>Import mensual prestació (una persona sola): 104 €, actualitzat segons decisió governamental i disponibilitat pressupostària</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Luxemburg	<p>Ingrés mínim garantit (<i>Revenu Minimum Garanti</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents permanents (5 anys en els últims 20 anys, amb excepcions per a membres EEE i refugiats)</p> <p>Edat mínima: 25 anys, amb excepcions per a discapacitats o amb fills o discapacitats a càrrec</p> <p>Condicionalitat laboral: no haver estat acomiadat ni haver deixat una feina; participar en programes d'activació</p> <p>Durada: indefinit, si es mantenen les condicions, revisió mensual</p> <p>Import mensual prestació (una persona sola): 1.283 €, actualitzat segons l'evolució índex preus, amb límit màxim actualització</p> <p>Pagament impostos: sí</p>

Hongria	<p>Programes a nivell local</p>
Malta	<p>Subsidi social (<i>Ghajnuna Socjali</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents</p> <p>Edat mínima: 18 anys</p> <p>Condicionalitat laboral: cercar feina (si tenen capacitat de treballar); passar exàmens mèdics (si no tenen capacitat de treballar)</p> <p>Durada: indefinit, si es mantenen les condicions</p> <p>Import mensual prestació (una persona sola): 415 €, actualitzat en 2/3 de l'evolució índex preus</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Països Baixos	<p>Assistència Social i de Treball (<i>Wet Werk en Bijstand, WWB</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents legals</p> <p>Edat mínima: 18 anys</p> <p>Condicionalitat laboral: estar registrat en oficina ocupació; cercar feina; no rebutjar oferta de feina</p> <p>Durada: indefinit</p> <p>Import mensual prestació (una persona sola): 669 €, actualitzat dos cops a l'any, en funció evolució salari mínim</p> <p>Pagament impostos: sí</p>
Àustria	<p>Ingressos mínims garantits orientats a les necessitats (<i>Bedarfsorientierte Mindestsicherung</i>), a nivell dels estats (<i>Länder</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: requisits que varien segons länd; normalment aplicable a austríacs, residents EEE, refugiats; residència a Àustria</p> <p>Edat mínima: sense requisits</p> <p>Condicionalitat laboral: estar disposats a treballar, amb excepcions per a homes majors de 65 anys i dones majors de 60 anys</p> <p>Durada: indefinit, mentre sigui necessari</p> <p>Import mensual prestació (persona sola): basada en els estàndards mínims (773 €); actualitzat en funció de l'evolució del suplement de compensació (<i>Ausgleichszulage</i>).</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Polònia	<p>Ajut permanent (<i>Zasilek Okresowy</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents</p> <p>Edat mínima: 18 anys</p> <p>Condicionalitat laboral: acceptar oferta de feina, cooperar amb l'administració</p> <p>Durada: indefinit, mentre sigui necessari</p> <p>Import mensual prestació (persona sola): màxim 106€, actualitzat cada tres anys en funció</p>

	<p>de decisió del govern</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Portugal	<p>Ingrés social d'inserció (<i>Rendimento social de inserção</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents legals</p> <p>Edat mínima: 18 anys, amb excepcions</p> <p>Condicionalitat laboral: registrar-se en oficina d'ocupació, acceptar oferta de feina, participar en polítiques actives</p> <p>Durada: 12 mesos, renovable mentre sigui necessari</p> <p>Import mensual prestació (persona sola): equivalent a la pensió social (190€), actualitzat en funció evolució de la pensió social</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Romania	<p>Ajuda Social (<i>Ajutor social minim</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents</p> <p>Edat mínima: 18 anys</p> <p>Condicionalitat laboral: un dels membres de la llar ha d'estar treballant en feina dirigida per l'administració pública, amb excepcions</p> <p>Durada: indefinit, mentre compleixi requisits</p> <p>Import mensual prestació (persona sola): 28 €, actualitzat en funció evolució de l'ingrés mínim garantit, que varia segons evolució índex de preus</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Finlàndia	<p>Suport als ingressos (<i>Toimeentulotuki</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents permanents</p> <p>Edat mínima: no hi ha requisits</p> <p>Condicionalitat laboral: cercar activament feina</p> <p>Durada: indefinit</p> <p>Import mensual prestació (persona sola): 461 €, actualitzat en funció evolució de les pensions (Kansaneläke)</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Eslovenia	<p>Assistència social financera (<i>Denarna Socialna Pomoč</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents permanents</p> <p>Edat mínima: no hi ha requisits</p> <p>Condicionalitat laboral: acceptar oferta de feina; participar programes activació; no haver deixat voluntàriament feina.</p> <p>Durada: 3 mesos, ampliable a 6 mesos; dones majors de 63 anys i homes majors de 6 anys, 12 mesos; indefinit per a persones sense possibilitat d'inserció laboral</p> <p>Import mensual prestació (persona sola): 100% de l'Ingrés Bàsic Mínim (260 €),</p>

	<p>actualització suspesa fins al 2014.</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Eslovàquia	<p>Subsidi per necessitat material (<i>Pomoc v hmotnej núdzi</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents</p> <p>Edat mínima: no hi ha requisits</p> <p>Condicionalitat laboral: acceptar ofertes de feina, participar programes activació</p> <p>Durada: indefinit, mentre es compleixin requisits</p> <p>Import mensual prestació (persona sola): 61 €, actualitzat en funció evolució del mínim de subsistència, que mesura el cost de la vida de les llars més pobres</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Suècia	<p>Ajuda financera (<i>Ekonomiskt bistånd</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents</p> <p>Edat mínima: no hi ha requisits</p> <p>Condicionalitat laboral: estar inscrit en oficina ocupació; participar programes activació; cercar activament feina</p> <p>Durada: indefinit</p> <p>Import mensual prestació (persona sola): 335 €, actualitzat en funció evolució de l'índex de preus al consum</p> <p>Pagament impostos: no</p>
Regne Unit	<p>Subsidi d'ajut (<i>Income Support</i>)</p> <p>Nacionalitat i residència: no hi ha requisits de nacionalitat; residents</p> <p>Edat mínima: 18 anys</p> <p>Condicionalitat laboral: cercar activament feina</p> <p>Durada: indefinit, mentre es compleixin condicions</p> <p>Import mensual prestació (persona sola de més de 25 anys): 88 €, actualitzat en funció evolució dels preus</p> <p>Pagament impostos: no</p>

Font: MISSOC: *Comparative Tables on Social Policy, July 2012*

De la informació continguda en el quadre 3.4 se'n treuen les següents conclusions referents a les característiques de les RMI europees. Existeix una àmplia variabilitat dels programes, no existeix un model únic. Per exemple, hi ha grans variacions quant als requisits de residència i de nacionalitat; en tot cas, convé destacar que pocs països imposen unes condicions dures per la nacionalitat, com serien els casos d'Alemanya, Bèlgica o Àustria. Respecte la durada de la prestació, la gran majoria dels casos

preveuen que la prestació és il·limitada, mentre se segueixin complint les condicions que s'estipulen per a l'obtenció de la prestació. Les excepcions, a més del cas català, són l'Estat francès, Letònia, Lituània, Portugal i Eslovènia. En canvi, existeix una unanimitat per a la implantació de requisits de condicionalitat laboral, que es concreten en exigències com l'obligació de cercar de forma activa una feina, la prohibició de rebutjar una oferta de feina o la de participar en activitats d'activació.

En aquest apartat de la tesi es recullen a més alguns dels recents estudis sobre el funcionament a nivell europeu dels sistemes de garantia de rendes i de les rendes mínimes d'inserció. Aquesta part d'anàlisi permet situar la plèiade de programes de rendes mínimes d'inserció espanyoles en un context més ampli, l'europeu, i saber quins són els seus elements comuns i diferencials. Per això se sintetitzen les diferents tipologies existents de RMI a nivell europeu i se'n descriuen els elements comuns.

Convé remarcar que en aquesta part tan sols s'analitzen els treballs més recents sobre RMI europees. Per a un resum d'anàlisis anteriors sobre la tipologia de programes de rendes mínimes a nivell europeu, una referència important és la del llibre de Moreira (2008). L'autor fa una anàlisi en profunditat del component d'activació existent en els programes de rendes mínimes europees. Moreira classifica els diversos esquemes de rendes mínimes existents a la UE-15, contrastant els enfocaments de Eardley i els seus clústers d'assistència social amb el de Ferrera, Hemerijck i Rhodes i els seus models d'estat de benestar.

Per l'autor, el cas espanyol se situaria en la categoria de model meridional d'estat de benestar/model rudimentari de suport social, juntament amb Itàlia, Portugal i Grècia. El model meridional d'estat del benestar es caracteritza per una provisió universal de salut més un sistema de protecció de rendes lligat al mercat de treball. D'altra banda, el model rudimentari es basa en una assistència social no universal, focalitzada en grups particulars (com vells o discapacitats).

Una segona aportació recent a destacar és la coordinada per Frazer i Marlier (2009). Per a aquests autors, quan s'analitza del sistema de garantia de rendes dels països de la Unió Europea (excepte Luxemburg), apareixen quatre tipus diferents de models. El primer, l'universalístic, on hi trobem països com Àustria, Bèlgica, la República Txeca, Alemanya, Dinamarca o Finlàndia. Es caracteritza per gaudir d'un sistema simple i comprensiu, on hi poden accedir totes les persones amb insuficiència de mitjans. Dins

d'aquest grup hi ha països, com Àustria o Alemanya, on les prestacions per desocupació i per assistència social pertanyen a programes diferents, mentre que en estats com Portugal o Suècia només hi ha un programa.

Un segon grup de països també tenen un sistema simple, però amb un major caràcter restrictiu, a causa del baix nivell de les prestacions. Aquí hi tenim bàsicament països ex comunistes, com Estònia, Hongria, Letònia o Polònia.

El cas espanyol pertany al tercer grup, el del la xarxa integrada de programes categòrics. A aquest grup hi pertanyen també l'Estat francès, Irlanda i el Regne Unit. Aquest sistema es caracteritza per l'existència d'una complexa xarxa de programes, normalment de caràcter categòric, dirigit a un col·lectiu concret, com poden ser els aturats o les mares solteres. En algun cas, com l'espanyol, aquests programes estan acompanyats per un esquema de suport de garantia de rendes d'últim recurs.

Finalment, el quart grup és dels estats (Bulgària, Grècia i Itàlia) amb un disseny més pobre. En aquests països els programes són escassos, poc dotats i dirigits a col·lectius molt específics.

Un tercer treball és el de Busilacchi (2008), on es realitza una primera classificació dels esquemes de rendes mínimes existents a la UE i Noruega, amb dades de l'any 2007. L'anàlisi portada a terme es basa en criteris d'elegibilitat, on s'hi té en compte els criteris fixats per cada estat sobre: residència i nacionalitat, edat, treball i altres condicions. L'autor crea una escala de 0 a 3, on 0 significa baixa exigibilitat i 3 alta. Per tant, la puntuació per a un país es pot moure entre 0 i 12. L'estat espanyol es queda a la franja alta d'exigència, amb 8 punts, al mateix nivell que Luxemburg, i només superada per l'Estat francès i Dinamarca.

L'autor realitza una segona classificació dels esquemes de rendes mínimes existents a la UE considerant la seva generositat. Aquí hi considera la durada, els recursos considerats per a la prova de necessitat *-means testing-*, l'import de la prestació *-després d'impostos-*, els suplementes i altres drets dels beneficiaris. Crea una escala de 0 a 3, on 0 significa baixa generositat i 3 alta. Per tant, la puntuació per a un país es pot moure novament entre 0 i 12. L'estat espanyol es queda en la franja mitjana-baixa de generositat, amb 5 punts, al mateix nivell que Suècia, Romania i Eslovènia, i només amb Estat francès, Bulgària, Letònia, Polònia i Lituània amb nivells menors.

Un quart treball és el de Jansova i Venturini (2009), en què s'analitza les característiques dels programes de rendes mínimes de 20 estats de la Unió Europea (els estats membres de la UE-15 que tenen RMI més els estats que hi van entrar el 2004 i que també disposen d'aquests tipus de programes, amb dades corresponen a l'any 2005. Els autors fan servir tres indicadors: el primer és la despesa en RMI respecte el total de la despesa en protecció social, que ens mesura la importància relativa del tipus programa. El segon indicador valora fins a quin punt són estrictes els criteris d'elegibilitat (residència, edat, altres). Finalment, el tercer quantifica la generositat del programa, tenint en compte diversos models de família (persona soltera, parella amb dos fills, monoparental amb dos fills), definint la generositat com el quocient entre la prestació RMI i la línia de la pobresa, definida com el 50% de l'ingrés medià equivalent. Els resultats per al cas espanyol són els següents: ocupa la cua en importància relativa i en inclusivitat, donat que els requisits són molt estrictes; ocupa un nivell baix pel que fa a generositat quan s'inclouen les prestacions per habitatge, i mig quan no.

Un cinquè treball és el coordinat per Crepaldi (2011), per encàrrec del Comitè d'Ocupació i Afers Socials del Parlament Europeu. En aquesta obra els autors analitzen les característiques i evolució recent dels programes d'ingressos mínims. Observen que difereixen molt entre els països membres en termes de generositat, adequació i de criteris d'elegibilitat i que no hi ha hagut major harmonització en aquests aspectes en els darrers anys. Constaten que, tot i que la garantia de rendes és un dels pilars bàsics de l'estratègia d'inclusió activa, no hi ha cap directriu europea que permeti definir de forma homogènia el nivell adequat de la prestació. Conclouen que no es cobreixen totes les formes de pobresa i exclusió social i que parts de la societat queden fora dels programes. D'altra banda, la condicionalitat de l'accés a les prestacions s'ha fet més estricta. En aquest sentit, s'ha incrementat el lligam entre la percepció de la prestació i la participació en mesures activadores, que han inclòs sancions a les persones que no participaven en les accions assignades. En alguns casos, s'han dissenyat també mesures que incentiven l'entrada en el mercat laboral, com el manteniment d'una part de la prestació quan la persona troba feina. I senyalen que, des de l'esclat de la crisi, ha augmentat significativament el nombre de persones que demanen aquest tipus de prestacions.

En el treball de Crepaldi (2011) es porta a terme també una classificació dels programes d'ingrés mínim, en funció de quin tipus de programa existeix a cada estat membre de la

UE, creant un continuum entre dos pols oposats. Per una banda, hi ha els programes comprensius, en què el programa d'ingrés mínim és l'únic esquema (o el més important) i és a l'abast de totes les persones sense ingressos suficients. D'altra banda, en l'altre extrem del continuum, hi ha els programes d'últim recurs. En aquest cas, només hi poden accedir aquelles persones que han esgotat el dret a reclamar qualsevol altre esquema (categòric).

Aquesta classificació porta a la següent ordenació dels estats membres de la UE, que es recull en el quadre 3.5. L'estat espanyol pertany al grup de països amb programes estrictament locals.

Quadre 3.5: Programes de RMI existents en la UE-27 (en funció de quin rol juguen dins el sistema de garantia de rendes, any 2010)

Comprehensiu nivell alt	Comprehensiu nivell baix	Últim recurs nivell alt	Últim recurs nivell baix	Només programes locals
Bèlgica	Àustria	Xipre	Alemanya	Grècia
Estat francès	Bulgària	Estònia	Irlanda	Itàlia
Luxemburg	República Txeca	Finlàndia	Lituània	Estat espanyol
Malta	Dinamarca	Hongria	Regne Unit	
Portugal	Letònia	Països Baixos		
Romania	Polònia	Eslovàquia		
		Eslovènia		
		Suècia		

Font: Crepaldi (2011)

L'autor crea també una tipologia dels programes en funció de quin és el nivell de govern responsable del disseny i del finançament del/s programa/es de garantia de rendes. Aquesta classificació es pot veure en el quadre 3.6. L'estat espanyol pertany al grup de països amb un model mixt.

Quadre 3.6: Programes de RMI existents en la UE-27 (en funció de quin nivell de govern és responsable del programa i de qui el finança, any 2010)

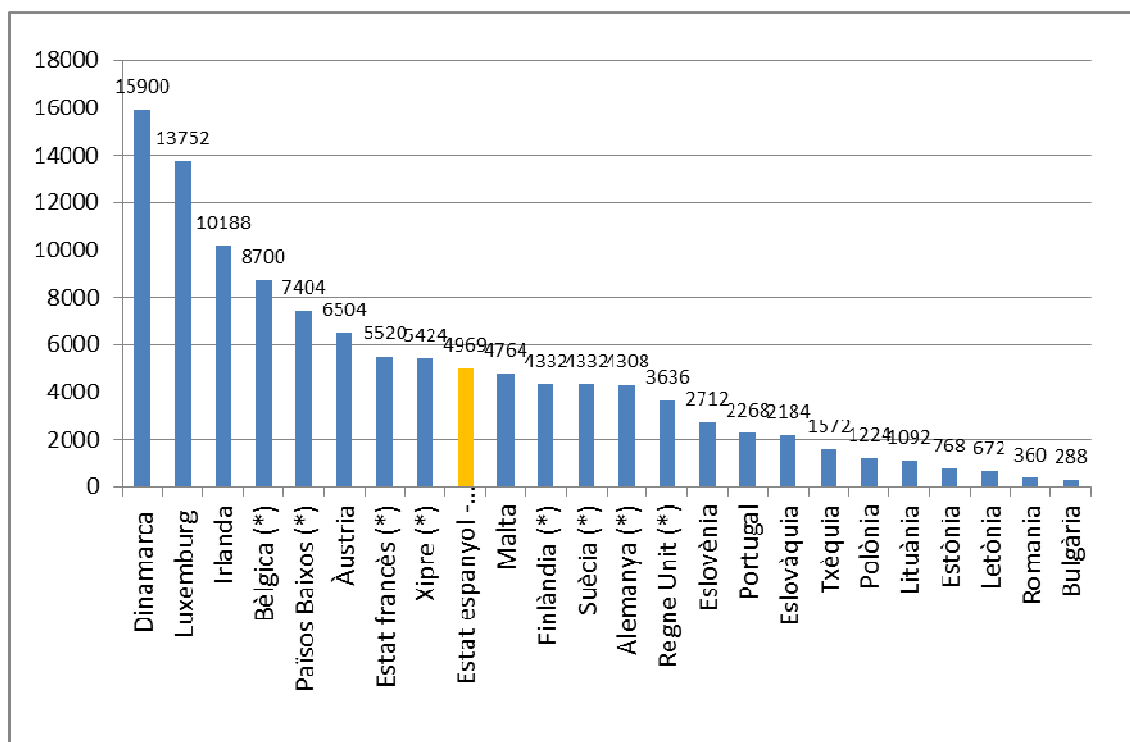
Responsabilitat	Finançament		
	Central	Local	Mixt
Central	Bulgària Txèquia Estat Francès Irlanda Malta Portugal Eslovàquia Regne Unit		Bèlgica
Local	Xipre Estònia Lituània Eslovènia Hongria	Àustria Dinamarca Finlàndia Letònia	Suècia
Mixta		Romania	Alemanya Luxemburg Països Baixos Polònia Estat espanyol

Font: Crepaldi (2011)

Finalment, en aquest estudi es mostren els imports unitaris dels programes de rendes mínimes, per al cas d'una persona que viu sola. Tanmateix, en aquesta tesi es considera important ampliar aquesta informació, posant en relació l'import d'aquesta prestació amb el producte interior per càpita de cada país⁴⁰, i ordenar els estats membres en funció del valor d'aquest quocient, fent base 100 del valor del país més generós (Dinamarca). Pel cas espanyol, s'ha agafat l'import de la renda mínima d'inserció catalana. Els resultats es mostren en els gràfics 3.6a i 3.6b.

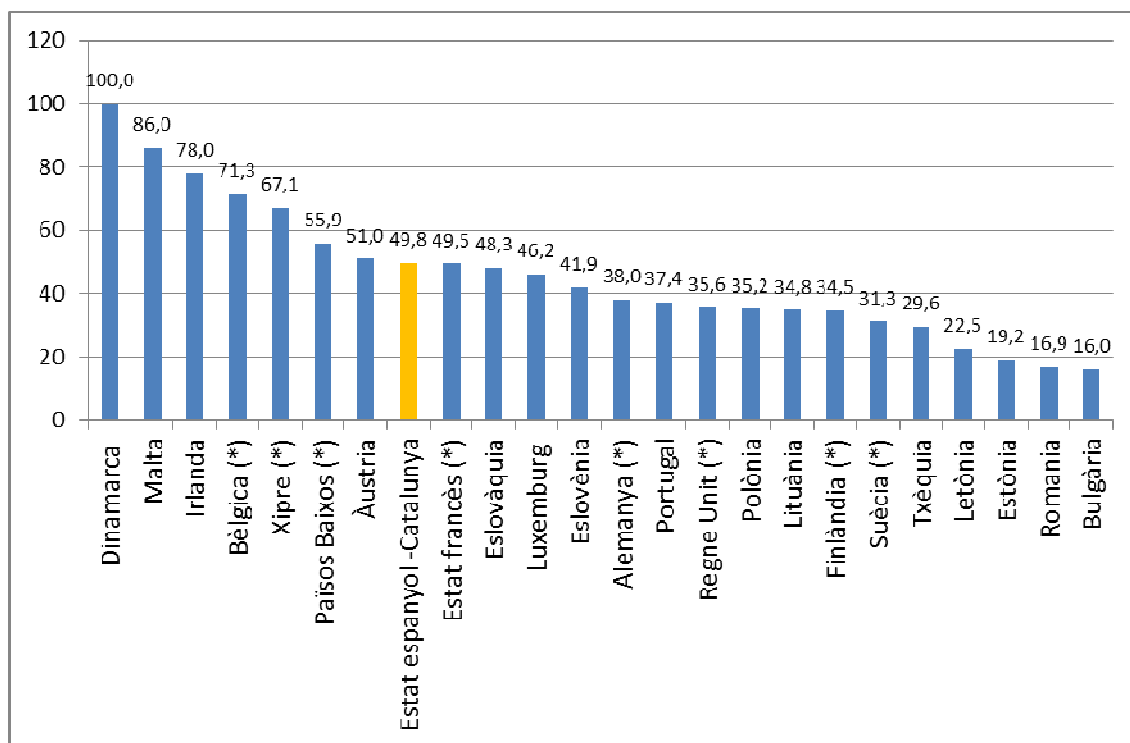
⁴⁰ Aquesta darrera informació ha estat extreta del web l'Eurostat.

Gràfic 3.6a: Programes de RMI existents en la UE-27, import de la prestació per a una persona sola (quantitats màximes per l'any 2010 en euros)

Font: elaboració pròpia, en base a Crepaldi (2011) i Eurostat. Nota: (*) ajuts a l'habitatge no inclosos en el còmput

Gràfic 3.6b: Programes de RMI existents en la UE-27, import de la prestació per a una persona sola (en % respecte PIB per càpita)

Font: elaboració pròpia, en base a Crepaldi (2011) i Eurostat. Nota: (*) ajuts a l'habitatge no inclosos en el còmput

Es pot observar com la prestació espanyola (catalana) se situa en la part mitjana alta de la taula quan es posa en relació el valor anual de la prestació individual amb el PIB per càpita. El que cal tenir en compte, però, és que aquest mètode de càlcul està infravalorant l'import de la prestació en determinats països (com Bèlgica, l'Estat francès, els Països Baixos o el Regne Unit) on es donen complements (com per exemple per habitatge) que no es recullen en aquesta taula. Els països que atorguen aquests ajuts són els que estan marcats amb un asterisc en la taula.

Un altre treball de Figari, Matsaganis i Sutherland (2013), on s'estudia la capacitat que tenen els programes de rendes mínimes a Europa per a protegir de la pobresa les persones en edat de treballar. En concret, els autors usen microsimulacions per a 14 països de la UE (l'Estat espanyol no hi és inclòs), seguint el model EUROMOD. En les simulacions es tenen en compte tant els ingressos derivats de l'activitat econòmica com les prestacions rebudes, així com els impostos i contribucions socials pagats, sempre tenint en compte la legislació existent a cada estat.

En aquest treball, els autors mostren com en diversos països un nombre significatiu de persones no són elegibles, no són cobertes per la prestació fins i tot si tenen ingressos inferiors a la línia de la pobresa severa, definida com el 40% de l'ingrés medià equivalent. Aquests són els casos de països com Dinamarca o Alemanya, on menys de la meitat de les persones en situació de pobresa severa estan rebent la prestació.

D'altra banda, per una bona part dels casos, la percepció de les rendes garantides no permet treure de la pobresa als seus perceptors. Per tant, hi ha un problema d'adequació de la prestació. Els casos més greus són els de Estònia i Portugal, on més de 3/5 parts de les persones que tenen dret a rebre l'ingrés mínim viuen per sota del llindar de la pobresa severa.

Finalment cal citar el treball d'Immervoll (2010) on s'hi analitza el funcionament de les prestacions assistencials en els països de l'OCDE. El programa espanyol destaca pel seu baix nivell de generositat, tant quan es compara la seva dotació amb la renda mediana com quan es compara amb el salari mínim. Aquest fenomen destaca en especial quan es consideren les llars amb fills a càrrec.

Per tant, i com a conclusió dels treballs presentats en aquest apartat, cal destacar que no existeix un model únic de renda mínima a nivell de la Unió Europea, sinó una gamma àmplia de diversos models. També s'ha pogut constatar que els programes de RMI a l'estat espanyol juguen, en termes comparatius amb la resta dels membres de la UE, un paper menor. Aquesta característica ve donada pel fet que les RMI espanyoles són el programa d'últim recurs dins un complex sistema de programes de garantia de rendes, amb una dotació baixa respecte el total de la despesa social i amb una despesa social baixa respecte el PIB. A més, cal tenir en compte que existeixen importants restriccions quant a la facilitat d'accés al programa.

3.5 Conclusions

Aquest capítol de la tesi ha permès d'emmarcar el funcionament de les rendes mínimes d'inserció europees dins el conjunt de polítiques econòmiques i socials de la Unió Europea, l'anomenada Estratègia 2020. La Unió Europea s'ha compromès a reduir els nivells de privació i de pobresa existents en el seu territori, i la política d'inclusió social és un dels instruments per a assolir aquest objectiu.

La política d'inclusió social de la Unió Europea pivota al voltant de la noció d'inclusió activa. Segons aquest concepte, les persones tenen dret a uns recursos socials (en forma de serveis públics accessibles i de qualitat) i a uns ingressos suficients per portar una vida digna. Aquests drets tenen, però, una contraprestació obligatòria, que passa per la voluntat de la persona de participar activament en el mercat laboral, donat que es considera que el treball és la principal forma d'escapar de la pobresa. Dins dels recursos suficients que han de tenir assegurades les persones, els mecanismes de garantia de rendes existents als estats membres en forma de rendes mínimes han de jugar-hi el seu paper, tant en el vessant de garantia d'ingressos com en el d'activació o reinserció laboral i social.

També s'ha analitzat el concepte de polítiques actives de mercat de treball. Aquestes polítiques pretenen ajudar a les persones en atur tinguin més possibilitats de trobar una feina. Aquestes polítiques obliguen els beneficiaris de les prestacions a participar en la recerca activa de feina i a millorar les seves possibilitats d'ocupació, a canvi de seguir rebent la prestació econòmica. En els últims anys s'està donant una aplicació creixent d'aquests tipus de polítiques més enllà la prestació per atur i també afecta els receptors de rendes mínimes. Quan s'aplica a beneficiàries de la renda mínima d'inserció, les polítiques actives tenen un enfocament basat en el desenvolupament del capital humà. Per a aquestes persones el que es persegueix és incrementar els seus nivells de formació i de capacitació per tal de facilitar la inserció laboral i social. Els instruments d'activació més usats dins les RMI passen per l'educació bàsica, la formació lligada a un lloc de treball i l'orientació laboral. Cal tenir en compte, però, que el disseny d'activació de la RMI també conté elements que tenen a veure amb els incentius de la persona i que poden implicar sancions per incompliment o complements en la prestació quan es troba feina, així com la creació de llocs de treball en sector protegit.

Els mecanismes de garantia de rendes existents actualment a la Unió Europea han estat analitzats tenint en compte els models d'estar del benestar i com aquests procuren garantir pel benestar de la població. S'ha pogut constatar com la capacitat que tenen els models de fer front als problemes de la pobresa monetària i de la privació material són diferents entre si. També s'ha mostrat com, pel que fa als sistemes de garantia de rendes mínimes, la tipologia d'estats del benestar creada per Esping-Andersen no és adequada, i que la diversitat de prestacions existents fa que calgui usar altres tipologies, com les de Frazer i Marlier, Busilacchi o Crepaldi.

És en aquest context que té en compte la política d'inclusió social europea, les polítiques actives i el rol dels estats del benestar, que es pot afirmar que la proposta de renda garantida familiar, que milloraria l'actual RMI catalana, aniria en la línia marcada per l'Estratègia 2020. També l'anàlisi que es fa en la tesi del funcionament de l'itinerari d'inserció laboral que porta a terme Càritas Girona per als beneficiaris de la RMI catalana enllaça amb l'Estratègia 2020, donat l'important component de política activa que conté. En tot cas, i com es tractarà en els capítols corresponents, caldrà reflexionar sobre quins serveis en concret s'ofereixen i quin és el grau d'exigència que es demana a cada tipologia de persona que es beneficia de la Renda Garantida Familiar. En tot cas, el criteri de millorar la dotació de capital humà de la persona hauria de prevaldre sobre la de la inserció laboral a curt termini, en especial per a les persones més allunyades del mercat laboral, amb una major càrrega de problemes laborals i socials.

D'aquest capítol de la tesi se n'ha pogut extreure una altra conclusió molt important per l'objecte de la nostra anàlisi: la lluita contra la pobresa i la privació que es porta a terme dins l'Estratègia 2020 ha de tenir un caràcter multidimensional, en el sentit que no es pot limitar a dur a terme una mera transferència de renda cap als més pobres, com seria el cas de la Renda Garantida Familiar.

En aquest sentit, la RGF seria un instrument necessari però no suficient per a poder aconseguir l'objectiu de reduir els nivells de pobresa i de privació. Caldria que anés acompanyada per millores en l'estructura productiva que augmentessin la seva capacitat de crear ocupació (de qualitat), per millores en la provisió de serveis públics que arribessin a tota la població, per un nou disseny de l'estructura del sistema de protecció social que en reduís la seva fragmentació, per un increment de la despesa en protecció i en serveis socials, per a reduir el gap existent en aquest àmbit amb els països més

avançats de la UE i per unes millores en la capacitat de recaptació fiscal que permetessin incrementar la despesa social, entre d'altres.

CAPÍTOL 4: LA RENDA MÍNIMA D'INSERCIÓ CATALANA

En els dos capítols anteriors s'ha pogut constatar que existeixen problemes de pobresa i de privació a Catalunya i que aquests han crescut per la crisi i per algunes de les mesures aplicades pels governs. Aquest fet ha obligat les persones a cercar estratègies de supervivència, una de les quals passa per demanar prestacions socials com la renda mínima d'inserció.

Fins ara, també s'ha pogut comprovar que l'estratègia de la lluita contra l'exclusió social a la Unió Europea passa per fomentar la inclusió activa de les persones excloses. I que aquesta estratègia té tres pilars per a la persona que participa en aquest procés: la garantia d'un nivell de renda digne, la prestació d'uns serveis públics que ajudin la persona a sortir de la seva situació problemàtica i l'obligatorietat de participar en programes de reinserció social i laboral. Les rendes mínimes d'inserció existents a la Unió Europea compleixen aquest requisit, i actuen com l'últim mecanisme del sistema de garantia de rendes existent a cada estat membre.

Tenint en compte aquesta realitat, en aquest capítol de la tesi es procedeix a realitzar una anàlisi detallada de les principals característiques de la renda mínima d'inserció catalana. Per a això, primer es descriu el funcionament del sistema espanyol de garantia de rendes, situant-hi les rendes mínimes d'inserció de les comunitats autònomes, i estudiant-ne les seves principals característiques. Després es passa a explicar el funcionament de la renda mínima d'inserció catalana (RMI), posant un èmfasi especial en el seu component d'activació. A continuació, es detallen els principals elements de la reforma de la RMI del 2011, així com les justificacions que en va donar el govern català i algunes de les crítiques rebudes. El següent pas consisteix en descriure el contingut de la Iniciativa Legislativa Popular per la Renda Garantida de Ciutadania. Finalment, s'hi extreuen les principals conclusions de l'anàlisi, on s'hi introdueix una primera comparació entre l'actual RMI catalana i la proposta de Renda Garantida Familiar (RGF) que defensa aquesta tesi.

4.1. Les RMI espanyoles i el seu rol en el sistema de garantia de rendes

Els diversos programes espanyols de renda mínima d'inserció estan dirigits a persones en situació de necessitat econòmica molt extrema, a persones en situació d'exclusió social, perquè aquestes i les seves famílies no es quedin sense res per viure, alhora que se'n facilita la seva inserció social i laboral. Formen part del sistema de garantia de rendes contemplat en l'Estratègia 2020 i del complex sistema europeu de garantia de rendes existent a la Unió Europea, que s'han descrit en el capítol anterior.

4.1.1. El sistema espanyol de garantia de rendes: elements integrants

En el cas espanyol, les RMI se situen com l'últim element d'una xarxa de seguretat pública dispersa i jerarquitzada segons la relació passada i present amb el mercat de treball formal, i on la intensitat protectora de la prestació està directament relacionada amb la relació anterior del beneficiari amb el mercat de treball. Convé destacar així mateix que es tracta de prestacions de caràcter diferencial o subsidiari, en què per accedir-hi cal demostrar una insuficiència de recursos *-means tested benefit-* (Sarasa, Almeda i Obiols -2000-, Moreno -2006-, Arriba i Guinea -2008-, Arriba -2009-)

Dues anàlisis recents de la importància i funcionament del conjunt del sistema espanyol de protecció social de rendes són les de Arriba i Guinea (2008) i de Rodríguez (2009). A aquests estudis s'ha d'afegir l'estudi de Laparra i Ayala (2009), on s'analitza el rol dels esquemes de garantia d'ingressos a Espanya davant la nova crisi i es proposa una reforma en profunditat del sistema.

Arriba i Guinea (2008) realitzen un estudi sobre la història i estructura del sistema de protecció de rendes espanyol. Centren la seva anàlisi només en les prestacions de caràcter permanent: pensions contributives i no contributives; prestació i subsidi d'atur; assistència social (on s'hi troben les rendes mínimes). En queden excloses, per tant, transferències de renda com els ajuts de dependència o les beques. Els autors destaquen l'ampliació de la cobertura que s'ha anat produint, fins arribar a un cert nivell d'universalització. En aquest sentit, cal tenir en compte que es partia del sistema franquista, embrionari i basat gairebé exclusivament en el vessant contributiu, i que el

període de major expansió del sistema es dona entre finals dels 1980s i inicis dels 1990s.

En el treball de Rodríguez (2009) es destaca que el sistema espanyol de protecció social es pot dividir, des del punt de vista institucional, en dues vies: la contributiva i l'assistencial.

La primera via, la contributiva, està constituïda per la prestació per atur i per la pensió contributiva (de jubilació, d'incapacitat permanent, de mort i supervivència –viduïtat, orfenesa, i a favor de familiars-).

Aquesta és la part del sistema de garantia de rendes directament lligada al mercat de treball. Això implica que a major vinculació amb el mercat laboral, major és la generositat i durada de la prestació. Per tant, aquest vessant del sistema de protecció social es manifesta incapaç de fer front als problemes de pobresa lligats a la precarietat laboral, a l'economia submergida o a l'autoocupació.

Centrant primer l'atenció en la pensió contributiva, la seva quantia es determina aplicant a la base reguladora el percentatge general que correspongui en funció dels anys cotitzats i, si escau, el percentatge addicional quan s'accedeixi a la jubilació amb més de 65 anys. L'edat de jubilació s'anirà ampliant progressivament a partir de la reforma vigent des de gener del 2013 fins a arribar l'any 2027 als 67 anys, amb excepcions per a persones amb llarga carrera professional. Per a obtenir aquesta prestació cal haver cotitzat un mínim de 15 anys. La pensió es cobra en funció del que s'ha cotitzat en els últims 15 anys. Amb la reforma, s'ampliarà fins als 25 anys. A més a més, per a tenir dret a obtenir la màxima pensió possible en funció de la base cotitzada, cal haver contribuït un mínim de 35 anys (si s'ha cotitzat només els 15 anys mínims la pensió que es rep és del 50% de la base). Amb la reforma, s'arribarà als 37 anys de cotització necessària per a obtenir la pensió màxima. I existeixen incentius econòmics a retardar la jubilació en forma de percentatges addicionals (2 o 3 punts percentuals) de la pensió per cada any treballat més enllà dels 65 anys.

L'any 2011, segons dades de l'Anuari d'Estadístiques del Ministeri de d'Ocupació i Seguretat Social, la mitjana anual de persones que reberen pensions contributives va ser de 8.027.000. La major part d'elles cobraren les prestacions per jubilació (5.121.000) i per viduïtat (1.686.000).

La prestació per atur de caràcter contributiu es rep si la persona ha treballat i cotitzat almenys 360 dies dins dels 6 anys anteriors a la situació legal de desocupació o al moment en què va cessar l'obligació de cotitzar. La durada de la prestació depèn dels temps cotitzats. Per exemple, si s'ha cotitzat entre 360 i 539 dies es té dret a cobrar durant 120 dies, i si s'ha cotitzat des de 2.160 dies, es té dret a cobrar durant 720 dies.

Pel mateix any 2011, segons les dades del Ministeri d'Ocupació recollides al Butlletí d'Estadístiques Laborals, una mitjana de 1.328.000 persones van rebre prestacions per atur contributives. Per tant, el total de persones que gaudiren d'una prestació contributiva al llarg del 2011 va ser d'una mitjana de 9.355.000 persones.

En la segona via del sistema de protecció social espanyol, l'assistencial, i tal i com es veurà posteriorment, hi ha una participació destacada de les comunitats autònomes. Aquest vessant, segons Rodríguez (2009), inclou tres grans tipus de prestacions.

Primer, els subsidis relacionats amb l'ocupació (com el subsidi de desocupació, el subsidi per a treballadors agrícoles temporals, o la renda activa d'inserció). Aquests entren en funcionament quan s'ha esgotat la prestació contributiva per desocupació o si el període cotitzat no ha estat el suficient (un any). Durant l'any 2011, una mitjana de 1.331.000 persones varen rebre aquest tipus de subsidis.

Segon, les pensions no contributives i els complements de mínims de pensions (Laparra i Ayala, 2009). Les pensions no contributives estan destinades a aquelles persones que no han cotitzat els anys suficients com per a tenir dret a una pensió contributiva. Una mitjana de 449.000 persones varen rebre aquest tipus de pensió durant el 2011. En aquest apartat cal incloure-hi igualment les pensions assistencials (12.500 persones) i el LISMI (Ley de Integración Social del Minusválido) (30.500).

Finalment, hi trobem les rendes mínimes d'inserció de les comunitats autònomes, que es configuren com l'últim element de la xarxa de protecció social. L'any 2011, unes 555.000 persones es varen beneficiar d'aquesta prestació, dividides entre les 224.000 titulars de la prestació i les 332.000 dependents (altres membres de la unitat familiar). Les dades sobre beneficiaris del conjunt de les RMI procedeixen de l'informe sobre rendes mínimes del ministeri espanyol encarregat dels afers socials (2012).

Quan analitzen el funcionament del sistema espanyol de garantia de rendes davant l'actual crisi econòmica, Laparra i Ayala (2009) afirmen que no existeix un sistema

pròpiament dit de garantia d'ingressos mínims a Espanya, atès que els seus elements constitutius han anat apareixent en moments i amb lògiques diferents. Textualment (Laparra i Ayala, 2009: 19) "*Si en diem "sistema" és més com un eufemisme que com un concepte*". Arriba i Guinea (2008) destaquen igualment la fragmentació del sistema, que implica que es pot incórrer en una situació d'inequitat horitzontal, donat que (Arriba i Guinea, 2008: 332):

"... una diversitat de mecanismes de protecció que suposen una notable fragmentació del sistema i són potencials generadors de problemes d'inequitat horitzontal, donat que llars amb insuficiència de recursos accedeixen a programes amb diversos requisits, nivells d'intensitat i cobertura. Això afecta especialment els mecanismes de protecció assistencial..."

Aquests autors afegeixen a més en la seva anàlisi que el sistema espanyol de garantia de rendes no té uns criteris redistributius clars. Donen com a arguments diversos factors:

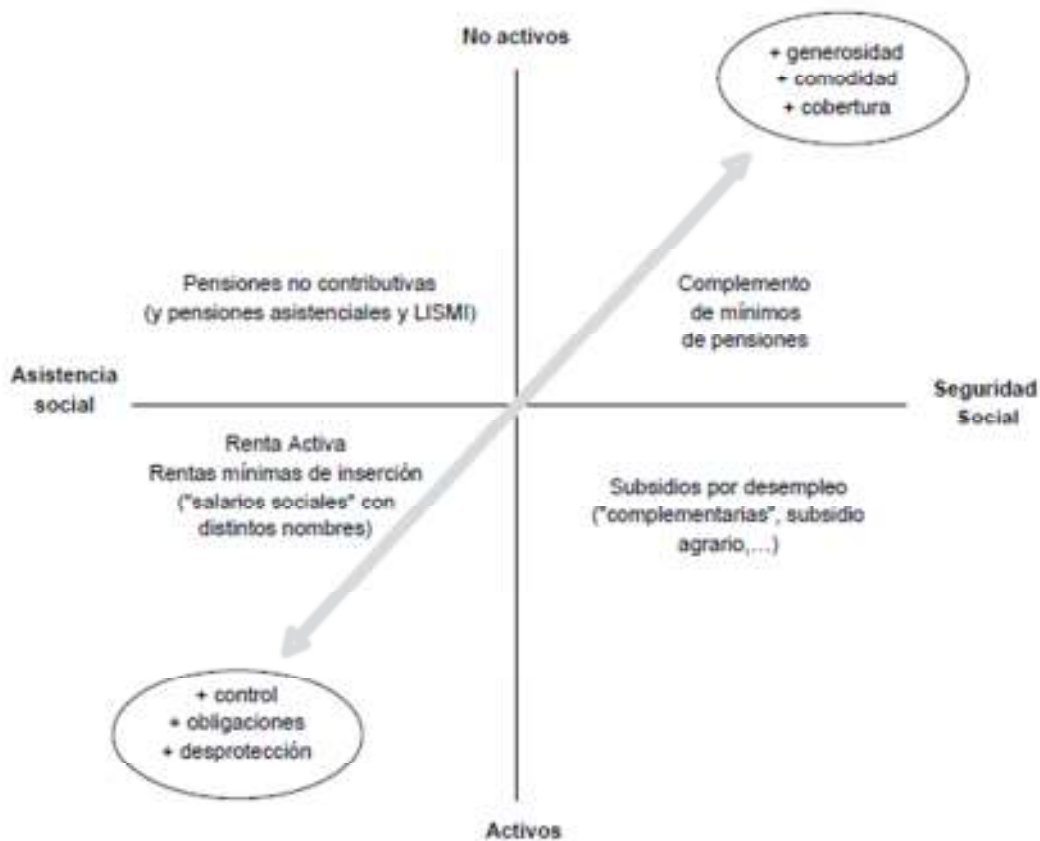
1. Les prestacions per a la mateixa unitat familiar varien en funció del programa.
2. No hi cap control sobre la recepció de diferents prestacions en la mateixa llar.
3. Les diverses prestacions no contempen els ingressos i la composició de la llar de la mateixa manera, s'usen escales d'equivalència diferents.
4. El sistema no té previstos uns mecanismes clars de traspàs d'una prestació a una altra.

Si se centra l'atenció per exemple en la composició familiar, apareixen dos fenòmens. Primer, cal considerar a qui es considera com a membre de la família. En aquest aspecte concret, les RMI són els programes més generosos, ja que inclouen perceptor, cònjuge, fills, pares, consanguinis de 2n grau i afins de 1r. A l'altre extrem, els complements mínims de pensions només consideren el perceptor i la seva parella. Segon, a l'hora de determinar l'import econòmic de la prestació, varia la forma de computar els membres de la família. En aquest cas, i en el cas en què s'incloguin, s'observa una infravaloració clara dels menors.

El diagrama 4.1, extret de l'informe de Laparra i Ayala (2009), mostra la gran varietat de les prestacions de garantia de rendes espanyoles, i la seva relació amb dues variables: el grau de contribució que s'ha de realitzar per a rebre la prestació (seguretat social

versus assistencial); i la relació de la beneficiària relació amb el mercat de treball (activa versus inactiva). També s'hi recull l'existència de mecanismes de control de la prestació.

Diagrama 4.1: El sistema de garantía de rendes a Espanya

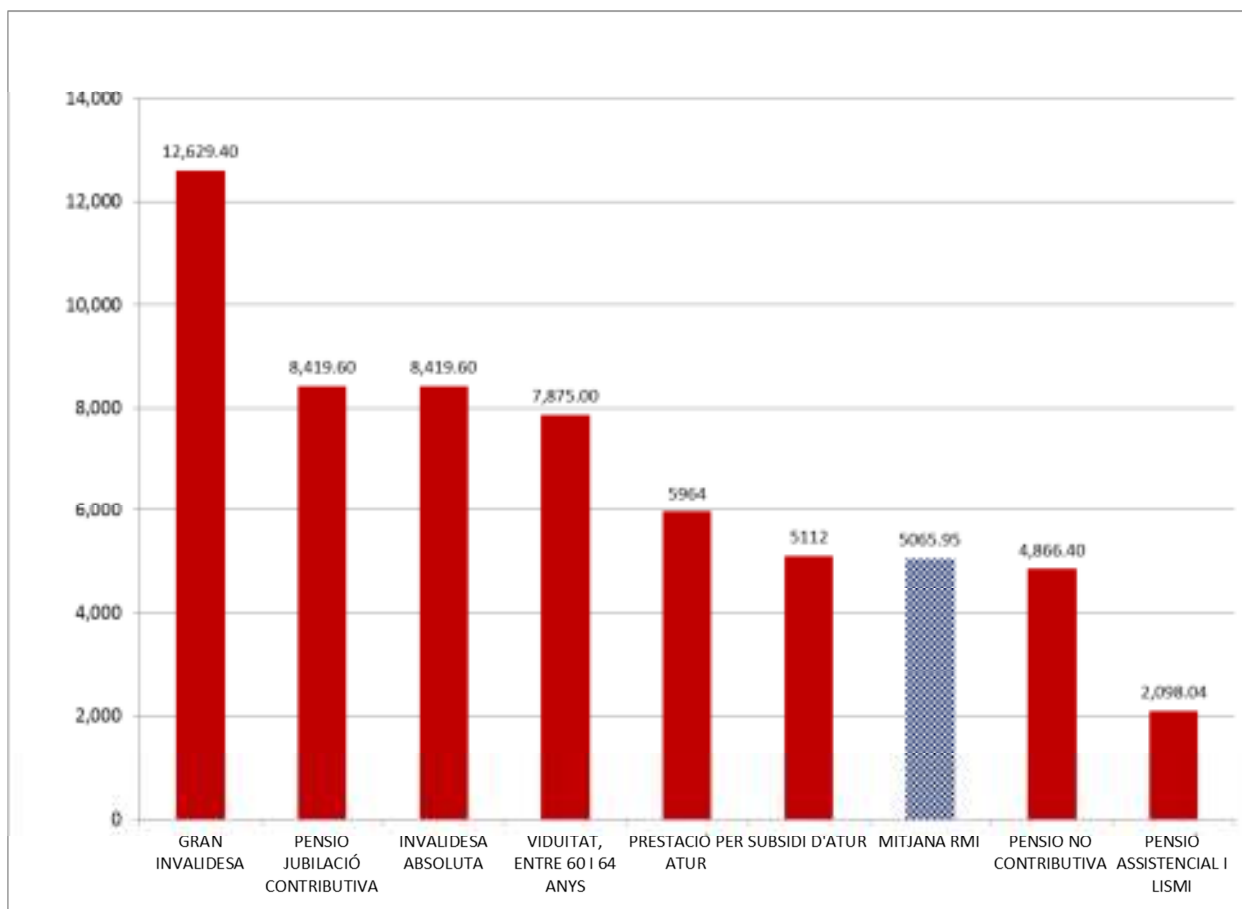
Font: Laparra i Ayala (2009)

Les RMI figuren en el quadrant inferior esquerre. Són unes prestacions de caràcter assistencial, adreçades a persones actives, i amb forts elements de control i d'obligacions per al beneficiari, fet que incrementa, segons Laparra i Ayala, la desprotecció dels receptors de la prestació. Just en l'altre extrem se situarien els complements mínims de pensions. Aquest tipus de prestació mostra un alt nivell de generositat, és un complement a les pensions a què es té dret pel que s'ha cotitzat, i no implica cap tipus de control de caràcter activador respecte el beneficiari.

4.1.2. El sistema espanyol de garantia de rendes: nivell de les prestacions

Passant ara analitzar el nivell i la suficiència de les diferents prestacions del sistema espanyol de garantia de rendes, el primer que es fa és mostrar l'import de la prestació econòmica dels diferents components del sistema espanyol de garantia de rendes per l'any 2011. Aquesta informació es recull en el gràfic 4.1. Cal tenir en compte aquí un element clau: la xifra que es mostra, en alguns casos (pensió de jubilació contributiva, prestació per atur) és l'import mínim que es pot rebre (la xifra pot augmentar si la persona ha cotitzat més). D'altra banda, d'altres prestacions (com la pensió no contributiva, l'assistencial o el LISMI) són la xifra que cobra la persona. Finalment, pel cas de les rendes mínimes, la xifra és l'ingrés que es garanteix a la persona o llar, però la prestació que es rep pot ser menor a aquesta, donat el caràcter diferencial de la prestació de la RMI, que analitzarem amb més detall posteriorment.

Gràfic 4.1: Import dels programes de garantia de rendes (any 2011, per persona sola, en euros)

Font: Elaboració pròpia

Com es pot observar, i des del punt de vista de la quantia de la prestació econòmica, les rendes mínimes d'inserció se situen en la part baixa del sistema quant a generositat. En la secció destinada a l'anàlisi de les rendes mínimes espanyoles podrem constatar com existeixen diferències importants entre comunitats autònomes quant al nivell de les prestacions

Si s'observa l'adequació de les prestacions de garantia de rendes espanyoles, així com la seva eficàcia en l'eradicació de la pobresa, els resultats són més aviat negatius (Rodríguez, 2009). Pel que fa a l'adequació, s'observa una pèrdua del nivell de protecció del conjunt del sistema respecte la línia de la pobresa o la renda bruta disponible, deguda en part a les polítiques restrictives de despesa pública implementades entre 1996 i 2005. Aquesta tendència és més manifesta en els casos del subsidi d'atur i de les RMI. Per a aquest últim cas, el quocient de l'import de la RMI dividit per la renda familiar bruta disponible tenia un valor del 36,7% l'any 1995 i del 33,1% el 2007. Com a conseqüència d'aquest fenomen, el conjunt de mesures de garantia de renda ha resultat ser un bon element per lluitar contra la pobresa severa, perquè ha garantit un mínim de renda; però no contra la pobresa moderada o la relativa, donat que el mínim està fixat a un nivell molt baix, per sota del llindar de la pobresa.

El treball d'Arriba i Guinea (2008), utilitzant l'Enquesta de Condicions de Vida 2006 i la Enquesta Foessa 2008, també analitza la relació existent entre prestacions públiques i pobresa.

El primer que s'estudia, usant l'ECV 2006, és el percentatge de llars espanyoles que reben algun tipus de prestació de garantia d'ingressos (pensions, atur, assistència social). El principal resultat és que, mentre un 48,8% de les llars espanyoles reben algun tipus de transferència, aquesta xifra augmenta fins a més d'un 70% en el cas de les llars pobres, que són les que se situen per sota del 60% de la mediana espanyola.

A més, i per a qualsevol tipus de prestació, el percentatge de llars pobres que reben una transferència és superior al de les no pobres. Altrament dit, la probabilitat de trobar una llar en situació de pobresa és major en les llars amb prestació, sigui quina sigui aquesta. Aquest fenomen és especialment pronunciat en el cas dels ajuts per assistència social i d'invalidesa. Les conclusions són molt similars quan els autors empren l'enquesta Foessa 2008.

Finalment, Arriba i Guinea estudien, usant la ECV 2006, fins a quin punt els ingressos per prestació de garantia de rendes són importants per a les llars que els reben. Per les llars pobres, aquest tipus d'ingressos són molt importants: un 87,9% dels seus ingressos provenen de les transferències de rendes, i, per a més de la meitat de les llars pobres, aquesta és la seva única font d'ingrés. Per a les llars no pobres, la primera xifra baixa fins al 59,9%. Cal destacar la poca importància de les prestacions per assistència social.

4.1.3 Les rendes mínimes d'inserció espanyoles: història i configuració actual

Centrant ara l'anàlisi en les rendes mínimes d'inserció espanyoles pròpiament dites, convé destacar que la primera experiència a l'estat espanyol va ser la del País Basc el 1989, a través de l'Ingrés Mínim Familiar. En aquells moments, el govern espanyol socialista va criticar la mesura, argumentant que seria insolidària, atès que només les comunitats autònomes més riques la podrien implementar, però no va interposar-hi cap recurs competencial. Les comunitats autònomes van acollir aquesta nova prestació dins el camp de l'assistència social, on hi tenen competències exclusives, veient-la a més com una ocasió de guanyar prestigi i legitimitat (Purcalla, 2006). Aquestes rendes sorgeixen en un moment històric d'expansió de la despesa social, quan es creen a nivell estatal altres mecanismes assistencials de garantia de rendes, com el de les pensions contributives, que apareixen en una llei estatal del 1990 (Arriba i Guinea, 2008).

Des d'aquest moment i fins al 1995, les restants comunitats autònomes van participar en un procés de creació dels seus propis plans, destinats a combatre la pobresa i l'exclusió social. Les ciutats autònomes de Ceuta i Melilla van introduir els seus programes durant els anys 2000s. Aquesta informació es recull en el quadre 4.1.

Quadre 4.1: Any de creació de les RMI de les comunitats autònomes espanyoles

CCAA	Any creació prestació	Nom prestació i forma legislativa
País Basc	Març 1989	Ingreso Mínimo Familiar -Decret-
Cantàbria	Maig 1989	Ingreso Mínimo Familiar -Decret-
Astúries	Març 1990	Ayudas para Situaciones de Extrema Necesidad -Llei-
Catalunya	Maig 1990	Pla Interdepartamental de Renda Mínima d'Inserció -Decret-
Navarra	Juny 1990	Renta Básica -Decret-
La Rioja	Juny 1990	Ingreso Mínimo de Integración -Decret-
Castella-Lleó	Juliol 1990	Ingrés Mínim d'Inserció -Decret-
Comunitat Valenciana	Juliol 1990	Prestacions Econòmiques Reglades -Decret-
Extremadura	Juliol 1990	Ingreso Mínimo de Integración -Decret-
Madrid	Juliol 1990	Ingreso Madrileño de Integración -Decreto-
Andalusia	Novembre 1990	Programa de solidaridad de los andaluces -Decret-
Castella-La Manxa	Desembre 1990	Ayuda de inserción -Decret-
Múrcia	Gener 1991	Ingreso Mínimo de Inserción -Decret-

Canàries	Abril 1991	Prestaciones Económicas Regladas -Decret-
Galícia	Octubre 1991	Renta de Integración Social -Llei-
Aragó	Febrer 1993	Ingreso Aragonés de Inserción -Llei-
Illes Balears	Abril 1995	Suport Transitori Comunitari -Decret-
Melilla	Agost 2002	Ingreso Melillense de Integración –Reglament-
Ceuta	Novembre 2008	Ingreso Mínimo de Inserción Social –Reglament-

Font: Sarasa, Almeda i Obiols (2000); Ministerio de Sanidad (2012)

Des de 1995, s'ha seguit un procés de reforma desigual en el calendari i en els continguts (Arriba, 2009). S'hi poden detectar, emperò, algunes pautes comunes. Primer, es reconeix la prestació com a dret en els estatuts d'autonomia (sis casos, inclòs el català). Segon, s'opta per un enfocament basat en el concepte d'exclusió social i amb una connexió amb plans transversals d'inclusió social. Finalment, s'usa un enfocament basat en el concepte d'activació, de reinserció en el mercat de treball no protegit. Aquests dos últims elements estan lligats a les recomanacions i polítiques de la Unió Europea, més concretament a l'Estratègia 2020.

Així mateix, les RMI en si formen part d'un conjunt de polítiques de benestar que qüestionen les polítiques universalistes de benestar, i que opten per un model assistencial focalitzat en determinats grups de la població. L'impacte real de les reformes sobre els nivells de pobresa i exclusió és limitat, i es circumscriuen a l'àmbit polític, al reconeixement de l'existència del problema de l'exclusió social (Pérez-Erasmus, Arriba i Parrilla, 2009).

Les condicions d'accés, centrant l'atenció en els requisits sobre edat, temps de constitució de la unitat familiar o de convivència, i temps de residència a la comunitat autònoma, així com la durada de les rendes mínimes d'inserció existents actualment a l'estat espanyol es recullen en el quadre 4.2.

Quadre 4.2: Criteris d'entrada i durada de les RMI de les comunitats autònomes espanyoles (any 2011)

CCAA	Edat mínima (anys)	Creació unitat familiar (mesos)	Residència en CCAA (mesos)	Durada prestació (mesos)
Andalusia	25	12	12	6
Aragó	18	No es demana	12	12
Astúries	25	6	24	Indefinida
Illes Balears	25	6	6	12
Canàries	25	No es demana	36	12, prorrogable fins a 24
Cantàbria	23	No es demana	12	Indefinida
Castella-La Manxa	25	12	24	6, prorrogable fins a 24
Castella-Lleó	25	No es demana	12	Indefinida
Catalunya	25	12	24	12, prorrogable fins a 60
Ceuta	25	6	12	12, prorrogable fins a 60
Extremadura	18	6	12	6, prorrogable fins a 12
Galícia	25	No es demana	12	12
Madrid	25	6	12	Indefinida
Melilla	25	18	24	12
Múrcia	25	12	24	12
Navarra	25	No es demana	12	6, prorrogable fins a 24
País Basc	23	12	12	24
La Rioja	25	12	12	12
Comunitat Valenciana	25	No es demana	No estipulat	36

Font: Ministerio de Sanidad (2012)

La principal conclusió que es pot extreure del quadre 4.2 és que no existeix un model únic de renda mínima d'inserció a nivell de l'estat espanyol, sinó que s'hi dona una gran dispersió de models. Si ens fixem en els requisits d'entrada, hi ha tres comunitats autònomes, Castella-Lleó, Galícia i Navarra, que han optat per fixar un criteri de 25 anys d'edat, cap requisits quant a la constitució de la unitat familiar i 12 mesos de residència en la comunitat autònoma. Altres tres, Castella-La Manxa, Catalunya i Múrcia, que han triat els criteris: 25 anys d'edat, 12 mesos de constitució de la unitat familiar i 12 mesos de residència. Dues, Andalusia i La Rioja, han optat pels 25 anys d'edat, 12 mesos de família i 24 mesos de residència. Altres dues, Ceuta i Madrid, tenen establerts els requisits de 25 anys, 6 mesos d'unitat familiar i 12 mesos de residència. Les altres nou comunitats autònomes tenen fixats uns criteris diferents.

Si ens fixem en la durada de la prestació, tampoc no apareix cap model hegemònic definit, però sí que es poden detectar alguns models clars. El primer d'ells, la durada indefinida de la prestació, és l'aplicat per quatre comunitats autònomes (Astúries,

Cantàbria, Castella-Lleó i Madrid). Un segon model és el de fixar una durada determinada de la prestació, ampliable si se segueixen complint les condicions que permeten rebre la prestació. En aquest cas, i ordenats per la durada final potencial de la prestació, hi tenim sis comunitats: Catalunya, Ceuta, Canàries, Castella-La Manxa, Navarra i Extremadura. Finalment, la resta de les comunitats han optat per fixar un termini no prorrogable. Ordenades per la durada de la prestació hi tenim la Comunitat Valenciana, País Basc, Aragó, Illes Balears, Galícia, Melilla, Múrcia, La Rioja i Andalusia. De fet, el model més usat és el de 12 mesos no prorrogables.

4.1.4 Les rendes mínimes d'inserció espanyoles: nombre de beneficiaris

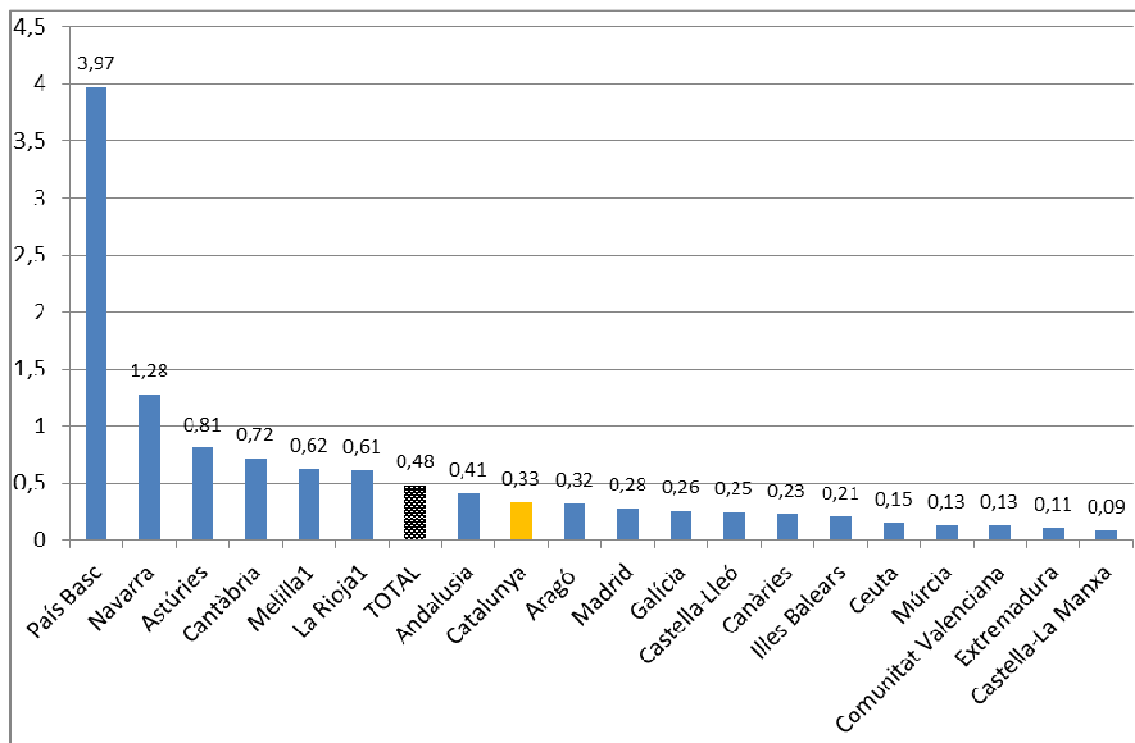
La primera qüestió que es planteja quan s'analitza l'extensió del sistema espanyol de les rendes mínimes d'inserció és copsar quin és el seu abast des del punt de vista del nombre de beneficiaris. El quadre 4.3 recull les últimes dades disponibles, tant del nombre de persones titulars de la prestació com del de perceptores, que inclou també les persones que conviuen amb el titular en la unitat familiar. Les xifres es mostren en termes absoluts. Les xifres en termes relatius, respecte el total d'habitants, es mostren en els gràfics 4.2.a i 4.2.b.

Quadre 4.3: Nombre de titulars i de perceptors de les RMI de les comunitats autònomes espanyoles (any 2011, en termes absoluts)

CCAA	Nombre titulars	Nombre perceptors
Andalusia	34.154	130.126
Aragó	4.311	14.558
Astúries	8.741	19.289
Illes Balears	2.327	6.843
Canàries	4.883	14.575
Cantàbria	4.288	8.512
Castella-La Manxa	1.973	7.353
Castella-Lleó	6.426	21.912
Catalunya	24.552	59.370
Ceuta	127	545
Extremadura	1.178	3.203
Galícia	7.375	15.741
Madrid	17.992	52.425
Melilla ¹	486	1.911
Múrcia	1.900	4.663
Navarra	8.185	18.363
País Basc	86.374	155.572
La Rioja ¹	1.966	1.966
Comunitat Valenciana	6.342	16.982
TOTAL	223.940	554.089

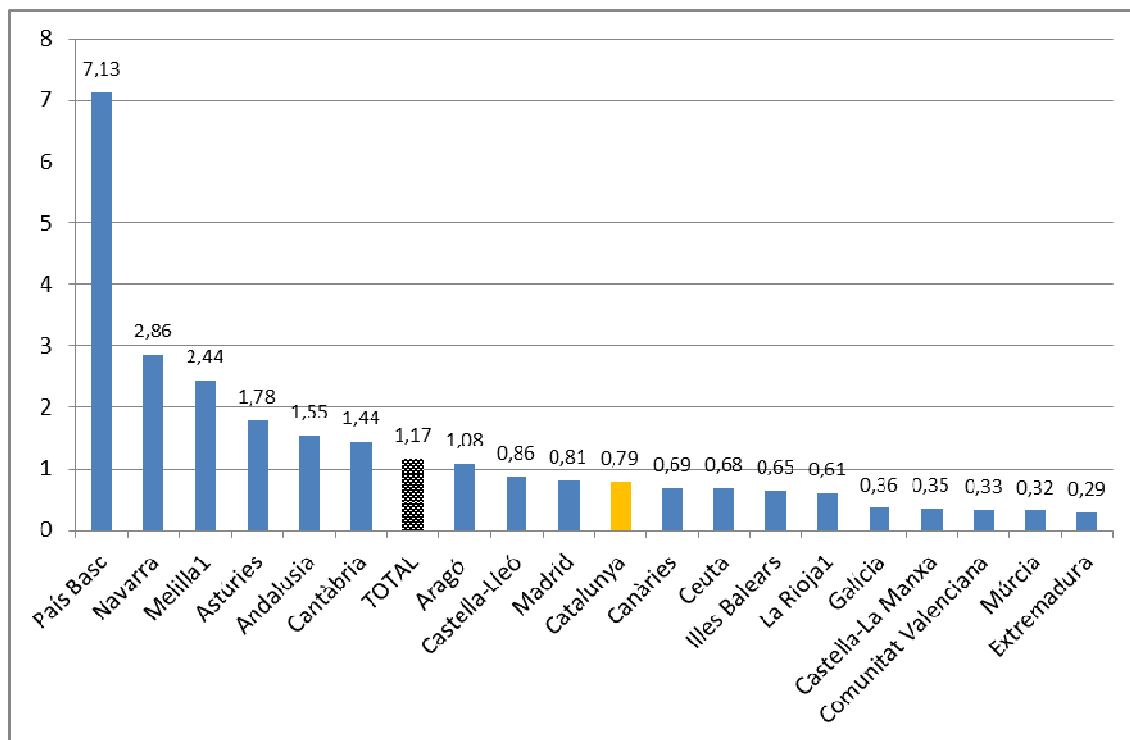
Font: Ministerio de Sanidad (2012). Nota: ¹ inclou també beneficiaris d'una altra prestació assistencial.

Gràfic 4.2.a: Nombre de titulars de les RMI de les comunitats autònomes espanyoles (any 2011, en % dels membres del padró)

Font: Ministerio de Sanidad (2012). Nota: ¹ inclou també beneficiaris d'una altra prestació assistencial.

Gràfic 4.2.b: Nombre de beneficiaris de les RMI de les comunitats autònomes espanyoles (any 2011, en % dels membres del padró)

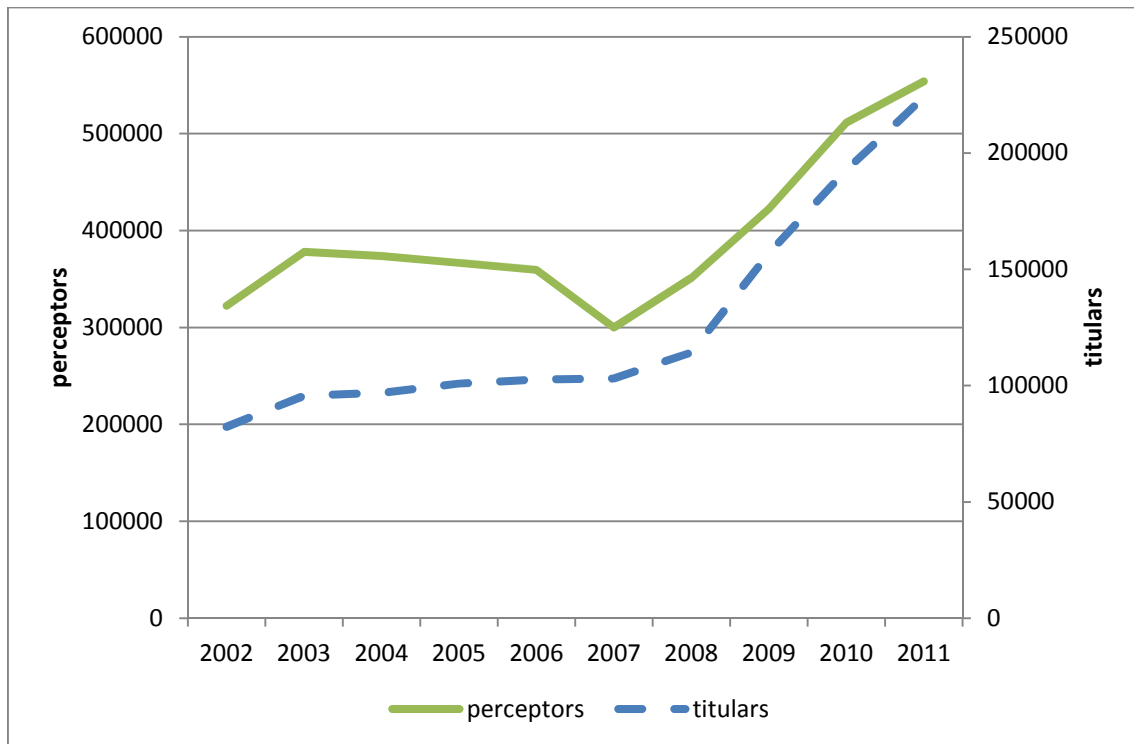

Font: Ministerio de Sanidad (2012). Nota: ^{1:} inclou també beneficiaris d'una altra prestació assistencial.

Les xifres mostren clarament la diferència de les RMI existents a l'Estat espanyol. Dues comunitats autònomes, les dues de fiscal propi, encapçalen clarament el rànquing, amb xifres superiors al 1% de titulars. En el cas del País Basc, gairebé un 4% de la població és titular de la prestació i la xifra per a Navarra és d'un 1,3%. En l'extrem contrari hi trobem Castella-La Manxa, Extremadura, Múrcia, Comunitat Valenciana i Ceuta, totes elles amb valors per sota del 0,2%. Respecte el nombre de beneficiaris, cal destacar que un 7% de la població basca es beneficia d'aquesta prestació, mentre que pel conjunt de l'estat la xifra és del 1,2%. Catalunya se situa en la zona mitja de la taula, amb un 0,3% de titulars i un 0,7% de la població coberta.

El segon pas consisteix en analitzar l'evolució al llarg dels últims anys d'aquestes variables. En el gràfic 4.3 es recull l'evolució, pel període 2002-2011, del nombre de titulars i de perceptors de les RMI espanyoles.

Gràfic 4.3: Evolució del nombre de titulars i de perceptors de les RMI espanyoles (2002-2011)

Font: Ministerio de Sanidad (2012)

L'evolució de la prestació des de l'inici de la crisi l'any 2008 ha estat molt clara, en el sentit que el nombre de titulars i de participants s'ha disparat. Més en concret, mentre que l'any 2008 hi havia 114.257 expedients vigents i 351.227 persones beneficiant-se de la prestació, les xifres havien passat a ser l'any 2011 de 223.940 i de 554.089, respectivament. Un increment del 96,0% per als titulars i del 57,8% per als participants. La crisi, doncs, ha creat una forta pressió sobre l'últim element del sistema espanyol de garantia de rendes.

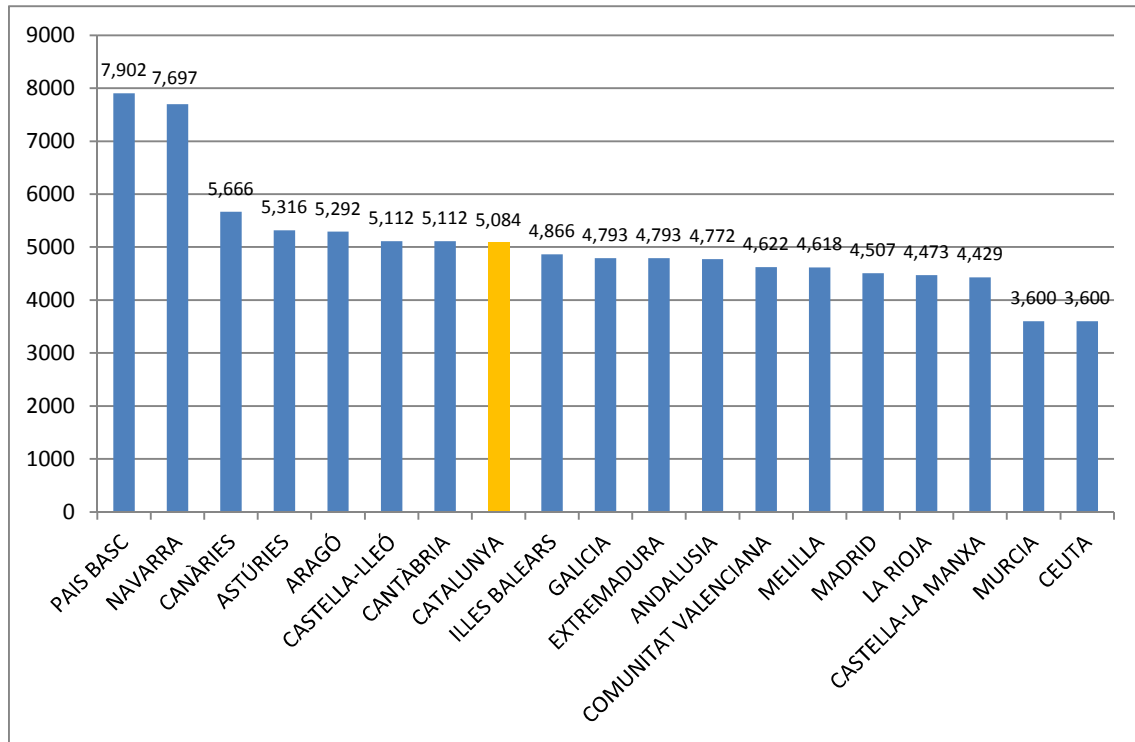
4.1.5 Les rendes mínimes d'inserció espanyoles: import de les prestacions

4.1.5.1 Les rendes mínimes d'inserció espanyoles: import de les prestacions, dades oficials

La primera característica comuna de les RMI és que les prestacions s'estableixen a un nivell molt baix. De fet, aquestes no resulten ser adequades per cobrir les necessitats més bàsiques de les persones. En aquest sentit, el sistema d'ingressos garantits espanyol no estaria complint amb el principi de suficiència (Sanzo, 2005). A més, convé destacar

els desnivells en la prestació que es donen en les diverses comunitats autònomes, que en alguns casos no desapareixen si es té en compte les diferències en el cost de la vida i/o la renda mitjana. Hi ha quatre formes diferents de mostrar aquesta realitat. Al gràfic 4.4 es mostra l'import de la prestació bàsica, per a una persona sola, de la RMI de les 17 comunitats autònomes i de les dues ciutats autònomes.

Gràfic 4.4: Import de la prestació bàsica de les RMI (any 2011, import anual de la prestació bàsica –en euros-) ⁴¹

Font: Ministerio de Sanidad (2012)

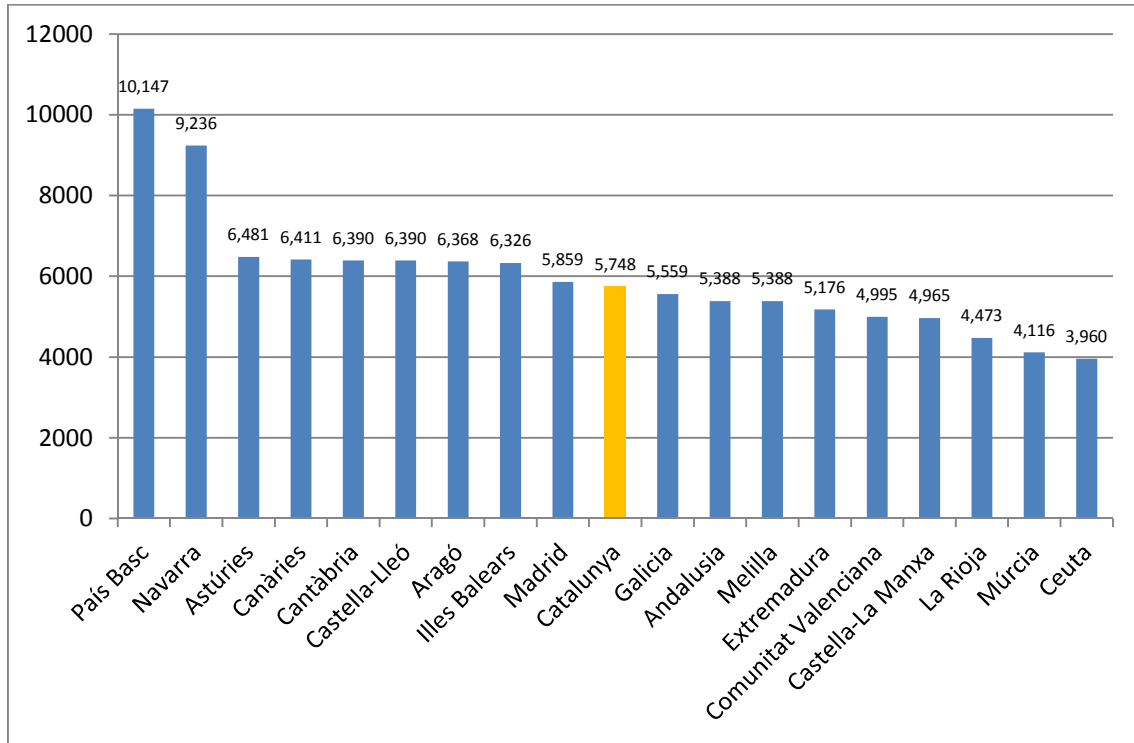
La prestació catalana se situa en la vuitena posició sobre dinou en la classificació per generositat. Hi destaca l'àmplia dispersió en el valor de les prestacions, donat que l'import de les dues més generoses, País Basc i Navarra, més que duplica el de les més restrictives, Ceuta i Múrcia.

Passant a fer ara una anàlisi de sensibilitat, es calcula l'import de la prestació per a dos models de família: dues persones i dues persones amb dos fills. Les xifres corresponents a la parella es presenten en el gràfic 4.5 i les de la parella amb dos fills en el gràfic 4.6,

⁴¹ Aquesta prestació bàsica no recull en la seva totalitat la protecció oferta per la prestació econòmica. A ella hauria d'afegir les prestacions per membre addicional, per fills a càrrec, per discapacitats o per cobrir necessitats específiques.

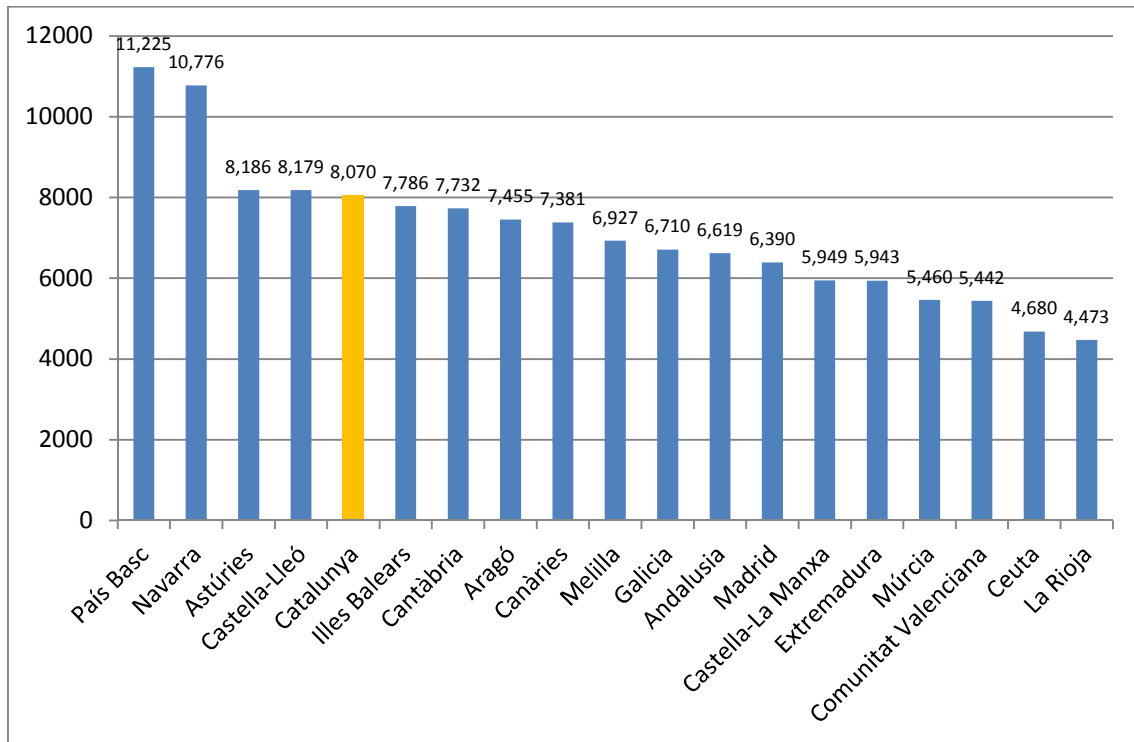
mentre que el quadre 4.4 compara els resultats de la classificació de generositat per als tres models de família.

Gràfic 4.5: Import de la prestació de les RMI per a una parella (any 2011, import anual de la prestació—en euros—)

Font: elaboració pròpia, en base a Ministerio de Sanidad (2012).

Gràfic 4.6: Import de la prestació de les RMI per a una parella amb dos fills (any 2011, import anual de la prestació—en euros—)

Font: elaboració pròpia, en base a Ministerio de Sanidad (2012).

Quadre 4.4: Classificació de la generositat de les RMI espanyoles (any 2011, persona sola, parella, parella sense fills)

Ordre	Persona sola	Parella	Parella amb dos fills
1	País Basc	País Basc	País Basc
2	Navarra	Navarra	Navarra
3	Canàries	Astúries	Astúries
4	Astúries	Canàries	Castella-Lleó
5	Aragó	Cantàbria	Catalunya
6	Cantàbria	Castella-Lleó	Illes Balears
7	Castella-Lleó	Aragó	Cantàbria
8	Catalunya	Illes Balears	Aragó
9	Illes Balears	Madrid	Canàries
10	Extremadura	Catalunya	Melilla
11	Galícia	Galícia	Galícia
12	Andalusia	Andalusia	Andalusia
13	Comunitat Valenciana	Melilla	Madrid
14	Melilla	Extremadura	Castella-La Manxa
15	Madrid	Comunitat Valenciana	Extremadura
16	Castella-La Manxa	Castella-La Manxa	Múrcia
17	La Rioja	La Rioja	Comunitat Valenciana
18	Ceuta	Múrcia	Ceuta
19	Múrcia	Ceuta	La Rioja

Font: elaboració pròpia, en base a Ministerio de Sanidad (2012).

D'aquesta anàlisi de sensibilitat es pot concloure que la diversitat en la generositat de les prestacions és encara més gran si es va més enllà de la prestació bàsica. En primer lloc, les desviacions estàndard per als casos de la parella i de la parella amb dos fills són respectivament de 26,71 i de 21,98, superiors al valor de 20,98 que teníem pel cas de la persona sola. D'altra banda, l'ordre que ocupen les comunitats en el rànquing de generositat varia bastant en determinats casos, com és el català, que ocupa el vuitè lloc per la persona sola, el desè per la parella i el cinquè per a la parella amb dos fills.

En les variacions que es registren en l'ordenació de les comunitats autònomes hi influeixen diversos elements. Primer, el valor de partida, l'import de la quantia bàsica per una sola persona. Aquest fet ja queda reflectit en les xifres del quadre 4.4. Segon, hi influeix el com es tracten les persones addicionals, els altres membres de la unitat familiar. En aquest cas, el grau de diversitat entre comunitats autònomes és també molt gran, i no necessàriament es correlaciona amb el valor de la prestació bàsica, en el sentit que comunitats autònomes més generoses en el tractament de la prestació bàsica també ho són en la consideració dels membres addicionals. Per exemple, les Canàries, tot i tenir una major prestació bàsica que Cantàbria, mostra un tractament de les persones addicionals al titular menys generosa que Cantàbria, fet que provoca que aquesta segona comunitat sigui més generosa que la primera quan ens fixem en el cas de la parella amb dos fills. Tercer, el tractament diferenciat que es dona als fills, fet que només afecta però dues comunitats autònomes, Catalunya, que dona un extra per fill menor de 16 anys i Múrcia, que dona quantitats menors quan la persona addicional no és un menor. Finalment, l'existència de topalls, de límits màxims a la prestació també fa canviar els resultats en funció del model de llar que estiguem analitzant. Per exemple, mentre que el País Basc, que té la prestació bàsica més generosa de totes, té fixat el límit de prestació a partir del segon membre addicional inclòs, Extremadura no ho fa fins la cinquena persona addicional.

4.1.5.2 Les rendes mínimes d'inserció espanyoles: import de les prestacions, estudis

Altres estudis prèviament publicats han analitzat també la prestació de la RMI en termes relatius. El primer a descriure és el de Sanzo (2009), que porta a terme una estimació de la generositat de les RMI espanyoles. Amb dades de 2006, calcula un indicador relatiu que permet reflectir la intensitat protectora de la prestació. Aquest indicador és el de la despesa en RMI respecte al nombre de pobres. Per a aquest indicador, la mitjana estatal és de 150 euros per pobre i any. El País Basc destaca clarament com la comunitat més generosa, amb 2.319 euros per pobre, seguida per Navarra (325), Astúries (247), Catalunya (227) i Madrid (188). A la cua es troben la Comunitat Valenciana (17), Castella-la Manxa (13), Extremadura (12), i Múrcia (5).

Una altra forma d'analitzar aquest fenomen és observar el cost pressupostari en termes relatius de l'esquema. Aquí, el grau de dispersió entre comunitats és molt elevat (Arriba,

2009). A l'any 2007, Catalunya es trobaria al vagó intermedi, amb una despesa en RMI del 0,29% del pressupost autonòmic, lleugerament per sobre del 0,26% de mitjana estatal, molt lluny del 2,1% basc però també del 0,02% de Castella-la Manxa i Extremadura o el 0,01% de Múrcia.

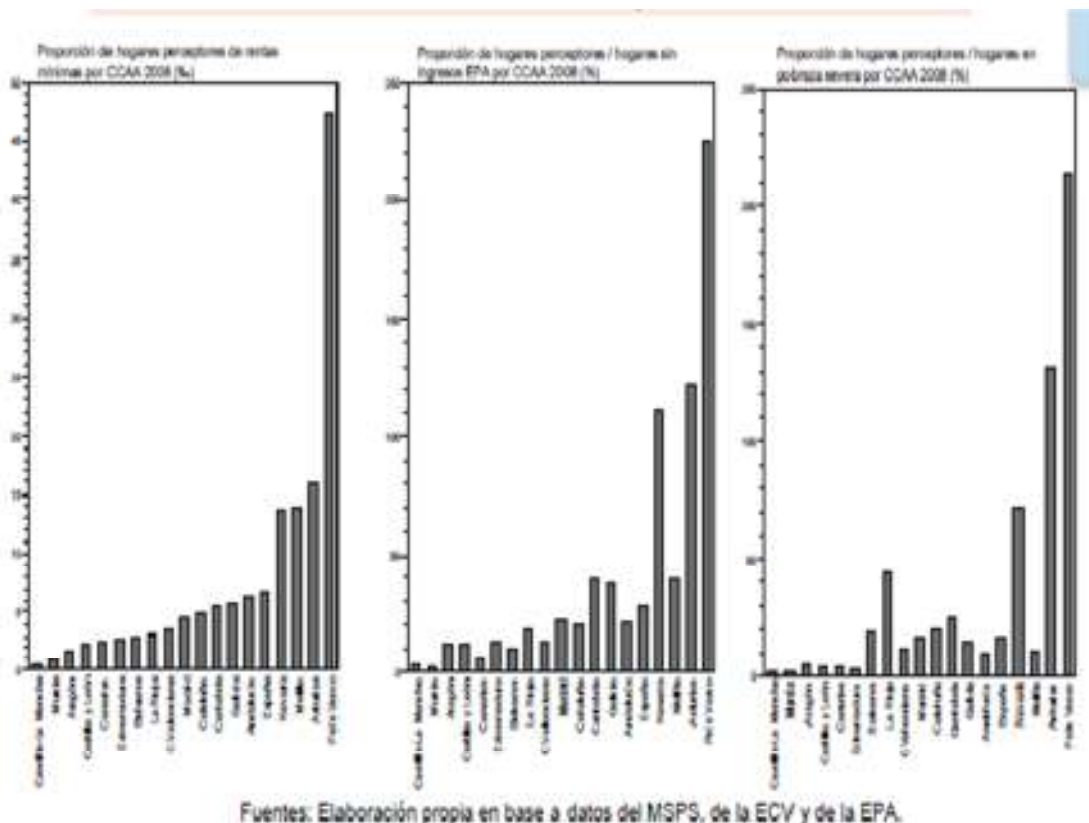
Considerant també la taxa de cobertura, en termes de la població total, un 0,48% de les llars catalanes van rebre aquesta prestació, sent la mitjana estatal del 0,64%. El País Basc encapçalaria de nou el rànquing amb un 4,45% i Castella- La Manxa i Múrcia estarien en el furgó de cua amb un 0,06%. Aquestes xifres han de posar-se en relació amb les dades a nivell europeu. Segons Sanzo (2009), les xifres espanyoles són manifestament baixes, ja que a Europa trobem països com Finlàndia (cobertura del 6%), Portugal, Alemanya, Regne Unit, Dinamarca i Suècia (entre el 3 i el 4%), França i Luxemburg (entre el 2 i el 2,5%).

Laparra i Ayala (2009) realitzen un tipus d'anàlisi diferent, el de la taxa de cobertura de les prestacions. Aquesta ràtio es defineix com el percentatge de població que accedeix efectivament a la RMI respecte la que tindria dret a aquesta prestació. Per a això, realitzen dos tipus de càlculs. Primer utilitzen l'Enquesta de Població Activa (EPA) per a calcular les llars sense ocupació, pensió, o prestació/subsidi d'atur. Aquestes són les llars que es poden considerar com a potencials receptors de la RMI. Amb aquestes dades, la taxa de cobertura és del 28% per al conjunt de l'estat, i que en moltes comunitats autònomes és inferior al 25%.

La segona metodologia consisteix a tenir en compte el nombre de llars en situació de pobresa severa, definida com a tenir uns ingressos menors al 30% de la renda mediana estatal⁴²; les dades provenen de l'Enquesta de Condicions de Vida (ECV) de 2007. En aquest cas, la cobertura cau fins al 17% a nivell d'estat, mentre que només cinc comunitats superen el 20%. Les dades per a cada comunitat autònoma es representen en el gràfic 4.7.

⁴² Seria interessant replicar aquesta anàlisi tenint en compte les rendes de cada comunitat autònoma, atès que usar la renda estatal tendeix a infraestimar el nombre de pobres en les comunitats més riques, com és el cas català.

Gràfic 4.7: Cobertura relativa de les RMI espanyoles (2008, per CCAA, en % de llars sense ingressos i % llars pateixen pobresa severa)

Font: Laparra i Ayala (2009)

En el treball citat ja anteriorment d'Arriba i Guinea (2008), s'estudia la suficiència dels diversos esquemes de garantia de rendes amb dades de l'any 2006. Les prestacions econòmiques de les RMI es mouen entre el 43% del SMI a Melilla i el 87% al País Basc. El valor català és del 55,4%, mostrant de nou la insuficiència d'aquesta prestació.

L'últim treball a destacar on s'analitza l'import de les prestacions del sistema espanyol de les RMI és el de Fuenmayor i Granell (2013). Aquest treball estudia quin és l'impacte potencial d'una aplicació total de les presents normatives de les RMI de les comunitats autònomes espanyoles, és a dir, suposant que la RMI cobris el 100% dels casos possibles.

Per a la simulació els autors usen la Encuesta de Condiciones de Vida (ECV) de l'any 2010, i en concret la variable que recull tots els ingressos de la llar, fet que permet

trobar quantes llars tenen dret a rebre la prestació. Aquestes serien les famílies amb uns ingressos totals menors als contemplats per la RMI.⁴³

El primer que fan Fuenmayor i Granell (2013) és comparar el nombre de llars que, segons les dades oficials, han rebut la RMI amb les llars que tenen dret a rebre-la segons la simulació. Amb dades corresponents a l'any 2009, a nivell estatal hi va haver 157.000 llars que varen rebre la RMI; la xifra de llars addicionals amb dret a rebre la prestació era de 861.000, uns 5,5 cops superior. La despesa efectivament realitzada va ser de 619 milions d'euros, mentre que la simulació dona una despesa addicional de 3.350 milions, de nou 5,5 cops superior. Pel cas català, les xifres de sol·licitants són de 22.000 llars segons les xifres oficials i de 103.000 addicionals segons la simulació, 4,7 vegades superior. Les dades de cost de la prestació és de 109,5 milions d'euros segons les dades reals i de 433 milions d'euros segons la simulació, 4 cops més.

Segons els autors, les estimacions poden estar sobrevalorades per dues raons. En primer lloc, perquè s'ha equiparat sol·licitant a llar amb rendes inferiors a la prestació teòrica o potencial de la RMI. Aquest fet implica considerar com a receptors llars que rebrien prestacions molt reduïdes i que, en el món real, no les reclamarien. En segon lloc, existeix el problema de la baixa participació (*non take up*), que fa que llars amb dret a la prestació no la reclamin. Les raons d'aquest fenomen poden ser diverses, com l'estigmatització dels receptors (són persones que no se'n surten soles); problemes de qualitat de la informació sobre la prestació, que ha d'arribar a col·lectius normalment marginals o l'existència de costos de transacció associats a la sol·licitud de la prestació.

El segon tipus d'anàlisi que duen a terme Fuenmayor i Granell (2013) està relacionat amb la potencial incidència de les RMI sobre la pobresa i la privació. Per al fenomen de la pobresa, els autors comparen la renda per adult equivalent en el cas real, la declarada per les llars, i la renda estimada, que seria igual a la real més la prestació de la RMI. Si s'usa el 60% de la mediana com a llindar de la pobresa, l'extensió de la RMI no tindria cap efecte pràctic sobre els nivells de pobresa (no variarien ni a nivell estatal ni català), però sí sobre la renda mitjana de les llars pobres (que creixeria en un 11,8% pel cas espanyol i en un 14,3% en el cas català).

⁴³ Per tant, aquesta variable està incloent la percepció de la pròpia RMI, indicant un "estadi final ideal" segons els autors.

Respecte la privació, els autors estudien quin tipus de llar estaria rebent la prestació. Més concretament, analitzen si les llars que rebrien addicionalment la prestació pertanyen a alguna de les tres categories que es recullen en l'indicador de pobresa i privació de la Unió Europea AROPE: pobresa monetària, privació material, baixa intensitat laboral o a una combinació d'aquests tres elements. La primera xifra a destacar és que només un 17% de les llars que es troben dins la categoria de risc de pobresa i exclusió tindrien dret a rebre la prestació a nivell estatal, i un 16% en el cas català. D'aquestes, aproximadament 2/5 parts, tant en el cas espanyol com català, serien llars que complirien tots tres requisits, és a dir, serien les llars més problemàtiques.

4.1.6 Proposta de reforma del sistema

Els forats existents en el sistema espanyol de garantia de rendes en el seu conjunt i en les rendes mínimes d'inserció en particular han motivat propostes de reforma del sistema de RMI espanyol, en el sentit que és necessari avançar cap a un sistema que garanteixi una certa uniformitat de drets pel conjunt de l'estat.

Barragué i Martínez (2012) presenten una detallada proposta de redacció d'una llei per a la instauració d'un sistema de garantia d'ingressos que permetés combatre el problema de la pobresa severa a l'estat espanyol. L'estat crearia les bases del sistema, i dotaria de fons a les comunitats autònomes per a cobrir aquests mínims. Les comunitats serien lliures de complementar i estendre la prestació garantida pel govern central.

Les característiques principals de la prestació a nivell estatal serien les següents: la prestació estaria adreçada a les persones majors d'edat, que constitueixin una unitat familiar separada; caldria tenir una residència continuada durant els darrers dotze mesos; seria necessari acreditar una carència d'ingressos, tenir uns ingressos menors al valor de les pensions no contributives; per les persones amb un nivell mitjà o alt d'ocupabilitat, seria necessària l'assistència a programes de formació i ocupació. La durada de la prestació seria indefinida. Els autors calculen que els potencials beneficiaris del seu model estarien entre els 1,3 i els 1,6 milions de persones, comparades amb les 200.000 que reben les RMI vigents.

4.1.7 Conclusions

De l'anàlisi realitzada en aquest apartat es desprèn que les diferents Rendes Mínimes d'Inserció (RMI) existents a l'Estat espanyol són l'últim element d'una xarxa de garantia d'ingressos que es caracteritza per la seva dispersió i per estar jerarquitzada segons la relació passada i present de l'individu amb el mercat de treball formal. Aquest sistema no ha estat planejat, donat que els seus elements han anat apareixent en moments i amb lògiques diferents, i no té uns criteris redistributius clars.

Les RMI són prestacions de caràcter diferencial o subsidiari, en què per accedir-hi cal demostrar una insuficiència de recursos, i on la prestació que es rep està relacionada amb els ingressos (i patrimoni) de la llar. Les RMI són unes prestacions de caràcter assistencial, adreçades a persones actives, i amb uns forts elements de control i d'obligacions per a la titular i la seva família, de complir unes contraprestacions a a canvi de tenir dret a rebre la prestació.

Quan s'analitza el contingut de les dinou RMI existents a l'Estat espanyol sobresurt el fet que no existeix un model únic de renda mínima d'inserció, sinó que s'hi dóna una gran dispersió de models quant a: requisits d'entrada, durada de la prestació, valor de la prestació o taxa de cobertura. En tot cas, per la majoria de les prestacions econòmiques, els seus valors són baixos i es troben lluny de la línia de la pobresa, mentre que tampoc no registren unes taxes de cobertura suficients ni ajuden a reduir substancialment el fenomen de la pobresa relativa.

Finalment, es constata que la crisi econòmica ha tingut uns efectes molt clars sobre la demanda d'aquestes prestacions, que s'ha duplicat des del seu inici.

4.2. La Renda Mínima d'Inserció catalana

En aquest apartat es passa a estudiar la història i funcionament de la Renda Mínima d'Inserció catalana. En primer lloc, es descriu en quin moment i com es va crear la RMI, així com els principals canvis legislatius fins la gran reforma del 2011. Tot seguit es passa a descriure les principals característiques de la RMI prèvia a la reforma. En tercer lloc s'analitza l'evolució de l'import de la prestació econòmica i del nombre de beneficiàries de la RMI, per a passar immediatament a portar a terme un estudi detallat dels components d'activació laboral de la prestació. Finalment es descriuen el contingut i resultats dels principals estudis fets sobre el funcionament de la RMI.

4.2.1 Creació i evolució de la RMI catalana fins a la reforma d'estiu del 2011

La Renda Mínima d'Inserció catalana té com antecedent el Reglament 144/1990 que creava el Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció, el PIRMI. Aquest programa es consolida en forma legislativa a través de la Llei 10/1997 de la RMI (Generalitat de Catalunya, 1997). El PIRMI va registrar dues petites modificacions prèvies els anys 1991 i 1995. Des del punt de vista formal, la normativa del 1997 va passar a ser una llei i no un decret, amb el que s'incrementava el seu rang normatiu (per a una ressenya històrica de l'aparició de la RMI catalana veure Purcalla et al., 2006).

La llei de 1997 reconeix els diversos elements que componen la pobresa i l'exclusió social (per exemple, econòmics, ocupacionals o de salut) i la necessitat consegüent d'actuar a través d'un enfocament multisectorial. En aquest sentit, la RMI és vista com un instrument vàlid per facilitar la reinserció social, i si és possible laboral, dels beneficiaris.

Aquesta reinserció s'ha d'aconseguir a través d'unes contraprestacions que els beneficiaris es comprometen a dur a terme a canvi de rebre una prestació econòmica i unes mesures de suport. Entre les seves fonts d'inspiració, la llei catalana cita la Carta Comunitària dels drets dels treballadors de 1989, l'Estatut d'Autonomia de 1979 i un acord amb els sindicats el 1990 (Llei 10/1997 de la RMI).

Hi ha cinc característiques principals de la RMI destacades en la pròpia Llei del 1997. Primera, el seu funcionament es basa en un enfocament integral i no tan sols pecuniari de la pobresa i la marginació. Segona, l'actuació de la RMI implica una atenció individualitzada per als beneficiaris de l'esquema, comportant la participació dels serveis socials dels ajuntaments i dels consells comarcals. El tercer tret a remarcar és que es considera necessària la realització d'activitats de reinserció, social i si és possible laboral, per part dels beneficiaris del programa. La quarta característica és que té un caràcter subsidiari respecte altres prestacions i subsidis socials, estant destinada a atendre necessitats bàsiques⁴⁴. Finalment, s'ha de mantenir mentre existeixi l'estat de necessitat.

Des del punt de vista conceptual, la reforma legislativa més important de la RMI prèvia a la del 2011 es va plasmar en el Decret 339/2006 de desplegament de la Llei de 1997 (Generalitat, 2006). En aquest decret, la RMI és definida com una acció de solidaritat de caràcter universal adreçada als ciutadans amb greus dificultats econòmiques i socials, perquè aquestes persones puguin aconseguir la plena autonomia personal, familiar, econòmica i social.

Els principals objectius de la reforma del 2006 eren aconseguir la millora de la inserció laboral de determinats col·lectius, un tractament més lax en els requisits d'accés i/o de permanència en la prestació per a les persones en situació de pobresa severa, i una millora en la quantia de les prestacions, que produeix un gran salt en la prestació bàsica. La qüestió dels incentius a la inserció laboral s'analitzaran amb major profunditat en un apartat posterior. En tot cas, es pot avançar aquí que es pretenia, per exemple, afavorir la inserció laboral dels joves i en la contractació a temps parcial dels perceptors de la RMI.

La reforma menor introduïda el gener de 2010 (Generalitat de Catalunya, 2010b) pretenia pal·liar els efectes més greus de la crisi econòmica. Això s'havia d'aconseguir mitjançant la reducció de dotze a sis mesos del període de còmput dels ingressos, amb una retallada posterior a quatre mesos a partir de juny del 2010 i per un període provisional d'un any, prorrogable en funció de l'evolució de la situació socioeconòmica.

⁴⁴ La RMI està subjecta al pagament de l'impost de la renda.

Convé aquí fer una cita literal del Decret Llei 1/2010 (Generalitat de Catalunya, 2010b 1), on hi podem veure amb més detalls les raons d'aquesta mesura:

*"En aquest sentit, es modifica el període de càlcul per accedir a la RMI, reduint de dotze a sis mesos el nombre de mesos a tenir en compte en la valoració dels ingressos de les unitats familiars, per tal que les famílies que actualment es troben sense ingressos perquè **no tenen una feina i que han finalitzat percepció de prestacions o no tenen dret**, tant en la modalitat contributiva com assistencial, **estiguin el menor nombre de mesos possibles sense percebre tipus d'ingrés, facilitant el seu ingrés a la RMI**". (negreta de l'autor de la tesi)*

Posteriorment, el mateix text afegeix que Generalitat de Catalunya, 2010b: 2)

*"...aquesta disposició adopta la forma de Decret llei **atesa l'extraordinària i urgent necessitat de reforçar la renda mínima d'inserció, a causa de la situació de crisi econòmica que ha produït un efecte directe sobre el treball, i que afecta les llars i les poblacions més vulnerables**. Aquesta situació de manca d'ocupació obliga a adoptar mesures extraordinàries i urgents per pal·liar els menors nivells de renda de les unitats familiars, en les quals totes les persones es troben en situació de desocupació". (negreta de l'autor de la tesi)*

Per tant, la reforma del 2010 respon a una situació d'emergència que respon a les xifres de perceptors de la prestació que es descriuran posteriorment. És en aquest sentit una mesura similar a la llançada pel govern estatal de Zapatero, el Programa temporal per desocupació i inserció, destinat a aturats de llarga durada. En el seu origen, consistia en una prestació extraordinària i temporal de 420 euros al mes per als aturats que havien esgotat les prestacions prèvies d'atur (contributiva i assistencial), que tenien ingressos menors al 75% del salari mínim, i que es comprometien a realitzar les activitats que els hi encomanessin els serveis públics d'ocupació⁴⁵.

Respecte el contingut concret de la normativa catalana, la Llei de 1997 s'estructura en cinc capítols. En el primer, es fixen els objectius, contingut i disposicions bàsiques. En el segon s'indiquen els requisits a complir per part dels sol·licitants i beneficiaris. El tercer està destinat a detallar com s'organitza i gestiona la prestació. El quart fixa els

⁴⁵ En aquests moments, aquest programa s'ha transformat en el "Programa de requalificació professional de les persones que han esgotat la seva protecció per atur". Les accions previstes són les d'orientació professional; alfabetització digital i noves tecnologies dedicades a la cerca d'ocupació; formació per l'ocupació; i creació d'empreses i autoocupació. L'import de la prestació és de 400 euros.

tipus de prestacions a rebre i com es finança la RMI, i el cinquè regula l'import i la forma de pagament, així com les condicions de suspensió i extinció de la RMI.

4.2.2 Principals característiques de la RMI catalana fins a la reforma d'estiu del 2011

En aquest apartat s'analitzen les principals característiques de la RMI catalana prèvia a la reforma del 2011. El seu principal objectiu és donar suport adequat a les famílies per atendre les seves necessitats bàsiques (aliments i subsistència) per viure, amb recursos convenients i afavorint la inserció social i/o laboral. Les persones destinatàries de la RMI són la titular de la prestació i les persones a càrrec del titular i que formen part de la unitat familiar, que reben el nom de beneficiaris. La unitat familiar es defineix com a grup de convivència: matrimoni, unió estable, consanguinitat -fins a segon grau-, adopció.

Entre les mesures destinades a afavorir la inserció laboral i social dels participants cal destacar-ne les de suport i motivació personal, la informació i orientació sobre ús de serveis de les administracions, iniciativa social i xarxa comunitària, el suport per a la col·laboració cívica per foment de l'autoestima i la integració, la formació bàsica, en habilitats socials i tècnic-professional, les mesures de motivació, orientació i formació ocupacional, i la promoció de l'autoocupació.

Des del punt de vista econòmic, la prestació està lligada a la composició de la unitat familiar i a les càrregues familiars existents. Això implica que hi ha una prestació bàsica per al titular i que s'estableixen complements per a membres adults addicionals, per a menors, per a menors discapacitats, o per inserció laboral. Per a l'any 2012, la prestació bàsica és de 423,70 euros bruts al mes (es cobren 12 pagues a l'any). El complement addicional per primer, segon i tercer membre és de 55,29 euros al mes i la dels successius 35,59 euros bruts al mes. L'ajut complementari per fill menor de 16 anys és de 41,47 euros bruts al mes, i la per fills amb una discapacitat d'almenys el 33%, és de 82,94 euros bruts al mes. El complement per llars monoparentals que no reben pensió d'aliments o que en reben una inferior al 50% de la prestació bàsica, és de 82,94 euros al mes; i de 35,31 euros per a les persones amb un alt grau de dependència que no els hi permet d'accedir al mercat laboral (Generalitat de Catalunya, 2011).

Abans de la reforma del 2011, la dotació econòmica de la prestació s'actualitzava en funció de l'evolució de l'índex de preus al consum. Aquesta obligació ha desaparegut ara, fet que ha permès el govern català congelar l'any 2012 l'import de les prestacions, que són les mateixes del 2011.

Per poder rebre la prestació, els ingressos de la unitat familiar durant els 4 mesos previs a la sol·licitud de la prestació no poden ser superiors a aquesta. L'import que es rep de la prestació és igual a la diferència entre la prestació potencial (a la que es té dret en funció de la composició de la llar, i que hem definit anteriorment com es calcula) i els ingressos de la unitat familiar. Existeix una prestació mínima (25% de la prestació bàsica) i una màxima (190% de la prestació bàsica).

S'estableixen els mecanismes de càlcul dels ingressos familiars computables. Més concretament, s'explicita que es computaran els ingressos de qualsevol mena que tingui el/la titular de la prestació i qualsevol altre membre de la unitat familiar. D'aquest còmput d'ingressos, se n'exclouen alguns, com per exemple les prestacions finalistes per disminució, protecció de la família, i les de la Seguretat Social per tenir fill a càrrec; les pensions de jubilació, invalidesa, viduïtat, a favor de familiars, i orfenesa, que percebi qualsevol membre de la unitat familiar que no sigui el/la titular. També existeixen ingressos no deduïbles relacionats amb activitats laborals que s'analitzen amb major detall en un apartat posterior.

A més, s'introdueix un criteri de patrimoni en què s'estipula que la unitat familiar no pot disposar de béns mobles i immobles d'un valor suficient com per a atendre la subsistència.

Com a principals requisits a nivell de constitució de la unitat de convivència s'exigeix residència continuada i efectiva de mínim un any d'antelació o durant quatre dels últims cinc anys. Per als estrangers cal acreditar, a més, la residència legal. Es demana igualment constituir una llar independent un mínim d'un any abans de la sol·licitud, amb l'exempció en el cas de persones discapacitades o amb menors a càrrec. Finalment, el sol·licitant ha de tenir una edat compresa entre els 25 i 65 anys, amb les excepcions de menors 25 anys en situació de desemparament social o amb menors o dependents a càrrec.

Un element primordial en el funcionament de la RMI és que les persones destinatàries, tant la titular com les beneficiàries, estan obligades a realitzar un conjunt de tasques en contraprestació a la prestació que reben. Més en concret, han de complir el conveni d'inserció que signen, fet que inclou participar en totes les activitats que se'ls hi assignin, han de reclamar qualsevol altre tipus d'ajuda pública a la qual tinguin dret, han de facilitar la tasca de les persones encarregades d'avaluar-los, no poden rebutjar una oferta d'ocupació adequada, han de participar, en funció del que estableix el conveni d'inserció, en activitats cíviques i socials, i tenen prohibit pidolar.

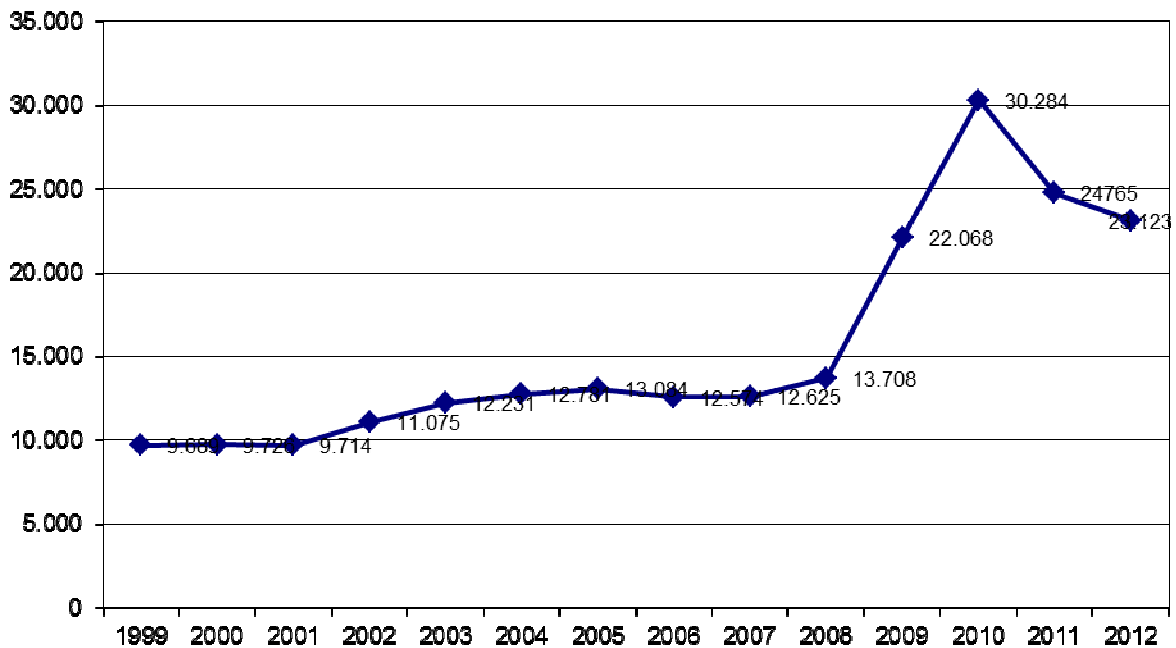
Quant a la seva vigència, la prestació té una durada de 12 mesos, renovable sota avaluació si se segueixen donant circumstàncies que s'exigeixen al titular de la prestació. Lligat a aquesta qüestió, cal destacar que no hi ha límit pressupostari per aquest programa i que, per tant, l'administració catalana està obligada a atendre totes les persones que compleixin els requisits, independentment de la situació pressupostària existent.

4.2.3. Nombre i característiques dels beneficiaris i import de la prestació

4.2.3.1 Nombre de beneficiaris

Les dades de l'evolució de la prestació per al període 1999-2011 permeten observar que el nombre de llars cobertes ha seguit una trajectòria marcadament ascendent en els últims anys, coincidint amb el període de crisi que pateixen les economies espanyola i catalana. Aquesta tendència queda reflectida en el gràfic 4.8, on hi tenim el nombre d'expedients vigents a 31 de desembre, per al període 1999-2012.

Gràfic 4.8: Evolució del nombre d'expedients vigents de la RMI catalana (a nivell català, a 31 desembre de cada any, 1999-2012)

Font: elaboració pròpia, a partir de Observatori d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya

El gràfic 4.8 permet tenir una visió directa de l'evolució dels darrers 14 anys. Mostra la pressió que la crisi actual ha exercit sobre el funcionament de la RMI catalana, incrementant el nombre d'expedients vigents a través d'un augment molt pronunciat de la demanda. Mentre que l'any 2007, previ a l'esclat de la crisi, hi havia 12.625 titulars de la RMI, aquesta xifra havia crescut fins als 30.284 de l'any 2010. El canvi de tendència que es detecta l'any 2011 i que es manté el 2012 és degut purament als efectes de la reforma restrictiva de la prestació introduïda l'any 2011 pel govern Mas.

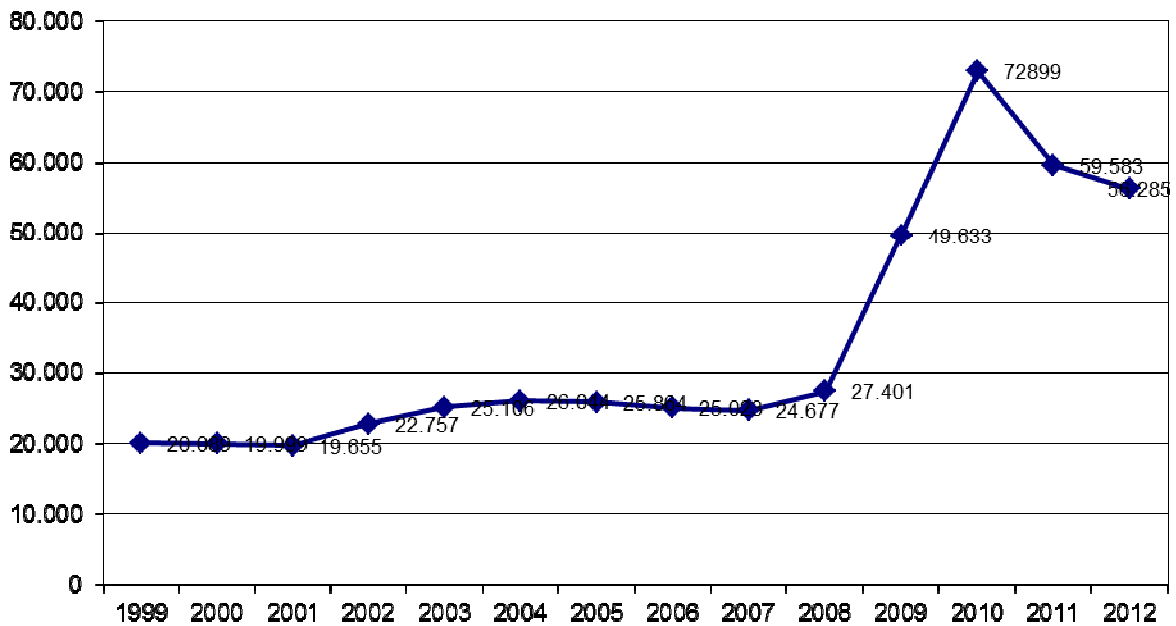
Quadre 4.5: Evolució del nombre de sol·licituds de la RMI catalana (a nivell català, per mesos, període 2007-2012)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Gener	367	353	864	1.300	1.601	743
Febrer	442	483	1.197	1.762	1.954	868
Març	492	407	1.596	2.169	2.568	932
Abril	335	521	1.383	1.686	2.047	846
Maig	382	478	1.505	1.759	2.166	912
Juny	349	429	1.823	1.821	1.835	600
Juliol	389	553	1.850	1.877	1.965	569
Agost	203	260	984	998	610	408
Setembre	226	364	1.057	1.110	498	339
Octubre	352	639	1.485	1.522	725	558
Novembre	427	723	1.362	1.926	794	630
Desembre	347	777	1.392	1.809	578	528

Font: elaboració pròpia, a partir de Observatori d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya

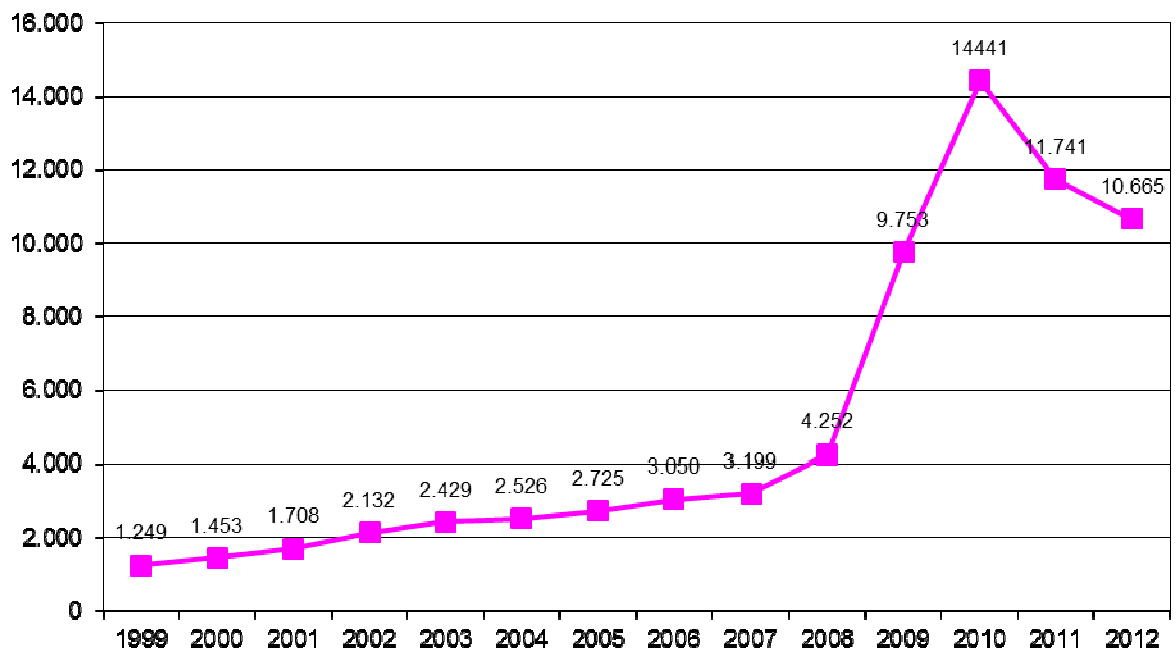
El quadre 4.5 tracta l'evolució mensual de les sol·licituds de la prestació de la RMI catalana per al període 2007-2012. Aquest és un tipus d'informació especialment rellevant, donat que permet constatar amb major claredat que és partir del segon quadrimestre de 2008 que les sol·licituds de la RMI comencen a augmentar de forma manifesta i constant. És a partir d'aquest moment que les sol·licituds per a qualsevol mes són superiors a les del mateix mes l'any anterior, i on els efectes de la crisi econòmica sobre la RMI es fan ben evidents. Aquesta tendència queda truncada amb la reforma de la RMI de meitats del 2011, que fa caure el nombre de sol·licituds a l'endurir-se les condicions d'accés.

Gràfic 4.9a: Evolució del nombre de persones destinatàries la RMI catalana (a nivell català, per anys, període 1999-2012)

Font: elaboració pròpia, a partir de a partir de Observatori d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya

Gràfic 4.9b: Evolució del nombre de persones destinatàries la RMI catalana (a nivell gironí, per anys, període 1999-2012)

Font: elaboració pròpia, a partir de a partir de Observatori d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya

Els gràfics 4.9a i 4.9b d'aquesta sèrie mostren el nombre de destinataris a 31 de desembre, per al període 1999-2012. En aquest cas, es disposen dades desagregades tant per al conjunt de Catalunya com per a la província de Girona. Ambdós confirmen la forta tendència creixent en l'ús d'aquesta prestació a partir de l'any 2008 i la caiguda del 2012.

4.2.3.2 Característiques dels titulars

El perfil de les persones titulars de la RMI era el següent (CTESC, 2013):

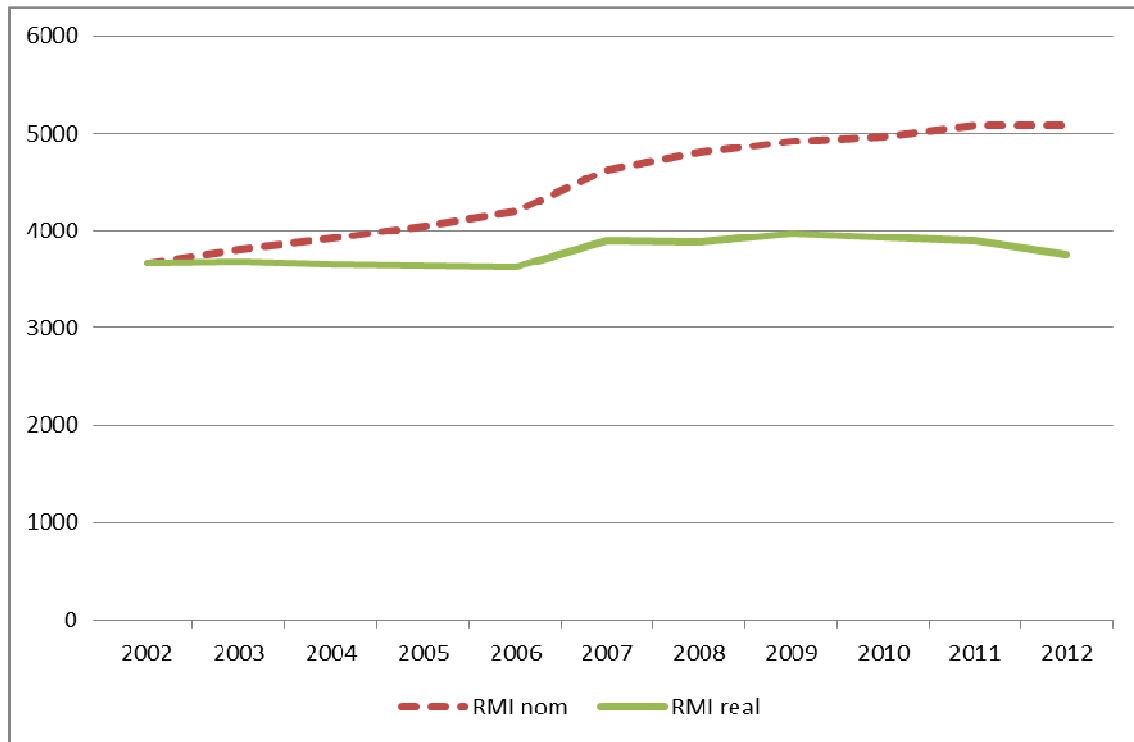
- Un 56,3% eren dones, i el 43,7% restant homes.
- Un 60,2% tenia nacionalitat espanyola, i el 39,8% restant estrangera.
- Un 58,0% eren de mitjana edat (entre 26 i 45 anys), un 3,7% joves, i el 37,2% restant persones grans (de més de 45 anys).
- Respecte la composició de la llar, hi predominaven les persones soles (37,0%), el nucli familiar (34,4%) i les monoparentals (26,2%).
- Un 76,2% dels expedients vigents es varen tramitar des de l'esclat de la crisi, l'any 2008, mentre que un 3,5% són anteriors a l'any 2001.

4.2.3.3 Import de les prestacions

Passant ara a analitzar l'import econòmic de la prestació, s'hi estudia primer l'evolució de la prestació econòmica bàsica de la RMI.

El gràfic 4.10 mostra l'evolució, tant en termes nominals com reals, de la prestació bàsica de la RMI catalana pel període 2002-2012. La transformació a termes reals s'ha fet tenint en compte l'IPC català obtingut de la sèrie continguda en el web de l'INE (IPC base 2006).

Gràfic 4.10: Evolució de la prestació bàsica de la RMI catalana (2002-2012, en euros anuals bruts, nominal i real)

Font: Elaboració pròpia, en base a: Generalitat de Catalunya, DOGC; INE, IPC

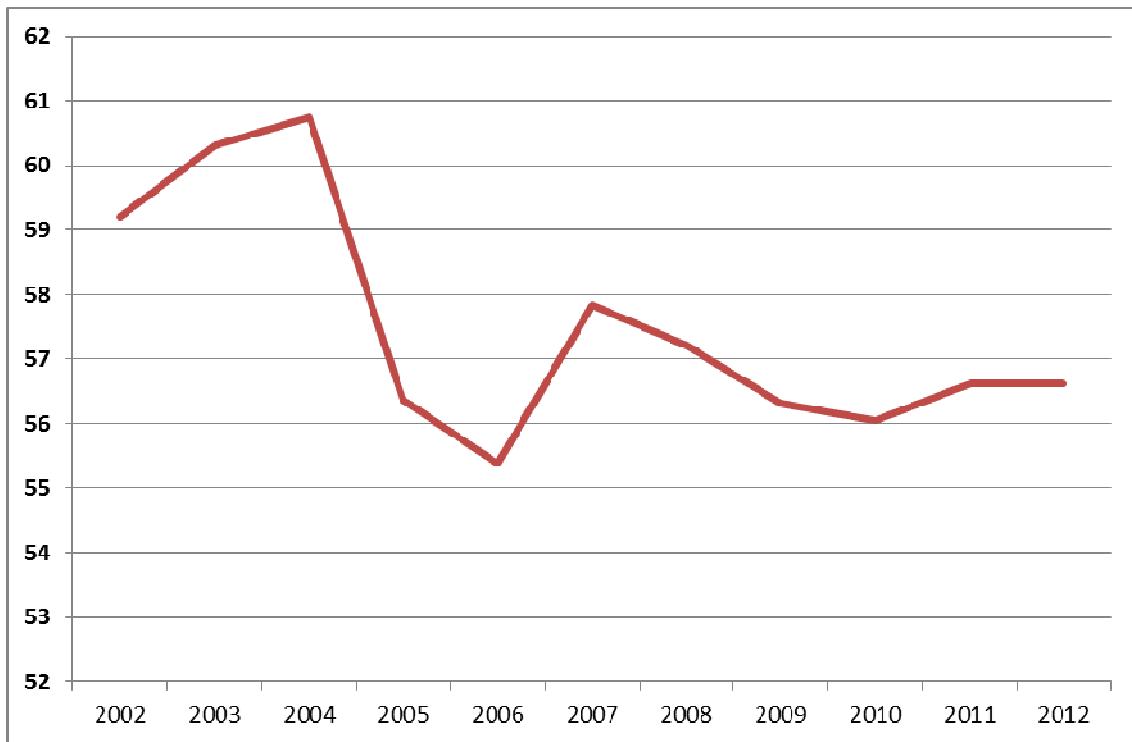
Com es pot observar, es produeix una notable millora en l'import de la prestació bàsica l'any 2007. Pel conjunt del període 2002-2012 la prestació bàsica en termes nominals ha crescut a un ritme d'un 3,02% anual acumulatiu.

Si tenim en compte l'evolució del nivell de preus, la taxa de variació en termes anuals acumulatius, va ser d'un 0,23%. Cal fer notar però que el creixement ha estat negatiu des de l'any 2009, quan s'han encadenat tres anys consecutius de pèrdua de capacitat adquisitiva d'aquesta prestació d'últim recurs.

Es passa ara a analitzar la relació existent entre la prestació econòmica de la RMI, recollida a través de la prestació base, i les retribucions obtingudes al mercat laboral. Aquesta comparació és pertinent tenint en compte que la RMI persegueix la inserció laboral i social dels perceptors de la prestació. Aquesta anàlisi es durà a terme usant el Salari Mínim Interprofessional, la retribució mínima per una feina assalariada a temps complet, com a indicador dels ingressos mínims potencials que pot obtenir una persona en el mercat de treball si està ocupada a temps complet en el mercat no submergit.

Pel període 2002-2012 l'evolució de la prestació bàsica de la RMI i del salari mínim mostra com la RMI ha anat lleugerament al darrera del salari mínim. Més en concret, s'ha donat una caiguda de gairebé dos punts i mig percentuals, al llarg del període analitzat, en el quocient prestació bàsica entre salari mínim. Això indica que la RMI nominal ha crescut més lentament que el salari mínim i que, per tant, han disminuït els incentius negatius a la inserció derivats de la proximitat entre RMI i SMI. Les xifres queden reflectides en el gràfic 4.11:

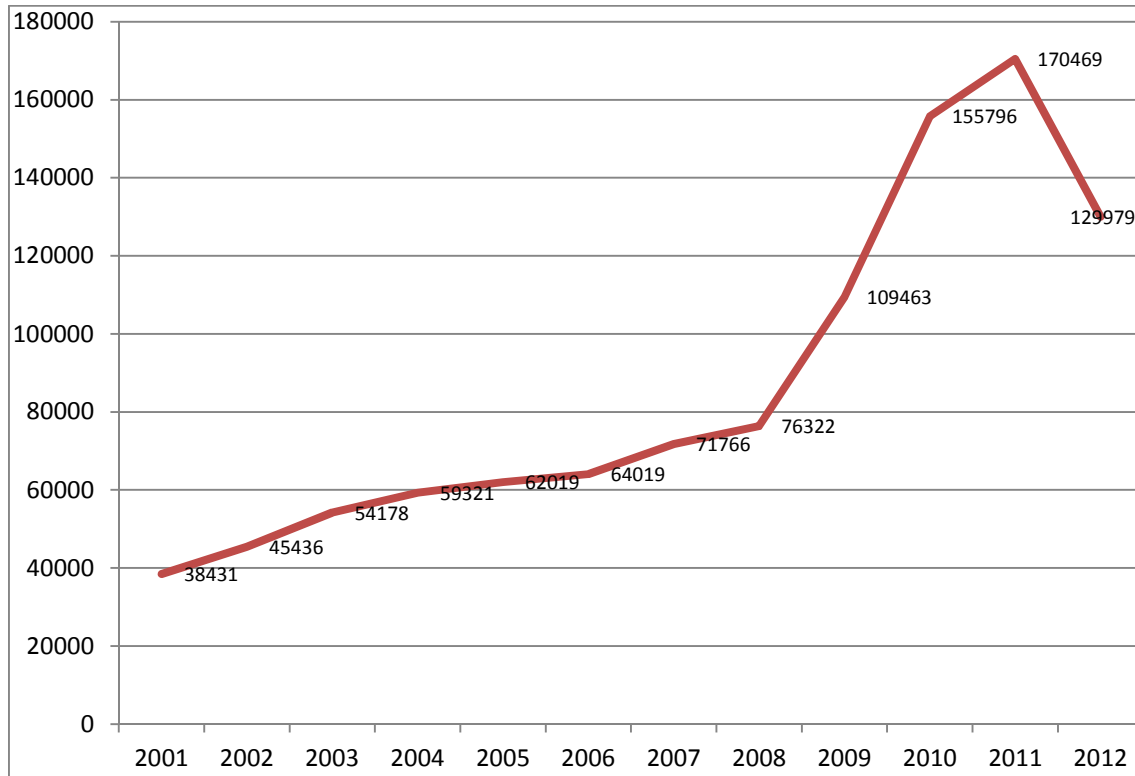
Gràfic 4.11: Evolució comparativa de la prestació bàsica de la RMI catalana i del salari mínim interprofessional espanyol (2002-2012, prestació bàsica de la RMI en % del SMI)

Font: elaboració pròpia, en base a Generalitat de Catalunya, DOGC; Eustat, http://www.eustat.es/elementos/ele0003600/ti_Salario_minimo_interprofesional_euros/tbl0003639_c.html#axzz2H6aoWWCB

Passant ara a estudiar el cost pressupostari de la RMI catalana. En primer lloc, podem observar l'evolució de la despesa en termes nominals pel període 2001-2012 a través de la informació continguda en el gràfic 4.12.

Gràfic 4.12: Evolució de la despesa en les prestacions econòmiques de la RMI catalana (2001-2012, en milers d'euros)

Font: Observatori d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya

Vegi's que s'ha produït un molt fort increment de la despesa en les prestacions econòmiques de la RMI des de l'any 2009, en què els efectes de la crisi i de l'increment d'expedients vigents s'intensifiquen. En tot cas, també cal tenir en compte l'efecte fortament restrictiu de la reforma aprovada a meitats del 2011, que ha reduït la despesa en la RMI, i que es manifesta clarament l'any 2012, on cau la despesa.

Quadre 4.6: Import executat de la prestació econòmica de la RMI catalana (2009-2011, per mesos, en euros)

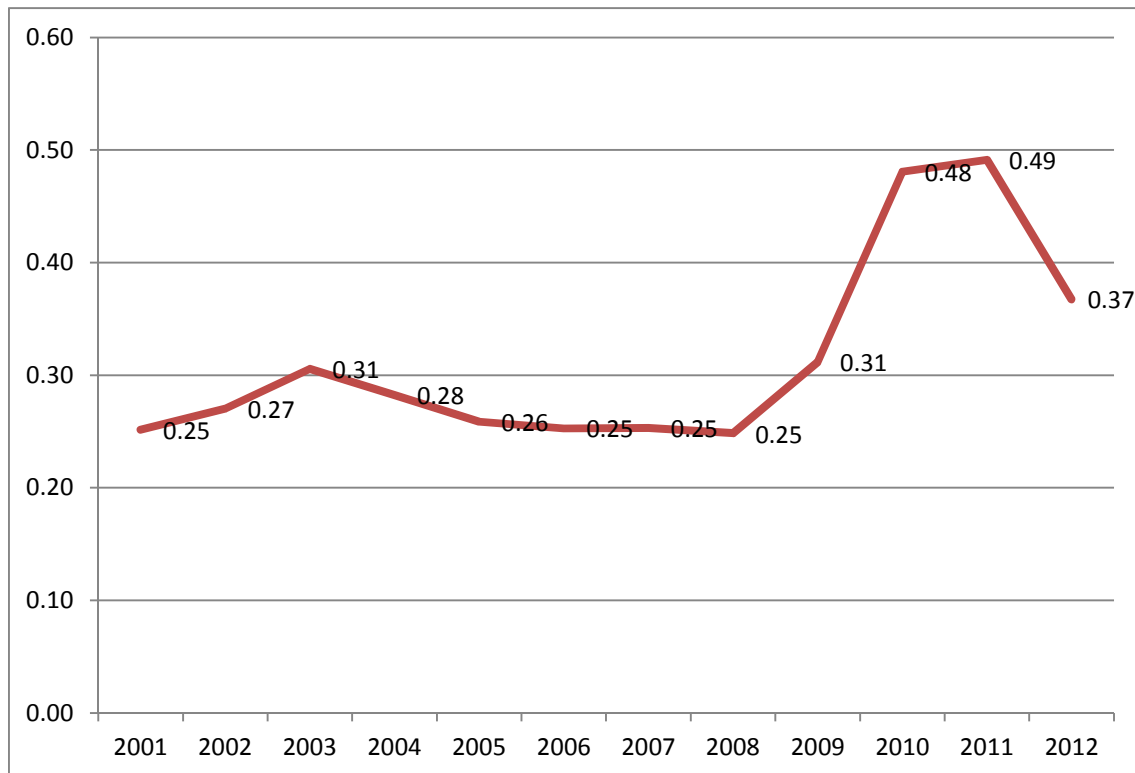
mes	2009	2010	2011
Gener	7.293.710,79	11.155.961,80	17.788.416,72
Febrer	7.439.089,16	11.951.983,59	16.134.166,08
Març	7.676.378,66	12.315.801,61	16.278.466,31
Abril	8.142.894,88	12.486.020,30	16.702.914,40
Maig	8.630.802,30	12.991.681,75	16.133.021,09
Juny	9.052.555,97	13.153.892,23	16.437.940,03
Juliol	9.283.891,25	13.518.490,27	13.287.061,42
Agost	9.487.896,05	13.462.690,51	12.786.456,41
Setembre	10.364.022,97	14.123.446,52	11.565.238,73
Octubre	10.244.716,49	14.276.407,71	11.196.667,51
Novembre	10.883.612,00	15.006.819,81	11.062.971,76
Desembre	10.963.849,18	15.352.768,67	11.095.396,54

Font: Observatori d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya

Del quadre 4.6 es desprèn que s'ha produït una remarcable involució en la despesa de la prestació econòmica de la RMI arran de la reforma de juliol del 2011. Mentre que la despesa havia anat creixent de forma continuada fins a un valor mensual d'uns 17 milions d'euros, a partir de la reforma aquesta xifra ha caigut fins als 11 milions d'euros per mes.

Quan es realitza l'anàlisi en termes relatius, és a dir, quan es calcula el quocient despesa en prestacions de la RMI entre pressupost executat de la Generalitat, es registra un salt del 0,25% al 0,48% del pressupost total entre els anys 2008 i 2010, mentre que el 2011 el valor es va estabilitzat degut a la restricció introduïda en la normativa de la RMI a partir de meitats d'aquest any. L'any 2012 la xifra ja va caure. Aquesta informació és disponible al gràfic 4.13.

Gràfic 4.13: Evolució de la despesa relativa en les prestacions econòmiques de la RMI catalana (2001-2012, despesa en prestacions econòmiques de la RMI en % del pressupost consolidat executat de la Generalitat)

Font: Observatori d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya, Generalitat de Catalunya/Departament d'Economia i Coneixement, Sindicatura de Comptes de Catalunya

4.2.4 Els components d'activació de la RMI catalana

En aquest apartat se segueix l'evolució de la legislació de la RMI catalana, centrant l'atenció en els components d'activació. El primer que cal tenir en compte és que la Llei 10/1997 de la RMI estableix un conjunt d'obligacions per als participants en la prestació i també detalla un conjunt de mesures de suport i d'incentius a la inserció. El primer grup de mesures forma part del que s'anomena inserció negativa i el segon és part integrant de la inserció positiva.

Als articles 7 i 9, la Llei recull les obligacions que han de complir els participants en la RMI. En el seu vessant d'activació negativa, és a dir, que comporta obligacions, les persones perceptores de la RMI estan obligades a signar i complir el conveni d'inserció que s'estableixi en cada cas i dur a terme totes les altres activitats que es deriven de la finalitat de la renda mínima. La llei estableix també que el projecte del Programa

d'Inserció i Reinserció social (PIR) ha de ser elaborat amb criteris tècnics i professionals, i que les persones destinatàries han de participar en la confecció del projecte, sempre que això sigui possible. En tercer lloc, les persones destinatàries han de facilitar la tasca i col·laborar amb les persones que han d'avaluar la seva situació. Finalment, les persones destinatàries no poden rebutjar una oferta d'ocupació adequada en els termes establerts per la normativa corresponent.

La llei inclou, en l'article 17, el vessant d'activació positiva, d'incentius i ajuts, on trobem les mesures següents: actuacions de motivació, orientació laboral i formació ocupacional, i suport a la inserció laboral. També s'hi descriu el rol que poden jugar les empreses i entitats d'inserció, que poden obtenir subvencions per a contractar laboralment destinataris de les accions de la RMI.

El Reglament 306/1998 (Generalitat de Catalunya, 1998), que desenvolupa la RMI, estableix uns paràmetres més concrets que els fixats per la Llei. Pel que fa a l'activació negativa, l'article 15 introdueix la idea que l'oferta d'ocupació que no es pot rebutjar ha d'estar adequada a la situació personal i familiar de la persona.

Un element clau de l'esmentat reglament té a veure amb l'activació positiva es recull en l'article 17, on es fixen els ingressos que no s'han de computar quan es calculen els ingressos familiars que es resten de la prestació potencial per obtenir la prestació final. En altres paraules, estem parlant dels ingressos no deduïbles, un element clau dins de l'estratègia d'activació de la RMI. Aquests són:

- a. Qualsevol tipus de remuneració percebuda durant els sis primers mesos a conseqüència de les accions d'inserció derivades de la RMI.
- b. Els ingressos que provenen de contractes de treball de durada inferior o equivalent a un mes.
- c. En el cas de contractes de treball en els quals la retribució fixada sigui inferior a la prestació econòmica de la RMI de la unitat familiar, es deduirà el 75% dels ingressos per un període màxim de sis mesos per a cada destinatari. Aquesta deducció té un caràcter acumulatiu amb independència de la durada dels contractes.

L'article 4 del decret 118/2001 (Generalitat de Catalunya, 2001) va ampliar els ingressos que no es podien deduir de la prestació econòmica, lligats a la incentivació del treball. La novetat és que ara també es dona suport a la inserció laboral dels joves de la llar. La normativa estableix que ara també serà no deduïble qualsevol tipus de remuneració percebuda a conseqüència d'un treball obtingut per qualsevol fill menor de 25 anys, durant els primers sis mesos. Aquest període es considerarà de manera independent per cada ocupació obtinguda.

Hauran de passar cinc anys fins que el nou govern català, el catalanista i de progrés (PSC, ERC, ICV-EUiA), amplii de nou els incentius positius a la inserció laboral. I a través de dos decrets. El primer d'ells, el 339/2006 (Generalitat de Catalunya, 2006), en el seu article 17, introdueix l'increment de l'edat de no deducció dels ingressos procedents del treball, així com la introducció de la no deducció parcial a partir del sisè mes. Per a les persones discapacitades, la no deducció és total. Així mateix, s'introdueix la no deducció parcial dels ingressos per treball a temps parcial i s'elimina el caràcter acumulatiu dels contractes que puguin obtenir aquelles persones amb ingressos salarials inferiors a la RMI. La normativa introdueix aquests nous ingressos no deduïbles, que són:

- a. Qualsevol tipus de remuneració percebuda a conseqüència d'un treball obtingut per qualsevol fill/a menor de 30 anys, durant els primers sis mesos. A partir del setè mes es deduirà únicament el 50% dels ingressos obtinguts per contractes o per les prestacions d'atur a què puguin tenir dret. Aquest període es considerarà de manera independent per cada ocupació obtinguda;
- b. Qualsevol tipus de remuneració percebuda a conseqüència d'un treball obtingut per qualsevol fill/a amb condició legal de discapacitat;
- c. No s'ha de deduir l'import de qualsevol contracte a temps parcial igual o inferior al 25% de la jornada. En el cas de contractes a temps parcial superiors al 25% de la jornada i de retribució inferior a la prestació de la RMI es començarà a deduir el 75% dels ingressos obtinguts a partir del 30 dia efectivament cotitzat.
- d. En el cas de contractes de treball no inclosos en el punt a) i en els quals la retribució fixada sigui inferior a la prestació econòmica de la RMI de la unitat familiar, es deduirà el 75% dels ingressos.

El segon decret, 408/2006 (Generalitat de Catalunya, 2006b), amplia en el seu article 2 el contingut del vessant positiu de l'activació, a través d'una via no explorada fins al moment, les ajudes complementàries. Aquestes ajudes es cobren mentre la persona té suspesa o extingida per inserció laboral i són les següents:

- a. Ajut complementari mensual a les famílies de tipus nuclear en què alguna de les seves persones destinatàries s'hagi inserit laboralment mitjançant un contracte de 3 mesos de durada mínima, a temps complet o a temps parcial amb un mínim del 70% de la jornada habitual, o s'hagi donat d'alta en algun dels règims especials de la Seguretat Social. L'import d'aquest ajut mensual serà el 35% de la prestació bàsica vigent en cada moment i tindrà una durada màxima de sis mesos:
- b. Ajut complementari mensual a les famílies de tipus monoparental en què alguna de les seves persones destinatàries s'hagi inserit laboralment mitjançant un contracte de 3 mesos de durada mínima, a temps complet o a temps parcial amb un mínim del 70% de la jornada habitual, o s'hagi donat d'alta en algun dels règims especials de la Seguretat Social. L'import d'aquest ajut mensual serà el 35% de la prestació bàsica vigent en cada moment i tindrà una durada màxima de dotze mesos. A més, i de forma paral·lela, ha de percebre durant un màxim de dotze mesos l'import equivalent a la suma dels ajuts complementaris que estava percebent aquesta unitat familiar abans de la suspensió o extinció de la prestació econòmica.
- c. Ajut complementari mensual a les persones soles en què el/la titular s'hagi inserit laboralment mitjançant un contracte de 3 mesos de durada mínima, a temps complet o a temps parcial amb un mínim del 70% de la jornada habitual, o s'hagi donat d'alta en algun dels règims especials de la Seguretat Social. L'import d'aquest ajut mensual serà el 35% de la prestació bàsica vigent en cada moment i tindrà una durada màxima de dotze mesos.
- d. Aquests ajuts només s'atorgaran si aquesta inserció laboral comporta la suspensió o extinció de la prestació econòmica.

4.2.5. Estudis previs sobre el funcionament de la RMI catalana

Dos estudis publicats recentment han analitzat el funcionament de la RMI catalana. El primer d'ells és el dirigit per Casado (2010), de fet és l'informe d'avaluació triennal de la RMI. En aquest informe s'estudien diversos elements relacionats amb aquesta prestació: la creació d'un sistema d'indicadors que permeti monitoritzar els principals elements del programa, com la població atesa i les seves característiques; els temps de permanència en el programa; els diferents tipus de sortida del programa, com la inserció laboral i altres motius; i l'anàlisi de la vida laboral després de la RMI.

Un element molt clarament connectat amb l'objectiu d'aquesta tesi és el de l'anàlisi de les sortides del programa. En l'informe es treballa amb fonts primàries, amb els registres administratius del programa de la RMI. Aquests registres inclouen dades sociodemogràfiques dels participants (edat, gènere, grandària de la llar, nivell d'educació, nacionalitat, mobilitat), sobre els problemes que pateixen (físics, mentals, abús d'alcohol o drogues) i de tipus social (deutes, prostitució, sense sostre). La base també inclou informació sobre la prestació pròpiament dita (quant de temps es porta percebent, quines mesures de suport ha rebut la persona).

Més en concret, els autors fan servir dades per al període 1998-2008 i per 60.500 llars. Utilitzen una regressió logit multinomial i distingeixen entre quatre tipus diferents de situacions: sortida per inserció laboral, sortida per incompliment d'obligacions, sortida neutra (per causes administratives, per rebre una altra prestació), i no sortida.

Les principals conclusions de l'estudi són: la inserció laboral és la principal font de sortida del programa, donat que afecta entre el 23,1% i el 30,8% dels participants, en funció de la cohort d'entrada; les raons administratives, suposen entre el 15 i el 20% de les sortides; el cobrament d'una altra prestació, entre 11,5 i 13%; i les expulsions, que estan sistemàticament per sota del 10%.

També es constata que el temps de permanència dels inserits laborals és inferior al de la resta dels casos. Mentre que en el cas de la inserció laboral la permanència mitjana volta els 12 a 16 mesos, pel cas de les sortides per obtenció d'una altra prestació és de 21 a 24 mesos i pel cas de motius administratius puja fins als 22 a 28 mesos. Fins i tot en el cas d'expulsió per incompliment la xifra és superior, entre 15 i 21 mesos.

Una altra conclusió és que els factors que tendeixen a augmentar la probabilitat que es produeixi una sortida per inserció laboral són els següents: tenir fills a càrrec; tenir un nivell superior d'estudis i patir tan sols problemes laborals. Contràriament, tendeixen a reduir aquesta probabilitat tenir més de 55 anys, pertànyer a l'ètnia gitana i patir problemes de salut, com trastorns mentals o malalties cròniques.

Finalment, quan s'analitza el recidivisme o recaiguda, es constata que la inserció laboral és el motiu de sortida amb menor nivell de recidivisme. I mostren també unes taxes de participació laboral i d'episodis d'ocupació superiors.

Un altre element clarament vinculat amb l'objectiu d'aquesta tesi que s'analitza en l'informe d'Ivàlua (Casado, 2010), és el del funcionament del complement d'inserció laboral. Els autors han emprat una metodologia quasi-experimental. Les llars que van accedir al programa l'any 2004 són el grup de control. Per a aquestes llars, s'ha recollit informació sobre el seu comportament fins el desembre del 2006, moment en què entra en vigor el complement d'inserció. El grup de tractament són les llars que van entrar en el programa l'any 2005. En aquest cas, també s'estudia el seu comportament durant un període de tres anys, de manera que aquest últim grup de llars van poder gaudir del complement d'inserció durant un any.

Els principals resultats sobre el funcionament del complement d'inserció, temptatius segons els propis autors, donat el baix nombre d'anys sobre el qual es realitza l'estudi, són dos. El primer, que les taxes de participació laboral no ha canviat entre la cohort exposada al complement (la dels 2005) i l'anterior (la del 2004). En aquest sentit, es podria afirmar que el complement ho hauria tingut els efectes esperats d'incrementar la inserció laboral. El segon, que s'ha produït un canvi en el comportament d'algunes de les llars que s'insereixen laboralment. Ara combinen durant algun temps la percepció del complement amb el nou sou, mentre que anteriorment abandonaven directament la prestació.

Dels altres elements tractats en l'estudi cal destacar-ne les conclusions següents. Que els temps de permanència en la RMI són molt heterogenis. Mentre que un 40% de les llars abandonen el programa en un termini menor als 2 anys, un 35% ho fan entre els 2 i els 5 anys, i el 25% restant es passen més de 5 anys en el programa. També que els tres factors principals associats a una major permanència en el programa són pertànyer a

l'ètnia gitana, superar els 45 anys d'edat i tenir un nivell educatiu baix. Finalment, que els principals factors de recaiguda són la delinqüència, la indigència i l'origen magribí.

El segon treball, de Ballart, Blasco i Riba (2011), estudia fins a quin punt les polítiques actives han beneficiat els participants a la RMI catalana. Els autors fan servir igualment els registres administratius de la RMI, en aquest cas per al període 2003-2005, i usen un model logit binomial, on l'èxit es defineix com trobar feina.

Tres dels principals factors que expliquen l'èxit són: portar menys d'un any en el programa, haver tingut una experiència laboral durant el programa i haver entrat en el programa per raons de desocupació. Altres variables rellevants són: ser home augmenta la probabilitat d'èxit, l'edat resulta ser una barrera a partir dels 50 anys d'edat, el nivell d'estudis està positivament relacionat amb l'èxit, ser immigrant augmenta la possibilitat d'èxit, tenir una família (parella i fills dependents) està relacionat positivament amb la inserció laboral.

4.2.6 Conclusions

La Renda Mínima d'Inserció (RMI) catalana que s'ha estudiat en aquest apartat presenta un conjunt de característiques principals que convenen ser destacades.

El seu funcionament es basa en un enfocament integral i no tan sols pecuniari de la pobresa i la marginació. És a dir, no només amb una actuació en el camp de la garantia de rendes es podrà aconseguir fer sortir de la pobresa i de l'exclusió les persones que pateixen aquestes situacions. Les persones destinatàries de la RMI són la titular de la prestació i les persones a càrrec del titular i que formen part de la unitat familiar, que reben el nom de beneficiaris.

Per poder rebre la prestació econòmica, els ingressos de la unitat familiar no poden ser superiors a aquesta. L'import que es rep finalment de la prestació econòmica és igual a la diferència entre la prestació potencial a la que es té dret en funció de la composició de la llar i les seves càrregues i els ingressos de la unitat familiar. Això implica que hi ha una prestació bàsica per al titular, i que s'estableixen complements, entre d'altres, per a membres adults addicionals, per a menors, per a menors discapacitats o per inserció

laboral. L'ampliació dels complements per inserció laboral van ser un dels elements més destacats de la reforma del 2006 de la RMI catalana. D'altra banda, existeix un conjunt d'ingressos que no són deduïbles, és a dir, que es poden compatibilitzar amb la prestació, que també van ser ampliat en la reforma del 2006.

Íntimament lligada amb aquest primer tret, l'actuació de la RMI implica que cal donar una atenció individualitzada per a les persones que participen en el programa, fet que implica que els serveis socials públics hi ha de jugar un rol primordial.

Aquesta característica està també molt lligada a que es considera necessària la realització d'activitats de reinserció, social i si és possible laboral, per part dels beneficiaris del programa. Entre les mesures destinades a afavorir la inserció laboral i social dels participants cal destacar les de suport i motivació personal, el suport per al foment de l'autoestima i la integració, la formació (bàsica, habilitats socials, tènic-professional), les mesures de motivació, orientació i formació ocupacional i la promoció de l'autoocupació. D'altra banda, les persones destinatàries (titular i beneficiaris) han de complir el conveni d'inserció que signen, fet que inclou, per exemple, participar en totes les activitats que se'ls hi assignin, no rebutjar una oferta d'ocupació adequada o participar en activitats cíviques i socials.

Una altra característica rellevant és que la RMI té un caràcter subsidiari respecte altres prestacions, donat que és una prestació d'últim recurs i que està dissenyada només per a cobrir les necessitats bàsiques, havent-se de mantenir mentre existeixi la incapacitat dels membres de la llar de valer-se per si mateixos.

Quan s'ha estudiat l'evolució recent d'aquesta prestació s'ha pogut comprovar que la crisi actual ha fet incrementar molt considerablement el nombre d'expedients vigents a través d'un augment molt pronunciat de la demanda. Entre els anys 2007 i 2010 el nombre d'expedients vigents s'ha doblat. El canvi de tendència que es detecta l'any 2011 és degut purament als efectes de la reforma restrictiva introduïda l'any 2011 pel govern Mas. D'altra banda, l'import de la prestació econòmica en termes reals ha caigut des de l'any 2009, quan s'han encadenat tres anys consecutius de pèrdua de capacitat adquisitiva d'aquesta prestació d'últim recurs, fet que s'han produït en un entorn d'escassetat de demanda de treball

4.3 La reforma del 2011

El govern català de Convergència i Unió (CiU), que va tornar al poder l'any 2009, ha dut a terme la reforma més important de la RMI, que es plasma en la Llei 7/2011 sobre mesures fiscals i financeres (Generalitat de Catalunya, 2011b) i el reglament 384/2011 (Generalitat de Catalunya, 2011c), que desplega la llei, i que ha començat a aplicar amb data d'1 de setembre del 2011⁴⁶. Ara es passa a analitzar els continguts més essencials de la reforma per a, tot seguit, descriure'n el seu entorn legal i estudiar les principals crítiques rebudes.

4.3.1 Els continguts bàsics de la reforma

Els elements bàsics de la reforma es poden agrupar a l'entorn de tres grans temes: els requisits d'entrada, el valor i durada de la prestació, i altres qüestions relacionades amb la prestació.

Respecte els requisits a complir per a obtenir la RMI, la nova llei exigeix que els sol·licitants acreditin una residència continuada i efectiva a Catalunya d'un mínim de dos anys. Abans era de tan sols un any. A més, s'afegeix l'obligatorietat de residir permanentment a Catalunya. Un segon element és que s'inclou ara la necessitat de patir una problemàtica addicional, una dificultat laboral o social afegida, a la de ser aturat per poder ser beneficiari de la prestació. Aquest requisit no existia anteriorment, i afecta en especial els potencials titulars de la RMI amb trajectòries laborals "normals" que s'han vist severament afectats per la crisi econòmica actual.

La durada i el valor de la prestació també s'ha vist molt afectats per la reforma. El còmput mensual de la prestació econòmica no pot superar el Salari Mínim Interprofessional (SMI), quan no existia anteriorment un límit fixat a un nivell tan baix com aquest. La pròpia Generalitat, quan va aprovar la reforma, estimava que aproximadament un 10% dels expedients es veurien afectats per aquesta mesura.

⁴⁶ De fet, el decret introdueix modificacions no previstes en la Llei de mesures fiscals.

La nova llei fixa que el pagament de la prestació tingui una durada màxima de 60 mensualitats. Aquesta limitació temporal no existia anteriorment, es mantenia la prestació mentre se seguissin complint els requisits necessaris per a rebre-la. S'estableixen algunes excepcions en funció de l'edat del titular, així com pròrrogues per a casos excepcionals. Són persones que quan esgoten la prestació tenen 60 o més anys. Aquestes persones poden seguir cobrant la RMI fins que compleixen els 65 anys d'edat, sempre i quan compleixin la resta de requisits.

Es contempla també un segon tipus d'excepció i és que la Comissió Interdepartamental de la RMI ha d'autoritzar pròrrogues anuals per a casos de pobresa severa. En el moment de redacció d'aquesta tesi no s'havien establert encara els criteris a través dels quals la Comissió portarà a terme aquesta valoració d'aquests casos excepcionals.

Uns altres canvis més que afecten la quantia de la prestació són que, en primer lloc, s'amplia el termini del càlcul dels ingressos de la unitat familiar a dotze mesos. Amb la reforma del 2010, aquest període s'havia reduït fins a quatre mesos. A més, en el criteri d'actualització de la prestació econòmica desapareix la referència explícita a l'Índex de Preus al Consum (IPC), amb la qual cosa s'obre la porta a no actualitzar la prestació, o a fer-ho a nivells inferiors a la de l'evolució del nivell de preus, fets que comporten pèrdua de capacitat adquisitiva de les famílies receptores de la RMI.

Finalment, trobem dos canvis que afecten la quantia de la prestació i que tenen a veure amb la inserció laboral de les persones receptores de la prestació. El primer canvi és que la reforma elimina les ajudes complementàries a la inserció laboral introduïdes en les reformes del 2006 i 2008, amb una petita excepció per al cas de les famílies monoparentals. Així mateix, s'elimina la possibilitat de deduir els ingressos dels fills menors de 30 anys i de deduir, durant els primers sis mesos, una part dels ingressos obtinguts per inserció laboral lligada a la RMI. Això suposa un retrocés important en el vessant de la inserció positiva. La segona és que no es poden deduir els ingressos procedents de pensions de jubilació, viduïtat, invalidesa, orfenesa que percebi qualsevol membre de la llar que no sigui el titular. A més, tampoc es poden deduir les prestacions per incapacitat o les de protecció a la família.

Altres dos canvis són que s'amplia a quatre mesos el termini que té la Generalitat per resoldre l'expedient, i es converteix el silenci administratiu en una resposta negativa; i que l'assignació pressupostària de la RMI deixa de ser il·limitada. Per tant, el subsidi deixa de ser un dret subjectiu del ciutadà català.

Convé destacar aquí també que la reforma de la RMI catalana va tenir un precedent en el mes d'agost, quan el govern de CiU va decidir modificar, de forma temporal, el sistema de pagament de la prestació. Del cobrament via transferència bancària es va passar al cobrament via taló nominatiu. Aquest fet va provocar un intens enrenou entre els perceptors del subsidi, els serveis socials i les entitats socials. La justificació que va donar el govern català a aquesta mesura va anar variant amb el temps. Mentre que en un primer moment es tractava de combatre el frau, posteriorment va ser per actualitzar la base de dades de la prestació, per si incloïa persones mortes o amb domicili erroni.

Algunes de les raons donades pel govern català per defensar la bondat de la reforma es recullen en l'últim paràgraf del resum dels acords de govern del 30 d'agost del 2011 (Generalitat de Catalunya, 2011d: 3):

"La Generalitat va crear la renda mínima d'inserció l'any 1997 amb l'objectiu de pal·liar situacions de pobresa i exclusió social i condicionada al compliment de mesures d'inserció social i / o laboral. En els últims anys la RMI s'ha anat desvirtuant, ha deixat d'estar condicionada al compliment de mesures d'inserció i ha passat a ser considerada com una renda garantida i de caràcter indefinit. Com renda indefinida i pel fet que en alguns casos superi amb amplitud l'import del salari mínim interprofessional, ha arribat fins i tot a desincentivar la inserció en el mercat de treball d'alguns dels perceptors" (negreta de l'autor de la tesi).

A més, en la compareixença al Parlament de Catalunya dels consellers Mena i Cleries, aleshores responsables polítics del programa, van desgranar altres justificacions (Parlament de Catalunya): la primera és que la RMI no és un subsidi d'atur i el suport als aturats és una competència estatal mal desenvolupada –hi ha molta lentitud en els tràmits de la Renda Activa d'Inserció–; la segona idea esgrimida és que és necessari donar una solució als perfils laborals, però fora de la RMI; la tercera, que els canvis introduïts entre els anys 2006 i 2010 han desvirtuat el sentit de la RMI, i l'última, que la RMI ha funcionat bé, però ha hagut d'afrontar dos reptes per als que no estava preparada, que són la immigració i la crisi, que han disparat el nombre de sol·licituds, col·lapsant els serveis.

4.3.2 El context legislatiu de la reforma

Aquest important canvi legislatiu ha de ser emmarcat en el context legislatiu i estratègic immediatament anterior. Un primer document bàsic a referenciar aquí és el Pla d'acció per a la inclusió social a Catalunya, 2010-2013 (Generalitat de Catalunya, 2010). Aquest document recorda, dins el seu apartat sobre una estratègia integral per garantir la inclusió social, que l'Acord per a la Internacionalització 2005-2007 ja contemplava l'establiment d'una renda que garantís uns ingressos de supervivència a aquelles persones en situació exclusió que, per raons de salut, edat o altres aspectes socials, no poden desenvolupar els itineraris d'inserció laboral i social de la RMI. Aquesta idea va quedar recollida en el Pla de govern 2007-2010 del govern tripartit (PSC, ERC i ICV-EUiA) que contemplava la revisió dels instruments que garantissin una renda mínima de suficiència, amb la previsió d'una reforma i millora de la RMI.

Un segon document important (Generalitat de Catalunya, 2009) és el que recull els “30 compromisos per a l'ocupació, el Teixit Econòmic i el Desenvolupament social de Catalunya”, que el govern tripartit va signar amb els agents socials. El punt 28 de l'acord diu "Reforçar la Renda Mínima d'Inserció".

Un tercer document és del grup de treball estratègic per al redisseny de la RMI. Per aquest grup, la reforma de la RMI hauria de basar-se en els punts següents: la RMI és un dret subjectiu de tota persona a disposar d'uns ingressos suficients, la prestació s'ha d'adequar a la diversitat de perfils existents de beneficiaris, la inclusió social s'ha de dur a terme bàsicament a través del treball i de la potenciació de les polítiques actives, on es tindrà en compte el rol de les empreses d'inserció social, les mesures d'activació han de millorar el capital social i relacional de la persona i, finalment, els serveis socials i les mesures d'activació han de ser de qualitat.

Finalment, cal citar l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, que en el seu article 24.3 estableix que:

"Les persones o les famílies que es troben en situació de pobresa tenen dret a accedir a una renda garantida de ciutadania que els asseguri els mínims d'una vida digna, d'acord amb les condicions que legalment s'estableixen".

Per tant, l'Estatut obre les portes a anar cap a un tipus de prestació més generosa que la RMI.

D'altra banda, a l'hora de valorar la reforma del 2011, convé destacar dues aportacions d'organismes assessors de la pròpia Generalitat fetes abans de la reforma. El primer document és el de la Comissió Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció, la qual va organitzar, al setembre del 2010, unes jornades on els treballadors dels serveis socials bàsics de Catalunya van valorar el funcionament de 20 anys de la RMI (Generalitat de Catalunya, Consell Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció, 2010). Les conclusions generals poden resumir-se entorn de tres grans criteris: el canvi en el nombre i composició dels titulars de les prestacions, les sortides ofertes als participants en la RMI i altres mesures destinades a millorar el funcionament de la prestació.

Respecte el volum i composició de la demanda de la prestació, es conclou que l'increment massiu de la demanda de la RMI ha sobrecarregat els serveis socials i que per tant cal recuperar el treball social com a concepte dels professionals dels serveis bàsics. També es valora que l'augment en els perfils laborals que poden esdevenir socials si no hi ha sortida laboral. Per a aquests casos, cal una coordinació ràpida entre els serveis socials bàsics, el Servei d'Ocupació de Catalunya (SOC) i els centres de formació ocupacional.

En el vessant de la gestió dels perfils dels beneficiaris hi trobem en primer lloc que cal buscar mecanismes alternatius per als tràmits administratius, que permetin descongestionar els serveis socials. Per exemple, els perfils laborals es podrien gestionar des del servei públic d'ocupació català, el SOC. En segon lloc, es constata que les mesures de caràcter ocupacional són insuficients, i es donen llargues llistes d'espera per al seu ús. Les polítiques ocupacionals s'haurien de donar en el propi territori i amb un bon seguiment de les ofertes rebutjades, i afectar a tots els membres de la unitat familiar. Els casos s'haurien de tractar segons el seu nivell d'ocupabilitat. Finalment, es constata la conveniència d'augmentar el nombre d'empreses d'inserció laboral i dels plans d'ocupació per a les persones beneficiàries.

En la categoria d'altres s'hi encabirien propostes com la de racionalitzar les prestacions assistencials, per evitar superposicions, impulsar polítiques socials transversals, la necessitat de limitar temporalment la prestació, reforçar el compromís de la persona

amb la signatura del pla de treball, d'actualitzar la categorització de problemàtiques i fer un estudi sobre els motius de tancament d'expedients.

El segon document prové del Departament de Benestar Social i Família, que va posar en marxa, l'abril del 2011, un grup de reflexió sobre mesures de lluita contra la pobresa. Les conclusions respecte la RMI (citades a Taula d'Entitats Socials de Tercer Sector, 2011) van ser tres. Primer, que calia redefinir la RMI tenint en compte l'existència de tres perfils d'usuari: el social, el laboral, i el cronificat. Això implica tenir itineraris propis per a cada perfil i una millor coordinació entre oficines de treball i serveis socials. Segona, s'havia de donar prioritat a la derivació cap a les polítiques actives d'ocupació dels beneficiaris de perfil laboral. I la tercera, que calia evitar la cronificació, permetent la simultaneïtat del treball a temps parcial amb la percepció de la prestació i millorant el seguiment sociolaboral dels beneficiaris.

4.3.3 Les crítiques a la reforma

Les crítiques al contingut de la reforma han vingut, com s'ha apuntat anteriorment, de diversos camps. A continuació es resumeixen algunes d'aquestes aportacions.

El Consell de Treball Econòmic i Social de Catalunya (CTESC), en el seu Dictamen 6/2011, del 18 d'agost (Consell de Treball, Econòmic i Social de Catalunya, 2011), va efectuar una dura crítica a la proposta de reglament. Les principals observacions del CTESC eren de caràcter formal, sobre la filosofia de la RMI, i sobre el funcionament de la RMI.

Respecte als aspectes formals, el CTESC constata que la reforma s'havia dut a terme de forma unilateral, sense consens algun. Això entrava en contradicció amb l'Acord Estratègic per la Internacionalització i amb el compromís del govern de CiU en la seva investidura de millorar la cobertura de la RMI, així com incrementar les seves mesures d'inserció. També s'apuntava que el que s'hauria d'haver fet és una nova llei, que derogués la del 1997. Finalment, la proposta també canviava el sentit del silenci administratiu i el termini de resolució. En aquests casos, el CTESC considera que el silenci administratiu no pot ser negatiu, per la inseguretat jurídica que crea i per l'estat de necessitat dels sol·licitants.

Des del punt de vista de l'esperit de la RMI, la reforma plantejada, atès que introdueix nous requisits d'accés i permanència, va en contra de l'esperit de la llei del 1997, que té com a objectiu facilitar la inserció social i atendre les necessitats bàsiques dels més necessitats. D'altra banda, l'estalvi pressupostari que podria comportar les mesures poden ser més que superats pels costos socials: sofriment de les persones afectades, sobresaturació de les entitats i institucions que presten atenció social i augment dels desequilibris socials. Les principals limitacions d'accés plantejades per la llei i els potencials problemes que planteja la seva implementació són:

- que es passa d'un any a dos anys el temps mínim de residència per a poder tenir dret rebre la prestació: això pot comportar que persones amb una mateixa necessitat tinguin un tracte diferent.
- que s'allarga a 12 mesos el període de càlcul de la valoració dels ingressos familiars. Aquest fet pot crear problemes a llars sense ingressos (ni laborals ni per prestacions). Es demana que mentre duri la crisi es mantinguin els quatre mesos introduïts en la reforma del 2010.
- que no es permet que la prestació actuï com a complement de rendes, al vetar l'accés a la RMI a unitats familiars que tinguin qualsevol tipus de prestació o ajuda pública.
- que la fixació d'un topall d'ajut al nivell del SMI pot suposar uns ingressos insuficients per a moltes famílies. A més, la limitació de la percepció de la prestació a 60 mensualitats pot deixar en una situació de desemparament a persones de més de 50 anys sense feina i amb poques opcions de retorn al mercat laboral.
- la RMI, donat l'actual context de crisi, s'ha convertit en l'últim refugi de les persones en atur que esgotat les prestacions i subsidis d'atur. Per tant, no es comparteix la limitació de l'accés al prestació per aquestes persones.
- la RMI ha mostrat una elevada capacitat de resposta davant l'elevada heterogeneïtat de la població a atendre.
- la Generalitat ha de mantenir una xarxa de protecció econòmica pròpia.

El punt de vista del Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya es resumeix en el document (2011) on es critica i es presenten alternatives

a la proposta de nova llei de la RMI. El Col·legi proposa que no s'ha de limitar l'accés a la RMI, atès que constitueix l'últim element del sistema de benestar, al qual acudeixen persones gairebé excloses del sistema i que han esgotat la resta de prestacions. A més, assenyala que la limitació pressupostària introduïda impedeix que la prestació sigui un dret subjectiu. Finalment, que els nous requisits introduïts impliquen que perceptors actuals de la prestació acabaran quedant exclosos de la RMI, mentre que nous sol·licitants no hi podran entrar, fet que comporta pobresa a les llars afectats.

Per això, el Col·legi demana: mantenir l'any de residència com a criteri; delimitar el límit del SMI als ingressos dels quatre últims mesos; aclarir quins són els ingressos incompatibles quan es computen els ingressos familiars; no introduir cap límit temporal a la prestació (si s'opta per les renovacions anuals, s'hauria d'especificar amb detalls els criteris de renovació), així com oferir itineraris d'inserció obligatoris i reals per als participants.

Finalment, les Entitats Catalanes d'Acció Social (2012) coincideixen amb la Generalitat que la RMI s'havia anat desvirtuant al llarg del temps, i de la necessitat de reformar-la. Critiquen, però, el caràcter restrictiu introduït i assenyalen la necessitat de preveure actuacions i programes per a les persones que en quedin excloses.

En concret, proposen la creació d'una renda de subsistència, amb un import equivalent al de l'Indicador de Renda de Sufficiència (569,12 euros al mes, en 14 pagues). Aquesta prestació permetria cobrir casos com els dels crònics, de les persones que porten molts anys en el programa i que acabaran sent-ne expulsats amb la nova normativa, dels aturats que han finalitzat el subsidi d'atur i que no tenen problemes socials, dels joves entre 18 i 25 anys que no tenen feina i que viuen independitzats, o de les persones que tenen problemes de salut mental però que no arriben als mínims per a poder rebre una pensió no contributiva. El finançament d'aquesta prestació vindria pel mecenatge i per l'increment dels impostos sobre les grans fortunes.

A més, l'ECAS remarca la necessitat de millorar la coordinació entre els agents implicats, com la Generalitat de Catalunya, els serveis socials i el tercer sector, així com de garantir uns itineraris de qualitat adaptats als diferents perfils de beneficiaris de la RMI.

4.3.4 Conclusions

La reforma de la Renda Mínima d'Inserció (RMI) de l'any 2011 ha suposat un canvi considerable de model de la prestació. S'hi ha endurit les condicions d'accés de la prestació; la dotació econòmica s'ha congelat; s'han retallat garanties i la durada de la prestació. El que es fa tot seguit és reflexionar sobre la conveniència d'alguns dels principals canvis introduïts.

La primera reflexió gira a l'entorn de la restricció pressupostària en què troba des el govern català i amb la qual justifica la reforma. El conjunt de mesures que s'han descrit suposen una reducció de la despesa en la prestació i, per tant, ha ajudat al procés de consolidació fiscal en què s'hi ha implicat i donat suport el govern de CiU.

Un dels elements claus de la reforma, i el segon motiu de reflexió, ha estat el canvi introduït en la definició de qui té dret a rebre la RMI, i més en concret la condició de patir una problemàtica addicional (dificultat laboral o social afegida) a la de ser aturat. Aquí cal tenir en compte un fet que ja s'ha observat en capítols anteriors de la tesi: l'actual crisi ha provocat l'aparició d'un nou tipus d'exclòs social, el perfil del qual és el d'una persona amb un historial laboral, és a dir, que ha treballat, fins i tot amb contracte fix a temps complet, que té un cert nivell de formació, que fa temps que va perdre l'ocupació i que no ha pogut (o sabut) trobar-ne un de nou. Aquí convé no oblidar que existeix una relació directa entre pobresa al llarg del temps i privació i exclusió social. Si no volem que l'aturat de llarg termini acabi caient en l'exclusió social, aquest ha de tenir dret a participar en la RMI o en un programa substitutiu

Dit d'una altra manera, la RMI ja no és tan sols una renda destinada a col·lectius tradicionalment exclosos. Aquest fet exigeix una major complexitat en el funcionament de la RMI. Cal tractar casos molt diferents de forma diferent. Per tant, cal redefinir la RMI tenint en compte l'existència de tres perfils d'usuari: el social, el laboral, i el cronificat. Això implica tenir itineraris propis per a cada perfil, una millor coordinació entre oficines de treball i serveis socials, i una dotació pressupostària suficient com per poder oferir els serveis que necessita cada persona.

Per exemple, i seguint la tipologia de Bonoli, pels itineraris laborals caldria portar a terme una política de tipus de suport a l'ocupació, basada en els subsidis a l'ocupació,

l'orientació laboral, i amb algun element d'un altre tipus de model de política activa, com el de la formació professional. Els perfils socials haurien de combinar el tipus ocupacional, amb la creació de llocs de treball al sector públic o a les empreses d'inserció laboral, amb el tipus de formació del capital humà, centrat en la formació bàsica i professional de la persona. Finalment, els casos cronificats es trobarien en un estat previ, on s'haurien de reforçar aspectes més bàsics de la persona, com la salut, l'autoestima, o els hàbits socials. Tal i com apunta Nelson (2012: 151):

“Ens limitem a assenyalar que l'activació pot funcionar per a alguns, però no necessàriament tots els grups que no tenen un punt de suport en el mercat laboral. Atès que els individus materialment privats probablement pertanyen a aquests grups que són especialment difícils d'integrar, l'activació no sempre tenen els guanys esperades en termes de reducció de les taxes de pobresa. En canvi, la concessió de prestacions de renda mínima pot ser més important per arribar a la meta de pobresa fixada per a tot el conjunt de la UE en l'estratègia de creixement Europa 2020, especialment si la privació material s'utilitza com a indicador de referència” (negreta de l'autor de la tesi)

La tercera qüestió a tractar és la del límit monetari de la prestació que s'ha fixat en la reforma del 2011. Posar un límit màxim a la prestació té sentit des del punt de vista de la teoria econòmica, atès que hi ha un problema d'incentius a cercar feina. Es pot trobar el cas d'una parella amb dos fills perceptora de la RMI que, si rep algun tipus d'ajuda addicionals fora de la RMI, per exemple per pagar el rebut de la llum, el lloguer o el menjador escolar, pot acabar rebent uns ingressos superiors (o semblants) als d'una llar similar on només hi treballi una persona amb un sou baix. Aquest fet introdueix una situació injusta si la persona que treballi rep uns ingressos inferiors a la que rep un subsidi.

Però posar uns límits a la prestació per fomentar la recerca de feina crea uns altres problemes: retalla la prestació que reben actualment famílies necessitades i això pot comportar problemes molt seriosos per a els seus integrants. A més, el canvi es fa en un context d'una crisi econòmica molt severa, que encara durarà molt període de temps, i on trobar una feina és molt difícil.

Per tant, fins i tot assumint com a objectiu la millora dels incentius a la feina dels perceptors de la RMI, una opció millor passaria per incrementar els incentius econòmics a l'ocupació prèviament existents dins de la prestació

La darrera reflexió té a veure amb un altre límit introduït per la reforma, el període de temps que es pot rebre la prestació. El sentit econòmic d'aquesta mesura és el mateix que el de l'anterior: incrementar els incentius al treball, a la reinserció laboral. Si la RMI es planteja com un subsidi que pretén facilitar el retorn (o l'entrada) al món laboral, cal combatre el fenomen de la cronificació, és a dir, que una persona es passi molt de temps percebent el subsidi. Posar un límit màxim és una forma de lluitar contra la cronificació, en treure incentius a la permanència en el programa.

Novament, aquesta mesura pot ser posada en qüestió per raons que s'han fet servir abans: perquè estem vivint una dura crisi econòmica que ha disparat la taxa d'atur i que converteix en un repte molt difícil d'assolir el trobar ocupació per a persones amb determinats perfils laborals.

4.4. La Iniciativa Legislativa Popular per la Renda Garantida de Ciutadania

Un conjunt d'entitats i organitzacions socials i polítiques catalanes han presentat una proposta d' Iniciativa Legislativa Popular que pretén introduir una Renda Garantida a nivell català que desenvolupi l'article 24.3 de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, que estableix que *“les persones o famílies que es troben en situació de pobresa tenen dret a accedir a una renda garantida de ciutadania (RGC) que els asseguri uns mínims d'una vida digna, d'acord amb les condicions que legalment s'estableixin”*. Aquesta proposta derogaria l'actual Renda Mínima d'Inserció (ILP per una RGC, 2012).

La proposta considera la RGC com un dret subjectiu, no sotmès a restriccions pressupostàries i no condicionat a la participació en cap activitat d'inserció social o laboral. Tot i això, preveu l'existència de mesures d'acompanyament i de millora de la situació personal per aquells ciutadans que ho necessitin.

La quantia de la prestació ha d'establir-se de manera que la unitat de convivència no se situï en una situació de pobresa monetària. La prestació és de caràcter suplementari, sotmesa a prova de necessitat, destinada a cobrir una manca parcial o total d'ingressos. El govern català haurà de pagar la diferència entre la prestació màxima i els ingressos a què ha tingut la llar durant els últims quatre mesos. La prestació es rebrà mentre es produeixi la situació de necessitat.

La prestació màxima, la que es cobraria si no hi hagués cap tipus d'ingrés a la unitat familiar, s'estableix en base de l'Indicador de Renda de Sufficiència de Catalunya d'enguany multiplicat per 14 pagues, fet que dona un import de 7.967,73 euros l'any per a una unitat familiar unipersonal. Les persones addicionals computen un 70% de la primera, de manera que una llar amb dues persones tindria dret a un màxim de 13.545,14 euros anuals, i una de tres membres a 19.122,55 euros/any.

Des del punt de vista laboral, les persones es veuen obligades a estar inscrites com a demandants d'ocupació i a no rebutjar una oferta de feina de treball adequada, en el sentit que aquesta ha d'adequar-se a la professió i titulacions acadèmiques o professionals de la titular de la RGC. Des del punt de vista administratiu, la persona no pot perdre, de forma voluntària, cap altra prestació o subsidi a què tinguin dret, així com

sol·licitar les que hi tinguin dret, han de tenir un mínim de 18 anys d'edat i residir legalment a Catalunya durant un mínim d'un any.

4.5 Conclusions

Les Rendes Mínimes d'Inserció (RMI) existents a l'Estat espanyol són l'últim element d'una dispersa xarxa de garantia d'ingressos, el funcionament de la qual depèn de la relació prèvia de la beneficiària amb el mercat laboral.

Les RMI són prestacions de caràcter diferencial, on la prestació que es rep està relacionada amb els ingressos previs de la llar. Aquestes prestacions estan destinades a cobrir les necessitats bàsiques de la llar i per tenir-hi dret cal demostrar que es dona una insuficiència d'ingressos. En concret que els ingressos de la unitat familiar són menors als que garanteix la prestació, tenint en compte les característiques i càrregues de la unitat familiar. A més, les RMI es caracteritzen per l'existència d'uns forts mecanismes de control sobre les persones que se'n beneficien.

L'anàlisi del contingut de RMI espanyoles ha permès reflectir la seva gran varietat en quant a configuració. En tot cas, una característica que es dona per la gran majoria de les prestacions econòmiques és que els seus valors són baixos, i es troben lluny de la línia de la pobresa, mentre que no arriben a totes les llars que ho necessitarien. Igualment, s'ha pogut mostrar com la present crisi econòmica ha fet créixer de forma substancial la demanda de les RMI.

La RMI catalana, objecte d'anàlisi de la tesi, va constituir-se com una de les primeres rendes mínimes creades a l'Estat espanyol. Una de les principals característiques de la RMI catalana és que considera que cal un enfocament integral de la pobresa. Això implica que, a més d'atorgar una prestació econòmica a les persones que reben la prestació, són indispensables mesures d'acompanyament i de control d'aquests individus.

Les mesures d'acompanyament tenen un ampli registre, i van des de les mesures de suport i motivació personal, fins a la formació (que pot anar des de la bàsica fins a arribar a la de caràcter tècnic-professional), passant per les mesures de motivació i orientació. Les mesures de control tenen a veure amb el règim d'obligacions i de sancions. Quan es parla d'obligacions, cal ressaltar que la normativa obliga les participants en la RMI a complir el pla d'inserció, que implica, per exemple, participar en els programes de formació que se'ls hi assigni o no poder rebutjar ofertes de feina. El

no compliment d'aquestes obligacions pot arribar a comportar la retirada de la prestació. Per tant, es pot observar com la RMI catalana té incorporada un important component d'activació de les persones que reben la prestació.

Una altra qüestió que s'ha constatat en l'anàlisi d'aquest capítol és que les persones que sol·liciten la RMI catalana han de complir un seguit de requisits de nivell més formal, com el temps de constitució de la unitat familiar, el temps de residència a Catalunya, l'edat de la sol·licitant o el nivell de càrregues familiars que suporta.

Però l'element més interessant de l'anàlisi desenvolupada en aquest capítol té a veure amb la reforma introduïda l'any 2011. És el canvi més important que s'ha donat fins ara en la configuració de la RMI catalana. Diversos elements destaquen d'aquesta reforma. El primer és que s'ha retallat de diverses maneres l'import de la prestació: a través de l'increment del nombre de mesos que es computen per al càlcul dels ingressos que cal descomptar de la prestació, per la fixació d'un nou i més restrictiu import màxim de a prestació (el salari mínim interprofessional), i pel canvi en el mecanisme d'actualització de la prestació, on hi desapareix la garantia de manteniment de la capacitat adquisitiva de la RMI, a l'eliminar-se la referència a l'índex de preus al consum. Finalment, per les severes restriccions introduïdes quan la llar receptora de la RMI pugui fer compatibles la prestació de la RMI amb els ingressos del treball i d'altres tipus de prestacions.

Per tant, aquest aspecte de la reforma del 2011 va just en contra del que planteja aquesta tesi a través de la Renda Garantida Familiar. Amb el model de renda bàsica dèbil que es proposa, l'import de la prestació econòmica de la RMI augmentaria de forma considerable per a les unitats familiars de més d'un component, al canviar-se la forma de valorar els membres addicionals de la família. El capítol següent de la tesi està dedicat a explicar el funcionament d'aquesta RGF.

El segon punt més destacat en els canvis introduïts per la reforma del 2011 ha estat la introducció d'un nou requisit a complir per part de la persona sol·licitant de la RMI. Amb la nova normativa cal acreditar l'existència d'una problemàtica social o laboral afegida. Aquesta exigència ha deixat fora de la prestació a aquelles persones a les quals la crisi econòmica les ha convertit en aturades de llarga durada, i que han perdut el dret a rebre qualsevol altra prestació o subsidi del sistema espanyol de garantia de rendes. I aquestes persones han quedat excloses de la prestació en un moment en què la demanda de treball ha caigut en picat. Novament, la RGF proposa un model diferent per a

aquestes persones. Al ser una renda bàsica es donaria independentment de l'existència o no de problemàtiques addicionals de la persona sol·licitant, aquestes persones es veurien encara recollides pel sistema.

CAPÍTOL 5: FACTORS D'ÈXIT I DE FRACÀS EN L'ITINERARI D'INSERCIÓ SOCIOLABORAL DE CÀRITAS GIRONA: UN ESTUDI DE CAS

En el quart capítol de la tesi s'ha analitzat el funcionament de la Renda Mínima d'Inserció catalana. S'ha pogut veure com aquesta és una prestació de caràcter diferencial i que es dóna a nivell de la llar que comporta una exigència de contraprestació per part dels seus perceptors, més concretament el compliment d'un conveni d'inserció.

El que es passa a fer ara és a estudiar un aspecte concret de la contraprestació que es dóna dins la RMI, l'itinerari d'inserció laboral. S'hi analitza quins són els factors principals que determinen l'èxit o el fracàs de les participants en l'itinerari d'inserció sociolaboral de Càritas Girona i que són beneficiàries de la RMI catalana.

Per a això, es descriu en el primer apartat el contingut dels itineraris d'inserció sociolaboral i el rol que juguen en ells les empreses d'inserció laboral. En el segon, es detalla el funcionament de l'itinerari d'inserció laboral de Càritas Girona, així com de l'empresa d'inserció laboral Ecosol, dependent d'aquesta institució. En el tercer, es descriuen amb detall tant les fonts usades en l'anàlisi empírica dels determinants d'èxit i de fracàs en l'itinerari d'inserció com les característiques dels participants en ell. En la quarta secció s'analitzen aquests determinants, a través de l'ús d'uns models logit binomials. A la part final, es descriuen les conclusions principals d'aquest capítol.

5.1 Els itineraris d'inserció sociolaboral i les empreses d'inserció

L'objectiu principal de l'itinerari d'inserció sociolaboral és la millora de la situació social i laboral de les persones beneficiàries. S'adreça a aquelles persones amb voluntat de treballar que, a més de la desocupació, presenten alguna altra dificultat afegida, com l'existència d'una manca de competències personals i/o professionals, o bé la pertinença a un grup d'exclusió social. És un procés que utilitza un conjunt de recursos coordinats, provinents de diversos àmbits, com els serveis socials o d'ocupació. Per al cas que ens ocupa, hi ha un itinerari d'inserció laboral vinculat a la RMI catalana.

Per al bon funcionament de l'itinerari, es considera que els recursos que ofereix s'han d'adaptar a les necessitats individuals dels beneficiaris i incidir en els aspectes que llasten la seva inserció social i laboral. En aquest sentit, els recursos han de detectar correctament els elements que més incideixen en l'ocupabilitat del beneficiari. Així mateix, és bàsic implicar la persona en el procés, tant a nivell de l'elaboració del pla de treball com de la promoció de la recerca activa d'un lloc de treball. El treball de les competències i dels hàbits és un altre element clau a considerar. Finalment, cal fer un seguiment del compliment dels compromisos adquirits pel beneficiari i dur a terme un enfocament orientat cap a l'empresa, que implica que els responsables de l'itinerari han d'establir unes relacions estables amb les empreses, tant a nivell de flux d'informació com d'adaptació a les seves necessitats (Generalitat de Catalunya/Departament de Treball, 2010).

L'itinerari d'inserció de la RMI catalana s'estructura en cinc etapes (Generalitat de Catalunya, 2010). La primera és la d'acollida, on s'estableix el marc de relació entre la persona beneficiària i l'entitat, i es comença a intercanviar informació. La segona és l'anàlisi d'ocupabilitat i de formalització del Pla d'Inserció Individual. Aquí es determinen tant la capacitat d'inserció de la persona com les accions més convenientes a desenvolupar. Per a això, es recopila informació sobre l'experiència laboral i acadèmica de la persona, així com de les seves mancances i potencialitats. La tercera etapa és la de formació, on s'identifiquen les necessitats formatives de la beneficiària. Les accions poden incidir en dos camps diferenciats, el de les competències transversals per una banda i el de les competències sociolaborals per una altra. La quarta és de la seguiment, consisteix en el seguiment de la persona, amb l'objectiu de millorar la intervenció. Es concreta en la realització de tutories. Finalment, hi ha l'etapa de la valoració, on es tracta de quantificar el grau d'assoliment dels objectius.

Un altre element a tenir en compte en l'anàlisi que es desenvolupa és l'important rol que juguen les empreses d'inserció laboral en els itineraris d'inserció laboral. Aquestes empreses el complementen a través de la realització d'una activitat laboral pràctica en un entorn real. Més concretament, les empreses d'inserció proporcionen uns serveis especialitzats i assistits de treball remunerat, de formació en el lloc de treball, d'habitució social i laboral (Ferrer et al., 2010).

Segons l'Informe de la Fundació Un Sol Món coordinat per Veciana (2007), l'any 2007 existien a l'estat espanyol 188 empreses d'inserció. Des del punt de vista de la mida de la plantilla, la majoria tenia entre 10 i 19 treballadors (36,7% del total), sent el segon estrat el de les empreses amb menys de 10 treballadors (27,5%). Si el centre d'anàlisi és el nombre de treballadors d'inserció, l'estrat més representatiu és d'1 a 5 persones (37,4% de les empreses). Pel que fa al tipus d'activitat, l'informe mostra que les empreses d'inserció es concentraven en branques com el reciclatge, recollida i recuperació (49,7% de les empreses realitzaven aquesta tasca); construcció (29,6%); serveis a les persones (22,8%), i serveis a les empreses (21,7%).

5.2 *L'itinerari de Càritas Girona*

L'objectiu principal de l'itinerari d'inserció laboral de Càritas Girona consisteix a millorar les possibilitats d'inserció en el mercat laboral dels participants, a través de l'acompanyament personalitzat en el procés de definició de l'objectiu professional i de l'aprenentatge d'estratègies útils per a la recerca de feina. La població potencialment beneficiària d'aquesta acció, unes 180.000 persones, la que viu a la ciutat de Girona i els seus voltants, a la comarca del Gironès.

Els objectius detallats de l'itinerari són de sis tipus. Els dos primers són el laboral i el formatiu. Pel primer del que es tracta és d'aconseguir un lloc de treball per a la persona participant, o bé en una empresa normalitzada o bé en una de protegida. En casos de nul·la experiència laboral, es tractaria d'aconseguir unes pràctiques d'empresa. L'objectiu de la formació es concreta en la voluntat de millorar el nivell de competències bàsiques de la persona (el nivell de coneixement de la llengua catalana, per exemple).

Un segon grup d'objectius serien els de caràcter personal i familiar. Es tracta, respectivament, de millorar el grau d'autonomia de la persona i de conciliar la seva vida laboral i familiar.

Finalment, els dos últims objectius són els de caràcter econòmic i social. Impliquen, respectivament, procurar una millora en l'administració dels recursos de la persona, i fomentar la participació en la societat (per exemple, activitats a l'escola o al barri). Per aconseguir els objectius esmentats es duen a terme les següents sis activitats. Primer, l'anàlisi i diagnòstic de l'ocupabilitat del participant, fet que permet establir un pla de treball individualitzat, pactant els objectius laborals. Aquest pla de treball es revisa durant tot el procés fins aconseguir la incorporació del participant al mercat laboral.

Tres activitats estan relacionades amb la formació, eina bàsica de l'itinerari. La primera és la formació bàsica instrumental. Més en concret, s'imparteix formació d'alfabetització digital, on es persegueix que les persones siguin capaces de fer el seu propi *currículum vitae* (CV), consultar portals laborals o obrir el seu compte de correu electrònic. La segona activitat formativa és en habilitats socials. En un format de grup es simulen

situacions pràctiques relacionades amb el món laboral, com ara l'existència de conflictes en el treball. S'incideix també en la millora de competències transversals, com la puntualitat o la capacitat de treballar en equip. A nivell individual, es treballen aspectes que s'han observat com a problemàtics a nivell de grup, com la falta d'autonomia o d'iniciativa. Finalment, hi ha la formació tècnica. En aquest àmbit hi ha dues línies, una del sector serveis i una altra del sector industrial. En ambdues s'opta per fer una formació genèrica, perquè la persona pugui realitzar més d'un ofici dins de cada sector. Per exemple, en el cas dels serveis, s'imparteix formació de diferents oficis com a operari de neteja, cambrer i atenció al client.

Finalment, hi ha dues activitats més directament relacionades amb el mercat de treball. Primer, la formació laboral i l'acompanyament en la inserció. A nivell grupal s'imparteix formació específica del món laboral sobre, per exemple, obligacions i drets de l'empresa i del treballador, com fer una carta de presentació o com realitzar una entrevista de treball. A nivell individual, es posa l'accent en les mancances de la persona i es realitza un acompanyament individual per a la recerca de feina. Dins aquest camp s'ha creat una aula activa de recerca de feina, que és un espai on les persones disposen d'ordinadors, connexió a internet, diaris, telèfons i l'ajuda d'un tècnic quan ho requereixen. En segon lloc, hi ha l'activitat de les pràctiques. Aquí es fomenta la realització de pràctiques per a aquelles persones que ho necessiten per diferents motius, com la falta d'experiència laboral, tant general com en una activitat concreta.

L'itinerari d'inserció de la RMI catalana funciona al llarg de tot l'any. Hi ha dos itineraris (des d'abril del 2010):

1. Integral. Per a persones que necessiten més formació i acompanyament per incorporar-se al món laboral. És el que respondria a un patró més normal dins de l'història de la RMI. A Càritas Girona té 10 places durant un període de 18 mesos.
2. Ocupacional, destinat a persones que tenen experiència laboral i que han sortit fa poc temps del mercat de treball. A Càritas Girona hi ha 10 places cada 6 mesos, durant un període de 18 mesos, dividides en tres grups.

Això implica l'existència de 20 persones simultànies en l'itinerari, encara que de fet Càritas accepta un nombre superior de persones. Quan una persona es dona de baixa pel motiu que sigui s'incorpora una altra persona a l'itinerari⁴⁷.

Anteriorment, els períodes de permanència en itinerari eren diferents: per al període 2006-2008, l'itinerari durava 6 mesos; per al 2008-2009, 15 mesos.

La Generalitat dóna ajudes per a la contractació de beneficiaris de la RMI. El contracte ha de ser d'un mínim de 3 mesos (durant l'any 2010). Hi ha una subvenció a aquest tipus de contracte per un valor del 75% de l'Indicador català de suficiència de renda (IRSC), que puja al 90% si la durada del contracte és igual o superior a 12 mesos.

Les participants en l'itinerari d'inserció laboral poden realitzar les seves pràctiques laborals tant en empreses d'inserció com en empreses col·laboradores d'inserció. En alguns casos, després de realitzar les pràctiques laborals s'aconsegueix un contracte laboral en ECOSOL (Economia Solidària) o en una empresa normalitzada, que no és d'inserció.

L'empresa ECOSOL, fundada per Càritas Diocesana de Girona, va ser creada l'any 2006 i té 48 treballadors, 18 dels quals són de plantilla, i la resta d'inserció. Dins d'aquest últim grup, i a més dels beneficiaris de la RMI, es troben col·lectius com joves ex-tutelats per la Generalitat, dones víctimes de violència de gènere o presos en règim obert.

L'any 2010, l'empresa d'inserció ECOSOL tenia 5 línies de producció: neteja industrial; taller de muntatge industrial de bicicletes; informació mediambiental; personal del Centre de Distribució d'aliments, i reformes i construccions.

⁴⁷ Al desembre de 2010, i per als itineraris del període 2010-2011, la Generalitat havia derivat a 238 persones perquè s'incorporaran als itineraris, de les quals 140 no van ser incorporades; 64 ho van ser (participar en els itineraris); i 34 van quedar en la llista d'espera. De les 64 persones incorporades, 22 s'havien inserit (han trobat feina), 13 havien estat baixa per altres motius, i 29 eren actives (segueixen en l'itinerari).

5.3 Característiques personals dels beneficiaris de l'itinerari d'inserció RMI de Càritas Girona

Les dades que es presenten i amb els que s'ha realitzat el treball corresponen a 125 dels 131 beneficiaris que van passar per l'itinerari durant el període 2007-2009. S'ha tingut en compte a tots aquells participants en l'itinerari amb data d'entrada posterior al desembre del 2006 i de finalització anterior al gener del 2010. Es van excloure per manca d'informació rellevant els sis casos restants.

Per realitzar l'anàlisi s'ha treballat amb fonts primàries, principalment amb el "Registre de l'entrevista de l'itinerari d'inserció sociolaboral" i amb el "Registre de l'itinerari d'inserció laboral". Aquests són dos documents que contenen informació rellevant sobre la participant, com les seves característiques personals, nivell d'estudis, situació i experiència laboral, professions que desitja desenvolupar, factors d'exclusió, així com les seves fortaleses i debilitats. A més, s'ha treballat igualment amb els resums o fitxes individuals, amb els *currículum vitae* (CV) de les participants, i amb les memòries anuals del programa, que permeten complementar la informació⁴⁸.

Per a l'anàlisi s'ha usat 39 variables que permeten analitzar factors que influeixen en les probabilitats d'èxit o fracàs en l'itinerari i que poden ser classificades en els següents set tipus:

1. Personals o sociodemogràfiques (com l'edat, l'estat civil o el lloc de naixement).
2. Relacionades amb el nivell educatiu.
3. Relacionades amb el mercat de treball (com l'experiència laboral formal o les professions d'interès).
4. Del règim de tinença de l'habitatge.
5. De la llar (per exemple, càrregues familiars).

⁴⁸ També per a dues variables s'ha obtingut informació sobre algunes característiques de les participants a través de fonts alternatives. En primer lloc, i referent a l'estat civil, s'ha complementat la informació continguda en els registres a través de la informació donada per persones responsables de Càritas Girona que han participat en la implementació de l'itinerari. Quant al temps de permanència a la RMI, s'ha treballat amb una font primària diferent, la dels registres del programa de la RMI a Girona, facilitada pels serveis territorials a Girona del Departament d'Empresa i Ocupació de la Generalitat.

6. Individuals, reflectint als aspectes potencials i carencials del participant.

7. De control (com el municipi de residència).

Les categories de cada variable usada i la respectiva categoria de regència es detallen en el quadre 5.1.

Quadre 5.1: llista de variables utilitzades en les regressions lògit, amb les seves respectives categories i categories de referència

Variable	Categoria (categoria principal en negreta)
<i>Sociodemogràfiques</i>	
1. Tipus de document	DNI ; Document estrangeria/passaport
2. Gènere	Home ; dona
3. Edat	45 o més ; entre 16 i 29; entre 30 i 45
4. País naixement	Catalunya/Espanya ; resta del món
5. País naixement v2	Catalunya ; Espanya/resta del món
6. Estat civil	Casat ; solter; separat/divorciat; vidu
7. Any d'entrada en l'itinerari	2009 ; 2006-2007; 2008
<i>Nivell educatiu</i>	
8. Formació acadèmica reglada (nivell)	Primària ; inferior a primària; superior a primària
9. Formació acadèmica reglada (lloc)	Catalunya/Espanya ; analfabet/sense estudis; resta del món
10. Formació no reglada	No ; sí
11. Nivell de coneixement del català (4 àrees)	Mitjà/alt ; no/baix
12. Nivell de coneixement del castellà (4 àrees)	Mitjà/alt ; no/baix
13. Coneixement d'un altre idioma	No ; sí
14. Nivell de coneixement informàtica (4 àrees)	No/baix ; mitjà/alt
<i>Mercat laboral</i>	
15. Temps a l'atur	1 any o més ; menys de 1 any; no ha treballat mai
16. Número d'oficis que ha tingut	1 ; 2; 3 o més; ; no ha treballat mai

17. Número de sectors en què ha treballat ⁴⁹	1; 2 o més; ; no ha treballat mai
18. Sector principal en què ha treballat	Construcció ; altre
19. Nombre de branques en què ha treballat ⁵⁰	1; 2; 3 o més; ; no ha treballat mai
20. Nombre de mesos d'experiència laboral	48 mesos o més ; menys de 12 mesos; entre 12 i 48 mesos; ; no ha treballat mai
21. Mitjana de mesos per ofici	24 mesos o més ; menys de 12 mesos; entre 12 i 24 mesos; ; no ha treballat mai
22. Experiència laboral submergida i/o en país origen	Sí ; no
23. Número de professions d'interès	1; 2; 3 o més
24. Número de professions d'interès amb experiència	1; 0; 2
25. Número de professions d'interès per branques	1; 2; 3 o més
<i>Habitatge</i>	
26. Tipus de tinença d'habitatge	Propietat ; lloguer; habitació i altres
<i>Llar</i>	
27. Existència de càrregues familiars	Sí ; no
28. Nombre de fills menors de 18 anys	2 o més ; 0; 1
<i>Individu</i>	
29. Número de factors d'exclusió ⁵¹	4 o menys ; 5 o més

⁴⁹ Els sectors productius són: agrari i pesca, indústria, construcció, serveis.

⁵⁰ Les branques són: agrària, construcció, annex construcció, indústria, sector de la indústria, transport, serveis, hostaleria, neteja, seguretat, administratiu, comerç, salut/infermeria, manualitats/artesania, ensenyament/idiomes, altres.

⁵¹ Els factors d'exclusió de la participant són una àmplia llista fixa de problemes que pot patir la persona. Aquests factors intenten cobrir una àmplia gamma de problemàtiques. Entre aquests factors hi ha els següents: problemes de comunicació, manca de disponibilitat horària, falta de disponibilitat geogràfica, discapacitat, treball en l'economia informal, manca de formació, barreres culturals, inexperiència laboral, major de 45 anys, indocumentació, monoparentalitat, pobresa o marginalitat.

30. Número de carències ⁵²	4 o menys; 5 o més
31. Número de categories/items de carències ⁵³	1 o 2; 3 o 4; més de 4
32. Número de potencialitats	4 o més; menys de 4
33. Número de categories/items de potencialitats	1 o 2; 3 o més
34. Diferència número carències i potencialitats	Negatiu; 0 a 2; més de 2
35. Possessió de permís de conduir	Sí; no
36. Disposa d'automòbil propi	Sí; no
<i>Control</i>	
37. Temps cobrant la RMI	Menys de 3 mesos; entre 3 i 6 mesos; més de 6 mesos
38. Any d'entrada en l'itinerari	2009; 2006-2007; 2008
39. Població de residència	Girona; altres

Font: elaboració pròpia, sobre la base de "Registre de l'entrevista de l'itinerari d'inserció sociolaboral" i "Registre de l'itinerari d'inserció laboral"

⁵² Les mancances i potencialitats de la participant es registren de forma escrita per part de la persona encarregada de Càritas Girona. Es troben elements com experiència laboral, període sense treballar, motivació per treballar, preferència sectorial, instruments de recerca de feina, treball en equip, resolució de problemes, serietat, flexibilitat, formació bàsica, formació tecnicoprofessional, coneixement del català, disponibilitat horària, disponibilitat geogràfica, coneixement de l'entorn, aprofitament dels punts forts, intolerància a la frustració, edat elevada, addicció.

⁵³ La variable de nombre de categories/items incorpora una informació addicional al del nombre d'aspectes, la de la seva varietat. Per això, els aspectes potencials (i carencials) de l'individu han estat agrupats en vuit grans categories: mercat de treball (experiència laboral, coneixement del món laboral); motivació laboral (motivació pel treball, per la promoció, instruments de recerca de feina), relacions i habilitats personals (serietat, compromís, autonomia); formació (tècnic-professional, bàsica, idiomes); disponibilitat (horària, geogràfica); relacions socials (coneixement de l'entorn, habilitats socials); coneixement de la pròpia persona (autoconeixement, intolerància a la frustració) i altres (addicció, edat elevada). L'anàlisi en aquest àmbit i en el de l'experiència laboral ha anat més enllà del que es presenta en aquest treball. S'han calculat dos indicadors de diversitat. Un primer és un simple ràtio de, per exemple, el nombre d'aspectes carencials dividit pel nombre d'items d'aspectes carencials. Quan més alt sigui aquest, menys diversitat existirà (les mancances es concentren en un sol àmbit, o en uns pocs). Si el valor de l'indicador d'intensitat és 1, vol dir que les mancances estan idènticament repartides per totes les categories. El segon indicador de diversitat és una aplicació de l'índex de diversitat de Simpson, que és usat en el camp de les ciències naturals per computar la varietat dels ecosistemes. Els resultats d'aquests índexs han resultat ser no significatius, i per això no s'han inclòs en aquesta comunicació.

L'anàlisi a nivell descriptiu permet destacar els següents aspectes, referits tant al nivell d'inserció com de les característiques majoritàries dels beneficiaris:

- El nivell d'inserció laboral és d'un 29,6%, dels quals un 43,2% en el mercat no protegit.
- Respecte les variables sociodemogràfiques, un 60,8% són homes; un 45,6% de mitjana edat; un 67,4% nascuts fora d'Espanya, un 48,0% casats, un 36,0% no tenen fills menors de 18 anys , un 40,0% porten entre 3 i 6 mesos cobrant la RMI.
- Respecte les variables educatives, un 33,6% té estudis primaris, el seu nivell de comprensió del català és inferior al del castellà (54,4% i 80,0%, respectivament); tenen un nivell baix o nul d'informàtica bàsica (75,2%), no disposen de carnet de conduir (52,0%).
- Respecte les variables laborals, el 44,8% fa més d'un any a l'atur, mentre que un 15,2% no té experiència laboral, un 47,2% només ha treballat en un sector; el 37,6% ha treballat entre 1 i 4 anys, els serveis són el sector amb més presència, amb un 38,4% dels beneficiaris.
- Respecte a les variables de mancances i potencialitats, el nombre d'aquestes està bastant homogèniament repartit.

5.4 Anàlisi dels determinants de l'èxit i fracàs de l'itinerari d'inserció

Per a l'anàlisi dels determinants de l'èxit i del fracàs dels beneficiaris de la Renda Mínima d'Inserció que participen en itinerari d'inserció laboral de Càritas Girona s'ha usat dos models lògit binomial, en el qual la variable de resposta són en un cas l'èxit i en un altre el fracàs en la inserció sociolaboral. Les variables explicatives usades en ambdós casos són un conjunt de característiques del participant que s'han descrit en l'apartat anterior.

Un model lògit és un model d'elecció binària, i està dissenyat per modelar l'elecció entre dues alternatives discretes. Per exemple, en la regressió d'èxit, trobar feina (o no trobar-la). En el model lògit, hi ha N persones que pertanyen a la mostra utilitzada ($i = 1, \dots, N$), amb un vector que conté x_{ki} observacions sobre k variables independents que expliquen el tenir o no èxit en la inserció laboral.

L'especificació empírica es formula en termes d'una variable de resposta latent, que depèn de la les característiques de les persones i de les llars, i que es defineix per l'equació estructural següent:

$$y_i^* = \beta_0 + \sum_{k=1}^K \beta_k x_{ki} + \varepsilon_i \quad \varepsilon_i \sim NID(0,1) \quad (1)$$

on:

i: és la llar analitzada;

x_{ki} : són les variables independents que expliquen el resultat per la llar i

β_k : és el paràmetre que indica l'efecte de x_k en y_i^*

β_0 : és la intercepció que indica el valor de quan tot x és igual a zero

ε_i : és un terme d'error independent normalment distribuït per la persona i

La variable y genera la variable binària observada y_i on:

$$y_i = \begin{cases} 1 & \text{si } y_i^* > 0 \\ 0 & \text{si } y_i^* \leq 0 \end{cases}$$

El model lògit multivariant que s'estima per als casos de l'èxit i del fracàs es representa com:

$$Y^*_i = \beta_0 + \beta_1 Sociod_i + \beta_2 Educ_i + \beta_3 Trab_i + \beta_4 Habit + \beta_5 Llar + \beta_6 Control + \beta_7 PotencDebil_i + \varepsilon_i \quad (1)$$

El resultat que s'obté d'una regressió lògit és un valor numèric que expressa la probabilitat de pertànyer al grup de referència, en la nostra anàlisi, tenir èxit o fracassar en l'itinerari d'inserció. Més concretament, i per les variables explicatives categòriques, el que s'obté és la probabilitat (o risc) en termes relatius d'una persona o llar amb una determinada característica. Per exemple, per a la variable explicativa nivell d'estudis, es compara la probabilitat en termes relatius que una persona amb estudis universitaris tingui èxit en l'itinerari respecte la que té la categoria de referència, persona amb estudis primaris. Aquest ràtio de risc és també conegut com oportunitat relativa⁵⁴.

Per la nostra anàlisi sobre l'èxit i el fracàs en la inserció laboral, cal tenir en compte a més que hi ha tres grans opcions des del punt de vista del resultat de l'itinerari d'inserció. La positiva és que la persona trobi un lloc de treball, ja sigui en el mercat laboral normalitzat o en una empresa d'inserció laboral com ECOSOL. La intermèdia o neutra consisteix que la beneficiària aconseguixi acabar l'itinerari o que sigui derivada cap a una altra formació o institució. Finalment, la negativa és que la persona no assisteixi a l'itinerari, l'abandoni, o sigui expulsada. Per tant, tenim tres possibles grans resultats de l'itinerari d'inserció:

1. Inserció laboral
2. Finalització de l'itinerari/derivació cap a una altra formació
3. No participació/abandonament / expulsió

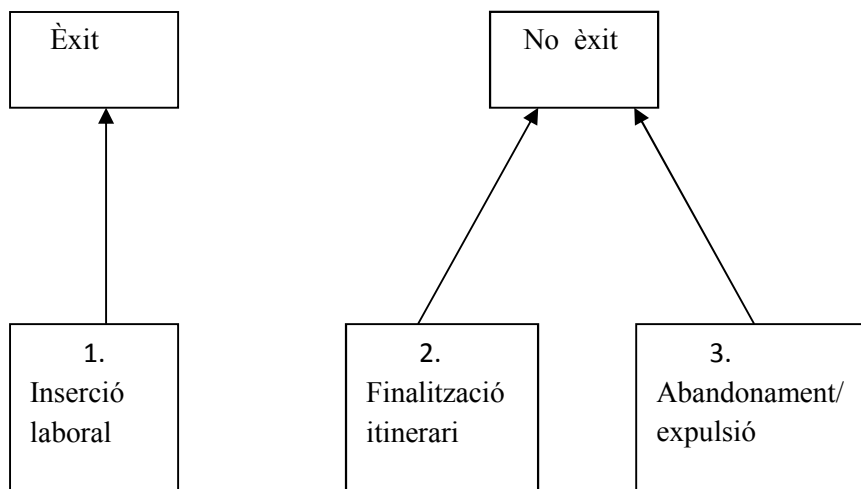
D'acord amb aquestes opcions, s'han construït dues regressions lògit, una d'èxit i una altra de fracàs.

En la primera d'elles, es considera èxit quan la persona troba feina, o bé en el mercat laboral obert o bé en l'empresa d'inserció de Càritas Girona (ECOSOL). Cal recordar

⁵⁴ Per exemple, podem tenir 20 persones amb titulació universitària, de les quals 10 finalitzen amb èxit l'itinerari i les altres 10 no. La probabilitat d'èxit dels universitaris serà de 1 (10/10). Podem tenir també 40 persones amb estudis primaris; d'aquests, 8 tenen èxit en l'itinerari i la resta no. Per tant, la seva probabilitat d'èxit serà de 0,25 (8/32). La ràtio de risc serà llavors 4 (1/0,25). La ràtio de risc es pot obtenir també elevat e al pendent de la regressió logística.

aquí que aquest és precisament l'objectiu de l'itinerari d'inserció d'aquesta institució. El no èxit consisteix a finalitzar l'itinerari, ser derivat a una altra institució, no participar en l'itinerari, abandonar-lo, o ser expulsat d'ell. Per tant, aquí estem mirant quines són les característiques de les persones que les fan més properes al mercat laboral, i per a les quals el treball de l'itinerari hauria de centrar més en aspectes laborals. El lògit d'èxit pot sintetitzar de la forma representada en el diagrama 5.1.

Diagrama 5.1: Lògit d'èxit

Font: Elaboració pròpia

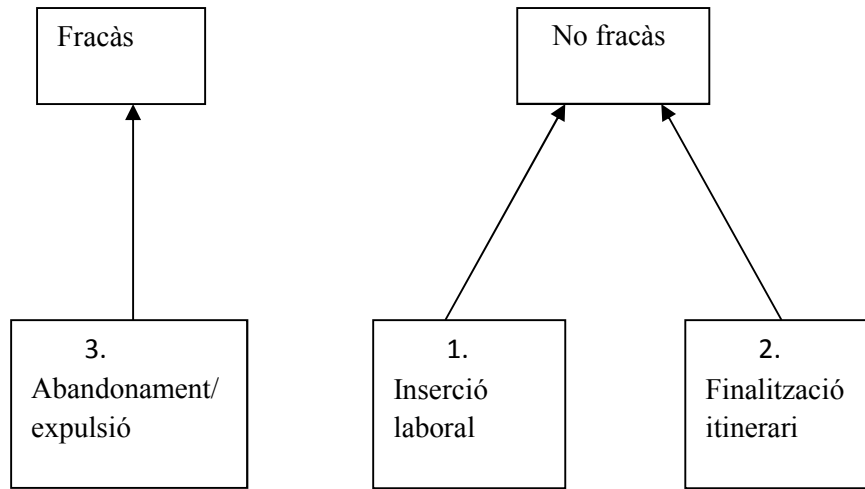
Per al model lògit èxit, la variable binària y_i descrita en l'equació (1) es defineix com:

$y_i = 1$ si la persona acaba inserint-se en el mercat laboral;

$y_i = 0$ si la persona no arriba a inserir-se en el mercat de treball.

En la segona regressió, es considera fracàs quan la persona no participa/abandona l'itinerari o és expulsada d'ell. No fracàs inclou la resta de les opcions (les dues variants d'inserció laboral, la finalització de l'itinerari, i la derivació). Aquí estem estudiant quines són les característiques de les persones que dificulten la seva inserció en el mercat laboral, i per a les quals s'exigeix un treball previ més intens, per aconseguir que almenys puguin finalitzar l'itinerari. De la mateixa manera que en el cas anterior, es pot representar el lògit fracàs usant una representació com la del diagrama 5.2.

Diagrama 5.2: Lògit de fracàs

Font: Elaboració pròpia

Per al model lògit fracàs, la variable binària y_i descrita en l'equació (1) es defineix com:

$y_i = 1$ si la persona i abandona l'itinerari, no hi participa o n'és expulsat.

$y_i = 0$ per a qualsevol altra alternativa (troba una feina, acabar l'itinerari/és derivat)

En el cas que ens ocupa, cal suposar a priori que les persones:

- amb gran (i més diversa) experiència laboral tinguin més probabilitats d'èxit i menors de fracàs;
- amb més temps a l'atur i/o percebent la RMI tindran menors probabilitats d'èxit i majors de fracàs;
- més joves i les majors també són les que patiran de menors probabilitats d'èxit i majors de fracàs;
- amb càrregues familiars patiran igualment de menors probabilitats d'èxit i majors de fracàs;
- amb major nivell de formació tindran més probabilitats d'èxit i menors de fracàs;
- amb més aspectes potencials o menys carencials també tenen més probabilitats d'èxit i menors de fracàs;
- amb carnet de conduir i automòbil tindran més probabilitats d'èxit i menors de fracàs.

Tant per al lògit de l'èxit com pel de fracàs s'han estimant diversos models. El primer model estimat inclou les variables individuals i de control. En el segon model s'hi recullen les variables educatives, mentre que el tercer recull les variables laborals i el quart les sociodemogràfiques. El model cinc contempla les variables de la llar. El model sis fusiona les variables més rellevants dels models anteriors. En el model final, el set, s'hi ha inclòs també les variables d'habitatge.

Els resultats del model final es mostren en el quadre 5.2, mentre que els resultats dels models previs i dels efectes marginals es troben en l'annex estadístic de la tesi.

Quadre 5.2: Lògit multivariant èxit itinerari inserció laboral

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Menys de 4 característiques potencials	,208	-1,569	,019
Sense càrregues familiars	3,742	1,320	,039
No disponibilitat carnet conduir	,408	-,896	,154
No parla castellà + nivell baix	12,628	2,536	,008
Entre 16 i 29 anys d'edat	4,568	-1,569	,156
Entre 30 i 44 anys d'edat	5,283	1,320	,079
Constant	,770	- 1,665	,533
N		83	
-2 log de la versemblança		75,533	
Pseudo R ²		,363	
Percentatge d'encerts		71,1	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: participant amb 4 o més característiques potencials; participant amb càrregues familiars; participant amb carnet de conduir; participant amb nivell alt o mitjà de castellà parlat; participant de 45 anys o més

Els resultats de la regressió sobre els factors que expliquen l'èxit en la participació en l'itinerari d'inserció laboral mostren que hi ha tres variables amb categories amb una significació igual o superior al 95%: el nombre de característiques potencials, l'existència de càrregues familiars i el nivell de coneixement del castellà. Les participants amb un nombre baix de característiques potencials o positives tenen unes menors possibilitats de tenir èxit. Contràriament, les persones sense càrregues familiars i amb un baix nivell de castellà tenen un major nivell de tenir èxit en el procés d'inserció.

Les altres dues variables que apareixen en el model són l'edat del participant on, amb una significació del 90%, es mostra que les persones de mitjana edat tenen majors

probabilitats d'èxit, mentre que la possessió de carnet de conduir no és significativa, però indica que el no tenir-ne redueix la probabilitat d'èxit.

Quadre 5.3: Lògit multivariant fracàs itinerari inserció laboral

Variable/categoria	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Menys de 4 característiques potencials	7,979	2,077	,004
Any alta 2008	8,837	2,179	,010
Dona	4,932	1,596	,032
No parla català + nivell baix	,286	-1,251	,088
Cap fill	4,377	1,476	,093
Un fill	1,256	,228	,797
Experiència laboral en 2 o més sectors	,577	-,550	,452
Constant	,593	-,211	,810
N		76	
-2 log de la versemblança		58,170	
Pseudo R ²		,523	
Percentatge d'encerts		80,3	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: participant amb 4 o més característiques potencials; participant entra en l'itinerari l'any 2009; participant home; participant amb nivell alt o mitjà de català parlat; participant amb dos o més fills; participant amb experiència laboral en un sector

Els resultats de la regressió sobre els factors que expliquen el fracàs en la participació en l'itinerari d'inserció laboral, detallats en el quadre 5.3⁵⁵, assenyalen que hi ha tres variables amb categories amb una significació igual o superior al 95%: el nombre de característiques potencials, l'any d'entrada en l'itinerari i el sexe. Les participants amb un nombre baix de característiques potencials tenen unes majors possibilitats de fracassar, a l'igual que si és una dona o es va entrar en l'itinerari l'any 2008.

Les altres tres variables que apareixen en el model són el nivell de català i el nombre de fills on, amb una significació del 90%, es mostra que les persones que no dominen el català tenen unes menors probabilitats de fracassar, i que les que no tenen fills registren unes majors probabilitats de fer-ho. A més, el nombre d'experiències en diferents sectors no és una variable significativa, però sembla indicar que un nombre alt redueix la probabilitat de fracàs.

⁵⁵ Els resultats dels models previs i dels efectes marginals es troben en l'annex estadístic de la tesi.

Quadre 5.4: Resum lògits èxit i fracàs

Variables i categories explicatives/Model	Èxit	Fracàs
Principals (apareixen sempre amb una significació mínima del 95%)	<ul style="list-style-type: none"> • Nombre d'aspectes potencials: menys de quatre (-) • Existència de càrregues familiars: sense (+) • Nivell de castellà: baix o nul (+) 	<ul style="list-style-type: none"> • Nombre d'aspectes potencials: menys de quatre (+) • Any alta programa: 2008 (+) • Sexe: dona (+)
Secundàries (apareixen amb significacions superiors al 90% o en alguns models al 95%)	<ul style="list-style-type: none"> • Edat. Entre 30 i 44 anys (+) 	<ul style="list-style-type: none"> • Sexe: dona (+) • Nivell de català: baix o nul (-) • Nombre fills menors de 18 anys: cap (-)

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: (+): variable i categoria que augmenta la probabilitat; (-): variable i categoria que disminueixen la probabilitat

L'anàlisi conjunta dels factors d'èxit i de fracàs en els itineraris d'inserció laboral de Càritas Girona, que es resumeix en el quadre 5.4, mostra que hi ha un factor principal que explica ambdós fenòmens: el nombre d'aspectes potencials de la persona participant. Un nombre baix d'aspectes potencials incrementa la probabilitat de fracassar i en redueix la de tenir èxit.

Un altre factor o grup de factors importants té a veure amb les càrregues familiars i el rol de la dona. En primer lloc, s'ha constatat com el no tenir càrregues familiars incrementa la probabilitat d'èxit i el ser dona la de fracàs.

Finalment, convé remarcar el rol de dues variables més. La primera és l'any d'entrada en l'itinerari, que surt com a significativa al 95% pel model lògic de fracàs. En aquest cas es constata com l'increment de la durada de l'itinerari ha contribuït a millorar el seu funcionament.

La segona variable té a veure amb el nivell de castellà i de català que tenen les participants en l'itinerari. Els resultats són en un principi sorprenents: en el model lògic d'èxit tenir un nivell baix o nul de castellà incrementa la probabilitat de trobar feina, mentre que en el lògic de fracàs tenir un nivell baix o nul de català redueix la probabilitat de ser expulsat o d'abandonar l'itinerari. Quan s'analitzen les dades sobre quin tipus de feina aconseguen les persones que s'insereixen, es constata que no existeixen diferències rellevants entre el total de la població i les persones amb un nivell

baix o nul de castellà: mentre que un 42,5% del total de la població aconsegueix una feina en una empresa no protegida, en el grup de les persones amb poc coneixement de castellà aquesta proporció és del 37,5%. Per tant, no es pot atribuir els bons resultats dels participants amb un nivell deficient de castellà (o català) a un biaix introduït pel tipus de feina obtinguda. Es pot apuntar una raó a aquest estrany resultat, que passaria pel bon funcionament de l'itinerari en si, que fa que persones amb un baix nivell formatiu puguin recuperar aquest desavantatge en un espai reduït de temps.

5.5 Conclusions

Aquest capítol de la tesi ha analitzat els factors determinants d'èxit i de fracàs dels participants en els itineraris d'inserció laboral de la Renda Mínima d'Inserció catalana que ha dut a terme Càritas Girona durant el període 2007-2009.

Els principals resultats que sorgeixen de les anàlisis multivariants de l'èxit i de fracàs són que un nombre reduït de variables determina l'èxit o fracàs de la participació en l'itinerari, que tan sols algunes de les variables que a priori podien ser determinants ho són en la pràctica.

La primera d'aquestes variables té a veure amb les característiques positives de l'individu, amb els seus elements potencials. En aquest sentit, gaudir d'elements com una xarxa social, conèixer l'entorn, tenir una adequada capacitat d'organització i d'aprendre o tenir una adequada motivació pel treball o l'aprenentatge, és clau per poder afrontar amb èxit l'itinerari d'inserció laboral, i acabar aquest procés sent capaç de trobar un lloc de treball. Per tant, les persones que presentin un elevat nombre d'aspectes potencials haurien de ser destinades a un itinerari de caràcter ocupacional, on la formació hauria de ser de caràcter instrumental, dedicat a l'aprenentatge de nous oficis i tècniques de treball.

Aquest capítol ha mostrat igualment que el participant que disposa d'un reduït nombre d'aspectes potencials veu com augmenta la seva probabilitat de fracassar, d'abandonar l'itinerari o de ser expulsat d'ell. Això implica que les persones que arriben a l'itinerari amb un pobre resultat en aquest àmbit haurien de ser destinades a un itinerari de caràcter integral. El principal focus d'atenció hauria de ser l'adquisició, per part del participant en l'itinerari, d'aquelles competències que li permetin situar-se en un nivell millor per poder accedir en el futur al mercat laboral i eliminar al seu torn les principals mancances que pateix. En aquest escenari aspectes com el la capacitat de treballar en equip, la formació bàsica o l'autonomia són elements a desenvolupar en aquest grup de persones.

Un segon tipus de variable que influeix decisivament en l'èxit o fracàs té a veure amb el gènere i la família. Com a variable explicativa de l'èxit hem trobat que l'absència de

càrregues familiars augmenta la probabilitat d'èxit. D'altra banda, l'ésser dona és una característica negativa quan analitzem els determinants del fracàs. I en aquest segon cas, una anàlisi de les taules de contingència, dels coeficients de correlació i de les fitxes de les participants ens mostra que les dones pateixen d'un major nivell d'exigència a nivell de la cura de la família. Això ens porta a ressaltar la necessitat d'una millor relació entre els itineraris d'inserció i els serveis socials, de manera que es redueixi aquesta discriminació de gènere actualment existent.

Els resultats de l'anàlisi confirmen les hipòtesis referents al nombre de característiques potencials de la persona participant en l'itinerari i a l'existència de càrregues familiars. Contràriament, no s'han confirmat les hipòtesis relatives a l'experiència laboral del participant, al temps que porta a l'atur o al seu nivell de formació: el seu *background* laboral i formatiu no semblen jugar cap rol decisiu en el funcionament dels itineraris d'inserció laboral.

CAPÍTOL 6: ANÀLISI EMPÍRICA DELS EFECTES DE LA IMPLANTACIÓ D'UNA RENDA GARANTIDA FAMILIAR SOBRE ELS NIVELLS DE PRIVACIÓ A CATALUNYA

En els capítols anteriors de la tesi s'han posat en evidència un conjunt de fets que justifiquen la proposta d'introduir una nova prestació econòmica gestionada des de la Generalitat de Catalunya.

La primera qüestió a tenir en compte és que els nivells de pobresa i de privació existents al nostre país no són pas baixos, han crescut des de l'inici de la present crisi econòmica i no varen caure durant la etapa prèvia de creixement econòmic. Les famílies s'han vist afectades negativament no només pels efectes directes de la crisi, com l'augment de la desocupació o la caiguda de les borses, sinó també pels efectes negatius derivats d'algunes accions governamentals, com l'augment dels impostos o les retallades en prestacions o serveis socials.

La segona qüestió a considerar és quin ha estat el paper dels mecanismes de protecció social. Aquests van complir un important rol estabilitzador via manteniment de rendes en els primers moments de la crisi, però han acabat patint els efectes de les retallades, com en el cas de la Renda Mínima d'Inserció catalana. En aquest sentit, les llars han adoptat unes variades estratègies de supervivència, que han inclòs per exemple l'accés a les prestacions socials existents, als ajuts i els serveis oferts per les entitats sense afany de lucre o el retall en el consum.

El tercer element a tenir en compte és que, tot i que la correlació existent entre nivells de pobresa i nivells de privació és feble, la persistència en la pobresa monetària incrementa la probabilitat de patir una situació de privació.

Una quarta consideració a fer té a veure amb el fet que la Unió Europea, en el seu intent de reduir els nivells de pobresa i de privació existents, està promovent una estratègia d'inclusió activa, que gira entorn la garantia d'uns ingressos suficients, el dret a gaudir d'uns recursos socials en forma de serveis públics i de la participació activa i obligada de la persona en activitats que la insereixin en el mercat laboral. És en aquest context en què funciona la Renda Mínima d'Inserció catalana, que forma part del dispers sistema espanyol de garantia de rendes.

És tenint en compte aquests factors que aquest capítol de la tesi analitza quins serien els efectes de la introducció d'un nou programa de garantia de rendes que s'anomenaria Renda Garantida Familiar (RGF), i que partiria de l'existent RMI catalana. Més concretament, el que s'estudia són: els efectes sobre els nivells de privació dels sectors més pobres de la societat catalana i els costos econòmics d'implantar la mesura, tant en termes absoluts com relatius.

Per això, el capítol es divideix en cinc apartats. En el primer es defineix què és la RGF i es justifica l'interès de la seva introducció. En el segon, es defineix què és la renda bàsica, i es demostra que la RGF és un model feble de renda bàsica.

El tercer apartat es dedica a definir com es calcula l'import de la RGF que rebria cada llar, establint tres nivells diferents de la prestació. Un cop fet això, en la quarta part del capítol es defineix com s'ha estimat el nivell de privació de cada llar catalana. I, en el cinquè apartat, es porta a terme l'anàlisi dels efectes de la implantació de la RGF sobre els nivells de privació a Catalunya i de quin és el cost econòmic de la mesura. Finalment, es descriuen les principals conclusions del capítol.

6.1 La Renda Garantida Familiar (RGF)

En aquest apartat de la tesi es procedeix a justificar-ne la seva necessitat i a descriure'n el seu funcionament.

6.1.1 Justificació

A continuació es recullen els diversos fets constatats fins aquí que permeten justificar la proposta d'introduir una Renda Garantida Familiar (RGF) com la que es proposa en aquesta tesi.

Els nivells de pobresa i de privació a Catalunya són considerables (Idescat, INE, Ayllón, Mercader i Ramos, 2007; Ayllón i Ramos, 2008; Ayala, 2008; Pérez-Mayo, 2008), han crescut arrel de l'esclat de la crisi i no s'havien reduït durant el període previ

de creixement, mantenint-se a nivells elevats pels estàndards europeus. Les autoritats públiques han d'intervenir per reduir aquesta situació negativa que afecta una part de la població del nostre país. I en el darrera etapa de la present crisi semblen estar actuant en el sentit contrari, es retallen les prestacions socials i deixen que les entitats del tercer sector prestin serveis i donin prestacions que hauria de donar les administracions públiques. Aquest fet pot comportar que les accions subjectes a dret, basades en la llei, es converteixin en graciabls (Mata i Pallarés, 2013). En aquest escenari, un programa de garantia de rendes és un element necessari quan es persegueix un objectiu com aquest, que les administracions públiques facin front a la crisi i garanteixin drets a la ciutadania..

Hi ha uns instruments d'intervenció pública que poden servir com a base per a la implantació de la RGF. Com s'ha remarcat anteriorment, les comunitats autònomes tenen competències exclusives en matèria d'assistència social i estan duent a terme programes de rendes mínimes d'inserció. Aquests són uns programes que poden ser usats com a punt de partida per a la implantació de l'esquema que es proposa. Per al nostre estudi, aquest instrument és la Renda Mínima d'Inserció catalana (RMI).

Tal i com han mostrat Nolan i Whelan (2010) situacions permanents de pobresa augmenten la probabilitat de patir una situació de privació. A més, els efectes de la crisi econòmica són perdurables, estructurals, sobre una part de la població, com per exemple les persones que han estat expulsades del mercat de treball o les generacions de joves que poden acabar sent generacions perdudes (Laparra i Pérez-Eransas, 2012). Un programa de garantia de rendes com la Renda Garantida Familiar (RGF) podria contribuir a disminuir la incidència de la pobresa permanent al garantir al llarg del temps un nivell de renda i, per tant, reduir els nivells de privació.

El sistema de protecció social espanyol, com s'ha vist anteriorment, és un sistema fragmentat i ineficient, incapaç de lluitar contra els problemes de la pobresa i de la privació, i que dedica uns nivells molt baixos a la protecció social i més en concret a l'assistència social (Laparra i Pérez-Eransas, 2012). La prestació de la RGF hauria de complementar algunes d'aquestes prestacions socials, garantir uns nivells mínims de vida a la població, i ampliar la taxa de cobertura de l'actual Renda Mínima d'Inserció catalana.

D'altra banda, i recollint el concepte de renda bàsica que es desenvolupa en aquest capítol de la tesi, la RGF parteix de la noció que qualsevol persona que visqui en la nostra societat té dret a un ingrés mínim que li garanteixi un nivell digne de vida. Aquest fet lliga amb una de les característiques principals de l'estratègia d'inclusió activa de la Unió Europea on s'especifica que cal garantir un ingrés mínim suficient als habitants de la UE.

Convé destacar el fet que la proposta que es planteja en aquest estudi és a nivell de comunitat autònoma i, més concretament, a nivell català. Hi ha dues raons per a defensar un plantejament com aquest. La primera és que la pobresa, quan es defineix en termes relatius, és un fenomen íntimament relacionat amb el territori on es viu. En aquest sentit, el que importa són tant les rendes com el nivell de preus existents en l'àrea. Per tant, la referència de l'anàlisi ha de ser de la comunitat autònoma on es viu, atès que és el territori on les persones realitzen la major part de les seves activitats econòmiques.

La segona raó que justifica la implantació de la renda familiar garantida a nivell català és purament instrumental. Com s'ha apuntat ja en aquesta introducció, la RMI catalana pot ser usada com a base per a la construcció de la RGF⁵⁶.

Si se centra l'atenció en els efectes sobre els nivells de privació i de pobresa derivats de la implantació del programa que es presenta cal fer una consideració important. Donat que la RGF tindria una periodicitat permanent, permetria especialment incrementar l'eficiència en la lluita contra els problemes de la pobresa crònica, de la pobresa permanent i de les caigudes i recaigudes en la pobresa que han estat descrites anteriorment. (Poggi, 2007; Martín Reyes et al., 2008; García-Luque, Lafuente i Faura, 2009)

Cal però remarcar que la garantia d'una renda no serà un element de lluita de la pobresa suficient si no va acompanyada d'altres mesures que disminueixin les seves principals causes. Per citar només alguna d'aquestes polítiques, és imprescindible reduir la desocupació i la temporalitat en el mercat laboral, garantir l'accés a una educació

⁵⁶ Convé deixar clar que el que la proposta es faci a nivell de comunitat autònoma no implica en absolut la no existència d'un mecanisme de compensació que afavorís a aquelles comunitats autònomes pobres que, fent un esforç relatiu idèntic al de les comunitats més riques, no poguessin garantir un nivell adequat de renda, tenint en compte els diferents costos de la vida.

obligatòria gratuïta i de qualitat, impulsar una política d'habitatge públic, millorar l'atenció a la immigració i facilitar la conciliació laboral i familiar.

Com es mostrarà en aquest capítol de la tesi, la introducció d'un model com el proposat permetria igualment reduir els nivells de privació dels estrats més pobres de la nostra societat.

6.1.2 El model de Renda Garantida Familiar (RGF)

La prestació de Renda Garantida Familiar (RGF) que es proposa en aquesta tesi es pagaria a nivell de llar, no a nivell individual. Per a això, es computarien tots els membres de la llar, inclosos els menors d'edat.

La prestació que es rebria efectivament seria la diferència entre la prestació potencial a la qual, donada la seva composició, tindria dret la llar en el moment de presentar la sol·licitud i els ingressos obtinguts per aquesta durant els sis mesos anteriors. És, per tant, una prestació de caràcter diferencial, en el sentit que el que rep la llar està relacionat amb els seus ingressos anteriors. No és, per tant, una prestació de caràcter incondicional, està sotmesa a prova de necessitat. Per tant, es defineix com.

$PR = PP - IL$ (1), on:

PR: és la prestació a rebre per part de la llar; PP: és la prestació potencial, IL: són els ingressos de la llar.

Des del punt de vista dels requisits legals, qualsevol unitat familiar amb permís de residència legal tindria dret a rebre la RGF, sense cap límit ni pel que fa a la seva composició (ascendents o descendents) ni pel que fa a la seva data de constitució. Quant a temps de residència al país, s'exigiria mig any de residència, el període estrictament necessari per poder calcular el valor de la prestació monetària. Donat que seria una prestació de caràcter bàsic, garantit, no hi hauria cap tipus de limitació pressupostària per la RGF.

Per al càlcul de la prestació potencial s'utilitza l'escala d'equivalència modificada de l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE). Per tant, la persona de referència, el / la sustentador principal, computa com un adult equivalent; la resta de persones adultes com 0,5 cadascuna; els menors, com 0,3. En el cas de la RGF, la minoria d'edat s'estableix als 16 anys, donat que és l'edat mínima legal per treballar.

Aquesta fórmula de còmput dels membres de la llar introduiria un canvi substancial respecte a l'actual normativa de la RMI catalana (i a la vigent l'any 2005), que calcula els membres addicionals de la llar d'una manera considerablement menys generosa. Amb l'actual normativa, el primer, segon i tercer adults addicionals computen com 0,13 adults equivalents; el quart i successius, com 0,08; els menors, com 0,10.

A l'hora d'establir la prestació potencial, es parteix de tres nivells diferents de prestació individual o bàsica, la que correspondria a una unitat familiar composta per una sola persona adulta. El primer d'aquests nivells és el que correspon o equival a la prestació bàsica de la renda mínima d'inserció catalana (4.054,44 euros bruts anuals per a l'any 2005). La segona és igual al valor de la pensió no contributiva (4.510,56 bruts anuals per a aquest any). Finalment, la que correspon a l'IPREM (Indicador Públic de Rendes d'Efectes Múltiples, amb un import de 5.638,51 euros bruts anuals)⁵⁷. En tots els casos, se suposa el pagament de 12 mensualitats, sense pagues extres⁵⁸. Treballar amb tres escenaris diferents ens permet observar els efectes "marginals" de variar la prestació base o individual.

El quadre 6.1 mostra, per a diversos models de família i per als tres escenaris dissenyats (RMI, pensió no contributiva i IPREM), els imports de la prestació potencial, així com el percentatge de la prestació respecte la línia de la pobresa, expressada en tant per un.

⁵⁷ L'Indicador Públic de Renda d'Efectes Múltiples (IPREM) és l'índex de referència a l'Estat espanyol pel càlcul del llindar d'ingressos per a certs ajuts i prestacions (com ara ajudes per l'habitatge, beques, o el subsidi d'atur). Va ser introduït a la legislació pel govern Zapatero com a referent de subsidis i ajuts el juliol del 2004 en substitució del Salari Mínim Interprofessional (SMI), la funció del qual s'ha reduït només a l'àmbit laboral. El 2004 la quantia de l'IPREM coincidí amb la de l'SMI. A partir del 2005, el creixement anual de l'IPREM ha estat menor a la de l'SMI. La raó de la introducció de l'IPREM va ser que el govern socialista volia incrementar el salari mínim però que això no produís un efecte arrossegament sobre les prestacions socials.

⁵⁸ L'any 2012, aquestes prestacions individuals serien respectivament de 5.084,40 euros bruts anuals, 5.007,80, i 6.320,77. Els augments d'import de la RMI en l'època del govern tripartit català han invertit l'ordre de l'import de les prestacions. Un estudi amb dades de renda més actuals exigiria en el cas català substituir l'IPREM per l'Indicador de Renda de Sufficiència de Catalunya (IRSC), creat el 2006, i que és més generós en la seva dotació. Per a l'any 2012, i suposant 12 pagues, el valor de l'IRSC seria de 6.829,44 euros bruts anuals.

La línia de la pobresa és el 60% de la renda mitjana per adult equivalent. Com es pot observar, i comparant-ho amb la RMI catalana, la introducció de qualsevol de les variants estudiades permetria incrementar la prestació potencial per a qualsevol model de llar. L'única excepció és la llar unipersonal per al cas de la RGF basada en la RMI. L'efecte de l'augment de la prestació és major a mesura que augmenta la grandària de la llar, donada la major valoració dels membres addicionals que fa la proposta de la RGF respecte la que aplica la RMI catalana.

En tot cas, la prestació de la RGF se seguiria situant a un nivell modest, al voltant del 75,5% de la renda mediana per adult equivalent en el cas d'una major generositat, quan s'usa l'IPREM com a punt de referència. Aquest nivell de prestació seria el suficient, però, per a eliminar totalment la pobresa alta a Catalunya, definida com el 40% de la renda mediana per adult equivalent, com es pot comprovar en el quadre 6.1.

Quadre 6.1: Prestació potencial per a diversos tipus de composició familiar (euros bruts anuals, dades any 2005)

Tipus de família	Prestació potencial			
	RMI	RGF - RMI	RGF - PNC	RGF - IPREM
<i>Valor de la prestació</i>				
1 persona	4054,44	4054,44	4510,56	5638,51
2 persones adultes	4602,24	6081,66	6765,84	8457,77
1 persona adulta, 1 menor	4876,08	5270,77	5863,73	7330,06
3 persones adultes	5058,72	8108,88	9021,12	11277,02
2 persones adultes, 1 menor	5332,56	7297,99	8119,01	10149,32
1 persona adulta, 2 menors	5606,40	6487,10	7216,90	9021,62
4 persones adultes	5515,20	10136,10	11276,40	14096,28
3 persones adultes, 1 menor	5789,04	9325,21	10374,29	12968,57
2 persones adultes, 2 menors	6062,88	8514,32	9472,18	11840,87
1 persona adulta, 3 menors	6336,72	7703,44	8570,06	10713,17
5 persones adultes	5880,48	12163,32	13531,68	16915,53
4 persones adultes, 1 menor	6154,32	11352,43	12629,57	15787,83
3 persones adultes, 2 menors	6428,16	10541,54	11727,46	14660,13

Pobresa, privació i rendes mínimes a Catalunya

2 persones adultes, 3 menors	6702,00	9730,66	10825,34	13532,42
1 persona adulta, 4 menors	6975,84	8919,77	9923,23	12404,72
<i>Proporció del llindar de la pobresa (tant per un)</i>				
1 persona	0,543	0,543	0,604	0,755
2 persones adultes	0,411	0,543	0,604	0,755
1 persona adulta, 1 menor	0,502	0,543	0,604	0,755
3 persones adultes	0,339	0,543	0,604	0,755
2 persones adultes, 1 menor	0,507	0,543	0,604	0,755
1 persona adulta, 2 menors	0,469	0,543	0,604	0,755
4 persones adultes	0,295	0,543	0,604	0,755
3 persones adultes, 1 menor	0,337	0,543	0,604	0,755
2 persones adultes, 2 menors	0,386	0,543	0,604	0,755
1 persona adulta, 3 menors	0,446	0,543	0,604	0,755
5 persones adultes	0,262	0,543	0,604	0,755
4 persones adultes, 1 menor	0,294	0,543	0,604	0,755
3 persones adultes, 2 menors	0,423	0,543	0,604	0,755
2 persones adultes, 3 menors	0,374	0,543	0,604	0,755
1 persona adulta, 4 menors	0,424	0,543	0,604	0,755
<i>Proporció del llindar de la pobresa alta (tant per un)</i>				
1 persona	0,814	0,814	0,906	1,132
2 persones adultes	0,616	0,814	0,906	1,132
1 persona adulta, 1 menor	0,753	0,814	0,906	1,132
3 persones adultes	0,508	0,814	0,906	1,132
2 persones adultes, 1 menor	0,507	0,814	0,906	1,132
1 persona adulta, 2 menors	0,704	0,814	0,906	1,132
4 persones adultes	0,443	0,814	0,906	1,132
3 persones adultes, 1 menor	0,505	0,814	0,906	1,132
2 persones adultes, 2 menors	0,580	0,814	0,906	1,132
1 persona adulta, 3 menors	0,670	0,814	0,906	1,132

5 persones adultes	0,394	0,814	0,906	1,132
4 persones adultes, 1 menor	0,441	0,814	0,906	1,132
3 persones adultes, 2 menors	0,423	0,814	0,906	1,132
2 persones adultes, 3 menors	0,561	0,814	0,906	1,132
1 persona adulta, 4 menors	0,637	0,814	0,906	1,132

Font: Elaboració pròpia. Nota: RMI: Renda Mínima d'Inserció catalana; RGF – RMI: Renda Garantida Familiar nivell Renda Mínima d'Inserció; RGF – PNC: Renda Garantida Familiar nivell Pensió No Contributiva; RGF – IPREM: Renda Garantida Familiar nivell Indicador Públic de Renda d'Efectes Múltiples.

6.2 La Renda Garantida familiar com a model feble de renda bàsica

En aquest apartat es definirà el concepte de renda bàsica, què distingeix aquesta de la Renda Mínima d'Inserció (RMI). S'analitzaran també alguns estudis sobre la viabilitat d'implantar un model de renda bàsica a Catalunya. Finalment, s'explicarà el perquè la Renda Garantida Familiar (RGF) pertany a la família de les rendes bàsiques.

6.2.1. Definició de renda bàsica

Es comença definint renda bàsica, a partir de les aportacions de diversos autors i destacant-ne els elements comuns.

La renda bàsica, segons Van Parijs (2004), és un ingrés pagat per una comunitat política a tots els seus membres a nivell individual. Més concretament, per Van Parijs (2004), la renda bàsica s'ha de pagar en efectiu, no en espècie, per a poder donar llibertat a la persona en que gastar els diners⁵⁹. S'ha de proveir regularment, no en un sol pagament.

⁵⁹ Per Plant (2004), la renda bàsica incrementa l'autonomia de la persona donat que millora la seva capacitat d'elecció i de dur a terme la vida que prefereix. La disponibilitat d'un ingrés permet incrementar la tria que pot fer la persona, perquè la manca de diners vol dir que la persona està legalment impedida de fer determinades accions (per exemple, agafar un avió). I l'amplitud d'opcions a triar està relacionada amb la llibertat de l'individu. A més, la renda bàsica és millor que la provisió de béns i serveis en espècie, donat que les compres que realitzi la persona revelaran les seves preferències més que les del govern.

S'ha de donar a tots els membres de la societat, de tota edat, sempre que tinguin residència legal, usant el concepte més ampli possible de ciutadania. Sostè que s'ha de pagar individualment, no a nivell de família, és a dir considera que la prestació ha de ser independent del tipus i mida de la llar a què pertany. La renda bàsica es pot administrar tant a nivell estatal com subestatal o supraestatal i no té perquè estar lligada a un impost determinat d'on provenguin els fons per a pagar-la.

Des de la perspectiva dels requisits econòmics i laborals, el pagament de la prestació s'ha de donar sense prova de necessitat, és a dir, es paga independentment del nivell de renda o patrimoni del receptor, i sense requeriments d'ocupació, ni actual ni de predisposició al treball. Finalment, l'autor considera que l'import de la renda bàsica no necessàriament ha de cobrir les necessitats bàsiques de la persona.

Una segona definició és la usada per Raventós (2007). L'autor utilitza com a punt de referència la definició de renda bàsica proposada per la Basic Income European Network (BIEN), segons la qual la renda bàsica és (Raventós, 2007: 22):

“una renda incondicionalment garantida a tots de forma individual, sense necessitat d'una comprovació de recursos o d'estar realitzant algun tipus de treball. És una forma de renda mínima garantida que difereix de les que existeixen actualment a diversos estats europeus en tres importants sentits: primer, és pagada als individus i no a les llars; segon, és pagada independentment d'altres fonts de renda; finalment, és pagada sense implicar que la persona hagi d'estar treballant o de la voluntat d'acceptar una feina que li hagi estat oferta”.

L'autor destaca alguns dels elements primordials que es troben en la definició: és una prestació que paga l'estat, on aquest pot ser qualsevol nivell de l'administració pública; als membres residents, de forma individual; sense necessitat que la persona tingui intenció de dur a terme una activitat remunerada, apuntant que les persones porten a terme altres tipus de treball no remunerat que són útils socialment, com el treball familiar o el voluntari; i sense tenir en compte amb qui es conviu.

Raventós (2007) analitza també els programes de rendes mínimes d'inserció, i més en concret alguns dels problemes associats a ells, problemes que no existeixen en el cas de la renda bàsica. Un primer grup de problemes són comuns a prestacions assistencials per a persones sense recursos. Aquí s'hi troben: les limitacions pressupostàries d'aquests programes i la seva baixa taxa de cobertura, qüestió tractada en un capítol

anterior; el problema de la trampa de la pobresa o de la manca d'incentius a cercar una feina remunerada; l'estigmatització dels receptors de les rendes mínimes, que poden arribar a ser (auto)considerats com uns fracassats socials; l'alt cost administratiu del programa, atès que ha d'existir personal dedicat a la selecció i el seguiment de les persones participants; i lligat a aquest últim element, el control de les vides dels beneficiaris que implica la recepció de la RMI.

Un segon grup de problemes de les RMI tenen a veure amb la inserció laboral de les participants. L'autor detecta dos grans problemes: els baixos nivells d'inserció laboral dels programes i, en el cas de l'ocupació protegida, que els treballs acostumen a ser poc qualificats.

Un altre autor que defensa la validesa de la renda bàsica és Iglesias (2002, 2012). Per a aquest autor, hi ha un model fort de la renda bàsica que es caracteritza per ser, centrant l'atenció en el pagament de la prestació, individual, atès que es dona a les persones i no a les famílies. És també universal, ja que tenen dret a rebre-la tots els habitants d'un territori, i no té caràcter contributiu, ja que no cal haver pagat prèviament cap cotització per a tenir dret a rebre-la. La quantia de la renda bàsica ha de ser igual a la línia de la pobresa, definida aquí com el 50% de la renda per càpita. A més, una part de la renda bàsica no aniria directament a les persones sinó a un fons comú que estaria destinat a finançar béns i serveis públics.

Des del punt de vista dels requisits a complir, és incondicional, ja que no està lligada ni a l'existència d'una prestació assalariada (actual o anterior) ni a la recerca d'aquesta, a més de ser independent de qualsevol altre ingrés que tingui la persona. Des de la perspectiva d'aquest autor, aquesta característica de la renda bàsica implica la igualtat del ciutadà davant les exigències.

Si es presta atenció a la implementació de la renda bàsica forta, per Iglesias (2012) aquesta s'ha de basar en dues nocions. La primera és la de refosa, atès que la renda bàsica substitueix gairebé totes les altres prestacions econòmiques vigents. I la segona, la de participació, ja que l'import de la prestació, que com ja s'ha comentat abans, es divideix en dues parts (monetària i de caràcter col·lectiu com els serveis públics), i la decisió de quina ha de ser cadascuna de les parts correspon a la població.

Iglesias (2012) defineix com a models dèbils de renda bàsica febles aquells que incompleixen alguna/es de la/les tres característiques bàsiques del model fort: individualitat, universalitat i incondicionalitat. La Renda Mínima d'Inserció catalana és un exemple de model dèbil, perquè s'atorga a nivell familiar, no és universal, ja que està condicionada als ingressos de la llar i no és incondicional, donat que està vinculada al compliment d'un compromís d'inserció laboral o social.

6.2.2. Renda bàsica i mercat de treball

Una qüestió rellevant que es planteja en la literatura sobre la renda bàsica és la relació existent entre aquesta prestació i els incentius a treballar. Van Parijs (2004) analitza en el seu article l'existència d'una possible distorsió d'incentius econòmics que es puguin derivar de l'adopció d'una renda bàsica, en especial respecte el treball remunerat. L'autor argumenta que els programes de rendes mínimes pateixen del problema de la trampa de la pobresa, en el sentit que els beneficiaris tendeixen a no acceptar feines si els ingressos que reben per elles impliquen la pèrdua de la prestació, més si tenen en compte els costos de transport o de cuidar els nens que pot implicar acceptar la feina. Contràriament, un programa de renda bàsica, sempre i quan el sou que es rebi per treballar i que es trobi per sota de l'import de la renda bàsica pagui un tipus impositiu baix, fa que qualsevol feina sigui una millor opció al no treballar, eliminant el desincentiu a treballar.

Noguera (2005) assenyala que Van Parijs defensa que l'igualitarisme liberal no pot discriminar entre una persona que opta per treballar i una altra que opta per l'alternativa contrària. La primera és un tipus de persona que tria un major nivell de vida i fer-se seu un bé escàs, el lloc de treball, mentre que la segona prefereix una vida més austera i que renuncia al bé escàs, la feina a què té dret. Noguera contraposa aquesta visió amb la de White (2003), segons la qual la justícia econòmica va necessàriament lligada a la reciprocitat, a la contribució al benestar comú. Segons White, la persona té dret a reclamar un part del producte social que li permeti evitar la pobresa i la vulnerabilitat, però a canvi té el deure de dur a terme una contribució decent a canvi, en funció de les seves capacitats. Aquesta contribució pot prendre la forma de treball remunerat, treball domèstic, voluntariat o formació.

Per Pateman (2004), la renda bàsica serà un element democratitzador de les relacions laborals en el sentit que les persones tindran un major marge de maniobra per a rebutjar condicions de treball perilloses o denigrants, així com per a canviar de feina o d'obrir el seu propi negoci. A més, permetria la persona de restar inactiva, de no treballar en el mercat laboral forma sinó, per exemple, formar-se i obrir un camí en la democratització de les tasques reproductives de la llar.

Standing (2005), en el mateix sentit, argumenta que la renda bàsica és essencial perquè ajuda les persones a exercir el seu dret a la seguretat bàsica. La renda bàsica li ha de permetre tenir una perspectiva laboral de més llarg termini, donat que davant d'un fracàs laboral podrà tenir un coixí de supervivència i no veure's obligada a acceptar feines no satisfactòries. L'autor destaca igualment que la renda bàsica no pot actuar en aquest sentit com un instrument aïllat, sinó com una part d'un conjunt de polítiques que reconduixin la desigual distribució d'ingressos en la societat moderna i l'accés desigual als recursos.

En un altre article (Standing, 2004), l'autor assenyala que l'economia està cada cop més deslligada de la societat, en el sentit que no existeixen uns mecanismes adequats de regulació, de redistribució de la renda i de protecció social. En aquest sentit, la introducció d'una renda bàsica contribuiria a resoldre aquest problema. D'altra banda, la introducció d'una renda bàsica no tindria uns grans efectes sobre l'oferta de treball, donat que les persones treballen per diverses raons, i l'ingrés només n'és una d'elles. Molt poques persones estan satisfetes amb un nivell de subsistència bàsic com el que proporcionaria una renda bàsica. No és la mandra dels individus el que perjudica la societat fent baixar la seva capacitat de producció, donat que només una ínfima minoria és mandrosa o indolent; és major el cost de mantenir l'aparell de control (Standing, 2013).

En tot cas hi ha dos tipus de persones que són les que més fàcilment reduirien la seva oferta de treball amb la introducció de la renda bàsica (Standing, 2004). La primera d'elles són aquelles amb un alt cost d'oportunitat de dur a terme un treball remunerat, com les persones que tenen cura d'altres o les que volen millorar el seu nivell educatiu o de formació; en aquest cas, les persones estan fent ja un treball socialment útil –també ho és el voluntariat-. El segon és el de les persones que tenen feines amb baixos nivells

de productivitat; en aquest segon cas, els salaris tendrien a pujar i altres persons estarien interessades llavors en aconseguir aquestes feines⁶⁰.

L'eclosió d'una nova classe social, el precariat, és una altra raó per a la introducció d'una renda bàsica, segons Standing (2013). Les vies d'entrada en el precariat són el treball temporal, a temps parcial, el treball autònom subcontractat o el treball via beca. El precariat comparteix la idea que la seva feina és instrumental, només serveix per poder viure, no comporta cap satisfacció ni identitat; és oportunista, en el sentit que s'accepta el que surt; finalment, és precària. insegura. El membre del precariat no veu cap possibilitat d'ascens, de progrés dins el mercat de treball.

Des del punt de vista dels ingressos, el precariat es caracteritza per una situació de vulnerabilitat extrema: a la manca de seguretat d'ingressos via mercat de treball, hi ha una carència de garantia d'ingressos de caràcter comunitari o estatal, de suport en moments de necessitat. La renda bàsica, per tant, seria una eina per a millorar la situació d'aquest col·lectiu.

Una perspectiva diferent és la que dona Iglesias (2012), que defensa que la renda bàsica té un potencial i una inspiració anticapitalista, des del moment en què permet eludir la dependència del mercat de treball, contràriament a la proposada per autors liberals com Van Parijs, que només pretenen redistribuir renda sense posar en qüestió la lògica del sistema i que tenen una perspectiva individualista de la persona. D'altra banda, la renda bàsica ha de ser una eina per a superar aquest sistema econòmic des de la base i no un instrument dissenyat i controlat des d'instàncies administratives.

6.2.3 Alternatives a la renda bàsica

La renda bàsica no és l'única proposta de prestació de garantia d'ingressos existent, sinó que existeixen d'altres que convé considerar,

⁶⁰ Standing (2004) apunta la possibilitat d'introduir un component anticíclic en l'import de la prestació de la renda bàsica. Aquest seria més baix quan l'economia funciona bé, i les possibilitats de trobar feina són més altes, i més elevat quan l'economia funciona malament i la possibilitat de trobar un lloc de treball remunerat menor.

Una primera opció és l'ingrés participatiu d'Atkinson (1996). La prestació s'atorgaria a tota la població que no és capaç de treballar, així com a qualsevol persona capaç de treballar que porti a terme qualsevol activitat que es pugui considerar com útil des del punt de vista social. Segons Noguera (2005), aquesta és una opció pitjor que la de la renda bàsica: el nombre de beneficiaris acabaria sent aproximadament el mateix, donat que només els ganduls recalitrants no podrien optar a l'ingrés participatiu; d'altra banda, els costos d'administració del programa serien molt alts, donat que, en l'extrem, s'hauria d'inspeccionar què es fa a les llars.

La segona proposta és la del treball cívic de Beck (2000). L'autor parteix de la constatació que, en els països desenvolupats, una part creixent de la població dependrà de feines temporals. Llavors, per a evitar problemes de marginació social cal promoure programes de treball cívic, com activitats de caràcter social i polític o prestació de serveis socials, que siguin reconeguts a nivell de la societat mitjançant el pagament d'un ingrés social que tindria un nivell no inferior al de la prestació d'atur o dels subsidis assistencials. Aquests programes tindrien la doble virtut d'omplir buits deixats pel mercat i de permetre guanyar experiència laboral i autoestima a les persones més allunyades del mercat laboral. Segons Noguera (2005), els problemes d'una proposta d'aquest tipus és que es promou un tipus de feina amb baixes remuneracions i amb un probable estigma social.

Una tercera opció és l'elaborada Ackerman i Alstott (2003). Els autors volen fer compatibles els conceptes de llibertat i igualtat de la il·lustració liberal. Igualtat en el sentit que cada ciutadà té dret a una part justa i igualitària dels recursos quan arriba a la majoria d'edat⁶¹. Llibertat en el sentit que cada persona pot usar els seus recursos de la manera que cregui més convenient. La proposta d'Ackerman i Alstott es concreta en un pagament de 80.000 dòlars, en quatre anualitats de 20.000 dòlars. La ciutadana receptora hauria de complir només dos requisits bàsics, completar l'ensenyament obligatori i no haver delinquit⁶².

⁶¹ Ackerman i Alstott critiquen explícitament la perspectiva llibertariana i la seva obsessió en la reducció d'impostos i l'oposició als programes socials, donat que afavoreixen les desigualtats, deixant en una situació de desavantatge a les persones nascudes en un entorn pobre. També s'oposen a la visió utilitarista que promou les prestacions socials dirigides als més pobres sempre i quan es demostrï la necessitat i que els diners es dirigeixin cap a activitats productives o l'estalvi. En aquest segon cas, és sacrificada la llibertat de l'individu.

⁶² Ackerman i Alstott asseren que una persona de classe alta o mitjana que rep una herència no necessita demostrar a la directora de la seva agència bancària que és un ciutadà productiu quan retira

La quarta i última és la proposada per Mitchell i Watts (2004) que defensen que la millor forma de combatre la pobresa i la inseguretats en els ingressos no passa per la creació d'una garantia d'ingressos via renda bàsica sinó mitjançant la garantia, per part de l'estat, d'un lloc de treball. Segons aquest model, el problema de la manca de feina als països desenvolupats és el resultat d'unes polítiques macroeconòmiques errònies, que han estat incapaces de generar prou llocs de treball tenint en compte les preferències de la força de treball⁶³. El model de garantia de lloc de treball té les següents característiques: el sector públic actua com a equilibrador en el mercat de treball, en el sentit que proporciona llocs de treball quan no ho fa el sector privat; les feines que s'ofereixen són en activitats útils socialment, com projectes de renovació urbana o de protecció ambiental; el salari pagat pel sector públic és, com a mínim, igual al salari mínim; l'estat proporciona un salari social a la ciutadania, mitjançant la provisió d'educació, sanitat, i guarderies.

6.2.4 Estudis sobre la viabilitat de l'aplicació de la renda bàsica a Catalunya

Aquí es recullen les simulacions realitzades sobre l'impacte de la implantació de la renda bàsica a Catalunya, començant amb l'anàlisi realitzada per Iglesias (2002), que fa càlculs sobre la viabilitat econòmica i financera derivada de la implantació d'un model fort de renda bàsica a nivell de la línia de la pobresa. Aquest programa implicaria un cost del 50% de la renda bruta familiar disponible catalana (un 39% del PIB català). Assenyala que la prestació s'implantaria progressivament, en un període de 20 anys. El finançament es basaria en la reassignació de la despesa pública (com ajudes a empreses i famílies, o en defensa), de la reestructuració de l'estat del benestar (pensions, prestacions per atur, beques), i l'augment de la pressió fiscal (amb una correcció progressiva).

diners del seu compte corrent. El pagament únic permet a les persones de classe baixa tenir el mateix privilegi, i triar entre usar-lo com un suplement als seus ingressos o com a reserva davant temps difícils. Si la persona viu frugalment, o amb una parella amb alts ingressos, pot dedicar-se a treballar menys o a dedicar-se a altres tasques que li siguin més plaents, com el treball domèstic, el treball comunitari o les activitats artístiques.

⁶³ Per tant, la distinció entre desocupació voluntària i involuntària perd la seva validesa en un context de manca de llocs de treball.

L'estudi de Arcarons et al. (2005) sobre la viabilitat financera i econòmica de la renda bàsica a Catalunya es basa en uns exercicis de microsimulació amb dades provinents de les declaracions de la renda a Catalunya. La renda bàsica proposada pels autors és universal i individual, substitueix qualsevol prestació social de menor quantia, equival en import al Salari Mínim Interprofessional del 2003 (12 pagues, 5.414 euros), els menors reben tan sols una part (la meitat o un terç), els tipus impositius de l'IRPF no depenen de l'origen de la renda, s'eliminen les deduccions de l'IPRF i la renda bàsica no paga IRPF.

Els principals resultats del treball són que el tipus impositiu nominal de l'IRPF necessari per pagar la reforma hauria de ser molt elevat i que el percentatge de guanyadors és superior al de perdedors. Aquest efecte encara serà major en la realitat, ja que la mostra només inclou a persones que realitzen la declaració de la renda, i els estrats més pobres no la fan. A més, es produeix una redistribució progressiva de la renda, tant inter com intra llars i les persones que viuen soles reben un efecte perjudicial derivat de la reforma, donada l'existència d'economies d'escala en el consum, cosa que podria justificar la introducció d'una renda bàsica a nivell de la llar.

6.2.5 La Renda Garantida Familiar com a model feble de renda bàsica⁶⁴

Si es reprèn la definició de renda bàsica d'Iglesias (2012), es pot observar com el model de Renda Garantida Familiar (RGF) seria un model feble de renda bàsica, atès que s'atorgaria a nivell familiar, a aquelles llars amb nivells de renda baixos, i no arribaria al nivell de la línia de la pobresa. Incompliria, per tant, les tres condicions bàsiques d'un model fort de renda bàsica: individualitat, universalitat i incondicionalitat. En tot cas, la renda familiar podria ser parcialment individualitzada si la prestació que li correspondria al nucli familiar es dividís a parts iguals entre els seus membres majors d'edat.

En canvi, respecte al model vigent de RMI catalana de la qual partiria suposaria un clar avanç, ja que es donaria a qualsevol persona major de 18 anys responsable d'una llar, rebaixant el límit de 25 establert per la normativa vigent⁶⁵.

⁶⁴ Dues recents anàlisis comparatives entre RMI a nivell de comunitat autònoma i renda bàsica són les de Muñoz (2008) i Sanzo (2009).

També, i tal com s'ha apuntat anteriorment, la dotació seria substancialment més alta per a la majoria dels models familiars. Això permetria, encara que a nivell segurament modest, avançar en un aspecte clau de la llibertat humana: la seguretat econòmica. En aquest sentit, facilitaria l'inici de formes de vida no necessàriament lligades a la participació en el mercat, com per exemple l'opció de tenir cura de la família. D'altra banda, actuaria com a element de redistribució de la renda i garantiria, al ser calculada tenint en compte la composició de la llar i usant l'escala modificada de l'OCDE, la mateixa capacitat de compra a qualsevol persona independentment de en quin tipus de llar visqui aquesta.

Des de la perspectiva de la condicionalitat laboral, i com a mínim de manera temporal, desapareixeria el compromís de participació en accions que promouen la reinserció social i laboral, així com la necessitat de signar el conveni de reinserció. El dret a la reinserció social passaria a ser un dret en si, i no una contrapartida forçosa a una prestació econòmica. De tota manera, en la RGF proposada es mantindrien les mesures d'inserció social previstes en l'actual normativa de la RMI per a aquelles persones que les sol·licitessin.

Adicionalment, la no condicionalitat laboral hauria de contribuir a reduir un dels problemes detectats en els sistemes de rendes mínimes d'inserció, que és el de l'estigmatització de les receptores de la prestació, a l'eliminar la perspectiva negativa d'haver de fer quelcom a canvi de poder rebre uns diners. Ara, contràriament, seria més clarament un dret al qual s'hi accediria automàticament. En tot cas, seguiria donant-se el problema de l'estigmatització des del vessant que seria una prestació diferencial, a la qual només hi podrien accedir les llars amb ingressos baixos, i no totes les famílies.

Finalment, cal ressaltar que la RGF podria ser instaurada pel govern català sense grans necessitats de reformes legals, només amb un canvi en la legislació de la RMI catalana. En tot cas, i donada la reforma introduïda pel govern català el setembre del 2011, suposaria un canvi radical respecte la nova concepció i disseny de la RMI vigent.

⁶⁵ En aquests moments, només s'atorga als menors de 25 anys sota determinades circumstàncies, com tenir menors a càrrec.

Si s'observa la relació existent entre la RGF i el mercat de treball, la proposta de la RGF va en la mateixa direcció de la realitzada per Sanzo (2009), que defensa distingir de manera coherent entre els tres elements de les RMI: la garantia econòmica, el suport a la reinserció social i el suport a la reinserció laboral.

La primera consideració a fer és que amb la RGF es deslligaria la prestació econòmica de l'obligació de seguir un programa de reinserció social i/o laboral, fet que permetria agilitzar el procés administratiu de reconeixement de la prestació econòmica, que avui es veu parcialment impedita per la saturació dels serveis socials. Aquest últim element és especialment evident en un moment de greu crisi econòmica com l'actual, on una part important i creixent de les persones beneficiàries de la RMI no tenen problemes d'inserció social i, per tant, no necessiten aquest tipus de suport, sinó un bàsicament econòmic que els serveixi com matalàs a l'espera de temps millors.

En segon lloc, amb una proposta com la de la RGF, els serveis socials tindrien un major marge de maniobra per atendre aquelles persones que realment necessiten la seva atenció i suport. Només després d'un termini raonable de percepció de la prestació (per exemple, un any) s'incentivaria el contacte dels beneficiaris amb els serveis socials i/o d'orientació laboral, per veure si pertoca un programa de reinserció laboral i/o social. En tot cas, les accions del beneficiari (i del seu nucli familiar) haurien d'estar guiades per la voluntarietat. A la persona se li hauria d'oferir un menú ampli d'opcions que anessin més enllà de l'ocupació remunerada, i que tendissin a millorar el seu capital humà. En aquest sentit, la renda familiar garantida es mouria en la direcció del que Moreira (2006) anomena "dret al desenvolupament individual". Per aquest autor, (2006: 83)⁶⁶:

"Cada individu té dret a explotar el seu talent, que es poden exercir mentre es desenvolupa una funció social, com ara el treball remunerat, el no remunerat en organitzacions socials o cuidant de familiars, o millorant els seus nivells de capital humà a través de la educació i la formació".

⁶⁶ D'altra banda, un disseny d'aquest tipus s'adequaria millor a la lògica liberal de la llibertat individual i a la socialdemòcrata d'igualtat i solidaritat, com bé assenyala Sanzo (2009).

Finalment, la garantia d'ingressos i el mercat de treball presenten una relació ambivalent. La garantia de recursos ha de ser universal, aliena per tant a la relació de la persona i la família amb el mercat de treball, amb l'activitat i l'ocupació. I un correcte finançament de la renda garantida exigeix un alt nivell d'activitat econòmica i d'ocupació i, per tant, la RGF no pot estar deslligada d'una política d'incentius a la reinserció i a l'ocupació. De fet, si es vol evitar el problema de la trampa de la pobresa s'ha de mantenir un sistema d'incentius com els existents fins la reforma del 2011. Més en concret, seria necessari reintroduir la possibilitat de poder complementar els nous ingressos per una nova feina dins la unitat familiar amb el manteniment d'una part de la prestació, de manera que l'obtenció d'ingressos extres per part de la llar no comportin una caiguda idèntica dels ingressos. En tot cas, en l'estudi sobre l'impacte de la introducció de la RGF que s'ha portat a terme s'ha assumit, per a simplificar l'anàlisi, que aquests incentius no existien.

6.3 Metodologia de càlcul de la Renda Garantida Familiar (RGF)

En aquest apartat de la tesi es porta a terme el càlcul dels imports de la Renda Garantida Familiar (RGF). El primer pas consisteix en definir la metodologia emprada en el càlcul de l'ingrés brut a nivell de la llar. I llavors es calcula el nombre de llars que tenen dret a rebre la RGF així com el cost monetari de la prestació econòmica.

6.3.1. Els ingressos a nivell familiar

Per realitzar l'anàlisi dels ingressos a nivell familiar s'ha utilitzat la quarta onada (dades corresponents a l'any 2004) de la base de dades Panell de Desigualtats Socials a Catalunya (PaD) de la Fundació Jaume Bofill. Aquesta base de dades proporciona informació sobre la composició de les llars i els seus ingressos, en termes nets. S'inclou igualment informació sobre un conjunt de variables que són usades com a indicadors del nivell de privació de la llar com: les característiques de l'habitatge, els patrons de consum, els problemes de pagament d'hipoteca/lloguer o de rebuts, o els nivells de salut i de felicitat. La informació es troba tant a nivell de la llar com l'individu, contenint preguntes tant de caràcter objectiu com subjectiu. En la quarta onada del PaD es disposa de dades sobre 1.632 llars i 4.575 persones.

En aquest treball s'han assimilat els conceptes de llar i família, en el sentit que s'ha suposat que totes les persones que viuen en un mateix domicili pertanyen a la mateixa família. Per a determinar l'ingrés familiar s'han utilitzat diverses variables d'ingressos nets que s'inclouen en el PaD, sent la primera d'elles els ingressos totals a nivell de la llar. Així mateix, s'ha fet servir variables a nivell individual, que recullen ingressos de tot tipus. S'hi poden trobar ingressos primaris, com salaris tant del treball principal com d'altres feines, interessos bancaris, ingressos per lloguers d'immobles o habitatges, dividendes d'accions i ingressos extraordinaris. També es recullen ingressos secundaris, com prestacions per atur, pensions (de jubilació, invalidesa, viduïtat, orfanat), subsidis (de maternitat, família, malaltia, fills a càrrec), pensions de divorci i per manteniment de fills, renda mínima d'inserció i beques.

El primer pas per a determinar l'import brut dels ingressos anuals de la llar ha estat determinar els ingressos de cada persona. Aquí s'ha comparat la suma dels ingressos declarats de cada membre de la llar amb els ingressos totals declarats de la llar, realitzant-se les transformacions corresponents, eliminant els casos on les discrepàncies eren manifestes entre les dades individuals i a nivell de la llar, o on no hi havia dades individuals fiables. En aquest pas s'ha identificat també a la persona amb més ingressos, és a dir el/la sustentador principal. La metodologia concreta que s'ha usat en la depuració de les dades d'ingressos es descriu amb major precisió en l'annex metodològic de la tesi.

Un cop obtinguts els ingressos personals depurats, que a la base de dades són en termes nets s'han transformat a bruts, usant el programa de retencions de l'IRPF per l'any corresponent⁶⁷. Aquí convé tenir en compte que el PaD ens proporciona una informació útil per a poder realitzar la transformació. Són variables com el tipus d'ingrés de cada membre de la llar, el nombre de persones majors i menors a càrrec que viuen a la llar, el nombre i nivell de discapacitat de les persones que viuen a la llar, elements que es tenen en compte a l'hora de calcular el pas dels ingressos nets als bruts. La metodologia per a la transformació dels ingressos queda definida també amb major precisió en l'annex metodològic de la tesi.

Finalment, s'han sumat tots els ingressos bruts individuals per obtenir l'ingrés brut familiar. Una vegada realitzades aquestes operacions, han quedat 998 llars amb dades d'ingressos vàlids, on hi viuen 2.682 persones. Per tant, el nombre mig de persones per llar és de 2,7.

6.3.2. Nombre de llars amb dret a rebre la prestació i cost d'implementar la RGF

Un cop efectuats els càlculs sobre quina és la quantia de la prestació potencial de la RGF per a cada un dels tres escenaris de prestació (renda mínima, pensió mínima no

⁶⁷ Els programes d'ajuda per al càlcul de les retencions de l'IRPF estan disponibles al web de l'Agència Tributària espanyola:
http://www.agenciatributaria.es/AEAT.internet/Inicio_es_ES/Configuracion/Acceda_directamente/A_un_clic/Descarga_de_programas_de_ayuda/Renta_y_patrimonio/Renta_y_patrimonio.shtml

contributiva i IPREM) i de quins són els ingressos familiars bruts de les llars del PaD, es pot passar ara a determinar quines són les famílies que tenen dret a rebre la prestació i que, per tant, poden ser catalogades com a pobres. Les famílies que tenen dret a rebre una prestació són aquelles per a les quals la prestació potencial a què tenen dret és superior als seus ingressos⁶⁸. Segons la identitat $PR = PP - IL$, es compliria que:

- Llars amb dret a rebre la prestació: $PR > 0$ ($PP > IL$);
- Llars sense dret a rebre la prestació: $PR \leq 0$ ($PP \leq IL$).

Els resultats obtinguts en la nostra anàlisi són els següents Per al cas de la prestació Renda Garantida Familiar a nivell Renda Mínima d'Inserció el nombre d'unitats familiars amb dret a rebre la prestació és de 20 (el 2,0% del total de les 998 famílies). En el cas de la prestació a nivell de la Pensió No Contributiva existeixen 29 llars (un 2,9% del total) amb dret a rebre la RGF. Finalment, en l'escenari més generós, el de la prestació RGF a nivell IPREM, la xifra s'eleva a 71 llars (que suposen un 7,1% del total). Cal destacar que si s'apliqués estrictament el criteri de la RMI no sortiria cap llar amb dret a percebre la prestació, fet que mostra la incapacitat d'aquesta prestació de ser un instrument adequat de garantia de rendes dignes per a la població.

Així mateix, es pot realitzar el càlcul econòmic del cost derivat de la implementació del programa en cadascuna de les seves tres variants. El cost de la prestació s'ha estimat elevant poblacionalment els costos d'implantació de la RGF a nivell IPREM, la més generosa i per tant la més costosa, i comparant aquest valor amb el pressupost d'ingressos liquidat del govern català per a l'any 2005. El cost de dur a terme la prestació RGF a nivell IPREM, seria d'un màxim d'uns 690 milions d'euros de l'any 2005, equivalents a un 3,04% del pressupost d'ingressos liquidats del govern català, i a un 0,38% del PIB català⁶⁹. El cost directe implicaria multiplicar per 10 el pressupost de

⁶⁸ Cal en tot cas assenyalar que en l'anàlisi empírica desenvolupada en aquest capítol s'han agafat els ingressos de l'últim any, que eren els disponibles en la base de dades del PaD, i no els sis mesos que serien vigents amb la RGF.

⁶⁹ Cal ressaltar aquí que el PaD presenta una limitació que origina que les xifres anteriors siguin una infraestimació de la realitat. Aquesta limitació és que s'entrevisten persones que viuen en una llar, amb el que s'està excloent de la mostra a les persones que viuen al carrer o en residències, i que acostumen a trobar-se als estrats més pobres de la població. A més, cal tenir en compte aquí que l'estudi es he realitzat amb dades mostrals sobre ingressos corresponents a l'any 2004, i que, donat el context de crisi econòmica actual i els seus marcats efectes sobre els nivells de pobresa que hem tractat anteriorment, les xifres al moment actual serien manifestament superiors als que recull l'estudi que s'està presentant.

la RMI catalana gastat efectivament l'any 2005, fet que en suposaria un salt quantitatiu molt important⁷⁰.

⁷⁰ A aquest cost directe, caldria afegir-hi el cost administratiu de la prestació, la quantificació del qual no és part d'aquest estudi.

6.4 Efectes de la implantació de la Renda Garantida Familiar sobre el nivell de privació a nivell de la llar

En aquest apartat del capítol es procedeix a estudiar els impactes sobre els nivells de privació de les llars catalanes derivats de la implantació de l'esquema de Renda Garantida Familiar (RGF) descrita anteriorment. Per això, en primer lloc es descriuen tant els indicadors de privació com les variables utilitzades en l'anàlisi. En segon lloc, es detallen els resultats de l'anàlisi empírica duta a terme.

6.4.1 Càlcul dels nivells de privació de les llars

En el capítol dedicat a l'estudi dels nivells i determinants dels fenòmens de la pobresa i de la privació ja es van definir algunes de les metodologies i de les variables usades en l'anàlisi d'aquests fenòmens. El quadre 6.1 resumeix les bases de dades i les variables utilitzades en aquests treballs, centrant l'atenció ara només en els casos català i espanyol.

Quadre 6.2: Principals característiques dels estudis sobre nivells de pobresa i privació per als casos català i espanyol

Estudi	Base de dades usada	Variables usades
Martínez i Ruiz-Huerta (2000)	European Community Household Panel (ECHP)	<ul style="list-style-type: none"> • Vida diària: impagament de factures; consum de carn o peix cada dos dies; compra de roba nova; convidar a família o amics a menjar almenys un cop al mes; capacitat d'arribar a final de mes sense problemes. • Béns duradors: disposar de televisió color; telèfon; cotxe; vídeo. • Condicions de l'habitatge: lavabo amb aigua corrent; cuina pròpia; bany o dutxa; aigua calenta; inexistència de problemes en l'habitatge (com filtracions). • Estil de vida: poder anar una setmana de vacances fora de casa almenys un cop l'any; tenir capacitat de comprar mobles nous; capacitat d'estalviar, correcta calefacció a l'hivern; disposar de microones; rentavaixelles.
Ayllón, Mercader i Ramos (2007)	Panel Desigualtats Socials a Catalunya (PaD)	<ul style="list-style-type: none"> • Consum: consum de carn o peix cada setmana; comprar medicaments suposa un esforç econòmic molt gran; pot comprar roba d'abric, comprar roba nova, comprar sabates; pateix retards en pagament lloguer, retards pagament hipoteca, retards pagament rebuts. • Habitatge: existència de deficiència greu en l'habitatge; manca aigua corrent i/o vàter i/o dutxa; problemes d'humitat, problemes de falta de ventilació; mala instal·lació aigua o electricitat; problemes de fred per mal aïllament. • Secundària: dificultats per a arribar a final de mes; despeses d'habitatge és esforç econòmic molt gran; no es pot permetre tenir una casa confortable; comprar mobles nous, comprar electrodomèstics; tenir cotxe; poder fer regals als amics o familiars un cop l'any, sortir de vacances un cop l'any.
Poggi (2007)	European Community Household Panel (ECHP)	<ul style="list-style-type: none"> • Bàsica: consum de carn o peix cada dos dies; comprar roba nova; impagament de factures. • Ingrés suficient: ingrés suficient. • Qualitat de vida: disposar de televisió color, telèfon, cotxe, vídeo; convidar família o amics a menjar almenys un cop al mes; poder fer una setmana de vacances fora de casa almenys un cop l'any. • Habitatge: disposar d'inodor, aigua calenta; patir manca d'espai, manca de llum, tenir correcta calefacció, inexistència de problemes en l'habitatge (com filtracions). • Relacions socials: freqüència de converses amb veïns; freqüència de trobar-se amb gent • Salut: salut en general • Condicions del veïnat: soroll de veïns, contaminació, vandalisme o crim • Treball: estar a l'atur
Ayala i Navarro (2007)	European Community Household Panel	<ul style="list-style-type: none"> • Condicions habitatge: disposar d'aigua calenta, calefacció; no tenir sostre amb filtracions, parets amb humitats, òxid en finestres/terra; no patir

	(ECHP)	sobreocupació.
Caixa Catalunya – Obra Social (2008)	Encuesta de Condiciones de Vida (ECV)	<ul style="list-style-type: none"> • Béns duradors: disposar de telèfon, televisió, cotxe, ordinador, rentadora. • Dificultats econòmiques: dificultat arribar final de mes, fer front despeses imprevistes; les despeses de la llar són càrrega pesada; retard en pagament factures. • Condicions de l'habitatge: patir goteres, humitats; disposar de dutxa, banyera, vàter; patir manca de llum o d'espai.
Pérez-Mayo (2008)	European Community Household Panel (ECHP)	<ul style="list-style-type: none"> • Necessitats bàsiques: consum de carn o peix cada dos dies; poder convidar família o amics a sopar o copa; no patir impagament de factures; disposar de telèfon, cotxe. • Condicions de l'habitatge: tenir cuina separada, dutxa, vàter, aigua corrent; no patir manca d'espai, goteres, humitats. • Estil de vida o secundàries: poder tenir una setmana de vacances pagades, almenys un cop l'any, capacitat de reemplaçar mobles; disposar de televisió color, microones, rentavaixelles, vídeo.
Ayala, Jurado i Pérez-Mayo (2009)	Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC)	<ul style="list-style-type: none"> • No està disponible la llista completa de variables: poder anar una setmana de vacances fora de casa almenys un cop l'any, consum de carn o peix cada dos dies; disposar de televisió color, telèfon, cotxe, ordinador; no tenir impagament factures; no patir manca d'espai o llum; inexistència de problemes en l'habitatge (com goteres); correcta calefacció a l'hivern.

Font: elaboració pròpia en base a articles citats en el quadre

Aquesta tesi presta una especial atenció al concepte de privació com a instrument de mesura del benestar de les persones i de les llars. Per tant, resulta interessant analitzar com la implantació de la RGF influiria en els nivells de privació de la població, i en especial en els seus segments més desfavorits.

Tot i que l'anàlisi de privació es realitza en la major part dels treballs que s'han descrit a nivell d'individu, en aquesta tesi s'ha treballat a nivell de la llar, ja que el que es pretén analitzar els efectes que té una prestació atorgada a nivell de la llar, que és la unitat receptora de la RGF. I també perquè és indiscutible que les persones que conviuen en el mateix sostre comparteixen una sèrie important de potencialitats o de problemes que determinen en gran part els seus nivells individuals de privació. De fet, en tan sols un nombre limitat de les variables utilitzades en aquest treball (de la 18 a la 23), el nivell de privació és una dada obtingut a partir de la mitjana de les persones que el componen, i no una dada aconseguida directament a nivell familiar.

Per al càlcul del nivell de privació s'han emprat 23 variables agrupades de privació provinents d'una llista original de 41 variables de carència. S'han creat 6 categories de variables:

1. Econòmiques de nivell 1, que recullen elements que impliquen alta privació, com no ser capaç de pagar el lloguer o el rebut del gas.
2. Econòmiques de nivell 2, recullen elements que impliquen un nivell mitjà de privació, com no poder anar de vacances almenys una setmana a l'any.
3. Habitatge de nivell 1, que recopilen elements de privació important o alta en l'habitatge principal, com per exemple el no disposar de bany o d'instal·lació elèctrica.
4. Habitatge de nivell 2, les quals recullen elements de privació mitjana en l'habitatge, com la falta de llum solar o l'existència d'humitats al sostre.
5. Percepció de situació econòmica, que es concreta en una llista de variables que recullen la percepció dels integrants de la llar respecte, per exemple, la seva capacitat de pagament o d'afrontar el futur.
6. Percepció de salut i felicitat, aquí s'inclou un conjunt de variables que recullen l'opinió dels integrants de la llar pel que fa al seu estat de salut i anímic.

El llistat complet de variables de privació usades en aquest treball es presenten en el quadre 6.3. Els criteris usats per discernir si una llar està o no privada en cada variable en concret es presenta en l'annex metodològic d'aquesta tesi. Així mateix, els estadístics descriptius de les variables es troben a l'annex estadístic.

Les variables utilitzades en aquest treball s'emmarquen en el que Ouellette et al. (2004) anomenen privació social, atès que inclou variables tant de necessitats físiques, com l'alimentació o l'habitatge, com variables socials, com la possibilitat de gaudir de vacances o de fer regals. A més, en alguna de les seves variants de l'índex de privació, el nostre treball inclou variables de caràcter subjectiu, com les de l'estat de salut i felicitat dels membres de la llar. Addicionalment, en el treball es recullen igualment algunes variables que avaluen els mitjans de què disposen les llars per atendre les seves necessitats, com és el cas de tenir problemes per a poder pagar les factures. El conjunt de les variables usades va en la línia dels principals estudis realitzats en els últims anys

a nivell espanyol i català, dels quals s'han recollit en el quadre anterior les variables de privació utilitzades.

Quadre 6.3: Llista de les variables de privació agrupades usades i dels criteris usats per determinar la privació

Tipus de variable	Variable de privació
Economia 1	<ol style="list-style-type: none"> 1. No es pot permetre menjar carn o peix 2. Problemes de pagament lloguer o hipoteca 3. Problemes de pagament rebuts o compres
Economia 2	<ol style="list-style-type: none"> 1. Problemes per canviar mobles o electrodomèstics 2. Problemes per canviar de roba o sabates 3. Problemes per anar vacances o fer regals 4. No rep ajuda externa quan la necessita
Habitatge 1	<ol style="list-style-type: none"> 1. Deficiència greu en habitatge 2. Manca vàter, bany/dutxa o clavegueram 3. Falta aigua corrent o electricitat
Habitatge 2	<ol style="list-style-type: none"> 1. Falta espai, falta llum solar, existència d'humitats, hi ha mal aïllament, o falta ventilació 2. Males instal·lacions d'aigua, gas o llum
Percepció economia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Esforç derivat de les despeses d'habitatge 2. Dificultat d'arribar a final de mes 3. Mesos que es poden viure amb estalvis sense ingressos 4. Pagar la hipoteca és un problema 5. Esforç econòmic en costos salut o costos educació 6. Valoració de la posició econòmica llar respecte any anterior 7. Valoració de la posició econòmica llar en any vinent
Percepció salut i felicitat	<ol style="list-style-type: none"> 1. Percepció de l'estat salut propi 2. En els últims 30 últims dies: s'ha jugat paper útil, no s'ha pogut superar dificultats, o s'ha sentit feliç 3. Nivell de satisfacció respecte any passat 4. Compaginació responsabilitats llar i treball

Font: elaboració pròpia, en base variables PaD.

En aquesta tesi, s'ha definit privació com la incapacitat d'obtenir els béns, instal·lacions, i oportunitats de participar en la vida social d'una manera que es consideri com a apropiada en aquesta societat. També s'han tingut en compte components de benestar psicològic de les persones, ja que la seva manca també és una forma de privació. Resulta igualment interessant veure la relació existent entre les variables psicològiques amb el nivell de renda de les famílies⁷¹.

El nivell de privació de cada llar és obtingut a través del càlcul d'un índex de privació que té la forma següent:

⁷¹ Per a una anàlisi general de la relació existent entre economia i felicitat, veure els articles de Easterlin (2001) i de Frey i Stutzer (2002).

$$IP_h = \frac{\sum_{i=1}^n I_h * p_i}{\sum_{i=1}^n p_i} * 100 \quad (1)$$

on:

- I_h és una variable dicotòmica que pren valor 1 si la família està privada i 0 si no ho està. L'anàlisi duta a terme en la tesi s'han calculat els resultats per dos tipus de casos diferents, en funció del nombre i tipus de variables de privació usades.
- p_i és el pes atorgat a cada variable i s'han creat quatre tipologies diferents dels pesos.

Pel que fa al nombre de variables, s'han usat dos grans mètodes de càlcul diferents. En el primer, s'ha introduït a l'indicador els sis tipus de variables: economia nivell 1, economia nivell 2, habitatge nivell 1, habitatge nivell 2, percepció de situació econòmica, i percepció de salut. En el segon cas, s'han fet servir només els quatre primers tipus de variables, eliminant les de percepció de situació econòmica i de salut.

Pel que fa als pesos atorgats a les variables, en la primera de les variants el pes és representat pel percentatge de llars no excloses, que no pateixen la situació de privació, modificat per la importància de les variables: 1 per les categories economia nivell 1 i habitatge nivell 1, que indiquen un nivell alt de privació; 0,5 per a la resta de les categories, que són economia nivell 2, habitatge nivell 2, percepció de la situació econòmica i percepció de la salut i felicitat. En la segona variant, el pes és representat pel percentatge de llars no excloses. La tercera i quarta variant implica utilitzar l'arrel quadrada dels pesos respectius descrits per les variants 1 i 2.

Tornant a l'indicador de privació utilitzat, cal assenyalar que és l'usat en el treball d'Ayllón, Mercader i Ramos (2007), i que s'inspira en el dissenyat per Desai i Shah (1988). El valor de l'indicador IP_h es mou entre 0 i 100, on el valor 0 mostra manca absoluta de privació, és a dir, el millor dels escenaris possibles, mentre que el 100 mostra privació simultània en totes les variables i representa la pitjor situació possible.

La raó principal de treballar amb un indicador sintètic de privació és que aquest permet classificar famílies o persones en funció de la severitat de la privació (Ouellette, 2004). El principal inconvenient de treballar amb un índex d'aquest tipus és que es perd

informació sobre quina és la font o les fonts més importants de privació. Tot i així, aquesta informació es pot recuperar a través de l'anàlisi per grup de variables, com la que es porta a terme posteriorment en aquesta tesi.

De fet, i tenint en compte l'assenyalat anteriorment, en l'anàlisi empírica sobre els nivells de privació s'han definit 8 varietats diferents de l'índex. Això és perquè s'ha treballat amb 2 tipus d'índex, en funció del nombre de variables de privació incloses, i amb 4 versions d'índex, en funció dels pesos assignats a cada modalitat de variable. El quadre 6.4 explicita les 8 variants existents de l'indicador.

Quadre 6.4: Varietats de l'índex de privació

	Versió 1	Versió 2	Versió 3	Versió 4
Tipus 1	T1V1: S'usen els 6 tipus de variables. Els pesos són el % de llars no excloses, modificat per la importància del tipus de variable (1 per variables nivell 1; 0,5 per la resta)	T1V2: S'usen els 6 tipus de variables. Els pesos són el % de llars no excloses	T1V3: S'usen els 6 tipus de variables. Els pesos són l'arrel quadrada del % de llars no excloses, modificat per la importància del tipus de variable (1 per variables nivell 1; 0,5 per la resta)	T1V4: S'usen els 6 tipus de variables. Els pesos són l'arrel quadrada del % de llars no excloses
Tipus 2	T2V1: S'usen només 4 tipus de variables (econòmiques i habitatge). Els pesos són el % de llars no excloses, modificat per la importància del tipus de variable (1 per variables nivell 1; 0,5 per la resta)	T2V2: S'usen només 4 tipus de variables (econòmiques i habitatge) + els pesos són el % de llars no excloses.	T2V3: S'usen només 4 tipus de variables (econòmiques i habitatge). Els pesos són l'arrel quadrada del % de llars no excloses, modificat per la importància del tipus de variable (1 per variables nivell 1; 0,5 per la resta)	T2V4: S'usen només 4 tipus de variables (econòmiques i habitatge). Els pesos són l'arrel quadrada del % de llars no excloses

Font: elaboració pròpia, en base variables PaD.

En el cas de la importància assignada a cada variable de privació, s'ha optat per un enfocament de la prevalència (*prevalence weighting*), on es dóna un pes a cada variable en funció de la importància a nivell de la mostra que té la carència que detecta la variable en qüestió. Posteriorment, quan s'analitzi el nombre de variables on s'hi dóna

una situació de privació, s'estarà emprant l'enfocament basat en donar la mateixa importància a cada variable (*counting approach*) (Figari, 2012).

Des del punt de vista de l'ús de variables per al càlcul del nivell de privació, la novetat de la tesi que es presenta respecte al treball d'Ayllón, Mercader i Ramos (2007), és que la primera incideix en un nou conjunt de variables, les de percepció de salut i de la felicitat. A més, la tesi fa servir variables on les persones integrants de la llar comparen la seva situació amb la immediatament passada, i fan previsions sobre el seu futur, tant a nivell absolut com relatiu, i es compara amb la del conjunt de Catalunya. Finalment, l'agrupació de variables també difereix: mentre que en el treball d'Ayllón, Mercader i Ramos les variables de privació s'agrupen en tres conjunts (consum, habitatge i secundària), la tesi realitza una classificació més extensa, creant les sis agrupacions anteriorment descrites: economia 1 i 2, habitatge 1 i 2, percepció d'economia i percepció de salut.

6.4.2. Resultats de l'anàlisi de correlació

Respecte l'anàlisi empírica pròpiament dita dels nivells de privació, el primer pas que s'ha fet, un cop que s'han tingut els resultats per a cada llar, ha estat calcular els coeficients de correlació entre les vuit variants d'índexs de privació creades i els dos tipus d'ingressos familiars, la renda neta i la renda bruta per adult equivalent. Les dades es mostren en el quadre 6.5.

Quadre 6.5: Coeficients de correlació entre els indicadors de privació i els ingressos nets i bruts de les famílies (en termes d'adult equivalent)

Indicador de privació	Ingrés net	Ingrés brut
T1V1	-0,341	-0,334
T2V1	-0,354	-0,347
T1V2	-0,350	-0,341
T2V2	-0,384	-0,374
T1V3	-0,345	-0,338
T2V3	-0,358	-0,351
T1V4	-0,354	-0,345
T2V4	-0,386	-0,376

Font: elaboració pròpia, en base dades PaD. Nota: totes les correlacions són significatives al 0,01

Pel que fa a les rendes netes, els coeficients de correlació mostren uns nivells mitjans-baixos i amb l'esperat signe negatiu, que oscil·len entre -0,341 (tipus 1 versió 1) i -0,386 (tipus 2 versió 4), amb una significació de 0,01. Els resultats per a les rendes brutes són molt similars, amb valors movent-se entre -0,334 (tipus 1 versió 1) i -0,376 (tipus 2 versió 4), amb significació al 0,01.

Centrant ara l'atenció a la renda bruta, que és la usada per calcular l'import econòmic de la Renda Garantida Familiar, es calculen les correlacions per tipus de variable de privació. La correlació més alta es dona en el cas de les variables economia nivell 2, amb un valor de -0,381. El valor més baix és el corresponent a les variables de percepció de salut i felicitat, -0,088, seguides per les d'habitatge nivell 1, -0,125. Totes elles són significatives al 0,01. El quadre 6.6 mostra els resultats d'aquest anàlisi.

Quadre 6.6: Coeficients de correlació entre els indicadors sectorials de privació i els ingressos bruts de les famílies (en termes d'adult equivalent)

Categoria de variable de privació	Ingrés brut
Economia 1	-0,146
Economia 2	-0,381
Habitatge 1	-0,125
Habitatge 2	-0,148
Percepció economia	-0,189
Percepció salut i felicitat	-0,088

Font: elaboració pròpia, en base dades PaD. Nota: totes les correlacions són significatives al 0,01

Aquests resultats concorden amb el comportament previsible de les llars, ja que les variables d'economia nivell 2 són les corresponents a les despeses més prescindibles en termes relatius. Contràriament, les variables d'habitatge nivell 1 es relacionen amb despeses en elements bàsics de l'habitatge i, per tant, són menys prescindibles a curt termini. A més, tenen més relació amb els ingressos anteriors i amb la capacitat d'endeutament i d'inversió de la família.

Aquests coeficients semblen confirmar alguns resultats previs obtinguts en altres estudis sobre la relació negativa però no molt elevada entre ingrés i privació. Cal recordar aquí el treball de Martínez i Ruiz-Huerta (2000), que mostra, per al cas espanyol, una correlació negativa entre ingressos i els diferents tipus de privació definits en l'estudi. Aquests coeficients varien entre el -0,13 de l'índex d'habitatge i el -0,52 de l'índex d'estil de vida, passant pel -0,43 de l'índex total.

Els coeficients de correlació augmenten lleugerament de valor quan s'usa el logaritme de la renda en comptes de la renda. Per al cas de la renda bruta, els valors es mouen ara entre -0,378 (tipus 1 versió 1) i -0,427 (tipus 2 versió 4). Per al cas de les sectorials, els valors passen a oscil·lar entre -0,089 (les variables de percepció de salut i felicitat) i -0,436 (economia 2). Això semblaria suggerir una relació no lineal entre ingrés i privació. El detall d'aquests resultats es troba a l'annex estadístic de la tesi

Finalment, s'ha calculat la correlació entre els indicadors sectorials, els resultats que es presenten en el quadre 6.7.

Quadre 6.7: Coeficients de correlació entre els indicadors sectorials de privació i els ingressos bruts de les famílies (en termes d'adult equivalent)

Categoria variable privació	Economia 1	Economia 2	Habitatge 1	Habitatge 2	Percepció economia	Percepció salut i felicitat
Economia 1						
Economia 2	0,179					
Habitatge 1	0,091	0,167				
Habitatge 2	0,290	0,214	0,353			
Percepció economia	0,345	0,400	0,070	0,148		
Percepció salut i felicitat	0,075	0,229	0,160	0,150	0,210	

Font: elaboració pròpia, en base dades PaD. Nota: totes les correlacions són significatives al 0,01

D'entre les correlacions sectorials convé destacar en primer lloc que els valors, en general, són baixos. D'entre els que registren unes relacions més intenses, cal destacar-ne l'existent entre les variables de percepció de la situació econòmica i les dels problemes econòmics, que ens estaria mostrant que els segons influeixen de forma negativa (com calia esperar) a les perspectives financeres de les llars. També ressalta el valor comparativament elevat entre les variables d'habitatge, així com les de problemes greus d'economia i moderats d'habitatge. En aquest últim cas, ens podria estar mostrant els problemes de manteniment de l'habitatge que pateixen les persones amb problemes greus de privació a nivell econòmic.

Aquest resultat coincideix amb el trobat per Poggi (2007) en la seva anàlisi sobre la persistència de l'exclusió social a l'Estat espanyol. L'autora troba baixos nivells d'associació (menors a 0,2) entre els vuit tipus de variables d'exclusió utilitzats. Per l'autora, això indicaria que els indicadors de privació tendeixen a recollir o reflectir aspectes diferents de l'exclusió social.

6.5 Privació en llars pobres i en llars no pobres

Un cop s'han identificat les llars més pobres, les que tenen dret a rebre la Renda Garantida Familiar (RGF), i s'han calculat també els nivells de privació per a cada família, es pot procedir a fer l'anàlisi comparativa dels nivells de privació entre pobres i no pobres. Així mateix, es pot estudiar com la instauració de la prestació de RGF (als tres nivells definits, renda mínima, pensió no contributiva i Indicador Públic de Rendes d'Efectes Múltiples) permetria reduir els nivells de privació de les famílies més pobres.

En aquest punt, convé recordar un fet important ja analitzat en el capítol 2. La relació existent entre pobresa i privació no és perfecta, ja que mentre que la primera indica una manca temporal d'ingressos suficients, la segona té a veure amb els ingressos permanents. En tot cas, i tal i com es podrà comprovar a través dels resultats de l'anàlisi, hi ha una relació entre pobresa i privació que justifica la proposta d'introduir un model de RGF que ajudaria a reduir els nivells i intensitat de pobresa permanent. De fet, i tal i com s'ha vist anteriorment, la pobresa permanent pot determinar la privació, a través de tres mecanismes: el manteniment (i augment) al llarg del temps del diferencial entre necessitats materials i capacitat de satisfer-, l'augment en les deficiències quant a capacitats per cobrir les necessitats, i l'augment en la probabilitat d'ingressos no constants (Iceland i Bauman, 2007).

L'anàlisi empírica de la relació existent entre pobresa i privació es realitza a tres nivells, que es presentaran en els tres subapartats següents. Primer es calcula el valor de l'índex de privació. Llavors, es treballa amb el percentatge de famílies sense cap variable privada, que no experimenten privació en variable alguna. Finalment, s'obté el nombre de variables on la família pateix privació.

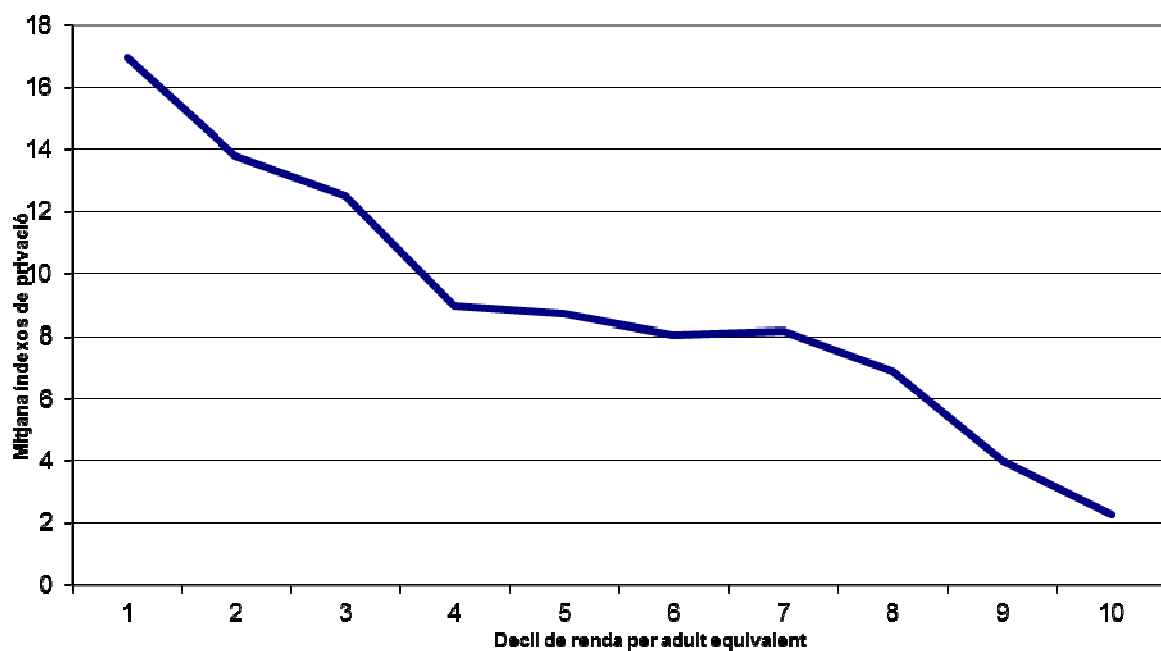
6.5.1 Anàlisi del valor de l'indicador de privació

El gràfic 6.1 mostra la relació existent entre el nivell de privació de la llar, de la mitjana dels vuit indicadors de privació i la seva renda, expressada com a renda bruta per adult equivalent. La distribució de les famílies s'ha fet per decils, on el primer representa el 10% de les llars amb menor renda i l'últim el 10% amb més ingressos.

El resultat que es desprèn d'aquest estudi és similar a l'obtingut en altres treballs previs d'Ayala, Jurado i Pérez-Mayo (2009), d'Ayllón, Mercader i Ramos (2007), i de Martínez i Ruiz-Huerta (2000), en el sentit que no hi ha una relació lineal perfecta entre nivell d'ingrés de la llar i nivell de privació.

Tot i això, el gràfic 6.1 recull un element clau, essencial per a l'objecte d'estudi d'aquesta tesi. Els nivells de privació per als sectors més pobres de la població són manifestament més grans que els dels estrats mitjans i alts. Per tant, hi ha un marge important de millora de les condicions de vida d'aquestes persones. Aquesta realitat pot ser millor constatada observant la caiguda gairebé permanent en la intensitat de privació que es produeix fins al quart decil a mesura que augmenta el nivell de renda de la llar⁷².

Gràfic 6.1: Relació existent entre nivell de privació (mitjana de les vuit variants) i el nivell de renda de la llar (en termes bruts per adult equivalent)

Font: elaboració pròpia, en base dades PaD

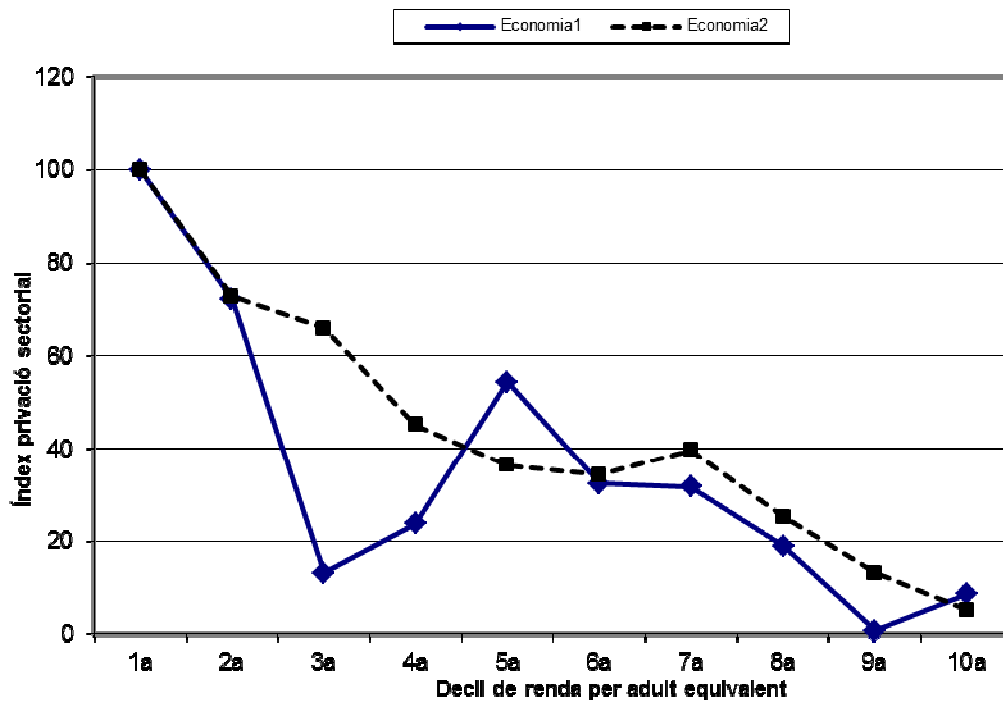
Un cop completada aquesta anàlisi de la relació entre renda i privació a nivell general, s'ha procedit a reproduir-la a nivell de variables de privació sectorials. Les conclusions més importants, que es poden veure reflectides en els gràfics 6.2 a 6.4, són les següents.

⁷² L'anàlisi a nivell de ventils, d'agrupacions del 5% de la població mostra que aquest descens es produeix fins a la setena agrupació.

En primer lloc, hi ha una relació molt clara i evident entre renda i privació de caràcter econòmic de nivell 2. Per a la variable econòmica de nivell 1, la relació no és tan marcada per al conjunt de els decils, però sí per als tres primers, on s'hi troben els estrats més pobres de la població.

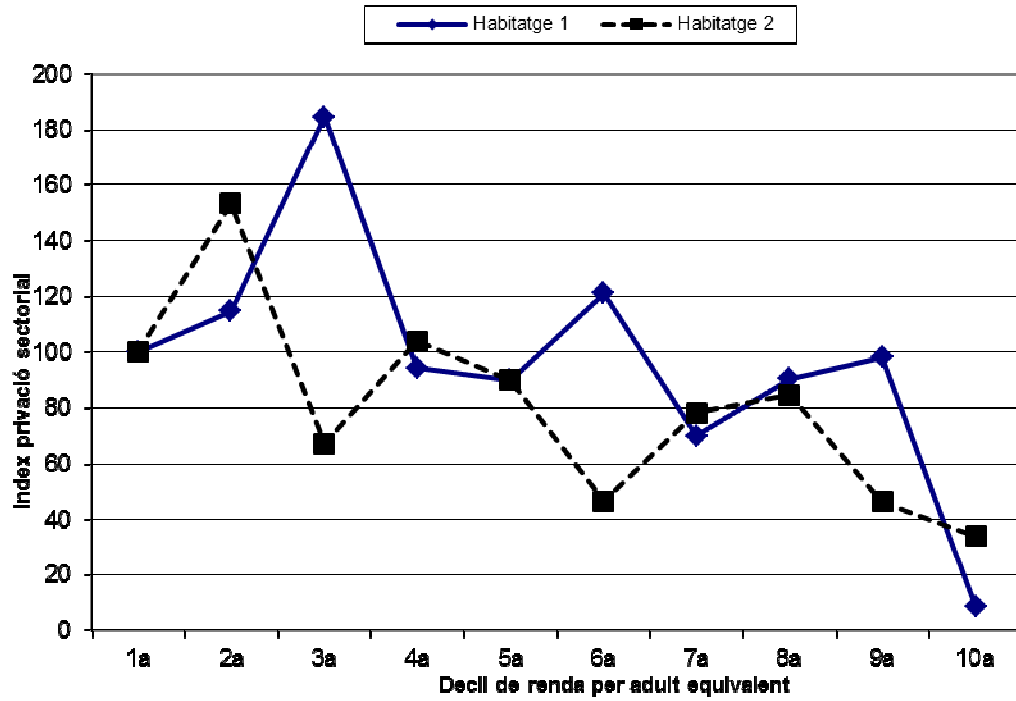
En segon lloc, la relació amb les variables de caràcter habitatge són molt més difuses. Finalment, també hi ha una relació considerable entre renda i percepció d'economia d'una banda i de salut i felicitat per l'altra, encara més clarament definida per al primer cas.

Gràfic 6.2: Relació existent entre nivell de privació sectorial d'economia i el nivell de renda de la llar (decil 1=100)

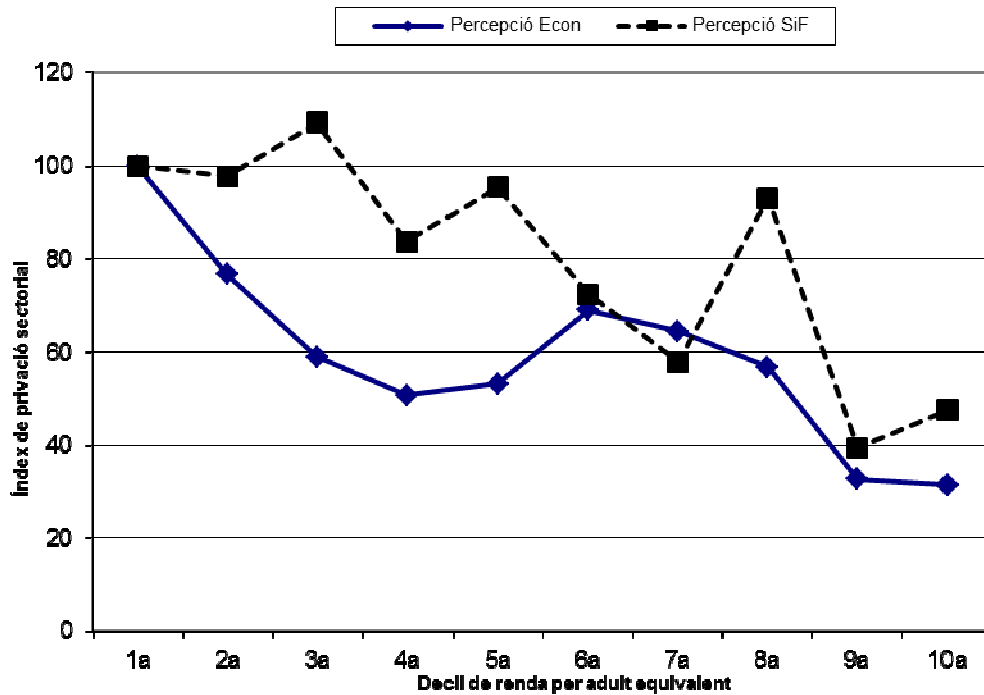
Font: elaboració pròpia, en base dades PaD

Gràfic 6.3: Relació existent entre nivell de privació sectorial d'habitatge i el nivell de renda de la llar (decil 1=100)

Font: elaboració pròpia, en base dades PaD

Gràfic 6.4: Relació existent entre nivell de percepció i el nivell de renda de la llar decil 1=100)

Font: elaboració pròpia, en base dades PaD

Posteriorment, s'ha procedit a calcular els índexs de privació per les poblacions pobres i no pobres, dades que es recullen al quadre 6.8, on es presenten els resultats, mitjana i coeficient de variació, per al conjunt dels vuit indicadors de privació.

En el quadre 6.8 es poden observar els nivells de privació de tres tipus de famílies per als tres escenaris de prestació creats (RMI, PNC i IPREM). En primer lloc, i per a cada tipus de nivell de prestació, tenim les famílies pobres, les que reben la respectiva prestació de la RGF. En segon lloc, dues subcategories de les llars que no reben la prestació, que han estat dividides entre rendes mitjanes, les llars que tenen uns ingressos el suficientment alts per a no rebre la RGF i que es troben en el 50% més proper a rebre la prestació i les rendes altes, aquelles que es troben en el 50 % més llunyà a rebre la prestació.

Les xifres del quadre 6.8 permeten constatar que hi ha una clara relació entre els nivells de privació i el nivell de renda de les llars. En concret, i per al cas de la prestació més generosa (IPREM) el nivell de privació de les famílies pobres (17,31) és un 59,5% més gran que el de les famílies de rendes mitjanes (10,85) i un 210,8% superior al de les riques (5,57).

Quadre 6.8: nivells comparatius de privació entre llars pobres i no pobres

LLARS RECEPTORES PRESTACIÓ (LLARS POBRES)			
	RGF-RMI	RGF-PNC	RGF-IPREM
Nivell de privació (mitjana 8 indicadors de privació)	25,25	23,10	17,31
<i>Coefficient de variació</i>	<i>10,96</i>	<i>10,71</i>	<i>12,54</i>
LLARS NO RECEPTORES “rendes mitjanes”			
	RGF-RMI	RGF-PNC	RGF-IPREM
Nivell de privació (mitjana 8 indicadors de privació)	10,89	11,21	10,85
<i>Coefficient de variació</i>	<i>12,02</i>	<i>12,87</i>	<i>11,47</i>
LLARS NO RECEPTORES “rendes altes”			
	RGF-RMI	RGF-PNC	RGF-IPREM
Nivell de privació (mitjana 8 indicadors de privació)	5,49	5,57	5,57
<i>Coefficient de variació</i>	<i>13,92</i>	<i>13,76</i>	<i>13,80</i>

Font: Elaboració pròpia, en base dades PaD. Nota: RGF-RMI: renda garantida familiar a nivell renda mínima inserció catalana; RGF-PNC: renda garantida familiar a nivell pensió no contributiva; RGF-IPREM: renda garantida familiar a nivell indicador públic de renda d'efectes múltiples.

En tercer lloc, i aquesta és la part més important de l'anàlisi duta a terme en aquest apartat, s'ha procedit a comparar els índexs de privació dels receptors de la RFG a nivell RMI i a nivell PNC amb els d'aquelles famílies, que reben el nom de llars incrementals, que s'afegeixen a aquests grups quan s'augmenta el nivell de la prestació. Els resultats de l'anàlisi es mostren en el quadre 6.9⁷³.

Hi ha dos casos possibles de llar incremental. El de la família incremental RMI-PNC, que sorgeix d'una situació en la qual la prestació de la RGF s'augmenta de valor des del nivell RMI al nivell PNC. I el de la llar incremental PNC-IPREM, on la prestació s'augmenta des del nivell PNC al nivell IPREM.

Per exemple, per al cas una llar composta de dos adults i de dos menors, una família amb un ingrés de 10.000 euros anuals bruts no tindria dret a rebre la prestació de l'RGF a nivell PNC, atès que el límit d'ingressos seria de 9.472,18 euros anuals. En canvi, si la prestació s'elevés al nivell IPREM, aquesta família sí que tindria dret a la prestació, ja

⁷³ Els resultats que es presenten en el quadre 5.9 s'han de prendre amb certa cautela, atès el baix nombre d'observacions que té per a les famílies incrementals.

que ara el límit d'ingressos es situaria en els 11.840,47 euros per any. Aquest seria un exemple d'una família incremental PNC-IPREM⁷⁴.

Quadre 6.9: nivells comparatius de privació entre llars receptors de la prestació i llars incrementals

	RGF-RMI	Salt RMI-PNC	RGF-PNC	Salt PNC-IPREM	RGF-IPREM
Nivell de privació (mitjana 8 indicadors de privació)	25,25	19,35	23,10	13,19	17,31
<i>Coefficient de variació</i>	<i>10,96</i>	<i>1,97</i>	<i>10,71</i>	<i>14,87</i>	<i>12,54</i>

Font: Elaboració pròpia, en base dades PaD. Nota: RGF-RMI: llars amb dret a rebre la renda garantida familiar a nivell renda mínima inserció catalana; Salt RMI-PNC: llars incrementals RMI-PNC; RGF-PNC: llars amb dret a rebre renda garantida familiar a nivell pensió no contributiva; Salt PNC-IPREM: llars incrementals PNC-IPREM; RGF-IPREM: llars amb dret a rebre renda garantida familiar a nivell indicador públic de renda d'efectes múltiples.

De les dades proporcionades en el quadre 6.9 es pot constatar que l'increment de la prestació de la RGF pot contribuir a la millora substancial de les condicions de vida dels sectors més desfavorits. Això es mostra especialment en el cas de la prestació IPREM, on es produiria una caiguda molt forta en els nivells de privació de les famílies més pobres, les que rebien la renda al nivell de les PNC, a l'augmentar-se'ls-hi quantia de la prestació i poder llavors equiparar-se als nivells de renda immediatament superior (el de les llars incrementals PNC a IPREM). La caiguda en els nivells de privació mitjans seria de 23,10 (el de les llars que ja rebien la prestació PNC) a 13,19 (els de les llars incrementals), un 42,9% en termes percentuals⁷⁵.

Les pròximes dades, recollides en el quadre 6.10, permeten ampliar l'anàlisi que s'acaba de realitzar, ja que aquest es porta a terme ara tenint en compte cadascuna de les categories de variables de privació: economia 1, economia 2, habitatge 1, habitatge 2, percepció economia, i percepció salut.

⁷⁴ Cal ressaltar finalment que les llars incrementals són un subconjunt d'algun dels altres tipus de llars creades. Per exemple, la llar incremental PNC-IPREM és part també de la llar IPREM. L'exemple usat anteriorment és vàlid també per reflectir aquesta realitat. La llar que ingressa 10.000 euros pertany al conjunt de les llars IPREM, atès que té dret a rebre la prestació de l'RGF quan s'estableix a nivell IPREM. En canvi, hi ha altres famílies que formen part del conjunt IPREM però que no formen part del incremental PNC-IPREM. Amb l'exemple de les llars compostes per 2 adults i 2 menors, una família amb un ingrés anual de 5.500 o de 8.800 euros (qualsevol inferior a la RGF nivell PNC) seria un exemple d'aquest fenomen.

⁷⁵ Cal insistir en la cautela amb què han de ser presos aquests resultats. L'índex de privació mitjana per al quintil inferior (més proper a rebre la prestació) de les famílies que no tenen dret a percebre la prestació IPREM (per tenir rendes majors, que inclou 185 observacions) és de 0,1289, lleugerament menor al de les llars incrementals. Per tant, la reducció en els nivells de privació serien encara més considerables, del 44,2%.

Quadre 6.10: nivells comparatius de privació, per categoria de variable, entre llars receptors de la prestació i llars incrementals

	RGF-RMI	Salt RMI-PNC	RGF-PNC	Salt PNC-IPREM	RGF-IPREM
Economia 1	15,65	17,40	16,18	7,28	10,97
Economia 2	48,63	35,93	55,41	39,20	45,93
Habitatge 1	9,54	2,01	7,30	2,59	4,55
Habitatge 2	3,08	25,88	19,58	7,99	6,47
Percepció economia	27,09	23,45	26,01	12,21	17,94
Percepció salut	2,72	1,42	7,27	4,69	5,76

Font: Elaboració pròpia, en base dades PaD. Nota: RGF-RMI: llars amb dret a rebre la renda garantida familiar a nivell renda mínima inserció catalana; Salt RMI-PNC: llars incrementals RMI-PNC; RGF-PNC: llars amb dret a rebre renda garantida familiar a nivell pensió no contributiva; Salt PNC-IPREM: llars incrementals PNC-IPREM; RGF-IPREM: llars amb dret a rebre renda garantida familiar a nivell indicador públic de renda d'efectes múltiples.

Dels resultats mostrats per aquest quadre cal destacar la caiguda molt forta en termes relatius, quan comparem les llars receptors de la RGF PNC amb les famílies incrementals PNC-IPREM, dels sis tipus d'indicadors. Aquest descens és especialment marcat en els casos dels indicadors de privació economia 1 i habitatge 1, que són els que contenen les variables de privació més greus. Això indica un camp important de millora derivat de la implantació d'una RGF a nivell de la prestació IPREM en àmbits tan importants com aquests (privació en economia i en habitatge).

6.5.2 Anàlisi del nombre de llars sense privació

Una altra anàlisi paral·lela a la del valor de l'índex de privació consisteix en estudiar el nombre de variables per a les quals existeix una situació de privació a cada llar. En aquest cas, s'ha dividit l'índex de privació en les diverses categories de variables que el componen (economia 1, economia 2, habitatge 1, habitatge 2, percepció economia, percepció salut), i s'ha calculat, per a cada tipus de llar, el nombre de variables a les quals existia privació.

El quadre 6.11 mostra el percentatge de famílies sense cap variable on pateixi de privació (són les 0P), amb cap o una variable amb privació (1P), i amb zero, una o dues variables privades (2P). Aquí cal recordar que tenim tres variables econòmiques de

nivell 1, quatre d'economia nivell 2, tres d'habitatge nivell 1, dos d'habitatge nivell 2, set de percepció economia, i quatre de percepció salut i felicitat.

Quadre 6.11: percentatge de famílies sense variables on es pateix de privació, per tipus de prestació de la renda garantida i per tipus de variable de privació

LLARS RECEPTORES PRESTACIÓ (LLARS POBRES)			
	RGF-RMI	RGF-PNC	RGF-IPREM
Economia 1-0P	66,2	66,7	75,9
Economia 1-1P	86,8	82,3	90,3
Economia 2-0P	7,2	12,4	19,4
Economia 2-1P	32,6	33,6	50,0
Habitatge 1-0P	68,7	76,2	85,6
Habitatge 2-0P	73,1	73,0	79,9
Percepció economia-0P	6,7	7,0	24,9
Percepció economia -1P	27,4	24,2	54,0
Percepció economia -2P	63,7	73,4	84,7
Percepció salut -0P	68,1	75,9	81,9
Percepció salut -1P	92,1	94,5	94,6
LLARS NO RECEPTORES “rendes mitjanes”			
	RGF-RMI	RGF-PNC	RGF-IPREM
Economia 1-0P	88,5	88,8	89,8
Economia 1-1P	97,8	98,0	98,3
Economia 2-0P	46,1	46,7	49,5
Economia 2-1P	67,6	68,6	70,5
Habitatge 1-0P	81,9	81,9	81,4
Habitatge 2-0P	73,0	72,9	72,2
Percepció economia-0P	48,6	49,3	50,2
Percepció economia -1P	76,2	76,9	77,2
Percepció economia -2P	90,0	89,2	89,4
Percepció salut -0P	79,9	79,8	79,3
Percepció salut -1P	95,2	95,2	95,5

LLARS NO RECEPTORES “rendes altes”			
	RGF-RMI	RGF-PNC	RGF-IPREM
Economia 1-0P	92,6	92,8	92,6
Economia 1-1P	98,4	98,7	98,7
Economia 2-0P	72,3	72,2	72,3
Economia 2-1P	90,0	91,9	91,8
Habitatge 1-0P	89,6	90,0	89,8
Habitatge 2-0P	84,8	85,0	85,1
Percepció economia-0P	51,6	52,0	51,9
Percepció economia -1P	82,9	83,7	83,7
Percepció economia -2P	94,4	95,1	94,9
Percepció salut -0P	84,1	83,9	84,0
Percepció salut -1P	99,4	99,4	99,3

Font: Elaboració pròpia, en base dades PaD. Nota: RGF-RMI: renda garantida familiar a nivell renda mínima inserció catalana; RGF-PNC: renda garantida familiar a nivell pensió no contributiva; RGF-IPREM: renda garantida familiar a nivell indicador públic de renda d'efectes múltiples.

Del quadre 6.11 es poden deduir dues qüestions rellevants. Llegint la informació per files, es produeix, per a la major part dels casos, un augment en la quantitat de famílies sense variables que registren privació a mesura que augmenta l'import de la prestació de la renda familiar, és a dir, a mesura que la família té una renda major. Per exemple, per als receptors de la prestació i per a la variable economia nivell 1, un 66,2% de les llars no tenien cap variable amb privació en el cas de la prestació a nivell de RMI, i aquesta xifra augmentava fins el 75,9 % en el cas del nivell IPREM.

Llegint les dades per blocs, podem analitzar quin és el percentatge de variables privades per a cada tipus de llar, en funció del seu nivell de renda i de si tenen dret o no a rebre la prestació. Aquí es pot observar que, a mesura que augmenta la renda de la llar, creix el percentatge de llars que no pateixen una situació de privació. Per exemple, i per a la prestació nivell RMI i variables economia 1, tenim que en el cas de les famílies pobres (les que reben la prestació) un 66,2% d'elles no estan privades de cap variable, i aquesta quantitat augmenta fins al 88,5% per a les llars de rendes mitjanes i el 92,6% per al cas de les rendes altes.

A nivell d'anàlisi per tipus de variable, els majors problemes es concentren en les variables d'economia nivell 2, les variables que reflecteixen situacions de privació

moderada, i en les de percepció de privació en economia. Els valors més baixos són els corresponents a les variables d'economia nivell 1, i habitatge 1, que reflecteixen situacions de privació alta, i a la percepció de salut i felicitat. Aquests resultats són similars als obtinguts en altres estudis previs (Martínez i Ruiz-Huerta, 2000; Ayllón, Mercader i Ramos, 2007).

Una anàlisi complementària consisteix a calcular el nombre de llars que no registren privació en cap de les 23 variables utilitzades. La informació sobre això es recull al quadre 6.12.

Quadre 6.12: Percentatge de famílies sense cap variable de privació, per tipus de prestació de la renda garantida

	RGF-RMI	RGF-PNC	RGF-IPREM
Llars receptores	1,5	1,1	10,5
Llars no receptores "tendes mitjanes"	18,6	18,7	19,9
Llars no receptores "tendes altes"	31,5	32,1	31,7

Font: Elaboració pròpia, en base dades PaD. Nota: RGF-RMI: renda garantida familiar a nivell renda mínima inserció catalana; RGF-PNC: renda garantida familiar a nivell pensió no contributiva; RGF-IPREM: renda garantida familiar a nivell indicador públic de renda d'efectes múltiples.

Les xifres del quadre 6.12 reforcen dues conclusions anteriors: un increment de la prestació contribueix a una millora en la situació de les llars més pobres, i un major nivell de renda comporta menors els nivells de privació.

Reproduint l'anterior anàlisi sobre les llars incrementals s'observa, en el quadre 6.13, que la major millora, si se centra l'atenció en el pas de la prestació de nivell PNC a IPREM, es concentra en les variables de percepció de l'economia i en les d'economia nivell 2, que és on el salt en termes relatius i absoluts és major. Per exemple, per a les variables de percepció de la situació econòmica, tan sols un 7,0% de les famílies amb dret a rebre la prestació a nivell PNC no registraven privació en cap d'aquestes variables, mentre que per a les famílies incrementals PNC-IPREM la xifra arriba fins el 37,6%. És a dir, es més que quintuplica. Els valors respectius per al cas de les variables d'economia 2 són del 12,4% i del 24,3%, però en aquest cas cal remarcar el salt en el cas de les famílies amb 0 o 1 variables privades, on el salt va del 33,6% al 61,7%.

Quadre 6.13: Percentatge de famílies sense cap variable de privació, per tipus de prestació de la renda garantida i per tipus de variable de privació, en llars receptors de la prestació i llars incrementals

	RGF-RMI	Salt RMI-PNC	RGF-PNC	Salt PNC-IPREM	RGF-IPREM
Economia 1-0P	66,2	67,9	66,7	82,5	75,9
Economia 1-1P	86,8	71,8	82,3	96,0	90,3
Economia 2-0P	7,2	24,7	12,4	24,3	19,4
Economia 2-1P	32,6	36,0	33,6	61,7	50,0
Habitatge 1-0P	68,7	94,0	76,2	92,2	85,6
Habitatge 2-0P	73,1	72,8	73,0	84,7	79,9
Percepció economia-0P	6,7	7,7	7,0	37,6	24,9
Percepció economia -1P	27,4	16,8	24,2	75,1	54,0
Percepció economia -2P	63,7	96,5	73,4	92,6	84,7
Percepció salut -0P	68,1	94,3	75,9	86,2	81,9
Percepció salut -1P	92,1	100,0	94,5	94,6	94,6

Font: Elaboració pròpia, en base dades PaD. Nota: RGF-RMI: llars amb dret a rebre la renda garantida familiar a nivell renda mínima inserció catalana; Salt RMI-PNC: llars incrementals RMI-PNC; RGF-PNC: llars amb dret a rebre renda garantida familiar a nivell pensió no contributiva; Salt PNC-IPREM: llars incrementals PNC-IPREM; RGF-IPREM: llars amb dret a rebre renda garantida familiar a nivell indicador públic de renda d'efectes múltiples.

També és convenient ressaltar que les millores en el percentatge de famílies no privades per al tipus de variable més extrema (economia 1 i habitatge 1) acostaria de forma significativa les xifres al percentatge màxim del 100% de famílies sense exclusió. Per al cas de les variables d'economia 1, la xifra seria del 82,5% de llars sense cap variable exclosa, i per l'habitatge 1 del 92,2%.

Si es passa a analitzar el tant per cent de llars sense cap variable privada obtenim la informació que s'ha resumit en el quadre 6.14.

Quadre 6.14: Percentatge de famílies sense cap variable de privació, per tipus de prestació de la renda garantida, llars receptors de la prestació i llars incrementals

	RGF-RMI	Salto RMI-PNC	RGF-PNC	Salto PNC-IPREM	RGF-IPREM
Percentatge de llars sense patir privació en cap variable	1,5	0,0	1,1	17,3	10,5

Font: Elaboració pròpia. Nota: RGF-RMI: llars amb dret a rebre la renda garantida familiar a nivell renda mínima inserció catalana; Salt RMI-PNC: llars incrementals RMI-PNC; RGF-PNC: llars amb dret a rebre renda garantida familiar a nivell pensió no contributiva; Salt PNC-IPREM: llars incrementals PNC-IPREM; RGF-IPREM: llars amb dret a rebre renda garantida familiar a nivell indicador públic de renda d'efectes múltiples.

Es confirma novament que l'augment de la prestació garantida hauria de contribuir a una millora dels nivells de benestar de la població. En aquest cas, es pot observar per l'increment del nombre de llars amb un baix nombre de variables privades per a cada categoria i per la quantitat de llars que no registren privació en cap variable. Tots dos indicadors milloren els seus registres a mesura que la prestació es torna més generosa.

6.5.3 Anàlisi del nombre de variables de privació

Amb aquest tercer tipus d'anàlisi es clou l'estudi dels efectes dels nivells de renda sobre els nivells de privació. Es calculen el nombre de variables privades per a cada tipus de llar. Aquest és un procediment complementari i alternatiu al realitzat en el subapartat anterior.

Per això, l'atenció es focalitza ara en alguns dels tipus de famílies estudiades abans: receptors de la prestació RMI, beneficiaris de la prestació PNC, receptors de la prestació IPREM, les famílies incrementals RMI a PNC i les incrementals PNC a IPREM .

La mitjana poblacional, per a les 998 llars, és de 2,86 variables privades, amb un mínim de 0 i un màxim de 18. Les xifres d'aquesta última anàlisi es resumeixen en el quadre 6.15.

Quadre 6.15: Nombre de variables privades, per tipus de prestació de la renda garantida, llars receptors de la prestació i llars incrementals

	RGF-RMI	Salt RMI-PNC	RGF-PNC	Salt PNC-IPREM	RGF-IPREM
Número de variables privades	8,40	5,47	7,53	4,60	5,82

Font: Elaboració pròpia. Nota: RGF-RMI: llars amb dret a rebre la renda garantida familiar a nivell renda mínima inserció catalana; Salt RMI-PNC: llars incrementals RMI-PNC; RGF-PNC: llars amb dret a rebre renda garantida familiar a nivell pensió no contributiva; Salt PNC-IPREM: llars incrementals PNC-IPREM; RGF-IPREM: llars amb dret a rebre renda garantida familiar a nivell indicador públic de renda d'efectes múltiples.

Els resultats que se'n poden extreure d'aquest quadre incideixen de nou amb els que s'han obtingut anteriorment, reforçant la seva validesa. La instauració d'una Renda Garantida Familiar permetria reduir els nivells de privació de les llars beneficiàries. En concret, el nombre de variables privades cau de 7,53 per les famílies receptores de la renda familiar a nivell PNC fins les 4,60 per les incrementals PNC-IPREM, que suposa una reducció del 38,9%.

6.6 Conclusions

En aquest capítol de la tesi s'han analitzat els efectes de la introducció d'un programa de garantia de rendes, la Renda Garantida Familiar (RGF), que representa un exemple d'un model de renda bàsica feble. Per a la seva constitució, la RGF partiria de l'actual Renda Mínima d'Inserció (RMI) catalana.

La RGF es pagaria a nivell de la llar, tenint en compte la composició d'aquesta i dels ingressos que hagués tingut en els sis mesos anteriors a la sol·licitud de la prestació econòmica. Per al còmput de la prestació, es tindrien en compte tots els membres que componen la llar i tots els ingressos que hagin tingut durant aquests sis mesos. La RGF comportaria una millora respecte els nivells de la prestació potencial que s'atorga actualment amb la RMI catalana. Amb aquesta dotació més generosa de la prestació, s'aconseguiria igualment augmentar la taxa de cobertura de la prestació.

La RGF relaxaria alguns dels requisits imposats actualment als potencials participants en la RMI. L'aspecte més destacat seria que s'eliminarà l'obligatorietat de la contraprestació, en forma d'implicació forçosa en un itinerari d'inserció laboral i social. Això permetria reduir els problemes d'estigmatització associats a les prestacions assistencials, així com incrementar la llibertat individual de les persones participants. La RGF inclouria però, amb caràcter voluntari, mesures d'inserció social i laboral per a les persones beneficiàries, així com incentius de caràcter econòmic a l'obtenció de noves feines.

L'anàlisi principal que s'ha dut a terme en aquest capítol ha consistit en computar quins són els efectes sobre la privació de les llars catalanes derivats de la introducció d'una prestació com la RGF. Per al còmput de la relació existent entre renda i privació, s'han usat 23 indicadors de privació agrupats de carència econòmica, d'habitatge, i de percepció de la situació econòmica i de salut i felicitat. El càlcul dels nivells de privació s'ha dut a terme usant la mitjana de vuit indicadors sintètics de privació. Les variants estan definides en funció del nombre de tipus de variables de privació emprades i del pes donat a cada tipus de variable. També s'ha fet una anàlisi a nivell de cadascuna de les tipologies de variable de privació i del nombre de variables privades.

S'ha distingit entre diferents classes de llars, en funció de si tenien dret o no a rebre la prestació de la RGF, en cadascun dels tres nivells fixats de prestació potencial: renda mínima d'inserció, pensió no contributiva i indicador públic de renda d'efectes múltiples. Això ha permès fer una anàlisi de sensibilitat per determinar els canvis que s'anirien produint en els nivells de privació de la població a mesura que s'incrementa progressivament el nivell econòmic de la RGF.

Els resultats obtinguts són robustos. Convergeixen en totes les opcions metodològiques usades per a calcular el nivell de privació. S'ha mostrat que els nivells de pobresa i privació tenen uns nivells relativament baixos (i positius) de correlació entre ells. Cal tenir en compte, però, que la literatura econòmica mostra que la persistència en situacions de pobresa porta a un major risc de patir una situació de privació material.

L'anàlisi empírica desenvolupada en aquest capítol ha mostrat que la implantació d'un programa de RGF, que s'establís al nivell de l'indicador IPREM, permetria reduir considerablement els nivells de privació de les llars més necessitades. La reducció en els nivells de privació derivats de la implementació de la RGF seria més important en les variables de privació econòmica moderada i les de percepció de la situació econòmica, i menor en les d'habitatge i de percepció de la salut.

El cost d'implantació d'un programa com aquest seria relativament reduït, al voltant d'un 0,5% del PIB català. Cal ressaltar aquí que els càlculs han estat realitzats per a l'any 2005, moment que presenta dues característiques clarament diferenciades respecte a la realitat actual, la crisi i la reducció d'ingressos públics.

Al 2005, l'economia catalana registrava alts nivells de creixement econòmic, mentre que en l'actualitat està patint la crisi més severa des de la dècada dels trenta del segle passat. La crisi, com s'ha assenyalat, ha provocat un increment dels nivells de pobresa i de privació, així com un augment de la demanda de la Renda Mínima d'Inserció catalana, ja analitzada en el capítol quatre de la tesi. Per tant, caldria esperar que les xifres de receptors de la RGF fossin en l'actualitat superiors a les existents en el moment de realitzar l'anàlisi que s'ha dut a terme en aquest capítol.

I, com a conseqüència de la crisi econòmica, els ingressos del govern català en concepte d'impostos directes, impostos indirectes i transferències s'ha reduït considerablement, fet que ha provocat un fort increment de l'endeutament i del pagament d'interessos,

limitant la capacitat de despesa en altres partides. Mentre que l'any 2007 la partida d'ingressos provinents d'endeutament, variació de passius financers, va suposar el 9,3% dels ingressos del govern català, quatre anys després la xifra havia crescut fins el 35,3%. En el vessant de les despeses, aquestes han disminuït des de l'any 2009, un cop descomptats els pagaments del deute. Per tant, la viabilitat de la RGF quedaria a nivell pressupostari més limitada que a mitjans del 2005.

CAPÍTOL 7: DETERMINANTS DE LA POBRESA I DE LA PRIVACIÓ SEVERA A CATALUNYA

En aquest capítol de la tesi s'estudien els determinants de la pobresa severa i de la privació severa a Catalunya. La definició de llar que pateix una situació de pobresa severa o de privació severa es basa en el treball realitzat anteriorment quan s'ha introduït la Renda Garantida Familiar, que definia les llars pobres extremes com aquelles amb dret a rebre aquesta prestació. A més, el nombre de llars que es considera que pateixen una situació de privació severa es troba lligada al de les llars pobres severes, com es veurà posteriorment.

El capítol s'estructura en cinc parts. En la primera es descriu la metodologia utilitzada en l'anàlisi d'aquests dos fenòmens, tant el model economètric, com la base de dades i les variables explicatives utilitzades. Els apartats segon i tercer del capítol es dediquen a descriure i analitzar els resultats de les anàlisis, els referits a la pobresa i els referits a la privació. En el quart es porta a terme un seguit de consideracions sobre el rol de l'educació. Finalment es resumeixen les principals conclusions del capítol.

7.1 Metodologia

En aquest apartat del treball s'examinen les característiques de les llars que permeten explicar les diferències existents entre nivells els nivells de privació i de pobresa a les llars. Per això es realitza una anàlisi economètrica sobre la mostra utilitzada en el capítol anterior de la tesi, amb 998 llars. S'ha fet servir un model lògit, on la variable de resposta és, per al cas de la pobresa, les famílies amb dret a rebre la prestació familiar a nivell Indicador Públic de Rendes d'Efectes Múltiples (IPREM). Es té per tant, com s'ha vist en el capítol anterior, 71 llars que són classificades com a pobres (un 7,1% del total) i les altres 927 són considerades com llars no pobres⁷⁶.

Per tant, amb l'enfocament proposat s'adopta una definició molt més estricta de l'habitual, on pobre és aquella persona que viu amb una renda inferior a la línia de la

⁷⁶ Per tant, estem tenint en compte la composició de la família i utilitzant l'escala d'equivalència modificada de l'OCDE (veure capítol 6 de la tesi, on s'analitza com s'ha dissenyat la renda familiar garantida).

pobresa relativa, definida com el 60% de la mitjana per adult equivalent del país on viu. Si s'usa la definició estàndard de pobresa el nombre de llars pobres és del 21,8%. La prestació a nivell IPREM, com es va mostrar en el capítol anterior, és equivalent a un 68% de la línia de la pobresa, el 41% de la mediana. El treball desenvolupat en aquest capítol se centra, per tant, en les característiques dels estrats més pobres de la població catalana.

Per al cas de la privació es porta a terme un conjunt de regressions lògit per a cadascuna de les vuit variants d'indicadors de privació definits en el capítol anterior. Més en concret, es consideren privats les llars que tenen un major nivell de privació i que cobreixen un nombre de famílies equivalent al de les llars que es consideren com a pobres en l'anàlisi lògit de la pobresa. Per tant, en un principi haurien de ser 71 llars per a cada varietat de l'índex de privació. El que passa és que, per a algunes varietats de l'índex de privació, el valor de tall, el que determina quina llar està privat i quina no ho està, inclou famílies que van més enllà del lloc 71. Per exemple, es pot donar el cas que el valor de tall sigui un índex de privació de 0,219, que ho comparteixin les llars situades dels llocs 70 a 72. Per a un cas com aquest, tindríem 72 llars considerades com privades i no 71.

D'altra banda, com s'ha mostrat en l'anàlisi de la literatura, una llar que pateixi una situació de pobresa no té perquè trobar-se en una situació de privació material. Així mateix, una llar que estigui en una situació de privació no ha de ser necessàriament pobre. En aquest treball, no es realitza cap tipus d'estudi per als casos de pobresa consistent, per la simultaneïtat en una llar del patiment de la pobresa i de la privació. El quadre 7.1 recull el nombre de llars considerats com a pobres o com a privades en cada una de les anàlisis implementats (pobresa i les vuit de privació).

Quadre 7.1 Nombre de casos considerats com a pobres o privats

Tipus d'indicador	Número de llars que pateixen pobresa o privació
Pobresa	71
Privació T1V1	73
Privació T2V1	72
Privació T1V2	71
Privació T2V2	72
Privació T1V3	73
Privació T2V3	72
Privació T1V4	71
Privació T2V4	83
Privació T2V4b	69

Font: elaboració pròpia, en base a PaD. Nota: pel cas del tipus 2 versió 4 de l'indicador de privació s'han dut a terme dues estimacions del model, donada la gran distància existent entre el nombre d'observacions existents entre les dues

El model economètric usat en la nostra anàlisi és el lògit. Un model lògit, és un model d'elecció binària, i està dissenyat per modelar l'elecció entre dues alternatives discretes. En aquest treball, ser pobre (o no ser-ho) per al lògit de la pobresa; patir privació (o no patir-la) en l'estudi de la privació. En el model lògit, hi ha N famílies que pertanyen a la mostra utilitzada ($i = 1, \dots, N$), amb un vector que conté x_{ki} observacions sobre k variables independents que expliquen el ser (o no) pobre, el patir (o no) privació.

En el cas que ens ocupa, cal suposar a priori que les llars:

- amb menor nivell educatiu tinguin més probabilitats de ser pobres i de patir privació.
- amb major edat tinguin majors probabilitats de ser pobres però no necessàriament de patir privació.
- amb un origen immigrant tinguin majors probabilitats de ser pobres i privats.
- amb orígens socials humils tinguin n major probabilitats de ser pobres i privats.
- Amb major vinculació amb el mercat laboral tinguin menors nivells de pobresa i patiran menys privació.

El mètode de màxima versemblança s'utilitza per estimar els paràmetres d'un model lògic (Verbeek, 2000).

Per tant, el model logit multivariant que s'estima es representa com:

$$Y^*_i = \beta_0 + \beta_1 \text{Sociod}_i + \beta_2 \text{Educ}_i + \beta_3 \text{Treb}_i + \beta_4 \text{Salut}_i + \beta_5 \text{Habit}_i + \beta_6 \text{Llar}_i + \beta_7 \text{Contr}_i + \varepsilon_i$$

Les variables explicatives o exògenes de la privació i pobresa es recullen el quadre 7.2. Les freqüències d'aquestes variables es troben a l'annex estadístic de la tesi.

Quadre 7.2: Llista de variables exògenes i categories de referència usades en les regressions lògic

<i>Personals o sociodemogràfiques</i>	
1. Sexe sustentador principal	Home , dona
2. Estat civil sustentador principal	Solter ; casat; vidu; separat/divorciat
3. Edat sustentador principal	Entre 16 i 34 anys ; entre 35 i 49, entre 50 i 64; més de 64
4. Lloc de naixement mantenidor principal	Catalunya ; Espanya o ric OCDE; altre
5. Lloc de naixement pares sustentador principal	Catalunya ; Espanya; estranger
6. Llengua pròpia sustentador principal	Català ; bilingüe català-castellà; castellà o altre
7. Origen social sustentador principal	Classe mitjana-baixa ; alta/mitjana-alta; baixa
8. Religió sustentador principal	Catòlic practicant ; Catòlic no practicant; altra religió; agnòstic; ateu
9. Ràtio de dependència	0% ; entre 1% i 50%; entre 51% i 100%; 100%; sense població edat activa
<i>Nivell educatiu</i>	
10. Nivell d'estudis sustentador principal	Primaris ; sense estudis i primària incompleta; secundària; universitat
11. Proporció d'universitaris a la llar	0% ; entre 1% i 25%, entre 26% i 50%; més del 50%
<i>Mercat laboral</i>	
12. Situació respecte al treball remunerat mantenidor principal	Treball a jornada completa ; treball a temps parcial; atur; inactivitat
13. Canvis en situació pel que fa al treball remunerat mantenidor principal	Ha treballat sempre durant l'últim any ; sempre en atur o inactiu; combinació treball i atur/inactivitat
14. Categoria professional sustentador principal	Treballador no qualificat ; empresari/gerent, tècnic/comercial qualificat; treballador qualificat; altres
15. Tipus de contracte sustentador principal	Funcionari o contracte indefinit ; temporal;

	altres, rendes no provinents treball
16. Jornada laboral sustentador principal	Entre 41 i 50 hores a la setmana ; menys de 20; entre 21 i 30; entre 31 i 40; més de 50
17. Proporció de contractes a temps complet a la llar	Més del 50% , 0%; entre 1% i 50%
18. Proporció de funcionaris o contractes indefinits a la llar	Més del 66% ; 0%; entre 1% i 33%; entre 34% i 66%
<i>Salut</i>	
19. Salut sustentador principal	Amb problemes de salut en l'últim any ; sense problemes
20. Proporció de discapacitats a la llar	0% ; entre 1% i 20%; entre 21% i 50%; més del 50%
<i>Habitatge</i>	
21. Règim tinença habitatge principal	Propietat ja pagat ; propietat hipoteca, lloguer, cessió/herència
<i>Llar</i>	
22. Nombre persones viuen a la llar	1 persona ; 2, 3, 4, més de 4
23. Nombre de menors de 16 anys a la llar	Cap ; 1, 2 o més
24. Tipus de llar	Persona sola ; monoparental; parella sola; parella fills; altres
<i>Control</i>	
25. Municipi residència (demarcació)	Barcelona ; Girona, Lleida, Tarragona
26. Municipi residència (grandària)	Menys de 2.000 habitants ; entre 2.000 i 9.999; entre 10.000 i 49.999; entre 50.000 i 99.999; entre 100.000 i 999.999, 1.000.000 o més

Font: elaboració pròpia, en base a PaD. Nota: categoria de referencia en negreta.

Aquestes variables poden ser agrupades en les següents set categories:

1. Personals o sociodemogràfiques (com l'edat, l'estat civil, el lloc de naixement o la religió del sustentador principal).
2. Relacionades amb el nivell educatiu (tant del sustentador principal –sp-, com del conjunt de la llar).
3. Relacionades amb el mercat de treball (com la situació respecte al treball remunerat del sp, canvis en la situació respecte el treball remunerat del sp, categoria professional del sp, tipus de contracte que té el sp).

4. De salut (tant del sp com del conjunt de la llar).
5. Del règim de tinença de l'habitatge.
6. De la llar (composició).
7. De control (com el municipi de residència).

Aquestes variables recullen informació continguda en el PaD i que la literatura existent ha mostrat com influents en l'existència o determinació de pobresa i de privació al nivell de l'individu o de la llar.

A l'annex metodològic de la tesi es detalla la metodologia utilitzada en l'elaboració de les variables de privació usades.

7.2 Determinants de la pobresa

7.2.1 Anàlisi multivariant de la pobresa

En aquest apartat de la tesi es procedeix a analitzar quines són les característiques de la llar que incrementen (o redueixen) la seva probabilitat de ser pobre.

El primer model estimat inclou les variables laborals. En el segon model s'hi introdueixen també les variables educatives i de control, mentre que el tercer recull les variables sociodemogràfiques i de control. El model quatre fusiona les variables més rellevants dels models dos i tres. El model cinc, partint del quatre, inclou igualment les variables de la llar, mentre que en el sisè s'hi ha recollit també les variables de salut. En el model final, el set, s'hi ha inclòs també les variables d'habitatge.

Els resultats del model final es mostren en el quadre 7.3, mentre que els resultats dels models intermedis es troben en l'annex estadístic de la tesi.

Quadre 7.3: Regressió lògit amb variable de resposta pobresa

Variable/categoria	Ràtio de risc	Coefficient	Significació	Efectes marginals (dy/dx)
Temps parcial	51,994	3,951	,000	,519
Aturat	32,786	3,490	,000	,425
Inactiu	8,568	2,148	,000	,080
Girona	,348	-1,055	,042	-.020
Lleida	2,383	,868	,026	,028
Tarragona	1,416	,348	,368	,010
Sense estudis i primària incompleta	2,470	,904	,007	,030
Secundària	,495	-,703	,201	-,014
Universitaris	,176	-1,736	,033	-.029
Catòlic no practicant	1,643	,496	,205	,013
Altres religions	19,902	2,991	,000	,302
Agnòstic	1,514	,415	,372	,012
Ateu	1,116	,110	,883	,003
2 persones	,632	-,459	,265	-,011
3 persones	1,360	,307	,510	,008
4 persones	1,478	,391	,494	,011
4 persones o més	5,700	1,740	,019	,097
Entre 1% i 20% discapacitats llar	1,304	,265	,753	,007
Entre 21% i 50% discapacitats llar	2,458	,899	,030	,032
Més de 50% discapacitats llar	,827	-,190	,765	-,004
Constant	,245	-1,406	,001	
N		856		
-2 log de la versemblança		339,820		
Pseudo R2		,315		
Percentatge d'encerts		92,8		

Font: Elaboració pròpia en base al PaD

Nota: Categories de referència: sustentador principal treballant a temps complet; província Barcelona; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal catòlic practicant; llar unipersonal; cap persona discapacitada a la llar

El quadre 7.3 mostra com la relació del sustentador principal amb l'activitat laboral formal és un determinant clau per explicar l'existència de pobresa a nivell de la llar. L'opció del treball a temps complet registra uns nivells de pobresa molt inferiors als de qualsevol altra alternativa, com el treball a temps parcial, l'atur o la inactivitat. Per exemple, l'estar aturat augmenta en 42,5 punts percentuals la probabilitat de ser pobre. El nivell d'estudis del sustentador principal és un altre element determinant dels nivells de pobresa, on es registra una relació inversa entre nivell educatiu i pobresa, amb les persones amb baixos nivells d'estudis tenint un risc de pobresa superiors als de les persones amb major nivell de titulació; les persones sense estudis tenen una probabilitat de ser pobres 3 punts superiors a les que tenen estudis primaris. L'origen de la persona, recollit mitjançant la variable religió del sustentador principal, mostra com part de les persones estrangeres, amb religions diferents de la catòlica, registren nivells superiors de pobresa, en 30,2 punts, als dels catòlics. La grandària de la llar importa també, i les llars més nombroses, amb més de 4 integrants, pateixen nivells de risc de pobresa superiors en 9,7 punts a les persones que viuen soles. L'estat de salut de la llar també importa. En concret, una proporció alta de discapacitats a la llar, entre el 21% i el 50% del total dels membres de la família, increments significativament en 3,2 punts la probabilitat que la llar sigui pobre respecte una llar sense discapacitats. Finalment, el lloc de residència també importa: la demarcació de Lleida registra nivells superiors de pobresa als de Barcelona, mentre que succeeix el contrari en el cas gironí. Els valors són, respectivament, de 2,8 i de 2,0 punts percentuals.

7.2.2 Comparació amb altres estudis

Els resultats trobats en la nostra anàlisi han de ser comparats amb els obtinguts en altres estudis realitzats a nivell català i espanyol. Cal destacar que el concepte de pobre usat no és el mateix que el d'altres treballs, tal i com s'ha explicat en l'apartat anterior. Cal tenir en compte, a més, que algunes de les variables usades en aquesta tesi per analitzar el fenomen de la pobresa no han estat utilitzades en altres, com és el cas de l'origen del sustentador principal (com el seu lloc de naixement, religió o llengua), o el de les variables proporcionals a nivell de la llar (com el de discapacitats o de treballadors a temps complet).

Respecte al treball d'Ayllón, Mercader i Ramos (2007) sobre els determinants de la pobresa a Catalunya, els resultats obtinguts coincideixen a assenyalar la importància de tres tipus de variables. La primera és el nivell d'educació del sustentador principal, així com el signe de relació (major educació implica menys risc de pobresa). La segona és la relació del sustentador principal amb el mercat laboral, on treballar a temps complet és una característica que redueix la probabilitat de ser pobre. La tercera, l'origen del sustentador principal. Aquí convé destacar que el nostre treball aporta una dada extra en incloure la religió del sustentador principal com a factor de pobresa. Així mateix, tots dos treballs assenyalen que el nombre d'integrants de la llar és una variable explicativa rellevant. La diferència és que una variable com l'edat del sustentador principal, que apareixien com a rellevants en l'estudi de Ayllón, Mercader i Ramos (2007), no apareix en la nostra anàlisi.

Respecte els resultats sobre els determinants de la pobresa (moderada) a nivell de l'estat espanyol recollits en el VI Informe Foessa (2008), realitzat per al conjunt del territori espanyol, convé ressaltar que se segueix donant una coincidència en la relació amb el mercat de treball com a element determinant de la pobresa. Per a aquesta variable, qualsevol opció diferent del contracte a temps complet empitjora la situació. També es troben resultats similars pel que fa al nivell educatiu del sustentador principal, on menors nivells impliquen major probabilitat de ser pobre. També es registra en l'Informe Foessa la importància de la relació amb el mercat laboral a nivell de la llar.

En canvi, variables com l'edat, el sexe del sustentador principal o el tipus de llar resulten ser significatives en l'Informe Foessa i no en la nostra anàlisi, mentre que el contrari succeeix amb l'origen del sustentador principal.

La comparació dels resultats sobre els determinants de la pobresa obtinguts amb els del treball de Pérez-Mayo (2008) permeten destacar les següents coincidències. En primer lloc, les variables relació amb el mercat de treball i nivell educatiu del sustentador principal són significatives. A més mantenen el mateix sentit: major implicació en el mercat laboral o nivell educatiu implica una reducció en el risc de ser pobre. En canvi, en el treball de Pérez-Mayo no apareix la variable origen del sustentador principal, però sí variables com la composició de la llar (existència de discapacitats) o el nombre de fills.

El nostre treball ofereix resultats similars als de Ayala, Jurado i Pérez-Mayo (2009), en el sentit anteriorment apuntat que la relació amb el mercat de treball (tant a nivell del sustentador principal com de la llar), i el nivell educatiu del sustentador principal són variables significatives. A major relació amb el mercat laboral i major nivell educatiu, menors són els nivells de pobresa. A més, l'estudi de Ayala, Jurado i Pérez-Mayo, implementat per al cas espanyol, també té resultats desagregats a nivell de comunitat autònoma. En el cas català, la família monoparental no és un determinant de pobresa, fet trobat igualment en el nostre treball. Contràriament, l'estudi d'Ayala, Jurado i Pérez-Mayo no recullen la influència de l'origen del sustentador principal.

7.2.3 Conclusions de l'anàlisi dels determinants de la pobresa

De l'anàlisi presentada en aquest apartat se'n poden extreure les següents conclusions principals sobre les característiques familiars i individuals que determinen la pobresa a la llar: els factors principals que influeixen estan relacionats principalment amb la situació del sustentador principal. En aquest sentit es troba en primer lloc la situació respecte al treball remunerat, on qualsevol situació diferent a la de tenir un treball a temps complet empitjora la situació de la llar (i no tan sols la situació d'inactivitat). Aquesta conclusió reforça els resultats d'estudis prèviament publicats.

En segon lloc s'ha detectat com a rellevant el rol del nivell estudis del sustentador principal, on no tenir estudis és un factor negatiu, i tenir estudis universitaris és una característica marcadament positiva. Aquesta és una conclusió que igualment coincideix amb els resultats de treballs prèviament publicats.

Especial menció requereix els resultats que afecten a l'origen del sustentador principal, ja que apareix una variable que indica que aquesta és una característica molt important: la religió que professa el sustentador principal, on tenir una religió diferent a la catòlica és un factor marcadament negatiu. Aquí, en funció de l'estudi del país de naixement de les persones implicades, es pot deduir que aquestes confessions religioses serien la musulmana i la branca evangèlica del cristianisme. Aquesta és una variable no usada en treballs prèviament publicats.

Altres variables que expliquen el fenomen de la pobresa a nivell de la llar tenen a veure amb la seva grandària (on les llars amb major nombre d'integrants tenen majors nivells de pobresa), l'estat de salut de les llars (on les famílies amb major proporció de discapacitats són més pobres) així com la variable territorial.

7.3 Determinants de la privació

7.3.1 Anàlisi multivariant

L'anàlisi del fenomen de la privació s'ha realitzat tenint en compte les vuit versions de l'indicador de privació. D'aquests vuit índexs quatre pertanyen al tipus 1, que contenen 6 tipus de variables: economia nivell 1, economia nivell 2, habitatge nivell 1, habitatge nivell 2, percepció de la situació econòmica, percepció de salut i percepció de felicitat. Els altres quatre indicadors pertanyen al tipus 2, que no inclou les variables de percepció.

Cal destacar que els resultats per l'indicador de privació tipus 1 versió 3 són els mateixos que s'han obtingut per l'indicador tipus 1 versió 1, en sentit que es tenen les mateixes llars en el grup de referència, el les famílies que pateixen nivells elevats de privació. El mateix ha succeït pels casos tipus 2 versió 3 (T2V3) i tipus 2 versió 1 (T2V1), així com pel per tipus 1 versió 4 (T1V4) i tipus 1 versió 2 (T1V2). Per tant, en la pràctica només s'han realitzat càlculs per als casos T1V1, T1V2, T2V1, T2V2 i T2V4.

La metodologia usada per l'anàlisi de la privació ha estat la mateixa que pel de la pobresa. Per tant, el primer model estimat inclou les variables laborals. En el segon model s'hi introdueixen també les variables educatives i de control, mentre que el tercer recull les variables sociodemogràfiques i de control. El model quatre fusiona les variables més rellevants dels models dos i tres. El model cinc, partint del quatre, inclou igualment les variables de la llar, mentre que en el sisè s'hi ha recollit també les variables de salut. En el model final, el set, s'hi ha inclòs també les variables d'habitatge.

Ara es mostren els resultats de l'anàlisi multivariant de la privació, presentant la informació en quadres diferents en funció de la variant d'indicador analitzada. Per tant, es comença presentant la informació corresponent als dos indicadors de tipus 1. Posteriorment, s'ofereixen els resultats per als indicadors de tipus 2.

7.3.1.1 Anàlisi multivariant models tipus 1

Per a la primera agrupació, el tipus 1, s'obtenen els següents resultats finals, resumits en els quadre 7.4a i 7.4b. Els resultats dels models intermedis es troben en l'annex estadístic de la tesi.

Quadre 7.4a: Regressió lògit amb variable de resposta privació, T1V1

Variable/categoria	Ràtio de risc	Coefficient	Significació	Efectes marginals (dy/dx)
Temps parcial	2,449	,896	,236	,040
Aturat	5,567	1,717	,040	,115
Inactiu	,556	-,588	,194	-,016
Sense estudis i primària incompleta	2,403	,877	,041	,034
Secundària	,424	-,857	,156	-.020
Universitaris	,970	-,030	,952	-.001
Dona	2,476	,906	,008)	,031
Classe alta	,638	-,449	,423	,016
Classe baixa	1,835	,607	,083	,020
Bilingüe català-castellà	1,581	,458	,467	,016
Castellà o altres	3,762	1,325	,000	,053
Entre 1% i 20% discapacitats llar	1,491	,400	,689	,014
Entre 21% i 50% discapacitats llar	3,269	1,185	,009	,056
Més de 50% discapacitats llar	5,411	1,688	,011	,110
Propietat hipoteca	2,700	,993	,027	,037
Lloguer	7,127	1,964	,000	,126
Cessió	,965	-,036	,959	-,001
Constant	,190	-1,661	,000	
N		787		
-2 log de la versemblança		288,752		
Pseudo R ²		,293		
Percentatge d'encerts		94,0		

Font: Elaboració pròpia en base al PaD

Nota: Categories de referència: sustentador principal treballant a temps complet; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal home; sustentador de classe d'origen mitjana; sustentador de llengua catalana; cap persona discapacitada a la llar; habitatge principal de propietat pagada

Els resultats que s'obtenen per aquesta primera variant d'indicador de privació coincideixen parcialment amb els de l'anàlisi de la pobresa. Continuen sent significatives les variables relació amb l'activitat del sustentador principal, nivell d'estudis del sustentador principal i proporció de discapacitats en la llar. En el cas de la privació, el ser aturat, tenir un nivell baix de titulació reglada o tenir una proporció elevada de discapacitats a la llar incrementa la probabilitat de patir una situació de privació. Els valors respectius són de 11,5 punts percentuals per l'aturat, de 3,4 punts per a la persona sense estudis, de 5,6 punts per a les llars que tenen entre el 21% i el 50% de membres discapacitats i de 11 punts per a les llars amb més d'un 50% dels membres discapacitats.

Les variables que apareixen ara en l'anàlisi de la privació són el sexe del sustentador principal, la classe social d'origen del sustentador principal, la seva llengua i el tipus de tinença d'habitatge. Els resultats mostren que ser dona, haver nascut en una llar de classe baixa, tenir una llengua diferent del català com a pròpia o viure en un pis de lloguer o de propietat amb hipoteca incrementen la probabilitat de patir nivells alts de privació. Les xifres són que ser dona augmenta en 3,1 punts la probabilitat de patir privació; haver nascut en una llar de classe baixa en 2 punts; usar el castellà o un altre idioma en 5,3 punts; viure en un pis de propietat amb hipoteca en 3,7 punts i en un pis de lloguer en 12,6 punts.

Quadre 7.4b: Regressió lògit amb variable de resposta privació, T1V2

Variable/categoria	Ràtio de risc	Coefficient	Significació	Efectes marginals (dy/dx)
Temps parcial	2,796	1,028	,179	,047
Aturat	8,211	2,105	,011	,167
Inactiu	1,011	,011	,982	,000
Sense estudis i primària incompleta	2,734	1,006	,016	,039
Secundària	,454	-,790	,167	-,018
Universitaris	,673	-,396	,482	-,010
Dona	2,206	,791	,025	,026
Bilingüe català-castellà	1,971	,678	,297	,026
Castellà o altres	3,656	1,296	,000	,050
Catòlic no practicant	2,594	,953	,073	,030
Altres religions	1,040	,039	,971	,001
Agnòstic	3,452	1,239	,032	,051
Ateu	1,840	,610	,464	,022
Entre 1% i 20% discapacitats llar	,416	-,877	,518	-,017
Entre 21% i 50% discapacitats llar	3,210	1,166	,008	,053
Més de 50% discapacitats llar	6,709	1,903	,003	,133
Propietat hipoteca	3,178	1,156	,012	,043
Lloguer	5,551	1,714	,000	,097
Cessió	,964	-,037	,958	-,001
Constant	,131	-2,032	,000	
N		783		
-2 log de la versemblança		284,125		
Pseudo R ²		,280		
Percentatge d'encerts		94,0		

Font: Elaboració pròpia en base al PaD

Nota: Categories de referència: sustentador principal treballant a temps complet; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal home; sustentador principal catòlic practicant; sustentador de llengua catalana; cap persona discapacitada a la llar; habitatge principal de propietat pagada

Aquest segon model (T1V2) permet constatar la importància de sis variables que apareixien també en el model T1V1. Són la relació amb l'activitat del sustentador principal, el seu nivell educatiu, la seva llengua principal i el seu sexe, així com la proporció de discapacitats que viuen a la llar i el règim de tinença de l'habitatge principal. El ser aturat, tenir un nivell d'educació baix, ser dona, tenir una proporció alta de discapacitats i viure en un pis de lloguer o de propietat amb hipoteca es confirmen com a factors negatius per la llar, com a elements que incrementen les probabilitats de viure en una llar amb alts nivells de privació. Els valors respectius són de 16,7 punts percentuals per l'aturat, de 3,9 punts per a la persona sense estudis, de 5,3 punts per a les llars que tenen entre el 21% i el 50% de membres discapacitats, de 11,3 punts per a les llars amb més d'un 50% dels membres discapacitats, de 2,6 punts per a la dona, de 5 punts si s'usa habitualment el castellà o un altre idioma, de 4,3 si es viu en un pis de propietat amb hipoteca i de 9,7 si es viu en un pis de lloguer.

La nova variable significativa en la variant T1V2 és la religió, on els agnòstics tenen major probabilitat de patir nivells alts de privació (5,1 punts percentuals), mentre que desapareix la variable classe social d'origen del sustentador principal.

7.3.1.2 Anàlisi multivariant models tipus 2

Per a la segona agrupació, la de les variables de privació tipus 2, on no s'hi inclouen les variables de percepció, s'ha seguit la metodologia descrita en el subapartat anterior. S'han calculat quatre regressions diferents, una per a les variants T2V1 i T2V2 i dues per a la T2V4. Els resultats finals de les regressions lògit multivariants es mostren en els quadres 7.5a a 7.5d, mentre que els resultats detallats dels models intermedis es presenten en l'annex estadístic de la tesi.

Quadre 7.5a: Regressió lògit amb variable de resposta privació, T2V1

Variable/categoria	Ràtio de risc	Coefficient	Significació	Efectes marginals (dy/dx)
Temps parcial	2,080	,732	,348	,033
Aturat	8,006	2,080	,017	,180
Inactiu	,757	-,279	,501	-,009
Sense estudis i primària incompleta	3,173	1,155	,004	,054
Secundària	,454	-,789	,187	-,020
Universitaris	,337	-1,089	,100	-,027
Dona	1,926	,655	,051	,024
Classe alta	1,449	,371	,460	,013
Classe baixa	1,983	,685	,055	,026
Bilingüe català-castellà	2,638	,970	,094	,047
Castellà o altres	2,903	1,066	,003	,048
Propietat hipoteca	1,518	,417	,377	,015
Lloguer	6,132	1,814	,000	,120
Cessió	1,293	,257	,671	,009
Constant	,138	-1,978	,000	
N		786		
-2 log de la versemblança		294,169		
Pseudo R ²		,264		
Percentatge d'encerts		93,5		

Font: Elaboració pròpia en base al PaD

Nota: Categories de referència: sustentador principal treballant a temps complet; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal home; sustentador de classe d'origen mitjana; sustentador de llengua catalana; habitatge principal de propietat pagada

El quadre 7.5a mostra que, per al model T2V1, variables com la relació respecte l'activitat, el nivell educatiu, el sexe, la classe social d'origen o la llengua de la sustentadora principal així com el règim de tinença de l'habitatge principal influeixen en els nivells de privació de les famílies. El patir una situació d'atur, tenir un nivell baix d'estudis, parlar habitualment castellà o una altra llengua diferent del català o viure en un pis de lloguer incrementen significativament les probabilitats de patir uns nivells alts

de privació. Els valors són de 18 punts percentuals per la persona en atur, de 5,4 punts per la que no té estudis, de 4,8 punts per la persona que parla habitualment el castellà o una altra llengua i de 12 punts per al que viu en un pis de lloguer.

En els casos de les sustentadores principals dones, amb origen de classe social baixa, o que són bilingües català-castellà els nivells de privació són també majors, però la significació de la relació és menor, del 90%. Els estudis universitaris tenen una influència positiva, impliquen menor probabilitat de patir privació, també amb una significació del 90%.

Quadre 7.5b: Regressió lògit amb variable de resposta privació, T2V2

Variable/categoria	Ràtio de risc	Coefficient	Significació	Efectes marginals (dy/dx)
Temps parcial	2,434	,890	,249	,045
Aturat	8,210	2,105	,014	,190
Inactiu	,833	-,182	,660	-,006
Sense estudis i primària incompleta	2,780	1,023	,011	,047
Secundària	,441	-,818	,170	-,022
Universitaris	,342	-1,074	,105	-,028
Dona	1,896	,640	,057	,024
Classe alta	1,685	,521	,279	,021
Classe baixa	1,845	,612	,088	,023
Bilingüe català-castellà	2,628	,966	,092	,048
Castellà o altres	2,741	1,008	,005	,042
Entre 1% i 20% discapacitats llar	2,616	,962	,217	,050
Entre 21% i 50% discapacitats llar	1,979	,682	,125	,030
Més de 50% discapacitats llar	1,532	,426	,528	,017
Propietat hipoteca	1,482	,393	,400	,014
Lloguer	4,947	1,599	,000	,100
Cessió	1,106	,101	,867	,003
Constant	,211	-1,554	,000	
N		786		
-2 log de la versemblança		299,202		
Pseudo R ²		,249		
Percentatge d'encerts		94,0		

Font: Elaboració pròpia en base al PaD

Nota: Categories de referència: sustentador principal treballant a temps complet; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal home; sustentador de classe d'origen mitjana; sustentador de llengua catalana; cap persona discapacitada a la llar; habitatge principal de propietat pagada

El quadre 7.5b, que registra els resultats del model T2V2, confirma els resultats obtinguts per ka variant anterior. La relació amb l'activitat econòmica, el nivell d'estudis, el sexe, la classe social d'origen i la llengua principal del sustentador

principal així com el règim de tinença de l'habitatge principal són les variables explicatives de la situació de privació a la llar. La situació d'atur, el nivell baix d'educació, el castellà i el pis de lloguer segueixen sent els principals condicionants negatius per les llars, en el sentit que la seva existència incrementa la probabilitat de patir nivells molt alts de privació. Els valors respectius són de 19 punts percentuals per a l'aturat, de 4,7 punts per a la persona sense estudis, de 4,2 punts per a la persona que té el castellà o una altra llengua com l'habitual i de 10 punts per la que viu en un pis de lloguer. Per a tots aquests casos, el nivell de significació de la categoria se situa pel damunt del 95%. Amb valors superiors al 90% s'hi troben el ser dona, tenir una classe d'origen baixa o ser bilingües català-castellà.

Quadre 7.5c: Regressió lògit amb variable de resposta privació, T2V4

Variable/categoria	Ràtio de risc	Coefficient	Significació	Efectes marginals (dy/dx)
Temps parcial	2,408	,879	,243	,049
Aturat	12,620	2,535	,003	,294
Inactiu	,847	-,167	,670	-,006
Sense estudis i primària incompleta	2,622	,964	,011	,048
Secundària	,377	-,974	,100	-,028
Universitaris	,308	-1,178	,071	-,033
Dona	2,128	,755	,017	,032
Classe alta	1,489	,398	,403	,017
Classe baixa	2,190	,784	,020	,035
Bilingüe català-castellà	2,148	,765	,175	,039
Castellà o altres	2,601	,956	,004	,044
Entre 1% i 20% discapacitats llar	2,366	,861	,269	,047
Entre 21% i 50% discapacitats llar	2,988	1,095	,006	,063
Més de 50% discapacitats llar	2,419	,884	,144	,049
Propietat hipoteca	1,290	,255	,563	,010
Lloguer	3,741	1,319	,000	,082
Cessió	,708	-,346	,559	-,012
Constant	,258	-1,356	,002	
N		786		
-2 log de la versemblança		324,644		
Pseudo R ²		,285		
Percentatge d'encerts		92,9		

Font: Elaboració pròpia en base al PaD

Nota: Categories de referència: sustentador principal treballant a temps complet; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal home; sustentador de classe d'origen mitjana; sustentador de llengua catalana; cap persona discapacitada a la llar; habitatge principal de propietat pagada

Els resultats finals del model T2V4, que es detallen en el quadre 7.5c, reforcen les conclusions obtingudes en el sentit que un reduït nombre de variables i de categories expliquen l'existència d'alts nivells de privació a nivell de la llar. Les llars amb una

sustentadora principal en atur (augment de la probabilitat de patir privació en 29,4 punts percentuals), amb un baix nivell educatiu (increment del 4,8 punts), amb el castellà o una altra llengua com a llengua d'ús propi (augment en 3,9 punts), d'origen social de classe baixa (increment de 3,5 punts) i que viuen en un pis de lloguer (augment en 8,2 punts) segueixen sortint amb una probabilitat major de patir alts nivells de privació. Per aquest model destaca el fet que tenir una sustentadora principal dona és una característica que augmenta la probabilitat de patir privació amb una significació superior al 95% (en 3,2 punts), el mateix que succeeix amb les llars amb una proporció alta de discapacitats (en 6,3 punts), mentre que els estudis secundaris i universitaris disminueixen aquesta probabilitat amb una significació del 90%.

Quadre 7.5d: Regressió lògit amb variable de resposta privació, T2V4b

Variable/categoria	Ràtio de risc	Coefficient	Significació	Efectes marginals (dy/dx)
Temps parcial	2,650	,974	,203	,050
Aturat	9,529	2,254	,008	,213
Inactiu	,848	-,165	,696	-,005
Sense estudis i primària incompleta	2,747	1,011	,014	,046
Secundària	,464	-,769	,199	-,020
Universitaris	,347	-1,059	,110	-,027
Dona	2,085	,735	,030	,028
Classe alta	1,794	,584	,228	,023
Classe baixa	1,916	,650	,075	,025
Bilingüe català-castellà	2,633	,968	,090	,047
Castellà o altres	2,422	,885	,014	,035
Entre 1% i 20% discapacitats llar	2,785	1,024	,187	,054
Entre 21% i 50% discapacitats llar	2,165	,772	,082	,034
Més de 50% discapacitats llar	1,627	,487	,470	,020
Propietat hipoteca	1,517	,417	,375	,015
Lloguer	4,092	1,409	,000	,080
Cessió	1,056	,055	,927	,002
Constant	,226	-1,489	,001	
N		786		
-2 log de la versemblança		294,112		
Pseudo R ²		,237		
Percentatge encerts		94,1		

Font: Elaboració pròpia en base al PaD

Nota: Categories de referència: sustentador principal treballant a temps complet; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal home; sustentador de classe d'origen mitjana; sustentador de llengua catalana; cap persona discapacitada a la llar; habitatge principal de propietat pagada

Els resultats finals del model T2V4b, detallats en el quadre 7.5d, reforcen de nou les conclusions obtingudes fins ara: les amb una sustentadora principal en atur, amb un baix nivell educatiu, amb el castellà o una altra llengua com a llengua d'ús propi i que viuen en un pis de lloguer segueixen sortint amb una probabilitat major de registrar uns nivells

de privació elevats. Els valors són de 21,3 punts percentuals per les aturades, de 4,6 punts per a les sense estudis, de 3,5 punts per a les persones que usen habitualment el castellà o una altra llengua i de 8 punts per a les que viuen en un pis de lloguer. Per aquest model, la classe social baixa, el bilingüisme català-castellà i una proporció mitjana de discapacitats són variables rellevants amb una significació del 90%.

Quadre 7.6: Comparació de resultats entre models T1 i models T2

Variables i categories explicatives/Model	T1	T2
Principals (apareixen sempre amb una significació mínima del 95%)	<ul style="list-style-type: none"> • Relació amb activitat: aturat (+) • Nivell estudis: sense estudis o primària incompleta (+) • Sexe: dona (+) • Idioma: Castellà o altres (+) • Percentatge de discapacitats: entre 21% i 50% (+) • Percentatge de discapacitats: més del 50% (+) • Règim tinença habitatge: propietat amb hipoteca (+) • Règim tinença habitatge: lloguer (+) 	<ul style="list-style-type: none"> • Relació amb activitat: aturat (+) • Nivell estudis: sense estudis o primària incompleta (+) • Idioma: Castellà o altres (+) • Règim tinença habitatge: lloguer (+)
Secundàries (apareixen amb significacions superiors al 90% o en alguns models al 95%)	<ul style="list-style-type: none"> • Classe social origen: baixa (+) • Religió: catòlic no practicant (+) • Religió: agnòstic (+) 	<ul style="list-style-type: none"> • Sexe: dona (+) • Nivell estudis sustentador principal: universitaris (-) • Classe social origen: baixa (+) • Idioma: bilingüe català-castellà (+) • Percentatge de discapacitats: entre 21% i 50% (+)

Font: elaboració pròpia en base dades PaD. Nota: (+): incrementa probabilitat; (-): disminueix probabilitat

La comparació dels resultats dels models tipus 1 (que inclouen sis tipus de variables de privació) amb els tipus 2 (que inclouen només quatre tipus, en exclouren les variables de percepció econòmica i de salut), queda reflectida en el quadre 7.6, que quatre variables i categories apareixen com a rellevants en ambdós tipus d'anàlisi. Són la relació del sustentador principal amb l'activitat, el nivell d'estudis del sustentador principal, la llengua del sustentador principal i el tipus de tinença de l'habitatge principal. Les categories són aturat, sense estudis/primària incompleta, castellà o altres i lloguer. Per a tots els casos, s'incrementa la probabilitat que la llar pateixi de nivells alts de privació. Aquestes serien, per tant, les categories que explicarien principalment el fenomen de la privació a nivell de la llar.

Les principals diferències entre les variants tipus 1 i les variants tipus 2 són que en les primeres apareixen com a variables molt importants el sexe del sustentador principal, on ser dona incrementa la probabilitat de patir privació i el percentatge de discapacitats a la llar, on percentatges superiors al 21% tenen el mateix efecte. Per a aquesta segona variable, cal considerar que les variants tipus 1 inclouen variables de privació que recullen l'estat de salut de la persona.

Cal destacar finalment la variable classe social, que apareix amb una significació del 90% en els dos tipus d'indicador de privació, on la classe social d'origen baixa és una característica dolenta per la llar.

7.3.2 Comparació amb altres estudis

En l'anàlisi de la pobresa ja es va destacar un element distintiu del nostre treball, l'ús de variables explicatives pròpies. Entre elles, cal destacar les que recullen aspectes diferents sobre l'origen del sustentador principal (com la seva religió o llengua), l'ús de variables proporcionals a nivell de la llar, de règim de tinença de l'habitatge principal, o de variables de percepció de situació econòmica i de salut i felicitat. A més, el nostre treball se centra en els casos més extrems de privació, donat que només es consideren que pateixen privació aproximadament un 7% de les llars catalanes.

Per a l'anàlisi dels determinants de la privació és necessari introduir un element addicional a tenir en compte quan es procedeix a comparar els resultats obtinguts en aquesta tesi amb els trobats en altres estudis. En el nostre treball s'han utilitzat dos tipus diferents d'indicadors de privació, en funció del nombre de tipus de variables explicatives introduïdes en el model. I són els resultats dels models tipus 2, els que no fan servir les variables de percepció, els que són més directament comparables amb els treballs prèviament publicats.

Passant a l'anàlisi dels resultats d'altres articles, podem començar amb el d'Ayllón, Mercader i Ramos (2007), que dona uns resultats on hi resulten ser rellevants el nivell educatiu, el lloc d'origen i el tipus de tinença de l'habitatge. Per tant, hi ha coincidència en ambdós estudis a l'hora d'assenyalar la influència de les variables de nivell educatiu, on majors nivells educatius impliquen menors nivells de privació. També es ressalten en

ambdós estudis el rol de la tinença d'habitatge, on tenir una residència habitual de lloguer implica majors nivells de privació⁷⁷ i el lloc d'origen, que en el nostre treball s'aproxima mitjançant la llengua d'ús habitual.

La diferència principal és que en els nostres models hi apareix com a variable significativa la relació amb el mercat laboral del sustentador principal, variable que no es troba en l'article d'Ayllón, Mercader i Ramos.

L'estudi d'Ayala, Jurado i Pérez-Mayo (2009) assenyala que les variables determinants de la privació són, pel cas català, i en primer lloc, el nivell educatiu del sustentador principal, on majors nivells educatius impliquen menors nivells de privació). La segona variable és la proporció de persones actives i de persones treballant. El sexe i l'edat del sustentador principal també importen, amb dones i joves fent front a una pitjor situació. La composició de la llar és la última variable a destacar, on una major grandària i nombre de fills deixa la llar en pitjor situació.

Per tant, els resultats són coincidents en assenyalar la importància dels factors laborals i educatius, mentre que les diferències es troben en les variables règim de tinença de l'habitatge i de l'origen del sustentador principal, que apareix com a rellevant en el nostre treball i no en el d'Ayala, Jurado i Pérez-Mayo. Per les variables demogràfiques on s'esdevé el contrari, donat que són rellevants en el treball d'Ayala, Jurado i Pérez-Mayo i només el sexe apareix com a important en les variants tipus 1 dels nostres models.

El VI Informe Foessa (2008) troba com a resultat de la seva anàlisi que els determinants de la privació són l'edat, el sexe, la grandària de la llar, la relació amb l'activitat de la llar, i el lloc de origen. Aquí es pot observar una major discrepància en quant als resultats de la nostra anàlisi i la de l'informe, donat que només la relació amb el mercat de treball i l'origen del sustentador surten com a rellevants en ambdós treballs.

En el treball de Pérez-Mayo (2008), l'existència de privació ve explicada per la situació laboral, pel nivell educatiu i la composició de la llar. Per tant, hi ha coincidència en els dos primers factors. Les diferències es troben en el fet de la importància trobada en el

⁷⁷ En l'estudi d'Ayllón, Mercader i Ramos (2007) es troba que pis amb hipoteca pendent augmenta la probabilitat d'estar en una situació de privació, fet que no apareix en la nostra anàlisi.

nostre estudi a la forma de tinença de l'habitatge i a la composició de la llar en el treball de Pérez-Mayo.

7.3.3 Conclusions sobre determinants de la privació

De l'anàlisi presentada en aquest apartat es poden extreure les següents conclusions principals sobre les característiques familiars i individuals que determinen la privació a la llar. Hi ha variacions destacables sobre els factors causants de la privació en funció del tipus de variables utilitzades per calcular l'índex de privació. Només quatre variables, relació amb l'activitat, nivells d'estudis, idioma principal del sustentador principal i règim de tinença de la llar apareixen com a variables explicatives importants en tots els models analitzats. I les categories que resulten ser problemàtiques per a les famílies són tenir un sustentador principal aturat, amb nivell educatiu baix, que no té el català com a llengua d'ús habitual i que viu en un pis de lloguer.

7.4 El rol de les variables educatives

En aquest capítol s'ha pogut constatar com les variables educatives, en especial el nivell educatiu del sustentador principal, juguen un paper primordial en la determinació dels nivells de pobresa i de privació de les llars catalanes.

Ara s'aprofundeix en l'anàlisi d'aquest rol a través de l'anàlisi de la relació existent entre el nivell educatiu del sustentador principal i el nivell dels ingressos de la llar per una banda i el tipus de feina que té el sustentador principal de l'altra.

Per a portar a terme l'estudi de la primera relació, s'ha usat com a variable d'ingrés de la llar el valor de la Renda Garantida Familiar a nivell IPREM per adult equivalent. Donat que la prestació de la RGF és la diferència entre la prestació potencial a què té dret la llar per la seva composició i el seu nivell d'ingressos, els valors d'aquesta variable seran positius per a les llars que tinguin dret a rebre-la, les llars pobres, i negatiu per a les que no poden exercir aquest dret, les llars no pobres. Aquest valor s'ha corregit pel nombre d'adults equivalents que hi ha a cada llar. Per a constatar l'existència de diferències significatives en el valor dels ingressos entre les diferents categories o nivells d'estudis del sustentador principal s'ha dut a terme una anàlisi ANOVA. El quadre 7.7 mostra que existeix una relació clara i positiva entre el nivell d'estudis del sustentador principal i el nivell d'ingressos de la llar.

Quadre 7.7: Mitjana i desviació estàndard del valor de la RGF (en euros) a nivell IPREM en funció del nivell d'estudis del sustentador principal

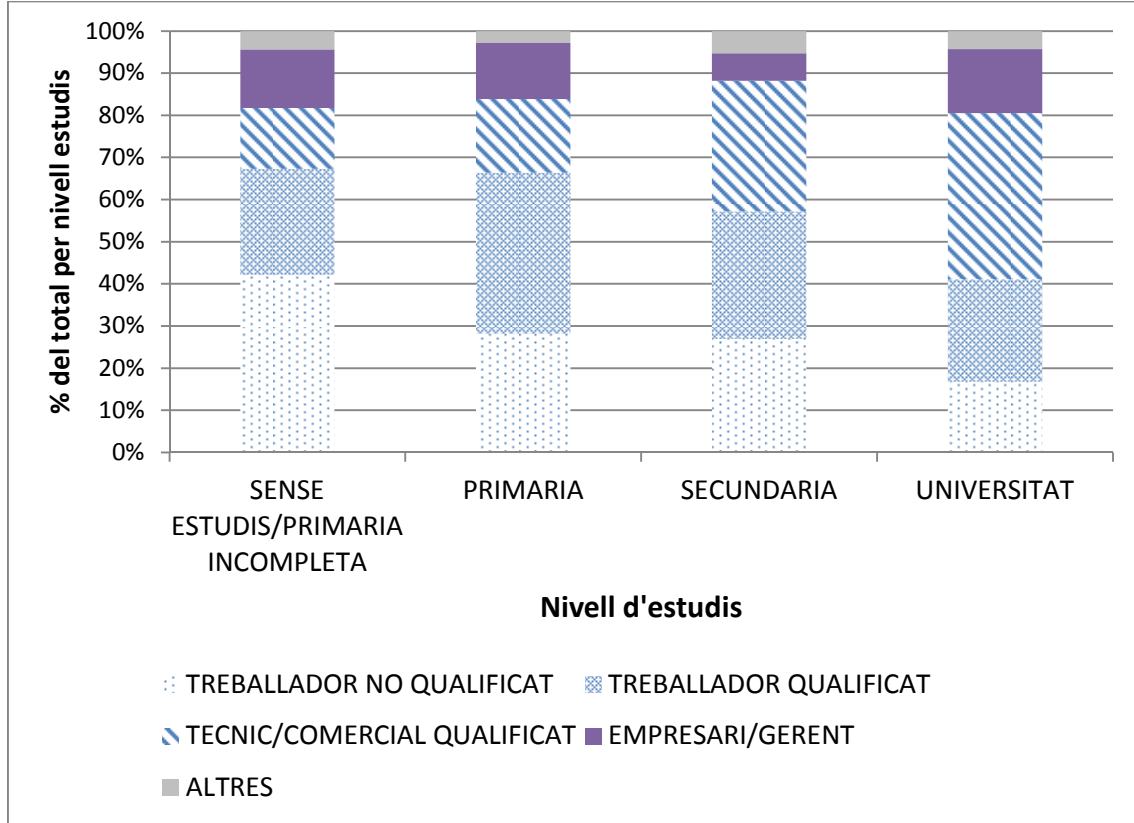
	Nombre observacions	Mitjana	Desviació típica
Sense estudis/primària incompleta	174	-3811,99	5462,70
Primària	421	-7896,21	7286,67
Secundària	176	-12254,34	9927,54
Universitat	201	-17400,22	9315,37
Total	972	-9919,55	9216,85

Font: elaboració pròpia, en base a PaD

Per analitzar la relació entre el nivell d'estudis i el tipus de feina s'ha usat la variable categoria professional de la sustentadora principal. S'ha dut a terme una anàlisi en dues etapes. En la primera, considerant tots els casos. En la segona, no considerant els casos

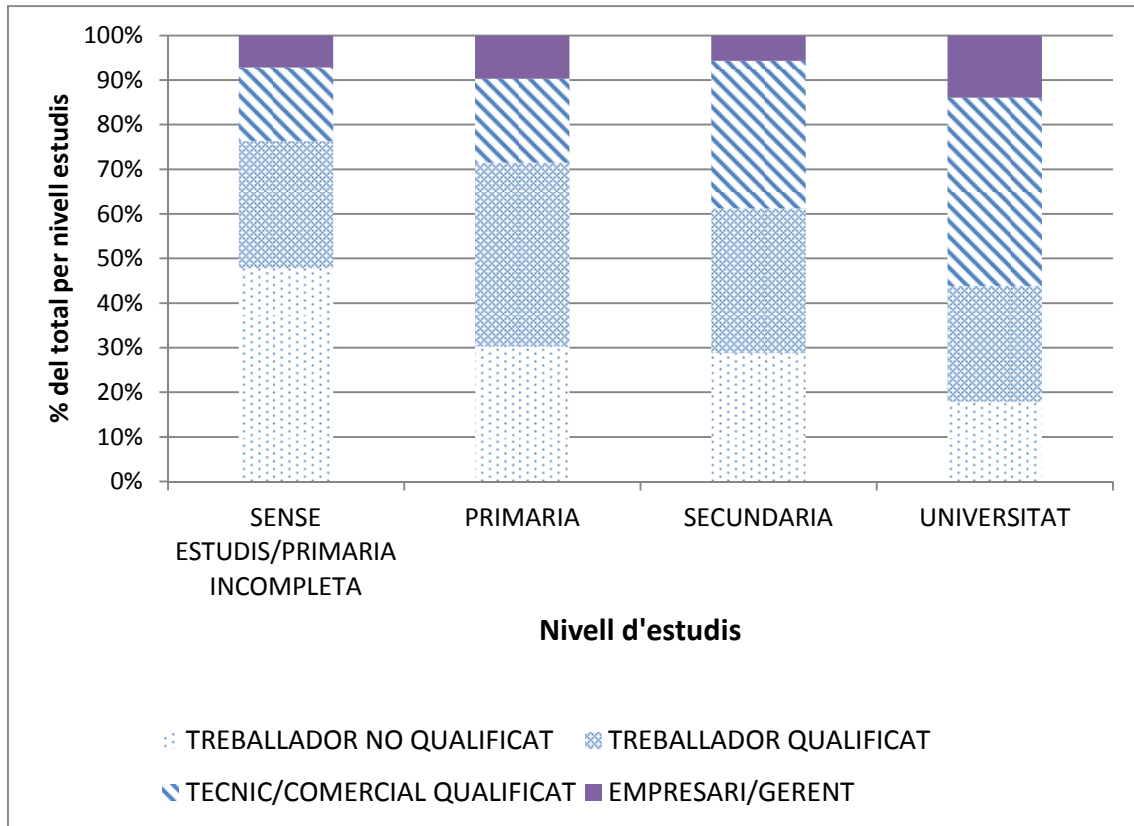
en què la sustentadora principal treballava com a empresària autònoma. Els resultats d'aquesta anàlisi es mostren en els gràfics 7.1a i 7.1b.

Gràfic 7.1a: Relació existent entre el nivell educatiu del sustentador principal i la seva categoria professional (dades expressades en % de categoria professional per a cada nivell d'estudis)

Font: elaboració pròpia, en base a PaD

Gràfic 7.1b: Relació existent entre el nivell educatiu del sustentador principal i la seva categoria professional (dades expressades en % de categoria professional per a cada nivell d'estudis, sense empresaris autònoms ni altres)

Font: elaboració pròpia, en base a PaD

Els dos gràfics permeten veure que existeix un vincle entre el nivell educatiu de la sustentadora principal i la categoria professional que aquesta ocupa. La relació té el sentit esperat: un major nivell educatiu permet ocupar càrrecs de major importància o responsabilitat. En el gràfic 7.1b es pot contrastar la situació dels dos extrems de la distribució del nivell educatiu, el de les sustentadores principals sense estudis o amb la primària incompleta per una banda i el de les que tenen estudis superiors per l'altra. En el primer cas, en gairebé la meitat dels casos es tenia una feina de treballadora no qualificada, mentre que menys d'una quarta part ocupaven posicions d'empresàries amb treballadors o de gerents/directores d'empresa. El segon cas és el contrari, en el grup de les persones amb titulació universitària més de la meitat ocupen llocs de propietat o direcció d'empreses, i menys d'un 20% són treballadores no qualificades.

En tot cas, l'associació entre no és perfecta, donat que els valors de la tau de Kendall, que és una mesura d'associació entre dues variables ordinals o entre una ordinal i una nominal, són baixos. Pel primer cas tractat, quan teníem en compte tots els casos, la tau c de Kendall té un valor de 0,141, amb un nivell de significació de 0,000. En el segon cas, quan no s'inclouen els autònoms, la tau b de Kendall té una valor de 0,187 amb una significació del 0,000.

7.5 Conclusions

En aquest capítol de la tesi doctoral s'han analitzat els determinants de la pobresa i de la privació de les llars catalanes. Per això, s'ha fet servir la base de dades del Panell de Desigualtats a Catalunya de la Fundació Jaume Bofill, amb dades corresponents als anys 2004 i 2005.

L'anàlisi dels resultats obtinguts s'han de fer considerant que la definició de família pobra i de família privada és més estricta de l'habitual, en usar-se com a punt de partida el nivell de percepció de la prestació de la renda garantida a nivell IPREM, i no del 60% de la renda mitjana per adult equivalent, que és la més habitual. Per tant, s'està fent una anàlisi de les característiques dels sectors més pobres i privats de la població del nostre país.

De l'anàlisi conjunta dels resultats obtinguts per les famílies pobres i per a les llars que pateixen privació, s'extreu la conclusió principal que hi ha tres característiques del sustentador principal que expliquen els fenòmens de la pobresa i de la privació a nivell de la llar. En primer lloc, el nivell d'estudis del sustentador principal, on hi ha la relació que un menor nivell educatiu augmenta la probabilitat de caure en una situació de pobresa o de privació. Un segon factor és l'origen del sustentador principal, on professar la religió majoritària i parlar l'idioma propi del país redueix la probabilitat de caure a nivell de la llar en una situació de pobresa o de privació. La tercera variable és la relació amb el mercat de treball del sustentador principal, on tenir una feina a temps complet disminueix la possibilitat de ser pobre o privat, i on ser aturat la incrementa. Aquests són resultats que coincideixen amb els obtinguts per la literatura, encara que el nostre treball introdueix i troba la rellevància de certes variables concretes relacionades amb l'origen del sustentador principal, com són la seva llengua d'ús habitual o la religió que professa.

Aquests resultats confirmen les hipòtesis de partida sobre el nivell educatiu, la relació amb l'activitat laboral i l'origen de la sustentadora principal, però no s'ha complert pel cas de l'edat i només parcialment per la classe social.

Cal remarcar que aquests resultats s'han obtingut d'una base de dades per a un moment en què l'economia catalana gaudia d'un període prolongat de creixement econòmic,

encara que no de reducció de les desigualtats. La crisi econòmica iniciada l'any 2008 ha trastocat del tot aquest panorama. Com s'ha vist en el capítol 2 de la tesi, la taxa d'atur (i en especial la del sustentador principal) ha crescut, així com el nombre de llars sense cap actiu empleat. Contràriament, la remuneració d'assalariats i la intensitat laboral a la llar han caigut. Donada la importància del factor de la relació amb el mercat de treball del sustentador principal, el que està esdevenint el mercat de treball cal suposar que està influïnt de forma negativa tant sobre els nivells de pobresa com els de privació en la societat catalana.

D'altra banda, la crisi està afectant especialment a alguns col·lectius en concret, entre els quals s'inclouen els immigrants i les persones amb baixos nivells de qualificació. Com que aquests grups ja pertanyien a categories problemàtiques trobades en la nostra anàlisi, la crisi els està situant en una situació pitjor.

CAPÍTOL 8: CONCLUSIONS

8.1 Principals conclusions

L'objectiu principal d'aquesta tesi doctoral ha estat analitzar el funcionament de la Renda Mínima d'Inserció catalana i en especial el seu vessant d'activació, així com, partint d'aquesta prestació, dissenyar-ne una de nova, la Renda Garantida Familiar, que permeti reduir els nivells de pobresa i de privació a Catalunya.

La tesi s'ha dividit en vuit capítols, incloent introducció i les presents conclusions. En el segon capítol s'ha analitzat els fenòmens de la privació i de la pobresa, tant a nivell teòric com de la seva incidència a Europa, l'Estat espanyol i Catalunya, fent un esment especial a l'impacte de l'actual crisi econòmica.

Catalunya, ja abans de l'actual crisi econòmica, patia d'importants problemes de pobresa i privació. En aquest sentit, cal tenir en compte que, tot i que el nostre país presenta uns nivells de privació i de pobresa baixos en relació a la resta de l'Estat espanyol, aquest és un dels membres de la Unió Europea dels 15 amb un major nivell d'intensitat en aquests dos problemes. I mostra que, per tant, cal una actuació decidida des dels poders públics per a reduir aquest fenomen negatiu de la nostra economia i no deixar-ho només en mans de les entitats del tercer sector i de la bona voluntat de les persones.

La literatura analitzada en la tesi mostra com quan es vol analitzar els problemes que pateixen les llars és necessari adoptar una perspectiva multidimensional. És a dir, que cal tenir en compte els ingressos de què disposa la unitat familiar, el seu nivell de pobresa. Però és necessari considerar igualment fins a quin punt els membres de la llar són capaços de satisfer les seves necessitats més bàsiques, és a dir de quin és el seu nivell de privació. La literatura a nivell europeu, espanyol i català indica que existeixen factors que incideixen de forma sistemàtica en els nivells de privació i pobresa de les llars. Entre ells hi sobresurten el nivell educatiu del sustentador principal, l'edat d'aquest, la seva relació amb el mercat de treball i llur origen geogràfic.

La severitat de l'actual crisi econòmica està tenint una influència molt clara en els nivells de pobresa, de privació i en les desigualtats, que han crescut. El primer que cal considerar en aquest sentit és com la crisi ha influït en els ingressos de les llars. En el cas espanyol, la remuneració d'assalariats ha caigut, donada l'evolució negativa del mercat laboral, on hi destaquen el fort increment de les llars amb una intensitat laboral baixa o nul·la (llars on no ha actius que treballin) i l'augment de la taxa d'atur dels sustentadors principals.

Però quan s'analitzen els efectes de la crisi sobre les persones cal considerar, a més, la gran importància que té la intervenció estatal en un moment com l'actual. Més en concret, en com els governs intenten fer front a la crisi i en quines mesures implementen. En aquest sentit, el canvi d'unes polítiques expansives anticíclics cap a unes d'austeritat ha modificat profundament els efectes de la crisi, en especial sobre aquells col·lectius més perjudicats per les retallades en prestacions i serveis socials i pels increments impositius i de taxes.

La literatura mostra com, tenint en compte tots aquests efectes, la crisi ha incidit més en els col·lectius que, ja abans d'aquesta, patien situacions de pobresa i/o exclusió, com són els joves, les dones, les persones amb baixos nivells de qualificació i els immigrants.

Les estratègies de supervivència de les famílies davant els efectes adversos de la crisi han estat diverses. S'ha optat per cercar recursos externs, fora de la llar, optant a prestacions públiques, a ajuts d'Organitzacions No Governamentals (ONGs), o a estratègies enfocades al mercat de treball. Les estratègies internes passen per la recomposició del consum, la reassignació dels espais de l'habitatge i en canvis en les finances de la llar. La literatura mostra com les llars han optat per obtenir ingressos i serveis tant de les administracions públiques com de les organitzacions no governamentals, per cercar diverses opcions en el mercat laboral, incloent la formació i la cerca de feines precàries, per reduir el consum en els béns i serveis menys essencials, per reunificar llars i abandonar el territori espanyol. És en aquest context que la demanda de les rendes mínimes d'inserció ha augmentat considerablement des de l'inici de la present crisi econòmica.

El tercer capítol de la tesi s'ha centrat en l'estudi de les estratègies europees de lluita contra la pobresa i del rol que hi juguen les rendes mínimes d'inserció, portant a terme una anàlisi detallada del cas espanyol.

La literatura analitzada mostra com la política d'inclusió social, de lluita contra la pobresa i la privació de la Unió Europea, i que forma part de l'Estratègia 2020, pivota a l'entorn de la noció d'inclusió activa. Segons aquesta, les persones tenen dret a uns recursos socials, en forma de serveis públics accessibles i de qualitat i a uns ingressos suficients per portar una vida digna. Aquests drets tenen, però, una contraprestació obligatòria, que passa pel compromís de participar activament en el mercat laboral.

Les rendes mínimes d'inserció a nivell de la Unió Europea no segueixen un únic patró. Contràriament existeixen diversos models, no relacionats amb els models d'estat de benestar. També s'ha pogut constatar que els programes de RMI a l'estat espanyol juguen un paper menor, donat que són el programa d'últim recurs dins un complex sistema de programes de garantia de rendes i suposen una part residual del sistema de protecció social.

En la tesi s'ha analitzat també el concepte de política activa de mercat de treball. Aquestes polítiques estan dissenyades per ajudar a les persones en atur a augmentar les seves possibilitats de trobar una feina. Aquestes polítiques obliguen els beneficiaris de les prestacions a participar en la recerca activa de feina i a millorar les seves possibilitats d'ocupació a través de la formació. Quan s'aplica a beneficiàries de la renda mínima d'inserció, les polítiques actives tenen un enfocament basat en el desenvolupament del capital humà. Per a aquestes persones, el que es vol és incrementar els seus nivells de formació i de capacitació per tal de facilitar la seva inserció laboral i social.

Les rendes mínimes d'inserció són prestacions econòmiques de caràcter diferencial, on l'import que rep la família està relacionat amb els ingressos previs d'aquesta. La prestació està destinada a cobrir les necessitats bàsiques de la llar, i per tenir-hi dret cal demostrar que es dona una insuficiència d'ingressos. Respecte les RMI espanyoles, la literatura estudiada ha permès reflectir la seva gran varietat en quant a configuració. En tot cas, una característica que es dona per la gran majoria dels casos és que els valors de les prestacions econòmiques són baixos, i es troben lluny de la línia de la pobresa, mentre que no arriben a totes les llars que ho necessitarien. Les persones que sol·liciten

la RMI han de complir un seguit de requisits de nivell més formal, com el temps de constitució de la unitat familiar, el temps de residència o l'edat de la sol·licitant.

El vessant d'acompanyament o activació que formen part de les RMI inclouen un ampli ventall de mesures. Un primer grup està compost per les mesures d'activació positiva, com les de suport i motivació personal o de formació, tant bàsica com tècnic-professional. Les mesures de control tenen a veure amb el règim d'obligacions i de sancions i pertanyen al vessant de l'activació negativa.

El quart capítol de la tesi és el dedicat a l'estudi de la Renda Mínima d'Inserció catalana, i en especial dels seus elements d'activació i de la reforma duta a terme l'any 2011.

La RMI catalana va néixer a inicis dels 1990s amb la voluntat de lluitar contra la pobresa i l'exclusió social, oferint a les persones beneficiàries no només un ingrés suficient per a cobrir les necessitats bàsiques sinó també uns instruments per a facilitar la seva inserció laboral i social. És una prestació d'últim recurs i obliga a les persones beneficiàries a participar en programes d'inserció que haurien de dur a la seva inserció laboral i social. Aquest vessant d'activació inclou tant elements d'activació positiva, que milloren les seves capacitats o donen incentius econòmics a la seva inserció laboral, com d'activació negativa, on s'obliga a través d'un règim de sancions a participar en les activitats encomanades.

La tesi ha analitzat amb detall la reforma de la RMI catalana introduïda l'any 2011, la més important. La prestació econòmica s'ha retallat de diverses maneres: a través de l'increment del nombre de mesos que es computen per al càlcul dels ingressos que cal descomptar de la prestació; per la fixació d'un import màxim menor de la prestació; pel canvi en el mecanisme d'actualització de la prestació, a l'eliminar-se la referència a l'índex de preus al consum; i per les noves limitacions a l'hora que la llar receptora pugui fer compatibles la prestació de la RMI amb els ingressos del treball i d'altres tipus de prestacions.

Un segon element clau de la reforma del 2011 ha estat la introducció d'un nou requisit a complir per part de la persona sol·licitant de la RMI. Ara és necessari acreditar l'existència d'una problemàtica social o laboral afegida a la de no tenir feina, fet que ha

deixat fora de la prestació a aquelles persones que crisi econòmica ha convertit en aturats de llarga durada.

D'altra banda, la reforma del 2011 ha eliminat alguns dels incentius econòmics d'inserció laboral que s'havien introduït 2006.

És en aquest context que s'emmarquen els dos estudis empírics portats a terme en la tesi, que es desenvolupen en els capítols 5 a 7 de la tesi. El primer d'ells és la proposta de Renda Garantida Familiar (RGF), que milloraria l'actual RMI catalana. La RGF aniria en la línia marcada per l'Estratègia 2020, de garantir un nivell de renda a les persones que viuen a la Unió Europea. La principal hipòtesi de treball és que la implantació de una prestació d'aquest tipus permetria reduir els nivells de privació dels estrats més pobres de la societat catalana.

La segona anàlisi que s'ha desenvolupat en la tesi és la del funcionament de l'itinerari d'inserció laboral que porta a terme Càritas Girona per als beneficiaris de la RMI catalana. Aquest estudi enllaça igualment amb l'Estratègia 2020, donat l'important component de política activa que conté l'estratègia europea. La principal hipòtesi de treball és que determinades característiques de la persona participant en l'itinerari, com els seus aspectes potencials, el seu nivell educatiu o el seu historial laboral

La RGF es pagaria a nivell de la llar, tenint en compte la composició d'aquesta i els ingressos que hagués tingut en els sis mesos anteriors a la sol·licitud de la prestació econòmica. Per al còmput de la prestació, es tindrien en compte tots els membres de la llar i tots els ingressos que hagin tingut durant aquests sis mesos. Donada la seva forma de còmput, basada en l'escala d'equivalència modificada de l'OCDE, la RGF comportaria una millora respecte els nivells de la prestació econòmica que s'atorga actualment amb la RMI catalana i garantiria un poder de compra equivalent a totes les persones perceptores de la prestació. Amb aquesta dotació més generosa de la prestació, s'aconseguiria igualment augmentar la taxa de cobertura de la prestació.

La RGF relaxaria alguns dels requisits imposats actualment als potencials participants en la RMI. L'aspecte més destacat seria que s'eliminarà l'obligatorietat de la contraprestació, en forma d'implicació forçosa en uns itineraris d'inserció laboral i social que mostren uns percentatges d'èxit baixos. Això permetria reduir els problemes d'estigmatització associats a les prestacions assistencials, així com incrementar la

llibertat individual de les persones participants. Les persones han de tenir dret a un ingrés mínim que garanteixi la cobertura de les seves necessitats bàsiques i a poder optar pel tipus d'activitat que més apreciïn (laboral, cura de persones, voluntariat). La seguretat econòmica i la llibertat d'elecció són dos dels principis inspiradors bàsics de la RGF.

La nova prestació inclouria, amb caràcter voluntari, mesures d'inserció social i laboral, adaptades a les necessitats de cada persona, amb tres grans itineraris: crònics, socials i laborals. La no obligatorietat permetria oferir uns millors serveis a les persones que optessin per participar en un itinerari d'inserció.

Per tant, la RGF aniria precisament en el sentit contrari de la reforma de la RMI del 2011, donat que milloraria l'import de les prestacions, n'incrementaria la cobertura, reduiria l'estigma lligat a la seva percepció i en reduiria la condicionalitat.

La implantació d'una RGF al nivell de l'Indicador Públic de Rendes d'Efectes Múltiples implicaria que un 7,1% de les llars catalanes rebrien la prestació i que el cost d'implantació del programa estaria al voltant d'un 0,5% del PIB català i un 3% del pressupost català. Cal fer avinent que els càlculs han estat realitzats per a l'any 2005, moment en què l'economia catalana creixia i que no hi havia restriccions pressupostàries ni pressió de la demanda sobre la RMI.

La tesi ha analitzat igualment quins serien els efectes de la implantació de la RGF sobre els nivells de pobresa i de privació. La hipòtesi de partida és que la introducció d'una prestació d'aquest tipus hauria de permetre la reducció dels nivells de privació de les llars més pobres. Per al còmput de la relació existent entre renda i privació, s'han usat indicadors de carència econòmica, d'habitatge, de percepció de la situació econòmica i de percepció de salut i felicitat. El càlcul dels nivells de privació s'ha dut a terme usant la mitjana de vuit indicadors sintètics de privació. Les variants estan definides en funció del nombre de tipus de variables de privació emprades i del pes donat a cada tipus de variable. També s'ha dut a terme una anàlisi a nivell de cadascuna de les agrupacions de variables de privació i del nombre de variables on la llar pateix una situació de privació.

El treball empíric desenvolupat ha mostrat que existeix una correlació positiva (i petita) entre els nivells de pobresa i de privació. Cal tenir en compte, però, que la literatura econòmica indica que la persistència en situacions de pobresa porta a un major risc de

patir una situació de privació material, fet que es pot agreujar en un context de crisi econòmica com l'actual. I la RGF garanteix permanentment un nivell de renda a les llars.

L'anàlisi empírica referma també que la implantació d'un programa de RGF permetria reduir considerablement els nivells de privació de les llars més pobres. La reducció en els nivells de privació derivats de la implementació de la RGF, d'un 43%, seria més important en les variables de privació econòmica moderada i en les de percepció de la situació econòmica.

El que ha mostrat també l'anàlisi de la literatura econòmica és que un programa de garantia de rendes com la RGF seria un instrument necessari però no suficient per a poder acomplir l'objectiu de reduir els nivells de pobresa i de privació. Caldria que anés acompanyada per millores en l'estructura productiva que augmentessin la seva capacitat de crear un nombre suficients de llocs de treball de qualitat i de millores en la provisió de serveis públics que arribessin a tota la població, en especial els serveis d'educació, de formació i de salut. Però resulta imprescindible igualment realitzar un nou disseny del sistema de protecció social, per tal de reduir-ne la seva fragmentació, incrementar la despesa en prestacions de protecció social i en els serveis socials, amb l'objectiu de reduir el diferencial negatiu existent amb els països més rics de la UE. I aquesta política d'increment de la despesa social resulta molt difícil de ser duta a terme en un context de restriccions pressupostàries sense plantejar-se canvis en el vessant dels ingressos, tant a nivell de tipus d'impostos on es basa la recaptació com de l'eficiència en la recaptació.

Dins l'estudi dels efectes de la implantació de la RGF s'ha analitzat també els determinants de la pobresa i de la privació a nivell de la llar. La hipòtesi de partida és que els nivells de pobresa i de privació a la llar depenen d'un conjunt d'aquesta, com el nivell d'estudis, l'edat, el sexe, l'origen o la relació amb el mercat laboral del sustentador principal. La principal conclusió que se n'extreu és que hi ha tres característiques del sustentador principal que expliquen aquests dos fenòmens, i que confirmen parcialment la hipòtesi plantejada: el nivell d'estudis, on un major nivell educatiu disminueix la probabilitat de caure en una situació de pobresa o de privació; l'origen, on haver nascut a Catalunya i parlar l'idioma propi del país redueixen la probabilitat de patir una situació de pobresa o de privació; finalment, la relació amb el

mercat de treball, on tenir una feina a temps complet disminueix la possibilitat de ser pobre o privat.

Com ja s'ha assenyalat, l'anàlisi s'ha realitzat per l'any 2005. Donada l'actual crisi econòmica i el que està succeint en el mercat de treball català, cal suposar que tant sobre els nivells de pobresa com els de privació en el nostre país creixeran quan es repliqui l'anàlisi amb dades més recents. D'altra banda, la crisi està afectant especialment a alguns col·lectius concrets, com els immigrants i les persones amb baixos nivells de qualificació. Com que aquests grups ja pertanyien a categories problemàtiques trobades en la nostra anàlisi, la crisi els estaria situant en una situació encara pitjor.

Els itineraris d'inserció laboral de Càritas Girona destinats als perceptors de la RMI ha estat el segon àmbit en què s'ha desenvolupat la part empírica de la tesi. L'anàlisi s'ha dut a terme en base a fonts primàries que contenen informació sobre els participants en els itineraris. La hipòtesi de partida és que l'èxit o el fracàs en la inserció laboral de la participació en els itineraris d'inserció laboral estan relacionats amb algunes característiques dels seus participants, com les seves potencialitats i carències, el seu sexe, el seu nivell d'estudis o el seu historial laboral. Els principals resultats que sorgeixen de les anàlisis multivariants de l'èxit i de fracàs de la participació en els itineraris són que només un nombre reduït de variables són determinants.

La primera d'aquestes variables són els elements potencials de la persona, les seves característiques positives. En aquest sentit, posseir una xarxa social, conèixer l'entorn, tenir una adequada capacitat d'organització i d'aprendre, o tenir una adequada motivació pel treball o l'aprenentatge, són elements que resulten ser claus per poder afrontar amb èxit l'itinerari d'inserció laboral i acabar trobant una feina, sigui en el sector protegit o en el mercat lliure.

Contràriament, el participant que disposa d'un reduït nombre d'aspectes potencials veu com augmenta la seva probabilitat de fracassar, d'abandonar l'itinerari o de ser expulsat d'ell. Això implica que les persones que arriben a l'itinerari amb un pobre resultat en aquest àmbit haurien de ser destinades a un itinerari de caràcter integral, on el principal focus d'atenció hauria de ser l'adquisició, per part del participant, d'aquelles competències que li permetin situar-se en un nivell millor per poder accedir en el futur al mercat laboral, i eliminar al seu torn les principals mancances que pateix.

Un segon tipus de variable que influeix decisivament en l'èxit o fracàs té a veure amb el gènere i la família. Com a variable explicativa de l'èxit s'ha trobat que l'absència de càrregues familiars augmenta la probabilitat d'èxit. D'altra banda, l'ésser dona és una característica negativa quan analitzem els determinants del fracàs, en el sentit que n'augmenta la probabilitat. Una anàlisi de les taules de contingència, dels coeficients de correlació i de les fitxes de les participants, ens mostra que les dones pateixen d'un major nivell d'exigència a nivell de la cura de la família.

8.2 Limitacions de l'anàlisi i recerca futura

L'anàlisi empírica de la tesi conté dues limitacions que convé destacar. La primera d'elles, ja esmentada, és que l'anàlisi dels nivells de privació i dels efectes de la implantació de la RGF sobre els nivells de privació s'han dut a terme per un moment, l'any 2005, en què l'economia catalana estava experimentant una dilatada etapa de creixement econòmic. Aquest fet contrasta amb la profunda crisi econòmica que està registrant el nostre país des de fa més de cinc anys. Això obliga a fer un nou estudi, amb dades més actualitzades, usant la metodologia desenvolupada en la tesi.

La segona limitació es deriva de l'anàlisi realitzada sobre els itineraris d'inserció laboral dels perceptors de la RMI catalana. L'estudi s'ha realitzat només per a una entitat, Càritas Girona, i per a tres anys, el període 2007-2009, els anys d'inici de la crisi. En aquest sentit, i usant la metodologia creada en aquesta tesi, és necessari ampliar els anys d'estudi, el nombre d'entitats analitzades i enllaçar les sortides laborals dels participants amb els historials laborals proporcionats per la seguretat social.

D'altra banda, la recerca futura s'ha de basar en dos àmbits ja iniciats per l'autor. El primer és l'estudi realitzat conjuntament amb Velazco i Rigall-i-Torrent, que ha de permetre portar a terme la investigació sobre quins són els efectes de la crisi sobre els patrons de consum de les llars més desfavorides. El segon és centrar l'atenció en els efectes de la crisi econòmica a la demarcació de Girona. En aquesta investigació es combinaria la metodologia quantitativa basada en fonts primàries i secundàries amb la qualitativa, basada en l'estudi de casos de persones que han acudit a cercar ajut en entitats del tercer sector.

9. BIBLIOGRAFIA

ALEGRE Joaquín, POU Llorenç (2013): “Consumo y desempleo de los hogares españoles: nueva evidencia microeconómica”, comunicación presentada en las *X Jornadas de Economía Laboral*, Madrid 12 y 13 de Julio de 2013

ALONSO Javier (1998): “La multidimensionalidad de la pobreza. Pobreza sociológica y tipología de pobreza”, AYALA Luis, ESTEVE Fernando, GARCÍA Antonio, MUÑOZ de BUSTILLO Rafael, RENES Víctor, RODRÍGUEZ Gregorio (1998): *Las condiciones de vida de la población pobre en España.*, Madrid: Fundación Foessa, pp. 407-463

ARCARONS Jordi, BOSO Àlex, NOGUERA José Antonio, RAVENTÓS Daniel (2005): *La Renda Bàsica de Ciutadania. Una proposta viable per a Catalunya*, Barcelona: Mediterrània/Fundació Jaume Bofill

ARRANZ José María, GARCÍA-SERRANO Carlos (2009): “Pobreza y mercado de trabajo en España”, *Estadística española*, Vol. 51, núm. 171, pp. 281-329

ARRIBA Ana (2009): “Rentas Mínimas de Inserción de las Comunidades Autónomas: una visión conjunta de su evolución y alcance”, *Gestión y análisis de políticas públicas*, Nº 2, 2009, pp. 81-100

ARRIBA Ana, GUINEA Daniel (2008): “Protección social, pobreza y exclusión social: el papel de los mecanismos de protección de rentas”, RENES Víctor (coord.) *VI Informe sobre exclusión y desarrollo social en España: 2008*, Madrid: Foessa

AUER Peter (2005): “Protected mobility for employment and decent work: Labour market security in a globalised world”, *Employment Strategy Papers International Labour Office (ILO)*, 2005/1

AYALA Luis (2012): “L’impacte de la crisi sobre la desigualtat i la pobresa a la Unió Europea”, LAPARRA Miguel, PÉREZ-ERANSUS Begoña, “Crisi i fractura social a Europa: Causes i efectes a Espanya”, *Col·lecció Estudis Socials*, 35, Barcelona: Obra Social La Caixa

AYALA Luis (2012b): “Intervención en mesa redonda ¿Es la política social la “Cenicienta” de la crisis? Retos y políticas para la inclusión social”, EAPN/Madrid, *Nuevas propuestas para nuevos tiempos*

AYALA Luis (2012c): “La medición relativa de la pobreza”, *Blog de Economía de la Aldea Global*, <http://blogaldeaglobal.com/2012/11/20/la-medicion-relativa-de-la-pobreza/>

AYALA Luis, ESTEVE Fernando, GARCÍA Antonio, MUÑOZ de BUSTILLO Rafael, RENES Víctor, RODRÍGUEZ Gregorio (1998): *Las condiciones de vida de la población pobre en España.*, Madrid: Fundación Foessa

AYALA Luis, JURADO Antonio, PÉREZ-MAYO Jesús (2011): “Income Poverty and Multidimensional Deprivation: Lessons from Cross-Regional Analysis”, *Review of Income and Wealth Series* 57, Number 1, pp. 40-60

AYALA Luis, CANTÓ Olga, MARTÍNEZ Rosa (2010): “El impacto de la crisis en la pobreza y la desigualdad”, LAPARRA Miguel, PÉREZ-ERANSUS Begoña: *El primer impacto de la crisis en la cohesión social de España*, Madrid: Cáritas Española Editores - Colección Estudios FOESSA

AYLLÓN Sara, MERCADER Magda, RAMOS Xavier (2007): “Caracterización de la Privación y de la Pobreza en Cataluña” *Revista de Economía Aplicada*, 44, pp. 137-175

AYLLÓN Sara, RAMOS Xavier (2008): *Dinàmica de la pobresa a Catalunya. Qui entra, qui surt i qui es queda a la pobresa?*, Barcelona: Fundació Jaume Bofill

BALIÑA Sara, HERCE José Antonio, ROMERO María (2013): “La dinámica de los hogares en España: ¿crisis o cambio estructural?”, comunicación presentada en las *X Jornadas de Economía Laboral*, Madrid 12 y 13 de Julio de 2013

BALLART Xavier, BLASCO Jaume, RIBA Clara (2011): "Minimum Income and Labour Market Integration Processes: Individual and Institutional Determinants", *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, n. 133, pp. 43-58

BALLESTER, Ramon, VELAZCO, Jackeline, RIGALL-I-TORRENT, Ricard (2013): "Efectos de la crisis económica sobre el consumo de los hogares inmigrantes en España", ponencia presentada en el *IV Congreso de la Red Española de Política Social*, Alcalá de Henares, 6 y 7 de Junio 2013

BARBIER Jean-Claude (2011): "Changes in political discourse from the Lisbon Strategy to Europe 2020: tracing the fate of 'social policy'? Changes in political discourse", *ETUI WP* 2011/01

BARGAIN, Olivier, DOORLEY, Karina (2011): "Caught in the trap? Welfare's disincentive and the labor supply of single men", *Journal of Public Economics*, 95, pp. 1096-1110

BARRAGUÉ Borja, MARTÍNEZ César (2012): "El régimen de garantía de ingresos mínimos en España": una propuesta de revisión, *Estudios de Progreso/Fundación Alternativas*, 71/2012

BOARINI Romina, MIRA D'ERCOLE Mario (2006): "Measures of Material Deprivation in OECD Countries", *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, 36

BONAL, Xavier, RAMBLA Xavier, AJENJO Marc (2005). "Dues cruïlles del sistema escolar: L'accés a l'escola pública i a l'ensenyament secundari postobligatori" a FUNDACIÓ JAUME BOFILL (ed.). *Estructura social i desigualtats a Catalunya*. Volum I, capítol 3. Barcelona: Mediterrània i Fundació Jaume Bofill. pp. 215-254

BONOLI Giuliano (2010): "The political economy of active labour market policy", *Politics and Society*, 2010, 38(4), pp.435-457

BONOLI Giuliano (1997): "Classifying Welfare States: a Two-dimension Approach", *Journal of Social Policy*, Issue 03, pp 351-372

BRADSHAW, Jonathan, MAYHEW, Emese (2010): "Understanding extreme poverty in the European Union", *European Journal of Homelessness*, 4, pp. 171-186

BUKODI Erzsébet; RÓBERT Péter (2007): *Occupational mobility in Europe*, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions

BUSILACCHI Gianluca (2008): "The different regimes of minimum income policies in the enlarged Europe", *Paper presented to the BIEN Conference* Dublin, 20th-21st June 2008

CALLAN Tim, LEVENTI Chrysa, LEVY Horacio, MATSAGANIS Manos, PAULUS Alari, SUTHERLAND Holly (2011): "The Distributional Effects of Austerity Measures: A Comparison of Six EU Countries", *EUROMOD Working Paper* No. EM6/11

CALMFORS Lars (1994): "Active Labour Market Policy and Unemployment - A Framework for the Analysis of Crucial Design Features," *OECD Economic Studies*, 22

CARCILLO Stéphane , Grubb David (2006): "From Inactivity to Work: The Role of Active Labour Market Policies", *OECD Social, Employment And Migration Working Papers*, 36

CARD David, KLUVE Jochen, WEBER Andrea (2010): "Active labour market policy evaluations: a meta-analysis", *The Economic Journal*, 120 (November), pp. F452-F477

CÁRITAS ESPAÑOLA (2012): *VII Informe del Observatorio de la Realidad Social: De la coyuntura a la estructura: los efectos permanentes de la crisis*, Madrid: Cáritas Española

CASADO David (dir.) (2010): *Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'inserció. Informe final d'avaluació*, Barcelona, Ivàlua

COL·LEGI OFICIAL DE DIPLOMATS EN TREBALL SOCIAL I ASSISTENTS SOCIALS DE CATALUNYA (2011): *Esmenes del Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya a la proposta de la nova llei de RMI*

CONSELL DE TREBALL, ECONÒMIC I SOCIAL DE CATALUNYA (2013): *Memòria socioeconòmica i laboral de Catalunya 2012*

CONSELL DE TREBALL, ECONÒMIC I SOCIAL DE CATALUNYA (2011): *Dictamen 6/2011 sobre el Projecte de decret de desplegament de la Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la renda mínima d'inserció*

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2012): *Council decision of 26 April 2012 on guidelines for the employment policies of the Member States*, 2012/238/EU

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2011): *Council decision of 11 May 2011 on guidelines for the employment policies of the Member States*, 2011/308/EU

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2010): *Council Decision of 21.10.2010 on guidelines for the employment policies of the Member States*, 2010/707/EU

COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (1998): *Council Resolution of 15 December 1997 on the 1998 Employment Guidelines*, 98/C 30/01

COUNCIL OF MINISTERS EUROPEAN COMMUNITY (1985): "On specific community action to combat poverty (Council Decision of 19 December 1984), 85/8/EEC", Official Journal of the EEC

CREPALDI Chiara (coord.) (2011): *The role of minimum income for social inclusion in the European Union 2007-2010*, Directorate General for Internal Policies, Policy Department A: Economic and Scientific Policy

DE GRAFF-ZIJL Marloes, NOLAN Brian (2011, "Household joblessness and its impact on poverty and deprivation in Europe", *Journal of European Social Policy*, 21 (5), pp. 413-431

DESAI Meghnad, SHAH Anup (1988): "An econometric approach to the measurement of poverty", *Oxford Economic Papers*, No. 40, pp. 505-522

DEWILDE Caroline (2008): "Individual and institutional determinants of multidimensional poverty: A European comparison", *Social Indicators Research*, 86: 233-256

DUFFY, Katherine (2012): *Re-engaging Hope and Expectations: Getting Out of the Crisis Together - Alternative approaches for an inclusive recovery*, EAPN

EASTERLIN Richard A. (2001): "Income and Happiness: Towards a Unified Theory", *The Economic Journal*, 111 (July), pp. 465-484

ENTITATS CATALANES D'ACCIÓ SOCIAL (2012): *Propostes i reflexions al voltant del Programa de la Renda Mínima d'Inserció*

ESPING-ANDERSEN, Gosta (1990): *The Three Worlds of Welfare Capitalism*, Polity Press: Cambridge

ESTEVAO Marcello (2003): "Do Active Labor Market Policies Increase Employment?", *International Monetary Fund Working Papers/03/234*

EUROPEAN ANTI POVERTY NETWORK (2009): *EAPN's Report on the Social Impact of the Crisis and of the Recovery Packages*

EUROPEAN ANTI POVERTY NETWORK (2010) *Proposals of third sector social action entities for a social inclusion strategy 2020 in Spain*

EUROPEAN ANTI POVERTY NETWORK (2011a): *Is the European project moving backwards? The Social Impact of the Crisis and of the Recovery Policies in 2010*

EUROPEAN ANTI POVERTY NETWORK (2011b): *The Europe 2020 Strategy*

EUROPEAN ANTI POVERTY NETWORK/Madrid (2012): *Nuevas propuestas para nuevos tiempos*

EUROPEAN COMMISSION (2010): *EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth*, COM(2010) 2020

EUROPEAN COMMISSION (2010b): *The European Platform against Poverty and Social Exclusion: A European framework for social and territorial cohesion* SEC(2010) 1564 final

EUROPEAN COMMISSION (2008): *Recommendation on the active inclusion of people excluded from the labour market*, 2008/867/EC

EUROPEAN COMMISSION (2006): *Communication concerning a consultation on action at EU level to promote the active inclusion of the people furthest from the labour market*, COM (2006) 44

EUROSTAT: <http://ec.europa.eu/eurostat>

FAY, R. (1996): "Enhancing the Effectiveness of Active Labor Market Policies: Evidence from Programme Evaluations in OECD Countries," *Labour Market and Social Policy Occasional Papers*, OECD

FERRARA, Maurizio (1996): "The 'Southern Model' of Welfare in Social Europe", *Journal of European Social Policy*, 1996, vol. 6, no. 1, pp. 17-37

FERRER Lluís, FERRER Roser, SANTANA Joan Antoni, VIVES Matias (2010), *Informe sobre les empreses d'inserció a Catalunya*, Barcelona: CTECS

FIGARI Francesco (2012): "Cross-national differences in determinants of multiple deprivation in Europe", *Journal of Economic Inequality*, 10, pp. 397-418

FIGARI Francesco, MATSAGANIS Manos, SUTHERLAND Holly (2011). "Are European social safety nets tight enough? Coverage and adequacy of minimum income schemes in 14 EU countries", *International Journal of Social Welfare*, Vol. 22, 1, pp. 3-14

FRAZER Hugh, MARLIER Eric (2012): *2011 Assessment of Social Inclusion Policy Developments in the EU*, EU Network of Independent Experts on Social Inclusion

FRAZER Hugh, MARLIER Eric (2009): *Minimum Income Schemes Across EU Member States*, EU Network of National Independent Experts on Social Inclusion

FRAZER Hugh, MARLIER Eric (2008): *Building a stronger EU Social Inclusion Process*, EU Network of Independent Experts on Social Inclusion

FREY Bruno S., STUTZER Alois (2002): "What Can Economists Learn from Happiness Research?", *Journal of Economic Literature*, Vol. 40, No. 2, pp. 402-435

FREYSSON Laurent (2012): "General government expenditure: Analysis by detailed economic function", *Statistics in Focus*, 33/2012

FUNDACIÓ JAUME BOFILL (ed.) (2005): *Estructura social i desigualtats a Catalunya*. Barcelona: Mediterrània i Fundació Jaume Bofill

FUENMAYOR Amparo, GRANELL Rafael (2013): "Las rentas mínimas de inserción autonómicas: simulación de sus efectos sobre la pobreza", comunicación para el *XX Encuentro de Economía Pública*, 31 de Enero y 1 de Febrero de 2013)

FUSCO Alessio, GUIO Anne-Catherine, MARLIER Eric (2010): "Characterising the income poor and the materially deprived in European countries", ATKINSON Anthony Barnes, MARLIER Eric. *Income and living conditions in Europe*. Luxembourg: OPOCE, pp. 133-153.

FUSCO Alessio, GUIO Anne-Catherine, MARLIER Eric (2011): "Income poverty and material deprivation in European countries", *CEPS/Instead Working Paper*, 2011-04

GAËLLE Pierre (1999): "A framework for active labour market policy evaluation", *Employment and Training Papers*, 49, ILO

GARCÍA-LUQUE Olga, LAFUENTE Matilde, FAURA Úrsula (2009): "Disparidad territorial de la pobreza dinámica en España", *Estudios de economía aplicada* 27/2, pp. 417-436

GELDOLF Dirk (1999): "New Activation Policies: Promises and Risks", AAVV, *Linking Welfare and Work*, Luxemburg, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions

GENERALITAT DE CATALUNYA (2012): *Document de bases del Pacte per a la lluita contra la pobresa a Catalunya*

GENERALITAT DE CATALUNYA (2011): Resolució EMO/496/2011, de 21 de gener, per la qual es fixa l'import de la prestació econòmica bàsica de la renda mínima d'inserció per a l'any 2011, així com el dels complements per membre adicional de la unitat familiar i el dels ajuts complementari, DOGC núm. 5827

GENERALITAT DE CATALUNYA (2011b): Llei 7/2011, del 27 de juliol, de mesures fiscals i financeres, DOGC núm. 5931

GENERALITAT DE CATALUNYA (2011c): Decret 384/2011, de 30 d'agost, de desplegament de la Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la renda mínima d'inserció, DOGC núm. 5953

GENERALITAT DE CATALUNYA (2011d): Generalitat de Catalunya, Direcció General de Comunicació, Acords del Govern 30-08-2011

GENERALITAT DE CATALUNYA (2010): *Pla d'acció per a la inclusió i la cohesió social a Catalunya 2010-2013*

GENERALITAT DE CATALUNYA (2010b): Decret Llei 1/2010, de 12 de gener, de modificació de la Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la renda mínima d'inserció, DOGC núm. 5547

GENERALITAT DE CATALUNYA (2009): *30 compromisos per a l'ocupació, el teixit econòmic i el desenvolupament social de Catalunya*

GENERALITAT DE CATALUNYA (2006): Decret 339/2006, de 5 de setembre, de desplegament de la Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la renda mínima d'inserció, DOGC núm. 4716

GENERALITAT DE CATALUNYA (2006b): Decret 408/2006, de 24 d'octubre, que modifica el Decret 339/2006, de 5 de setembre, de desplegament de la Llei 10/1997, de 3 de juliol, DOGC 4752

GENERALITAT DE CATALUNYA (2001): Decret 118/2001, de 2 de maig, pel qual es modifica el Decret 306/1998, d'1 de desembre, de desplegament de la Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la renda mínima d'inserció, DOGC 3390

GENERALITAT DE CATALUNYA (1998): Decret 306/1998, d'1 de desembre, de desplegament de la Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la renda mínima d'inserció, DOGC núm. 2787

GENERALITAT DE CATALUNYA (1997): Llei 10/1997, de 3 de juliol, de la Renda Mínima d'Inserció, DOGC núm. 243

GENERALITAT DE CATALUNYA/CONSELL INTERDEPARTAMENTAL DE LA RENDA MÍNIMA D'INSERCIÓ (2010): *Presentació Conclusions Jornades XXè Aniversari RMI*

GENERALITAT DE CATALUNYA/DEPARTAMENT DE BENESTAR I FAMÍLIA (2006): *Pla d'Acció per a la Inclusió i la Cohesió Social 2006-2009*

GENERALITAT DE CATALUNYA/DEPARTAMENT D'ECONOMIA I CONEIXEMENT:
Pressupostos de la Generalitat de Catalunya,
<http://www20.gencat.cat/portal/site/economia/menuitem.4105abfd0da1553bf813ae92b0c0e1a0/?vgnextoid=ca746e47e8649210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=ca746e47e8649210VgnVCM100008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>

GENERALITAT DE CATALUNYA / DEPARTAMENT DE TREBALL (2010): *L'estratègia de millora de la qualitat dels itineraris d'inserció sociolaborals de la renda mínima d'inserció*. Generalitat de Catalunya, Barcelona

GONZÁLEZ-BUENO Gabriel, BELLO Armando, ARIAS Marta (2012): *La infancia en España 2012-2013*, Madrid: Unicef

GURGAND Marc, MARGOLIS David N. (2008): “Does work pay in France: Monetary incentives, hours constraints, and the guaranteed minimum income”, *Journal of Public Economics*, 92, pp.1669-1697

HEIKKILÄ Matti (1999): “A Brief Introduction to the Topic”, AAVV, *Linking Welfare and Work*, Luxemburg, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions

HUJER R., CALIENDO M. (2001): “Evaluation of Active Labour Market Policy – Methodological Concepts and Empirical Estimates”, BECKER I., OTT N., ROLF G (eds.), *Soziale Sicherung in einer dynamischen Gesellschaft*, Campus-Verlag, pp. 583–617

ICELAND John, BAUMAN Kurt J. (2007): “Income poverty and material hardship: How strong is the association?”, *The Journal of Socio-Economics*, 36 (2007), pp. 376–396

IDESCAT: www.idescat.cat

IGLESIAS José (2012): *Pequeña historia de la Renta Básica de las iguales, con algún desencuentro, y la abolición de las ayudas sociales*, http://www.rentabasica.net/obras_rb/historia_de_la_renta_basica_de_las_iguales.pdf

IGLESIAS José (2002): *La Renda Bàsica a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill /Mediterrània

IMMERVOLL, Herwig (2010): “Minimum Income Benefits in OECD Countries: Policy Design, Effectiveness and Challenges”, *OECD Social, Employment and Migration WP*, 100

IMMERVOLL, Herwig, SCARPETTA, Stefano (2012): “Activation and employment support policies in OECD countries. An overview of current approaches”, *IZA Journal of Labor Policy*, 2012 (1:9), pp. 1-20

INICIATIVA LEGISLATIVA POPULAR per una RENDA GARANTIDA de CIUTADANIA (2012): *Text del projecte de llei* <http://rendagarantidaciudadana.net/images/llei.pdf>

INSTITUT D'ESTUDIS REGIONALS I METROPOLITANS DE BARCELONA:
<http://www.enquestadecondicionsdevida.cat/>

INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA www.ine.es

JANSOVA Eva, VENTURINI Gian Lorenzo (2009): “Pathways of income protection. Ideal-typical configurations of minimum income scheme in the European Union”, paper presented to the *Conference on the future of the welfare state: paths of social policy innovation between constraints and opportunities*, Urbino, 17-19 September 2009

JENKINS Stephen P., BRANDOLINI Andrea, MICKLEWRIGHT John, NOLAN Brian (2011): “The Great Recession and the Distribution of Household Income”, paper to be presented at: ‘Incomes Across the Great Recession’, *XIII European Conference of the Fondazione Rodolfo De Benedetti*, Palermo, 10 September 2011

KINGDOM OF SPAIN (2012): *National Reform Programme Spain 2012*

KINGDOM OF SPAIN (2011): *National Reform Programme Spain 2011*

KLUVE Jochen (2010): “The effectiveness of European active labour market programs”, *Labour Economics*, 17(2010), pp. 904-918

KLUVE Jochen, SCHMIDT Christoph M. (2002): “Can training and employment subsidies combat European unemployment?”, *Economic Policy*, Vol 17 Núm. 35, pp. 411-448

KORPI Walter, PALME Joachim (1998): “The Paradox of Redistribution and Strategies of Equality: Welfare State Institutions, Inequality, and Poverty in the Western Countries”. *American Sociological Review*, 63(5): 661–687

KONING Jaap de (2001): "Aggregate impact analysis of active labour market policy: A literature review", *International Journal of Manpower*, Vol. 22 : 8, pp.707-735

LANCE, Peter M. (1991): *Odds ratios*. http://www.aging-disgracefully.com/notes/odds_ratio.pdf

LAPARRA Miguel (2012): "Conclusió general: l'impacte de la crisi en els processos d'exclusió a Europa com a amenaça a la cohesió social", LAPARRA Miguel , PÉREZ-ERANSUS Begoña, "Crisi i fractura social a Europa: Causes i efectes a Espanya", *Col·lecció Estudis Socials*, 35, Barcelona: Obra Social La Caixa

LAPARRA Miguel, AYALA Luis (2009): *El Sistema de Garantía de Ingresos Mínimos en España y la respuesta urgente que requiere la crisis social*, Madrid: Foessa

LAPARRA Miguel, GARCÍA Ángel (2010) "Alteraciones en el espacio social de la exclusión en un contexto de crisis económica", LAPARRA Miguel , PÉREZ-ERANSUS Begoña (2010): *El primer impacto de la crisis en la cohesión social de España*, Madrid: Cáritas Española Editores - Colección Estudios FOESSA

LAPARRA Miguel, PÉREZ-ERANSUS Begoña (2012) "Crisi i fractura social a Europa: Causes i efectes a Espanya", *Col·lecció Estudis Socials*, 35, Barcelona: Obra Social La Caixa

LAPARRA Miguel , PÉREZ-ERANSUS Begoña (2010): *El primer impacto de la crisis en la cohesión social de España*, Madrid: Cáritas Española Editores - Colección Estudios FOESSA

LAYTE Richard, WHELAN Christopher T., MAÏTRE Bertrand, NOLAN Brian (2001): "Explaining Levels of Deprivation in the European Union", *Acta Sociologica*, 2001, vol. 44, pp. 105-121

LEWIS, Jane (1997): "Gender and Welfare Regimes: Further Thoughts", *Social Politics*, 4 (2), pp. 160-177.

LØDEMEL Ivan, TRICKEY Heather (eds.) (2000): *An Offer You Can't Refuse – Workfare in International Perspective*, Bristol: Polity Press

LÖNNROTH, K. J (2000) 'Active Labour Market Policies: Continuity and Change', *Policies Towards Full Employment*, OECD: Paris

MACHING Steven, MANNING Alan (1999): "The Causes and Consequences of Long-Term Unemployment in Europe", ASHENFELTER O., CARD D. (eds), *Handbook of Labor Economics*, Vol. III, Elsevier

MARTÍN Guillermina, BÁRCENA Elena, FERNÁNDEZ Antonio, GARCÍA Antonio (2008): "Entradas y salidas de la pobreza en la Unión Europea: factores determinantes", *Papeles de Trabajo Instituto de Estudios Fiscales* 15/08

MARTÍNEZ Lucía (2010): "Estrategias de supervivencia y adaptación de los hogares a los malos tiempos", LAPARRA Miguel, PÉREZ-ERANSUS Begoña: *El primer impacto de la crisis en la cohesión social de España*, Madrid: Cáritas Española Editores - Colección Estudios FOESSA

MARTÍNEZ Lucía (2011): "Impacto de la crisis económica en los hogares en situación de dificultad: estrategias de supervivencia y adaptación", comunicación presentada en *III Congreso de la Red Española de Política Social*, Pamplona, 24 a 26 de Noviembre del 2011

MARTÍNEZ María (2005) "Las rentas mínimas autonómicas desde una perspectiva comparada". *Cuaderno de Relaciones Laborales*. Vol. 23, núm. 2, pp. 151-189

MARTÍNEZ Rosa, RUIZ-HUERTA Jesús (2000): "Income, Multiple Deprivation and Poverty: An Empirical Analysis Using Spanish Data", Paper prepared for the *26th General Conference of the International Association for Research in Income and Wealth*, Cracow, Poland, 27th August to 2nd September

MATA, Anna, PALLARÉS Joan (2013): "De los derechos sociales a la caridad: crónica de un retroceso anunciado", ponencia presentada en el *IV Congreso de la Red Española de Política Social*, Alcalá de Henares, 6 y 7 de Junio 2013

MINISTERIO DE EMPLEO Y SEGURIDAD SOCIAL: *Anuario de Estadísticas del Ministerio de Empleo y Seguridad Social*, <http://www.empleo.gob.es/estadisticas/ANUARIO2011/index.htm>

MINISTERIO DE EMPLEO Y SEGURIDAD SOCIAL: *Boletín de Estadísticas Laborales* <http://www.empleo.gob.es/estadisticas/BEL/PRD/indice.htm>

MINISTERIO DE SANIDAD, SERVICIOS SOCIALES E IGUALDAD (2012): *Informe rentas mínimas de inserción año 2011*

MISSOC: *Comparative Tables on Social Policy*, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=815&langId=en>,

MOREIRA Amílcar (2008): *The Activation Dilemma: Reconciling the Fairness and Effectiveness of Minimum Income Schemes in Europe*, Bristol: The Policy Press

MORENO Luis (2006): “España y el bienestar mediterráneo”, *Unidad de Políticas Comparadas (CSIC) Documento de Trabajo* 06-10

MOSSUTI Giuseppe, ASERO Gemma (2012): “In 2009 a 6.5 % rise in per capita social protection expenditure matched a 6.1 % drop in EU-27 GDP”, *Statistics in Focus*, 14/2012

MUFFLELS, Ruud, FOURAGE, Didier (2004): “The role of European welfare states in explaining resources deprivation”, *Social Indicators Research*, 68, pp. 299-330

MUÑOZ David (2008): “Comparación entre la Renta Garantizada de Ciudadanía del País Valencià y la renta básica de las Iguales o modelo fuerte de la renta básica”, comunicación presentada en las *XI Jornadas de Economía Crítica*, 27 a 29 de marzo 2008

NAVARRO-VARAS Lara, SARASA Sebastià, PORCEL, Sergio (2013): “Las pautas de la privación en Cataluña en tiempos de crisis”, ponencia presentada en el *IV Congreso de la Red Española de Política Social*, Alcalá de Henares, 6 y 7 de Junio 2013

NELSON Kenneth (2012): “Counteracting material deprivation: The role of social assistance in Europe”, *Journal of European Social Policy*, 2012/22, pp. 148-163

NELSON Kenneth (2007): “Universalism versus Targeting: The Vulnerability of Social Insurance and Means-Tested Minimum Income Protection in 18 countries 1990–2002”. *International Social Security Review*, 60(1), pp. 33–58

NICAISE Ides (2011): “EU2020 and social inclusion. Re-connecting growth and social inclusion in Europe”, BENZ Benjamin, BOECKH Jürgen, MOGGE-GROTJAHN Hildegard (eds.), *Soziale Politik–Soziale Lage –Soziale Arbeit*, Springer, pp. 148-168

NOGUERA, José Antonio (2005): “Citizens or workers?: Basic Income versus Welfare to Work Policies”, paper presented at the *10th Congress of the BIEN*, Barcelona, 19-20 September 2004

NOLAN Brian, WHELAN Christopher T. (2011): “The EU2020 Poverty Target”, *UCD Geary Institute Discussion Paper Series* WP2011/11

NOLAN Brian, WHELAN Christopher T. (2010): “Using Non-Monetary Indicators to Analyse Poverty and Social Exclusion: Lessons from Europe?”, *Journal of Policy Analysis and Management*, Vol. 29, No. 2, pp. 305–325

OBSERVATORI DE TREBALL DE LA GENERALITAT *Renda mínima d'inserció i empreses col·laboradores* <http://www20.gencat.cat/portal/site/observatoritreball/menuitem.39202212e4b9b7c298740d63b0c0e1a0/?vgnextoid=a453c296c1ae7310VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=a453c296c1ae7310VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default>

OBSERVATORI DE VULNERABILITAT /VELASCO Òscar, SABATÉ Anna, MILLÁN Pilar, ROIG Susanna, FERRÉ Laura (eds.) (2012) *L'impacte de la crisi en les persones grans*, Barcelona: Creu Roja

OBSERVATORI DE VULNERABILITAT / VELASCO Òscar, SABATÉ Anna, MILLÁN Pilar (eds.) (2011a): *Estudi sobre l'impacte de la crisi en la infància i les famílies*, Barcelona: Creu Roja

OBSERVATORI DE VULNERABILITAT / VELASCO Òscar, SABATÉ Anna, MILLÁN Pilar (eds.) (2011b): *L'ocupació dels col·lectius vulnerables en el marc de la crisi socioeconòmica es*, Barcelona: Creu Roja

OCDE (2005): *Employment Outlook 2005*

OECD (2003): *OECD Employment Outlook 2003: Towards More and Better Jobs*

OECD (1994): *THE OECD JOBS STUDY: Facts, Analysis, Strategies*

OUELLETTE Tammy, BURSTEIN Nancy, LONG David, BEECROFT Erik (2004): *Measures of material hardship: Final Report*, <http://aspe.hhs.gov/hsp/material-hardship04/>, recuperat el 12-04-2013

PALME Joakim, NELSON Kenneth, SJÖBERG Ola, MINA Renate (2009): *European Social Models, Protection and Inclusion*, Institute for Future Studies

PARLAMENT DE CATALUNYA: Diari de Sessions del Parlament de Catalunya, Sol·licitud de compareixença del conseller de Benestar Social i Família i del conseller d'Empresa i Ocupació perquè informin sobre els canvis en la gestió de la renda mínima d'inserció (tram. 354-00061/09 i 354-00062/09)

PASCALL, Gillan, LEWIS, Jane (2004): "Emerging Gender Regimes and Policies for Gender Equality in a Wider Europe", *Journal of Social Policy*, 33, 3, pp.373-394

PÉREZ-ERANSUS Begoña (2012): "Intervención en mesa redonda ¿Es la política social la "Cenicienta" de la crisis? Retos y políticas para la inclusión social", EAPN/Madrid, *Nuevas propuestas para nuevos tiempos*

PÉREZ-ERANSUS Begoña, ARRIBA Ana, PARRILLA José Manuel (2009): "Transformaciones de las políticas autonómicas de inclusión social ¿reforma o cambio de imagen?", MORENO Luis (coord.) *Reformas de las políticas del bienestar en España*, Madrid: Siglo XXI, pp. 239-280

PÉREZ-MAYO Jesús (2008): "La dimensión territorial de la pobreza y la privación en España". *Estudios de Progreso/Fundación Alternativas*, nº 34/2008

PLANT, Raymond (2004): "Can there be a right to basic income?", , STANDING, Guy (ed.): *Promoting Income Security as a Right*, London: Anthem Press, pp. 53-67

POGGI Ambra (2007): "Does persistence of social exclusion exist in Spain?", *Journal of Economic Inequality* (2007) 5, pp. 53-72

PURCALLA Miquel Àngel (dir.) (2006): "La renda mínima d'inserció catalana en el sistema de protecció social", *Col·lecció Institut d'Estudis Autònoms*, 46, Barcelona: Generalitat de Catalunya

RAVAILLON Martin (2008): "Evaluating Anti-Poverty Programs", SHULTZ, T, STRAUSS John, *Handbook of Development Economics*, vol 4, Elsevier, pp.3787-3847

RAVENTÓS Daniel (2007): *Las condiciones materiales de la libertad*, Barcelona: El Viejo Topo

RECIO Albert, RECIO, Carolina (2005): "Les desigualtats en el mercat de treball", FUNDACIÓ JAUME BOFILL (ed.). *Estructura social i desigualtats a Catalunya*. Volum I, capítol 4. Barcelona: Mediterrània i Fundació Jaume Bofill. pp. 255- 329

RECIO Albert, BANYULS Josep (2004) "Employment without technology? The paradox of Spanish Labour Market", *Economia et Lavoro*, pp. 115-137

RENES Victor (2012): "¿Un nuevo modelo social emergente? Una reflexión obligada", EUROPEAN ANTI POVERTY NETWORK/Madrid (2012): *Nuevas propuestas para nuevos tiempos*

RENES Victor (coord.) (2008): *VI Informe FOESSA sobre exclusión y desarrollo social en España*, Madrid: Fundación Foessa

RODRÍGUEZ Gregorio (2009): "Assesment of Minimum Income Schemes in Spain", *Peer Review in Social Protection and Social Inclusion and Assessment in Social Inclusion*

ROOM G.J. (1999): "Social exclusion, solidarity and the challenge of globalization", *International Journal of Social Welfare*, 8 (3), pp. 166-174

SANZO, Luis (2012): "Intervención en mesa redonda ¿Es la política social la "Cenicienta" de la crisis? Retos y políticas para la inclusión social", EAPN/Madrid, *Nuevas propuestas para nuevos tiempos*

SANZO Luis (2009): "Vías para ajustar los programas de renta mínima de inserción a los principios de aplicación de la renta básica", ponencia presentada para el *IX Simposium Red Renta Básica*, Bilbao, 19 a 21 de novembre 2009

SANZO Luis (2005): «La introducción de la renta básica en España». *Cuadernos de Relaciones Laborales*, Vol. 23, núm. 2, pp.123-149

SARASA Sebastián, ALMEDA Elisabet, OBIOLS Dolors (2000): "Estado, sociedad civil y rentas mínimas de inserción", *Unidad de Políticas Comparadas (CSIC) Documento de Trabajo* 00-09

SERRANO María Amparo (2003) "Towards convergence of the European activation policies?", FODEN David, MAGNUSSON Lars, *Five Years' Experience of the Luxembourg Employment Strategy*, Brussel·les: ETUI, pp. 497-518

SINDICATURA DE COMPTES DE CATALUNYA: *Informes comptes generals Generalitat de Catalunya*, <http://www.sindicatura.org>

SOCIAL PROTECTION COMMITTEE (2012): *The social impact of the economic crisis and ongoing fiscal consolidation: third Report of the Social protection Committee (2011)*, 5858/12 ADD

STANDING Guy (2013): *El precariado: una nueva clase social*, Barcelona: Pasado & Presente

STANDING Guy (2005): "Why basic income is needed for a right to work", *Rutgers Journal of Law & Urban Policy*, Vol. 2, nº 1, pp. 91-102

STANDING Guy (2004): "About time: Basic income security as a right", STANDING, Guy (ed.): *Promoting Income Security as a Right*, London: Anthem Press, pp. 1-40

TAULA D'ENTITATS SOCIALS DE TERCER SECTOR (2011): "Present i futur de la Renda Mínima d'Inserció", *Dossiers del Tercer Sector*, 12

THEODORE Nik, PECK Jamie (2000): "Beyond Employability", *Cambridge Journal of Economics*, 2000, 24, pp. 729-749

TOWNSEND Peter (1979): *Poverty in the United Kingdom. A survey of household resources and standards of living*, Harmondsworth: Penguin Book

VAN PARIJS Philippe (2004): "Basic Income: A Simple and Powerful Idea for the Twenty-First Century", *Politics & Society* 2004, 32, pp. 7-39

VECIANA Paula (coord.) (2007): *Las empresas de inserción en España*. Barcelona: Fundació Un Sol Món

VERBEEK Mamo (2000): *A Guide to Modern Econometrics*, John Wiley & Sons

VELAZCO Jackeline, BALLESTER Ramon (2010): "Economic crisis and household decisions: evidence from Spain", paper presented to the *XXXIV Conference of the Spanish Economic Association*, Madrid 16-18 December 2010

WARD Terry, OZDEMIR Erhan (2011): *The social effects of employment developments across the EU in the crisis*, European Observatory on the Social Situation Income Distribution and Living Conditions

WAHRIG Laura (2012): "Tax revenue in the European Union", *Statistics in Focus*, 2/2012

WHELAN Christopher T, LAYTE Richard, MAÏTRE Bertrand (2004): "Understanding the Mismatch Between Income Poverty and Deprivation: A Dynamic Comparative Analysis", *European Sociological Review*, vol. 20 (4), pp. 287-302

WHELAN Christopher T, MAÏTRE Bertrand (2010): "Welfare regime and social class variation in poverty and economic vulnerability in Europe an analysis of the EU-SILC", *Journal of European Social Policy*, 20 (4), pp. 316-332

ZUGASTI Nerea, LAPARRA Miguel, GARCÍA Ángel (2013): *Vivir con menos de 454 Euros al mes en Navarra*, Pamplona: Cátedra de Investigación Para la Igualdad y la Integración Social

ANNEX ESTADÍSTIC TESI DOCTORAL

Capítol 2: Pobresa i privació a Catalunya

Taula 2.1a: Taxa de pobresa relativa moderada (60% de la mediana per adult equivalent, usant el líndar estatal, 2007-2011, ordenades en funció del valor de l'any 2011)

CCAA	2007	2008	2009	2010	2011
Canàries	26,8	24,8	27,6	31,1	33,8
Extremadura	39,3	38,4	36,2	38,2	31,9
Andalusia	29,2	28,9	29,3	30,1	31,7
Castella-La Manxa	28,1	28	27,5	27,8	31,7
Múrcia	25,4	25	28,6	29,2	26,4
Rioja (La)	19,4	19,3	22,7	20,5	24,4
Castella-Lleó	22,6	20,4	19,3	21	23,5
Cantàbria	13,6	12	13,9	17,2	20,3
Comunitat Valenciana	16,3	20,2	17,3	20,1	19
Galícia	20,9	21	19,1	16,8	18,8
Balears (Illes)	16	13,8	17,3	20,6	18,5
Aragó	14	13,3	12,7	13,6	16,6
Catalunya	13,4	12,8	13	15,3	16,6
Madrid	13,3	14,5	13,6	13,6	15,9
País Basc	11,6	8,5	9,4	11,6	10,8
Astúries	13,8	12,5	12,8	12,3	9,9
Navarra	6,3	6,5	7,4	7,3	8,8
Total	19,7	19,6	19,5	20,7	21,8

Font: Zugasti, Laparra i García (2013)

Taula 2.1b: Taxa de pobresa relativa moderada (60% de la mediana per adult equivalent, usant el llindar de cada comunitat autònoma –CCAA-, 2007-2011, ordenades en funció del valor de l'any 2011)

CCAA	2007	2008	2009	2010	2011
Rioja (La)	18,7	19,6	23,3	25,1	24,5
Canàries	19,8	16,3	19,8	22,4	23,8
Cantàbria	17,1	14,4	19,8	17,8	23,3
Castella-Lleó	20,1	20,2	22	18,1	22,3
Madrid	20	20,2	22	18,1	22,3
Balears (Illes)	23,1	16,9	22,3	23,4	21,8
Andalusia	16,9	19,4	20,4	20,1	21,6
País Basc	17,3	15,2	17,9	20,2	21,6
Castella-La Manxa	18,3	20,2	21,9	22,4	21,3
Aragó	20,6	18,8	19	18,3	21,2
Extremadura	18,2	15,4	16,7	21,1	19,3
Múrcia	19,3	22,8	21,4	23,3	19,2
Catalunya	18,2	16,6	18,4	19,9	19,1
Comunitat Valenciana	15,9	19,1	17,5	18,9	18
Galícia	17,2	19	15,4	16,8	17,8
Astúries	19,1	13,8	15,2	14,5	16,2
Navarra	17,6	14,3	17	17	15,9
Total	18,3	18,5	19,3	19,8	20,6

Font: Zugasti, Laparra i García (2013)

Taula 2.2a: Taxa de pobresa (60% de la mediana per adult equivalent, usant el llindar estatal, fixant valor en mitjana actualitzada període, 2007-2011, ordenades en funció del valor de l'any 2011)

CCAA	2007	2008	2009	2010	2011
Extremadura	40,7	38,3	33,4	37,8	35,8
Canàries	27	24,4	25,5	30,1	35,6
Andalusia	29,8	28,4	26	29,1	35,2
Castella-La Manxa	28,2	27,5	25,1	27,5	34,4
Múrcia	25,6	24,6	26,5	29,1	28,3
Rioja (La)	19,8	18,5	19,6	20,1	27,5
Castella-Lleó	23,5	20,4	16	20,3	26
Comunitat Valenciana	17,1	19,5	15,7	19,4	22,9
Cantàbria	14,2	11,6	12,8	16,3	22,5
Galícia	21,8	20,5	17,2	16,6	20,9
Balears (Illes)	17,7	13,8	16	20,3	20,5
Aragó	15,2	12,9	11,1	12,8	18,7
Catalunya	13,9	12,4	11,7	15,1	18,2
Madrid	13,3	14,4	12,7	13,4	17,5
Astúries	15,2	12,3	11	11,8	11,9
País Basc	12,1	8,4	8,6	11,5	11,7
Navarra	6,3	6	6,4	7,2	9,6
Total	20,3	19,3	17,6	20,2	24,2

Font: Zugasti, Laparra i García (2013)

Taula 2.2b: Taxa de pobresa (60% de la mediana per adult equivalent, usant el llindar de cada comunitat autònoma, fixant valor en mitjana actualitzada període, 2007-2011, ordenades en funció del valor de l'any 2011)

CCAA	2007	2008	2009	2010	2011
Rioja (La)	22,2	19,6	21,8	20,9	28,8
Canàries	20,2	15,9	17,1	21,5	26,2
Cantàbria	16,9	13,8	15,7	19,1	26,1
Castella-Lleó	22,4	20,2	15,6	19,4	25,7
Castella-La Manxa	22,5	20,3	18,9	19,6	25,3
Balears (Illes)	21,9	17,5	21,1	23,4	24,7
Madrid	20,4	19,4	19,1	18,6	24,5
Múrcia	20,1	19,1	19,5	25,1	24,1
Andalusia	18,6	18,7	17,7	19,7	23,4
<i>Catalunya</i>	<i>17,9</i>	<i>15,5</i>	<i>15,6</i>	<i>19,7</i>	<i>23,4</i>
Aragó	20,6	19,4	17,3	17,8	23,1
País Basc	19,6	15,9	15	19,5	22
Comunitat Valenciana	16,3	18,3	14,9	19,1	21,1
Navarra	18,2	14,8	14,5	14,9	20,1
Extremadura	20,8	17,2	14,5	20,8	19,3
Galícia	18,7	19,3	14,3	14,4	19
Astúries	19,7	14,4	13,5	14,4	16,2
Total	19,3	18	16,8	19,3	23,1

Capítol 4: La Renda Mínima d'Inserció Catalana

Taula 4.1 Comparativa dels valors anuals de la prestació econòmica de les prestacions Renda Garantida Familiar, Renda Mínima d'Inserció, Renda Garantida de Ciutadania (en euros anuals, % de la RGF respecte les altres dues prestacions)

<i>PRESTACIÓ POTENCIAL</i>	RGF	RMI	RGC	RGF/RMI	RGF/RGC
1 persona	6829,44	5084,4	7967,73	134,32	63,81
2 persones adultes	10244,16	5747,88	13545,14	178,23	42,43
1 persona adulta, 1 nen	8878,272	6245,52	13545,14	142,15	46,11
3 persones adultes	13658,88	6411,36	19122,55	213,04	33,53
2 persones adultes, 1 nen	12292,992	6909	19122,55	177,93	36,13
1 persona adulta, 2 nens	10927,104	7406,64	19122,55	147,53	38,73
4 persones adultes	17073,6	7074,84	24699,96	241,33	28,64
3 persones adultes, 1 nen	15707,712	7572,48	24699,96	207,43	30,66
2 persones adultes, 2 nens	14341,824	8070,12	24699,96	177,72	32,67
1 persona adulta, 3 nens	12975,936	8567,76	24699,96	151,45	34,69

Font: Elaboració pròpia

Capítol 5: Factors d'èxit i de fracàs en l'itinerari d'inserció sociolaboral de càritas girona

Taula 5.1.A Models intermedis regressió lògit èxit inserció laboral. Model 1: variables individuals i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Menys de 4 característiques	,278	-1,279	,022
No disposa carnet conduir	,616	-,484	,352
Fora Girona	2,111	,747	,243
Constant	.433	-,836	,010
N		83	
-2 log de la versemblança		91,264	
Pseudo R ²		0,140	
Percentatge d'encerts		71,1	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: participant amb 4 o més característiques potencials; participant amb carnet de conduir; participant que viu a Girona Ciutat

Taula 5.1.B Models intermedis regressió lògit èxit inserció laboral. Model 2: variables educatives

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Sense estudis + prim.incompleta	,591	-,527	,377
Secundaria + universitaris	1,121	,114	,809
Castellà parlat no/baix	1,222	,201	,727
Word no/baix	,767	-,266	,630
Constant	,378	-,973	,004
N		116	
-2 log de la versemblança		139,051	
Pseudo R ²		0,016	
Percentatge d'encerts		70,7	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: participant amb estudis primaris; participant amb nivell mitjà o alt de castellà parlat; participant amb nivell alt o mitjà de Word

Taula 5.1.C Models intermedis regressió lògit èxit inserció laboral. Model 3: variables laborals

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Intensa	,000	-20,552	,999
Reduïda	,240	-1,429	,071
Constant	,000	-7,978	,999
N		97	
-2 log de la versemblança		102,566	
Pseudo R ²		0,145	
Percentatge d'encerts		73,2	

Font: Elaboració pròpia en b630ase a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: participant amb disponibilitat total d'horaris per la nova feina

Taula 5.1.D Models intermedis regressió lògit èxit inserció laboral. Model 4: variables sociodemogràfiques

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Entre 16 i 29 anys	4,147	1,422	0,043
Entre 30 i 44 anys	4,053	1,399	0,032
NIE/Passaport	1,568	,450	,332
Dona	,449	-,801	,079
Constant	,378	-,973	,004
N		125	
-2 log de la versemblança		140,516	
Pseudo R ²		0,123	
Percentatge d'encerts		70,4	

Font: Elaboració pròpia en b630ase a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: participant amb 45 o més anys d'edat; participant amb DNI espanyol; participant home

Taula 5.2.A Models intermedis regressió lògit fracàs inserció laboral. Model 1: variables individuals i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Menys de 4 característiques	9,150	2,214	,001
No disposa carnet conduir	4,414	1,485	,021
Alta 2008	3,940	1,371	,052
Entre 3 i 6 mesos RMI	,397	-,925	,235
Més de 6 mesos RMI	3,263	1,183	,173
Constant	,550	,597	,081
N		82	
-2 log de la versemblança		68,506	
Pseudo R ²		0,461	
Percentatge d'encerts		82,9	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: participant amb 4 o més característiques potencials; participant amb carnet de conduir; participant que entra en l'itinerari l'any 2009; participant que porta menys de mesos cobrant la RMI

Taula 5.2.B Models intermedis regressió lògit fracàs inserció laboral. Model 2: variables educatives

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Sense estudis + prim.incompleta	1,530	,425	,456
Secundaria + universitaris	,571	-,560	,275
Castellà parlat no/baix	,510	-,673	,295
Word no/baix	1,346	,297	,605
Constant	-1,120	,326	,002
N		116	
-2 log de la versemblança		129,268	
Pseudo R ²		0,042	
Percentatge d'encerts		74,1	

Font: Elaboració pròpia en b630ase a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: participant amb estudis primaris; participant amb nivell mitjà o alt de castellà parlat; participant amb nivell alt o mitjà de Word

Taula 5.2.C Models intermedis regressió lògit fracàs inserció laboral. Model 3: variables laborals

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Intensa	7,841	2,059	,016
Reduïda	1,922	,653	,310
2 o més sectors	,544	-,609	,282
Menys un any atur	,340	-1,078	,058
No ha treballat mai	,148	-1,913	,050
Constant	,370	-,995	,005
N		96	
-2 log de la versemblança		93,100	
Pseudo R ²		0,184	
Percentatge d'encerts		76,0	

Font: Elaboració pròpia en b630ase a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: participant amb disponibilitat total d'hорaris per la nova feina; participant amb experiència laboral en un sector; participant amb més d'un any o més a l'atur

Taula 5.2.D Models intermedis regressió lògit fracàs inserció laboral. Model 4: variables sociodemogràfiques

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Entre 16 i 29 anys	,764	-,269	0,646
Entre 30 i 44 anys	,405	-,903	0,087
Dona	3,109	1,134	,013
Constant	,393	-,933	,000
N		125	
-2 log de la versemblança		131,622	
Pseudo R ²		0,120	
Percentatge d'encerts		72,8	

Font: Elaboració pròpia en b630ase a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: participant amb 45 o més anys d'edat; participant home

Capítol 6: Anàlisi empírica dels efectes de la implantació d'una Renda Garantida Familiar sobre els nivells de privació a Catalunya

Taula 6.1 Proporció de llars que pateixen privació, per variable de privació

Variables de privació	% llars amb privació
No poden menjar carn o peix	1,5
Problemes pagament lloguer/hipoteca	4,9
Problemes pagament compres	5,8
Canviar mobles o electrodomèstics	19,8
Canviar roba d'abric, sabates o roba	17,5
Anar de vacances o fer regals	21,1
No poder obtenir ajuda externa	18,1
Deficiència/es greu/s de l habitatge	14,0
Problemes water, bany o clavegueram	0,7
Problemes aigua o electricitat	0,2
Problemes espai, llum solar, humitat, aïllament o ventilació	18,2
Males instal·lacions	4,8
Esforz econòmic salut o educació	10,6
Posició econòmica respecte any anterior	0,7
Despeses habitatge suposen problema	17,6
Arribar a final de mes suposa un problema	9,9
Amb els estalvis, quants mesos podrien mantenir despeses si deixés de tenir ingressos	38,0
Pagar la hipoteca suposa un problema	4,0
Situació econòmica any t+1	4,2
Estat anímic últims 30 dies	2,9
Percepció estat de salut	1,6
Està més, igual o menys satisfet amb la seva vida que l any passat	8,0
Dificultats per compaginar responsabilitats domèstiques i familiars amb vida laboral	8,7

Font: elaboració pròpia en base a dades del PaD

Taula 6.2 Correlació entre els índexs de privació i el logaritme de l'ingrés brut de la llar

Categoria de variable de privació	Logaritme de l'ingrés brut
T1V1	-0,378
T2V1	-0,396
T1V2	-0,385
T2V2	-0,425
T1V3	-0,381
T2V3	-0,399
T1V4	-0,388
T2V4	-0,427

Font: elaboració pròpia en base a dades del PaD

Capítol 7: *Determinants de la pobresa i de la privació extrema a Catalunya*

Taula 7.1 Freqüències de les variables explicatives de les regressions de pobresa i privació

Variable/categoria	Número observacions	% del total de la variable
Província de residència		
Barcelona	386	38,68
Girona	214	21,44
Lleida	207	20,74
Tarragona	191	19,14
Grandària del municipi de residència		
< 2000	128	12,83
2.000 - 9.999	228	22,85
10.000 - 49.999	257	25,75
50.000 - 99.999	87	8,72
100.000 - 499.999	175	17,54
> 1.000.000	123	12,32
Nombre persones llar		
1	177	17,74
2	319	31,96
3	220	22,04
4	225	22,55
Més de 4	57	5,71
Sexe del sustentador principal		
Home	684	68,61
Dona	313	31,39
Estat civil sustentador principal		
Solter	610	61,18
Casat	204	20,46

Separat/divorciat	64	6,42
Vidu	119	11,94
Lloc de naixement del sustentador principal		
A Catalunya	746	74,82
A Espanya o al país OCDE ric	217	21,77
En altre país	34	3,41
Edat sustentador principal		
16-34 anys	169	16,93
35-49 anys	329	32,97
50-64 anys	209	20,94
> 64 anys	291	29,16
Lloc naixement pare del sustentador principal		
Catalunya	552	56,33
Espanya	395	40,31
Estranger	33	3,37
Lloc naixement mare del sustentador principal		
Catalunya	557	56,55
Espanya	395	40,10
Estranger	33	3,35
Nivell estudis pare del sustentador principal		
Sense estudis/primària incompleta	448	45,67
Primària	362	36,90
Secundària/universitat	171	17,43
Nivell estudis mare del sustentador principal		
Sense estudis/primària incompleta	511	51,83
Primària	389	39,45
Secundària/universitat	86	8,72
Nivell estudis sustentador principal		
Primària	422	43,37
Sense estudis	51	5,24

Primària incompleta	123	12,64
Secundària	176	18,09
Universitat	201	20,66
Situació respecte treball remunerat sp		
Temps complert	619	62,21
Temps parcial o intermitent	32	3,22
Aturat	11	1,11
Inactiu (jubilat, mc, altres)	333	33,47
Canvis situació treball remunerat sustentador principal		
Sempre treball	610	61,93
Sempre atur o inactivitat	317	32,18
Treball i atur/inactivitat o treballava i jubilat	58	5,89
Categoria professional		
Treballador no qualificat	251	29,05
Empresari o director/gerent	112	12,96
Tècnic/comercial qualificat	215	24,88
Treballador qualificat	286	33,10
Altres	34	3,94
Tipus de contracte sustentador principal		
Funcionari o indefinit	474	55,24
Temporal	67	7,81
Altres	21	2,45
Rendes no provinents del treball	296	34,50
Jornada laboral sustentador principal		
Entre 41 i 50 hores setmana	40	6,87
Menys de 20 hores setmana	43	7,39
Entre 21 i 30 hores setmana	55	9,45
Entre 31 i 40 hores setmana	426	73,20
Mes de 50 hores setmana	18	3,09

Problema de salut		
Sí	147	14,97
No	835	85,03
Llengua sustentador principal		
Nomes català	541	60,45
Bilingüe català-castellà	79	8,83
Nomes castellà	261	29,16
Altres	14	1,56
Classe social família procedència sp		
Mitjana-baixa	463	52,55
Alta o mitjana-alta	180	20,43
Baixa o altres	238	27,01
Creença religiosa sustentador principal		
Catòlic practicant	192	21,84
Catòlic no practicant	388	44,14
Altres religions	21	2,39
Agnòstic/indiferent	193	21,96
Ateu	85	9,67
Règim tinença habitatge		
Propietat pagat	442	44,29
Propietat hipoteca	321	32,16
Lloguer	116	11,62
Cessió/herència	119	11,92
Proporció de discapacitats a la llar		
0 %	838	83,97
Entre 1% i 20%	33	3,31
Entre 21% i 50%	100	10,02
Mes del 50%	27	2,71
Proporció de treballadors a temps complet llar		
Mes del 50%	260	26,08

0 %	316	31,70
Entre 1% i 20%	17	1,71
Entre 21% i 50%	404	40,52
Proporció nivell estudis universitaris llar		
0 %	701	70,24
Entre 1% i 25%	70	7,01
Entre 26% i 50%	144	14,43
Mes del 50%	83	8,32
Proporció treballadors funcionari o indefinit llar		
Mes del 66%	169	16,93
0%	423	42,38
Entre 1% i 33%	205	20,54
Entre 34% i 66%	201	20,14
Ràtio dependència llar		
0%	400	40,08
Entre 1 i 50%	163	16,33
Entre 51% i 100%	158	15,83
Més del 100%	46	4,61
Sense població edat activa	231	23,15
Tipus de llar		
Unipersonal	177	17,75
Monoparentals fills menors	64	6,42
Parella sola	262	26,28
Parella amb fills	406	40,72
Altres	88	8,83
Nombre menors 16 anys		
Cap	750	75,23
Un	138	13,84
Dos o més	109	10,93

Taula 7.2.A Models intermedis regressió lògit pobresa. Model 1: variables laborals i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	16,650	2,812	,000
Aturat/inactiu	6,659	1,896	,000
Empresari/gerent	,452	-,793	,076
Tècnic comercial	,307	-1,180	,005
Treb. qualificat	,539	-,618	,062
Altres	,171	-1,764	,096
Girona	,403	-,910	,069
Lleida	2,091	,738	,069
Tarragona	1,221	,199	,619
Entre 2.000 i 9.999 habitants	1,271	,240	,618
Entre 10.000 i 49.999 habitants	1,734	,550	,255
Entre 50.000 i 99.999 habitants	2,281	,825	,164
Entre 100.000 i 1.000.000 habitats	1,539	,431	,352
Més de 1 milió d'habitants	1,111	,105	,868
Constant	-,079	-2,540	,000
N		896	
-2 log de la versemblança		398,585	
Pseudo R ²		0,191	
Percentatge d'encerts		92,7	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat; viu a província de Barcelona; viu en localitat de menys de 2.000 habitants

Taula 7.2.B Models intermedis regressió lògit pobresa. Model 3: variables sociodemogràfiques i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Dona	1,419	,350	,302
Casat	,894	-,112	,806
Separat/divorciat	,944	-,058	,923
Vidu	1,559	,444	,285
Estat espanyol/OCDE	2,303	,834	,031
ric			
Resta món	1,091	,087	,925
Alta/mitjana-alta	1,063	,061	,879
Baixa	1,357	,306	,342
Bilingüe català-castellà	1,003	,003	,996
Castellà/altres	1,382	,323	,417
Catòlic no practicant	1,087	,083	,824
Altra religió	8,416	2,130	,001
Agnòstic	1,181	,166	,717
Ateu	,849	-,164	,814
Girona	,377	,359	,073
Lleida	2,021	1,970	,064
Tarragona	1,778	1,643	,182
Constant	,001	,106	,000
N		782	
-2 log de la versemblança		359,750	
Pseudo R ²		0,187	
Percentatge d'encerts		92,6	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal home; sustentador principal nascut a Catalunya; sustentador principal entre 16 i 34 anys; sustentador principal classe mitjana-baixa; sustentador principal parla català; sustentador principal catòlic practicant; viu a província de Barcelona

Taula 7.2.C Models intermedis regressió lògit pobresa. Model 6

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	37,276	3,618	,000
Aturat/inactiu	11,156	2,412	,000
Empresari/gerent	,547	-,603	,212
Tècnic comercial	,511	-,672	,149
Treb. qualificat	,611	-,492	,181
Altres	,213	-1,547	,156
No estudis/prim. incompleta	1,976	-,970	,048
Secundària	,630	,940	,402
Universitat	,250	,295	,083
Catòlic no practicant	1,724	,545	,175
Altra religió	20,981	3,044	,000
Agnòstic	1,661	,508	,289
Ateu	1,198	,180	,810
2 persones llar	,693	-,367	,369
3 persones llar	1,847	,613	,180
4 persones llar	1,939	,662	,242
Més de 4 persones llar	6,128	1,813	,017
Girona	,379	-,970	,063
Lleida	2,561	,940	,018
Tarragona	1,344	,295	,462
Constant	118	-2,133	,000
N		787	
-2 log de la versemblança		322,600	
Pseudo R ²		0,301	
Percentatge d'encerts		92,6	

Pobresa, privació i rendes mínimes a Catalunya

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal catòlic practicant; viu sol; viu a província de Barcelona

Taula 7.3.A Models intermedis regressió lògit privació variant T1V1. Model 1: variables laborals i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	2,006	,696	,279
Aturat	7,569	2,024	,002
Inactiu	1,283	,249	,364
Empresari/gerent	,331	-1,106	,081
Tècnic comercial	,805	-,217	,562
Treb. qualificat	1,377	,320	,301
Altres	,702	-,354	,649
Constant	,113	-2,184	,000
N		896	
-2 log de la versemblança		459,445	
Pseudo R ²		0,045	
Percentatge d'encerts		92,5	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat

Taula 7.3.B Models intermedis regressió lògit privació variant T1V1. Model 3: variables sociodemogràfiques i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Dona	2,912	1,069	,001
Alta/mitjana-alta	,656	-,421	,424
Baixa	2,376	,865	,008
Bilingüe català-castellà	1,841	,610	,314
Castellà/altres	3,692	1,306	,000
Catòlic no practicant	1,838	,608	,195
Altra religió	4,324	1,464	,063
Agnòstic	2,662	,979	,051
Ateu	1,478	,391	,576
Girona	,767	-,265	,512
Lleida	,250	-1,388	,029
Tarragona	,854	-,157	,709
Constant	,061	-2,804	,000
N		782	
-2 log de la versemblança		320,415	
Pseudo R ²		0,183	
Percentatge d'encerts		93,5	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal home; sustentador principal classe mitjana-baixa; sustentador principal parla català; sustentador principal catòlic practicant; viu a província de Barcelona

Taula 7.3.C Models intermedis regressió lògit privació variant T1V1. Model 6

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	2,349	,854	,307
Aturat	7,712	2,043	,012
Inactiu	1,038	037	,932
Empresari/gerent	,544	-,609	,457
Tècnic comercial	1,829	,604	,219
Treb. qualificat	2,510	,920	,030
Altres	2,454	,898	,301
No estudis/prim. incompleta	2,480	,908	,041
Secundària	,326	-1,120	,078
Universitat	,649	-,433	,431
Dona	2,748	1,011	,004
Catòlic no practicant	1,632	,490	,337
Altra religió	3,385	1,219	,185
Agnòstic	3,317	1,199	,032
Ateu	1,596	,468	,527
Alta + mitjana/alta	1,007	,007	,990
Baixa	2,309	,837	,022
Bilingüe català- castellà	1,790	,582	,366
Castellà + altres	3,102	1,132	,002
Girona	,483	-,729	,117
Lleida	,141	-1,958	,012
Tarragona	,630	-,462	,322
Constant	,075	-2,589	,000
N		740	
-2 log de la versemblança		274,806	

Pobresa, privació i rendes mínimes a Catalunya

Pseudo R ²	0,257
Percentatge d'encerts	93,5

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal home; sustentador principal catòlic practicant; sustentador principal classe origen mitjana-baixa, sustentador principal llengua pròpia català; viu a província de Barcelona

Taula 7.4.A Models intermedis regressió lògit privació variant T1V2. Model 1: variables laborals i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	2,183	,781	,227
Aturat	8,718	2,165	,001
Inactiu	1,602	,471	,088
Empresari/gerent	,194	-1,638	,029
Tècnic comercial	,805	-,217	,549
Treb. qualificat	1,117	,110	,721
Altres	,300	-1,205	,251
Constant	,091	-2,395	,000
N		895	
-2 log de la versemblança		444,881	
Pseudo R ²		0,058	
Percentatge d'encerts		92,7	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat

Taula 7.4.B Models intermedis regressió lògit privació variant T1V2. Model 3: variables sociodemogràfiques i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Dona	2,503	,917	,003
Alta/mitjana-alta	,468	-,760	,181
Baixa	1,900	,642	,048
Bilingüe català-castellà	1,958	,672	,264
Castellà/altres	3,766	1,326	,000
Catòlic no practicant	1,880	,631	,176
Altra religió	2,447	,895	,310
Agnòstic	2,623	,964	,054
Ateu	1,096	,091	,903
Girona	1,053	,052	,893
Lleida	,275	-1,291	,043
Tarragona	,933	-,070	,870
Constant	,052	-2,965	,000
N		781	
-2 log de la versemblança		322,282	
Pseudo R ²		0,162	
Percentatge d'encerts		93,6	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal home; sustentador principal classe mitjana-baixa; sustentador principal parla català; sustentador principal catòlic practicant; viu a província de Barcelona

Taula 7.4.C Models intermedis regressió lògit privació variant T1V2. Model 6

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	1,979	,683	,416
Aturat	8,829	2,178	,008
Inactiu	1,177	,163	,694
Empresari/gerent	,225	-1,492	,165
Tècnic comercial	1,755	,563	,229
Treb. qualificat	1,971	,679	,099
Altres	,760	-,274	,807
No estudis/prim. incompleta	2,576	,946	,027
Secundària	,449	-,800	,160
Universitat	,445	-,811	,185
Dona	2,196	,787	,027
Catòlic no practicant	1,575	,454	,360
Altra religió	1,339	,292	,784
Agnòstic	3,046	1,114	,042
Ateu	1,268	,238	,760
Bilingüe català- castellà	2,111	,747	,238
Castellà + altres	3,224	1,171	,001
Girona	,745	-,294	,496
Lleida	,180	-1,714	,025
Tarragona	,710	-,342	,458
Constant	,053	--2,929	,000
N		742	
-2 log de la versemblança		279,523	
Pseudo R ²		0,227	
Percentatge d'encerts		94,1	

Pobresa, privació i rendes mínimes a Catalunya

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal home; sustentador principal catòlic practicant; sustentador principal llengua pròpia català; viu a província de Barcelona

Taula 7.5.A Models intermedis regressió lògit privació variant T2V1. Model 1: variables laborals i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	1,407	,341	,654
Aturat	8,260	2,111	,001
Inactiu	1,481	,393	,151
Empresari/gerent	,500	-,693	,223
Tècnic comercial	,778	-,251	,530
Treb. qualificat	1,680	,519	,100
Altres	,774	-,256	,743
Constant	,105	-2,250	,000
N		895	
-2 log de la versemblança		452,875	
Pseudo R ²		0,049	
Percentatge d'encerts		92,6	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat

Taula 7.5.B Models intermedis regressió lògit privació variant T2V1. Model 3: variables sociodemogràfiques i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Dona	2,423	,885	,005
Alta/mitjana-alta	1,378	,321	,477
Baixa	2,649	,974	,004
Bilingüe català-castellà	3,059	1,118	,033
Castellà/altres	3,160	1,151	,001
Catòlic no practicant	1,699	,530	,232
Altra religió	4,121	1,416	,067
Agnòstic	1,608	,475	,346
Ateu	1,590	,464	,469
Girona	1,502	,407	,281
Lleida	,207	-1,574	,038
Tarragona	1,571	,452	,254
Constant	,084	-2,473	,000
N		781	
-2 log de la versemblança		328,359	
Pseudo R ²		0,157	
Percentatge d'encerts		93,5	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal home; sustentador principal classe mitjana-baixa; sustentador principal parla català; sustentador principal catòlic practicant; viu a província de Barcelona

Taula 7.5.C Models intermedis regressió lògit privació variant T2V1. Model 6

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	2,334	,848	,332
Aturat	10,304	2,333	,005
Inactiu	1,209	,190	,656
Empresari/gerent	,957	-,043	,950
Tècnic comercial	1,707	,535	,304
Treb. qualificat	2,459	,900	,035
Altres	3,201	1,163	,191
No estudis/prim. incompleta	2,576	1,047	,014
Secundària	,449	-1,106	,084
Universitat	,445	-1,661	,038
Dona	2,196	,856	,020
Altaa/mitjana-alta	2,172	,776	,136
Baixa	2,518	,924	,015
Catòlic no practicant	1,554	,441	,374
Altra religió	3,044	1,113	,223
Agnòstic	2,410	,880	,132
Ateu	2,624	,965	,169
Bilingüe català- castellà	2,995	1,097	,074
Castellà + altres	2,397	,874	,020
Girona	1,067	,065	,880
Lleida	,089	-2,424	,023
Tarragona	1,186	,170	,697
Constant	,094	-2,359	,000
N		739	
-2 log de la versemblança		267,134	

Pobresa, privació i rendes mínimes a Catalunya

Pseudo R ²	0,267
Percentatge d'encerts	94,2

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal home; sustentador principal classe origen mitjana-baixa; sustentador principal catòlic practicant; sustentador principal llengua pròpia català; viu a província de Barcelona

Taula 7.6.A Models intermedis regressió lògit privació variant T2V2. Model 1: variables laborals i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	1,563	,446	,560
Aturat	8,432	2,132	,001
Inactiu	1,656	,504	,066
Empresari/gerent	,367	-1,003	,116
Tècnic comercial	,710	-,342	,405
Treb. qualificat	1,697	,529	,093
Altres	1,218	,197	,766
Constant	,107	-2,235	,000
N		895	
-2 log de la versemblança		444,028	
Pseudo R ²		0,060	
Percentatge d'encerts		92,7	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat

Taula 7.6.B Models intermedis regressió lògit privació variant T2V2. Model 3: variables sociodemogràfiques i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Dona	2,210	,793	,010
Alta/mitjana-alta	1,362	,309	,492
Baixa	2,204	,790	,020
Bilingüe català-castellà	2,448	,895	,100
Castellà/altres	3,434	1,234	,000
Girona	1,073	,071	,868
Lleida	,330	-1,110	,094
Tarragona	1,497	,403	,335
2.000 - 9.999 hab.	6,278	1,837	,081
10.000 - 49.999 hab.	4,118	1,415	,185
50.000 - 99.999 hab.	3,403	1,225	,287
100.000 - 999.999	2,270	,820	,464
> 1.000.000 hab.	2,064	,725	,538
Constant	,018	-4,024	,000
N		781	
-2 log de la versemblança		328,359	
Pseudo R ²		0,157	
Percentatge d'encerts		93,5	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal home; sustentador principal parla català; sustentador principal catòlic practicant; viu a província de Barcelona; viu en població menys 2.000 habitants

Taula 7.6.C Models intermedis regressió lògit privació variant T2V2. Model 6

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	2,339	,850	,325
Aturat	14,258	2,657	,002
Inactiu	1,371	,316	,441
Empresari/gerent	,533	-,630	,439
Tècnic comercial	1,652	,502	,335
Treb. qualificat	2,661	,979	,022
Altres	3,799	1,335	,087
No estudis/prim. incompleta	2,127	,755	,072
Secundària	,316	-1,152	,066
Universitat	,207	-1,574	,046
Dona	2,056	,721	,041
Alta/mitjana-alta	2,226	,800	,106
Baixa	2,096	,740	,054
Bilingüe català- castellà	3,134	1,142	,057
Castellà + altres	2,573	,945	,014
Girona	,645	-,438	,363
Lleida	,155	-1,864	,026
Tarragona	1,026	,026	,956
2.000 - 9.999 hab.	6,329	1,845	,087
10.000 - 49.999 hab.	4,189	1,432	,195
50.000 - 99.999 hab.	2,464	,902	,456
100.000 - 999.999	1,722	,544	,640
> 1.000.000 hab.	2,205	,791	,514
Constant	,071	-2,639	,000
N		746	

Pobresa, privació i rendes mínimes a Catalunya

-2 log de la versemblança Pseudo R ²	271,583 0,269
Percentatge d'encerts	94,1

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal home; sustentador principal classe origen mitjana-baixa; sustentador principal llengua pròpia català; viu a província de Barcelona; viu en població menys 2.000 habitants

Taula 7.7.A Models intermedis regressió lògit privació variant T2V4. Model 1: variables laborals i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	1,336	,290	,703
Aturat	10,823	2,382	,000
Inactiu	1,828	,603	,017
Empresari/gerent	,500	-,692	,178
Tècnic comercial	,706	-,348	,357
Treb. qualificat	1,529	,425	,150
Altres	1,346	,297	,615
Constant	,141	-1,962	,000
N		895	
-2 log de la versemblança		500,216	
Pseudo R ²		0,061	
Percentatge d'encerts		91,2	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat

Taula 7.7.B Models intermedis regressió lògit privació variant T2V4. Model 3: variables sociodemogràfiques i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Dona	2,422	,886	,002
Alta/mitjana-alta	1,195	,178	,688
Baixa	2,662	,979	,002
Bilingüe català- castellà	1,893	,638	,232
Castellà/altres	3,219	1,169	,000
Girona	1,199	,181	,644
Lleida	,315	-1,155	,049
Tarragona	1,155	,144	,720
2.000 - 9.999 hab.	3,279	1,188	,126
10.000 - 49.999 hab.	2,268	,819	,302
50.000 - 99.999 hab.	2,098	,741	,403
100.000 - 999.999	1,680	,519	,537
> 1.000.000 hab.	,955	-,046	,961
Constant	,018	-3,997	,000
N		788	
-2 log de la versemblança		367,707	
Pseudo R ²		0,167	
Percentatge d'encerts		92,4	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal home; sustentador principal parla català; sustentador principal catòlic practicant; viu a província de Barcelona; viu en població menys 2.000 habitants

Taula 7.7.C Models intermedis regressió lògit privació variant T2V4. Model 6

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	1,924	,655	,450
Aturat	20,286	3,010	,000
Inactiu	1,418	,350	,367
Empresari/gerent	,705	-,349	,614
Tècnic comercial	1,469	,385	,436
Treb. qualificat	2,684	,987	,014
Altres	4,867	1,582	,026
No estudis/prim. incompleta	2,066	,725	,061
Secundària	,261	-1,343	,032
Universitat	,175	-1,745	,025
Dona	2,388	,871	,008
Alta/mitjana-alta	2,016	,701	,149
Baixa	2,658	,978	,006
Bilingüe català- castellà	2,304	,835	,157
Castellà + altres	2,401	,876	,014
Girona	,769	-,262	,553
Lleida	,152	-1,884	,009
Tarragona	,743	-,297	,515
2.000 - 9.999 hab.	3,387	1,220	,131
10.000 - 49.999 hab.	2,434	,890	,287
50.000 - 99.999 hab.	1,499	,405	,674
100.000 - 999.999	1,360	,308	,728
> 1.000.000 hab.	1,002	,002	,998
Constant	,089	-2,418	,000
N		746	

Pobresa, privació i rendes mínimes a Catalunya

-2 log de la versemblança Pseudo R ²	300,409 0,296
Percentatge d'encerts	93,6

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal home; sustentador principal classe origen mitjana-baixa; sustentador principal llengua pròpia català; viu a província de Barcelona; viu en població menys 2.000 habitants

Taula 7.8.A Models intermedis regressió lògit privació variant T2V4b. Model 1: variables laborals i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	1,594	,466	,543
Aturat	8,664	2,159	,001
Inactiu	1,638	,493	,077
Empresari/gerent	,368	-1,000	,117
Tècnic comercial	,710	-,342	,405
Treb. qualificat	1,573	,453	,155
Altres	1,219	,198	,766
Constant	,107	-2,238	,000
N		895	
-2 log de la versemblança		435,468	
Pseudo R ²		0,056	
Percentatge d'encerts		93,0	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat

Taula 7.8.B Models intermedis regressió lògit privació variant T2V4b. Model 3: variables sociodemogràfiques i de control

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Dona	2,437	,891	,004
Alta/mitjana-alta	1,437	,363	,423
Baixa	2,302	,834	,016
Bilingüe català- castellà	2,337	,849	,120
Castellà/altres	2,945	1,080	,002
Girona	1,137	,128	,764
Lleida	,213	-1,549	,047
Tarragona	1,396	,334	,433
2.000 - 9.999 hab.	5,315	1,670	,114
10.000 - 49.999 hab.	4,020	1,391	,193
50.000 - 99.999 hab.	3,491	1,250	,277
100.000 - 999.999	2,427	,887	,430
> 1.000.000 hab.	1,997	,692	,557
Constant	,014	-4,251	,000
N		788	
-2 log de la versemblança		320,648	
Pseudo R ²		0,154	
Percentatge d'encerts		93,9	

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal home; sustentador principal parla català; sustentador principal catòlic practicant; viu a província de Barcelona; viu en població menys 2.000 habitants

Taula 7.8.C Models intermedis regressió lògit privació variant T2V4b. Model 6

	Ràtio de risc	Coefficient	Significació
Temps parcial	2,287	,827	,342
Aturat	14,887	2,701	,001
Inactiu	1,346	,297	,480
Empresari/gerent	,546	-,606	,455
Tècnic comercial	1,559	,444	,394
Treb. qualificat	2,325	,844	,051
Altres	4,324	1,464	,062
No estudis/prim. incompleta	2,091	,738	,085
Secundària	,330	-1,108	,080
Universitat	,205	-1,583	,046
Dona	2,274	,822	,022
Alta/mitjana-alta	2,424	,886	,077
Baixa	2,249	,810	,040
Bilingüe català- castellà	2,891	1,062	,079
Castellà + altres	2,112	,748	,056
Girona	,693	-,367	,446
Lleida	,071	-2,644	,017
Tarragona	,951	-,050	,917
2.000 - 9.999 hab.	5,142	1,637	,131
10.000 - 49.999 hab.	3,900	1,361	,219
50.000 - 99.999 hab.	2,425	,886	,464
100.000 - 999.999	1,775	,574	,624
> 1.000.000 hab.	2,027	,707	,561
Constant	,065	-2,738	,000
N		746	

Pobresa, privació i rendes mínimes a Catalunya

-2 log de la versemblança Pseudo R ²	263,262 0,267
Percentatge d'encerts	94,0

Font: Elaboració pròpia en base a les dades dels registres de l'itinerari RMI Càritas Girona

Nota: Categories de referència: sustentador principal amb contracte a temps complet; sustentador principal treballador no qualificat; sustentador principal amb estudis primaris; sustentador principal home; sustentador principal classe origen mitjana-baixa; sustentador principal llengua pròpia català; viu a província de Barcelona; viu en població menys 2.000 habitants

ANNEX METODOLÒGIC TESI DOCTORAL

Capítol 6: Anàlisi empírica dels efectes de la implantació d'una renda garantida familiar sobre els nivells de privació a Catalunya

1. Metodologia de neteja de les dades d'ingressos

La metodologia emprada ha implicat seguir els passos següents:

1. Prendre com a dada principal la variable *ingrfam2*, variable sobre ingressos familiars nets. Aquesta és una variable treballada prèviament per Ramos i Ayllón (2007). A la tesi que es presenta, les dades originals es purguen automàticament al $\pm 1\%$, s'eliminen directament tan sols les llars que es troben en l'1% superior i inferior de la distribució. Es porta addicionalment a terme un estudi cas per cas de les famílies que es troben entre l'1% i el 2%, eliminant els casos amb manca d'informació sobre ingressos individuals. Ayllón i Ramos treballaven en el seu estudi amb el marge del $\pm 2\%$. El marge més estret que s'usa en la tesi es deu al objectiu d'analitzar el fenomen de la pobresa i la privació extrema. Interessa, per tant tenir, obtenir el màxim nombre possible de casos fiables per a la franja de població més pobre.

2. Un cop realitzat el punt 1, per a la resta dels casos es mira que la suma dels diversos conceptes d'ingressos nets a nivell individual sumin la mateixa quantitat que *ingrfam2*, amb un marge d'error del $\pm 25\%$. S'usa aquest ampli marge per cobrir d'una part dels errors de la mostra i per mantenir un nombre elevat d'observacions.

3. Si només hi ha una font d'ingrés (com ara salari o pensió de jubilació) i aquesta es troba dins l'interval del $\pm 25\%$, llavors prenem com a ingrés net de la família el valor de *ingrfam2* i el adjudiquem a la font d'ingrés ja la persona que l'ha rebut.

4. Si hi ha més d'una font d'ingrés i la suma es troba dins l'interval del $\pm 25\%$, llavors es pren el valor de *ingrfam2*, i se'l considera com el valor del total dels ingressos nets de la llar. A més, es porta a terme un prorrateig per trobar el valor de cadascuna de les fonts d'ingrés i persones.

5. Aquest prorrateig no es realitza si la xifra de *ingrfam2* és la mitjana d'un interval i es compleix a més el punt 3 (la suma dels ingressos individuals es troba dins l'interval del $\pm 25\%$ respecte a l'ingrés familiar). Llavors, el que procedeix és utilitzar el valor que sorgeix de la suma dels ingressos individuals.

6. Per a determinar els ingressos individuals s'ha fet un estudi cas per cas de les partides més problemàtiques, que plantegen més discrepàncies entre els ingressos individuals i els de la llar. Aquí tenim fonts d'ingrés com els interessos bancaris i lloguers d'habitatge o locals (per als quals en alguns casos es confonen amb quantia dels dipòsits que tenen o dels lloguers que es paguen) o els ingressos extraordinaris. Aquest segon tipus d'ingrés no s'aplica, no s'utilitza, atès que estem interessats en els ingressos més estables de la llar. En el cas dels lloguers, per veure si era ingrés o una despesa per a la llar, s'ha creuat la dada del supòsit ingrés amb les variables sobre tinença de locals o d'immobles, i s'ha considerat com a ingrés tan sols en aquells casos en els quals existia la propietat d'un local o habitatge.

7. A la base de dades del PaD hi ha variables que recullen el nombre de pagues i la quantia de cada paga per ingressos com salaris o pensions. Quan no existeixen les dues variables de salari o pensió (import per mes i nombre de mesos) es creua la que es té amb una *proxy* de la que no es té.

8. En alguns casos hi ha alguna font d'ingrés declarat que sembla que "sobra" (sense aquests, la suma de la resta dels ingressos declarats a nivell individual coincideixen amb els totals de la llar). Normalment, són variables que hem comentat anteriorment, com els ingressos extraordinaris, lloguers o dividendes. En aquests casos, els ingressos no es computen, i es tenen en compte només la resta, amb els quals quadren amb els ingressos totals de la llar.

9. Si només hi ha la dada sobre ingrés any per persona es mira si quadra la dada amb l'ingrés mes amb 12 o 14 mesos. Llavors, si això es compleix:

- a. si la persona té més de 65 anys s'imputa a pensió de jubilació;
- b. si té menys, en salari.

Aquesta operació només es porta a terme en casos en què permet gairebé quadrar la xifra de l'ingrés familiar, quan la diferència entre la suma d'ingressos individuals i la de la llar és menor al $\pm 10\%$.

10. Si hi ha dues persones a la llar amb ingressos individuals declarats, i la dada de la renda familiar quadra amb l'ingrés d'una sola persona, se suma la renda de l'altra persona i s'obté un nou ingrés familiar. Si hi ha tres o més i la renda familiar quadra amb la de la persona de referència o la d'aquesta amb la parella, es fa el mateix. Només es fa aquest procediment en el cas que la renda de la persona o persones addicionals sigui "neta", és a dir no s'hagi hagut de fer cap imputació.

11. Si la xifra d'ingressos anuals de la llar correspon a la d'individual multiplicat per 10 llavors pren les dades individuals, sempre que siguin directes (per exemple, es tenen sou mes i mesos sou; pensió mes i mesos pensió).

2. Metodologia per a convertir ingressos nets en bruts

En aquesta secció s'ha procedit a transformar les dades que provenen de la base de dades del PaD, i que estan en termes nets, a termes bruts, per llavors poder calcular la prestació bruta a què tindria dret cada llar.

Per dur a terme la transformació s'ha tingut en compte que, en el sistema impositiu espanyol, les retencions que s'efectuen per l'IRPF haurien en un principi dur a que la declaració de la renda que s'efectua al juny donés un saldo nul (ni obligació de pagar ni dret a devolució). Per a la realització dels càlculs, s'ha fet servir el programa de retencions de la renda per a l'any 2004.

A les dades d'ingressos individuals que s'han obtingut en termes nets se'ls hi afegeixen les retencions que els correspon per a obtenir una estimació dels ingressos bruts individuals.

Sumant tots els ingressos bruts individuals es troba finalment una estimació dels ingressos bruts de la llar.

Per poder obtenir els ingressos bruts individuals s'han tingut en compte les següents dades i s'han introduït els següents supòsits :

1. Existeixen 3 grans tipus de situacions respecte a la persona que fa la declaració:
 - a. Viu en parella, on l'altre membre ingressa menys de 1.500 € a l'any
 - b. És solter, vidu, separat amb menor a càrrec
 - c. Viu en una situació alternativa, la que correspon a la gran majoria de la població.
2. Si només cobra una persona de la unitat familiar, la declaració es fa individual. Si cobren les dues persones, es fa sempre conjunta
3. La retenció a la Seguretat Social que s'aplica en el cas dels salaris és del 6,4%. Altres rendes obtingudes per la llar es consideren com a salari .
4. Per al cas de les pensions s'ha de tenir en compte que:
 - a. la retenció depèn de l'edat del contribuent, el que implica que s'ha de mirar l'edat de la persona que cobra la pensió.
 - b. no hi ha Seguretat Social sobre els jubilats.
5. Altres subsidis: de la mateixa manera que les pensions, no hi ha cotitzacions.
6. Pensió invalidesa: si la persona és discapacitada permanent (nivell 1), llavors se suposa que la discapacitat és entre el 33% i el 65 % (incapacitats superiors necessiten un informe mèdic del qual no disposem).
7. En el cas de les famílies monoparentals (mare i fill, pare i fill) , es computa el fill com sencer.
8. En casos de parella, si tots dos tenen ingressos, el fill no computa per sencer. Tan sols en el cas en que un membre de la parella és l'única persona que té ingressos (o l'altre té ingressos menors de 1.500 €), llavors es computa completament sobre el que cobra. Si un fill té una incapacitat, el que té ingressos computa el fill sencer.
9. Els fills només computen si són menors de 25 anys i si tenen ingressos menors a 8.000 euros anuals. Els fills nascuts el 2004 si que són computats .

10. Els ascendents només es computen en la declaració del fill/a si aquells tenen uns ingressos menors a 8.000 € anuals i la seva edat és superior als 65 anys (o si la persona està incapacitada).
11. Si una persona té ingressos per salari i per pensió , aquests es computaran per separat .
12. Els ingressos per lloguer tenen una retenció del 15% si és un local i no hi ha retenció si és un habitatge.
13. Els interessos i dividendes també tenen una retenció del 15%.
14. Estan exemptes de retencions les quantitats rebudes per manutenció de fills, però no per pensió de divorci, donat que en aquest últim cas computa com a salari.

3. Llista de les variables de privació agrupades usades i dels criteris usats per determinar la privació

Econòmiques Nivell 1 (Indiquen nivell alt de privació, recullen les necessitats materials bàsiques per a la supervivència)

4. CARN (NO ES POT PERMETRE MENJAR CARN O PEIX). Llars que declaren que no es poden permetre comprar carn o peix
5. LLOHIP (PROBLEMES DE PAGAMENT LLOGUER O HIPOTECA). Llars que declaren que tenen problemes en el pagament de la hipoteca o del lloguer de la residència habitual.
6. REBCOM (PROBLEMES DE PAGAMENT REBUTS O COMPRES). Llars que declaren que tenen problemes en el pagament de rebuts de subministraments de la llar (com gas, electricitat, aigua) o de compres.

Econòmiques Nivell 2 (Indiquen nivell mig de privació)

7. MOBELE (PROBLEMES CANVIAR MOBLES O ELECTRODOMESTICS). Llars que declaren que tenen problemes per renovar mobles o electrodomèstics.
8. ROBSAB (PROBLEMES CANVIAR ROBA O SABATES). Llars que declaren que tenen problemes per renovar roba o sabates.
9. VACREG (PROBLEMES ANAR VACANCES O FER REGALS). Llars que declaren que tenen problemes per anar-se'n de vacances o fer regals.
10. AJUDEX (NO REP AJUDA EXTERNA QUAN LA NECESSITA). Llars que declaren que no reben ajuda externa per a la cura de persones o el maneig de la llar a causa que no poden pagar.

Habitatge Nivell 1 (Indiquen nivell alt de privació, recullen les necessitats materials bàsiques per a la supervivència)

11. DEFHAB (DEFICIÈNCIA GREU EN HABITATGE). Llars que declaren que hi ha alguna deficiència greu en l'habitatge.
12. WABACL (FALTA WATER BANY / DUTXA O CLAVEGUERAM). Llars que declaren que no disposen en el seu habitatge de vàter, bany, dutxa o connexió al clavegueram.
13. AIGELE (FALTA AIGUA CORRENT O ELECTRICITAT). Llars que declaren que no disposen al seu habitatge d'aigua corrent o de connexió elèctrica.

Habitatge Nivell 2 (Indiquen nivell mig de privació)

14. ESHAV (FALTA ESPAI, FALTA LLUM SOLAR, HUMITAT, MAL AÏLLAMENT, O FALTA VENTILACIÓ). Llars que declaren que al seu habitatge hi ha problemes de qualitat com a falta d'espai, de llum solar, humitat, mal aïllament, o falta de ventilació.
15. MALINS (MALES INSTAL·LACIONS AIGUA, GAS O LLUM). Llars que declaren que al seu habitatge hi ha problemes de males instal·lacions d'aigua, gas o llum.

Percepció Economia

La variable original no és dicotòmica. Aquí ha estat necessari establir per a quins valors o nivells de les variables existeix privació, mentre que en els casos anteriors (econòmiques i habitatge) les variables eren dicotòmiques.

En el cas de variables individuals (18 i 19), ha calgut igualment fer una transformació de valors individuals en valors llar.

Finalment, en alguns casos s'ha creuat els valors de dues de les variables (les posicions econòmiques de l'any següent)

16. DESPHAB (ESFORÇ DERIVAT DE LES DESPESES D'HABITATGE). Llars que declaren de pagar les despeses lligades a l'habitatge suposa molt esforç-valor 5 en una escala d'1 a 5 -.
17. FIMES (DIFICULTAT D'ARRIBAR A FINAL DE MES). Llars que declaren que tenen moltes dificultats per arribar a final de mes-valor 1 en una escala d'1 a 5 -.
18. ESTAL (MESOS QUE PODEN VIURE AMB ESTALVIS SENSE INGRESSOS). Llars que declaren que poden viure fins a 2 mesos amb els estalvis que tenen sense tenir cap tipus d'ingressos. 2 mesos són el termini màxim que tenia l'any 2005 l'administració catalana per decidir sobre l'acceptació o no de les sol·licituds de l'RMI.
19. PAGHIP (PAGAR HIPOTECA ÉS UN PROBLEMA). Llars que declaren de pagar la hipoteca suposa un problema molt important-valor 1 en una escala d'1 a 5 -.
20. SALECO (ESFORÇ ECONÒMIC COSTOS SALUT O COSTOS EDUCACIÓ). Llars que declaren d'assumir els costos de l'educació o de la sanitat suposa un problema molt important-valor 1 en una escala d'1 a 5 - per a tots dos casos.
21. POSECOANT (VALOR POSICIÓ ECONÒMICA LLAR RESPECTE ANY ANTERIOR). Llars que declaren que la seva posició econòmica respecte l'any anterior és molt pitjor-valor major o igual a 4,5 en una escala d'1 a 5 -. És una mitjana de les opinions de tots els membres entrevistats de la llar.
22. SITECOP (VALOR POSICIÓ ECONÒMICA LLAR A ANY QUE VE). Llars que declaren que la seva posició econòmica tindrà una evolució negativa l'any següent i que aquesta serà més negativa que la del conjunt de l'economia catalana. És una mitjana de les opinions de tots els membres entrevistats de la llar.

Percepció salut i felicitat

La variable original no és dicotòmica.

Introdueixen un concepte usat en els estudis sobre privació: la variable subjectiva, que pretén captar com es troba físicament i mentalment l'individu entrevistat. Aquí ha calgut així mateix establir per a quins valors de les variables hi ha privació. Atès que es tracta de variables individuals, ha calgut igualment fer una transformació de valors individuals en valors llar.

23. SALUT (PERCEPCIÓ ESTAT SALUT). Llars que declaren que el seu estat de salut és molt dolent-valor major o igual a 4,5 en una escala d'1 a 5 -. És una mitjana de les opinions de tots els membres entrevistats de la llar.
24. TRENTADIES (30 ÚLTIMS DIES: S'HA JUGAT PAPER ÚTIL, NO SUPERAT DIFICULTATS, O S'HA SENTIT FELIÇ). Llars que han jugat un paper molt menys declaren que s'han sentit molt menys útils en els 30 últims dies, o que els ha costat molt més que habitualment superar les dificultats, o que s'ha sentit molt poc feliç-valor major o igual a 4 , 5 en una escala d'1 a 5 -. És una mitjana de les opinions de tots els membres entrevistats de la llar.
25. SATISANT (NIVELL SATISFACCIÓ RESPECTE ANY PASSAT). Llars que declaren sentir-se menys satisfets que l'any passat-valor major o igual a 2,5 en una escala d'1 a 3 -. És una mitjana de les opinions de tots els membres entrevistats de la llar.
26. COMRES (COMPAGINACIÓ RESPONSABILITATS LLAR I TREBALL). Llars que declaren que tenen molts problemes per compaginar les seves responsabilitats domèstiques i familiars amb la jornada laboral-valor menor o igual a 1,5 en una escala d'1 a 4 -. És una mitjana de les opinions de tots els membres entrevistats de la llar.

Capítol 7: Característiques de les famílies pobres i privades a Catalunya

1. Metodologia d'elaboració de les variables de privació

La metodologia emprada per a l'elaboració de les variables de privació ha estat la següent:

1. Municipi de residència (província): s'usen les dades directes de la variable DP010001LR4. S'escull Barcelona com a província de referència
2. Municipi de residència (mida): s'usen les dades directes de la variable DP010001LR1. s'escull menys de 2.000 habitants com mida de referència
3. Nombre de persones que viuen a la llar: és una recodificació de la variable DL001001L. Es mantenen les categories 1, 2, 3 i 4 persones, mentre es crea una categoria nova (més de 4 persones), que recull totes les llars amb 5 o més habitants. S'escull 1 persona com a llar de referència.
4. Sexe mantenidor principal: s'usen les dades directes de la variable DL005001E. S'escull home com a categoria de referència.
5. Estat civil del sustentador principal: es parteix de la variable DL006001E (estat civil). Es crea una nova categoria (divorciat / separat), agrupant aquests dos casos, mantenint-se els casos de solter, casat, i vidu. S'escull solter com a categoria de referència.
6. Edat del sustentador principal: es parteix de la variable DL012001EG2R5 (edat en 6 grups), i es procedeix a reagrupar les categories 16-24 i 25-34, mantenint la resta. S'escull 16-34 anys com a categoria de referència.
7. Lloc de naixement del sustentador principal: s'usen les dades directes de la variable DL007001E (lloc naixement de l'entrevistat). Es reagrupen les dades en tres categories (Catalunya, Espanya i països rics OCDE, la resta del món). S'escull Catalunya com a categoria de referència.
8. Lloc naixement pare mantenidor principal: s'usen les dades directes de la variable DL007001E. S'escull Catalunya com a categoria de referència.
9. Lloc naixement mare mantenidor principal: s'usen les dades directes de la variable DL007001E. S'escull Catalunya com a categoria de referència.
10. Nivell estudis mantenidor principal: es parteix de la variable DE001001E (nivell màxim d'estudis de l'entrevistat). S'ha realitzat un doble procés per construir aquesta variable: en primer lloc, s'ha mirat quina és la dada més actual disponible (l'onada més recent del PaD amb una dada per a aquesta variable). En segon lloc, s'ha procedit a reagrupar les categories existents (20 per a la quarta onada) en tan sols 5 (sense estudis, primària incompleta, primària, secundària, universitaris). S'escull estudis primaris com a categoria de referència.
11. Nivell estudis pare mantenidor principal: es parteix de la variable DR006001E (nivell d'estudis del pare de l'entrevistat) . S'ha procedit a reagrupar les categories existents , agrupant no sap llegir i sense estudis / primària inacabada per una banda i secundaris i universitaris per l'altra. S'escull sense estudis / primària incompleta com a categoria de referència.
12. Nivell estudis mare mantenidor principal: es parteix de la variable DR013001E (nivell d'estudis de la mare de l'entrevistat) . s'ha procedit a reagrupar les categories existents, agrupant no sap llegir i sense estudis / primària inacabada per una banda i secundaris i universitaris per l'altra. S'escull sense estudis / primària incompleta com a categoria de referència.
13. Situació respecte al treball remunerat al mantenidor principal: es parteix de la variable DT002001E (situació respecte del treball remunerat). S'han reagrupat les categories existents (s'ha passat de 14 a 4; temps complet, temps parcial / intermitent , aturat , inactiu) . S'escull treballa a temps complet com a categoria de referència .
14. Canvis en la situació respecte al treball remunerat al mantenidor principal: es parteix la variable DT197001E (canvis en la situació respecte al treball remunerat). S'han reagrupat les categories existents (s'ha passat de 8 a 3 , sempre treballant, sempre en atur / inactivitat, combina treball amb atur / inactivitat més treballava i m'he jubilat). S'escull sempre treball com a categoria de referència.
15. Categoria professional del sustentador principal: es parteix de la variable DT016001E (categoria professional de l'entrevistat). S'ha realitzat un doble procés per construir aquesta variable: en primer lloc, s'ha mirat quina és la dada més actual disponible (onada més recent). En segon lloc, s'ha procedit a reagrupar les categories existents (26 per a la quarta onada) en tan sols 5 (treballador no qualificat, empresari / gerent, tècnic / comercial qualificat, treballador qualificat, altres). S'escull treballador no qualificat com a categoria de referència .

16. Tipus de contracte del sustentador principal: es parteix de la variable DT028001E (tipus de contracte). S'ha realitzat un doble procés per construir aquesta variable: en primer lloc, s'ha mirat quina és la dada més actual disponible (onada més recent). En segon lloc, s'ha procedit a reagrupar les categories existents (17 per a la quarta onada) en només 4 (funcionari / indefinit, temporal, altres, rendes no procedents del treball). S'escull treballador funcionari o amb contracte indefinit com a categoria de referència.
17. Jornada laboral del sustentador principal: es parteix de la variable DT030001E (jornada laboral oficial). S'ha realitzat un doble procés per construir aquesta variable: en primer lloc, s'ha mirat quina és la dada més actual disponible (onada més recent). En segon lloc, s'ha procedit a reagrupar les dades existents en 5 categories (entre 41 i 50 hores, menys de 20 hores, entre 21 i 30 hores, entre 31 i 40 hores, més de 50 hores). S'escull entre 41 i 50 hores com a categoria de referència.
18. Problemes de salut durant l'últim any del mantenidor principal: s'usen les dades directes de la variable DS020001E (problemes de salut que restringissin l'activitat durant almenys 15 dies des de la data de referència). S'escull sí que va tenir problemes com a categoria de referència.
19. Llengua pròpia del sustentador principal: es parteix de la variable DG001001E (llengua de l'entrevistat). S'ha realitzat un doble procés per construir aquesta variable: en primer lloc, s'ha mirat quina és la dada més actual disponible (onada més recent). En segon lloc, s'ha procedit a reagrupar les dades existents de 9 en 4 categories (català, bilingüe català / castellà, castellà, altres). S'escull català com a categoria de referència.
20. Origen social mantenidor principal: es parteix de la variable DR045001E (classe social subjectiva de l'entrevistat). S'ha procedit a reagrupar les dades existents de 6 a 3 categories (mitjana -baixa, alta més mitjana- alta, baixa més una altra). S'escull mitjana- baixa com a categoria de referència.
21. Religió del sustentador principal: es parteix de la variable DC014001E (com es defineix en matèria religiosa l'entrevistat). S'ha procedit a reagrupar les dades existents de 6 en 5 categories (catòlic practicant, catòlic no practicant, altra religió, agnòstic, ateu). S'escull catòlic practicant com a categoria de referència.
22. Règim de tinença de l'habitatge principal: es parteix de la variable DH003001L (règim de tinença de l'habitatge). S'ha procedit a reagrupar les dades existents de 15 en 4 categories (propietat pagada, propietat amb hipoteca, lloguer, cessió / herència). S'escull propietat pagada com a categoria de referència.
23. Proporció de persones discapacitades a la llar: es parteix de la variable DS048001E (tipus de discapacitat de l'entrevistat). Es realitza un triple procés: en primer lloc, es dona un pes determinat a cada tipus de discapacitat (permanent : 1; intermitent: 0,5; transitòria: 0,25; altre: 0,1) per a cada persona. En segon lloc, es calcula el percentatge de discapacitat per al total de la llar. Finalment, es creen 4 categories (0%, entre 1% i 20%, entre 21% i 50%, més del 50%). S'escull 0% com a categoria de referència.
24. Proporció de contractes a temps complet a la llar: es parteix de la variable DT002001E (situació respecte el treball remunerat de l'entrevistat). Es realitza un quàdruple procés: en primer lloc, s'usa l'última dada disponible (última onada). El segon pas és seleccionar els dos casos en què es declara jornada a temps complet - treballa, està de baixa -. Després, es calcula el percentatge per a la llar. Finalment, es creen 4 categories (0%, entre 1% i 20%, entre 21% i 50%, més del 50%). S'escull més del 50% com a categoria de referència.
25. Proporció d'universitaris a la llar: es parteix de la variable DE025011L (nivell màxim d'estudis acabats de l'entrevistat). Es realitza un quàdruple procés: en primer lloc, s'usa l'última dada disponible (última onada). En segon lloc, se seleccionen els casos en què es declaren estudis universitaris- diplomatura, llicenciatura, doctorat, sense certificat però amb estudis -. El tercer pas consisteix en calcular el percentatge per a la llar. Finalment, es creen 4 categories (0%, entre 1% i 25%, entre 26% i 50%, més de 50%). S'escull 0% com a categoria de referència.
26. Proporció de funcionaris o contractes indefinits a la llar: es parteix de la variable DT028001E (tipus de contracte de l'entrevistat). Es realitza un quàdruple procés: el primer pas consisteix a usar l'última dada disponible (última onada). El segon és es seleccionar els casos en què es declaren contracte de funcionari o indefinit - inclòs fix - discontinu -. El tercer, calcular el percentatge per a la llar. El quart i últim crear 4 categories (0%, entre 1% i 25%, entre 26% i 50%, més del 50%). S'escull més del 66% com a categoria de referència.
27. Ràtio de dependència de la llar: s'ha partit de les variables d'edat de la persona. S'ha creat una variable de ràtio de dependència de la llar, definida com: (persones majors de 64 anys més persones menors de 16 anys) entre persones entre 16 i 64 anys. O sigui, la proporció entre persones dependents i no dependents. Es creen 5 categories (0%, entre 1% i 50%, entre 51% i 100%, més del 100%, sense població activa). S'escull 0% com a categoria de referència.

28. Nombre de menors de 16 anys: s'ha partit de la variable nombre de menors de 16 anys (DP074001L) i s'ha recodificat, deixant 3 categories (0, 1, més d'1). Es tria 0 com a categoria de referència.
29. Tipus de llar: s'ha partit de la variable tipus de llar (DL018001L) i s'ha recodificat, deixant 5 categories (unipersonal, monoparental amb fills, parella sola, parella amb fills, una altra). Es tria persona sola com categoria de referència.